

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัยเรื่อง

ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

The 9 Values Community: The Process of Creating Social Value in
Buri Ram Province

โดย

ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์

ดร.ภักุชวัชร สุขเสน

นายอิสรพงษ์ ไกรสินธุ์

พระมหาพรชัย นามสูงเนิน

ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 6401005

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัยเรื่อง

ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

The 9 Values Community: The Process of Creating Social Value in
Buri Ram Province

โดย

ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์

ดร.ภักุชวัชร สุขเสน

นายอิสรพงษ์ ไกรสินธุ์

พระมหาพรชัย นามสูงเนิน

ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 6401005

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

Community 9 D: Social Value Creation Process in Buriram Province

By

Dr.Thananchai Pattanasing

Dr.Patchavat Suksen

Isarapong Kraisin

Phramaha Pornchai Namsungneon

Asst. Prof. Dr.Weerachai Yossothorn

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buriram Buddhist College

B.E. 2564

Research Project Funded

by Science Research and innovation Promotion Fund

MCU RS 6401005

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์
ผู้วิจัย:	ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์,ดร.ภักขวัชร สุขเสน,นายอิสรพงษ์ ไกรสินธุ์, พระมหาพรชัย นามสูงเนิน,ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๔
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อสร้างเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย ๔) เพื่อปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย ผลการวิจัย พบว่า

รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนนี้คือ การยึดถือศิลปประเพณีร่วมสมัยกับการผสมวัฒนธรรมด้านศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิต คือ อาศัยพลัง บวร. ในการทำงานและอาศัยร่วมกัน โดยมีวัด เป็นศูนย์กลางทางจิตใจ ซึ่งในแต่ละปีกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดให้ชุมชนและสร้างอัตลักษณ์ชุมชนออกเป็น ๓ คือ การนำเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมในด้านรูปแบบและเนื้อหามาใช้ในงานพัฒนา โดยมีเป้าหมายหลักอยู่ที่ผลสำเร็จของงานพัฒนา การถือเอาวัฒนธรรมเป็นเป้าหมายในตัวเองเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนา แนวทางการพัฒนาที่มีมิติของวัฒนธรรมสอดแทรกในเนื้องานทุกอย่าง โดยเฉพาะส่วนคุณค่าในวัฒนธรรมโดยทั้งนี้การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ยังมีหลักการที่ควรพิจารณาในด้านเนื้อหาและรูปแบบอีก ๒ ประเภท คือ ๑) ทศนะแบบการนำเอาวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ โดยมองว่าการพัฒนาจะสามารถนำวัฒนธรรมมาใช้ในลักษณะโครงการพัฒนา โดยเป็นเครื่องมือหรือวิธีการทำงานที่ตอบสนองกับผลประโยชน์และความต้องการของประชาชน และการทำงานพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตระบอบคิด โลกทัศน์ซึ่งรวมถึงวัฒนธรรมของประชาชน ๒ ทศนะแบบโครงสร้าง มีความผูกพันอยู่กับโครงสร้างของสังคม วัฒนธรรมการผลิต กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำ โดยการผลิตวัฒนธรรมนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไข และบริบทต่าง ๆ ของสังคมสำหรับกระบวนการพัฒนาแนววัฒนธรรมนั้น โดยการอนุรักษ์ คือการดำรงรักษาศิลปวัตถุของประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยคำนึงถึงคุณค่าแก่ชีวิตโดยรวมของชุมชนหมู่บ้าน รวมถึงการค้นหา รักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้านอื่น ๆ ที่เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยชุมชน

๒.การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ๑) องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ความสัมพันธ์ในครอบครัวเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์มีส่วนส่งเสริมซึ่งกัน

และกันส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความแข็งแกร่งแน่นแฟ้นจากการอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน สมาชิกในครอบครัวจึงมีโอกาสได้พบปะ พูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรักใคร่ผูกพัน ใกล้ชิดสนิทสนมและไว้วางใจกันมากขึ้น นอกจากนี้การสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี รู้จักมีสติ รู้จักอดออม ออกกำลังกาย รักษาสิ่งแวดล้อม รู้จักวางแผนในชีวิต รู้จักบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวทั้งด้านการเงินวัตถุสิ่งของ การให้คำแนะนำ การดูแลช่วยเหลือด้านกิจกรรมในชีวิตประจำวันและเมื่อเจ็บป่วยก็จะยิ่งส่งเสริมให้มีความรักใคร่ผูกพันกันมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการได้อาศัยอยู่ด้วยกันจึงทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่าคนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ด้วยกัน การเคารพเชื่อฟัง เป็นการแสดงออกผู้มีอายุน้อยกว่าจะแสดงออกต่อผู้มีอายุมากกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการปลูกฝังในเรื่องการเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครอบครัว เกิดการได้อาศัยอยู่ด้วยกันย่อมเอื้อให้ปฏิสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นได้มากกว่าในมิติของการแลกเปลี่ยน ผ่านองค์ประกอบและตัวชี้วัดการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ องค์ประกอบที่ ๑ การเลี้ยง มีวิธีการคือ ใช้หลักเหตุผล ให้อิสระในการดำเนินชีวิต องค์ประกอบที่ ๒ ความสัมพันธ์ในครอบครัว องค์ประกอบที่ ๓ วิธีการบริหารจัดการครอบครัว วิธีการ องค์ประกอบที่ ๔ เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว องค์ประกอบที่ ๕ การแสดงความรักในครอบครัว องค์ความรู้องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ที่พบว่าการเลี้ยงดูด้วยหลักการ ๙ ดี มี วิจารณ์ญาณในการใช้สื่อ วิธีการอบรมเลี้ยงดูตามหลัก ๙ ดี เป็นแบบอย่างที่ดี มีพรหมวิหาร ๔ มีการเสริมแรง เป็นกัลยาณมิตร รู้จักสร้างแรงจูงใจที่ดี มีความยุติธรรม เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือความสามารถ ไม่กดดัน ให้รู้จักอยู่ในสังคม เข้าใจจิตกา เจื่อนใจทางสังคม ผลที่ได้คือเป็นคนดีอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและภาคภูมิใจในตนเองและครอบครัว ๒) การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการการจัดสัมมนากลุ่มย่อย ในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุมพระสุนทรธรรมเมธี,ดร. เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ๓๐ คน ผลการสัมมนากลุ่มย่อยได้หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีการจัดกิจกรรมหลักสูตร ๒ วัน ผ่านกิจกรรม ๑๐ กิจกรรมประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมพบว่า การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมพบค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) รองลงมาคือ ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) ต่ำสุดคือด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓) ๓) นำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ผ่านกิจกรรม ๑๐ กิจกรรมคือ กิจกรรมที่ ๑ ธรรมะสวัสดิ์ กิจกรรมที่ ๒ ฉันทิ์ใคร่ครอบครัว

กิจกรรมที่ ๓ หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต กิจกรรมที่ ๔ ภาระหน้าที่ของฉันทตามหลัก ๙ ดี กิจกรรมที่ ๕ ต้นแบบที่ดีที่ในครอบครัวโดยมาบุคคลต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต กิจกรรมที่ ๖ วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว กิจกรรมที่ ๗ จัดลำดับความสำคัญของชีวิต กิจกรรมที่ ๘ ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข กิจกรรมที่ ๙ รู้รัก รู้ออม รู้ใจ กิจกรรมที่ ๑๐ เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น

๓. เครือข่าย ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ๑. แนวทางการสร้างเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์มีแนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย ๙ ดี ทั้งในระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน ผู้ที่วางนโยบายเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ๙ ดี คืออดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ซึ่งมีกระบวนการประกอบด้วย ๑) การสร้างความเข้าใจในทุกระดับ ๒) จัดตั้งองค์กรและคณะทำงานขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๓) จัดทำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ๔) กำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้าน ๕) การขับเคลื่อนการทำแผนชีวิตหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เพื่อให้ทุกหมู่บ้านนำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี มาสู่การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา

การสร้างรูปแบบเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี มี ๓ ระดับ คือ ระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับชุมชน/หมู่บ้าน เป็นการขับเคลื่อนเครือข่ายด้วยพลังบวร ที่เป็นนโยบายการณรงคให้ประชาชนรักษาศีล ๕ มีการส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น งานศพปลอดเหล้า ปลอดการพนัน มีการส่งเสริมเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพให้ทุกครัวเรือนปลูกผักสวนครัวรั้วเก็บทานได้เป็นผักปลอดจากสารเคมี และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข บริหารจัดการโดยใช้ระบบกลไกคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน ร่วมกับคณะเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยมีผู้นำทางศาสนาและผู้นำหมู่บ้านคอยให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางในการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอน มีกระบวนการสร้างเครือข่ายประกอบด้วย องค์กร บทบาทหน้าที่ กิจกรรม/กระบวนการ และผลลัพธ์

การวิเคราะห์การเชื่อมโยงเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคม การเชื่อมโยงเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์นั้น อาศัยเครือข่าย ๓ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายเชิงพื้นที่ ๒) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม และ ๓) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ส่วนปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญสันติสุขชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน มี ๕ ปัจจัย คือ ๑) ปัจจัยด้านผู้นำ ๒) คณะกรรมการหมู่บ้าน ๓) การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน ๔) ความศรัทธาของประชาชนหรือชุมชน และ ๕) การประเมินผลมีประสิทธิภาพ

ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี นั้น นอกจากผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว ยังเป็นการสร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย ๑) เกิดกระบวนการเรียนรู้ ๒) การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา ๓) เกิดการพึ่งพาตนเอง ๔) การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ๕) เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย ๖) เกิดอำนาจหรือพลังที่เป็นการต่อรองในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้

๔. การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย พบว่าในการขับเคลื่อน คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) /ชุมชนเมือง(กชช.) ให้เข้มแข็ง สามารถปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ ที่กฎหมายกำหนด และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายหรือการร้องขอจากนายอำเภอ ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ได้วางระบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทำงานให้ กม./กชช. คือ การใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองสันติสุข ๙ ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน นำมากรอบ กำหนดความรับผิดชอบ หน้าที่ กรอบการปฏิบัติร่วมกันของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน เนื่องจาก มีอัตลักษณ์ร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกัน ผ่านกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน โรงเรียน วัด คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจในการจัดกิจกรรมต่างๆ การขับเคลื่อน ธรรมนูญ ๙ ดีด้วยพลังบวร โดยบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยต้องมียุทธศาสตร์ คือ ผู้นำดี คนมีส่วนร่วม มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน มีจิตสำนึกรักชุมชน

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย มีกระบวนการคือ ครอบครัว มีการสร้างความตระหนักในธรรมนูญ ๙ ดี การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทุกครอบครัวเขียนผัง ครอบครัวของตัวเอง สอนให้ลูกมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักหน้าที่ของตนเอง มีแบบอย่างที่ดี มีแรงบันดาลใจ มีความรักความผูกพันในครอบครัว ชุมชน วัด มีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อพิธีกรรม มีการปฏิบัติธรรม ในทุกๆวันพระของทุกเดือน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมในชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน และองค์กรภาครัฐในชุมชน สถานศึกษามีส่วนสนับสนุนในการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดีสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปแบบของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นทีมงานอาสาสมัคร (อสม.) เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแลคุ้มครอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคตควรมีการรณรงค์ธรรมนูญ ๙ ดี อย่างสม่ำเสมอ รมรณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP)อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้าง

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน นอกจากนี้ความร่วมมือของชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐในท้องถิ่นถือเป็นหัวใจสำคัญในการการปลูกฝังและเป็นแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคตเป็นอย่างดี

Research Title: The 9 Values Community: The Process of Creating Social Value in Buri Ram Province

Researchers: Dr.Thananchai Pattanasing, Dr.Patchavat Suksen, Isarapong Kraisin, Phramaha Pornchai Namsungneon, Asst. Prof. Dr.Weerachai Yossothorn.

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Buddhist College

Fiscal Year: 2564 / 2021

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

A research which studied on The 9 Values Community: The Process of Creating Social Value in Buri Ram Province. The objectives are 1) The identity Creation 9 D to create social values in Buriram Province 2) The Creating a Warm Family by Cultivating in 9 Values For Creating Social Value in Buri Ram Province 3) The Network of the Nine Virtues Community: A Social Value Creative Process in Buriram Province 4) Cultivating 9 D Values: A Review of Knowledge Building and Research Guidelines on the Future 9 Good Values of Thai Society. The results showed that:

1. The identity Creation 9 D to create social values in Buriram Province showed that. The model of creating identity 9 D community in Buriram province revealed that the way of life and identity of the community which has a cultural diversity of ethnic groups in Chomchon Cultural diversity indicates the distinctive identity of this community. Adhering to contemporary art and blending religious culture to participate in life is to rely on the power of the Ministry of Foreign Affairs to work and live together with a temple as the center of mind. Each year, the activities that the temple has organized for the community and created the identity of the Orthodox community are 3, namely the adoption of traditional culture in form and content in the development work with the main goal of the success of the development work. Taking culture as a goal in itself is a tool for development. Development guidelines that have the dimension of culture inserted in every work, especially the values in the culture by the development of community culture There are still two types of principles that should be considered in terms of content and formats. 1) The culture as a tool in the view that the development will be able to bring the used as a development project is a tool that responds to the interests and needs of the people. and work to develop in accordance with the way of life of the thinking

system which includes the culture of the people. 2) Structural view are tied to the structure of society production culture production and remanufacturing processes The production of culture depends on the conditions and contexts of society for the process of cultural development. The conservation is preservation of artifacts of various traditions and rituals in the community, taking into account the value for the overall life of the village community. Including search Preserving other folk wisdom that emphasizes participation in the operation by the community

2. The Creating a Warm Family by Cultivating in 9 Values For Creating Social Value in Buri Ram Province. 1) Knowledge about creating a warm family with 9 good principles to create social values in Buriram Province, Family relations about building a warm family with 9 good principles to create social values in Buriram Province, which contribute to each other. As a result, family relationships are strengthened from living in the same household, family members, therefore, have the opportunity to meet, talk and do activities together, develop a bond, become closer and trust each other. teaching children to be good people, knowing how to be mindful, knowing how to save, exercising, saving the environment, knowing how to plan life, knowing the roles and duties of each member of the family in terms of money, material things, giving advice, taking care of activities of daily living and when sick will encourage more bonding. Therefore, being together brings family members closer together than those who do not live together. Respect is an expression of obedience. Younger people show off older people, which reflect the instilling in parents, grandparents, and grandparents about respect and obedience to the family, born of living together that is more conducive to this interaction. In the dimension of exchange through elements and indicators of creating a warm family with 9 good principles to create social values in Buriram Province. Component 1 : nurturing methods are: use logic, give freedom to live life, Component 2: Family Relationships, Component 3: family management methods, Component 4: Understanding the role of oneself in the family, Component 5: Showing love in the family, knowledge about building a warm family by 9 good principles to create social values in Buriram Province. It was found that it was born from the upbringing with 9 good principles, with discretion in using media. The method of upbringing according to the principles of 9 good is a good role model, has 4 Brahma Viharas, has reinforcement, is a good friend, knows how to motivate, is fair, allows the opportunity to express opinions or the ability without pressure, to know how to live in society, understand the rules of social conditions, a result is a good person who can live in society happily and proud of himself and his family. 2) Development of a curriculum for building a warm family

with 9 good principles to create social values in Buriram Province. Development of a curriculum for creating a warm family with 9 good principles to create social values in Buriram province by organizing a small group seminar on November 24, 2021, at the Phra Sunthon Thammamethi Conference Room, Dr Time 8.30 - 17.00 with 30 qualified persons, the result of the small group seminar was the course on creating a warm family with 9 good principles to create social values in Buriram Province by organizing a 2-day course through 10 activities, evaluating the participation in the Family Building Curriculum with 9 good principles to create social values in Buriram Province, it was found that the mean, standard deviation, family-building course participation Warm with 9 good principles to create creative social values in Buriram Province. Overall, it was found that joining the curriculum on building a warm family with 9 good principles to create social values in Buriram province. Overall, it was at a high level (mean 4.39), the aspect with the highest level at the highest level was staff service (mean 4.82), followed by location/duration. / Food was at the highest level (mean 4.50), the lowest was cognitive at a high level (mean 3.93). 3) Presenting the creation of a warm family with 9 good principles to create social values in Buriram Province, There is a curriculum for creating a warm family based on 9 good principles to create social values in Buriram province through 10 activities, namely, Activity 1: Dharma Sawasdee, Activity 2: Who am I in the family, Activity 3: Principle 9, good for happiness in Life, Activity 4: My Obligations according to the 9 good principles, Activity 5: A good role model in the family by becoming a role model to inspire life, Activity 6: Planning a family planning life, Activity 7: in order the importance of life, Activity 8: how to make family happy, Activity 9: know love, know how to save, know heart, Activity 10: we will bring our family warmly.

3. The Network of the Nine Virtues Community: A Social Value Creative Process in Buriram Province. 1) Guidelines for building a 9D network to create social values in Buriram Province. Buriram Province has guidelines for strengthening the 9 good networks at the provincial, sub-district, and community or village levels. The person who laid down the policy of the 9D Virtue Community Network is the former governor of Buriram Province (Mr. Seree Srihatrai). which contains the process 1) Building understanding at all levels, 2) Establish an organization and working group to drive the Santisuk Village Constitution, 3) Prepare a constitution for Santisuk Village 9 D. 4) Determine the strategy to drive the village constitution, 5) Driving the village life plan at Santisuk 9 D. So that every village can bring the Statute of Santisuk 9D Village into practice in solving the problem. 2) Build a 9D network model to create social values in Buriram Province. The construction of a 9-good community network

was divided into 3 levels: the provincial level, the sub-district level, and the community/village level. It is a network driven with the power of Bowon. This is a campaign policy for people to keep the 5 precepts, to promote governance and maintain order, such as alcohol-free funerals and gambling-free funerals. There is an economic promotion to increase the potential for occupation for every household to grow vegetables in the kitchen garden around the fence. They can be eaten as vegetables free from chemicals. and promote the environment and public health, Managed by using the village committee mechanism. in solving problems and developing villages together with the village health volunteers, There are religious leaders and village leaders to provide advice and guidance on how to proceed in each step. There is a networking process consisting of the organization, roles, activities/processes, and outcomes. 3) Analyze 9 D network connections to create social values. Connecting to the 9 D Village Statute Network in Buriram Province Relying on 3 types of networks: 1) spatial networks, 2) issue-oriented networks, and 3) networks by functional structure. As for the success factors in formulating a strong sustainable community peace constitution, there are 5 factors: 1) leadership factors 2) village committees 3) participation of people or communities 4) faith of people or communities and 5) Evaluation is effective. In the process of working of the 9 D Village Statute Network, in addition to the achievement of the objectives and goals that have been set It also builds cooperation and good relationship with each other. The achievements of networking that contribute to continuous learning and development processes include: 1) a learning process 2) an opportunity to solve problems 3) a self-reliance 4) a local resource management 5) a policy advocacy process 6) a power or bargaining power in the economy social and political.

4. Cultivating 9 Good Values: A Review of Knowledge Creation and Research Guidelines on 9 Good Values of Thai Society in the future.

Reviewing the body of knowledge about the 9 good values in Thai society, it found that in driving the village committees / urban communities to be able to perform duties according to the powers and duties prescribed by law and carry out various activities as assigned or requested by the sheriff, government agency, local government organization or carry out various activities affecting villages/urban communities. Buriram Province has set up a system of participation in building tools used to work for village / urban community committees, namely the use of the village/community statute of peace, 9 good, and scriptures of creating good future for children to be used as a framework for defining responsibility, a framework for collective action by everyone in the village/community. Because they

have a common identity, have activities together through activities of family, community, schools, temples, community committees, community members, especially temples that are centers of mind in organizing various activities. To drive the Statute of 9 good with the power of Bowon, namely, villages, temples, and schools, local government organizations must-have elements such as good leaders, people participating, holding traditions, having community consciousness.

The approach to enhancing the 9 good values in Thai society has a process as follows: Families have an awareness of the 9 Good Constitution, building kinship relationships, every family writing its family tree, teaches children to take responsibility for assigned tasks, knowing their duties, has a good role model. , inspiring, loving, bonding in family, community, temples, plays a role in promoting morality and being the center of the mind whether it is belief, ritual, practice every Buddhist holy day of every month, as well as being Center for community activities and be a role model in the community and government organizations in the community. Educational institutions play a part in cultivating 9 good values, creating a learning process for the community as well as extending local wisdom with modern technology that the community can bring to create economic value, generate income for the community by encouraging the dissemination of knowledge and information, and new knowledge necessary for life in the modern world. Local governments listen to opinions from the community in the form of a systematic, methodical process by visiting the area to listen to the needs of the community, how the community wants to develop the community itself, and how there is a mechanism to support it. The second step is to establish the society of the community following the wishes of the community by allowing the community to develop itself first and then expand its ideas to real action. The sub-district health-promoting hospital is a voluntary team, being the mainstay of community creative activities, especially activities that connect the roles between homes, religious institutions, schools and local governments, building a network of care, protection, social welfare arrangements within the community, as well as helping the underprivileged of all types and taking care of natural resources and the environment.

To instill the 9 good values of Thai society in the future, there should be a regular campaign of the 9 Good Constitution, campaigning for the establishment of village banks or other savings groups, encourage the establishment of a cooperative or community shop in the village as a center for selling products at fair prices and generating income for members or family in the village and let the village

committee determine the rules and regulations for the implementation, promote alternative occupations or supplementary occupations to upgrade community products (OTOP), careers in the market economy, encourage the integration of professional development groups into community enterprises to generate income for families and communities, and create community enterprise networks for product exchange, product processing and mutual learning, encourage organic farming with villagers to reduce the production costs of village farmers, and promote the use of alternative energy and renewable energy for the cost-effective use of fuel materials, promote and establish learning center for the philosophy of sufficiency economy in the village, in addition to the cooperation of communities, temples, schools, local government organizations. It is considered as the heart of instilling and is a research guide for the 9 good values of Thai society in the future as well.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา และตรวจสอบแก้ไขรายงานการวิจัยอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้เนื้อหาของการวิจัยนี้ชัดเจนสมบูรณ์มากขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาช่วยตรวจสอบเครื่องวิจัย ซึ่งประกอบด้วย พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร., พระสุวรรณเมธาภรณ์,ผศ.ดร. และ รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจทานแนะนำแก้ไขให้แบบสัณฐานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน และประชาชนทั้ง ๙ ชุมชน ที่ให้ร่วมมือและความเมตตาในการเก็บข้อมูลการวิจัย

คุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีของงานวิจัยฉบับนี้ขอมอบบูชาพระคุณบิดา-มารดา และพระคุณของครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาความรู้และจริยธรรมอันดีงาม และขอขอบพระคุณ มา ณ โอกาสนี้

ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์. และคณะ

๓๐ กันยายน ๒๕๖๔

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ/แผนภาพ.....	ฎ
สารบัญแผนภาพ.....	ฏ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัว.....	๗
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักกรรมบุญ ๙ ดี.....	๔๓
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสามัคคี.....	๔๘
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๕๘
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย.....	๖๖
๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน.....	๗๓
๒.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘๑
๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๘๖
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๘๗
๓.๑. รูปแบบการวิจัย.....	๘๗
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๘๙
๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๘๙
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๙๐
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๙๑
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๙๒
๓.๗ สรุประบวนการวิจัย.....	๙๒

บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๙๓
๔.๑. สร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์.....	๙๓
๔.๒ สร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใน จังหวัดบุรีรัมย์	๑๖๑
๔.๓ เครือข่าย ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์.....	๒๐๓
๔.๔ ปณิกค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัย ด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย.....	๒๔๘
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๓๐๒
 บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	๓๒๐
๕.๑. สรุปผล.....	๓๒๐
๕.๒ อภิปรายผล	๓๓๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๓๕๔
 บรรณานุกรม	๓๕๖
ภาคผนวก	๓๖๑
ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๓๖๒
ข หนังสือเชิญ, รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ และรายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย.....	๓๗๒
ค ภาพถ่ายกิจกรรมการวิจัย.....	๓๘๒
ง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๓๙๑
จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๓๙๗
ประวัติผู้วิจัย.....	๔๑๙

สารบัญตาราง

ตาราง

๔.๑ แสดงวิธีการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน๙ ดี.....	๑๔๙
๔.๒ ผู้นำ “บวร”.....	๑๕๐
๔.๓ องค์ประกอบและตัวชี้วัดครอบครัวอบอุ่น ตามหลัก ๙ ดี.....	๑๖๖
๔.๔ องค์ความรู้องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์.....	๑๗๕
๔.๕ ขอบข่ายกิจกรรมของการฝึกอบรมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี	๑๘๒
๔.๖ ขั้นตอนกิจกรรมธรรมะสวัสดิ์.....	๑๘๓
๔.๗ กิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๒ฉันคือใครในครอบครัวนี้.....	๑๘๕
๔.๘ ธรรมนูญ ๙ ดี กับพฤติกรรมครอบครัว.....	๑๘๗
๔.๙ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๓ หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต.....	๑๘๘
๔.๑๐ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๔ ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี.....	๑๘๙
๔.๑๑ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๕ ต้นแบบที่ดีที่สุดในครอบครัว.....	๑๙๑
๔.๑๒ ขั้นตอนกิจกรรมฝึกอบรมที่ ๖ วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว.....	๑๙๒
๔.๑๓ ขั้นตอนกิจกรรมฝึกอบรมที่ ๗ จัดลำดับความสำคัญของชีวิต.....	๑๙๓
๔.๑๔ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๘ ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข.....	๑๙๔
๔.๑๕ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๙ รู้รัก รู้ออม รู้ใจ.....	๑๙๕
๔.๑๖ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๑๐ เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น.....	๑๙๖
๔.๑๗ คำร้อยละ การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์.....	๑๙๖
๔.๑๘ คำเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวม.....	๑๙๗
๔.๑๙ คำเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ รายด้าน.....	๑๙๗
๔.๒๐ กิจกรรมหลักสูตรสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์.....	๒๐๒
๔.๒๑ แสดงการเชื่อมเครือข่ายบ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์.....	๒๒๖
๔.๒๒ แสดงหน้าที่ของการเชื่อมเครือข่ายบ้านสนวนนอก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์.....	๒๒๙
๔.๒๓ สรุป ๙ ดี.....	๒๓๗
๔.๒๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๓๐๕
๔.๒๕ ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย	๓๑๒

สารบัญแผนภูมิ/แผนภาพ

แผนภูมิ/แผนภาพ

๒.๑	ผังแสดงความสัมพันธ์ของกระบวนการขับเคลื่อนบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี.....	๔๗
๒.๒	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕๖
๔.๑	แบ่งระบบเครือญาติ.....	๑๓๙
๔.๒	แสดงรูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนบ้านตะโคง.....	๒๑๒
๔.๓	รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนบ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน.....	๒๑๓
๔.๔	รูปแบบการสร้างเครือข่ายวัดโพธิ์น้อย บ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์.....	๒๑๕
๔.๕	แสดงรูปแบบการสร้างเครือข่ายของชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ อำเภอกระสัง.....	๒๑๗
๔.๖	แสดงลักษณะของพยายบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี.....	๒๑๙
๔.๗	แสดงองค์ประกอบพยายบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี.....	๒๔๖
๔.๘	๙ ดี และการขับเคลื่อน ๙ ดี.....	๒๕๓
๔.๙	Model ที่ ๑ เป็นคนดี การสร้างจิตสำนึกให้คนเกรงกลัวบาป.....	๒๖๘
๔.๑๐	Model ดีที่ ๒ มีปัญญา การสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ ด้วย ๔ คำถามสร้างสันติสุข.....	๒๖๙
๔.๑๑	Model ดีที่ ๓ รายได้สมดุล หมู่บ้านมีตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย.....	๒๗๐
๔.๑๒	Model ดีที่ ๔ สมาชิกทุกคนครอบครัวออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ.....	๒๗๑
๔.๑๓	Model ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม.....	๒๗๒
๔.๑๔	Model ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น สร้างศูนย์รวมจิตใจสร้างพลังยุคเหนียว จิตใจคนในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียว.....	๒๗๓
๔.๑๕	Model ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) ที่มีศักยภาพ	๒๗๔
๔.๑๖	Model ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง มีกองทุนพึ่งพาตนเองอย่างเพียงพอต่อ การพัฒนาและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน.....	๒๗๕
๔.๑๗	Model ดีที่ ๙ สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน.....	๒๗๖
๔.๑๘	แสดงการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ๙ ดีในจังหวัดบุรีรัมย์.....	๓๐๔
๔.๑๙	แสดงกระบวนการสร้างเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี.....	๓๐๙
๔.๒๐	แสดงการสร้างรูปแบบเครือข่าย ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์.....	๓๑๑
๔.๒๑	การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย.....	๓๑๙

สารบัญตารางภาพ

ภาพประกอบ

๔.๑ การลงพื้นที่สัมภาษณ์กิจกรรมการทอผ้าไหม.....	๙๔
๔.๒ การทอผ้าไหม.....	๙๖
๔.๓ ลักษณะของผ้าไหมลายต่างๆ.....	๙๗
๔.๔ การสำรวจแหล่งทรัพยากรอาหารในหมู่บ้าน.....	๑๐๐
๔.๕ บ่อน้ำที่ขุดพบหินโบราณ.....	๑๐๓
๔.๖ แสดงเจดีย์สันติคุณ.....	๑๐๕
๔.๗ กิจกรรมการสวดมนต์ทุกวันพระ.....	๑๐๖
๔.๘ การทอผ้าด้วยการทอไหม บ้านยางลาว.....	๑๐๘
๔.๙ การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนบ้านยางลาว.....	๑๐๙
๔.๑๐ การแต่งชุดผ้าขึ้นดินแดง บ้านยางลาว.....	๑๐๙
๔.๑๑ การแต่งกายของชุมชนบ้านยางลาว.....	๑๑๑
๔.๑๒ การสัมภาษณ์พระศรีปริยัติธาดา รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์.....	๑๑๓
๔.๑๓ อัตลักษณ์จากการสร้างธนาคารน้ำใต้ดิน.....	๑๑๕
๔.๑๔ ประชุมกลุ่มตัวแทนกลุ่มเกษตรกรในการสร้างแนวทางการพัฒนาน้ำใต้ดิน.....	๑๑๖
๔.๑๕ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน.....	๑๑๗
๔.๑๖ การนำสินค้ามาค้าขายในตลาดอำเภอลำปลายมาศ.....	๑๒๐
๔.๑๗ การทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ บ้านตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ.....	๑๒๐
๔.๑๘ การผลิตเพื่อขยายผลการตลาดชุมชนบ้านตลาดโพธิ์.....	๑๒๑
๔.๑๙ การลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูล.....	๑๒๔
๔.๒๐ ความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นอัตลักษณ์บ้านหนองเต็ง.....	๑๒๕
๔.๒๑ การทำเครื่องเซ่นไหว้ในประเพณีการแต่งงานหนองเต็ง.....	๑๒๖
๔.๒๒ ประกอบการสนทนากลุ่มย่อย.....	๑๒๗
๔.๒๓ ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อถอดรูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน.....	๑๒๙
๔.๒๔ ที่พักโฮมสเตย์บ้านสนวนนอก.....	๑๒๙
๔.๒๕ รถนำเที่ยวหมู่บ้าน ชุมชนบ้านสนวนนอก.....	๑๓๐
๔.๒๖ การให้ข้อมูล หมู่บ้านท่องเที่ยวสนวนนอก.....	๑๓๓
๔.๒๗ การสัมภาษณ์พระครูปริยัติธรรมวิบูล,ดร.....	๑๓๔
๔.๒๘ การเรียนรู้จากชุมชนสู่ชุมชนบ้านโคกเหล็ก.....	๑๓๖
๔.๒๙ การปลูกป่าร่วมกันของชุมชน ๙ ดี จังหวัดบุรีรัมย์.....	๑๔๑
๔.๓๐ การพัฒนาชุมชน ๙ ดี.....	๑๔๒
๔.๓๑ การเข้าวัดด้วยกันชุมชน ๙ ดี.....	๑๔๓
๔.๓๒ การฟ้อนรำของชุมชน ๙ ดี.....	๑๔๕
๔.๓๓ การประชุมผู้นำชุมชนและชาวบ้าน.....	๑๕๒
๔.๓๔ โครงการต่างๆ ที่ผู้นำชุมชนร่วมทำกับชาวบ้าน.....	๑๕๓

๔.๓๕ การสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมและผ้าลาวเวียง.....	๑๕๖
๔.๓๖ โฮมสเตย์ บ้านสวนนอก และบ้านนาโพธิ์.....	๑๕๖
๔.๓๗ คณะกรรมการจากการแต่งตั้งในชุมชน ๙ ดี.....	๑๕๘
๔.๓๘ เครือข่ายชุมชน ๙ ดีร่วมจัดกิจกรรม.....	๑๕๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยถึงแม้จะมีการพัฒนาไปสู่ความเจริญในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ด้านการสาธารณสุข ด้านสังคมและด้านอื่นๆ แต่จากสถานการณ์บ้านเมืองที่ผ่านมา ประเทศไทยกลับต้องประสบปัญหาในหลายด้านที่ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมกันพยายามแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาให้ดีขึ้น แต่ปัญหาต่างๆ กลับทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นเงาตามตัวพร้อมกับความเจริญ ซึ่งปัญหาที่สำคัญคือประเทศไทย สังคมกำลังเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรม และมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และการพนันที่เพิ่มมากขึ้นในกลุ่มเด็กและเยาวชน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาการศึกษา ปัญหาความยากจน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาทางการเมือง และแตกแยกของคนในชาติ เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการมุ่งเสริมสร้างกลไกการพัฒนาประเทศ ให้มีการพัฒนาเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก และกำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยมีเป้าหมาย “การเสริมสร้างและพัฒนาคน” อย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน แผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนไทยทุกช่วงวัย มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้มียุทธศาสตร์สำคัญที่เป็นปัจจัยสนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ คือ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์มีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประกอบด้วย การปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณภาพ คุณธรรมจริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การพัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ด้วยการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต^๑

หลักธรรมนุญ ๙๓ เป็นคุณธรรมนำทางในการดำเนินชีวิตไปสู่ความสุขสงบตาม “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บทสรุปแนวพระราชดำริที่พระราชทานให้ประชาชนคนไทยได้น้อมนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตคือความเป็นคนดี รู้จักทำมาหากินโดยสุจริต พึ่งพาอาศัยกันเมตตาปราณีต่อกัน ไมโลภ และมั่นคงอยู่ในความกตัญญูกตเวทิต

ธรรมนุญคุณธรรม ๙๓ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสร้างสังคมคุณธรรมที่ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน และสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, สำนักนายกรัฐมนตรี, หน้า. ๖๕-๗๔.

สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของราษฎรในหมู่บ้าน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม ปัจจุบันมีจำหัดคุณธรรมนำร่อง ๔ จังหวัด ได้แก่ บุรีรัมย์ ราชบุรี พิจิตร และพัทลุง

จังหวัดบุรีรัมย์ถือเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่ได้มีการทดลองจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมืองขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาในระดับฐานรากจนถึงระดับจังหวัด โดยกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมือง คือ “บุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” โดยอาศัยอำนาจตามความใน มาตรา ๒๘ ตรี แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. ๒๕๒๒ และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติ หน้าที่ และการประชุม คณะกรรมการหมู่บ้าน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการ จัดทำธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญหมู่บ้านเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และต้องไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง และยังถือเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่ได้มีการทดลองจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมืองขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาในระดับฐานรากจนถึงระดับจังหวัด โดยกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมือง คือ “บุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” โดยอาศัยอำนาจตามความใน มาตรา ๒๘ ตรี แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. ๒๕๒๒ และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติ หน้าที่ และการประชุม คณะกรรมการหมู่บ้าน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการ จัดทำธรรมนูญพลเมืองหรือธรรมนูญหมู่บ้านเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และต้องไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง

ตามที่จังหวัดบุรีรัมย์ ได้นำตัวแบบการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์รายกรณี (B- CM Model : Buriram Case Management Model) เป็นแนวทางการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ โดยกำหนดเป้าหมายสูงสุด “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” ซึ่งมีปัจจัยความสำเร็จ ๙ ประการ (๙ ดี) คือ เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ชุมชน ที่เป็นกลไกหลักในระดับปฏิบัติในพื้นที่ที่จะต้องเป็นผู้ขับเคลื่อนปัจจัยความสำเร็จในทุกด้านการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นการสื่อสารสร้างความสมานฉันท์ในการอยู่ร่วมกันของสังคมโดยยึดหลัก ๙ ดี เป็นตัวขับเคลื่อน โดยงานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ในการหาแนวทางการสร้างเครือข่าย รูปแบบเครือข่าย และหาความเชื่อมโยงเครือข่าย ๙ ดี สร้างสรรค์สังคมให้มีศักยภาพเป็นต้นแบบ Knowledge Facilitator เกิดนักวิจัยชุมชนที่สามารถนำกระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ มีศักยภาพทำหน้าที่เป็นคนกลางมี

หน้าที่เอื้ออำนวยให้เกิดการรวมตัว การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันแบบสมานฉันท์เกิดขึ้นดีสุขอย่างยั่งยืน ด้วยการสร้างเครือข่ายการทำงานอย่างกัลยาณมิตรที่อุทิศตนทำงานเป็นผู้เผยแผ่คุณธรรม ๙ ดี ท่ามกลางความขัดแย้งกันในสังคม เพื่อนำคุณธรรม ๙ ดี ขยายผลไปสู่องค์กรและสังคมเพื่อสังคมเกิดขึ้นดีสุขในการอยู่ร่วมกันสืบไป

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยและคณะจึงมีความสนใจที่ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาภายใต้ชื่อเรื่อง ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโครงการวิจัยเพื่อพัฒนา โดยมีโครงการย่อย ๔ เรื่อง คือโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ เครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย โครงการวิจัยย่อยที่ ๔ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย โดยแผนวิจัยชุดนี้เป็นโมเดลในจังหวัดบุรีรัมย์ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์
- ๑.๒.๒ เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์
- ๑.๒.๓ เพื่อสร้างเครือข่าย ๙ ดีเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย
- ๑.๒.๔ เพื่อปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ เครือข่าย ๙ ดีเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๔ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

- ๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา
การศึกษาเรื่องนี้จะครอบคลุมปัจจัยที่มีผลต่อชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์รวมทั้งชุมชนคุณธรรม ๙ ดี โดยศึกษาสภาพบริบททางสังคม ท่ามกลางการแวดล้อมด้วยพฤติกรรมธรรมของชุมชนในจังหวัดเขตพื้นที่อีสานใต้

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็น และเวทีชุมชนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่ศึกษาเขตอีสานใต้ ประกอบด้วย ๕.อำเภอได้แก่ อำเภอบ้านด่าน อำเภอกะสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอห้วยราชและอำเภอนาโพธิ์ โดยมีรายละเอียดคือ

๑) อำเภอบ้านด่าน ๒ หมู่บ้านคือบ้านตะโคก หมู่ ๑ ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ และบ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

๒) อำเภอกะสัง ๑ หมู่บ้าน คือ หนองเต็งใหญ่ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์

๓) อำเภอลำปลายมาศคือ บ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์และ บ้านตลาดโพธิ์ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๔) อำเภอห้วยราช คือบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ และบ้านโคกเหล็ก ตำบลโคกเหล็กอำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

๕)อำเภอนาโพธิ์ คือบ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๔.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มพระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น และ ตัวแทนชุมชน ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา	จำนวน ๑๐ รูป
๒) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน ๕ คน
๓) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ	จำนวน ๕ คน
๔) กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรม	จำนวน ๓๐ คน
รวมชุมชนละ ๕๐ รูป/คน เป็น ๔๕๐ รูป/คน	

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชน ๙ ดี หมายถึง ภาวะระเบียบที่ใช้ในการบังคับระดับหมู่บ้าน ชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคมของจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ชุมชนเมือง (กชช.)

กระบวนการสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการระดมความคิดซึ่งมีความสามารถในการคิดได้หลากหลายและแปลกใหม่จากเดิม ด้วยการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้โดยสามารถนำไปประยุกต์หลักการได้อย่างรอบคอบและมีความถูกต้อง จนนำไปสู่การคิดค้นและสร้างสิ่งประดิษฐ์ที่แปลกใหม่หรือรูปแบบความคิดใหม่ในมิติการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่กว้างขวางและยั่งยืนมากขึ้น

คุณค่าทางสังคม หมายถึง ชุมชนสันติสุข ๙ ดี ที่สังคมพอใจหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า แล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อ หรือความรู้สึกร่วมกันคิดและแนวทางปฏิบัติของสังคม คุณค่าจะแฝง

อยู่ในตัวบุคคล ชุมชน หรือสังคม ในรูปของความเชื่อตลอดไป จนกว่าจะพบกับคุณค่าใหม่ที่สังคมพอใจกว่าก็จะยอมรับไว้ คุณค่าทางสังคมจึงเป็นเสมือนพื้นฐานแห่งการประพฤติ ปฏิบัติของบุคคล และสังคมโดยตรง

การสร้างอัตลักษณ์ หมายถึง กระบวนการที่มีการส่งเสริม ในรูปแบบต่างๆที่มีตัวบ่งชี้เป็นรูปธรรม โดยชัดเจน ซึ่งมีคุณลักษณะที่ทั่วไปที่ไม่เหมือนที่อื่นๆ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม การแต่งการ ซึ่งจะเข้าไปในรูปแบบที่ถูกสร้างออกมาในระบบต่างๆ

ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่สองคนที่มาแต่งงานกัน หรือมีความสัมพันธ์ฉันท์สามี-ภรรยา อาศัยอยู่ร่วมกันในสถานที่เดียวกัน อาจจะมีหรือไม่มี การสืบสายโลหิตหรืออาจจะเลี้ยงดูผู้อื่นโดยการรับมาอุปการะ อีกทั้งยังอาจมีญาติพี่น้องหรือผู้อื่นมาอาศัยอยู่ด้วยในสถานที่เดียวกัน

กระบวนการสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการระดมความคิดซึ่งมีความสามารถในการคิดได้หลากหลายและแปลกใหม่จากเดิม ด้วยการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ โดยสามารถนำไปประยุกต์หลักการได้อย่างรอบคอบและมีความถูกต้อง จนนำไปสู่การคิดค้นและสร้างสิ่งประดิษฐ์ที่แปลกใหม่หรือรูปแบบความคิดใหม่ในมิติการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่กว้างขวางและยั่งยืนมากขึ้น

เครือข่าย หมายถึง การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร และแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างชุมชนสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

ค่านิยมไทย หมายถึง สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายมาเป็น มีความสุขที่ได้เห็นได้ฟังได้เป็นเจ้าของค่านิยมในสังคมจึงเป็น "วิถีของการจัดรูปความประพฤติ" ที่มีความหมายต่อบุคคล เป็นแบบฉบับของความเป็นแบบฉบับของความคิดที่มีคุณค่าสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม

คุณค่าทางสังคม หมายถึง ชุมชนสันติสุข ๙ ดี ที่สังคมพอใจหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า แล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อ หรือความรู้สึกรีกคิดและแนวทางปฏิบัติของสังคม คุณค่าจะแฝงอยู่ในตัวบุคคล ชุมชน หรือสังคม ในรูปของความเชื่อตลอดไป จนกว่าจะพบกับคุณค่าใหม่ที่สังคมพอใจกว่าก็จะยอมรับไว้ คุณค่าทางสังคมจึงเป็นเสมือนพื้นฐานแห่งการประพฤติ ปฏิบัติของบุคคล และสังคมโดยตรง

ค่านิยมทางสังคม หมายถึง ความคิด ความเชื่อ ความนิยม รวมทั้งแบบอย่างพฤติกรรม ที่พึงปรารถนาโดยสังคมถือว่ามีคุณค่าแบบอย่างพฤติกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือไม่ใช่วัตถุก็ได้

การทบทวนองค์ความรู้ คือ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยในครั้งนี้นักศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมไทย คำที่ใช้ในการสืบค้นข้อมูลคือ ค่านิยมไทย

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ทราบการสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๑.๗.๒ ได้โปรแกรมครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมต้นแบบในจังหวัดบุรีรัมย์

๑.๗.๓ ได้เครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย

๑.๗.๔ ได้โปรแกรมการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อนำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัว
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมบุญ ๙ ดี
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสามัคคี
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๕ แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน
- ๒.๖ แนวคิดทฤษฎีครอบครัว
- ๒.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

๒.๑.๑ ความหมายของความสัมพันธ์ในครอบครัว

สถาบันครอบครัวถือได้ว่าเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดและมีผู้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เป็นที่ยอมรับกันว่า ครอบครัวนั้นเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุด โดยเฉพาะในบทบาทหน้าที่สร้างคนให้มีคุณภาพทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ สมาชิกในครอบครัวจะมีความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันครอบครัวจะกำหนดสิทธิหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวให้ปฏิบัติต่อกันและต่อสังคม และนอกจากนี้ครอบครัวยังทำหน้าที่เป็นหน่วยงานในการผลิตและการบริโภคทางเศรษฐกิจอีกด้วยในปัจจุบันครอบครัวมีลักษณะหลากหลายมากกว่าแต่ก่อน ซึ่งแต่เดิมมีอยู่ ๒ ลักษณะที่ชัดเจนคือครอบครัวเดี่ยวซึ่งประกอบไปด้วยพ่อแม่ลูกและครอบครัวขยายซึ่งนอกจากมีพ่อแม่ลูกแล้วอาจมีปู่ย่าตายายและญาติอาศัยอยู่ร่วมด้วย โดยมีผู้ให้ความหมายของความดังต่อไปนี้

พรพนทิพย์ วรณศิริบุศย์ ได้ให้ความหมายว่า “ครอบครัว คือ สถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันสังคมภายนอกที่จะปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติกับสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมที่มีชีวิตอยู่เกิดขึ้นใน

ครอบครัว”^๑ ในขณะที่สุภัตรา สุภาพ ให้ความหมายว่า “ครอบครัวเป็นกลุ่มบุคคลที่มารวมกันโดยการสมรส โดยทางสายโลหิต หรือโดยการรับเลี้ยงดู มีการก่อตั้งขึ้นเป็นครอบครัวมีปฏิกริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันโดยฐานที่เป็นสามีภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกสาวลูกชาย เป็นพี่เป็นน้องโดยการรักษาวินัยธรรมเดิม และอาจมีการสร้างวัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมอีกก็ได้”^๒ และณรงค์ เส็งประชา ให้ความหมายว่าครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมขนาดเล็กที่ประกอบด้วยคนต่างเพศ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางสมรสและทางการสืบสายโลหิตครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันสังคมที่เก่าแก่ที่มีอยู่คู่กับสังคมมนุษย์ และจัดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อสังคม เพราะเป็นแหล่งสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ก่อให้เกิดความผูกพัน สร้างบรรทัดฐานสังคมทั้งในด้านการอยู่ร่วมกันและการทำมาหาเลี้ยงชีพ รวมทั้งสร้างสมาชิกใหม่เพื่อทดแทนสมาชิกเดิมที่ตายไป และอบรมให้เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม ซึ่งทำให้สังคมดำรงอยู่ต่อไปได้^๓

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา” ว่า แม้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์มิได้ตรัสความหมายของครอบครัวไว้โดยตรง แต่เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วสามารถกล่าวได้ว่าครอบครัวตามความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึงสถาบันที่บุคคลมาอาศัยอยู่ด้วยกันโดยมีพันธะทางกายและทางจิตร่วมกัน กล่าวคือ การมีสัมพันธ์ภาพทางกาย ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสายโลหิตหรือทางด้านสถานภาพทางสังคมด้วยการมีสถานภาพเป็นบิดา มารดา บุตร เป็นต้น และมีความผูกพันทางจิตได้แก่ การมีสัมพันธ์ภาพทางใจต่อกัน ด้วยการมีอุดมคติและเป้าหมายชีวิตร่วมกัน มีความรักความเอื้ออาทรต่อกันและมีจิตใจที่ประสานปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานของหน้าที่และคุณธรรม อันมีเป้าหมายเพื่อการสร้างสรรค์ชีวิตให้มีความสุขความเจริญและผลิตสมาชิกที่มีคุณภาพสู่สังคม^๔

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือชีวิตคู่ที่มีคุณค่าว่า “ครอบครัว” หมายถึงชะตาของสังคมเพราะครอบครัวไม่ใช่แค่ชีวิตของคนภายในเริ่มแต่สามีภรรยาและบุตรเท่านั้น แต่ครอบครัวนี้เป็นสังคมย่อยหรือเป็นฐานของสังคม สังคมทั้งหมดมาจากครอบครัวถ้าแต่ละครอบครัวดีแล้ว สังคมของเราก็จะดี เราต้องการให้สังคมประเทศชาติของเราเจริญมั่นคงมีความร่มเย็นเป็นสุขก็ทำได้โดยทำครอบครัวแต่ละครอบครัวให้ดี โดยเฉพาะเมื่อเป็นบิดา มารดา เพราะเป็นผู้ที่จะสร้างโลก คือสังคมมนุษย์ทุกระดับต้องมีพรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของพระพรหม โลกของมนุษย์ก็คือ สังคมมนุษย์นั่นเอง และโลกคือ สังคมมนุษย์นั้นก็เกิดจากการสร้างของ

^๑ พรรณทิพย์ วรรณศิริบุศย์, *จิตวิทยาครอบครัว*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^๒ สุภัตรา สุภาพ, *สังคมวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๖๕.

^๓ ณรงค์ เส็งประชา, *มนุษย์กับสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๑), หน้า ๘๔.

^๔ พระมหาบุญเพียรปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

มนุษย์เอง มนุษย์ที่ดีก็จะสร้างโลกที่ดี สร้างสังคมที่ดี สังคมที่ดีก็มาจากครอบครัวที่ดี เพราะฉะนั้นจึงต้องมองให้เห็นถึงความหมายนี้ด้วย^๕

ศรีทัชทิม พานิชพันธ์ ได้กล่าวถึง สัมพันธภาพในครอบครัวว่า เป็นความผูกพันรักใคร่ ความใกล้ชิดคุ้นเคยสนิทสนมกันระหว่างบิดามารดาและบุตร รวมตลอดถึงเครือญาติและบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนนั้นๆ ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นเรื่องที่สามารถก่อให้เกิดผลดี หรืออาจก่อให้เกิดปัญหา และมีมูลเหตุแห่งปัญหานานาประการถ้าระบบการปกครองของหัวหน้าครอบครัวไม่ดีกุม^๖

นิตยา คชภักดี ได้อธิบายเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัวว่า หมายถึงการเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มความผูกพัน เคารพรัก และเอื้ออาทรต่อกันซึ่งประเมินได้จากพฤติกรรม การสื่อความหมาย มีส่วนร่วมปรึกษาหารือ ตัดสินใจ และทำกิจกรรมในบรรยากาศที่สงบสุข^๗

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคณะ ได้นิยามความหมายของ สัมพันธภาพในครอบครัวว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ ความใกล้ชิดคุ้นเคยกันตามบทบาทที่คนเรามีต่อสมาชิกในครอบครัว ถ้าความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะปรองดองรักใคร่กลมเกลียวกัน ถือว่าเป็นสัมพันธภาพที่ดี แต่ถ้าเป็นความขัดแย้งหรือรู้สึกไม่ดีต่อกัน ถือว่าเป็นสัมพันธภาพที่ไม่ดี^๘

เล็ก สมบัติ สรุพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความรัก ความเข้าใจความผูกพัน ฯลฯ ซึ่งเป็นอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ ที่สมาชิกในครอบครัวมีให้ต่อกันความแน่นแฟ้นของระบบครอบครัว ก่อให้เกิดการเกื้อกูลและการช่วยเหลือซึ่งกันระหว่างสมาชิกอาจกล่าวได้ว่าเป็นการร่วมทุกข์และร่วมสุข^๙

สรุปได้ว่าครอบครัว เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งมีการพึ่งพิงกันทางสังคมและเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายและทางสายโลหิต ในบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการจากที่กล่าวมาครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางเพศและทางการสืบสายโลหิตทุกสังคมจะต้องมีสถาบันครอบครัว แต่อาจแตกต่างกันในรูปแบบและบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตของผู้คนในครอบครัว มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจ ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งการพึ่งพิงกันทางสังคมเศรษฐกิจและมีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายหรือทางสายโลหิต ครอบครัวบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการจากที่กล่าวมาก็ย่อมได้ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกใน

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *ชีวิตคู่ที่มีคุณค่า*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗ - ๖๘.

^๖ ศรีทัชทิม พานิชพันธ์, *สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว: ประมวลบทความวิทยุ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๓๔.

^๗ นิตยา คชภักดี, *โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”*, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

^๘ ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคณะ, *รายงานการวิจัย โครงการพัฒนาระดับสติปัญญาเด็กวัยต่างๆ ของประเทศ*, (สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^๙ เล็ก สมบัติ, *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการภาวการณ์ดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวในปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท มิสเตอร์คอปปี (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

ครอบครัวญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยรวมอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน โดยมีการปฏิสัมพันธ์ การพูดคุยการแสดงออกซึ่งความรัก และทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกัน ซึ่งมีทั้งสัมพันธ์ภาพที่ดีและไม่ดี

๒.๑.๒ ความสำคัญของครอบครัว

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ให้ความสำคัญของครอบครัวไว้ ๖ ประการ ดังนี้

๑) สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดของมนุษย์และเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของสมาชิกเกิดใหม่ในครอบครัว ได้แก่ ทารกและเด็ก เป็นต้น

๒) ให้การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวและการให้การศึกษาในครอบครัวมีอิทธิพลต่อระดับคุณภาพของคนและบุคลิกภาพ รวมทั้งค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนวิถีชีวิตของสมาชิกในครอบครัวมีอิทธิพลต่อกันและกันเป็นอย่างมาก

๓) สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันสังคมพื้นฐานที่ประกอบด้วยวิถีชีวิตของสมาชิกของครอบครัวทุกคน วิถีชีวิตนี้รวมทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และจริยธรรม ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสังคมด้วย

๔) ครอบครัวเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่เล็กที่สุดและเป็นพื้นฐานของสังคมครอบครัวในบางครอบครัวมีบทบาทเป็นหน่วยการผลิตทางเศรษฐกิจโดยตรงอีกด้วย

๕) ครอบครัว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อกันและกัน ต่างมีกระบวนการวิวัฒนาการและเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีกำหนดหนึ่ง ซึ่งจะมีพฤติกรรมของบุคคล

๖) ในปัญหาสังคมปัจจุบันหลายประการจะป้องกันได้โดยสถาบันครอบครัวที่รวมตัวกันได้จะเป็นพลังกลุ่ม และชุมชนที่สามารถพัฒนาป้องกันและแก้ไขปัญหาของตนเองได้^{๑๐}

๒.๑.๓ หน้าที่ของครอบครัว

ครอบครัวถือได้ว่ามีหน้าที่ในการรักษาสภาพของสังคมและสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และครอบครัวยังมีหน้าที่ในการให้กำเนิด การเลี้ยงดู การทดแทนและการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคมแก่สมาชิกใหม่^{๑๑} นอกจากนี้ครอบครัวยังทำหน้าที่ในการควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศและการร่วมมือช่วยกันประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพและครอบครัวยังมีหน้าที่อื่นๆ อีกมากซึ่ง ฌงรงค์ เสงี่ยมประชาได้ระบุถึงหน้าที่ของครอบครัวไว้ ๗ ประการ คือ

๑) ควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศ ครอบครัวเป็นสถานที่แสดงออกของความสัมพันธ์ทางเพศที่สังคมยอมรับ แต่กิจกรรมสัมพันธ์ใดจะเป็นที่ยอมรับของสังคมใดหรือไม่แน่นอนอาจแตกต่างกันไป

^{๑๐} คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรี (กสส.), ๒๕๔๑), หน้า ๑-๒.

^{๑๑} นิยม บุญมี, ปัญหาการดำเนินชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐), หน้า ๖.

๒) ให้กำเนิดบุตร ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สังคมยังคงมีอยู่สืบไปและบางสังคมได้กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการประกันหรือคุ้มครองชีวิตสมาชิกใหม่ด้วย เช่น ห้ามทำลายชีวิตเด็กทั้งที่ยังอยู่ในครรภ์และคลอดออกมาแล้ว

๓) เลี้ยงดูและป้องกันอันตรายให้เด็กทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นภาระหน้าที่สำคัญเช่นกันเพราะโดยธรรมชาติแล้วเด็กย่อมเลี้ยงและช่วยตัวเองไม่ได้

๔) อบรมให้เรียนรู้อะบบแบบแผนของสังคมเพื่อให้สมาชิกใหม่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคม รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี รู้จักคบหาสมาคม ทำงานร่วมกับผู้อื่นและสังสรรค์กับผู้อื่นตามบรรทัดฐานของสังคม

๕) กำหนดสถานภาพตำแหน่งหน้าที่ให้กับสมาชิกใหม่ตั้งแต่แรกเกิดและได้ช่วยหาตำแหน่งหน้าที่อื่นๆ ในสังคมตามโอกาส

๖) ให้ความรักความอบอุ่นซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ประการหนึ่งและครอบครัวสามารถจะสร้างขึ้นได้ไม่ยาก เนื่องจากสมาชิกมีความใกล้ชิดกันอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลาอันมีกิจกรรมสัมพันธ์กันเสมอๆ ความรักและความอบอุ่นและความสนิทสนมกันนี้จะช่วยทำให้สมาชิกมีอารมณ์และสุขภาพจิตที่สมบูรณ์

๗) หน้าที่ทางเศรษฐกิจ ครอบครัวเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจหรือหน่วยผลิต หน่วยจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อการกินการอยู่ของสมาชิกในครอบครัว^{๑๒}

โสภา ขปิลมันท์ ได้รวบรวมหน้าที่ของครอบครัวไว้ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑) ให้กำเนิดทายาทเพื่อไว้สืบสกุล ทั้งนี้สืบเนื่องจากความต้องการทางเพศของสามีภรรยาด้วย หรือเพื่อเป็นแหล่งสร้างสรรค์สมาชิกใหม่

๒) ส่งเสริมความเจริญส่วนบุคคลให้แก่ลูก ๆ หรือผู้ที่อยู่ในความอุปการะด้วยการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องดีงาม

๓) ให้การอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในความอุปการะให้รู้มารยาท ระเบียบของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการรู้จักใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

๔) ให้ความรักความอบอุ่น ตลอดถึงความมั่นคงปลอดภัยแก่สมาชิกในครอบครัว

๕) ให้สิทธิเสรีภาพแก่สมาชิกภายในครอบครัวตามขอบเขต

๖) สร้างความเป็นปรี่กแผ่นมั่นคงของครอบครัวทั้งทางด้านเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ในระหว่างเครือญาติ

๗) ปลุกฝังนิสัยที่ดีงาม โดยการให้รู้จักการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างมีความสุข และยังเป็นแหล่งหล่อหลอมให้สมาชิกในครอบครัวดำรงอยู่ในสังคมด้วยดี

๘) สร้างอุดมคติ แรงจูงใจให้ทายาทของครอบครัวด้วยการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีทำงานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

๙) กำหนดสถานภาพของสมาชิกในครอบครัว โดยทำให้รู้ว่าเราเป็นใคร อยู่กลุ่มไหน เป็นคนไทยหรือต่างด้าว เป็นคนรวยหรือคนจน สถานภาพของบุคคลสามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือต่ำลงได้

^{๑๒} ณรงค์ เล็งประชา, มนุษย์กับสังคม, หน้า ๘๘.

๑๐) ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่สมาชิกภายในครอบครัวตามสมควรแก่อัตภาพ^{๑๓}

ณัฐไชย ตันตีสุข ได้ระบุถึงหน้าที่หลักของครอบครัว มี ๔ ประการ คือ

๑) มีหน้าที่ให้ความผูกพันรักใคร่กันของสมาชิกในครอบครัว

๒) มีหน้าที่ในการหาเลี้ยงสมาชิกภายในครอบครัว

๓) มีหน้าที่ในการสืบสกุล

๔) มีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้รู้ระเบียบสังคม^{๑๔}

สุวิทย์ รุ่งวิสัย ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัวไว้ ๖ ประการ คือ

๑) การสืบต่อเผ่าพันธุ์หากครอบครัวผลิตสมาชิกออกมาจนเกินไปก็จะมีปัญหา ด้านการเลี้ยงดูหรือการอบรมบ่มนิสัยการสืบต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์ในอัตราที่เหมาะสมก็จะทำให้มนุษย์เราดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

๒) การควบคุมพฤติกรรมทางเพศความต้องการทางเพศเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้น การมีครอบครัวก็ทำให้ได้มีการสนองความต้องการดังกล่าว

๓) ให้การอบรมบ่มนิสัยสมาชิกของครอบครัว คนทุกคนนอกจากจะเป็นสมาชิกของครอบครัวแล้วยังเป็นสมาชิกส่วนรวมของสังคมด้วยดังนั้นครอบครัวจะต้องให้การอบรมบ่มนิสัยสมาชิกของครอบครัวอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้

๔) ให้ความรักความอบอุ่นความต้องการพื้นฐานของคนเรานอกจากปัจจัยที่สี่แล้ว ความรักความอบอุ่นก็เป็นสิ่งที่คนเราจะขาดไม่ได้เช่นกันเพราะความรักความอบอุ่นจะทำให้เกิดพันธะทางใจยึดเหนี่ยวให้สมาชิกมีความผูกพันต่อกันอย่างแนบแน่น

๕) ให้ความคุ้มครองป้องกันและเลี้ยงดู มนุษย์เรามีสัญชาตญาณกลัวและตื่นภัยที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง เมื่อลูกๆ ยังเล็กอยู่หากพบคนที่ไม่เคยรู้จักก็จะเกิดความกลัว บางคนก็จะร้องไห้กรรณี่เช่นนี้แสดงว่าสมาชิกผู้เยาว์ของครอบครัวมีความกลัว เด็กๆ เหล่านี้หากมีพ่อแม่อยู่ก็จะเข้าไปนั่งตักหรือหลบซ่อนอยู่กับพ่อแม่ นั่นแสดงถึงการหาที่คุ้มครองป้องกันตนเอง

๖) การให้สถานภาพทางสังคม คนเราเกิดมาจะได้รับการยอมรับนับถืออย่างน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับสถานภาพหรือตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับ^{๑๕}

สรุปได้ว่าครอบครัวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้สังคมเจริญก้าวหน้าขึ้นถ้าครอบครัวได้ปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้เกิดแก่สมาชิก เช่น ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น

๒.๑.๔ ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ความสัมพันธ์ในครอบครัวคือสัมพันธภาพในครอบครัวตามบทบาทหน้าที่ที่ทุกคนมีต่อคนอื่น ๆ ในครอบครัวอันจะมีผลทำให้การดำเนินชีวิตในครอบครัวและสังคมราบรื่นความสัมพันธ์ในครอบครัวประกอบด้วย

^{๑๓} โสภา ขปีลมันท์, รูปแบบครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมเมืองประเทศไทย, รายงานการวิจัย, (สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๔-๒๕.

^{๑๔} ณัฐไชย ตันตีสุข, แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวไทย, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๓๓), หน้า ๑๖.

^{๑๕} สุวิทย์ รุ่งวิสัย, พันธะทางสังคม, (เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๗๕-๗๗.

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา สามีและภรรยาเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธ์ภาพที่สำคัญที่สุดในครอบครัวเพราะถ้าคู่สามีภรรยามีความรักใคร่เข้าใจซึ่งกันและกัน มีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน พยายามปรับตัวเข้าหากัน ร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกัน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ตลอดจนในการรับผิดชอบแก้ไขปัญหาค้นหาต่างๆ ภายในครอบครัวร่วมกัน ย่อมทำให้ครอบครัวนั้นมีความราบรื่นมั่นคง สมาชิกอื่นๆ ในครอบครัวก็พลอยมีความสุขไปด้วย โดยเฉพาะบุตรแต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าสามีภรรยาไม่สัมพันธ์ภาพที่ไม่ดีต่อกัน ไม่มีความรักใคร่ปรองดองกัน ขาดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน และขาดความรับผิดชอบร่วมกันแล้วย่อมเกิดความขัดแย้งกันอยู่เสมอ อันอาจจะทำให้ครอบครัวต้องแตกสลายลง หรือถ้าไม่ถึงกับแตกสลาย ก็จะทำให้ครอบครัวขาดความสงบสุขได้

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร ความสัมพันธ์นี้มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาเพราะเมื่อมีการให้กำเนิดบุตรแล้วความสัมพันธ์ในครอบครัวก็เพิ่มขึ้นเป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างบิดามารดาและบุตรตามมา

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง เมื่อบิดามารดาให้กำเนิดบุตรคนที่ ๒ คนที่ ๓ และคนอื่นๆ มา ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องก็เกิดขึ้น สัมพันธภาพระหว่างพี่น้องจะดีหรือไม่ จะมีมากน้อยแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ในครอบครัว อันประกอบด้วยความสัมพันธ์พื้นฐานและลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา เพราะถ้าบิดามารดามีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันและให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก ความเข้าใจ ให้ความยุติธรรม ตลอดทั้งเสริมสร้างความรักใคร่ในระหว่างพี่น้องแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องย่อมดำเนินไปด้วยดี มีความรักใคร่ช่วยเหลือปกป้องซึ่งกันและกัน

๔) ความสัมพันธ์ระหว่างทุกๆ คนในครอบครัว ในครอบครัวเดียวความสำคัญของสมาชิกทุกๆ คนในครอบครัวก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา บิดามารดากับบุตร และพี่กับน้อง หรือเป็นการรวมความสัมพันธ์ใน ๓ ข้อแรกเข้าไว้ด้วยกันนั่นเอง^{๑๖}

ผู้วิจัยมองว่าลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวดังกล่าว หากเป็นไปได้ด้วยดีปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ในครอบครัวก็จะไม่เกิดขึ้น หรือหากเกิดขึ้นก็มีแนวโน้มที่จะไม่มีความรุนแรงเท่ากับการที่สมาชิกในครอบครัวขาดสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน

๒.๑.๕ ลักษณะของครอบครัวไทย

ณรงค์ เส็งประชา กล่าวถึงลักษณะของครอบครัวในสังคมต่างๆ จะมีโครงสร้างของสถาบันเหมือนกัน เช่น ประกอบด้วยผู้หญิงและผู้ชายที่มีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่การงาน มีการกำหนดความรับผิดชอบ ลักษณะโดยทั่วไปของครอบครัวต่างๆ ไปพอจะกล่าวได้ ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) มีการอยู่ร่วมกันระหว่างหญิงและชายอย่างถาวร
- ๒) สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกันในทางเพศและความสัมพันธ์ทางสายโลหิต
- ๓) มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว
- ๔) มีหน้าที่หลัก เช่น ให้กำเนิดบุตรที่ถูกต้องตามกฎหมาย เลี้ยงดู อบรมให้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคม ให้ความรักความอบอุ่น และกำหนดสถานภาพในสังคม^{๑๗}

^{๑๖} ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, สถาบันครอบครัวมุมมองของนักสวัสดิการสังคม, (กรุงเทพมหานคร: J. PRINT, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๕-๑๔๗.

^{๑๗} ณรงค์ เส็งประชา, มนุษย์กับสังคม, หน้า ๘๘.

พรพิมล เจียมนาครินทร์ กล่าวถึงครอบครัวในอีกมุมมองหนึ่งว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่มีหน้าที่หล่อหลอมบุคคลให้มีชีวิตความเป็นอยู่ตามวัฒนธรรมหนึ่งๆ ณะเดียวกัน ครอบครัวยังทำหน้าที่สร้างบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังได้แบ่งลักษณะของครอบครัวเป็น ๔ แบบ ซึ่งค่อนข้างจะมีลักษณะตรงกับครอบครัวในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

๑) ลักษณะของครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกที่มี พ่อ แม่ และลูกที่ยังไม่ได้แต่งงาน โดยลักษณะของครอบครัวประเภทนี้นำไปสู่การมีลูกคนเดียว เนื่องจากครอบครัวในปัจจุบันที่มีฐานะปานกลางและมีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะมีลูกน้อยลง

๒) ลักษณะของครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่ประกอบไปด้วยครอบครัวหลักหนึ่งครอบครัวและมีครอบครัวเดี่ยวเสริม เช่น ลูกที่แต่งงานแล้วเข้ามาอยู่อาศัยด้วย เกิดเป็นครอบครัวจำนวนมากกว่าหนึ่งครอบครัว อำนาจการตัดสินใจยังอยู่ที่หัวหน้าครอบครัวเป็นหลัก

๓) ลักษณะของครอบครัวประสม เป็นครอบครัวที่เกิดจากการที่พ่อแม่มีภรรยาหลายคนอยู่รวมกันในบ้านรวมทั้งลูกทุกคนที่เกิดมา ครอบครัวชนิดนี้เป็นครอบครัวแบบโบราณที่ผู้ชายเป็นฝ่ายหาเลี้ยงฝ่ายหญิง จึงมีสิทธิที่จะมีภรรยาก็คนก็ได้เท่าที่ตนจะมีสติปัญญาเลี้ยงดู ฝ่ายหญิงไม่มีอำนาจในการต่อรองแต่อย่างใด

๔) ลักษณะของครอบครัวที่ขาดพ่อแม่ เป็นครอบครัวที่ขาดสมาชิกหลักของครอบครัวคนใดคนหนึ่ง อาจเนื่องจากการตายจากกัน หรือการหย่าร้าง ซึ่งจะพบว่าหญิงไทยที่หย่าร้างจากสามีมักมีเหตุจากการมีลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไปจากเดิม^{๑๘}

อย่างไรก็ตาม ครอบครัวไทยจะมีลักษณะใหญ่อยู่ ๒ ประเภทด้วยกันคือ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ลักษณะของครอบครัวเดี่ยวจะประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร ซึ่งมีความเป็นอิสระ มีความห่างเหินจากญาติพี่น้อง มีความเป็นส่วนตัวระหว่างครอบครัวของตน อาจจะมี ความว่าเหว่บ้าง ลักษณะครอบครัวประเภทนี้จะพบมากในสังคมเมือง ซึ่งปัจจุบันครอบครัวไทยมีแนวโน้มที่จะเริ่มเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากว่า ประเทศไทยกำลังพัฒนาไปสู่ยุคของความเจริญเทคโนโลยีทางข้อมูลข่าวสารให้เท่าเทียมกับต่างประเทศที่รับอิทธิพลมาจากสังคมที่พัฒนาสูงกว่าโดยเฉพาะประเทศทางตะวันตก

ส่วนลักษณะของครอบครัวขยายอยู่ร่วมกันเป็นเครือญาติพี่น้อง ในครัวเรือนหลังคาเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วยปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า อา น้า พ่อแม่ และพี่น้อง เป็นต้น ส่วนบรรยากาศในครอบครัวจะดีกว่าครอบครัวเดี่ยว เช่น มีความรัก ความอบอุ่น ความเป็นปึกแผ่นคอยอบรมสั่งสอน สมาชิกทดแทนกันได้ หรือเป็นหูเป็นตาให้แก่กันและกัน และสร้างความสามัคคีในกลุ่มครอบครัว เนื่องจากครอบครัวอย่างนี้มีหัวหน้าครอบครัวเป็นที่เคารพนับถือหรืออาวุโสเป็นหัวหน้าครอบครัว ลักษณะครอบครัวประเภทนี้จะพบมากในสังคมเกษตรกรรมหรือชนบท ซึ่งในปัจจุบันสังคมครอบครัว

^{๑๘} พรพิมล เจียมนาครินทร์, อ่างใน พระเหลาคำ จันทสาร์ (เทพอักษร), “การศึกษาวิเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพครอบครัวด้วยการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๕.

แบบชนบทกำลังถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมทางเมืองและทำให้เกิดปัญหามากมาย เช่นปัญหาขาดความเคารพยำเกรงผู้ใหญ่กว่า ปัญหาทะเลาะวิวาทกัน และปัญหายาเสพติด เป็นต้น^{๑๙}

สรุปลักษณะของครอบครัวไทยมีลักษณะใหญ่อยู่ ๒ ประเภท ได้แก่ ลักษณะครอบครัวเดี่ยวจะพบมากในสังคมเมือง และลักษณะครอบครัวขยายจะพบมากในสังคมชนบท

จากการศึกษาวิจัยของนักสังคมวิทยาหลายท่าน พบว่า โดยปกติแล้วลักษณะของครอบครัวมักจะมี ความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ ค่านิยมชนบทรธรรมนิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเป็นสิ่งสำคัญ สำหรับครอบครัวไทยเรานั้นได้รับอิทธิพลจาก “ค่านิยม” (Values) วัฒนธรรมและชนบทรธรรมนิยมประเพณีเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏเป็นเอกลักษณ์ของครอบครัวไทยดังต่อไปนี้

- ๑) ครอบครัวไทยนิยมยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว
- ๒) ครอบครัวไทยให้ความสำคัญต่อระบบผู้อาวุโส (Seniority)
- ๓) ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเดี่ยว (Monogamy)
- ๔) มีความผูกพันทางสายโลหิต
- ๕) เด็กเป็นที่รวมความสนใจของครอบครัว
- ๖) ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวขนาดเล็ก (Nuclear Family)

๒.๑.๖ หน้าที่ของครอบครัวไทย

ครอบครัว เป็นหน่วยสังคมที่สำคัญมากในทุกๆ สังคม มีบทบาทและหน้าที่ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ ถือเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวเข้มแข็งปัญหาคนชราและปัญหาเด็กจะไม่เกิด ปัญหาสังคมของชาวตะวันตกส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาคนชราถูกทอดทิ้ง ไร้ค่า ดังนั้น หน้าที่ของครอบครัวพอสรุปได้ ดังนี้

- ๑) หน้าที่ในการส่งเสริมความเจริญเติบโตส่วนบุคคลของบุตร
- ๒) การให้ความรัก ความอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย
- ๓) การให้เสรีภาพส่วนบุคคล
- ๔) การแนะนำสั่งสอน
- ๕) การปลูกฝังนิสัยที่เอาใจใส่ในปฏิกิริยาของผู้อื่น
- ๖) หน้าที่ในการสร้างสันติสุขภายในบ้าน
- ๗) การสร้างความเป็นปึกแผ่น มั่นคง ให้แก่ครอบครัว
- ๘) หน้าที่ในการสร้างจุดหมายชีวิตและแรงจูงใจ^{๒๐}

๒.๑.๗ ความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อมนุษย์ในสังคมไทย

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ฉะนั้นทรัพยากรที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ทรัพยากรบุคคลหรือประชาชน นั่นเอง การที่สังคมของไทยเราจะดีขึ้นได้ จะต้องพิจารณาจากสภาพของประชาชนว่ามีปัญหาด้านใด มีพฤติกรรมอย่างไร ทั้งนี้เพื่อที่จะได้พัฒนาประชาชน เพื่อมุ่ง

^{๑๙} พระสุพัฒน์อนาลโย, “การนำความเชื่อสัจธรรมมาใช้เสริมสร้างความเข้มแข็ง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗๘.

^{๒๐} จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ, *สังคมวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๙ – ๘๐.

ไปสู่การพัฒนาประเทศชาติต่อไป สถาบันพื้นฐานของการสร้างคนในชาติ คือ ครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นผู้สร้างบุคลิกภาพของทุกคนการเจริญเติบโต ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญาอารมณ์หรือสังคม ย่อมขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดูของบิดามารดา ซึ่งเรามักกล่าวเสมอว่า บิดามารดา คือ ครูคนแรกของลูก แม้ว่าลูกจะเติบโตจนเข้าโรงเรียนได้แล้วบิดามารดาก็ยังต้องทำหน้าที่เหมือนครูอยู่เช่นเดิม นั่นคือ คอยเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนลูกด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิริยามารยาท ความประพฤติบาปบุญคุณโทษ สิ่งที่ดีควรทำหรือไม่ควรทำ เป็นต้น ฉะนั้น ครอบครัวจึงเป็นหน่วยแรกที่สุดของสังคมเพราะ เป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่วางรากฐานให้แก่สถาบันอื่นๆ ในสังคม โดยไม่มีสถาบันใดสามารถทำหน้าที่นี้แทนครอบครัวได้ ฉะนั้น ถ้าบิดามารดาได้ให้ความรัก ความอบอุ่น ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ตลอดจนอบรมบ่มนิสัย ช่วยกันสั่งสอนชักจูงให้ลูกประพฤติดีแล้ว ก็นับได้ว่าครอบครัวได้ทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ ในการสร้างคนของชาติเพื่อพัฒนาสังคม และมีชีวิตที่ผาสุกในระบอบประชาธิปไตยในอนาคต^{๒๑}

ครอบครัวไทยแต่เดิมมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีสมาชิกครอบครัวหลายช่วงอายุอย่างน้อย ๓ รุ่น คือ ๑) รุ่นปู่ย่า ตายาย ๒) รุ่นพ่อแม่ ๓) รุ่นลูก เป็นครอบครัวที่มีความร่วมมือกัน ในกิจกรรมด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม ความเอาใจใส่ในสภาวะวิกฤต คนในครอบครัวมีความอบอุ่น และปลอดภัย ครอบครัวได้ทำหน้าที่เป็นแหล่งหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ และมีผลต่อคุณภาพสังคมครอบครัวมีหน้าที่เลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโต แต่เนื่อง จากครอบครัวเป็นหน่วยมูลฐานของสังคม เพราะสังคมจะออกมาเป็นรูปใด ส่วนใหญ่จะขึ้นกับการดำเนินชีวิตหรือการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ฉะนั้น ทุกครอบครัวต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสภาพของสังคมในอนาคตด้วยนั้น คือ ถ้าทุกครอบครัวได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเป็นอย่างดีแล้ว ก็อาจจะคาดหวังได้ว่า สังคมในอนาคต ย่อมเป็นสังคมที่ผาสุกและมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงในการพิจารณาความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อมนุษย์นั้น ทางที่ดีที่สุด ก็คือ การพิจารณาดูบทบาทและหน้าที่ของครอบครัวว่ามีอยู่ประการใดบ้าง และหน้าที่เหล่านั้นได้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์แต่ละคนและตอบสนองมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมอย่างไรบ้างถ้าการทำหน้าที่ของครอบครัวสามารถตอบสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ได้มาก ครอบครัวก็มีความสำคัญต่อมนุษย์มากเช่นเดียวกันนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้ทำการศึกษานี้ของครอบครัวแล้วพบว่าครอบครัวมีบทบาทที่สำคัญมากต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของคน และยังทำหน้าที่สนองความต้องการของมนุษย์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ การทำหน้าที่ของครอบครัวอาจแยกได้ ๔ ประการดังนี้

๑) หน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม เพื่อทดแทนสมาชิกของสังคมที่สิ้นชีวิตลง

๒) หน้าที่เลี้ยงดูสมาชิกใหม่ให้มีชีวิตรอด เนื่องจากทารกแรกเกิดและเด็กไม่สามารถ

ดูแลตนเองได้

^{๒๑} พระครูนิภาธรรมวิมล (อำพรปริมุตโต), “การแก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

๓) หน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมไปสู่สมาชิกใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อให้เด็กเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

๔) หน้าที่หล่อหลอมกลมกล่อมเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นบทบาทที่สำคัญมาก เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์จะไม่รู้ว่าอะไรเหมาะสมไม่เหมาะสม เราจะใช้สัญชาตญาณเป็นตัวกำหนดการกระทำ ดังนั้นจึงต้องมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกติกา กฎระเบียบและบรรทัดฐานของสังคมเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ถ้าไม่มีการหล่อหลอมเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีจะก่อให้เกิดความยุ่งเหยิง (Chaos) ครอบครัวจึงต้องทำหน้าที่หล่อหลอมเด็กให้เป็นสมาชิกที่พึงปรารถนาของสังคมตั้งนั้น^{๒๒} ความสำคัญของครอบครัวจึงพอสรุปได้ว่า

๑) ครอบครัวเป็นเป้าหมายทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะของสมาชิก การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน มีการถ้อยแถลงกัน ความรู้สึกนึกคิดทัศนคติความเชื่อ ความศรัทธาและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตจากสมาชิกคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง ตลอดจนงาน การพักผ่อน สันทนาการ และการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน บรรยากาศ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูการอบรมสั่งสอน

การเป็นพ่อแบบ แม่แบบ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งโดยที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวไม่ว่าจะในทางบวกหรือในทางลบได้ค่อยๆ หล่อหลอมพื้นฐานทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และจิตใจของสมาชิกในครอบครัวในรูปแบบต่างๆ มีผลต่อโดยตรงต่อการแสดงบทบาททางสังคมของสมาชิกในสถาบันอื่นต่อไป

๒) ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางการศึกษาของสังคม ครอบครัวเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ ฝึกฝนและอบรมให้สมาชิกได้เรียนรู้ระเบียบสังคมหรือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ทั้งอย่างเป็นทางการ (Formal) และ ไม่เป็นทางการ (Informal)

๓) ครอบครัวสร้างคุณภาพชีวิต คุณลักษณะต่างๆ ที่บ่งชี้ถึงลักษณะของชีวิตที่มีคุณภาพข้างต้นนี้ ครอบครัวจะเป็นสถาบันที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดขึ้นกับชีวิตของสมาชิกในครอบครัวได้

๔) ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในการพัฒนาสังคม สถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่นเดียวกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ วัฏจักรของการเกิด การเติบโต เข้าสู่วัยเรียน วัยทำงาน วัยแต่งงาน วัยเลี้ยงดูลูกของตนเอง วัยดูแลพ่อแม่เมื่อแก่ชราลง สอนและฝึกให้ทุกคนต้องมีบทบาทหน้าที่ในฐานะต่างๆในครอบครัว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเข้าไปมีบทบาทภาระหน้าที่และมีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ

๕) ครอบครัวเป็นหน่วยวางรากฐานการปกครองในระดับต่างๆ ครอบครัวทำหน้าที่ปฐมนิเทศที่สำคัญที่สุดคือการให้กำเนิดเด็ก ให้การเลี้ยงดูผู้เยาว์ ให้การศึกษา สร้างคนให้รู้จักระเบียบสังคมการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังรับไว้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของชนกลุ่มนั้น เด็กที่เกิดและเจริญเติบโตมาจากครอบครัวแบบใด ย่อมได้รับการถ่ายทอด

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

แนวความคิด เจตคติและพฤติกรรมต่างๆ ตีตมาจากครอบครัวเดิมไม่มากนักน้อย และนำไปใช้ปฏิบัติในสังคมที่เขาอยู่อาศัย^{๒๓}

นอกจากนี้ ครอบครัวยังเป็นเสมือนแหล่งบ่มเพาะทักษะทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างมีกติกา มีบทบาท หน้าที่รับผิดชอบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การตัดสินใจร่วมกัน รู้จักรับฟัง และสื่อสารเจรจาประนีประนอมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และเหตุผล รู้จักการให้อภัยกัน มีการแบ่งอำนาจหน้าที่และแบ่งงานกันในครอบครัวอย่างชัดเจน จะเห็นว่าในสมัยก่อนแม้ภรรยาจะมีฐานะเป็นรองสามี แต่ก็มีบทบาทหน้าที่กัน ซึ่งฝ่ายสามีมีอำนาจการตัดสินใจภายนอกบ้าน การเป็นผู้นำ ในขณะที่ภรรยาดูแลบ้านเรือนและผู้คนในบ้านเป็นหน้าที่ของฝ่ายภรรยา สำหรับผู้สูงอายุจะทำหน้าที่อบรม สั่งสอน ชดเชยสมาชิกที่เป็นเด็กให้เรียนรู้การดำเนินชีวิตเพื่อสืบทอดวงศ์ตระกูล^{๒๔}

ความสำคัญของครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องวางรากฐานการปกครองในระดับต่างๆ ของครอบครัวทำหน้าที่ปฐมภูมิที่สำคัญที่สุดคือการให้กำเนิดเด็ก ให้การเลี้ยงดูผู้เยาว์ ให้การศึกษา สร้างคนให้รู้จักระเบียบสังคม

๒.๑.๘ การเปลี่ยนแปลงสภาพของครอบครัวไทยในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงครอบครัวไทยในปัจจุบันเกิดจาก

๑) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีผลกระทบต่อระบบครอบครัวในสังคมสมัยใหม่อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อครอบครัวในเขตเมืองที่เต็มไปด้วยการแข่งขันเพื่อการอยู่รอดในสังคม การที่สมาชิกครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกบ้านและการที่ภรรยาต้องมีภาระในการหาเลี้ยงครอบครัวควบคู่กับสามี ทำให้บทบาทของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปหน้าที่ในการอบรมลูกๆ ซึ่งเคยเป็นหน้าที่สำคัญของครอบครัวกลายเป็นหน้าที่ทางโรงเรียนและสื่อมวลชนความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างพ่อแม่และลูกลดน้อยลงประกอบกับการกินอยู่แบบเมืองไม่เอื้ออำนวยให้อยู่กินกันแบบเป็นครอบครัวใหญ่ๆ บรรดาญาติพี่น้องจึงลดความสำคัญในการที่จะเข้ามาช่วยอบรมเลี้ยงดูเด็ก ดังนั้น ครอบครัวจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการหรือมีความผูกพันทางอารมณ์โดยใกล้ชิดกับสมาชิก เพราะมีกิจกรรมนอกบ้านต่างๆ มากมาย ทำให้ความขัดแย้งระหว่างสามีกับภรรยาหรือบิดากับลูกมีมากขึ้น

สำหรับครอบครัวที่สามีและภรรยาต่างก็มีงานทำและมีรายได้ด้วยกันทั้งคู่ บทบาทของภรรยาได้เปลี่ยนจากผู้ตามหรือ “ข้างเท้าหลัง” มาอยู่เสมอหรือเท่าเทียมกับสามี ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาในกรณีเช่นนี้มักมีความตึงเครียดเกิดขึ้นได้ง่าย เนื่องจากภรรยาที่มีภาระต้องดูแลและรับผิดชอบมากขึ้นทั้งในบ้านและนอกบ้าน กล่าวคือบทบาทของผู้หญิงเพิ่มมากขึ้นจากแม่บ้าน แม่ของลูก และเป็นคนทำงานด้วย ทำให้เหนื่อยหุดหงิดและอารมณ์เสียได้ง่าย อย่างไรก็ตาม การที่ภรรยามีบทบาทและอำนาจในครอบครัวเท่าเทียมกับสามีก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดเสมอไป จากการศึกษาของนักสังคมวิทยาพบว่า สามีภรรยาสามารถปรับตัวได้โดยสามียอมรับบทบาทเท่าเทียมกับภรรยา และเห็นใจในภาระของภรรยาที่เพิ่มมากขึ้น บางรายหาทางแก้ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นด้วยการหาเครื่องทุ่นแรงหรือผ่อนแรงมาใช้ รวมทั้งฝ่ายสามีก็หันมา

^{๒๓} พระเหลาคำ จันทสาโร (เทพอักษร), “การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพครอบครัวด้วยการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”, หน้า ๑๙.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

ช่วยภรรยาเลี้ยงลูกและแบ่งเบาภาระของภรรยาด้วยการทำงานบ้านบางอย่างแทน นอกจากนั้นต้องไม่ให้คนอื่นเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ในครอบครัวนั้นๆ ด้วย เพราะการมีบุคคลที่สามเข้ามายุ่งเกี่ยวจะยิ่งก่อให้เกิดปัญหามากยิ่งขึ้น สำหรับในสังคมที่ยังเน้นค่านิยมแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างชายและหญิง และถือว่าชายควรเป็นใหญ่ในครอบครัว เมื่ออยู่ต่อหน้าคนอื่นทั้งสามีและภรรยาจะพยายามปฏิบัติตัวให้เป็นไปตามบทบาทที่สังคมต้องการ คือ แสดงให้เห็นว่าสามีเป็นใหญ่ในครอบครัว ทั้งนี้เพื่อรักษาหน้าที่หรือภาพพจน์ของความเป็นสามีและภรรยาที่ดีไว้

๒) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม แนวโน้มอีกประการหนึ่งของครอบครัวสมัยใหม่ คือ มีการแยกกันอยู่หรือการทอดทิ้งกันเพิ่มมากขึ้น มีครอบครัวชนชั้นแรงงานจำนวนไม่น้อยที่เด็กอยู่กับแม่หรือญาติเพราะพ่อหรือแม่หรือทั้งพ่อและแม่ต้องไปทำงานหาเงินที่อื่น หรือมีการทอดทิ้งลูกกันไปแต่งงานใหม่ทั้งคู่ ทำให้เด็กต้องอยู่ในความดูแลของญาติฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สำหรับปัญหาในการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ได้อยู่กับลูกนั้น จากการศึกษาในประเทศตะวันตกยังไม่สามารถสรุปได้ว่าเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่ขาดพ่อหรือแม่หรือทั้งสองฝ่ายเป็นเด็กที่มีปัญหามากกว่าเด็กจากครอบครัวที่มีทั้งพ่อทั้งแม่อยู่พร้อมกัน และเป็นที่น่าสังเกตว่าเด็กที่มีปัญหาหรือเด็กที่กระทำผิดต่างๆ มักจะมาจากครอบครัวที่พ่อแม่อยู่ด้วยกันแต่มีข้อขัดแย้งทะเลาะกันทุกวัน จนเด็กไม่มีความสุขมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกันอยู่

๓) การหย่าร้าง ในสังคมสมัยใหม่การหย่าร้างมีจำนวนมากขึ้น และกลายเป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ปัญหาในครอบครัวไปแล้ว การหย่าร้างไม่ใช่เรื่องที่น่าอับอายอีกต่อไป สังคมยอมรับว่าการหย่าร้างมากขึ้น โดยมีความคิดว่าหากอยู่ด้วยกันแล้วไม่มีความสุขก็ควรหย่ากันไปจะดีกว่า เพราะในสังคมสมัยใหม่เน้นในเรื่องผลประโยชน์และความพอใจส่วนตัวเป็นเรื่องสำคัญ ประกอบกับสภาพการดำเนินชีวิตในเมืองที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ตัวใครตัวมัน ความแออัดคับคั่งไปด้วยผู้คนและสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยตึกสูงๆ หรือที่เรียกกันว่าป่าคอนกรีต ค่าครองชีพสูง ความสับสนวุ่นวายต่างๆ รวมทั้งความแตกต่างในภูมิหลังของคู่สมรส จึงทำให้คนเมืองมีความตึงเครียดทางอารมณ์สูง สุขภาพจิตเสื่อม และส่งผลให้เกิดปัญหานานัปการ อันจะนำไปสู่การหย่าร้างขึ้นในที่สุด

๔) การเปลี่ยนแปลงด้วยบุคลิกภาพ สำหรับบุคลิกภาพของเด็กในสังคมสมัยใหม่จะพบว่าแตกต่างไปจากในสมัยเดิมอย่างสิ้นเชิงจากเด็กที่เคยว่านอนสอนง่ายมาเป็นเด็กที่มีความมั่นใจในตัวเองสูง ความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ซึ่งคงจะเป็นเพราะอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกและการอบรมจากสื่อมวลชนต่างๆนั่นเอง เด็กจะตัดสินใจเอง มีการพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น คือมีการเที่ยวหรือพบประสังสรรค์กับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันโดยเลียนแบบจากผู้ใหญ่มีการสร้างวัฒนธรรมย่อยของตนขึ้นมา โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กวัยรุ่น และจากการที่พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้านเด็กจึงขาดความใกล้ชิดและไม่ได้ได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยขึ้นเวลาพบกันพูดคุยกันไม่รู้เรื่อง เวลาพักผ่อนก็ต่างคนต่างไป เด็กจึงมีความตึงเครียดและอารมณ์รุนแรงมาก ขาดความรับผิดชอบและหันไปบูชาและเลียนแบบคนที่มีความสามารถในรูปแบบต่างๆ แทน เช่น ดารา นักร้อง เป็นต้น^{๒๕}

^{๒๕} พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต), “การแก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๙.

การที่ชายหญิงอยู่ด้วยกันโดยไม่จำเป็นต้องแต่งงานเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่โดยเฉพาะในสังคมอเมริกันพบว่าจำนวนของคู่ที่อยู่ด้วยกันโดยไม่แต่งงานเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่านับจาก ปี ๑๙๗๐ ถึงปี ๑๙๗๘ และมีจำนวนกว่าหนึ่งล้านคน จนถึงปัจจุบันคาดว่าจะป็นจำนวนที่ไม่น้อยเลย สถาบันการสมรสตามประเพณีเดิมกำลังเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ว่ายังเหมาะสมอยู่หรือไม่ แบบแผนการสมรสแบบใหม่ที่เรียกว่า “การแต่งงานเปิด” ซึ่งหนุ่มสาวไม่มีพันธะต่อกันและมีอิสระมาก เป็นวิถีชีวิตคู่ที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในหมู่คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ชีวิตครอบครัวในสังคมสมัยใหม่ที่มีลักษณะของคู่สมรสที่แยกตัวไปอยู่ต่างหากทำให้สถานภาพของพ่อแม่ในวัยชราคลุมเครือเนื่องจากต้องออกจากงานหรือไม่มีที่ดินทำกิน ไม่มีความสำคัญทางสติปัญญา ไม่มีโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งลูกหลานไม่รู้สึกรู้ว่ามีการผูกพันต่อคนชราอีกต่อไป จึงไม่เอาใจใส่ดูแลรวมทั้งให้ความเคารพนับถือน้อยลง ด้วยเหตุดังกล่าวคนชราเป็นจำนวนไม่น้อยถูกทอดทิ้ง บางรายต้องไปอยู่ตามสถานสงเคราะห์คนชราเป็นต้น^{๒๖}

ผู้วิจัยมองว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่เป็นหลักสำคัญที่สุดของสังคม ทำหน้าที่หล่อหลอมและขัดเกลาความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกของครอบครัว ด้วยการอบรมเลี้ยงดู ให้ความรัก ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันพร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความพร้อมที่จะทำงานอย่างเต็มที่และสร้างสรรค์ เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

ดังนั้น ครอบครัวจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลที่สุดต่อชีวิตของทุกคนชีวิตครอบครัวในสังคมสมัยใหม่มีแนวโน้มว่าจะต้องเผชิญกับปัญหาอื่นๆอีกมาก ซึ่งเชื่อแน่ว่าจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงต่อครอบครัวอย่างมาก เช่น พฤติกรรมรักร่วมเพศระหว่างชายกับชายหรือหญิงกับหญิง การว่าจ้างหญิงอื่นตั้งครรภ์แทน หรือการผลิตสมาชิกใหม่ในหลอดแก้ว อันเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการแพทย์สมัยใหม่ รวมทั้งปัญหาเด็กนอกสมรสเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายในสังคมที่เต็มไปด้วยสื่อมวลชนและสถาบันบันเทิงเรีงรมย์ในรูปแบบต่างๆ ที่ส่งผลให้มีการตั้งครรภ์นอกสมรสมากขึ้นและนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่นๆ ต่อไปบริบทครอบครัวไทยในปัจจุบันเผชิญกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจ ซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแส โลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป จะเห็นได้ว่าครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลายยิ่งขึ้น และสมาชิกในครอบครัวมีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจยังผลให้เกิดความสั่นคลอนของสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว ที่มีต่อกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติในอนาคต

๒.๑.๙. บทบาทและภารกิจของครอบครัว

บทบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวที่จะดูแลความต้องการ และพัฒนาคุณภาพของสมาชิกอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความเป็นอยู่ทั้งร่างกายและจิตใจ ด้านการพัฒนาปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่ดี เป็นแหล่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้และ

^{๒๖} จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ, สังคมวิทยา, หน้า ๒๙.

ถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งได้จัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมิน “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” จำนวน ๒๒ ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบที่ ๒ บทบาทหน้าที่ของครอบครัว ประกอบด้วย ๖ ตัวชี้วัดดังนี้

๑. ครอบครัวมีจำนวนสมาชิกที่ทำหน้าที่หารายได้ผลผลิตมาเลี้ยงดูที่เหมาะสมกับขนาดครอบครัว

๒. มีผู้ที่ทำมาหาเลี้ยงครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน

๓. ครอบครัวที่สมาชิกมีการเอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

๔. ครอบครัวที่อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี

๕. ครอบครัวที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิต

๖. ครอบครัวที่ปลูกฝังและถ่ายทอดคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่สร้างสรรค์^{๒๗}

นอกจากนี้นอกจากนี้แล้ว วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ ได้กล่าวว่า ครอบครัวควรมีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของครอบครัว ดังนี้

๑. หาและให้ปัจจัยสี่ คือ ที่อยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การดูแลสุขภาพและการรักษาพยาบาลแก่สมาชิกในครอบครัวทุกคน

๒. การแบ่งปันปันส่วนการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภค และทรัพยากรที่มีในครอบครัว เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งความสะดวกต่างๆ เช่น การใช้โทรศัพท์ รถ วิทย์ โทรทัศน์ ควรแบ่งปันให้เหมาะสมและเสมอภาคกัน

๓. มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และตกลงให้ทราบว่าใครมีหน้าที่ความรับผิดชอบทำอะไร เช่น การหาเงินเลี้ยงครอบครัว การตัดสินใจในบ้าน การบริหารงานภายในบ้าน

๔. การสอนให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ช่วยให้สมาชิกมีความสามารถในการปรับตัว และสร้างนิสัยที่ถูกต้องเกี่ยวกับการรู้จักปฏิบัติหรือควบคุมตนเองในเรื่องต่างๆ ๕. การสืบพันธุ์หรือสืบสกุล เป็นการสร้างหาและรับสมาชิกใหม่ เช่น การมีบุตรการสมรสของบุตร

๖. การรักษาระเบียบและความสงบสุขภายในครอบครัว ควรหาทางว่าจะทำอย่างไรครอบครัวจะมีความสุข และมีความรู้สึกพึงพอใจกันอยู่ร่วมกันได้อย่างดี^{๒๘}

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ได้อธิบายถึงภารกิจที่สำคัญของครอบครัว แบ่งออกเป็น ๓ มิติหลัก ดังนี้

๑. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ครอบครัวทำหน้าที่ หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ด้วยการเลี้ยงดูอบรมบุตร ให้การศึกษา ให้มีการพัฒนาการรอบด้านทั้งกาย ใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัย ให้เติบโตเป็นคนมีคุณธรรมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีสันติสุข

^{๒๗} นิตยา คชภักดี, อ่างในสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

^{๒๘} วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์, จิตวิทยาการปรับตัว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๕), หน้า ๓๖.

๒. ด้านเศรษฐกิจ ทั้งในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยในฐานะผู้ผลิตครอบครัวมีบทบาทในการขัดเกลา อบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้ผลิตเชิงเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ ในฐานะผู้บริโภคก็เป็นผู้บริโภคที่เลือกสรรบริโภคอย่างมีประโยชน์ ประหยัด ปลอดภัย รู้จักพอ รู้จักประมาณ

๓. ด้านการเมืองและการปกครอง ครอบครัวมีบทบาทในการบ่มเพาะทักษะทางการเมืองให้เกิดขึ้นในครอบครัว มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล ยอมรับ และปฏิบัติตามกติกาของสังคม เคารพสิทธิของกันและกัน^{๒๙}

๒.๑.๑๐ การทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ได้วิเคราะห์สถานการณ์ครอบครัวไทย ด้านการใช้เวลาร่วมกัน พบว่า ผู้ใหญ่อายุ ๑๘ ปีขึ้นไป และเด็ก/เยาวชน อายุ ๑๐-๑๘ ปี มีข้อเสนอแนะต่อการใช้เวลาในครอบครัว คือ การให้เวลากับคนในครอบครัวมากขึ้น ผู้ใหญ่ร้อยละ ๓๓.๐๔ เด็กร้อยละ ๔๙.๑๔ รองลงมา คือ พยายามหากิจกรรมที่ทำในครอบครัว ผู้ใหญ่ร้อยละ ๒๗.๖๘ และเด็ก ร้อยละ ๒๕.๗๑ ส่วนกิจกรรมในบ้านที่ทำกับครอบครัวมากที่สุด คือ การดูโทรทัศน์ และบุคคลที่เด็กคิดว่า มีกิจกรรมการดูโทรทัศน์กับเด็กมากที่สุด คือ มารดา ทั้งในวันธรรมดา ร้อยละ ๓๐.๔๑ และในวันหยุด ร้อยละ ๒๕.๔๑ กิจกรรมนอกบ้านที่ทำร่วมกับครอบครัวมากที่สุด คือ การไปช้อปปิ้ง และบุคคลที่เด็กคิดว่าร่วมทำกิจกรรมนอกบ้านมากที่สุดในวันธรรมดา คือ เพื่อนๆ ร้อยละ ๒๙.๖๘ ในวันหยุด คือ มารดา ร้อยละ ๒๖.๙๖^{๓๐}

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ได้เสนอแนะวิธีการใช้เวลาว่างอย่างมีคุณภาพกับครอบครัว ได้แก่

๑. กินอาหารร่วมกันและรับฟังซึ่งกันและกัน
๒. อ่านหนังสือกับลูกเป็นประจำ
๓. ทำงานบ้านด้วยกัน
๔. สอนการบ้านลูก
๕. หากิจกรรมที่เป็นงานอดิเรก
๖. เล่นเกม
๗. วางแผนทำกิจกรรมนอกบ้าน
๘. สนับสนุนกิจกรรมกีฬาและสันทนาการ
๙. กำหนดปฏิทินการทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว
๑๐. ผลัดกันเล่าเรื่อง
๑๑. สวดมนต์ก่อนนอนและไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา
๑๒. เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน^{๓๑}

^{๒๙} ศิริกุล อิศรานุรักษ์, **หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร: เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๒.

^{๓๐} สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, **อ้างอิง** สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, หน้า ๑๑.

^{๓๑} สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, **อยู่ด้วยกันวันอาทิตย์: คู่มือการใช้เวลาอย่างมีคุณภาพกับครอบครัว**, (ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔.

อมรากล อินโชนานนท์ ได้สรุปวิธีสร้างสุขและสีสันให้เกิดขึ้นกับชีวิตคู่ ที่ได้จากนาา
ทรรณะที่หลากหลาย คือ

ประการแรก ความสุขเกิดขึ้นได้เมื่อคนในครอบครัวมีโอกาสใช้เวลาร่วมกัน เป็นช่วงที่
ต่างคนต่างกำลังสบายใจ อารมณ์ปลอดโปร่ง ให้ความสนใจ และมองเห็นความสำคัญของกันและกัน
สนใจในเรื่องที่พูด ใส่ใจในอารมณ์ ความรู้สึกที่แสดงออกมา ไม่ใช่ต่างคนต่างนั่งจมอยู่กับความคิด
ของตัวเอง แม้จะอยู่ใกล้กัน แต่ก็ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด ความสุขจึงขึ้นอยู่กับเวลาที่ตรงกัน อารมณ์
ที่ดีและมีการสื่อสารกัน

ประการที่สอง ความสุขเกิดขึ้นได้เมื่อได้ทำกิจกรรมของครอบครัวร่วมกัน อาจเป็น
กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน เช่น ทานข้าว ดูโทรทัศน์ อาจเป็นกิจกรรมที่มีความสนใจร่วมกันเช่น
ปลูกต้นไม้ เล่นกีฬา ฟังเพลง หรืออาจจะเป็นงานบ้านก็ได้ อย่างทำกับข้าว ล้างรถที่ทั้งสองฝ่ายต่างทำ
ด้วยความเต็มใจ ไม่เร่งร้อน และมีความรู้สึกสนุกเมื่อได้ช่วยกันทำ ไม่รู้สึกว่าเป็นภาระหน้าที่

ประการที่สาม ความสุขเกิดขึ้นได้เมื่อมีเสียงหัวเราะร่วมกัน ดังนั้น จึงต้องหมั่นสร้าง
อารมณ์ขันบ้าง หยิบยกเรื่องราวที่จะเรียกรอยยิ้ม และเสียงหัวเราะของคนใกล้เคียง

ประการสุดท้าย ความสุขที่เกิดขึ้นได้เมื่อมีการแต่งแต้มสีสันให้กับชีวิต ทำอะไรที่
พิเศษไปจากชีวิตประจำวันบ้าง เช่น เดินเล่นในสวนสาธารณะ ทำอะไรใหม่ๆ ที่ไม่จำเจ เช่น เปลี่ยน
มุมทานข้าว แทนที่จะทานกันในห้องอาหารก็ย้ายไปในสวน หรือทำอะไรให้อีกฝ่ายแปลกใจเล่น เช่น
ซื้อดอกไม้มาฝาก นัดเพื่อนรักของอีกฝ่าย ที่ไม่ได้เจอกันมานานมาที่บ้าน เป็นต้น^{๓๒}

จิตภัทร ประสิทธิ์พร ได้อธิบายความหมายของกิจกรรมครอบครัว ๔ ก คือกิจกรรม
ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว ให้บุคคลในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ลูก ซึ่งเป็นนักเรียนหรือ
บุคคลอื่นที่เป็นผู้ปกครองนักเรียน ไม่ว่าจะป็นปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา เป็นต้นได้รู้จักการปฏิบัติ
ต่อกันที่จะทำให้ครอบครัวอบอุ่นและเป็นสุข ซึ่งถ้าครอบครัวอบอุ่นและเป็นสุขแล้วเชื่อว่าจะเป็น
เสมือนเกราะป้องกันภัยให้กับลูกเป็นอย่างดี และสามารถเป็นเครือข่ายในการช่วยกันดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนได้ กิจกรรมที่ครอบครัวควรปฏิบัติต่อกันตาม
ความหมายของกิจกรรมครอบครัว ๔ ก คือ กิน กอด กล่อมเกลา และห้องสมุดบ้าน

๑) กิน หมายถึง พ่อแม่ลูก ควรกินข้าวร่วมกันอย่างน้อยวันละ ๒ มื้อ พ่อแม่ อาจใช้
เวลาในวงข้าวได้พูดคุยแนะนำสิ่งดีต่อกัน ต่างคนต่างเห็นหน้ากัน ได้สอบถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกัน
และกัน ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

๒) กอด หมายถึง พ่อแม่ ควรโอบกอดลูกหรือสัมผัสตัวลูกบ้าง เพื่อแสดงออกซึ่ง
ความรัก จะทำให้ลูกมีความรู้สึกอบอุ่นและมีความรู้สึกที่พ่อแม่รักเขา

๓) กล่อม หมายถึง พ่อแม่ ใช้คำพูดที่ดีต่อกันเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในครอบครัว
เป็นคำพูดฝ่ายบวก หรือพูดจาประสาตดอกไม้ ใช้คำพูดแนะนำสิ่งดีดีแก่ลูก และให้คำปรึกษาลูกในทุกๆ
เรื่อง

^{๓๒} อมรากล อินโชนานนท์, อ่างใน สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธ์ภาพใน
ครอบครัวไทย”, หน้า ๑๒.

๔) เกลา หมายถึง พ่อแม่ ช่วยขัดเกลานิสสัยใจคอ หรือพฤติกรรมที่ไม่ดีของลูกเช่น เป็นคนไม่มีน้ำใจ ขี้โมโห หรือหงุดหงิดง่าย เป็นต้น^{๓๓}

๒.๑.๑๑ ลักษณะความสัมพันธ์ของครอบครัว

สัมพันธภาพในครอบครัวมีหลายลักษณะ คือ สัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยา ระหว่างพ่อแม่และลูก ระหว่างพี่น้อง หรือระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยสัมพันธภาพที่ดีของครอบครัวจะเกิดขึ้นได้จากปัจจัยพื้นฐาน ดังนี้

๑. ชื่นชมคุณค่าของคนในครอบครัว
๒. มีเวลาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน
๓. มีพันธะต่อความสุขและสวัสดิภาพของคนในครอบครัวร่วมกัน
๔. มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างดี
๕. มีศรัทธาต่อศาสนา จะช่วยให้มีสติ อดทน ให้อภัย ระวังความโกรธ และช่วยเหลือสังคม

๖. มีสมรรถนะในการจัดการกับวิกฤตการณ์ของครอบครัวได้ดี^{๓๔}

ส่วนสัมพันธภาพในครอบครัวที่ไม่ดี จะส่งผลกระทบต่อสมาชิกทุกคน ดังนี้

๑. ขาดความสุขในครอบครัว ไม่มีความปรองดอง ขาดความเป็นมิตร ทำให้เกิดความห่างเหิน นำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัว

๒. มีผลเสียต่อบุคลิกภาพและสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว ทั้งด้านกายและจิต เกิดความรุนแรงในครอบครัว และการกระทำทารุณกรรมต่อผู้หญิงและเด็ก

๓. สมาชิกในครอบครัวมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น เที่ยวเตร่ ติดสารเสพติด และเล่นการพนัน เป็นต้น^{๓๕}

๒.๑.๑๒ ความสัมพันธ์ครอบครัวที่อบอุ่นสุขภาพจิตดี

ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ได้กล่าวถึงหลักการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ดังนี้

๑. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มี ๓ ปัจจัยใหญ่ คือ
 - (๑) การชมเชย หรือ ชื่นชมที่เหมาะสม
 - (๒) การตีเพื่อก่อ
 - (๓) การแก้ไขความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์
๒. หลักการในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลในครอบครัวและผู้อื่น
 - (๑) ฝึกนิสัยตนเองให้มีคุณลักษณะที่ดีงาม ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ เช่น ซื่อตรงต่อเวลา ทำตามทีพูด ไม่เหยียบย่ำของผู้อื่นหากไม่จำเป็น ชมผู้อื่นด้วยความจริงใจ การมีน้ำใจ เสียสละต่อผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น และรู้จักกาลเทศะ

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๓๔} ศิริกุล อิศรานุรักษ์, หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว, (กรุงเทพมหานคร: เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

^{๓๕} สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘ - ๑๙.

(๒) การฝึกเสริมสร้างบุคลิกภาพของตนเอง การเสริมสร้างบุคลิกภาพของตนเองให้เป็นผู้ที่มีบุคลิกสง่างาม ในอิริยาบถทั้งการนั่ง การยืน การเดินให้เหมาะสม

๓. วิธีการสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลในครอบครัวและผู้อื่น การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น การสร้างสัมพันธ์ภาพนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ควรรู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนี้

(๑) สัมพันธภาพระหว่างสามีและภรรยา กล่าวคือ สิ่งที่สามีพึงปฏิบัติต่อภรรยาตนเพื่อสัมพันธภาพ ดังนี้ เป็นหัวหน้าครอบครัว ให้เกียรติ ยกย่องภรรยา แสดงความห่วงใย ถนอมน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ และดูแลเมื่อยามเจ็บป่วย ส่วนจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพที่ดีของภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามี เช่น การซื้อสัตย์ ยิ้มแย้มแจ่มใส รักษาทรัพย์สมบัติของสามีเคารพและเกื้อกูลครอบครัวสามีตามสมควรแก่ฐานะ และควรดูแลให้กำลังใจเมื่อเจ็บป่วย

(๒) สัมพันธภาพกับผู้อื่น เช่น การให้เกียรติ ยกย่อง ไม่ทะเลาะวิวาทหากมีเรื่องขัดแย้งต้องรีบพุดคุย ช่วยเหลือตามสมควรแก่ฐานะตนเอง เป็นต้น^{๓๖}

ดร. สายสุรี จุติกุล ผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว สตรี เด็ก และเยาวชน ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ความสุขในครอบครัวเกิดขึ้นได้จากการสร้างความรักความอบอุ่น หรือสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว โดย

๑. เอาใจใส่ดูแล และเอื้ออาทรกัน
 ๒. รู้จักคนที่เรารัก
 ๓. เคารพกันและกัน
 ๔. มีความรับผิดชอบ
 ๕. มีความวางใจกันและกัน
 ๖. ให้กำลังใจกันและกัน
 ๗. ให้อภัยกันและกัน
 ๘. รู้จักสื่อสารในครอบครัว
 ๙. ใช้เวลาด้วยกันอย่างมีคุณค่าและมีคุณภาพ
 ๑๐. ปรับตัวตามภาวะที่เปลี่ยนแปลงของบุคคลในครอบครัว
 ๑๑. รู้จักภาระหน้าที่ในครอบครัว ช่วยเหลือกันและกัน
 ๑๒. มีความใกล้ชิดทางสัมผัส^{๓๗}
- ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตครอบครัว มีดังนี้
๑. บรรยากาศในครอบครัว
 - (๑) ความรักความอบอุ่น
 - (๒) ความเอื้ออาทร
 - (๓) ความผูกพันห่วงใย
 - (๔) เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน
 - (๕) หน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกในครอบครัว

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

(๖) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว

๒. ความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรและทัศนคติของพ่อแม่หรือผู้ที่อบรมเลี้ยงดูบุตร

๓. สภาพที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

๔. ความสามารถในการปรับตัวของบุคคลในครอบครัว ซึ่งบุคคลที่สำคัญมากที่สุดคือ พ่อและแม่^{๓๘}

๒.๑.๑๓ คุณลักษณะของครอบครัวไทยที่พึงประสงค์

คณะกรรมการพัฒนาครอบครัวและแก้ไขความรุนแรงต่อเด็กและสตรีได้กำหนดลักษณะครอบครัวไทยที่พึงประสงค์ ๘ ประการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว ใช้เป็นแนวทางกำหนดกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่ กลมเกลียว สมานฉันท์ ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีการพูดจาให้เกิดความเข้าใจกัน มีการแก้ปัญหาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

๒. สมาชิกในครอบครัว มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

๓. พ่อแม่ และสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและออมร่วมกับเสริมสร้างฐานะของครอบครัวให้มั่นคง

๔. พ่อแม่ หัวหน้าครอบครัว ต้องทำตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ทำร้ายกันและกัน อบรมเลี้ยงดูสมาชิกครอบครัวให้เป็นคนดี และมีประโยชน์ต่อสังคม ปฏิบัติตามหลักคุณธรรมของศาสนา

๕. พ่อแม่ หัวหน้าครอบครัว หรือผู้ใหญ่ในครอบครัว ถ่ายทอดการเรียนรู้และภูมิปัญญาแก่สมาชิก และส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา มีความสนใจใฝ่รู้ พัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และรู้จักใช้เหตุผล

๖. สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพดี รู้จักดูแลสุขภาพอนามัยตนเอง สถานที่อยู่อาศัยให้สะอาดถูกสุขลักษณะ และเป็นระเบียบเรียบร้อย

๗. สมาชิกในครอบครัวบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ศิลปะ และความเป็นระเบียบเรียบร้อย

๘. สมาชิกปฏิบัติตามครรลองประชาธิปไตยในครอบครัว เคารพกฎหมาย รู้จักใช้สิทธิและปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองดี มีความเชื่อมั่น และปฏิบัติตนส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข^{๓๙}

๒.๑.๑๔ ตัวชี้วัดความสัมพันธ์ในครอบครัว

กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้สร้างคุณลักษณะของ “ครอบครัวผาสุก” ประกอบด้วย ๔ หมวด ๒๐ ตัวชี้วัด โดยหมวดที่ ๒ ครีวเรือนที่มีสัมพันธภาพที่อบอุ่น มี ๓ ตัวชี้วัด คือ

๑. เด็กในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน

^{๓๘} วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์, จิตวิทยาการปรับตัว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๕), หน้า ๕๒.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

๒. ผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่

๓. สมาชิกในครัวเรือนปฏิบัติต่อกันด้วยความรัก และปรับทุกข์เฉลี่ยสุขกันอย่างมี

เหตุผล^{๔๐}

นิตยา คชภักดี ได้จัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมิน “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” จำนวน ๒๒ ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบที่ ๓ สัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย ๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑. ครอบครัวที่สมาชิกมีการแสดงออกถึงความรัก เคารพนับถือซึ่งกันและกันและเอื้ออาทรต่อกัน

๒. ครอบครัวที่สมาชิกมีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน และทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ร่วมกันเป็นประจำ

๓. ครอบครัวที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ ของครอบครัวร่วมกัน

๔. ครอบครัวที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข^{๔๑}

บังอร เทพเทียน และคณะ ได้นิยามองค์ประกอบตามตัวชี้วัดของครอบครัวเข้มแข็งซึ่งพัฒนามาจากคณะทำงานมาตรการสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง จำนวน ๕ องค์ประกอบ

โดยองค์ประกอบที่ ๑ ด้านสัมพันธภาพ ประกอบด้วย ๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑. การร่วมกิจกรรม

๒. การสื่อสารในครอบครัว

๓. การเอื้ออาทรต่อกัน

สำหรับตัวชี้วัด “ครอบครัวอบอุ่น” มาจากผลการสำรวจความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) โดยให้ครอบครัวเฉพาะในเขตชนบทประเมินตนเองว่า ครอบครัวของตนมีความอบอุ่นผ่านเกณฑ์อันใดได้แก่

๑. คนในครัวเรือนมีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน

๒. คนในครัวเรือนมีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน

๓. คนในครัวเรือนมีการปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาในครอบครัว

๔. คนในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน

๕. กรณีที่อยู่คนเดียวถ้าดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขถือว่าเป็นครอบครัว

อบอุ่น โดยดัชนีนี้มีค่าเข้าใกล้ ๑๐๐ แสดงว่า ยังมีอัตราส่วนครอบครัวอบอุ่นสูง^{๔๒}

๒.๑.๑๕ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธในครอบครัว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธในครอบครัว ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีต่างๆ

ดังต่อไปนี้

๑) ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัว (Development Family Theory)

^{๔๐} สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, หน้า ๒๒.

^{๔๑} นิตยา คชภักดี, โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๓๕.

^{๔๒} สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, หน้า ๒๒.

ทฤษฎีนี้เริ่มต้นราวทศวรรษที่ ๑๙๓๐ โดย Hill and Hanson ได้กล่าวว่า ระบบครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัวมีขอบข่ายมุมมองที่กว้างขวาง รวมทั้งมีลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamic) กล่าวคือ ชีวิตครอบครัวมักเริ่มต้นที่การแต่งงานของหญิงชาย และสิ้นสุดลงเมื่อคู่แต่งงานเสียชีวิต ในช่วงของการดำเนินชีวิตครอบครัว ลักษณะของสมาชิกในครอบครัว จะกำหนดกิจกรรมต่างๆ เป็นระยะๆ ซึ่งครอบครัวส่วนใหญ่จะผ่านระยะต่างๆ และกิจกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน แต่จะแตกต่างกันถ้าลักษณะโครงสร้างของสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน ระยะต่างๆ ของครอบครัวตั้งแต่หญิงชายเริ่มแต่งงานจนกระทั่งคู่แต่งงานเสียชีวิตลงนี้ เรียกว่า วงจรชีวิตครอบครัว (Family Life Cycle) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับระยะเวลาของการสมรส และสามารถทำได้หลายแบบ ในระยะต่างๆ ของชีวิตครอบครัวก็จะมีกิจกรรมการเกิด การเข้าศึกษาเล่าเรียน การเข้าสู่ วุฒิปริญญาหรือเติบโตเต็มที่และเข้าสู่วัยชราเหมือนกันทุกครอบครัว แต่ถ้าครอบครัวใดไม่มีลูกก็จะไม่มีกิจกรรมการเกิด และการที่ลูกเข้าศึกษาเล่าเรียน^{๔๓} เป็นต้น ในขณะที่ Phyllis J. Meiklejohn ได้แบ่งวงจรชีวิตครอบครัวออกเป็น ๙ ขั้นตอน คือ

๑. ระยะเริ่มสมรสพัฒนาครอบครัว ระยะนี้ต่างฝ่ายต่างพยายามปรับตัวเข้าหากัน ซึ่งถ้าปรับตัวเข้าหากันได้ดี ทำให้ทั้งคู่อยู่รักกันมากขึ้น

๒. ระยะแรกตั้งครุภรรยา มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของภรรยา การทำหน้าที่แม่บ้านของภรรยาอาจทำได้ไม่เต็มที่ ถ้าไม่ร่วมกันวางแผนสำหรับทารกที่จะเกิดมา อาจจะทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างสามีภรรยาไม่ดี

๓. ระยะเริ่มต้นเป็นบิดามารดาในช่วงแรก อาจจะมีตื้นตันต่อภาระหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นทั้งสองฝ่าย อาจทำให้เกิดปัญหาต่อคู่สมรส

๔. ปีที่ว่างวุ่น การประมาทระยะการมีบุตรไม่ให้ใกล้เคียงกัน จะทำให้สภาพครอบครัวดีขึ้น เป็นระยะที่ใช้จ่ายสูงที่สุด ภรรยาต้องว่างวุ่นกับการเลี้ยงดูบุตร สามีภรรยาต้องรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน ทั้งเรื่องความพึงพอใจในเพศรส การสนทนากัน และอื่นๆ เพื่อที่จะคงสภาพสมรสที่ดีไว้

๕. ระยะบุตรเข้าโรงเรียน จะพยายามส่งบุตรไปโรงเรียนให้เร็วที่สุด เมื่อเข้าโรงเรียนภาระด้านการเลี้ยงดูบุตรอาจลดน้อยลง แต่ต้องให้ความสำคัญกับรายได้เพื่อการศึกษาบุตรให้มากที่สุด

๖. ระยะบุตรเข้าสู่วัยรุ่น ช่วงชีวิตนี้บิดามารดาอาจจะมีการสร้างสรรค์มากขึ้นหรือตรงกันข้ามอาจขาดความตื่นตัว ราบเรียบจนเบื่อหน่าย บางกรณีมารดาอาจวุ่นวายกับบุตรที่กำลังเติบโต บิดาก็วุ่นวายกับการหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง อาจจะทำให้เกิดความเหินห่างและต่างคนต่างอยู่ได้

๗. ระยะบุตรแยกครอบครัว อาจเป็นเวลาที่ยากลำบากบิดามารดาใกล้ปลดเกษียณ ปู่ย่าตายาย มักจะรู้สึกยินดีที่ได้เลี้ยงหลาน และเกิดความรู้สึกว่าตนเองที่โอกาสได้รับความรัก มีคุณค่าเนื่องจากได้ทำประโยชน์ให้แก่สมาชิกในครอบครัว

^{๔๓} Hill and Hanson , อังโน นิตยา คชภักดี, โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๒ - ๔ ถึง ๒ - ๙.

๘. ระยะบ้านว่างเปล่า เมื่อบุตรได้แยกย้ายกันออกไปแล้ว ย่อมมีความรู้สึกที่บ้านว่างเปล่า หากสามีภรรยาไม่มีความสนใจทำกิจกรรมอื่นๆ ก็จะทำให้รู้สึกอ้างว้างมากขึ้น

๙. ระยะปัจฉิมวัย สมรรถภาพทางกายของคู่สมรสเริ่มเสื่อมถอย ไม่สามารถทำกิจกรรมที่เคยทำมาก่อนได้ ทั้งงานทางด้านร่างกายและสติปัญญา รวมทั้งเกิดการเจ็บป่วยครั้งคราวหรือเรื้อรัง ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนในวัยผู้ใหญ่^{๔๔}

ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สามารถชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแบบแผนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวในช่วงระยะต่างๆ

๒) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ครอบครัว (Structural-functional theory)

โรเบิร์ต เค. เมอร์ตัน (Robert K. Merton : ๑๙๘๐) ได้จำแนกหน้าที่ทางสังคมออกเป็น ๓ ประเภท คือ หน้าที่หลัก (Manifest) หน้าที่รอง (Latent) และหน้าที่ที่ไม่พึงปรารถนา (Dysfunctional) โดยหน้าที่ของบางโครงสร้างของสังคมอาจมีประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่แต่ขณะเดียวกัน คนบางส่วนอาจได้รับประโยชน์เพียงน้อยนิด หรืออาจไม่ได้รับประโยชน์เลยซึ่งรวมไปถึงอาจจะมีคนบางกลุ่มหรือบางส่วนของสังคม ได้รับผลเสียจากทำงานของโครงสร้างของสังคมนั้นก็ได้^{๔๕}

ทาลคอตท์ พาร์สัน มีแนวความคิดว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่างๆ (Part) มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละส่วนจะเป็นปัจจัยทำให้ระบบสังคมเกิดความสมดุล (Equilibrium) ส่วนในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พาร์สันเสนอว่า เกิดจากความสมดุลถูกทำลายลง เพราะองค์ประกอบของสังคมคือ บุคลิกภาพ (Personality) อินทรีย์ (Organism) และวัฒนธรรม (Culture) เกิดความแตกร้างโดยมีสาเหตุมาจากทั้งสาเหตุภายนอกในระบบสังคม เช่น การเกิดสงคราม การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เป็นต้น สาเหตุจากภายในระบบสังคมที่เกิดจากความตึงเครียด เพราะความสัมพันธ์ของโครงสร้างบางหน่วย (Unit) หรือหลายๆ หน่วยทำงานไม่ประสานกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจะเป็นสาเหตุทำให้ส่วนอื่นๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นเฉพาะส่วนใดหนึ่งหนึ่ง หรืออาจเกิดขึ้นทั้งระบบก็ได้ พาร์สันเน้นความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคม คือ ตัวยึดเหนี่ยวให้สังคม

ภาวิณี เสาะสืบ (มปป.) ได้สรุปว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ มองครอบครัวมีลักษณะเป็นระบบเปิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับทั้งภายในและภายนอกมีโครงสร้างของครอบครัวที่เป็นลักษณะเฉพาะ มีเป้าหมายการเกิดและดำรงอยู่ของครอบครัว โดยมีลักษณะความเป็นโครงสร้างของครอบครัวคือ โครงสร้างด้านบทบาทของสมาชิก ค่านิยม การสื่อสารและรูปแบบการสื่อสาร อำนาจส่วนหน้าที่ของครอบครัว ประกอบด้วย หน้าที่ในการให้ความรักความเอาใจใส่ การอบรมเลี้ยงดูสมาชิก การสืบ

^{๔๔} Phyllis J. Meiklejohn , อ้างใน พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุญย์, **จิตวิทยาครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๘.

^{๔๕} Robert K. Merton, อ้างใน สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธ์ภาพในครอบครัวไทย”, หน้า ๑๕ - ๑๖.

เผ่าพันธุ์ การจัดการด้านเศรษฐกิจ การจัดการด้านการดูแลสุขภาพและจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐาน ทางด้านร่างกายให้แก่สมาชิก และการเผชิญปัญหาครอบครัว^{๔๖}

๓) ทฤษฎีการจำแนกความแตกต่างระหว่างบทบาท (Role Differentiation Theory)

Parsons ได้จำแนก และกำหนดบทบาทของสามีภรรยาในครอบครัว ออกเป็น ๒ ประเภท คือ บทบาทเชิงเครื่องมือ (Instrumental Role) ที่เน้นสามีเนื่องจากมีบทบาทเด่นทางด้านระบบเศรษฐกิจภายนอกครอบครัว และสามีจะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อการแสวงหาสิ่งจำเป็นหรือทรัพยากรสำหรับเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว อาชีพของสามีจึงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว ส่วนบทบาทเชิงอารมณ์ (Expressive Role) นั้นพิจารณาว่าภรรยามีบทบาทเป็นศูนย์กลางภายในครอบครัว และเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งให้การสนับสนุนด้านจิตใจ ดังนั้น บทบาททั้งสองประเภทนี้แบ่งแยกโดยยึดถือความแตกต่างระหว่างเพศเป็นสำคัญตัวแปรที่ได้จากทฤษฎีนี้ได้แก่ บทบาทการหาเลี้ยงครอบครัว และการทำงานนอกบ้านของภรรยา นั่นคือ การที่ภรรยามีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่า หรือออกไปทำงานนอกบ้าน จะก่อให้เกิดความแตกต่างของค่านิยมในการสนองจิตใจภายในครอบครัว รวมทั้งการใช้อำนาจของค่านิยม ซึ่งจะมีผลให้เกิดความไม่เป็นปึกแผ่นขึ้นในครอบครัว^{๔๗}

๔) ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory)

Blumer, Herbert กล่าวว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีหลักอีกทฤษฎีหนึ่งของสังคมวิทยา ทฤษฎีนี้เริ่มด้วยความคิดเรื่องการกระทำระหว่างกัน (Interaction) และสัญลักษณ์ (Symbol) เป็นหัวใจสำคัญ ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีระดับจุลภาค (Micro) เพราะให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคน ผิดกับทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้นที่เป็นทฤษฎีประเภทมหภาค (Macro) เพราะเน้นเรื่องกลุ่มคน หรือโครงสร้างของความเป็นส่วนรวม มองในแง่นี้ทฤษฎีสัญลักษณ์จะช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับสังคมมนุษย์สมบูรณ์ขึ้น เพราะสองทฤษฎีแรกเน้นโครงสร้างของสังคมในส่วนของที่ประสานสอดคล้องกัน และในส่วนที่ขัดแย้งกัน ทฤษฎีสัญลักษณ์เข้ามาช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับจิตใจมนุษย์ (จิตใจ ตัวตน บุคลิกภาพ) และสังคมครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้นหัวใจของทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม อยู่ที่คิดการกระทำระหว่างกัน และสัญลักษณ์รวมเรียกว่า คติหรือทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (ในที่นี้ขอเรียกกางๆ ว่า ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม) ทฤษฎีนี้มีสมมุติฐานสำคัญว่า มนุษย์ติดต่อกัน หรือกระทำอันใดต่อกัน โดยอาศัยสัญลักษณ์เป็นสื่อทำให้เกิดความเข้าใจ สัญลักษณ์มีหลายแบบ เช่น ภาษา กิริยาท่าทาง หรือการกระทำ ภาษา เป็นระบบสัญลักษณ์ที่มีความซับซ้อนยากแก่การเข้าใจ ต้องอาศัยการฝึกฝนอบรมเรียนรู้เป็นเวลานาน มีความช้าของจึงจะนำมาใช้ได้ แต่กระนั้นยังมีข้อผิดพลาดอยู่เสมอ เพราะต้อง

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^{๔๗} Parsons, Talcott, *Family Structure and the Socialization of Child in Family*, (Socialization and Interaction Process, edited by T. Parsons and R.F. Bales New York: Free Press, 1955), p. 121.

อาศัยการตีความตามบริบท (Context) ในขณะนั้นๆ มนุษย์รู้ความหมายได้โดยอาศัยการตีความตามบริบทนั้นๆ^{๔๘}

นักทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคมนำเอาความรู้เหล่านี้มาใช้กับสังคมมนุษย์ โดยสร้างเป็นทฤษฎีขึ้นมาว่า ตัวมนุษย์ (อัตตา) นั้น เป็นสัญลักษณ์มีความหมายได้หลายอย่างในสายตาผู้อื่น มนุษย์จึงพัฒนาตัวตนขึ้นมาจากความรูสึกหรือสายตาผู้อื่น ทำตัวให้ตั้งตามสายตาหรือมาตรฐานของสังคม ตัวตนจึงเป็นตัวตนทางสังคม (Social self) คือ ผลผลิตของสังคม แน่نونจะเป็นตัวตนตามสายตาผู้อื่นได้ต้องอาศัยจิต (Mind) ช่วยคิด จิตจะรู้จักคิดได้ต้องอาศัยสื่อ คือสัญลักษณ์ สัญลักษณ์สำคัญในที่นี้ คือ ภาษา จึงกล่าวได้ว่าภาษาทำให้เกิดจิต จิตทำให้เกิดตัวตน (อาศัยสัญลักษณ์อีก) ก็สร้างสังคมขึ้น สังคมจะอยู่ได้หรือไม่ก็แล้วแต่มนุษย์เหล่านั้นเองทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญแก่มนุษย์มาก

๒.๑.๑๖ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัวคือหลักทศ ๖ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ให้ความหมายว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องทศหก ซึ่งแสดงถึงบุคคลที่ผูกพันเกี่ยวข้องในชีวิตโดยฐานะนั้น ๆ คือ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ให้มีการเกื้อกูลต่อกันซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๖ กลุ่ม มีดังต่อไปนี้^{๒๔}

๑) บุรตถิมทศ ได้แก่ทศเบื้องหน้าคือบิดามารดา บุตรธิดาพี่บารุงบิดามารดา ผู้เป็นทศเบื้องหน้าโดยฐานะ ๕ ประการคือ ๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ๒) ช่วยทำกิจการงานของท่าน ๓) ดำรงวงศ์สกุล ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่านบิดามารดาเมื่อได้รับการบารุงจากบุตรธิดาพี่อนุเคราะห์โดยฐานะ ๕ ประการคือ ๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา ๔) หาภรรยาที่สมควรให้ ๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร

๒) ทักขินทศได้แก่ทศเบื้องขวาคือครูอาจารย์ ศิษย์พี่บารุงครูอาจารย์ผู้เป็นทศเบื้องขวาโดยฐานะ ๕ ประการคือ ๑) ลูกขึ้นยืนรับ ๒) เข้าไปยืนคอยรับใช้ ๓) ใฝ่ใจเรียน (คือ มีใจรักเรียนด้วยศรัทธาและรู้จักฟังให้เกิดปัญญา) ๔) ประนินบัติช่วยบริการ ๕) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ (เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญ) ครูอาจารย์เมื่อได้รับการบารุงจากศิษย์พี่อนุเคราะห์โดยฐานะ ๕ ประการคือ ๑) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี ๒) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ๓) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ๔) ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ๕) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทศ (สอนฝึกให้รู้จักเลี้ยงตัวรักษาตนในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี ครอบครองความรู้ความประพฤติให้เป็นที่ยอมรับในการไปประกอบอาชีพเป็นอยู่ด้วยดี)

๓) ปัจฉิมทศ ได้แก่ ทศเบื้องหลัง คือ ภรรยาบุตร สามีพี่บารุงภรรยาผู้เป็นทศเบื้องหลังโดยฐานะ ๕ ประการ คือ ๑) ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา ๒) ไม่ดูหมิ่นภรรยา ๓) ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา ๔) มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้ภรรยา ๕) หาเครื่องประดับมาให้ เป็นของขวัญแก่ภรรยาตามโอกาส ภรรยาเมื่อได้รับการบารุงจากสามีพี่

^{๔๘} Blumer, Herbert, *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*, (Berkeley: University of California Press, 1969), p. 56.

อนุเคราะห์โดยฐานะ ๕ ประการ คือ ๑) จัดงานภายในบ้านให้เรียบร้อย ๒) สงเคราะห์ญาติมิตร ทั้งสองฝ่ายด้วยดี ๓) ไม่ประพฤตินอกใจสามี ๔) รักษาทรัพย์ที่สามีมามาได้ ๕) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการงานทั้งปวง

๔) อุตริทิศได้แก่ ทิศเบื้องซ้ายคือมิตรสหาย กุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้ายโดยฐานะ ๕ ประการคือ ๑) เผื่อแผ่แบ่งปัน ๒) พุดจามีน้ำใจ ๓) ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ๔) มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ๕) ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน มิตรเมื่อได้รับการบำรุงจากกุลบุตรพึงอนุเคราะห์โดยฐานะ ๕ ประการ คือ ๑) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน ๒) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์ของเพื่อน ๓) ในคราวมีภัยเป็นที่พึ่งได้ ๔) ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก ๕) นับถือตลอดวงศ์ญาติของมิตร

๕) เหฏฐิมทิศได้แก่ ทิศเบื้องต่ำคือคนรับใช้นายพึงบำรุงคนรับใช้ผู้เป็นทิศเบื้องต่ำโดยฐานะ ๕ ประการ คือ ๑) จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ ๒) ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่ ๓) จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วย ๔) ได้ของแปลก ๆ พิเศษมาก็แบ่งให้ ๕) ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร บ่าวเมื่อได้รับการบำรุงจากนายพึงอนุเคราะห์โดยฐานะ ๕ ประการ คือ ๑) เริ่มทำการงานก่อนนาย ๒) เลิกงานที่หลังนาย ๓) ถือเอาแต่ของที่นายให้ ๔) ทำการงานให้เรียบร้อยและดีขึ้น ๕) นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

๖) อุปริมทิศ ได้แก่ ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ คฤหัสถ์พึงบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนโดยฐานะ ๕ ประการ คือ ๑) จะทำอะไรก็ทำด้วยเมตตา ๒) จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา ๓) จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา ๔) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ ๕) อุปลัมภด้วยปัจจัย ๔ สมณพราหมณ์เมื่อได้รับการบำรุงจากคฤหัสถ์พึงอนุเคราะห์โดยฐานะ ๖ ประการ คือ ๑) ห้ามปรามจากความชั่ว ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๕) ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง ๖) บอกทางสวรรค์ คือ ทางชีวิตที่มีความสุขความเจริญให้

ปัญญานันทภิกขุ ได้กล่าวถึง หน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องปฏิบัติต่อลูกของตนว่าพ่อแม่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูลูกของตน เพราะลูกเกิดมาในโลกเนื่องด้วยพ่อแม่เป็นต้นเหตุ หน้าที่พ่อแม่ที่ต้องปฏิบัติต่อลูกนั้นมี ๗ ประการ ดังนี้

๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว การที่พ่อแม่ต้องริบสอนลูกไม่ให้ทำความชั่วก่อนอื่นนั้น เพราะลูกที่เกิดมายังไม่รู้เรื่องของโลก เปรียบเหมือนคนตาบอดที่หลงทางผู้บอกทางจำเป็นต้องริบบอกทางผิดเสียก่อน เพื่อไม่ให้ผู้หลงทางได้เดินทางผิดต่อไป

๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี พ่อแม่อบรมสั่งสอนให้ลูกตั้งอยู่ในความดี ให้ลูกตั้งอยู่ในศีล ไม่ประพฤติผิดในอบายมุขทั้งปวง

๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยาตามสมควรแก่อายุและสติปัญญาของลูก เมื่อลูกเกิดมาพ่อแม่ก็สอนให้ลูกรู้จักกิริยามารยาทในการเดิน การนั่ง การยืน การนอน ตลอดจนการพูดจา ให้เป็นคนมีกิริยาเรียบร้อย อ่อนน้อม และพูดจามีสัมมาคารวะ ให้รู้จักขอโทษเมื่อตนเองได้กระทำผิดไป

๔) ให้แต่งงานกับผู้ที่สมควร หน้าที่ของพ่อแม่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการจัดหาสามีและภรรยาให้แก่ลูกของตน คือ เมื่อลูกมีอายุพอสมควรและสำเร็จการศึกษาแล้วก็ควรพิจารณา

ว่าลูกของใครมีตระกูล มีฐานะ มีอภยาศัยดี เป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีศีลธรรมอันดี แล้วก็สมควรที่จะยกให้เป็นคู่ครองต่อไป

๕) มอบทรัพย์สินสมบัติให้เมื่อถึงเวลา การที่พ่อแม่จะยกทรัพย์สินสมบัติให้กับลูกนั้นต้องพิจารณาให้รอบคอบถึงความประพฤติและความสามารถเหมาะสมที่จะปกครองดูแลทรัพย์สินสมบัติของตนได้เพียงใด และการมอบอำนาจให้ดูแลทรัพย์สินสมบัติหรือการยกทรัพย์สินสมบัติของตน ให้แก่ลูกนั้นจะเป็นอันตรายแก่ตนเองหรือไม่

๖) ให้คำแนะนำสั่งสอน พ่อแม่จะต้องปฏิบัติต่อลูกโดยการให้คำแนะนำสั่งสอนไม่ให้ลูกทำความชั่ว และให้ลูกทำแต่ความดีชวนชวนให้ได้ศึกษาเล่าเรียน สอนให้รู้จักการเป็นสามีภรรยาที่ดี ตลอดถึงให้รู้จักการใช้เงินอย่างถูกต้อง

๗) หาโอกาสพาลูกไปเที่ยวหรือไปในงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานกุศล เพื่อเป็นการอบรมให้ลูกมีความเฉลียวฉลาดรอบรู้ในสิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยเห็น ทำให้ลูกเกิดความรักใคร่สนิทสนมในพ่อแม่ยิ่งๆ ขึ้นไป ^{๒๕}

ปัญญานันทภิกขุ ได้กล่าวถึงหน้าที่ของลูกที่จะต้องปฏิบัติต่อพ่อแม่ในฐานะที่พ่อแม่ได้อุปการะมาก่อนมี ๗ ประการ มีดังต่อไปนี้

๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ เมื่อพ่อแม่ได้เลี้ยงเรามาแล้วเป็นอย่างดี ครั้งเมื่อท่านแก่เฒ่าลง ลูกจึงต้องพยายามเลี้ยงดูท่านเป็นอย่างดีให้เหมือนกับที่ท่านได้อุทิศสำหรับเลี้ยงมาด้วยความลำบากยากเข็ญ

๒) ช่วยทำกิจการงานของท่าน ได้แก่ งานใดเป็นสิ่งที่ท่านจะต้องทำแล้ว ท่านจะออกปากให้เราช่วยก็ดีหรือไม่ออกปากช่วยก็ดี เราต้องรีบช่วยจัดทำงานนั้นให้เสร็จสิ้นไปโดยไม่ต้องให้ท่านเป็นห่วงกังวล

๓) ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน การดำรงวงศ์ตระกูลนี้เป็นความประสงค์อันสำคัญของพ่อแม่ ที่ได้พยายามหาลูกและเลี้ยงลูกให้ดีที่สุดที่สุดเท่าที่จะทำได้ด้วยความมุ่งหมายว่าเมื่อตายไปแล้ว ลูกจะได้ปกครองทรัพย์สินสมบัติต่อไป

๔) ประพฤติตนให้เป็นผู้ที่ควรรับมรดกของพ่อแม่ คือ ลูกต้องเป็นคนขยันหมั่นศึกษาเล่าเรียนในเวลาเป็นเด็ก ครั้นโตแล้วก็มีความอดทนบากบั่นทำงานหาทรัพย์สินสมบัติ และเก็บหอมรอมริบไว้ไม่ใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย คบแต่คนดีมีศีลธรรม

๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน คือ เมื่อท่านได้ตายทำลายขันธไป ตามธรรมชาติของสังขารแล้ว ลูกก็ไม่ควรเศร้าโศกเสียใจร้องไห้รำพัน ควรระงับความทุกข์ใจนั้นเสีย

๖) มีความกตัญญูทวดต่อพ่อแม่ คือ รู้อุปการะคุณที่ท่านทำไว้แก่เรา และกตเวทิตอบแทนอุปการะคุณของท่าน รวมความว่ากตัญญูทวดที่ หมายถึง รู้อุปการะคุณที่พ่อแม่ทำแล้วและตอบแทน

๗) เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ในทางที่ถูกต้องโดยเคร่งครัด คือ ลูกจะต้องมีความอดทนเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่และตั้งใจปฏิบัติตามด้วยความเคารพอย่างเต็มใจยิ่ง จะได้ชื่อว่า เป็นคนที่มีความกตัญญูทวดที่ บุคคลใดได้พบเห็นก็พลอยยกย่องว่าเป็นคนดี ^{๒๖}

ปัญญานันทภิกขุ ได้ให้ความหมายของสามีภรรยาที่มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างใกล้ชิดและจำเป็น หน้าที่ที่สามีจะต้องปฏิบัติต่อภรรยาของตนมี ๘ ประการ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

๑) ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา คือ สามีจะต้องพยายามยกย่องหญิงที่ได้ชื่อว่า เป็นภรรยาของตนแสดงให้เห็นปรากฏเปิดเผยแก่บุคคลโดยทั่วไป เช่น วงศาคณาญาติ เพื่อนฝูง โดยไม่ปิดบัง

๒) ไม่แสดงอาการดูหมิ่นภรรยา คือ สามีจะต้องเห็นใจหญิงที่ได้เป็นภรรยาของตนแล้วว่าเป็นคนที่มีฐานะเสมอกัน เรียกว่า ผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ เมื่อสามีได้รับความสุขหรือความทุกข์อย่างไรภรรยาก็พลอยได้รับความสุขหรือความทุกข์นั้นด้วย

๓) ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา คือ มีความซื่อตรงจงรักไม่นอกใจภรรยา ไม่เป็นคนเจ้าชู้สมสู่กับหญิงอื่น ความประพฤติบางอย่างที่ภรรยาไม่ชอบควรละเสีย

๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ คือ มอบอำนาจสิทธิให้ดูแลกิจการบ้านเรือน สิ่งที่เป็นหน้าที่ของแม่บ้านก็มอบภาระให้ แต่ทั้งนี้ ก็ควรที่จะปรึกษากันให้รอบคอบว่ากิจการไหนสามีหรือภรรยาควรจะเป็นใหญ่ควรตกลงกันให้เรียบร้อยว่าใครจะรับทำหน้าที่ใดแล้วก็พยายามทำงานนั้นให้สำเร็จโดยเรียบร้อย ไม่ปล่อยให้ค้างค้ำหรือเสียหายในกิจการนั้นได้

๕) ให้เครื่องแต่งตัว คือ ตามธรรมดาผู้หญิงโดยมากชอบประดับประดาตกแต่งร่างกาย รักสวยรักงาม สามีจึงควรจัดหาเครื่องประดับให้หรือมอบให้จัดหาเองตามความพอใจ ให้สมควรแก่กำลังทรัพย์และเหมาะสมกับฐานะของตน

๖) ต้องคอยสังเกตอารมณ์ของภรรยา คือ สามีนั้นถือว่ามีสิทธิอำนาจในครอบครัวทุกคน นี้ก็จะพูดจะทำอะไร เมื่อไรก็ได้ คำพูดนั้นอาจจะพูดดี แต่การพูดในเวลาทีภรรยา กำลังมีอารมณ์ไม่ดี มีความขุ่นใจ อาจจะเกิดขัดใจยิ่งขึ้นอีก ดังนั้น สามีที่ดีควรสังเกตดูกิริยาอาการภรรยา ว่ากำลังเบื่อบานยิ้มแย้มแจ่มใสหรือสีหน้าบูดบึ้งประการใดเสียก่อนที่จะพูดอะไรออกมา

๗) เอาใจใส่ในยามป่วยไข้ คือ สามีจะต้องดูแลเอาใจใส่เมื่อภรรยาของตนในยามเจ็บป่วย โดยการให้กำลังใจ พุดจาเอาอกเอาใจให้เธอคลายความวิตกในเรื่องป่วยไข้ และในเรื่อง การงานประจำ ตลอดจนการดูแลรักษาพยาบาลจึงเป็นหน้าที่ของสามีโดยตรง

๘) นับถือญาติมิตรของภรรยา คือ สามีได้ยกย่องนับถือและไม่ดูหมิ่นภรรยาของตนนั้นก็นับว่าดีอยู่แล้ว แต่ภรรยาอย่าลืมพ่อแม่และญาติพี่น้องอยู่มาก ซึ่งบุคคลเหล่านั้นก็ย่อมที่จะมาเยี่ยมเยียนหรือติดต่อขอความช่วยเหลือ สามีที่ดีจะต้องมีความนับถือญาติมิตรของภรรยาเสมอด้วยของตน ^{๒๗}

ปัญญานันทภิกขุ กล่าวว่า สามีมีหน้าที่ปฏิบัติต่อภรรยาอย่างไร ภรรยาก็ต้องมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อสามีเหมือนกัน หน้าที่ของภรรยาที่ควรปฏิบัติต่อสามี ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) จัดการงานดี คือ การงานใดอันเป็นหน้าที่ของตนหรือสามีมอบหมายให้ทำแล้ว ไม่ปล่อยงานนั้น ๆ ค้างค้ำอยู่ รีบทำให้เสร็จเรียบร้อยทันกาลเวลาเสมอ เช่น ของใช้ในบ้านอะไรควรเก็บไว้ตรงไหน วางที่ใด ก็ควรจัดเก็บไว้ที่เดิม

๒) สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามีดี คือ สงเคราะห์ญาติพี่น้องของสามีด้วยการยกย่องนับถือและส่งสิ่งของที่สมควรไปให้ ภรรยารักญาติของตนอย่างไร ก็ต้องรักญาติของสามีอย่างนั้นเหมือนกัน

๓) ไม่ประพฤตินอกใจสามี คือ มีความซื่อตรงต่อสามี ไม่เอาใจออกห่างเป็นคนเจ้าชู้กับชายอื่น เป็นคนรักเดียวใจเดียวรักใคร่เฉพาะสามีของตนเท่านั้น

๔) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ คือ ทรัพย์ที่สามีหามาได้ด้วยการทำงานต่าง ๆ มี การทำนา ค้าขาย เป็นข้าราชการ ภรรยาจึงต้องรักษาทรัพย์นั้นไว้เป็นอย่างดี ไม่ให้เสียไปในทางใด โดยความประมาท

๕) ฉลาดและขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง คือ ภรรยาจะต้องมีความ อุตสาหะพากเพียรขยันปฏิบัติภารกิจและกิจการต่าง ๆ ของครอบครัว เพื่อให้เป็นที่รักใคร่ไว้วางใจ ของชายผู้เป็นสามีและญาติมิตรของเขาด้วย

๖) คอยสังเกตอารมณ์ของสามี คือ ภรรยาจะต้องคอยสังเกตกิริยาอาการของ สามีอยู่ตลอดเวลาในการสนทนาหรือการพูดจาในสิ่งต่าง ๆ เพราะบางครั้งภรรยาอาจจะพูดอะไร ออกไปแล้วอาจจะกระทบต่อสามีได้ทำให้เกิดการชุ่นเคืองกันได้

๗) เอาใจใส่ในยามป่วยไข้ คือ ภรรยาจะต้องเอาใจใส่สามีในยามเจ็บป่วยโดยการ คอยดูแลเอาใจ ให้กำลังใจแก่สามีอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามีของตนนั้นหายจากการเจ็บป่วย และสามีเมื่อเห็นภรรยาของตนปฏิบัติดังกล่าวแล้วก็จะประทับใจในตัวภรรยามากยิ่งขึ้น^{๒๘}

พระสมชาย ฐานวุฑโฒ ได้กล่าวว่า ภรรยาควรปฏิบัติตามโอวาทที่ธรรมาจารย์เสนาบดี สอนแก่นางวิสาขาก่อนจะส่งตัวไปสู่สกุลของสามี ๑๐ ประการ ดังนี้

๑) ไฟในอย่านำออก คือ ไม่นำเรื่องราวปัญหา ความร้อนใจต่าง ๆ ในครอบครัว ไปเปิดเผยแก่คนทั่วไปภายนอก

๒) ไฟนอกอย่านำเข้า คือ เรื่องที่ไม่ดีหรือคำนิทาของคนอื่นภายนอกบ้านที่ตน ได้ยินได้ฟังมาแล้ว อย่างนำมาบอกให้แก่คนในบ้าน เพราะจะทำให้คนนอกบ้านและคนในบ้านกิน แหงแครงใจซึ่งกันและกันได้

๓) ควรให้แก่ผู้ที่ให้ คือ บุคคลใดที่ยืมเข้าของไปแล้วให้คืน เมื่อบุคคลนั้นมายืม อีกจึงควรให้หรือบุคคลใดให้สิ่งของแก่เรา เราพึงให้ตอบแทนแก่เขา

๔) อย่าให้แก่ผู้ที่ไม่ให้ คือ ใครไม่ให้อะไรแก่เราเลย เราก็ไม่สมควรให้อะไรแก่ เขา หรือใครยืมของแล้วไม่ส่งคืน ก็อย่าให้ยืมอีก

๕) เขาจะให้หรือไม่ให้ก็จงให้ คือ ญาติมิตรของตนเองหรือฝ่ายสามีก็ตามที่ตก ทุกข์ลำบากมาขอพึ่ง เขาจะมีอะไรตอบแทนหรือไม่ก็ตามภรรยาควรช่วยเหลือเขา

๖) นั่งให้เป็นสุข คือ เมื่อพ่อแม่สามีหรือสามียื่นทำงานอยู่ ภรรยาก็ต้องช่วย ทำงานด้วย เมื่อเขาพักจึงควรพัก

๗) กินให้เป็นสุข คือ ไม่รับประทานอาหารก่อนพ่อแม่และสามี จัดทำให้เขา รับประทานก่อนแล้ว ตนเองจึงรับประทานภายหลัง เว้นแต่บางครั้งตนจะต้องรีบไปทำงานก่อนหรือ พ่อแม่และสามีมียกิจธุระไปนอกบ้าน

๘) นอนให้เป็นสุข คือ พยายามตื่นก่อนและนอนทีหลัง จัดแจงปรนนิบัติพ่อแม่ และสามีให้หลับก่อนแล้วจึงนอน

๙) บูชาไฟ คือ ให้มีความยำเกรงต่อพ่อแม่ของสามีเหมือนกองไฟ หรือรูปพิช เพราะธรรมดาไฟหรือรูปพิช ใครจะเข้าใกล้ด้วยความประมาทไม่ได้ฉันทใด พ่อแม่ของสามีเป็นผู้ที่หญิง สะใภ้พึงมีความยำเกรงฉันทนั้น

๑๐) บุษาทเวตดาภายในบ้าน คือ ให้แสดงความเคารพนับถือพ่อแม่และสามีเหมือนเทวดา จะเกิดสิริมงคลแก่ตนเองตลอดไป ^{๒๙}

บุญมี แทนแก้ว ให้ความหมายว่า หญิงชายใดที่เป็นที่อาศัยแห่งสัตว์ ยังสัตว์ให้เกิดหรือยังสัตว์ให้เจริญขึ้น หญิงชายนั้นเรียกว่า บิดามารดาและการบำรุงบิดามารดา จะบำรุงได้ ๒ อย่าง คือ

๑) บำรุงหรืออุปฐากอย่างสูง ได้แก่ บิดามารดาไม่มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ก็ชักชวนให้ท่านศรัทธา ดำรงมั่นในไตรสรณคมน์ บิดามารดาไม่มีศีลข้อปฏิบัติ เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ก็ไปชักชวนให้ท่านสมาทานรักษาศีล ๕ ศีล ๘ และประพฤติให้สมบูรณ์ บิดามารดาไม่เคยบริจาทานเพราะตระหนี่ ก็ไปชักชวนท่านด้วยคำอ่อนหวานให้บิดามารดาบริจาทานการกุศล

๒) บำรุงหรืออุปฐากอย่างต่ำ ได้แก่ บำรุงเลี้ยงดูท่านด้วยการให้อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ตลอดถึงยารักษาโรคเมื่อท่านป่วยไข้ ช่วยเหลือกิจการงานของท่านด้วยดี ทั้งที่เป็นงานส่วนตัวของท่านและส่วนรวม เช่น งานบ้าน ทำความสะอาดบ้านเรือน ทำอาหาร รดน้ำต้นไม้และงานอื่นๆ ^{๓๐}

พิฑูร มลิวัลย์ ได้กล่าวว่า การสงเคราะห์ อนุเคราะห์บุตร เป็นหน้าที่ของบิดามารดาตามกาลเวลาอันควร กล่าวคือ เมื่อบุตรยังอยู่ในเยาว์วัย ลักษณะของบุตรมีอยู่ ๓ ประเภท ดังต่อไปนี้

๑) อภิชาติบุตร ได้แก่ บุตรหญิงชายที่มีนิสัยแก่กล้ายิ่งกว่าบิดามารดา ด้วยศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัย และเชื่อใน ทาน ศีล ภาวนา ฟังธรรม เทศนายิ่งกว่าบิดามารดา มีจาคะ คือ การบริจาทาน มีปัญญายิ่งกว่าบิดามารดา

๒) อนุชาติบุตร ได้แก่ บุตรหญิงชายเกิดมามีศรัทธา จาคะ ปัญญา ศีล สุตะ เป็นต้น เสมอด้วยบิดามารดา

๓) อวชาติบุตร ได้แก่ บุตรหญิงชายเกิดมามีศรัทธา จาคะ ปัญญา ศีล สุตะ เป็นต้น ต่ำกว่าบิดามารดา เป็นคนพาลว่ายากสอนยาก มักมากไปด้วย ความโลภ ความโกรธ ความหลง ต่ำบิดามารดาพี่น้องหญิงชาย หยาบคายต่อผู้เฒ่าผู้แก่ ไม่ตั้งอยู่ในโอวาทของบิดามารดา เป็นคนพาลไม่ประพฤติตามบิดามารดาของตน ^{๓๑}

ชโล อุทกภาชน ได้ให้ความหมายของภรรยาว่า ภรรยา คือ หญิงที่ประพฤติบริบูรณ์ด้วยการบำรุงบำเรอเลี้ยง หรือหญิงที่สามีควรสงเคราะห์เลี้ยงดู มีอยู่ ๗ ประเภท คือ

๑) วธกาภริยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงเพชฌฆาต ที่คิดมุ่งร้าย ซื่อได้ด้วยเงิน มิได้อยู่กินด้วยความพอใจ ยินดีในชายอื่น ดูหมิ่น และคิดทำลายสามี

๒) โจรีภริยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงโจร ซึ่งขบถปล้นผลาญทรัพย์สมบัติที่สามีหามาได้ด้วยดี

๓) อัยยาภริยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงนาย ชอบเกี้ยวจรรจนไม่ใส่ใจการงาน กินมาก ปากร้าย หยาบคาย ใจเหี้ยม ชอบข่มสามี

๔) มาตาภริยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงมารดา ชอบหวังดีเสมอ คอยหวังใยเอาใจใส่สามีเหมือนมารดาปกป้องบุตร และประหยักรักษาทรัพย์ที่หามาได้

๕) ภคินีภริยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงน้องสาว ซึ่งเคารพรักสามีได้ดั่งน้องรักพี่มีจิตใจอ่อนโยน รู้จักเกรงใจและคล้อยตามสามี

๖) สขีภริยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงสหายประคองเพื่อน พบสามีเมื่อใดก็ปราบปล้มดีใจเหมือนเพื่อนพบเพื่อนที่จากไปนาน เป็นผู้มีการศึกษาอบรม มีกิริยามารยาท ความประพฤติดี รักดีต่อสามี

๗) ทาสีภริยา หมายถึง ภรรยาเยี่ยงทาส ย่อมอยู่ในอำนาจสามี ถูกขู่ตระคอกเขี่ยนตีก็อดทน ไมโกรธตอบ ^{๓๒}

บุญมี แทนแก้ว ได้ให้ความหมายของสามีว่า สามี คือ ผู้ที่เป็นใหญ่ในอันที่จะรักษากิจการภายในบ้าน ภรรยาที่สามีควรสงเคราะห์มีอยู่ ๒๐ จำพวก ดังต่อไปนี้

- ๑) หญิงที่มารตามอบให้
- ๒) หญิงที่บิดามอบให้
- ๓) หญิงที่บิดามารดาทั้งสองมอบให้
- ๔) หญิงที่พี่สาวมอบให้
- ๕) หญิงที่พี่ชายมอบให้
- ๖) หญิงที่น้องหญิงชายมอบให้
- ๗) หญิงที่ญาติมอบให้
- ๘) หญิงที่ตระกูลมอบให้
- ๙) หญิงที่ผู้มีศีลมีธรรมมอบให้
- ๑๐) หญิงที่ผู้รักขามอบให้
- ๑๑) หญิงอยากได้ทรัพย์แล้วก็มาอยู่ด้วย
- ๑๒) หญิงที่ผู้ใหญ่จับมือคนทั้งสองจุ่มลงในถาดน้ำแล้วก็มอบให้
- ๑๓) หญิงที่บุรุษช่วยปลงภาระอันหนักแล้วก็มาอยู่ด้วย
- ๑๔) หญิงที่เป็นทาสแล้วยกขึ้นเป็นภรรยา
- ๑๕) หญิงที่ทำการจ้างแล้วให้เป็นภรรยา
- ๑๖) หญิงที่บุรุษไปรบฆ่าศึกชนะได้มาเป็นภรรยา
- ๑๗) หญิงที่ได้ร่วมสังวาสครั้งหนึ่งหรือสองครั้งก็เรียกว่าภรรยา
- ๑๘) หญิงที่ผู้ต้องอาชญามอบให้
- ๑๙) หญิงที่ลอยน้ำมาเก็บมาเป็นภรรยา
- ๒๐) หญิงที่หลงทางเก็บมาเป็นภรรยา ^{๓๓}

เมื่อสามีภรรยา ซึ่งถือว่าเป็นพ่อและเป็นแม่ รู้จักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน ครอบครัวก็มีความสุข เป็นสวรรค์ในบ้านได้ เมื่อสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติได้ดังนี้ สังคมก็จะมีระเบียบเรียบร้อย ดังนั้น การสงเคราะห์ภรรยา รวมทั้งการสงเคราะห์สามีด้วย โดยสามีภรรยา รู้จักถ้อยทีถ้อยอาศัยปฏิบัติหน้าที่ต่อกันดังกล่าวมา ถือว่าเป็นมงคลชีวิตด้วยเป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิตของสามีภรรยา พัฒนาครอบครัว พัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าและสงบสุขต่อไป

๒.๑.๑๗ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปร ๔ ประเด็นคือ

๑. การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

นิตยา คชภักดี ได้ศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดครอบครัวอยู่ดีมีสุขที่ยอมรับร่วมกัน และสร้างตัวชี้วัดภาวะการณ์อยู่ดีมีสุขที่เป็นจริงของครอบครัวไทย โดยมีผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักปฏิบัติ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและครอบครัว จำนวน ๕๓ คน ๒๑ หน่วยงานร่วมดำเนินการ และนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนกลุ่มครอบครัว ตลอดจนสื่อมวลชนจำนวน ๑๒๖ คน ๓๙ หน่วยงาน ผลการศึกษาประเด็นสัมพันธ์ภาพในครอบครัวพบว่า ประมาณร้อยละ ๘๐ จะได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การรับประทานอาหารร่วมกันอย่างน้อย ๑ มื้อ/สัปดาห์ ร่วมกันทำงานบ้านและหรือบำรุงรักษาที่อยู่อาศัย พักผ่อนหย่อนใจในบ้าน ทำพิธีกรรมทำบุญ ร่วมเทศกาลสำคัญในครอบครัว^{๔๙}

บงอร เทพเทียน และคณะ ได้สำรวจสภาพครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง โดยสำรวจข้อมูลกับตัวแทนครอบครัว จำนวน ๔,๖๐๘ ตัวอย่าง ครอบครัวพื้นที่ ๔ ภาคๆ ละ ๓ จังหวัด ผลการศึกษามีความสัมพันธ์ภาพในครอบครัวพบว่า กิจกรรมทำงานบ้าน พักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน ใช้เวลาพูดคุยกัน และรับประทานอาหารร่วมกันอย่างน้อย ๑ มื้อต่อสัปดาห์ อยู่ระหว่างร้อยละ ๗๕-๘๕ กิจกรรมการไปทำบุญ และร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา อยู่ระหว่างร้อยละ ๕๖-๖๒ ส่วนกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้านและเยี่ยมญาติพบเพียงร้อยละ ๓๑ เท่ากัน^{๕๐}

๒. พุดคุยการพุดคุย ปรีกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ

ศักดิ์ชัย บุญเพ็ง ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว ปัญหาอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และทัศนคติต่อแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ตำรวจสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล ๖ จำนวน ๘ แห่ง รวม ๑๘๐ ราย ผลการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว พบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างกันในครอบครัว มีการพุดคุยกันอย่างสม่ำเสมอมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับคู่สมรส มีการพุดคุยกันให้เข้าใจกับคู่สมรสเมื่อมีการขัดแย้งรวมทั้งมีการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาพร้อมกับคู่สมรส ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาพรวมของความสัมพันธ์ในครอบครัวอยู่ในระดับดี^{๕๑}

นิตยา คชภักดี ได้ศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดครอบครัวอยู่ดีมีสุขที่ยอมรับร่วมกัน และสร้างตัวชี้วัดภาวะการณ์อยู่ดีมีสุขที่เป็นจริงของครอบครัวไทย ผลการศึกษาประเด็นสัมพันธ์ภาพในครอบครัวพบว่า ร้อยละ ๙๓ เมื่อสมาชิกมีปัญหา

^{๔๙} นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๕๐} บงอร เทพเทียน และคณะ, โครงการสำรวจสภาพ ครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง, (สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ..

^{๕๑} ศักดิ์ชัย บุญเพ็ง, ทัศนคติต่อแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการตำรวจนครบาล ๖”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

ได้มีการพูดคุย บอกกล่าว ปรีกษาหารือกัน ร้อยละ ๗๙ สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญและเมื่อครอบครัวมีความขัดแย้งขึ้น ร้อยละ ๕๖ จะพูดคุยด้วยเหตุผลและรองลงมาร้อยละ ๔๘ จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า มีเพียง ๑๔ ครอบครัว หรือร้อยละ ๘ ที่มีการทะเลาะเบาะแว้งทำร้ายร่างกาย^{๕๒}

บ้งอร เทพเทียน และคณะ ได้สำรวจสภาพครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง ผลการศึกษามีความสัมพันธ์ภาพในครอบครัวพบว่า การรับฟังความคิดเห็นและพูดคุย ปรีกษาหารือกัน ร้อยละ ๗๓-๗๖ มีเพียงร้อยละ ๘ ที่มีการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าอย่างสม่ำเสมอ^{๕๓}

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน ได้ศึกษา “สัมพันธ์ภาพในครอบครัวไทย” ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวไทย วิตจากความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกัน ความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นแบบสมดุล (๕๐.๗%) รองลงมาเป็นครอบครัวแบบระดับกลางค่อนข้างไปทางสมดุล (๔๑.๘%) ในแต่ละภาค สัมพันธภาพในครอบครัวพบว่าส่วนใหญ่เป็นแบบสมดุล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าภาคอื่น ๆ (๖๕.๑%) สัมพันธภาพในครอบครัวแบบสุดขั้วพบได้น้อยมากและไม่พบเลยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาลเป็นครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าครอบครัวที่อยู่ในเขตเทศบาล^{๕๔}

สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ศึกษา “บทบาทของครอบครัวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นไทย” ผลการศึกษาพบว่าครอบครัวยังคงมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการตั้งครรภ์ของบุตรหลาน ประมาณ ครึ่งหนึ่งของครอบครัวที่ศึกษา ยอมรับได้กับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของบุตรหลาน ซึ่งแสดงถึงการยอมรับกระแสโลกาภิวัตน์ที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นไทย ที่เปิดโอกาสให้มีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร โดยพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นมากกว่า ด้านอื่น ๆ ส่วนปัจจัยด้านการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว มีความสำคัญเช่นกัน เช่น การเปิดโอกาส ให้พูดคุยกันอย่างตรงไปตรงมาในครอบครัว ก่อให้เกิดความไว้วางใจและกล้าที่จะเปิดเผยปัญหากับคนในครอบครัวทุกเรื่อง รวมทั้งเรื่องความรักของวัยรุ่น การที่วัยรุ่นตระหนักถึงโทษของการไม่เชื่อฟังพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง เป็นการป้องปรามมิให้วัยรุ่นหญิงทำผิดในทุกเรื่องรวมทั้งเรื่องเพศ ส่วนบทบาทของการอบรมสั่งสอน พบปัจจัยที่สัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ คือ การสั่งสอนให้วัยรุ่นหญิงกล้าปฏิเสธ

^{๕๒} นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, “รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย”, สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

^{๕๓} บ้งอร เทพเทียน และคณะ, โครงการสำรวจสภาพ ครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง, สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๕๔} สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธ์ภาพในครอบครัวไทย”, รายงานวิจัย, (สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒), หน้า ข.

การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม เป็นการชี้แนะทางออกให้แก่วัยรุ่นหญิง และการใช้ไหวพริบปฏิภาณ ในการเอาตัวรอดจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่พร้อม และยังเสี่ยงต่อโรคติดต่อจากเพศสัมพันธ์อีกด้วย^{๕๕}

ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย ได้ศึกษา “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว” ผลการศึกษาพบว่า การที่จะทำให้ชีวิตครอบครัวมีความมั่นคงนั้น ต้องมีองค์ประกอบที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดความสมดุลจากด้านอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การที่สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพที่ดี มีการศึกษาที่สามารถนำไปประกอบอาชีพที่มั่นคงได้ รวมทั้งมีรายได้เพียงพอเพียงที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่ขัดสนและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีชุมชนที่พึ่งพาอาศัยกันได้ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน ก็จะทำให้ครอบครัวมีความสุขอันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีได้เช่นกัน^{๕๖}

๓. การแสดงออกซึ่งความรักความเอื้ออาทรต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ

ภัตสร ลิมานนท์ และคณะ ได้ศึกษาครอบครัวไทย ทั้งในเขตเมืองและชนบทจากทุกภาคของประเทศไทย คือ ภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ กลาง ใต้ และกรุงเทพมหานครโดยการสัมภาษณ์ครอบครัวตัวอย่าง รวมจำนวนทั้งสิ้น ๓,๒๓๗ ครอบครัว โดยเรื่องสัมพันธ์ภาพในครอบครัวพบว่า อยู่ในเกณฑ์ดี คือ ร้อยละ ๘๒.๔ มีความเข้าใจกันดี ร้อยละ ๗๕.๙ ไม่เคยทะเลาะกัน ร้อยละ ๘๕.๓ ไม่เคยทำร้ายร่างกายกัน และเมื่อมีปัญหา มักจะปรึกษาหารือซึ่งกันและกันในคู่สมรส ร้อยละ ๗๓^{๕๗}

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ได้ศึกษา “การวิเคราะห์สถานการณ์และการศึกษานโยบาย/มาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษ : ครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่น และครอบครัวเร่ร่อน ระยะที่ ๑” ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ของครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษที่เป็นครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่น และครอบครัวเร่ร่อน มีปรากฏการณ์ในสังคมไทยแต่ยังไม่ปรากฏภาพที่ชัดเจนเนื่องจากครอบครัวลักษณะพิเศษเหล่านี้ดำเนินชีวิตอยู่อย่างแฝงตัว ยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลหรือการให้บริการที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นภาพส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตครอบครัว ที่ประสบปัญหาความยากลำบากเดือดร้อนในการดำรงความเป็นครอบครัวและการทำหน้าที่ของครอบครัว อันเนื่องมาจากความไม่พร้อมต่อการมีครอบครัวของครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่น ความขัดแย้งในสัมพันธ์ภาพและความรับผิดชอบต่อครอบครัวของครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว และการดิ้นรนต่อสู้ในการดำเนินชีวิต ด้วยปัจจัยพื้นฐานของครอบครัวเร่ร่อน โดยสาเหตุของปัญหาเกิดจากตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมอันนำไปสู่ปัญหาการใช้ชีวิตในครอบครัว ปัจจัยเสี่ยงที่ผลักดันให้เกิดปัญหา

^{๕๕} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “บทบาทของครอบครัวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นไทย”, รายงานวิจัย, (สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

^{๕๖} ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย, “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว”, รายงานวิจัย, (ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๒.

^{๕๗} ภัตสร ลิมานนท์ และคณะ, สรุปผลการวิจัยเบื้องต้นโครงการศึกษาครอบครัวไทย, (กรุงเทพมหานคร. สถาบันประชากรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๓๘), บทคัดย่อ.

ครอบครัวมาจากความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจและค่านิยมทางสังคม ส่งผลให้ครอบครัวมีความยากลำบากในการจัดการกับปัญหาในชีวิตและขาดความรู้/ทักษะในการดำเนินชีวิตครอบครัวให้มีความสุข การให้ความช่วยเหลือครอบครัวลักษณะพิเศษเหล่านี้จำเป็นต้องเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของครอบครัวแต่ละลักษณะบนพื้นฐานของการส่งเสริมให้ครอบครัวสามารถเผชิญกับปัญหาและจัดการกับปัญหาด้วยตนเองโดยการสนับสนุนปัจจัยทางบวกที่เอื้อให้ครอบครัวสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ได้ ทั้งนี้รัฐบาลในฐานะหน่วยงานสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวจำเป็นต้องกำหนดนโยบายและมาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวลักษณะพิเศษให้สามารถทำหน้าที่ของครอบครัวและดำรงความเป็นครอบครัวอยู่ได้ โดยการให้ความรู้ครอบครัวผ่านสื่อทุกรูปแบบ การจัดสวัสดิการและบริการช่วยเหลือครอบครัว การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและลดปัจจัยเสี่ยง การสนับสนุนความร่วมมือทุกภาคส่วนของสังคมในการเกื้อหนุนการทำหน้าที่ของครอบครัวและการรณรงค์การใช้ชีวิตครอบครัวอย่างพอเพียงด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการเฝ้าระวังปัญหาครอบครัวด้วยการพัฒนา ตัวบ่งชี้สถานการณ์ครอบครัวและระบบข้อมูลที่สามารถบ่งบอกการช่วยเหลือครอบครัวได้อย่างเท่าทัน^{๔๘}

บังอร เทพเทียน และคณะ ได้สำรวจสภาพครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง ผลการศึกษามิติสัมพันธภาพในครอบครัวพบว่า ครักเรือนประมาณ ๒ ใน ๓ มีความรักความผูกพันมาก ซึ่งจะพบในครัวเรือนที่อยู่ในเขตเทศบาลมากกว่านอกเขตเทศบาลเล็กน้อย มีเพียงร้อยละ ๑ เท่านั้นที่ครอบครัวมีความรักความผูกพันกันน้อย ส่วนความเอื้ออาทรของคนในครัวเรือน มีประมาณร้อยละ ๗๘ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีความเอาใจใส่ต่อกันอย่างสม่ำเสมอถึงร้อยละ ๙๑^{๔๙}

เรวดี เพชรศิราสันท์และคณะ ได้ศึกษา “ความสุขและวิถีการเสริมสุขภาพ : ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย” ผลการศึกษาพบว่า ๑) ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ความหมายของความสุขและการสร้างเสริมสุขภาพต่างกัน ความสุขของวัยรุ่น คือ อิสระ ไม่ถูกควบคุมจากผู้ใหญ่ และได้รวมกลุ่มกับเพื่อน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ชีวิตให้ดีขึ้น ขณะที่ความสุขของวัยผู้ใหญ่ (มารดา) คือความสามารถในการควบคุมและจัดการสมาชิกในครอบครัว การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ส่วนความสุขของบิดาคือความสามารถในการหารายได้ ไม่ถูกควบคุมจากภรรยา การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ร่างกายแข็งแรง ทำงานได้ สำหรับวัยผู้สูงอายุให้ความหมายความสุข คือ ได้รับการยอมรับและเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลาน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ชีวิตให้มีคุณค่า ๒) สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุข ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าเกิดจากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง ๓ วัยในครอบครัว ๓) การทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว ทั้งนี้ควรเป็นกิจกรรมที่เป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่บ้าน และ ๔) ระบบสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องภายนอกที่ช่วยให้เกิด

^{๔๘} สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, “การวิเคราะห์สถานการณ์และการศึกษานโยบาย/มาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษ : ครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่น และครอบครัวเร่ร่อน ระยะที่ ๑”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๔๙} บังอร เทพเทียน และคณะ, โครงการสำรวจสภาพ ครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง, (สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ความสุขในครอบครัวคือการมีส่วนร่วมสร้างความรัก ความเข้าใจและเสริมสร้างทักษะการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลแต่ละกลุ่มวัยสามารถให้และรับการตอบสนองความต้องการระหว่างกันโดยไม่เกิดความขัดแย้ง^{๖๐}

กิตติพงษ์ อุบลสะอาดและคณะ ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของครอบครัว เยาวชน และโรงเรียนในการป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์และเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยของวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาวัยรุ่นเรื่องการตั้งครรภ์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์นั้นมีปัจจัยร่วมหลายประการ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน เพื่อน สารเสพติด เทคโนโลยี สังคมแวดล้อม ในการส่งเสริมทักษะเยาวชนที่มีศักยภาพที่แตกต่างอย่างเท่าเทียม โดยใช้กระบวนการสำคัญดังนี้ ๑. สร้างการรับรู้แก่ชุมชนต่อสถานการณ์ในพื้นที่ ๒. จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟัง และสะท้อนความคิดเห็นในผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ๓. เสริมทักษะบทบาทของ พ่อแม่ ครู และเยาวชน ในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี เสริมสร้างทักษะของการรับฟัง การทำความเข้าใจในพัฒนาการวัยรุ่น การสื่อสารเรื่องเพศ ๔. พัฒนาศักยภาพเยาวชนแกนนำและกลุ่มเพื่อน ๕. จัดเวทีสาธารณะเพื่อสนับสนุน นโยบายการพัฒนาเยาวชน ๖. พัฒนากระบวนการสื่อสารเรื่องเพศศึกษาครอบคลุมทั้งด้านสรีรวิทยา อารมณ์ บทบาทหน้าที่ และการป้องกันการตั้งครรภ์ และเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย การแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นควรใช้ทัศนคติและการสื่อสารทางบวก ร่วมกับการดูแลด้านจิตวิญญาณ ในการพัฒนาเพื่อให้วัยรุ่นรับรู้ถึงคุณค่าของตนเอง พัฒนาศักยภาพวัยรุ่นในการดูแลสุขภาพ มีความเข้าใจในรูปแบบความรักและความสัมพันธ์ ระหว่างเพื่อน ครอบครัว และความรักของวัยรุ่นในปัจจุบัน และมีนโยบายสาธารณะเพื่อเด็กทั้งในภาคประชาชนและภาครัฐ การส่งเสริมศักยภาพวัยรุ่นที่หลากหลาย^{๖๑}

๔. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว

ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ (๒๕๓๘) ได้ศึกษาครอบครัวไทย ทั้งในเขตเมืองและชนบทจากทุกภาคของประเทศไทย โดยเรื่องการมีส่วนร่วมในครอบครัวพบว่า ทั้งชายและหญิงเห็นด้วยว่าสามีภรรยาควรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานบ้าน ส่วนการตัดสินใจพบว่า เรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้านและการดูแลบุตร หญิงมีบทบาทในการตัดสินใจมากกว่าชาย ส่วนเรื่องสำคัญอื่นมักจะตัดสินใจร่วมกัน เช่น การซื้อของที่มีราคา การตัดสินใจลงทุนประกอบธุรกิจ/อาชีพการกำหนดจำนวนบุตร การศึกษาเล่าเรียนของบุตร^{๖๒}

^{๖๐} เรวดี เพชรศิราสัมพันธ์และคณะ, “ความสุขและวิถีการเสริมสุขภาพ : ความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย”, รายงานวิจัย, (สำนักวิทยาศาสตร์: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^{๖๑} กิตติพงษ์ อุบลสะอาด, นายแพทย์, และคณะ, “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของครอบครัว เยาวชน และโรงเรียนในการป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์และเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยของวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๖๒} ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ, สรุปผลการวิจัยเบื้องต้นโครงการศึกษาครอบครัวไทย, (สถาบันประชากรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), บทคัดย่อ.

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมณูญ ๙ ดี

๒.๒.๑ ที่มาของแนวคิด

แนวคิดธรรมณูญพลเมือง เริ่มเกิดขึ้นในสมัยนายเสรี ศรีหะไตร ดำรงตำแหน่งเป็น ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยกำหนดให้มี “ธรรมณูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี” เป็นกฎกติกาของหมู่บ้านซึ่งไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นเครื่องมือส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายให้มี ประสิทธิภาพ เน้นหลักจริยศาสตร์ จารีตประเพณีที่จะต้องปฏิบัติสืบเนื่องกันไปอย่างยั่งยืนและเป็น สัญญาประชาคม (Social Contract) ที่ทุกคน ทั้งภาคราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ธุรกิจ/เอกชน และประชาชน จะต้องประพฤติปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด

ธรรมณูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เป็นคัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน ไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นเครื่องมือส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ เป็นหลักจริยศาสตร์ จารีตประเพณี (Code of Conduct) ที่จะต้องปฏิบัติสืบเนื่องกันไปอย่างยั่งยืนและเป็นสัญญาประชาคม (Social contract) ที่ทุกคน ทั้งภาคราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ/เอกชน และประชาชน จะต้องประพฤติปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด^{๖๓}

๒.๒.๒ ความหมายของหลักธรรมณูญหมู่บ้าน

ธรรมณูญหมู่บ้าน ๙ ดี หมายถึง กฎระเบียบที่ใช้ในการบังคับระดับหมู่บ้าน ชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคมของจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุน พึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ชุมชนเมือง (กชช.)

ความหมายของ “ธรรมณูญ” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หมายถึง กฎหมายที่จัดระเบียบองค์กร เมื่อรวมกับคำว่า “ชุมชน” หมายถึง กฎหมายที่มีขึ้นเพื่อจัด ระเบียบในชุมชนและในแต่ละพื้นที่ที่มีการใช้กฎหมายที่แตกต่างกันไป เช่น การใช้ธรรมณูญชุมชนใน สังคมชนบทนั้นจะตั้งอยู่ในบริบทของประเพณี ระบบศีลธรรม ตลอดจนความเชื่อพื้นฐานทาง วัฒนธรรมประกอบด้วย ซึ่งธรรมณูญชนบทถือเป็นความคิดแบบสาร์ตละนิยม คือการนำคุณค่าดั้งเดิม ของตัวเองมาสร้างธรรมณูญซึ่งอิงอยู่กับบริบททางชุมชนและสายสัมพันธ์ทางอำนาจในชุมชนด้วย^{๖๔}

๒.๒.๓ หลักการสำคัญ/ความสำคัญของหลักธรรมณูญ ๙ ดี

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไข เพิ่มเติม ได้จัดแบ่งรูปแบบการบริหารราชการแผ่นดินออกเป็น ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วน ท้องถิ่น เป็นระบบการขับเคลื่อนการบริหารโดยจัดตั้งและแบ่งโครงสร้างเป็นกระทรวง ทบวง กรม เพื่อดำเนินการกิจอำนาจหน้าที่และตามนโยบายของรัฐบาล อีกทั้งตามพระราชบัญญัติลักษณะ ปกครองท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๗ และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการ หมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดให้มี

^{๖๓} ปกครองจังหวัดบุรีรัมย์, Best Practice ผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ จังหวัดบุรีรัมย์, การ สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ชุมชนเมือง (กชช.) เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด บุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี, หน้า ๔

^{๖๔} เกษียร เตชะพีระ, “อ่าน ชวานาการเมือง”, วารสารฟ้าเดียวกัน, ปีที่ ๑๕ (ฉบับที่ ๑), มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๐, หน้า ๓๘

คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอและส่วนราชการต่างๆ ในการนำข้อราชการไปปฏิบัติในหมู่บ้าน และนำข้อเสนอ ปัญหาความต้องการของประชาชนรายงานต่อนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการเข้าไปแก้ไขและช่วยเหลือ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” ให้แก่ประชาชน

ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านของราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านมาพบว่าส่วนใหญ่ต่างฝ่ายต่างทำ ต่างฝ่ายต่างสั่งการให้กันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน หรือองค์กรอาสาสมัครในหมู่บ้านดำเนินการ จึงพบปัญหาขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และนโยบายหรือกิจกรรมยังเป็นลักษณะหลังผลเชิงปริมาตร ไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดผลเชิงคุณภาพจึงไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนเท่าที่ควร กล่าวคือ เมื่อเปลี่ยนผู้บริหารหรือเปลี่ยนนโยบาย กิจกรรมต่างๆ ก็เจียบหายไปด้วย ฉะนั้นเพื่อให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ และพัฒนาสิ่งที่ตั้งงามต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และมีกรอบการปฏิบัติโดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) รับผิดชอบ ในทุกกิจกรรมที่ลงสู่หมู่บ้าน เพราะปัญหาต่างๆ เกิดจากหมู่บ้าน จึงต้องแก้ที่หมู่บ้าน

๒.๒.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

หลักธรรมบัญญัติ ๙ ดี ประกอบด้วยคุณธรรมความดี ๙ ประการ ดังนี้

ดีที่ ๑ เป็นคนดี ด้วยการส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ให้คนในชุมชนแสดงออกถึงการตอบแทนผู้มีพระคุณและบ้านเกิด รวมถึงสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครั้วประพฤติตนเป็นคนดี

ดีที่ ๒ มีปัญญาดี ด้วยการอาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด และหน่วยงานของทางราชการในการสร้างการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาในถิ่นมาสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน เช่นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม เป็นต้น

ดีที่ ๓ รายได้สมดุล ด้วยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้วยการนำแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ดีที่ ๔ สุขภาพดี ด้วยการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้จัดตั้งชมรมออกกำลังกายเพื่อสร้างความแข็งแรงเพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ผ่านนโยบาย ๓ ส่วน ได้แก่ กระบวนการต้นน้ำ คือการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย กระบวนการกลางน้ำ คือเริ่มจากการทำความสะอาดในบ้านของตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกกรณีคัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน และกระบวนการปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ดีที่ ๖ สังคมดี การส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ทั้งการเข้าวัดทำบุญร่วมกันของคนในครอบครัว การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมัครสมานสามัคคี และรักษาภูมินัยของหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง

ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม จัดให้มีการเวรยามหมู่บ้าน คอยออกตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และการป้องกันยาเสพติด จัดอบรมเยาวชนด้านยาเสพติด โดยการร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ และสาธารณสุขให้มีการสุ่มตรวจสารเสพติดในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านทุก ๑๕ วัน

ดีที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง คือการจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้าน มาจากทุนต่างๆ ที่มีในหมู่บ้านโดยให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกองทุนเพื่อความโปร่งใส และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านให้มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง และดีสุดท้าย

ดีที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยงานในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างสูงที่สุด เช่นการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำทุกเดือน ทุกกลุ่มอาชีพ เพื่อนำเงินมาพัฒนาชุมชนหรือเข้ากองทุนพึ่งพาเป็นต้น พื้นที่บ้านสนวนนอก หมู่บ้านตัวอย่างหนึ่งของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต โดยใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมนำทาง

๒.๒.๕ กระบวนการ/วิธีการ

กระบวนการร่างธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ๆ ได้ผ่านกระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) คณะทำงานระดับอำเภอและระดับจังหวัด ซึ่งมีผู้แทนจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภาคเอกชนและประชาชนร่วมกันเสนอปัญหา ความต้องการ เป้าหมายและวิธีการในการสร้างความเข้มแข็งให้ เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน/ ชุมชนเมือง ผ่านกระบวนการตามตัวแบบการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์รายกรณี (B- CM Model: Buriram Case Management Model) จนเกิดเป็นธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ๆ มีทั้งหมด ๙๙ ข้อ ซึ่งจากเลข ๙๙ เป็นเลขมหามงคล ตามคติความเชื่อของคนไทยเพื่อให้ทุก หมู่บ้านถือปฏิบัติตาม โดยแต่ละหมู่บ้านได้มีการประชุมประชาคม และจัดพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ สาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และประกาศใช้ธรรมนูญฯ ของหมู่บ้าน พร้อมกันทั่วทั้งจังหวัดเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๗ เวลา ๙.๐๙ น. และในวันเดียวกันได้มีการจัดพิธีปลุกเสกและถวายธรรมาบุญฯ จำนวน ๒,๕๔๖ เล่ม ของทุกหมู่บ้านใน ๒๓ อำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ ต่อพระเจ้าใหญ่ วัดศิระชะแสด ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง และถวายธรรมาบุญฯ พร้อมกล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานตน ต่อพระบรมราชา นุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) ผู้ทรงก่อตั้งเมืองแปะ หรือเมืองบุรีรัมย์

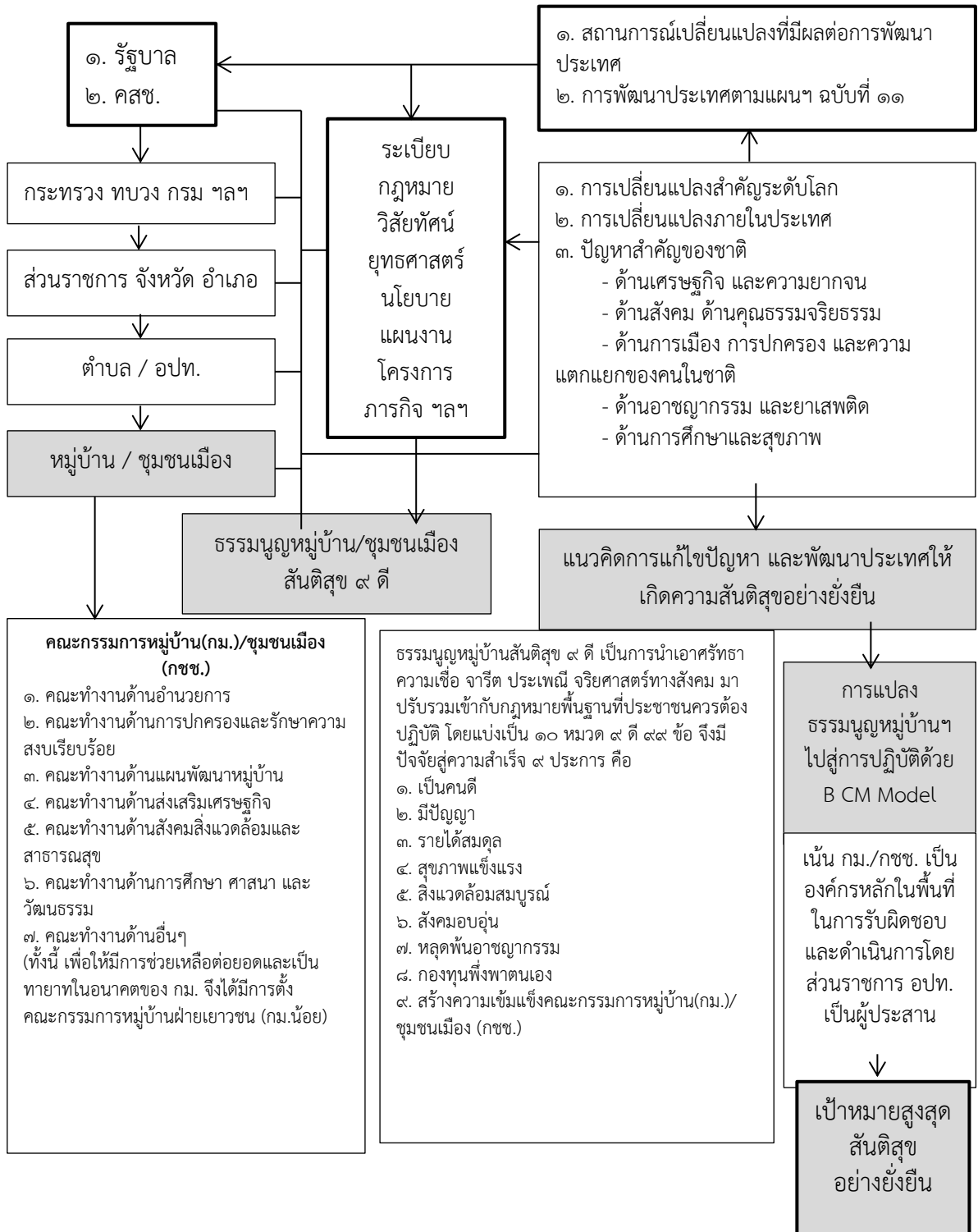
๒.๒.๖ การประยุกต์ใช้

การนำแนวคิดของหลักธรรมาบุญ ๙ ดี ไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนในการดำเนินการภารกิจทุกอย่างจำเป็นต้องทำงานอย่างเป็นระบบโดยมีการนำหลักวิชาการมาใช้เพื่อให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพและเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด จังหวัดบุรีรัมย์ได้นำตัวแบบการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์รายกรณี (B-CM Model : Buriram Case management Model) มาใช้ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด เพื่อแก้ไขและพัฒนาจังหวัด โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง

จังหวัดบุรีรัมย์จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการและทำงานขึ้นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางในการแก้ไขพัฒนาให้เกิดความสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยนำตัวแบบ B-CM Model มาใช้ในการขับเคลื่อน และกำหนดเป้าหมายสูงสุดของจังหวัด คือ “บุรีรัมย์สันติสุขบนความพอเพียง ครอบคลุมเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑” และกำหนดปัจจัยสู่ความสำเร็จ ๙ ประการ คือ ๑) เป็นคนดี ๒) มีปัญญา ๓) รายได้สมดุล ๔) สุขภาพแข็งแรง ๕) สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ๖) สังคมอบอุ่น ๗) หลุดพ้นอาชญากรรม ๘) กองทุนพึ่งพาตนเอง และ ๙) สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.)/ชุมชนเมือง (กชช.)

B-CM Model เป็นการนำแนวคิดในการวางแผนและปฏิบัติโดยการปรับทฤษฎีต่างๆ มาใช้จนเกิดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารจัดการเป็นรายกรณี มีความละเอียด เข้าใจง่าย และเน้นผลงานเชิงคุณภาพเป็นหลัก นำแนวคิดการเชื่อมโยงปัญหาของประเทศสู่การพัฒนาเพื่อเป้าหมายสันติสุขที่ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับองค์กรระดับเล็กสุดของประเทศ ในระดับหมู่บ้าน คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ชุมชนเมือง (กชช.) ผ่านกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน เป็นเครื่องมือและแนวทางการปฏิบัติเพื่อเชื่อมโยงภารกิจภาครัฐ หน่วยงานของรัฐ และประชาชนให้ประสานกันอย่างลงตัว เพื่อกลุ่มเป้าหมายใหญ่สุดคือประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ด้วยตัวแบบการบริหารจัดการรายกรณี เพื่อสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ สร้างวิถีประชาธิปไตย จิตอาสาต่อส่วนรวมและความห่วงใยที่จะแก้ไขและพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง และมีความสงบสันติสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

แผนภูมิ ๒.๑ ฝั่งแสดงความสัมพันธ์ของกระบวนการขับเคลื่อนบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสามัคคี

๒.๓.๑ ที่มาของแนวคิด

การลดความขัดแย้งของคนในสังคมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น จากนั้นความรักความผูกพันจะเป็นพลังยึดโยงคนในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ละ เลิกความขัดแย้ง ความบาดหมางที่มีต่อกัน และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งวิธีเสริมสร้างความสามัคคีมีหลายวิธี เช่น การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานที่หล่อหลอมให้บุคคลอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยการปลูกฝังระเบียบวินัย การสอนให้รู้จักบทบาทหน้าที่ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือการใช้วิธีสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมเป็นการประนีประนอมตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย ไมตรีจิต เป็นการประสานรอยร้าวที่เกิดขึ้น นอกจากนั้นยังสามารถนำหลักการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เชื่อมโยงการสร้าง ความสามัคคีได้ เพราะหลักการนี้กล่าวถึงการรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพความเสมอภาค และเคารพกติกา รวมถึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม คุณสมบัติเหล่านี้จะทำให้บุคคลอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี และอีกหนึ่งวิธีที่ใช้เสริมสร้างความสามัคคี คือการประยุกต์หลักคำสั่งสอนทางศาสนาปฏิบัติ นั่นคือ หลักธรรมที่สำคัญทั้ง ๔ อย่าง คือ สาราณียธรรม ๖ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ สัพบุรีธรรม ๗ โดย หลักธรรมทั้ง ๔ อย่างนี้ กล่าวถึงการปฏิบัติตนในการเข้าสู่สังคม การคิด การพูด ความเมตตา ความแบ่งปัน การเสียสละ การตอบแทนและการดูแลส่วนรวม เมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติตามได้จะทำให้ทุกคนในสังคมมีความสุข มีความรักความสามัคคีกลมเกลียว เกิดความผาสุกในสังคมตลอดไป

ในทัศนะของ มารค ตามไท มองเรื่องความสามัคคี ในแง่ของศักยภาพของสังคมที่จะทำบางอย่างร่วมกันในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความสามัคคีอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทุกวันในสังคม แต่จะดำรงอยู่ในลักษณะของแฝงในความหมายของศักยภาพ ดังนั้นสามัคคีจะเกิดขึ้น หรือแสดงตนออกมาได้เมื่อคนในสังคมต้องการความร่วมมือเพื่อกระทำการอะไรบางอย่าง หรือเพื่อปกป้องอะไรบางอย่างซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมมองว่า มีคุณค่าและเมื่อใดคุณค่าดังกล่าวจะถูกทำลายความสามัคคีก็ จะถูกเรียกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการปกป้องนอกจากนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๖๕} ตั้งข้อสังเกตในประเด็นนี้ว่า ความสามัคคี หรือความพร้อมใจกันจะเกิดขึ้นได้ในสังคมนั้น ต้องเกิดจาก ความเท่าเทียม ของคนในสังคม ทั้งในด้านผลประโยชน์ หรือการต่อรอง หมายถึง ความพร้อมใจ ซึ่งเกิดจากการเจรจาต่อรองกันอย่างเท่าเทียมกัน รู้ข้อมูลของกันและกันด้วย ตรวจสอบกันได้ด้วย จนเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน^{๖๖}

^{๖๕} ประเวศ วะสี, “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์”, ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความมั่นคง, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม), (กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๕๒), น. ๒๒-๒๓.

^{๖๖} นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่เชียงใหม่”, ใน ศิลปวัฒนธรรม (ปีที่ ๒๔ฉบับที่ ๑๐): สิงหาคม ๒๕๔๖: ๖๘-๖๙.

๒.๓.๒ ความหมายของความสามัคคี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ได้กำหนดความหมายของคำว่า “สามัคคี” หมายถึง น. ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน ว.ที่พร้อมเพรียงกันทำ ที่ร่วมมือร่วมใจกันทำ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยได้กำหนดคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคีและมีน้ำใจ เพื่อเป็นแนวทางให้กับ สถานศึกษาได้นำไปปลูกฝัง ให้กับนักเรียนนักศึกษา ได้นำไปประพฤติปฏิบัติ โดยเป็นพื้นฐานของกระบวนการ เรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา ในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมี ความรู้และอยู่ดีมีสุข โดยให้นิยามความหมายของคำว่า “สามัคคี” คือ ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการเกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะ วิวาท ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์

ความสามัคคี มีความหมายที่นิยามกันไว้ในความหมายที่คล้ายคลึงกัน เช่น ความพร้อมเพรียง ความปรองดอง ความสมานฉันท์ การรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ความเป็นเอกภาพ โดยทั่วไปแล้วให้ความหมายของคำว่า “ความสามัคคี” ว่า การที่ทุกคนมีความพร้อมกาย พร้อมใจ พร้อมความคิดเป็นหนึ่งเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ความสามัคคีมีด้วยกัน ๒ ประการ คือ ๑) ความสามัคคีทางกาย ได้แก่ การร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงาน และ ๒) ความสามัคคีทางใจ ได้แก่ การร่วมประชุมกันปรึกษาหารือ ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

นักวิชาการและบุคคลสำคัญที่มีชื่อเสียงอีกจำนวนมาก ต่างได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ความสามัคคีไว้ มากมาย ที่มีความหมายใกล้เคียงกัน สามารถนำมาสรุปได้ว่า ความสามัคคีหมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

จากความหมายดังกล่าว ความสามัคคีจึงเป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่ง สำหรับหมู่คณะและสังคม โดยเฉพาะการทำงานร่วมกัน การประสานงานกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม สิ่งสำคัญ คือความสามัคคีไม่สามารถอยู่เดี่ยวๆได้ต้องใช้ประกอบกับคุณธรรมอื่นๆ เช่น ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความ ซื่อสัตย์ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญู ความมกน้อย สันโดษ การเสียสละ ฯลฯ ทั้งนี้ เนื่องจาก ความสามัคคีเป็นผลมาจากการกระทำของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

๒.๓.๓ หลักการสำคัญ/ความสำคัญของความสามัคคี

ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกัน อาจแบ่งให้เห็นความสำคัญที่ชัดเจนขึ้นคือ

๑) สามัคคีก่อให้เกิดพลังคือมนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่สามารถอยู่คนเดียวเมื่อได้มาอยู่ร่วมกันจะ ทำให้อบอุ่นใจ มีความรัก เอื้ออาทรต่อกัน ผูกพันกัน ดูแลซึ่งกันและกัน

๒) สามัคคีก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีทำให้คนในกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ มีความช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียงกัน เมื่อเกิดปัญหาที่มีความร่วมมือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดี

๓) สามัคคีก่อให้เกิดความสงบสุขในหมู่คณะหรือองค์กรนั้น ๆ เพราะทุกคนจะมีความรักปรารถนาดีต่อกัน มีความช่วยเหลือเกื้อกูล ประองตองกัน มีความประนีประนอม ยอมรับในความแตกต่าง ซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมแห่งความสุข และมีแต่ความเจริญก้าวหน้า

คำว่า “สามัคคี” เป็นคำที่ปรากฏในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ ๙ แทบทุกครั้ง แสดงให้เห็นว่าความสามัคคีเป็นเรื่องสำคัญที่พระองค์มีพระราชประสงค์จะปลูกฝังไว้ในจิตใจของพสกนิกร เมื่อคณะบุคคล เข้าเฝ้าในโอกาสต่าง ๆ หรือเสด็จไปเปิดงานที่สำคัญต่าง ๆ จะทรงกล่าวถึง “ความสามัคคี” ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้^{๖๗}

พระราชดำรัสพระราชทานแก่องค์กรและคณะบุคคลเนื่องในโอกาสต่าง ๆ “ความสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียว กับความรักใคร่เผื่อแผ่ช่วยเหลือกันฉันญาติพี่น้อง สองประการนี้ คือคุณลักษณะสำคัญของไทย ที่ช่วยให้ชาติบ้านเมืองอยู่รอดเป็นอิสระ และเจริญมั่นคงมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน” (พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย เนื่องในวันขึ้นปีใหม่ ๒๕๓๒)

“ต่างคนต่างมีหน้าที่แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าหาเฉพาะหน้าที่นั้นเพราะว่าถ้าคนใดทำหน้าที่เฉพาะของตัว โดยไม่มองไม่แลคนอื่น งานก็ดำเนินไปไม่ได้ เพราะเหตุว่างานทุกอย่างจะต้องพาดพิงกันจะต้องเกี่ยวโยงกัน ฉะนั้นแต่ละคนจะต้องมีความรู้ถึงงานของผู้อื่นแล้วช่วยกันทำ” (พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๓๓)

๒.๓.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

แก่นแท้ของความสามัคคี สามารถแบ่งออกเป็น ๔ ประเภทดังนี้คือ^{๖๘}

๑. ความสามัคคีที่ทำเพราะถูกบังคับ เป็นความสามัคคีที่อยู่ในสภาพจำยอม ซึ่งมันจะไม่มีความยั่งยืน จะเป็นความสามัคคีแบบชั่วคราวชั่วคราว นั่นคือเมื่อใดที่ถูกศัตรูรุกราน ก็เกิดการรวมตัวกันเพื่อเอาชนะกับข้าศึกศัตรูที่รุกราน แต่พอหลังจากนั้นก็หันกลับมาทะเลาะกันอีกเหมือนเดิม

๒. ความสามัคคีที่ถูกบังคับโดยกฎเกณฑ์ต่างๆ ของประเทศเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันของคนในชาติ ถ้ามีเช่นนั้นมันจะเป็นผลร้ายของทุกๆ คน ความสามัคคีประเภทนี้ก็ยังคงอยู่บนเพียงเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ต่างๆ บางครั้งก็จำเป็นต้องแสดงละครเพื่อจะได้ไม่ถูกประเทศชาติลงโทษ

๓. ความสามัคคีที่ในลักษณะของลัทธิความเชื่อ ซึ่งสังคมได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่อยู่ในชั้นประถม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความคลั่งไคล้ต่อลัทธิความเชื่อของตนเอง ความสามัคคีประเภทนี้ค่อนข้างจะมั่นคงกว่าความสามัคคีดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น แต่มันก็ค่อนข้างจะเป็นอันตรายอยู่มากทีเดียว เพราะเมื่อใดที่ประชาชนเกิดความลุ่มหลงคลั่งไคล้ต่อลัทธิความเชื่ออย่างสุดโต่ง ใน

^{๖๗} สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, **ธรรมนูญชีวิต ๙ ประการ ตามรอยพระยุคลบาท**, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๑, หน้า ๙๙

^{๖๘} พวงพยอม คำมุง, แก่นแท้ของความสามัคคี, [ออนไลน์], ที่มา: https://pr.prd.go.th/nan/ewt_news.php?nid=๒๑๘๕&filename=index

ที่สุดมันก็นำซึ่งความขัดแย้งอย่างรุนแรงของคนในชาติเพราะเหมือนกับเป็นการสร้างศัตรู ดังเช่นที่เกิดขึ้นในสงครามโลกครั้งที่สองพวกเขาทำสงครามกันเพราะลัทธิความเชื่อของแต่ละคน จนในที่สุดความสามัคคีก็หมดความหมาย เพราะโลกต้องพินาศย่อยยับอันเนื่องมาจากความสามัคคีที่ยืนอยู่บนลัทธิความเชื่อดังกล่าว ความสามัคคีที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นความสามัคคีแบบผิวเผินภายนอกเท่านั้น ซึ่งยังคงอยู่ในขีดจำกัด ความสามัคคีที่ยังคงใช้เพียงแค่ว่าความคิดสติปัญญาอย่างเดียวโดยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของจิตวิญญาณและความรู้สึกแห่งหัวใจมันก็จะยังคงเป็นเพียงความสามัคคีที่หละหลวมขาดความมั่นคงและไม่มีความเป็นสากล ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็ล้วนแล้วแต่มีสาเหตุมาจากกิเลสและตัณหาของมนุษย์ เพราะด้วยการที่คนเรามีแต่ ความเยอหยิ่ง ยะโส โอหัง, เห็นแก่ตัว, ละโมบ, มีความแค้น และอาฆาตพยาบาทต่อกันและกันนั่นเอง จึงทำให้มนุษย์แตกแยกกัน ความสามัคคีดังกล่าวนี้ ไม่สามารถขจัดกิเลสตัณหาของมนุษย์ออกไปจากตัวได้ มันเป็นเพียงความสามัคคีที่เกิดขึ้นภายนอกเท่านั้น ยังไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกและผูกพันทางจิตใจ เป็นเพียงแค่ลักษณะของความจำยอมหรือถูกบังคับ

๔. ความสามัคคีในลักษณะความเกรงกลัวและมีความรักต่อพระเจ้า จะมีความมั่นคงและเป็นความสามัคคีที่แท้จริง เป็นความสามัคคีที่มีความเป็นสากลและมีความเป็นศิลปะ เป็นความสามัคคีที่อยู่ในลักษณะของจิตใจและความรู้สึก ซึ่งสามารถที่จะขจัดกิเลสตัณหา อันเป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันถึงแม้จะอยู่ในครอบครัวเดียวกัน มันเป็นความสามัคคีที่สามารถจะผูกมัดมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะต่างเชื้อชาติ สีผิว หรือ ต่างภาษาก็ตามเพราะมันเป็นความสามัคคีที่มนุษย์ทุกคนเป็นเจ้าของ ความสามัคคีในประเภทนี้ เป็นความสามัคคีที่ผูกมัดความคิดและจิตใจ การมีความรักและความเกรงกลัวต่อพระเจ้า ก็จะก่อให้เกิดความรักเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อันนำไปสู่การมีมนุษยธรรม และการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันพระเจ้าเป็นของมนุษย์เราทุกคน เมื่อมนุษย์ได้ทำตามพระเจ้านี้จะไม่เกิดการอิจฉาริษยา ไม่เกิดความเยอหยิ่ง ไม่เกิดความละโมภ และกิเลสตัณหาอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งของมนุษย์การมีความรักและความเกรงกลัวต่อพระเจ้าเป็นสิทธิความชอบธรรมของมนุษย์ทุกคน ซึ่งมันสามารถผูกมัดมนุษย์ไว้ด้วยกันได้ไ้ มนุษยชาติทั้งหลาย

ถ้าหากเรามีความต้องการให้เกิดความสามัคคีขึ้นมาระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เราก็จำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องดังกล่าวนี้ ความสามัคคีมิใช่เรื่องง่ายที่จะให้เกิดขึ้น มิใช่เพียงแต่คำพูดหรือได้ตั้งคำขวัญต่างๆ ขึ้นมาแล้ว สามารถก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นมาได้ ถ้าหากมนุษย์เรายังคงมีกิเลสตัณหาอยู่ในหัวใจ มันก็เป็นการยากที่จะให้เกิดความสามัคคี ถึงแม้ว่าจะลัทธิความเชื่อแบบเดียวกัน หรือมีอุดมการณ์เดียวกันก็ตาม กิเลสและตัณหาที่ตนเองก็จะคอยขัดขวางมิให้มนุษย์เกิดความสามัคคี ดังนั้นถ้าหากเรายังคงนิ่งนอนใจ และปล่อยให้กิเลสตัณหาคอยครอบงำอยู่ในตัวของเรแล้ว ความพิวามันก็จะตามมากิเลสและตัณหาสามารถขจัดออกไปได้ ด้วยการสร้างความรักและความเกรงกลัวต่อพระเจ้าเพียงแต่การมีลัทธิความเชื่ออันเดียวกัน จะยังไม่สามารถควบคุมได้ เพราะกิเลสตัณหาคือที่มาของความขัดแย้งในระหว่างมนุษย์ด้วยกันและเรื่องกิเลสตัณหาที่อื่นเช่นกัน ที่น้อยคนไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ไม่ค่อยจะให้ความสำคัญกัน

๒.๓.๕ กระบวนการ/วิธีการ

วิธีเสริมสร้างความสามัคคี ประกอบด้วย

๑. การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์^{๖๔} อธิบายความหมายว่า การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการทำให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นอย่างดี การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการสั่งสอนโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงหมายถึง การฝึกอบรมโดยครอบครัว หรือครู อาจารย์ โดยอ้อมหมายถึง การฟังบรรยาย การดูสื่อต่าง ๆ การฟังวิทยุ

๑.๑ จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม (Aims of socialization) ศิริรัตน์ แอดสกุล^{๗๐} กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการขัดเกลาทางสังคม ดังนี้ ๑) การปลูกฝังระเบียบวินัย (Basic disciplines) การอยู่ร่วมกันในสังคม จำเป็นต้องมี ระเบียบวินัย เพื่อสังคมจะได้ดำเนินอย่างมีระเบียบแบบแผน ๒) การปลูกฝังความมุ่งหวัง (Aspirations) ปลูกฝังให้บุคคลมีความมุ่งหวังในชีวิต ทำให้มีแรง บันดาลใจ ในการคิดและปฏิบัติงานในอนาคต ๓) การสอนให้รู้จักบทบาททางสังคมและทัศนคติ (Social roles and attitudes) สอนให้ รู้จักบทบาททางสังคม และทัศนคติต่างๆ ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน ๔) การสอนให้เกิดทักษะ (Skills) ทำให้มีทักษะและความชำนาญในด้านต่าง ๆ เป็นการ เตรียมความพร้อมเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ในด้านต่าง ๆ

๑.๒ องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็ก ในการปฏิบัติในครอบครัว และ เมื่อถึงวัยอันควร ก็สามารถเข้าสังคมได้ การเรียนรู้การปรับตัวและพัฒนาการด้านต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม มี ๖ องค์กร คือ^{๗๑}

๑) ครอบครัว ครอบครัวเป็นองค์กรแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้มนุษย์ ดูแลพัฒนาการ ตั้งแต่ทารก เมื่อเด็กเริ่มโตจะมีการอบรมสั่งสอน ตั้งแต่เรื่องการใช้ชีวิต และการเข้าสังคม เด็กที่ได้รับการ ดูแลอบรม จะมีความเข้าใจในการใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ดี จึงถือได้ว่าการขัดเกลาทาง สังคมโดยครอบครัว เป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการทางอารมณ์ และบุคลิกภาพของบุคคล

๒) สถานศึกษา สถานศึกษาเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่การขัดเกลาทางสังคมต่อจากครอบครัว โรงเรียนจะสอนวิชาความรู้ คีลธรรมจรรยา และมารยาทสังคม นอกจากนั้นจะทำให้เด็ก รู้จักการใช้ชีวิต สังคมกับกลุ่มเพื่อนและทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์ทางสังคม เมื่ออายุมากขึ้นผ่านการศึกษาจากโรงเรียน เข้าสู่สถาบันอุดมศึกษา การศึกษาและการเรียนรู้ก็จะมีขอบเขตกว้างขวาง ซับซ้อนขึ้นตามลำดับ

^{๖๔} จำนง อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยา, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓, หน้า ๔๓

^{๗๐} ศิริรัตน์ แอดสกุล, ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖, หน้า ๑๐๗-๑๐๘

^{๗๑} จำนง อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยา, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓, หน้า ๔๗-๔๘

๓) กลุ่มเพื่อน กลุ่มเพื่อนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมทางอ้อม การที่บุคคลคบกัน เป็นเพื่อนเพราะมีสิ่งที่ต้องการร่วมกันบางอย่าง เช่น มีความคิดตรงกัน รสนิยมเดียวกัน อยู่โรงเรียนหรือที่ทำงานที่เดียวกัน กลุ่มเพื่อนเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยอ้อม แต่เป็นสิ่งที่ใกล้ชิดบุคคลมาก ที่สุด มีการศึกษาเลียนแบบและรับพฤติกรรมจากเพื่อนโดยเต็มใจไม่รู้สึกรู้ว่าถูกบังคับ

๔) สำนักงานหรือองค์กรที่บุคคลสังกัดอยู่ หมายถึงหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่ บุคคลสังกัดอยู่หน่วยงานหรือองค์กรนั้นจะมีกฎระเบียบให้ปฏิบัติตาม ระเบียบของบางอาชีพทำให้บุคคล ปฏิบัติตามตลอดเวลา เช่น อาชีพครู ต้องปฏิบัติตามเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ หรือ ทหาร จะเป็นผู้มีระเบียบ วินัยที่เคร่งครัดมากกว่าอาชีพอื่น เป็นต้น

๕) สถาบันศาสนา ในสมัยก่อนวัดเป็นศูนย์กลางทั้งการศึกษา และกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้มีอิทธิพล ต่อการขัดเกลาทางสังคมเป็นอย่างมาก แม้ในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลง อาจทำให้บุคคลห่างเหินจาก สถาบันศาสนาไปบ้าง แต่ศาสนาก็ยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ ยังมีคนจำนวนมากไม่น้อยที่ยังนำคำสอนทางศาสนามาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ

๖) สื่อสารมวลชน การเผยแพร่ข่าวสารหรือแนวความคิดผ่านสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ มีผลต่อบุคคลอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ซึ่งสื่อต่าง ๆ มีผลต่อการขัดเกลาทางสังคมทั้ง ในทางที่ดีและไม่ดี ดังนั้นในการติดตามสื่อสารมวลชนเหล่านี้ จึงต้องพิจารณาในการใช้ความคิดอย่างรอบคอบ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้ทราบว่า การขัดเกลาทางสังคม เป็นด้านแรกที่ทำให้บุคคลได้เรียนรู้การใช้ชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีระเบียบแบบแผน เข้าใจตนเองและผู้อื่น เคารพกฎกติกาของสังคม อีกทั้งการขัดเกลาทางสังคมได้ปลูกฝังค่านิยมที่ดี และมีการฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ ทำให้บุคคลมีคุณภาพ มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน มีความคิดสร้างสรรค์และมีวิจรรณญาณในเรื่องต่าง ๆ ได้ดี อันนำไปสู่ความสำเร็จ ความรักสามัคคีในกลุ่มชนและความสงบสุขของสังคม ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นพื้นฐานในการสร้างบุคคล ทำให้รู้จัก สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

๒. การสร้างความปรองดอง (Principle of reconciliation)

คำว่าปรองดอง หมายถึง ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกัน ด้วย ความไกลเกลี่ย ตกลงกันด้วยไมตรีจิต การสมัคสมาน การกลมกลืน การพร้อมเพรียง การสร้างความปรองดองในประเทศไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นการประสานรอย ร้าวที่เกิดขึ้น เสริมสร้างความรักความสามัคคี จับมือกันเดินไปข้างหน้า เพื่อความสุขในการดำเนินชีวิต และการพัฒนาของประเทศให้ก้าวหน้า

๒.๑ หลักการสร้างความปรองดอง

ชลัท ประเทืองรัตนา^{๗๒} กล่าวถึงหลักการปรองดองไว้ ดังนี้

๑) ใช้แนวทางที่หลากหลาย แนวทางในการนำไปสู่ความปรองดองมีหลายแนวทาง ไม่มีวิธีที่ตายตัว การสร้างความปรองดองในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ซึ่งมีความแตกต่างและ

^{๗๒} ชลัท ประเทืองรัตนา, การสร้างความปรองดอง, กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, (๒๕๖๐, หน้า ๑๗-๒๕)

หลากหลาย ต้องมีการศึกษาวัฒนธรรมนั้น ๆ และนำวิธีการปรองดองไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและ วัฒนธรรมเหล่านั้น เช่น การสร้างความปรองดองบางแห่งการเจรจาเพียงอย่างเดียวก็สร้างความสำเร็จได้ แต่บางแห่งต้องมีการสร้างกิจกรรมเพิ่มเติมจึงจะสำเร็จได้ นั่นหมายถึงเราต้องเลือกใช้แนวทางที่เหมาะสม ในการสร้างความปรองดอง

๒) การสร้างความสัมพันธ์ภายใต้บรรยากาศ เวลา และสถานที่ที่เหมาะสม ในกรณีนี้คือ คู่ขัดแย้ง เป็นปฏิปักษ์ต่อกันเป็นความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเรื้อรังมานาน ต้องมีกระบวนการที่เหมาะสม ต้องมีการ ออกแบบการพูดคุยและเปิดพื้นที่ให้คู่ขัดแย้งมาพบกัน แลกเปลี่ยนเรื่องราวระหว่างกัน ถ่ายทอดมุมมอง ความรู้สึก ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้น และค้นหาภาพอนาคตในการอยู่ร่วมกัน การสร้างความปรองดองใน ลักษณะนี้ต้องคำนึงถึง “กาลเทศะ” คือเน้นทั้งเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม อีกทั้งมีการพูดคุยเพื่อเยียวยา ความรู้สึกคนที่เกิดความสูญเสีย ต้องเน้นกระบวนการเยียวยาจิตใจและปรับเปลี่ยนมุมมองด้านลบต่อกัน ให้ได้ จึงจะทำให้กระบวนการสร้างความปรองดองบรรลุจุดมุ่งหมาย

๓) เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน ในกรณีนี้คู่ขัดแย้งมีความเกลียดชังกัน การเตรียมการเพื่อนำมาสู่กระบวนการพูดคุยจึงมีความสำคัญมาก การเจรจาพูดคุยการเยียวยา ความรู้สึก ของคนที่เจ็บป่วยจะเน้นที่หัวใจและความคิด การเน้นที่หัวใจคือ การพูดคุยถึงอารมณ์ ความรู้สึกที่อยู่ลึก ในจิตใจ การเน้นที่ความคิดคือ การกำหนดเป้าหมายของการพูดคุย และทำให้การพูดคุยดำเนินไปใน ทิศทางที่กำหนด การพูดคุยเจรจาของคู่กรณีอย่างเปิดอก จริงใจ จะทำให้ความขัดแย้งลดลง และเมื่อ ได้รับการเยียวยาทางจิตใจ ก็จะทำให้เกิดความปรองดองในกลุ่มนั้น ๆ

๔) การเข้าใจปัญหาและการตอบสนองที่ตรงจุด การสร้างความปรองดองที่ประสบผลสำเร็จนั้น ต้องมีปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ เมื่อเข้าใจแล้วจะทำให้สามารถแก้ไขข้อปัญหาได้ตรงจุด ตอบสนองความต้องการคู่กรณีได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นก่อนกระบวนการสร้างความปรองดองจะเกิดขึ้น เราต้องศึกษาปัญหาให้รอบด้านในทุก ๆ มิติ เพื่อการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนและตรงจุด ตอบสนองความต้องการของคู่กรณีได้อย่างแม่นยำ

๕) ให้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้ง การสร้างความปรองดองต้องอยู่บน พื้นฐานของความรักความเมตตา ดังนั้นศาสนาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเยียวยาจิตใจ การเจรจา ไกล่เกลี่ยเป็นแค่การเริ่มต้นในการปรองดอง แต่ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมจะทำให้การสร้าง ปรองดองบรรลุผลสำเร็จเร็วขึ้น เพราะศาสนาเป็นแหล่งที่พึ่งของคนไทย ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน การเยียวยาจิตใจของคนที่ยับยั้ง จึงต้องอาศัยศาสนาเข้ามายึดเหนี่ยวใจ ให้มีสติ รู้คิด รู้ทำ และสามารถ หาทางออกกับทุกปัญหาได้

๖) ใช้หลักความเป็นธรรมในการสร้างความปรองดอง ความยุติธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งใน การสร้างความปรองดอง เราต้องทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรมจาก กระบวนการ สร้างความปรองดอง เมื่อรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรม ทั้งสองฝ่ายจะให้ความร่วมมือ ซึ่ง จะทำให้การสร้าง ความปรองดองสำเร็จบรรลุผลตามเป้าหมาย ในทางตรงกันข้ามถ้าปราศจากความเป็นธรรม ความปรองดองจะเกิดขึ้นได้ยาก

๗) การสานเสวนาเพื่อนำไปสู่การสร้างความปรองดอง การสานเสวนาคือการที่คู่กรณี มาร่วมกันสนทนาเพื่อน ำไปสู่ข้อตกลง โดยมีการเปลี่ยนแปลงมุมมองความรู้สึกที่มีต่อกัน การ

วิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน ดังนั้นการสานเสวนาคือการพูดคุย เจรจา รับรู้รับฟัง ก่อให้เกิดการให้อภัยและความร่วมมือระหว่างกัน

จากหลักการสร้างความปรองดองดังกล่าว ทำให้เห็นว่ากระบวนการสร้างความปรองดองนั้น ต้องอาศัย การพูดคุย เจรจา อย่างจริงจังใจของคู่กรณี และแนวทางที่จะนำไปสู่ความปรองดองมีหลากหลาย วิธีขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม ของกลุ่มชนนั้น ๆ อีกทั้งคำสอนทางศาสนาก็เป็นเครื่องมือ สำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างความปรองดอง ในส่วนของระยะเวลาในการสร้างความปรองดองนั้น ไม่ สามารถกำหนดตายตัว เพราะความขัดแย้งบางอย่างเกิดขึ้นมายาวนาน ไม่สามารถเยียวยาภายในเวลาอัน สั้นได้ เมื่อมีการเยียวยาจนทำให้ทุกกลุ่มมีความพอใจแล้ว จึงจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒.๓.๖ การประยุกต์ใช้

การนำแนวคิดของความสามัคคีไปประยุกต์ใช้นั้นควรคำนึงถึงหลักการดังนี้

๑) การนำ “หลักการสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตย” มาใช้

การจะทำให้สังคมมีความสุข มีความรักสามัคคีในกลุ่มชนนั้น ต้องอาศัยหลักการ กฎเกณฑ์ และหลักปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ซึ่งหลักการของ “พลเมืองในระบบประชาธิปไตย” สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับแนวทางการเสริมสร้างความรักความสามัคคี โดยสามารถนำมาปรับใช้ได้ ซึ่งจะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีความเข้าใจให้เกียรติซึ่งกันและกัน และเป็นสังคมที่น่าอยู่

“ความเป็นพลเมือง (Citizenship)” ของระบบประชาธิปไตย หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ ควบคุมกับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ โดยสามารถยอมรับความแตกต่าง และเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน และมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ไขปัญหาในสังคมของตน

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล^{๗๓} อธิบายหลัก ๖ ประการของ พลเมืองในระบบประชาธิปไตยไว้ ดังนี้

๑) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ระบบประชาธิปไตยประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศและฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อเป็นเจ้าของประเทศจึงเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิ เสรีภาพ สามารถรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลหรืออำนาจของใคร

๒) เคารพสิทธิผู้อื่น ในระบบประชาธิปไตยทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ แต่ต้องอยู่ในขอบเขต และ จะต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของคนอื่น

๓) เคารพความแตกต่าง เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ และทุกคนมีเสรีภาพ ดังนั้นจึงมีความหลากหลายของประชาชน เช่น อาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้นเพื่อป้องกันการ “แตกแยก” ในระบบประชาธิปไตย จึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของ กันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ด้วยกันได้

^{๗๓} ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง, กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ (๒๕๕๕, หน้า ๓๑-๓๖)

๔) เคารพหลักความเสมอภาค อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ทุกคนจึงเป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน โดยทุกคนล้วนมีความเท่าเทียมกันในฐานะเป็นเจ้าของประเทศ

๕) เคารพกติกา ประชาธิปไตยใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครอง โดยทุกคนมีความเสมอภาคภายใต้กติกานั้น ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นหรือมีความขัดแย้ง ก็ต้องแก้ไขด้วย โดยใช้วิถีประชาธิปไตยและกติกา ไม่เล่นนอกกติกา และไม่ใช้ความรุนแรง

๖) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

จากคุณสมบัติของ “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ทั้ง ๖ ประการนี้ ชี้ให้เห็นว่าแนวทางปฏิบัติมีความสอดคล้องกับวิธีเสริมสร้างความรักสามัคคี โดยเป็นแนวปฏิบัติขั้นพื้นฐานในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนั้นเมื่อบุคคลเข้าใจแนวปฏิบัติของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ก็จะทำให้เข้าใจ บทบาท สิทธิ หน้าที่ ของตน ทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีระเบียบแบบแผน มีความเข้าใจผู้อื่น เคารพความแตกต่าง และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในสังคม

๒) การประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนามาปฏิบัติ

การอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นธรรมดาที่จะเกิดปัญหา มีความไม่เข้าใจกัน มีการกระทบกระทั่งกัน ก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม ดังนั้นการทำให้สังคมอยู่อย่างมีความสุข คือการสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้น โดยการนำคำสอนในพระศาสนาประยุกต์ใช้

วีระ อัมพันสุข^{๗๔} กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการบริหารบุคคลเชื่อมโยงไปสู่ความสามัคคีใช้หลักธรรมที่สำคัญ ๔ อย่าง คือ

๒.๑) สาราณียธรรม ๖

สาราณียธรรม ๖ หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ๖ ประการ เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว แต่จะคิดถึงคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ สาราณียธรรม ทั้ง ๖ ข้อ มีดังนี้

๑) กายกรรม คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่น การให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น

๒) วจีกรรม คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พุดมีเหตุผล ไม่พุดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

๓) มโนกรรม คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกัน ไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้น ในสังคม

๔) สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรัก ความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

๕) สีลสามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคีรักษาศีลอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตนมีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

^{๗๔} วีระ อัมพันสุข. การประยุกต์พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ B.E.C. (๒๕๕๑)

๖) ทัศนีสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ

สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักคำสอนที่กล่าวถึงการทำความดี การมีวาจาที่ดี และการคิดดี รวมถึงการให้การแบ่งปัน ความสามัคคีกลมเกลียว การไม่เอาเปรียบกัน การมีความคิดความเห็นร่วมกัน หากมีการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนนี้ได้จะทำให้เกิดความผาสุกในการอยู่ร่วมกัน มีความกลมเกลียว และเกื้อกูลต่อกัน อันนำมาสู่ความรักความสามัคคีตลอดไป

๒.๒) สังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรีเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มี ๔ ประการ คือ

๑) ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน

๒) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าวพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน

๓) อัถถจริยา ช่วยเหลือกัน การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์กับบุคคลอื่น

๔) สมานัตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติตัวให้มีความเสมอดันเสมอปลาย วางตัวดีต่อกัน สังคหวัตถุ ๔ คือ หลักธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ได้แก่ การให้การแบ่งปัน การพูดจาแต่สิ่งดี ๆ การประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น การวางตนให้เหมาะสม หลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้คนในสังคมให้อยู่กันอย่างสันติ

๒.๓) พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมในการกำกับความประพฤติ ให้มีชีวิตที่งดงาม ประเสริฐ และบริสุทธิ์ ปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์โดยชอบ มี ๔ ประการ คือ

๑) เมตตา ความรัก ปรรารถนาแต่จะให้อื่นเป็นสุข จะคิด จะปรึกษาหารือ จะพูด จะกระทำอะไร ก็คิด ปรึกษาหารือ พูดและกระทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน

๒) กรุณา ความสงสาร ปรรารถนาแต่จะให้ผู้อื่นหรือผู้ประสบกับปัญหาความทุกข์เดือดร้อน ให้เขาได้พ้นจากปัญหาความทุกข์เดือดร้อนนั้น

๓) มุทิตา พลอยยินดีที่ผู้อื่นได้ดีและอยู่ดีมีสุข ไม่คิดอิจฉาริษยากัน ไม่มุ่งร้ายทำลายกัน

๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง วางเฉย เมื่อได้รู้/เห็นผู้อื่นถึงซึ่งความวิบัติ อันเราช่วยอะไรไม่ได้

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติ ที่กล่าวถึง ความรัก ความปรารถนาดี ความยินดี ความไม่อิจฉาริษยา รวมถึงความมีใจเป็นกลาง วางเฉย คือ การไม่อิจฉาริษยาความสุขของผู้อื่น และไม่ซ้ำเติม ถากถางกับความทุกข์ของผู้อื่น หากทุกคนในสังคมปฏิบัติได้ดังนี้ จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความรักปรารถนาดีต่อกัน

๒.๔) สปัปฺริสธรรม ๗

สปัปฺริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตว์บุรุษ หรือเป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง มี ๗ ประการด้วยกัน คือ

- ๑) ฉันทัญญ เป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความเป็นจริง รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุ
- ๒) อัตถัญญ รู้จักผล คือ รู้ความมุ่งหมาย รู้จักผลที่สืบเนื่องมาจากการกระทำ
- ๓) อัญญัญญ รู้จักตน คือ รู้จักตัวตนของเราเอง เช่น ฐานะ ความรู้ ความสามารถ ฯลฯ และ ประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุง
- ๔) มัตตัญญ รู้จักประมาณ คือ เป็นคนรู้จักความพอดีหรือความพอเพียงทุก ๆ ด้าน รู้จัก ประมาณกำลังตนเอง
- ๕) กาลัญญตา การรู้จักเวลา คือ ใช้เวลาที่เหมาะสมในการทำกิจอันใด จัดลำดับงาน และ เวลาให้สัมพันธ์กัน
- ๖) ปริสัญญุตตา การรู้จักชุมชน คือ รู้จักสังคมที่อาศัยอยู่ และทำตนให้อยู่ร่วมกับ สังคมได้
- ๗) ปคคโลปรปริญญุตตา การรู้จักบุคคล เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักเลือก คบคน

สัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ข้อนี้ สรุปเป็นคำจำกัดความง่าย ๆ คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้บุคคล เป็นกุศลธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งถือเป็นสมาชิกที่ดี ของสังคมอย่างแท้จริง การนำ “หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา” มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความรัก ความสามัคคีให้กับประชาชนเป็นอีกวิธีหนึ่งที่สำคัญ ในหลักคำสอนนี้มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนใน การเข้าสู่สังคม และปรับตัวเข้ากับสังคมอย่างมีความสุข เช่น สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักคำสอนที่กล่าวถึงการทำให้ การพูด การคิด การเสียสละแบ่งปัน การไม่เอารอดเอาเปรียบผู้อื่น เป็นหลักธรรมที่สอนให้เห็นแก่ผู้อื่น วิธีการปฏิบัติในการอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่น สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการเสียสละ การพูด การทำตนเป็นประโยชน์กับผู้อื่น การประพฤติดนเสมอต้นเสมอปลาย เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจ ผู้อื่น ผูกไมตรีกับผู้อื่น พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักคำสอนที่กล่าวถึงความรัก ความปรารถนาดี ความยินดี และการวางตัวเป็นกลาง เป็นหลักคำสอนที่กล่าวถึงการให้ความรักความเข้าใจกับผู้อื่น และเป็นหลักธรรม ในการกำกับความประพฤติของบุคคล ให้ปฏิบัติแต่สิ่งดีงาม สัปปุริสธรรม ๗ เป็นหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้ชุมชน เป็นหลักคำสอนที่ทำให้รู้จักตนเอง รู้จักสังคม เข้าใจคนรอบข้าง รู้จักแยกแยะ และเลือกคบคน เมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติตามหลักคำสอนทั้ง ๗ อย่างได้ จะทำให้ทุกคนในสังคมมีความสุข เกิดความรักความสามัคคีกลมเกลียว เกิดความผาสุกในกลุ่มชนตลอดไป

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๔.๑ ที่มาของแนวคิด

สันติภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ที่หมายถึง กระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทักษะที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิด

การตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน”^{๗๕} วันชัย วัฒนศัพท์ กล่าวว่ากระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นที่สุด คือ การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารว่ารัฐจะทำอะไร หลังจากได้ตัดสินใจเรียบร้อยแล้วแจ้งให้ประชาชนทราบ ถัดขึ้นมาคือ การที่รัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หลังจากได้ข้อมูลไปแล้วก่อนตัดสินใจ คือ ประชาพิจารณ์ สูงขึ้นมาอีกคือ ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่อง หรือในโครงการนั้น เพื่อให้เกิดข้อยุติโดยฉันทาคติ และสูงที่สุด คือ การสามารถลงมติแต่ละคนทีละคนว่า “เอาหรือไม่เอา” ในการบวนการประชาคม”^{๗๖} การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในฐานะ (๑) เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความรู้สึกสูญเสียอำนาจ (๒) เป็นช่องทางที่จะนำประชาชนมาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม โดยสร้างความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นปัญหาของทุกคน (๓) เป็นช่องทางที่จะสร้างให้เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อที่เขาจะได้มาทำความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะยับยั้งการกระทำที่สุดโตรง (๔) เป็นช่องทางอีกทางหนึ่งในการสร้างชุมชนชนิดต่างๆ สิ่งแรกคือ ฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นผู้นำในอนาคต ในขณะที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เขาจะได้เรียนรู้วิธีที่จะมีอิทธิพลเหนือคนอื่นได้อย่างไร และร่วมกันสร้างความร่วมมือได้อย่างไร (๕) สามารถสร้างให้เห็นสภาพของชุมชนว่าเป็นอย่างไร มันยังบ่งชี้ถึงการเป็นชุมชนที่สร้างสรรค์ จากการทำงานร่วมกันเพื่อที่จะแก้ปัญหา มันบอกถึงความเปิดเผยจากการตัดสินใจอย่างโปร่งใส บอกถึงความเปิดเผยที่ไว้วางใจ

๒.๔.๒ ความหมาย

ความสำคัญและความหมายของการมีส่วนร่วม

วันชัย วัฒนศัพท์^{๗๕} การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วม หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

เฉลียว บุรีภักดีและคณะ^{๗๖} กล่าวถึงการมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคล ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนา เข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการ

^{๗๕} เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, ๒๕๔๓, หน้า ๑.

^{๗๖} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐ หน้า ๑๔๔.

^{๗๗} เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, ๒๕๔๓, หน้า ๖-๗.

^{๗๘} วันชัย วัฒนศัพท์. ระบบทวิภาคีกับการแก้ไขปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ ศูนย์สันติวิจัยและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพมหานคร : กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน. ๒๕๔๙.

^{๗๙} เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕.

เกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิด หรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆมีกิจกรรม และวิธีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนได้ แต่ผู้บริหารการพัฒนา มักไม่สนใจสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ๆขึ้นมาเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นความคิด หรือโครงการของตน

องค์การอนามัยโลก (ม.ป.ป.อ้างถึงใน วันดี โภคะกุล และ อุบลพรรณ จุฑาสมิต, ๒๕๔๕)^{๕๐} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า หมายถึงกระบวนการซึ่งบุคคลและครอบครัวมีส่วนร่วมรับผิดชอบในเรื่องสุขภาพอนามัย และสวัสดิการ รวมทั้งชุมชนที่อาศัยอยู่ โดยเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน มีความสำคัญต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยดังนี้

การนำเทคโนโลยีทางการแพทย์เพียงอย่างเดียวมาใช้ ไม่สามารถแก้ปัญหาสุขภาพ ภาพในชุมชนได้เท่ากับการดูแลตนเอง

การจัดบริการทางการแพทย์ และสาธารณสุข ไม่สอดคล้อง หรือไม่เป็นที่ยอมรับในชุมชน ก่อให้เกิดการสูญเสียเปล่าเนื่องจากประชาชนไม่มารับบริการ

ชุมชนมีทรัพยากรมากมาย ทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ กำลังคน สามารถนำมาใช้ซึ่งจะทำให้ชุมชนยอมรับและเข้าถึงการบริการ

ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกี่ยวกับกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนเอง

สุริยา วีรวงศ์^{๕๑} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาตั้งแต่จุดเริ่มต้น กล่าวคือ ตั้งแต่การสร้างแนวคิดไปจนถึงสิ้นสุดการทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน กล่าวคือมุ่งเน้นถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาที่จักต้องมาจากการเริ่มต้นกำหนด และวิเคราะห์ปัญหาโดยประชาชนเป็นหลัก

จุฬารัตน์ โสตะ^{๕๒} กล่าวถึงการมีส่วนร่วมหมายถึง การที่บุคคล หรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ต่างๆหรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหาร ประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา ก็คือ การให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่างๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพัน (Commitment) ต่อภารกิจและองค์การ

^{๕๐} สาคกร มหาหิงค์, เทคนิคการมีส่วนร่วม, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://m.facebook.com/tech_niques/posts/๗๖๕๘๓๒๔๘๓๔๓๐๕๒๔?locale๒=it_IT

^{๕๑} สาคกร มหาหิงค์, เทคนิคการมีส่วนร่วม, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://m.facebook.com/tech_niques/posts/๗๖๕๘๓๒๔๘๓๔๓๐๕๒๔?locale๒=it_IT

^{๕๒} จุฬารัตน์ โสตะ. พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตนเอง. ขอนแก่น: ภาควิชาสุขศึกษา คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ^{๕๓} การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

องค์การสหประชาชาติ (UN, ๑๙๗๔ อ้างถึงใน ปรีดา ปูนพันธ์ฉาย, ๒๕๔๐)^{๕๔} ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่างๆ คือในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคม และการจัดสรรทรัพยากร และในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรม และต่อโครงการ

สมทรง รัชช์เฒ่า และ สรวงศ์ภรณ์ ดวงคำสวัสดิ์^{๕๕} การที่จะพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชนให้ได้อย่างยั่งยืนนั้น จะต้องช่วยให้ประชาชนและชุมชนมีศักยภาพ และความสามารถที่จะดำเนินการพัฒนา และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชนได้ด้วยตนเอง ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงาน เพื่อจะช่วยให้ชุมชนได้พัฒนาในเรื่องต่างๆคือ จะช่วยให้แผนงานต่างๆ ที่วางไว้นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม กับความสนใจ ความต้องการ และค่านิยมของประชาชน หรือชุมชน จะได้แนวคิดใหม่ ๆ และ ภูมิปัญญาของชุมชนมาช่วยแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เกิดการไว้วางใจ และสนับสนุนในการดำเนินงาน ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหา หรือให้ความสนใจปัญหา และพัฒนาความสามารถที่จะนำไปสู่การรับผิดชอบในการดำเนินงานด้วยตนเอง จะช่วยให้เกิดการประสานงานภายในชุมชนจะช่วยพัฒนาให้เกิดแนวคิดที่เป็นสังคมประชาธิปไตย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโครงการตั้งแต่ต้น กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในเรื่องที่จะพัฒนา พร้อมทั้งเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของโครงการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลรวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนานั้นๆ ด้วย

๒.๔.๓ หลักการสำคัญ

การมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของนักพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรชุมชน หลักการสำคัญในการปฏิบัติกร่วมกับประชาชนที่สำคัญๆ มีดังนี้^{๕๖}

^{๕๓} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

^{๕๔} สาคร มหาหิงค์, เทคนิคการมีส่วนร่วม, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://m.facebook.com/techniques/posts/๗๖๕๘๓๒๔๘๓๔๓๐๕๒๔?locale๒=it_IT

^{๕๕} สมทรง รัชช์เฒ่า และ สรวงศ์ภรณ์ ดวงคำสวัสดิ์, กระบวนการดำเนินงานสุขภาพเพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ, กรุงเทพมหานคร: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๐.

^{๕๖} บัณฑิต อ่อนคำ, สามารถ ศรีจันทร์, การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. เชียงใหม่: สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, ๒๕๔๔.

๑) การจัดความสัมพันธ์ที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน การจัดความสัมพันธ์ด้านบทบาทระหว่างนักพัฒนากับชุมชนที่เท่าเทียมกัน เป็นหลักการสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยต่างฝ่ายควรมีความตระหนัก ความต้องการของตนเอง และสิ่งที่ตนเองสามารถทำได้ รวมทั้งองค์กรชุมชนควรตระหนัก ในความเป็นเจ้าของ ต้องการคิดเอง ทำเอง กำหนดเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนที่คอยกำกับ กำหนดให้เกิดบทบาทการทำงานที่เหมาะสม ตามศักยภาพ และเป็นที่ยอมรับร่วมกันทั้งสองฝ่าย

๒) การมีอิสระไม่ครอบงำ ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ ควรอยู่บนฐานของการไม่ครอบงำ การให้อิสระภาพในการคิด และการแสดงออกโดยไม่มีอคติ และไม่นำความคิดความเชื่อของตนมาวัด หรือตีคุณค่า หรือชักจูงครอบงำให้เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะความเชื่อมั่น ในศักยภาพ ฐานความรู้ ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ที่จะป็นฐานพลังสำคัญในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองต่อไป โดยที่นักพัฒนาต้องมีวิสัยทัศน์ที่เปิดกว้างพร้อมจะยอมรับฟังความแตกต่าง ความเคารพในความเป็นคนของทุกคน

๓) การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในสังคม ในชุมชนหนึ่งๆ ย่อมประกอบด้วยความแตกต่างหลากหลาย ทั้งด้านฐานะ เพศ วัย สถานะทางสังคม ฯลฯ การสร้างโอกาสเปิดพื้นที่ทางสังคมอย่างเท่าเทียม ในการให้ทุกส่วนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิด ศักยภาพ ความรู้ และร่วมมีบทบาทดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้งานที่ดำเนินไปนั้นไม่กระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และส่งผลกระทบกระจายไปสู่คนทุกส่วนในชุมชน ในสังคมอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม

๔) การมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ทุกขั้นตอน การดำเนินงานพัฒนาตามโครงการพัฒนาหนึ่งๆนั้น มีกระบวนการขั้นตอนที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน หลายครั้งที่เราพบว่า โครงการพัฒนาต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเมื่อถึงขั้นดำเนินการแล้ว มักเกิดปัญหาความขัดแย้ง และสร้างผลกระทบต่อชุมชนมากตามมา รวมทั้งการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่ขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งหน่วยงานทั้งหลายที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกับชุมชน มักอ้างเสมอว่า ได้เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว โดยการเชิญตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมประชุม และร่วมกิจกรรม ในขณะที่โครงการที่ดำเนินการไปนั้นผ่านการวางแผน และตัดสินใจมาแล้ว โดยที่ชุมชนไม่มีโอกาสรับรู้มาก่อน แต่เป็นเพียงผู้ร่วมในบางส่วนที่กำหนดโดยเจ้าของโครงการนั้น ๆ

การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จึงควรให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนกำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจ การปฏิบัติ การตรวจสอบติดตามประเมินผล การสรุปบทเรียน แก้ไขปรับปรุง และรวมทั้งการขยายผล และเผยแพร่ผลสู่สาธารณะ

เงื่อนไขของการมีส่วนร่วม การที่ประชาชนจะเข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องมีเงื่อนไขอย่างน้อย ๓ ประการดังนี้

- ๑) ประชาชนจะต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to participate)
- ๒) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to participate)
- ๓) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to participate)

หากไม่มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่สามารถเข้าร่วมได้ และไม่มีความเต็มใจแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนจะไม่เกิดขึ้นเลย นอกจากเงื่อนไข ๓ ประการดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วม ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้

๑) ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน

๒) ประชาชนต้องไม่เสียเงินเสียทอง ค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วม มากเกินกว่าที่เขาประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ

๓) ประชาชนต้องมีความสนใจ ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น

๔) ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้ง ๒ ฝ่าย

๕) ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือน ต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคมหากมีส่วนร่วม

อนึ่ง การที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น จะต้องมีวิธีการ หรือเทคนิควิธีดังนี้

๑) ต้องให้สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

๒) สร้างกลุ่มให้เป็นที่ดึงดูดใจของสมาชิก

๓) เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมตรงกับพื้นฐานแห่งความดึงดูดใจของกลุ่ม

๔) ความมีชื่อเสียงและเกียรติยศของสมาชิกในกลุ่ม

๕) ไม่เปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคล หรือส่วนย่อยของกลุ่มที่เบี่ยงเบนไปจากปทัสถานของกลุ่ม

๖) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแรงกดดันจากกลุ่มโดยการสร้างปัญญาร่วมของสมาชิกผู้ต้องการเปลี่ยนแปลง

๗) การเสนอข่าว การวางแผน และผลของการเปลี่ยนแปลงจะต้องให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วม

๘) ขจัดกำลังดึง (ส่วนที่ไม่ต้องการให้เปลี่ยนแปลง) โดยเริ่มต้นปรับปรุงส่วนที่เกี่ยวข้องใหม่

สรุปได้ว่า หลักสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา คือ การมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การเปิดโอกาสให้มีความเป็นอิสระไม่ครอบงำ การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการอย่างแท้จริง

๒.๔.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

พัชรี สีโรรส^{๘๗} ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

^{๘๗} พัชรี สีโรรส, การมีส่วนร่วมของประชาชน. (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), ๒-๓

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการ และไม่ใชทางการ ไม่ใช่การทำครั้งเดียวจบ และควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ

๒. เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น ตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และเป็นวิธีการเพื่อทำให้การตัดสินใจของรัฐดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

ถวิลวดี บุรีกุล^{๘๘} องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ดังนี้

๑. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๒. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๓. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน

ทั้งนี้ มักพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้อาจได้รับผลกระทบทั้งทางบวก และลบ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนผู้สนใจอีกด้วย

จากองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการให้ประชาชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการสื่อสารกันทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป มีวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย มีรูปแบบกิจกรรมเป้าหมายและลักษณะที่ชัดเจน มุ่งให้มีการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เป็นวิธีการเพื่อให้ตัดสินใจของรัฐดีขึ้น และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

๒.๔.๕ กระบวนการ/วิธีการ

ขั้นตอน / กระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน (Creighton^{๘๙}, ๒๐๐๕: ๒๕) กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่ง สาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง ที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ประชาชนไม่สามารถที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ถ้าหากว่าเขาไม่ได้มีการรับรู้ข้อมูลอย่างเพียงพอถึง ทางเลือกและผลที่ตามมา

^{๘๘} ถวิลวดี บุรีกุล, การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: ส.เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๗), ๗

^{๘๙} Creighton, James L. *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement*. San Francisco: Jossey Bass. ๒๐๐๕, p.๒๕.

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๙๐} ได้กล่าวถึงกระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การร่วม ในการวางแผน คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนด แนวทางดำเนินการติดตาม ประเมินผลและตัดสินใจ ๒) การร่วมในการดำเนินกิจกรรม ประกอบ ด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร และการประสานความร่วมมือ ๓) การร่วมในการใช้ประโยชน์คือ การนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การได้รับประโยชน์คือ การแจกจ่ายผลประโยชน์ที่ได้จาก การพัฒนาอย่างยุติธรรม และ ๔) การร่วมในการประเมินผลเพื่อประชาชนในชุมชนจะได้ทราบถึง ปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อร่วมกันดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไป

เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๔๗: ๒-๕) ได้กล่าวถึง การกำหนดเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้รวม ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ต้องมี อิสรภาพ หมายถึงมีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ ๒) ต้องมีความเสมอภาค โดยประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใด จะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ๓) ต้องมีความสามารถ ประชาชนและกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วม ในกิจกรรมนั้นๆ

๒.๔.๖ การประยุกต์ใช้

กรมพัฒนาชุมชน ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานและการพัฒนาของภาครัฐ^{๙๑} ได้แก่

๑. ประชาชนเกิดการเรียนรู้ เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้การศึกษาแก่ผู้เข้าร่วม ทำให้ได้รับทราบข่าวสาร และเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในสถานการณ์ต่าง ๆ และในขณะเดียวกันประชาชนก็สามารถสะท้อนถึงปัญหาของชุมชนในภาครัฐอื่นจะทำให้การตัดสินใจในนโยบายต่าง ๆ ได้ผลที่ตรงเป้าหมายมากขึ้น

๒. ให้ความสำคัญในการพัฒนาคน เมื่อประชาชนได้รับการเรียนรู้ จะเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง มีความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ มีความรับผิดชอบ มีมโนธรรม และตระหนักในความสามารถของตนเอง ก่อให้เกิดความรักหวงแหนในทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน มีการอนุรักษ์ และเฝ้าระวังรักษาอันเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓. ผลลัพธ์ทางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อองค์กรภาครัฐยอมเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น การตัดสินใจ นโยบายจะเกิดจากการปรึกษาหารือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ผลลัพธ์ทางสังคมก็จะเกิดการประนีประนอม และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน อาทิเช่น โครงการต่าง ๆ ของภาครัฐหากประชาชนสามารถโต้แย้ง เสนอความคิดเห็น และร่วมแสวงหาทางออกจนเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ ก็จะเป็นการตัดสินใจในการปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ ได้ดีขึ้นเนื่องจากการมีส่วนร่วมทำให้มีการสื่อสารสองทาง

^{๙๐} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด. ๒๕๔๗, หน้า ๒-๑๖.

^{๙๑} กรมพัฒนาชุมชน. (๒๕๔๗). คู่มือนักพัฒนา เรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บางกอกบลิ๊ก.

ระหว่างภาครัฐ และภาคประชาชน มีการทบทวนและตัดสินใจนโยบายที่ผ่านเวทีสาธารณะหรือการประชุม พิจารณา ที่เป็นกลไกช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้น

๔. กระบวนการมีส่วนร่วมจะช่วยส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการจัดการการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ผู้ได้ประโยชน์จะมีส่วนร่วมในองค์การในการกำหนดชนิดการพัฒนาตามที่ชุมชนต้องการ และอาจมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ดำเนินโครงการ ติดตามผลการพัฒนาในโครงการพัฒนาภาครัฐที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ กับชุมชน (กรมพัฒนาชุมชน. ๒๕๔๗)

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงถือเป็นยุทธวิธีที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของกระบวนการพัฒนา และส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสม โดยความสมัครใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทั้งระยะสั้น ระยะยาวต่อเนื่องในเรื่องของการจัดการทรัพยากรชุมชน แล้วย่อมทำให้เกิดความพึงพอใจ และไม่มีความขัดแย้งในชุมชน ย่อมทำให้แผนการพัฒนานั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นจะสำเร็จได้ก็ด้วยดีก็จากความร่วมมือของประชาชนในการช่วยกันดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง อย่างให้มากที่สุด เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจลงมือทำงานอย่างเต็มที่ อันเป็นการสร้างความรู้สึกมั่นใจในตนเอง ภูมิใจในความสามารถ และผลงานตลอดจนความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ มีความชื่นชม และรักในการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากยิ่งขึ้น และ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ต้องอยู่บนพื้นฐานความสมัครใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงมีการจัดสรร และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ประชาชนจะแสดงบทบาทได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑. การมีส่วนร่วมโดยตรง หมายถึง ประชาชนมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ โดยตรง ทั้งการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ พิจารณา ตัดสินใจ และการปฏิบัติ โดยตรงเต็มศักยภาพภายใต้ขอบเขตของกติกาที่ถูกกำหนดไว้

๒. การมีส่วนร่วมผ่านตัวแทน หมายถึง การส่งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนหรือกลุ่มของตน เช่น การให้หัวหน้าครัวเรือนเข้าไปเป็นคณะกรรมการดำเนินการในด้าน ต่าง ๆ ร่วมกับภาคีต่าง ๆ

อีกทั้งต้องมีการวางแผนแบบบูรณาการที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น พร้อม ๆ กับพิจารณาถึงนโยบายของชาติ และความสามารถในการตอบสนองของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

๒.๕.๑ ที่มาของแนวคิด

คำว่า “เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กร ที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็ได้มีการวางรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกันเช่น มีเป้าหมายการ

ทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงเป็นเอกเทศอยู่เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเป็นบางส่วนขององค์กรเท่านั้น

๒.๕.๒ ความหมายของการสร้างเครือข่าย

กาญจนา แก้วเทพ ได้ให้ความหมายว่า “เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมายมีวิธีการทำงานและกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้มาประสานงานกันมีระยะเวลาานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มี การวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีการต่อสายโทรศัพท์เอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^{๙๒}

เสรี พงษ์พิศ ได้กล่าวถึงเครือข่าย (Net Working) ในอีกความหมายหนึ่งกล่าวคือ ขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มองค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกันและร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน อีกทั้งยังหมายถึงวัฒนธรรมองค์กรเป็น กระบวนทัศน์ใหม่ที่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กรหนึ่งระหว่างคนในองค์กรและระหว่าง องค์กรนั้นกับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเปลี่ยนจากการจัดลำดับชั้น (hierarchical) มาเป็นการสร้าง เครือข่าย (networking)

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ เครือข่ายสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของ คนในสังคมที่กลุ่มบุคคลมีต่อกัน โดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาใช้อธิบาย พฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ เครือข่ายสังคมนี้ประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด การ เรียนรู้ของบุคคล หรือกลุ่มองค์กรใดก็ตาม ย่อมสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสังคมนรูปแบบต่าง ๆ

Alter Hage กล่าวว่า เครือข่าย เป็นรูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ ระหว่างองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยนการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและร่วมกันทำงาน เครือข่าย ประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีอาณาเขตแน่นอนหรือไม่ก็ได้ องค์กรเหล่านี้มีฐานะเท่าเทียมกัน วารสารสังคมและมนุษยศาสตร์ มก. ให้ความสำคัญความ เครือข่าย หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มที่มีการ ประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาพอสมควร มีวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายร่วมกันและหากบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งแล้ว อาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มวัตถุประสงค์ ใหม่ได้^{๙๓}

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ให้ความสำคัญความ เครือข่าย หมายถึง กลุ่ม ของคนหรือกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกัน หรือลงมือทำกิจกรรม มีความสัมพันธ์ระหว่าง

^{๙๒} กาญจนา แก้วเทพ. การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการใช้และการเสริมความเข้มแข็งแก่ การสื่อสารเพื่อพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๔.

^{๙๓} เสรี พงษ์พิศ. คินสู่รากเหง้า : ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. พิมพ์ ลักษณะ. กรุงเทพมหานคร ๒๕๕๓. หน้า ๒๕-๓๐

กันหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและอื่น ๆ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และเห็นความตระหนักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ

เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ

เครือข่าย จึงหมายถึงรูปแบบหรือกระบวนการการจัดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนาประเด็นใดประเด็นหนึ่ง โดยมีหลายหน่วยงานหรือองค์กรเข้าเพราะเห็นว่าเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์กรของตนเองด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ เพื่อตอบโจทย์ประเด็นที่เห็นร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพ

พรรณงาม เก่าธรรมสาร ได้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้ว่า “เครือข่าย” หมายถึง การเป็นพวกกันหลายๆ องค์กร ชุมชน เพื่อทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และมีเป้าหมายร่วมกัน บางอย่างร่วมกัน เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์^{๙๔} เกิดจากการที่กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนต่างๆ มารวมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการทำกลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ

จากความหมายและคำนิยามที่มีผู้ให้ความหมาย พอจะสรุปได้ว่า “เครือข่าย” คือ การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรเข้าด้วยกันด้วยความสมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสาร ร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน^{๙๕}

๒.๕.๓ ความสำคัญของการสร้างเครือข่าย

สภาพการปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ พบว่า การทำงานจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงประสานงานกันระหว่างบุคคลหรือหน่วยงาน หากต่างหน่วยงานต่างทำงานกันไม่สัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกัน ก็อาจจะมีการทำงานซ้ำซ้อนในพื้นที่เดียวกัน มีการทำงานคล้ายคลึงกัน อยู่อยู่กับการแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องไปแบบวันต่อวัน เพื่อให้หน่วยงานของตนอยู่รอด แต่ละหน่วยงานก็มีการส่งข่าว ข้อมูลไหลเวียนกันอยู่ภายในหน่วยงานของตน และข้อมูลข่าวสารก็ค่อนข้างจำกัด การทำงานใช้กรอบความคิดหรือหลักการเฉพาะที่เคยใช้ไม่เกิดการพัฒนา รับรู้สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ไม่มีคนมาช่วยชี้แนะเมื่อเดินหลงทางหรือกำลังจะก้าวไปสู่หนทางที่เกิดความเสี่ยง เกิดความเสียหายกับคนในครอบครัว หน่วยงานหรือองค์กรการทำงานในปัจจุบันซึ่งต้องการความรวดเร็ว ครบถ้วน ถูกต้องและมีความเป็นมืออาชีพที่เชื่อถือได้ สามารถตัดสินใจได้จากการทำงานที่มีลักษณะ “ข้ามมาคนเดียว” กับ “ทีมเวิร์ค” ได้เป็นอย่างดีในกระบวนการทำงานของเครือข่ายนั้น สิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จ

^{๙๔} พรรณงาม เก่าธรรมสาร.การปกครองหัวเมืองภาคใต้ทั้ง ๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.บัณฑิตวิทยาลัย.สืบค้นออนไลน์ <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/๑๒๓๔๕๖๗๘๙/๒๔๕๕๘๘>, วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๙๕} ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนพรรษา๗ รอบ ๕ ธันวาคม.กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์. ๒๕๕๔.

ตามที่ต้องการคือ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยการทำงานแบบเครือข่ายมีความสำคัญ ดังนี้

๑. เกิดกระบวนการเรียนรู้ บุคคลและผู้ที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกันในเครือข่ายจะเกิดกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ วิธีการทำงาน และประสบการณ์ความเชี่ยวชาญซึ่งเป็นทุนภายในตนเอง ดังนั้น สมาชิกทุกคนในเครือข่ายจะมีการพัฒนาทั้งความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ โดยกระบวนการเรียนรู้สามารถช่วยให้อุบัติ และองค์กรเครือข่ายมีการปรับตัวพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ทั้งในการแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ รวมทั้ง การขยายแนวร่วมใหม่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การทำงานเกิดผลสำเร็จมากขึ้น หรือมีเกิดการเรียนรู้เทคนิค วิธีการ หรือกลไกจากเครือข่ายที่เป็นพันธมิตร ซึ่งเปิดเผยข้อมูลให้กันอย่างไม่ปิดบัง เช่น การเรียนรู้วิธีการเพิ่มผลผลิต หรือการควบคุมแมลงรบกวนโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น และมีความปลอดภัยสูง หรือ การได้รับคำแนะนำด้านเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่ใช้ในการลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงเพื่อให้ผลผลิตสามารถแข่งขันในตลาดได้ เป็นต้น

๒. การเพิ่มโอกาสในการจัดการปัญหา การรวมกลุ่มและการประสานงานอย่างต่อเนื่องกับภาคีที่เกี่ยวข้องเป็นการสร้างสรรค์โอกาสในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย เนื่องจากการพบปะและมีกิจกรรมเกี่ยวข้องระหว่างกัน มีการติดต่อ ไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการปรับตัวเพื่อลดจุดอ่อน และแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง รวมทั้งมีข้อมูลที่ช่วยให้เครือข่ายของตนเองพัฒนาตนเองได้อย่างรวดเร็ว ทันท่วงที สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ล่วงหน้า หรือแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี เช่น การส่งข่าวสารข้อมูลให้แก่กันกรณีเกิดการแพร่ระบาดของโรคบางอย่าง หรือการแพร่ขยายพันธุ์ของแมลงมีศัตรูพืช รวมทั้งการวางแผนร่วมกันในการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาด เป็นต้น

๓. เกิดการพึ่งพาตนเอง เครือข่ายมีการทำงานอย่างมีระบบ มีกระบวนการทำงานที่อาศัยการมีส่วนร่วม ผ่านประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง เป็นการสะสมทุนทางสังคมในด้านทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งช่วยสร้างวินัยและวัฒนธรรมของสมาชิกในเครือข่ายหรือของชุมชน ทำให้มีศักยภาพในการเผชิญกับปัญหาด้านต่าง ๆ เกิดการพึ่งพาตนเองได้ เช่น เมื่อเกิดปัญหาราคาสินค้าเกษตรมีราคาแพง หรือเกิดการขาดแคลน ก็สามารถเพาะปลูกขึ้นทดแทนได้เอง หรือหากเกิดกรณีฝนแล้งขาดแคลนน้ำก็สามารถจัดระบบการใช้น้ำให้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนได้ เป็นต้น

๔. เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ปัญหาพื้นฐานของสังคมไทยเป็นเรื่องการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำ ป่า พื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งหากขาดการรวมกลุ่มกันก็มักเกิดการขัดแย้งทะเลาะเบาะแว้ง เกิดกรณีพิพาททำให้คนในชุมชนแตกความสามัคคี การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายมีส่วนช่วยในการจัดการกับทรัพยากรท้องถิ่นในหลาย ๆ พื้นที่ เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อมในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง หรือของชาวตำบลสาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ที่รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงโคกันขึ้น มีการนำวัวควายมาหลบนอนตามทุ่งนาของสมาชิกเครือข่าย เพื่อใช้ชีวิตรักษาเป็นปุ๋ยบำรุงดิน เป็นต้น

๕. เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย ในการจัดการปัญหาของประชาชนในปัจจุบันมีความต้องการให้เกิดการแก้ปัญหาเชิงระบบ และมีความต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีการผลักดัน

ให้เกิดมาตรการ หรือเป็นนโยบายที่มีการประกาศใช้เป็นกฎหมายต่าง ๆ^{๙๖} อาทิ พระราชบัญญัติ หรือ กฎกระทรวง เพื่อให้รัฐบาลดูแล และมีการดำเนินการ ทั้งนี้ เพราะกระบวนการนโยบายสาธารณะเน้น การมีส่วนร่วมเรียนรู้ของทุกฝ่าย จนเกิดเป็นความเข้าใจของสังคม (social understanding) เป็น คุณค่าของสังคม (social value) และเป็นการปฏิบัติโดยสังคม (social practice) ซึ่งการเรียนรู้ ร่วมกันในการปฏิบัติ (interactive learning through action) คือหัวใจของความสำเร็จในเรื่องต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหวในเรื่องที่วิสาหกิจ พระราชบัญญัติเกษตรอินทรีย์ หรือพระราชบัญญัติป่าชุมชน เป็นต้น

๖. เกิดอำนาจหรือพลัง คนจำนวนมากที่รวมตัวกันโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่ชัดเจน ย่อมทำให้เกิดพลังในการรับฟัง กระบวนการทำงานของเครือข่ายกล่าวได้ว่า เป็นพลังของภาค ประชาชนอย่างแท้จริงโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เครือข่ายที่มีความแตกแยก มี ความขัดแย้งและขาดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันจะอ่อนแอ ขาดการร่วมมือผลักดัน เนื่องจาก ประเด็นปัญหาเชิงนโยบาย ต้องอาศัยการเชื่อมประสานกับเครือข่ายและภาคีอื่น ๆ เพื่อให้ เครือข่ายมีพลังและมีอำนาจในการต่อรองที่สูงขึ้น พลังอำนาจของการรวมกลุ่มนี้บางครั้งอาจไม่ส่งผล ที่เป็นรูปธรรมโดยตรง แต่เป็นพลังหรือประโยชน์ในทางอ้อมที่บรรดากลุ่มหรือเครือข่ายอื่น ๆ ให้ความ เกรงใจและสามารถนำมาเป็นการต่อรองในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้^{๙๗}

ดังนั้นเครือข่ายทางสังคมและเครือข่ายในเชิงพื้นที่จึงเป็นรูปแบบการทำงานใน ลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลัง อันรวมถึงคนสติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากรในการทำงานเพื่อเอาชนะปัญหาในเชิงพื้นที่ และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาปัจจุบันที่ให้ยึดพื้นที่ประสานภารกิจและร่วม ทรัพยากร (Area, Function, Participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ในขณะที่ เครือข่ายเป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างเป้าหมายร่วมกันของภาคีสมาชิก ซึ่งแม้ว่า สมาชิกที่เกี่ยวข้องจะ มีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือความถนัดต่างๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามารับรู้ในเป้าหมาย หรือปัญหาร่วมกันแล้ว มีเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกแต่ละส่วนก็จะได้แสดงบทบาทตามศักยภาพ ความ ถนัดของตน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่สนองต่อกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริงโดยเครือข่ายทาง สังคมในเชิงพื้นที่ที่มีเข้าใจในสภาพปัญหาและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้โดยง่าย

๒.๕.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ได้กล่าวถึงประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการจัดการ เครือข่าย ประกอบด้วย

๑. จุดมุ่งหมายร่วม การทำงานเครือข่ายจะเกิดประสิทธิภาพสูงหากทุกฝ่ายสามารถ กำหนดจุดมุ่งหมายร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดหมายที่ทุกฝ่ายเห็นและต้องการให้เกิดขึ้น

^{๙๖} คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ธรรมนูญชีวิต ๙ ประการ ตามรอยพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร. อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๕๒.

^{๙๗} ประเวศ วะสี, “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์”, ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความมั่นคง, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม), (กรุงเทพมหานคร: สถาบัน ยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒.

๒. บุคคล ในการทำงานของเครือข่ายนั้น บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกร่วม มีความถนัดในงานที่ทำ และมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากความเป็นสมาชิกในเครือข่าย

๓. การเชื่อมโยง การทำงานของเครือข่ายจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเชื่อมโยงที่เหมาะสม โดยอาจเชื่อมต่อกันผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ การเชื่อมต่อโดยมีศูนย์ประสานงานและการเชื่อมต่อโดยเทคโนโลยี

๔. การสร้างความรู้สึกร่วม หลังจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายแล้ว ทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้สึกร่วมกับกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันเป้าหมาย

๕. การพัฒนาที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ระบบการทำงานของเครือข่ายจะต้องสามารถและพัฒนาให้เกิดระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้จากทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อทุกฝ่ายและผู้ที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย

๖. การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบการติดต่อสื่อสารและสารสนเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อความยั่งยืนของเครือข่าย เพราะจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร และคณะ. ๒๕๔๘)

๒.๕.๕ กระบวนการ/วิธีการ

กระบวนการจัดการเครือข่ายว่า มี ๔ ขั้นตอนตามวงจรชีวิตเครือข่าย ดังนี้

๑. ขั้นการตระหนักรู้และการก่อตัวของเครือข่าย เป็นขั้น ตอนที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้พลังกลุ่มและความเป็นเครือข่ายในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมีวิธีการดังนี้

(๑) การศึกษาข้อมูลและสภาพการณ์ เป็นการศึกษาข้อมูล สภาพการณ์ ความพร้อมภายในกลุ่มของตนเองและข้อมูลของกลุ่มเครือข่ายอื่นรวมทั้งสภาวการณ์ทางสังคม ทำให้ทราบถึงกิจกรรมและบริบทที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการที่จะส่งเสริมหรือจัดการเครือข่าย

(๒) การสร้างศรัทธาและหาแนวร่วม เป็นการสร้างความเชื่อถือให้กับฝ่ายต่างๆ เช่น ความเชื่อถือในเรื่องของข้อมูล บุคคล ความสำคัญของปัญหา สร้างความคุ้นเคยกับบุคคลที่เป็นผู้นำ

(๓) การสร้างความตระหนักหรือการเสนอให้เห็นประเด็นปัญหา

(๔) การแสวงหาข้อมูลทางเลือก การค้นหาความต้องการและการหาจุดร่วมในการพัฒนาเครือข่าย

(๕) การแสวงหาทางเลือกในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และการแสวงหาแกนนำเครือข่ายและ

(๖) การสร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย

๒. ขั้นการสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย เป็นขั้น ที่จะก่อเกิดความร่วมมือของความเป็นเครือข่าย และการบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย มีวิธีการจัดการดังนี้

(๑) การกำหนดวัตถุประสงค์และข้อตกลงร่วม

(๒) การกำหนดบทบาท หน้าที่ และการวางผังเครือข่าย

(๓) การเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำ

(๔) การจัดระบบการติดต่อสื่อสาร

- (๕) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง
- (๖) การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม
- (๗) การส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์
- ๓. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ มีวิธีการดังนี้
 - (๑) การทบทวนและสรุปทเรียน
 - (๒) การเสริมสร้างผู้นำและหน่วยนำของเครือข่าย
 - (๓) การเสริมสร้างกิจกรรมสาธารณะแฉวที่แห่งการแลกเปลี่ยนความรู้
 - (๔) การขยายกิจกรรมและมนทัศน์
 - (๕) การสร้างความรู้ใหม่และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง
 - (๖) การเสริมสร้างวัฒนธรรมเครือข่ายเพื่อจัดความขัดแย้ง
 - (๗) การเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและระบบการตรวจสอบแบบมีส่วนร่วม
- ๔. ขั้นการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง มีแนวทางดังนี้
 - (๑) การจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง
 - (๒) การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกของเครือข่าย
 - (๓) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีและความรู้ใหม่
 - (๔) การกำหนดและสร้างแรงจูงใจในการทำงาน
 - (๕) การบริหารจัดการข้อมูล ระบบสื่อสาร และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง
 - (๖) การให้ความช่วยเหลือและการแก้ไขปัญหาภายในเครือข่าย
 - (๗) การเสริมสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง^{๔๘}

ดังนั้น เครือข่ายทางสังคมและเครือข่ายในเชิงพื้นที่จึงเป็นรูปแบบการทำงานในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบ ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการระดมสรรพกำลัง อันรวมถึงคนสติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากรในการทำงาน เพื่อเอาชนะปัญหาในเชิงพื้นที่ และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาปัจจุบันที่ให้อิทธิพลที่ประสานภารกิจและร่วมทรัพยากร (Area, Function, Participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง ในขณะที่เครือข่ายเป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างเป้าหมายร่วมกันของภาคีสมาชิก ซึ่งแม้ว่า สมาชิกที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือความถนัดต่างๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามารับรู้ในเป้าหมายหรือปัญหาาร่วมกันแล้ว มีเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกแต่ละส่วนก็จะได้แสดงบทบาทตามศักยภาพ ความถนัดของตน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่สนองต่อกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง โดยเครือข่ายทางสังคมในเชิงพื้นที่ที่มีเข้าใจในสภาพปัญหาและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้โดยง่าย

^{๔๘} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘) หน้า ๑๑๘.

๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

๒.๖.๑ ที่มาของแนวคิด

ภายหลังจากก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้วในวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๔๘๘ ได้มีการรับรองกฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) โดยมติที่ประชุมใหญ่ ในกฎบัตรนี้มีข้อความหลายตอนที่แสดงถึงความมุ่งมั่นของสหประชาชาติในการทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ สหประชาชาติได้ตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The Commission on Human Rights) ให้อยู่ภายใต้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council หรือ ECOSOC)

เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๙๐ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้เรียกประชุมเป็นครั้งแรก และได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างเอกสารสหประชาชาติเพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมมนุษยชน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชุด ชุดแรกจัดทำร่างปฏิญญา (Declaration) ชุดที่สองจัดทำอนุสัญญา (Convention) และชุดที่สามศึกษาปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ

คณะกรรมการร่างปฏิญญา ได้มีการประชุมหลายครั้งและได้นำเสนอร่างปฏิญญาให้ สมัชชาใหญ่สหประชาชาติลงมติยอมรับและประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๑ ด้วยคะแนนเสียง ๔๘ เสียง ไม่มีเสียงคัดค้าน และประเทศกลุ่ม คอมมิวนิสต์ทั้งหมด ซาอุดีอาระเบียและแอฟริกาใต้งดออกเสียง สำหรับประเทศไทยเป็นหนึ่งใน ประเทศที่ให้การรับรอง

พัฒนาการการต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์/สิทธิมนุษยชนในสังคมนั้นมียาวนาน สถานการณ์สำคัญของสังคมไทยที่ถือว่าเป็นมติดการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ ตั้งแต่ในยุคเริ่มเปิดประเทศภายหลังสนธิสัญญาเบาริง, เหตุการณ์ ร.ศ.๑๐๓ ที่ชนชั้นสูงบางกลุ่มเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง เหตุการณ์ ร.ศ.๑๓๐ ที่คณะทหารหนุ่มก่อการกบฏเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง^{๙๙}

การปฏิวัติ ๒๔๗๕ ที่ปรากฏพร้อมหลัก ๖ ประการของปรีดี พนมยงค์ ซึ่งกล่าวถึงหลักสิทธิเสมอภาคและความเป็นอิสระเสรีภาพ, การต่อสู้ในยุคเผด็จการทหารนับหลังจากรัฐประหาร ๒๔๙๐ จนถึงยุคของระบบปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ นับตั้งแต่ปี ๒๕๐๑ เรื่อยมา^{๑๐๐} ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ไทยจะให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนตั้งแต่ปี ๒๔๙๑ แต่แนวคิดสิทธิมนุษยชนแบบอุดมการณ์เสรีนิยมตะวันตกก็เติบโตอย่างแข็งแกร่งในสังคมไทย ท่ามกลางบริบททางการเมืองที่ล่าหลังเป็นเผด็จการ แม้จะมีการต่อสู้และเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพอย่างเข้มข้น เช่น ในช่วง หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๕๑๙ ซึ่งต่อมาเรื่องของมนุษยชนเป็นปรากฏการณ์ความสนใจและมีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งมีการก่อตั้งคณะกรรมการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนขึ้นเพื่อศึกษากฎหมายหรือร่าง พ.ร.บ.ที่แย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือขัดต่อสิทธิมนุษยชน ทั้งปัญหาภายในและภายนอกประเทศ ในสมัยของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แต่ก็ล้มเหลวเพราะความไม่ต่อเนื่องของอายุของสภาผู้แทนราษฎร และความเป็น

^{๙๙} <https://sites.google.com/site/mayo0mayo0may/siththi-mnusy-chn/reuxng-thi-๑khwam-hmay-khxng-siththi-mnusy-chn>

^{๑๐๐} จริฎ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญากฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. ๒๕๔๕. หน้า ๕๑๙.

อิสระและความเป็นกลางในการทำงาน รวมทั้งเรื่องผลประโยชน์ทางการเมืองและแม้ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕ ที่ถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงครั้งสำคัญของไทย ซึ่งชัยชนะของประชาชนมีผลผลักดันสร้างสำนึกสิทธิมนุษยชนที่จริงจังในสังคมไทย และการสร้างกลไกต่างๆ เพื่อป้องกันอำนาจเผด็จการทางทหาร และรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน ได้บริหารประเทศได้นำประเทศเข้าสู่สมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง จนถึงการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ ที่ดูจะเป็นความหวังของผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ไร้อำนาจที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นหนึ่งกลไกสำคัญของรัฐที่มีบทบาทในระดับหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย ซึ่งยังมีอาชีพอื่นอีกที่ทำหน้าที่นี้ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา เป็นต้น แต่ดูเหมือนรากเหง้าและปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ยังดำรงอยู่ในสังคมไทย อันเป็นผลมาจากหลายสาเหตุ เช่น ระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบเผด็จการ อำนาจนิยม ระบบทุนนิยม หรือวิถีพัฒนาที่มีได้เอาความเป็นมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นที่ตั้ง วัฒนธรรมความเชื่อที่ล่าหลังจนก่อมายุคตีฝัดๆที่ไม่ศรัทธาคคุณค่าความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียม เป็นผลให้เกิดความรุนแรงและสนับสนุนการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนจนฝังรากลึกมาถึงปัจจุบัน^{๑๐๑}

สังคมไทยปัจจุบันเน้นความสำคัญของภาคเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรือระบบตลาดได้ครอบงำเศรษฐกิจโลก และภายใต้ระบบตลาดเศรษฐกิจทุนนิยมดังกล่าว ได้ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มาพร้อมกับเศรษฐกิจในระบบตลาด ภายใต้เงื่อนไขของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้นโดยในทีนี้จะขอกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นผลมาจากการพยายามก้าวไปสู่ความทันสมัย รัฐบาลได้ใช้กฎหมายโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับชุมชน เห็นได้จากการจัดการทรัพยากรในภาคอีสาน เช่น การประกาศเขตวนอุทยานกับที่ดินทำกินของชาวบ้าน การให้สัมปทานป่าแก่กลุ่มอิทธิพลภายนอกชุมชน ด้วยการส่งเสริมการปลูกพืชพาณิชย์และการพัฒนาอุตสาหกรรม^{๑๐๒}

๒.๖.๒ ความหมาย

มีผู้ให้คำนิยาม "สิทธิมนุษยชน" ไว้หลายความหมาย เช่น

จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ข้อ ๑ ที่ระบุไว้ว่า บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพประดามีที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้ ทั้งนี้โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใดๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือทางอื่นใด ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใด นอกจากนี้การจำแนกข้อแตกต่างโดยอาศัยมูลฐานแห่งสถานะทางการเมืองทางตุลาณาหรือทางเรื่องระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนซึ่งบุคคลสังกัดจะทำมิได้ ทั้งนี้ไม่ว่าดินแดนดังกล่าวจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดแห่งอธิปไตยอื่นใด

^{๑๐๑} จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญากฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม. ๒๕๔๕. หน้า ๕๒๒-๕๒๖.

^{๑๐๒} เสน่ห์ จามริก. สิทธิชุมชนในมุมมองระดับโลก. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน. ๒๕๔๗ หน้า ๓๕-๔๐.

สิทธิมนุษยชน (Human Right) หมายถึง สิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง ทั้งความคิดและการกระทำ ที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ โดยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและสนธิสัญญาระหว่างประเทศ

สิทธิมนุษยชนคือสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ซึ่งประกอบไปด้วยสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิที่มีกฎหมายรับรอง

สิทธิมนุษยชนที่มีกฎหมายรับรองนั้น ประเทศไทยได้เข้าร่วมรับรอง "ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน" ของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ซึ่งเป็นองค์ระหว่างประเทศ ดังนั้นบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงได้กำหนดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้ทุกคนตระหนักในความสัมพันธ์ของสิทธิมนุษยชน และเป็นแนวทางปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน โดยตระหนักว่าทุกคนมีสิทธิในชีวิต มีสิทธิในการยอมรับนับถือ และมีสิทธิในการดำรงชีวิตและพัฒนาตนเอง ตามแนวทางที่ถูกต้องนั่นเอง

๒.๖.๓ หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญ ของสิทธิมนุษยชนประกอบด้วย

๑. เป็นสิทธิธรรมชาติติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด (Natural Rights) หมายความว่า มนุษย์ ทุกคนมีศักดิ์ศรีประจำตัว ตั้งแต่เกิดมาเป็นมนุษย์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) นี้ ไม่มีใครมอบให้ เป็นสิ่งที่ธรรมชาติได้กำหนดขึ้นในมนุษย์ทุกคน ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หมายถึง

(๑) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คือ คุณค่าของคนในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์

(๒) การให้คุณค่าของมนุษย์แบ่งเป็น ๒ ประเภท

(๒.๑) คุณค่าของมนุษย์ในฐานะการดำรงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับภารกิจหรือการยึดครองทรัพยากรของสังคม

(๒.๒) คุณค่าของมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ซึ่งมีความเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยก

(๓) การกำหนดคุณค่าที่แตกต่างกันนำมาซึ่งการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ผู้คนในสังคมโดยทั่วไปมักให้คุณค่าของฐานะตำแหน่งหรือเงินตรา มากกว่า ซึ่งการให้คุณค่าแบบนี้นำมาซึ่งการเลือกปฏิบัติจึงต้องปรับวิธีคิดและเน้นให้มีการปฏิบัติโดยการให้คุณค่าของความเป็นคน ในฐานะความเป็นมนุษย์ไม่ใช่ให้คุณค่าคนตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

๒. หลักสิทธิมนุษยชนเป็นสากลและไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ (Universality & Inalienability) หมายความว่า สิทธิมนุษยชนนั้นเป็นของคนทุกคน ไม่มีพรมแดน คนทุกคนย่อมถือว่าเป็นคน ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนในโลก ไม่ว่าจะเชื่อชาติสัญชาติเหล่ากำเนิดใดก็ตาม ย่อมมีสิทธิ มนุษยชนประจำตัวทุกคนไป จึงเรียกได้ว่าสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคน ไม่ว่าจะคนๆ นั้น จะ ยากจนหรือร่ำรวย เป็นคนพิการ เป็นเด็ก เป็นผู้หญิง

ส่วนที่กล่าวว่าสิทธิมนุษยชนไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้หมายความว่า ในเมื่อสิทธิ มนุษยชนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์มนุษย์แต่ละคนย่อมไม่สามารถมอบอำนาจ หรือสิทธิมนุษยชนของตนให้แก่ผู้ใดได้ไม่มีการครอบครองสิทธิแทนกัน แตกต่างจากการครอบครองที่ดิน หรือทรัพย์สิน เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ธรรมชาติกำหนดขึ้น เป็นหลักการที่ทุกคนต้อง ปฏิบัติแต่

หากจะถามว่าในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนเช่นนี้แล้ว สามารถมีสิทธิมนุษยชนเฉพาะกลุ่มได้หรือไม่ ในทางสากลได้มีการจัดหมวดหมู่และกลุ่มของสิทธิมนุษยชนเป็น สิทธิของกลุ่มเฉพาะและสิทธิตามประเด็นปัญหา เช่น สิทธิสตรีสิทธิเด็ก สิทธิในกระบวนการ ยุติธรรม สิทธิผู้ติดเชื้อ HIV/เอดส์สิทธิของผู้ลี้ภัย เป็นต้น

๓. สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแยกเป็นส่วนๆ ว่าสิทธิใดมีความสำคัญกว่าอีกสิทธิหนึ่ง (Indivisibility) กล่าวคือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ไม่สามารถแบ่งแยกกว่ามี ความสำคัญกว่า สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิทั้งสองประการนี้ต่างมีความสำคัญ เท่าเทียมกัน ดังนั้นรัฐบาลใดจะมาอ้างว่าต้องพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ทาง เศรษฐกิจ หรือต้องแก้ปัญหาปากท้องก่อน แล้วจึงค่อยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ย่อมขัดต่อหลักการนี้

๔. ความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and Non-Discrimination) การเลือกปฏิบัติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานในทุกสังคม และถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะเหตุว่าในฐานะที่เราเกิดมาเป็นคน ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นคน จน คนรวย คนพิการ เด็ก หรือผู้สูงอายุคนป่วยหรือมีสุขภาพดี

แต่สังคมไทยมีการเลือกปฏิบัติมาโดยตลอด ซึ่งเรามากได้ยินคำกล่าวที่ว่า “ฝนตกไม่ทั่วฟ้า” หรือ “เลือกที่รักมักที่ชัง” “รักลูกไม่เท่ากัน”

การจะทำความเข้าใจว่า เรื่องใดเป็นเรื่องการเลือกปฏิบัติหรือไม่คงต้องเข้าใจเรื่องความเสมอภาคด้วย

ความเสมอภาค ไม่ใช่การได้รับเท่ากัน เช่น การที่นักเรียนทุกคนที่ทำผิดระเบียบจะต้องถูกเขียน ๓ ทีเท่าๆ กัน อย่างนี้ไม่ถือว่าเป็นความเสมอภาค

ความเสมอภาค คือ การที่ทุกคนควรได้รับจากส่วนที่ควรได้ในฐานะเป็นคน เช่น การแจกของผู้ประสบภัยน้ำท่วม ทุกคนจะได้รับของแจกขั้นพื้นฐาน เช่น ได้รับข้าวสาร อาหารแห้ง ยา ป้อนกันเท่าเป็ย แต่หากมีครอบครัวหนึ่ง มีคนป่วยที่ต้องการยาเป็นพิเศษ หรือบางครอบครัว มีเด็กอ่อน ต้องได้รับนมผงเพิ่มสำหรับเด็ก ทางราชการสามารถเพิ่มยา และนมผงให้แก่ ครอบครัวเหล่านั้น นี่คือการเสมอภาคที่ได้รับ เพราะทุกคนในครอบครัวได้รับแจกสิ่งจำเป็น เพื่อการยังชีพแล้ว หลักความเสมอภาคคือต้องมีการเปรียบเทียบกับของ ๒ สิ่ง หรือ ๒ เรื่อง และดูว่าอะไรคือสาระสำคัญของเรื่องนั้น หากสาระสำคัญของประเด็นได้รับการพิจารณาแล้ว ถือว่ามีความเสมอภาคกัน เช่น การที่รัฐจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลไม่เท่ากัน คนที่มีรายได้มากก็ เสียภาษีมาก คนที่มีรายได้น้อยก็เสียภาษีน้อย คนที่มีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดก็ไม่ต้องเสีย ภาษีแต่การมีรายได้มากหรือน้อยเป็นสาระสำคัญของการเก็บภาษีซึ่งเป็นธรรมสำหรับประชาชน การเลือกปฏิบัตินั้น เป็นเหตุให้เกิดความไม่เสมอภาค เช่น การรักษาพยาบาล หรือ การเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐเป็นไปไม่ทั่วถึง และไม่เท่าเทียมกัน เพราะมีความแตกต่าง ของบุคคลในเรื่องเชื้อชาติเช่น หากมีแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชา หรือพม่า มารักษาเจ้าหน้าที่ มักไม่ยอมให้บริการที่ดีหรือไม่ยอมรับรักษาผู้มีเชื้อเอชไอวีหรือผู้ป่วยเอดส์ เป็นต้น

๕. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่าประชาชนแต่ละคนและกลุ่มของประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่าง แฉ่งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๖. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & The Rule of Law) หมายถึง รัฐและองค์กรที่มีหน้าที่ในการก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชน ต้องมีหน้าที่ตอบคำถามให้ได้ว่าสิทธิมนุษยชนได้รับการปฏิบัติให้เกิดผลจริงในประเทศของตน ส่วนสิทธิโดยยังไม่ได้ดำเนินการให้ เป็นไปตามหลักการสากลก็ต้องอธิบายต่อสังคมได้ว่าจะมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร โดยเฉพาะ รัฐต้องมีมาตรการปกครองประเทศโดยใช้หลักนิติธรรม หรือปกครองโดยอาศัยหลักการที่ใช้ กฎหมายอย่างเที่ยงธรรม ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย มีกระบวนการไม่ ซบซ้อนเป็นไปตามหลักกฎหมายและมีความเท่าเทียมกันเมื่ออยู่ต่อหน้ากฎหมาย ไม่มีใครอยู่ เหนือกฎหมายได้

สิทธิมนุษยชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอารยธรรมโลก (World Civilization) ของมนุษย์ที่พยายามวางระบบความคิดเพื่อให้คนทั่วโลกเกิดความตระลึกรู้ คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่ยอมรับความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ชาติกำเนิด สิทธิต่างๆที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสิทธิตั้งแต่กำเนิด โดยให้ความสำคัญกับคำว่าชีวิต (Life)^{๑๐๓} นอกจากนี้แล้ว สิทธิมนุษยชนยังมีความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์สิทธิและ เสรีภาพ และสภาวะโลกปัจจุบันเรื่องของสิทธิมนุษยชนก็ไม่ใช่เรื่องประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมทั่วโลกต้องให้ความสำคัญ เพราะประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ผูกพันตามพันธกรณีแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ และที่สำคัญเรื่องของสิทธิมนุษยชนยังได้ถูกนำไปใช้ในทางการเมือง เศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่าทำให้ สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปคว่ำบาตรทางการทูต การงดการทำการค้าด้วย หรือกรณีการส่งกองกำลังทหารของสหประชาชาติเพื่อเข้าไปยุติการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในบอสเนีย เฮอร์เซโกวีนา และในโคโซโว ของอดีตประเทศยูโกสลาเวีย เป็นต้น^{๑๐๔} ด้วยสาเหตุและความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้น เราจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชน เพราะมีความสำคัญทั้งในด้านสังคมโลกและการสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย

๒.๖.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ คือ

๑. สิทธิพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน (Primary Right) มนุษย์ที่เกิดมาในโลก ต่างมีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

๒. สิทธิส่วนบุคคล(Personal Right) เป็นสิทธิส่วนตัวของบุคคลที่ผู้อื่นจะล่วงละเมิดมิได้ เป็นพื้นที่ส่วนตัวของแต่ละบุคคล

๓. สิทธิของพลเมือง (Civil Right) เป็นสิทธิของประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองแห่งรัฐ เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายของรัฐ ซึ่งสิทธิพลเมืองได้แก่

๓.๑ สิทธิทางสังคม (Social Right) เป็นสิทธิของประชาชนทางสังคมที่จะได้รับบริการจากสังคม ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม เช่น สิทธิการเข้าถึงการบริการสาธารณะ เป็นต้น

๓.๒ สิทธิทางสวัสดิการสังคม (Social Welfare Right) เป็นสิทธิของประชาชนทุกคนที่จะได้รับสวัสดิการทางสังคม เช่น สิทธิการได้รับการศึกษา ฯลฯ

^{๑๐๓} ชะวีชชัย ภาคินธุ์, กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

^{๑๐๔} กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, ๒๕๔๗) หน้า ๒-๓.

๓.๓ สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Right) ได้แก่สิทธิเข้าร่วมในพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ของประชาคมในด้านศิลปะต่างๆ^๖

๒.๖.๕ กระบวนการ/วิธีการ

ในที่นี้จะเน้นเฉพาะสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติรับรองไว้ ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมถึงผลประโยชน์จากโอกาสและทางเลือกอันพึงมี พึงกระทำ และพึงได้ โดยที่สิ่งนั้น ไม่ถูกโต้แย้งและขัดขวางโดยกฎหมาย องค์กรรัฐเจ้าหน้าที่รัฐ และคนอื่น ทั้งนี้โดยที่ประชาชนมีอิสระ ตามเสรีภาพในการใช้สิทธินั้นได้ตามเจตจำนงอิสระของตนเองหรือตามความสามารถในการตกลงใจ ของตนเองได้ด้วย ไม่อยู่ภายใต้การบังคับกะเกณฑ์โดยอิทธิพลอย่างอื่น ทั้งนี้สามารถจำแนกสิทธิ เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชน ออกได้เป็น ๓ ส่วนดังนี้ คือ สาระสำคัญของสิทธิ พันธะของรัฐ ที่มีต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชน สาระสำคัญของ สิทธิ ได้แก่

๑) สิทธิ เสรีภาพในความเป็นมนุษย์ เป็นสิทธิ เสรีภาพ เกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย ความคิด จิตใจ และความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งถือเป็นสิทธิจะอยู่ จะเป็น หรือเป็นสิทธิที่ติดมากับ ตัวของประชาชนทั้งหลาย ตั้งแต่เกิดมาเป็นคน โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นคน และศักดิ์ศรีความเป็น คนของประชาชนด้วยการกระทำที่เป็นการล่วงล้ำเกิน คุกคาม หรือละเมิดได้ เช่น การไม่ถูก ลงโทษด้วยวิธีโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม การมีเสรีภาพในเคหสถานส่วนตัว เสรีภาพการเดินทาง การนับ ถูศาสนา การสื่อสาร คมนาคม การแสดงความคิดเห็น การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และการเลือกถิ่น ที่อยู่ เป็นต้น (ตามมาตรา ๔ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๘) ที่กล่าวว่า เป็นสิทธิที่จะอยู่ จะเป็น หรือ เป็นสิทธิที่ติดมากับตัวประชาชน ก็เพราะเป็นสิทธิที่เป็นส่วนควบติดอยู่กับความเป็นคนตามธรรมชาติ โดยที่ทุกคนมีอยู่เหมือนกัน รัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงให้เกิดความแตกต่าง หรือ สูญสิ้นสิทธิอันเป็น เสมือนองค์ประกอบของชีวิต จิตใจ และร่างกายนั้นได้ ดังนั้น สิทธิ เสรีภาพในความเป็นมนุษย์จึงเป็น สิทธิของคนที่ไม่ให้รัฐกระทำซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐ

๒) สิทธิ เสรีภาพในความเป็นพลเมือง เป็นสิทธิ เสรีภาพเกี่ยวกับการที่สามารถ เรียกร้องความต้องการขั้นพื้นฐานจากรัฐในฐานะที่เป็นราษฎรของรัฐได้ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ให้การ สนองตอบในรูปของบริการสาธารณะ ถือเป็นสิทธิที่จะเรียกขอได้ จะรับเอาได้ หรือเป็นสิทธิที่ตามมา กับตัวโดยที่จอกขึ้นมาจากความเป็นพลเมืองหรือเป็นราษฎรของรัฐ โดยที่รัฐไม่อาจจะปฏิเสธความ รับผิดชอบหรือความช่วยเหลือด้วยการเพิกเฉยไม่กระทำการตอบสนองตามความเรียกร้องต้องการ ของประชาชนซึ่งรัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองได้ เช่น

- สิทธิในการรับการศึกษา (ตามมาตรา ๔๓)
- สิทธิของผู้บริโภค
- เสรีภาพในการชุมนุม
- เสรีภาพในการรวมตัวเป็นหมู่คณะ
- สิทธิการรับข้อมูลข่าวสารจากรัฐ
- เสรีภาพการจัดตั้งพรรคการเมือง
- สิทธิการรับบริการสาธารณสุข
- สิทธิการฟ้องหน่วยราชการ

- สิทธิมีส่วนร่วมกับรัฐ
- สิทธิคัดค้านการเลือกตั้ง
- สิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมายและข้อบัญญัติท้องถิ่น
- สิทธิการเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งระดับชาติ และระดับ

ท้องถิ่น

ทั้งนี้ ในการใช้สิทธิเสนอกฎหมายนั้น มีขอบเขตจำกัดเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามหมวด ๓ และเกี่ยวกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามหมวด ๕ เท่านั้น เป็นต้น

ที่กล่าวว่าเป็นสิทธิที่จะเรียกขอได้ หรือจะรับเอาได้ หรือเป็นสิทธิที่ตามมากับตัวโดยที่ออกขึ้นมาจากความเป็นพลเมืองของรัฐ เพราะเป็นสิทธิที่ขึ้นอยู่กับความเป็นพลเมืองของรัฐ โดยที่การได้รับความยุติธรรมจากการใช้สิทธิสำคัญกว่าการได้รับประโยชน์จากสิทธิที่เท่ากัน เช่น พลเมืองที่เด็กได้รับสิทธิการศึกษาภาคบังคับฟรี แต่พลเมืองที่เป็นผู้ใหญ่ได้รับสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง และสมัครรับเลือกตั้ง ขณะที่พลเมืองที่ด้อยโอกาสจะได้รับสิทธิการสงเคราะห์จากรัฐ ทั้งที่คนปกติทั่วไปไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว

ดังนั้นสิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมืองจึงเป็นสิทธิของพลเมืองที่ไม่จำเป็นว่าทุกคนจะต้องได้รับประโยชน์เท่ากัน แต่หากเป็นสิทธิอะไรของใครก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องรับผิดชอบในการสนองตอบต่อการใช้สิทธินั้น กล่าวคือ พลเมืองที่เป็นเด็กย่อมสามารถเรียกร้องการศึกษาฟรีในภาคบังคับจากรัฐได้เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ก็ย่อมสามารถเรียกร้องการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ ดังนั้นสิทธิเสรีภาพของพลเมืองจึงเป็นสิทธิที่สงวนไว้ให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดทำให้ประชาชน หรือบังคับให้รัฐจะต้องกระทำซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นปฏิฐานกับรัฐ

๓) สิทธิในความเสมอภาค เป็นสิทธิ เสรีภาพเกี่ยวกับการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันจากรัฐ หรือการไม่เลือกปฏิบัติ เว้นแต่การเลือกปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้ผู้เสียเปรียบผู้ด้อยโอกาส ได้รับสิทธิโอกาสเท่าเทียมกับคนอื่นได้ ซึ่งถือเป็นสิทธิที่จะมีจะเหมือนหรือเป็นสิทธิเสรีภาพที่ดำรงอยู่นอกตัวของประชาชน (มาตรา ๓๐) โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นกลาง หรือความเป็นธรรมด้วยการละเลยเพิกเฉยไม่ยื่นมือเข้าไปช่วย หรือ หยิบยื่นโอกาสอันพึงมีพึงได้ให้กับประชาชนได้รับอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยที่ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบ เพราะความแตกต่างตามธรรมชาติ และเพราะการกระทำหรือละเว้นการกระทำของรัฐที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น

- การเสมอกันในกฎหมาย
- การไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน
- การได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ
- การได้รับความคุ้มครองโดยรัฐ และ
- สิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ เป็นต้น

ที่กล่าวว่าเป็นสิทธิที่จะมีจะเหมือนหรือเป็นสิทธิ เสรีภาพที่ดำรงอยู่นอกตัวของประชาชน ก็เพราะเป็นสิทธิที่ช่วยชดเชย ความแตกต่างตามธรรมชาติของคนให้ได้รับโอกาสและศักยภาพใหม่เพิ่มขึ้น โดยที่รัฐเป็นฝ่ายช่วยเสริมสร้างหรือเกื้อหนุนให้มีความเสมอเหมือนกัน โดยที่ไม่จำเป็นว่าทุกคนจะต้องได้รับประโยชน์ที่เท่ากันจากการได้รับสิทธินั้น เช่น คนทั่วไปย่อมได้รับความ

คุ้มครองจากกฎหมายเท่าเทียมกันในการขอแจ้งจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเพื่อประกอบธุรกิจ แต่ไม่จำเป็นว่าทุกคนจะประสบความสำเร็จหรือร่ำรวยได้เท่าเทียมกันจากการประกอบธุรกิจนั้น

ดังนั้นสิทธิในความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่รัฐให้หลักประกันในการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน แต่รัฐไม่ต้องผูกพันว่าทุกคนจะต้องเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการใช้สิทธินั้นให้ได้เท่ากันเสมอไป

ดังนั้นสิทธิในความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่กำหนดให้รัฐดำรงฐานะของความเป็นคนกลางในการถือดุลยระหว่างความแตกต่างกันตามธรรมชาติของคนกับความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและการปฏิบัติของรัฐเพื่ออุดช่องว่างไม่ให้ความแตกต่างนั้นเป็นเหตุให้เกิดเงื่อนไขของความไม่ยุติธรรมขึ้นในสังคม แต่ประโยชน์จากความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่แต่ละคนต้องสร้างต่อขึ้นมาให้ตัวเองในภายหลังหรือไปหาเอาได้ข้างหน้า เมื่อรัฐได้ช่วยสร้างหลักประกันความยุติธรรมให้แล้ว ซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นพันธะของรัฐ

๒.๖.๖ การประยุกต์ใช้

เพื่อนำไปใช้ให้มีชีวิตที่ดีในสังคม ประกอบด้วย

๑) สิทธิในชีวิต ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้และได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยได้รับการตอบสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ทุกชีวิตล้วนมีคุณค่าด้วยกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็บุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือเพื่อการดำรงชีวิตอยู่เป็นพิเศษจากผู้อื่น เช่น คนพิการ คนชรา ฯลฯ ดังนั้นทุกคนควรปฏิบัติต่อบุคคลด้อยโอกาส ให้ความสำคัญ ให้โอกาสและให้ความช่วยเหลือตามสมควร เพื่อให้ทุกชีวิตมีความเท่าเทียมกันมากที่สุด

๒) สิทธิในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ถูกต้อง คนในสังคมต้องให้โอกาสกับคนที่เคยกระทำไม่ถูกต้อง ให้โอกาสคนเหล่านี้ได้รับการอบรมแก้ไขและพัฒนาตนเองใหม่ให้สามารถมีชีวิตที่ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น

๓) สิทธิในการยอมรับนับถือ หมายถึง การที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันด้วยการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีและคุณค่าของชีวิตด้วยความเท่าเทียมกัน^{๑๐๕}

^{๑๐๕}<https://sites.google.com/site/mayo00mayo00may/siththi-mnusy-chn/reuxng-thi>
๑khwam-hmay-khxng-siththi-mnusy-chn

๒.๗ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๔ D เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย, จิระ ประทีป และ อิศเรศ คันสนีย์วิทยกุล^{๑๖} ได้ศึกษา เรื่องการพัฒนาธรรมนุญเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ต. จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบธรรมนุญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ เรียกว่า “ธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ต.” ได้นำแนวคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ประยุกต์เข้าด้วยกันโดยเฉพาะหลักคิดในเรื่อง “ทำดี ละชั่ว กลัวบาป” และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประชา สังคม และประชาธิปไตยทางตรง โดยมุ่งเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง ๒ ระดับ ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรมีการให้สัตยาบันกันในหมู่บ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข สำหรับปัจจัยความสำเร็จ ในการจัดทำธรรมนุญพลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยด้านผู้นำและปัจจัยด้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านความศรัทธาเกี่ยวกับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดทำ ธรรมนุญพลเมืองเพื่อนำไปสู่ชุมชนต่างๆ ของประเทศไทย รัฐบาลต้องส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็ง ของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำและ ขับเคลื่อนธรรมนุญพลเมืองทุกพื้นที่ในประเทศไทย ชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรม ทำดีละ ชั่ว กลัวบาป ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา นั่นคือ “เป็นคนดี” โดยมีคณะกรรมการ หมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบคอยกำกับดูแลเพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ได้ศึกษา “การวิเคราะห์สถานการณ์ และการศึกษานโยบาย/มาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษ : ครอบครัวพ่อ หรือแม่คนเดียว ครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่น และครอบครัวเร่ร่อน ระยะที่ ๑” ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ของครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษที่เป็นครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่น และครอบครัวเร่ร่อน มีปรากฏการณ์ในสังคมไทยแต่ยังไม่ปรากฏภาพที่ชัดเจนเนื่องจากครอบครัว ลักษณะพิเศษเหล่านี้ดำเนินชีวิตอยู่อย่างแฝงตัว ยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลหรือการให้บริการที่เข้าถึง กลุ่มเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นภาพส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ครอบครัว ที่ประสบปัญหาความยากลำบากเดือดร้อนในการดำรงความเป็นครอบครัวและการทำ หน้าที่ของครอบครัว อันเนื่องมาจากความไม่พร้อมต่อการมีครอบครัวของครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่น ความขัดแย้งในสัมพันธภาพและความรับผิดชอบต่อครอบครัวของครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว และการ ดิ้นรนต่อสู้ในการดำเนินชีวิต ด้วยปัจจัยพื้นฐานของครอบครัวเร่ร่อน โดยสาเหตุของปัญหาเกิดจากตัว บุคคลและสภาพแวดล้อมอันนำไปสู่ปัญหาการใช้ชีวิตในครอบครัว ปัจจัยเสี่ยงที่ผลักดันให้เกิดปัญหา ครอบครัวมาจากความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจและค่านิยมทางสังคม ส่งผลให้ครอบครัวมีความ

^{๑๖} กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย, จิระ ประทีป และ อิศเรศ คันสนีย์วิทยกุล. การพัฒนาธรรมนุญ เมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ต. จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารการเมือง การ บริหาร และกฎหมาย. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่ ๑๑, ฉบับที่ ๑ (ม.ค.-เม.ย. ๒๕๖๒) หน้า ๑๓๙-๑๖๒.

ยากลำบากในการจัดการกับปัญหาในชีวิตและขาดความรู้/ทักษะในการดำเนินชีวิตครอบครัวให้มีความสุข การให้ความช่วยเหลือครอบครัวลักษณะพิเศษเหล่านี้จำเป็นต้องเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของ ครอบครัวแต่ละลักษณะบนพื้นฐานของการส่งเสริมให้ครอบครัวสามารถเผชิญกับปัญหาและจัดการ กับปัญหาด้วยตนเองโดยการสนับสนุนปัจจัยทางบวกที่เอื้อให้ครอบครัวสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ได้ ทั้งนี้รัฐบาลในฐานะหน่วยงานสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวจำเป็นต้องกำหนด นโยบายและมาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวลักษณะพิเศษให้สามารถทำหน้าที่ของ ครอบครัวและดำรงความเป็นครอบครัวอยู่ได้ โดยการให้ความรู้ครอบครัวผ่านสื่อทุกรูปแบบ การจัด สวัสดิการและบริการช่วยเหลือครอบครัว การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและลดปัจจัยเสี่ยง การ สนับสนุนความร่วมมือทุกภาคส่วนของสังคมในการเกื้อหนุนการทำหน้าที่ของครอบครัวและการ รณรงค์การใช้ชีวิตครอบครัวอย่างพอเพียงด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการเฝ้าระวังปัญหา ครอบครัวด้วยการพัฒนา ตัวบ่งชี้สถานการณ์ครอบครัวและระบบข้อมูลที่สามารถบ่งบอกการ ช่วยเหลือครอบครัวได้อย่างเท่าทัน^{๑๐๗}

ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย ได้ศึกษา “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการ เสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว” ผลการศึกษาพบว่า การที่จะทำให้อายุขัยครอบครัวมีความ มั่นคงนั้น ต้องมีองค์ประกอบที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดความสมดุลจากด้านอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การที่สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพที่ดี มีการศึกษาที่สามารถนำไปประกอบอาชีพที่มั่นคงได้ รวมทั้งมี รายได้อย่างพอเพียงที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่ขัดสนและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีชุมชนที่ พึ่งพาอาศัยกันได้ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน ก็จะทำให้ครอบครัวมีความสุขอันนำไปสู่ คุณภาพชีวิตที่ดีได้เช่นกัน^{๑๐๘}

สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ศึกษา “บทบาทของครอบครัวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นไทย” ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวยังคงมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการตั้งครรภ์ของบุตรหลาน ประมาณ ครึ่งหนึ่งของ ครอบครัวที่ศึกษา ยอมรับได้กับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของบุตรหลาน ซึ่งแสดงถึงการยอมรับ กระแสโลกาภิวัตน์ที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นไทย ที่เปิดโอกาสให้มีเพศสัมพันธ์และการ ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร โดยพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น มากกว่า ด้านอื่น ๆ ส่วนปัจจัยด้านการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว มีความสำคัญเช่นกัน เช่น การ เปิดโอกาส ให้พูดคุยกันอย่างตรงไปตรงมาในครอบครัว ก่อให้เกิดความไว้วางใจและกล้าที่จะ เปิดเผยปัญหาให้กับคนในครอบครัวทุกเรื่อง รวมทั้งเรื่องความรักของวัยรุ่น การที่วัยรุ่นตระหนักถึงโทษ ของการไม่เชื่อฟังพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง เป็นการป้องปรามมิให้วัยรุ่นหญิงทำผิดในทุกเรื่องรวมทั้งเรื่อง

^{๑๐๗} สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, “การวิเคราะห์สถานการณ์และการศึกษา นโยบาย/มาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษ : ครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัว พ่อแม่วัยรุ่น และครอบครัวเร่ร่อน ระยะที่ ๑”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๐), หน้า ๖๐.

^{๑๐๘} ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย, “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้าง หลักประกันความมั่นคงของครอบครัว”, รายงานวิจัย, (ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๒.

เพศ ส่วนบทบาทของ การอบรมสั่งสอน พบปัจจัยที่สัมพันธ์กับการตั้งครรรค์ คือ การสั่งสอนให้วัยรุ่นหญิงกล้าปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม เป็นการชี้แนะทางออกให้แก่วัยรุ่นหญิง และการใช้ไหวพริบปฏิภาณในการ เอาตัวรอดจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่พร้อม และยังเสี่ยงต่อโรคติดต่อจากเพศสัมพันธ์อีกด้วย^{๑๐๙}

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน ได้ศึกษา “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย” ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวไทย วัดจากความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกัน ความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นแบบสมดุล (๕๐.๗%) รองลงมาเป็นครอบครัวแบบระดับกลางก่อนไปทางสมดุล (๔๑.๘%) ในแต่ละภาค สัมพันธภาพในครอบครัวพบว่าส่วนใหญ่เป็นแบบสมดุล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าภาคอื่นๆ (๖๕.๑%) สัมพันธภาพในครอบครัวแบบสุดขั้วพบได้น้อยมากและไม่พบเลย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาลเป็นครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าครอบครัวที่อยู่ในเขตเทศบาล^{๑๑๐}

เรวัตี เพชรศิราสัมพันธ์และคณะ ได้ศึกษา “ความสุขและวิถีการเสริมสุขภาพ : ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย” ผลการศึกษาพบว่า ๑) ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ความหมายของความสุขและการสร้างเสริมสุขภาพต่างกัน ความสุขของวัยรุ่น คือ อิสระ ไม่ถูกควบคุมจากผู้ใหญ่ และได้รวมกลุ่มกับเพื่อน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ชีวิตให้ดีขึ้น ขณะที่ความสุขของวัยผู้ใหญ่ (มารดา) คือความสามารถในการควบคุมและจัดการสมาชิกในครอบครัว การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ส่วนความสุขของบิดาคือความสามารถในการหารายได้ ไม่ถูกควบคุมจากภรรยา การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ร่างกายแข็งแรง ทำงานได้ สำหรับวัยผู้สูงอายุให้ความหมายความสุข คือ ได้รับการยอมรับและเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลาน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ชีวิตให้มีคุณค่า ๒) สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุข ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าเกิดจากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่ต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง ๓ วัยในครอบครัว ๓) การทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว ทั้งนี้ควรเป็นกิจกรรมที่เป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่บ้าน และ ๔) ระบบสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องภายนอกที่ช่วยให้เกิดความสุขในครอบครัวคือการมีส่วนร่วมสร้างความรัก ความเข้าใจและเสริมสร้างทักษะการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลแต่ละกลุ่มวัยสามารถให้และรับการตอบสนองความต้องการระหว่างกันโดยไม่เกิดความขัดแย้ง^{๑๑๑}

^{๑๐๙} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “บทบาทของครอบครัวกับการป้องกันการตั้งครรรค์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นไทย”, **รายงานวิจัย**, (สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

^{๑๑๐} สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, **รายงานวิจัย**, (สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒), หน้า ข.

^{๑๑๑} เรวัตี เพชรศิราสัมพันธ์และคณะ, “ความสุขและวิถีการเสริมสุขภาพ : ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย”, **รายงานวิจัย**, (สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

อรรถัย วลีวงศ์และคณะ ได้วิจัย “บทบาทและพฤติกรรมของพ่อแม่ที่มีต่อผลการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่ทั้งพ่อและแม่ดื่มแอลกอฮอล์และเยาวชนที่มีพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งดื่มแอลกอฮอล์จะมีโอกาสที่จะมีพฤติกรรมดื่มแอลกอฮอล์มากกว่าเยาวชนที่ทั้งพ่อและแม่ไม่ดื่มแอลกอฮอล์ ๑.๙๔ เท่า (adjusted OR: ๑.๙๔, ๙๕%CI: ๑.๑๙-๓.๑๔) และ ๑.๗๔ เท่า (adjusted OR: ๑.๗๔, ๙๕%CI: ๑.๑๔-๒.๖๖) ตามลำดับ สำหรับบทบาทของพ่อแม่ในการควบคุมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของลูกพบว่า เยาวชนที่พ่อแม่อนุญาตให้ดื่มแอลกอฮอล์ได้จะมีโอกาสเป็นนัก/ดื่มมากกว่าเยาวชนกลุ่มที่พ่อแม่ห้ามไม่ให้ดื่ม ๔.๙๒ เท่า (adjusted OR: ๔.๙๒, ๙๕%CI: ๓.๖๐-๖.๗๑) และมีโอกาสที่จะเป็นนักดื่มอย่างหนัก (Binge drinker) ๓.๒๕ เท่า (adjusted OR: ๓.๒๕, ๙๕%CI: ๒.๓๖-๔.๔๗) กรณีที่พ่อแม่ห้ามดื่มหากพ่อแม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ให้ชัดเจนว่าถ้าเยาวชนดื่มแอลกอฮอล์จะมีการลงโทษอย่างไรจะยิ่งทำให้พฤติกรรมดื่มของเยาวชนลดลงด้วย ส่วนพฤติกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ของพ่อแม่ ได้แก่ การดื่มและเมาให้ลูกเห็น การใช้ให้ลูกไปซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้ การชักชวนและยืมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้ลูก เป็นพฤติกรรมที่พบเห็นได้บ่อยของครอบครัวไทยที่ดื่มแอลกอฮอล์และเป็นพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมดื่มแอลกอฮอล์ของเยาวชน

กิตติพงษ์ อุบลสะอาดและคณะ ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของครอบครัว เยาวชน และโรงเรียนในการป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์และเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยของวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาวัยรุ่นเรื่องการตั้งครรภ์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์นั้นมีปัจจัยร่วมหลายประการ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน เพื่อน สารเสพติด เทคโนโลยี สังคมแวดล้อม ในการส่งเสริมทักษะเยาวชนที่มีศักยภาพที่แตกต่างอย่างเท่าเทียม โดยใช้กระบวนการสำคัญดังนี้ ๑. สร้างการรับรู้แก่ชุมชนต่อสถานการณ์ในพื้นที่ ๒. จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟัง และสะท้อนความคิดเห็นในผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ๓. เสริมทักษะบทบาทของ พ่อแม่ ครู และเยาวชน ในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี เสริมสร้างทักษะของการรับฟัง การทำความเข้าใจในพัฒนาการวัยรุ่น การสื่อสารเรื่องเพศ ๔. พัฒนาศักยภาพเยาวชนแกนนำและกลุ่มเพื่อน ๕. จัดเวทีสาธารณะเพื่อสนับสนุน นโยบายการพัฒนาเยาวชน ๖. พัฒนาระบบการสื่อสารเรื่องเพศศึกษาครอบคลุมทั้งด้านสรีรวิทยา อารมณ์ บทบาทหน้าที่ และ การป้องกันการตั้งครรภ์ และเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย การแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นควรใช้ทัศนคติและการสื่อสารทางบวก ร่วมกับการดูแลด้านจิตวิทยา ในการพัฒนาเพื่อให้วัยรุ่นรับรู้ถึงการมีคุณค่าของตนเอง พัฒนาศักยภาพวัยรุ่นในการดูแลสุขภาพ มีความเข้าใจในรูปแบบความรักและความสัมพันธ์ ระหว่างเพื่อน ครอบครัว และความรักของวัยรุ่นในปัจจุบัน และมีนโยบายสาธารณะเพื่อเด็กทั้งในภาคประชาชนและภาครัฐ การส่งเสริมศักยภาพวัยรุ่นที่หลากหลาย^{๑๑๒}

พรทิพย์ มาลาธรรม และคณะ ได้ศึกษา “ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนจากครอบครัวและแรงสนับสนุนจากเพื่อนกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท” ผลการศึกษาพบว่า การให้แรงสนับสนุนแก่ผู้สูงอายุของครอบครัว และการรับรู้แรงสนับสนุนจากครอบครัวของ

^{๑๑๒} กิตติพงษ์ อุบลสะอาด, นายแพทย์, และคณะ, “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของครอบครัว เยาวชน และโรงเรียนในการป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์และเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยของวัยรุ่นชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ

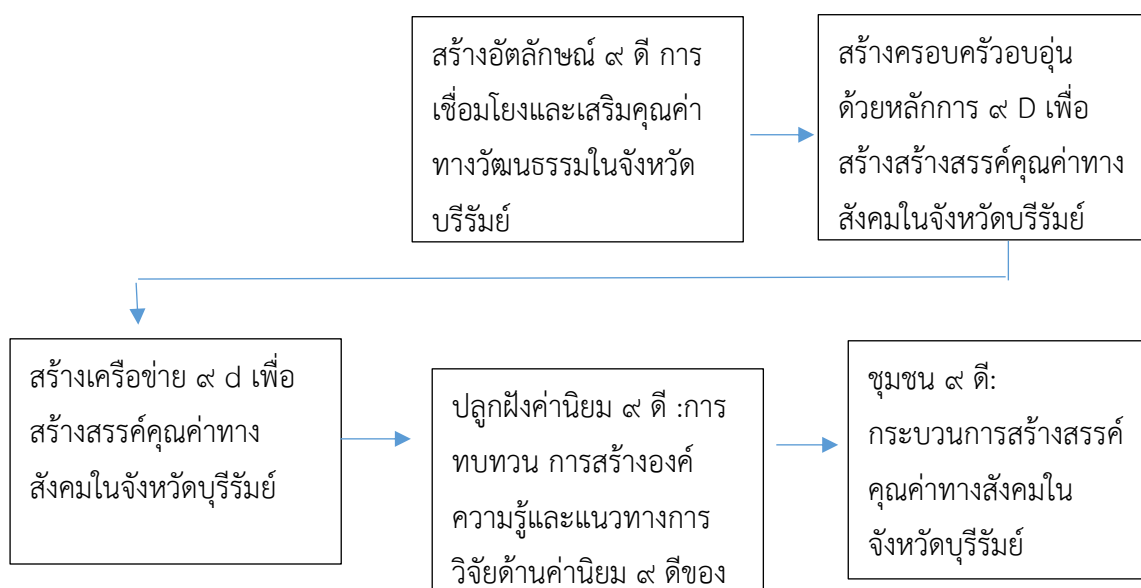
ผู้สูงอายุอยู่ในระดับสูง ส่วนการรับรู้แรงสนับสนุนจากเพื่อนของผู้สูงอายุและความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ พบว่าการรับรู้แรงสนับสนุนจากครอบครัวและการรับรู้แรงสนับสนุนจากเพื่อนของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม คณะแผนการให้แรงสนับสนุนแก่ผู้สูงอายุตามการรับรู้ของครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับแรงสนับสนุนจากครอบครัวตามการรับรู้ของผู้สูงอายุ หรือกับความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของแรงสนับสนุนจากครอบครัวและเพื่อนในการส่งเสริมความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ และการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุนั้น หากผู้สูงอายุไม่รับรู้ อาจไม่ช่วยส่งเสริมความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ดังนั้น บุคลากรทางสุขภาพจึงควรหาแนวทางให้ผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองความต้องการด้านแรงสนับสนุนจากครอบครัว เพื่อน และเครือข่ายทางสังคมอย่างเหมาะสม เพื่อความพึงพอใจในชีวิตที่มากขึ้น

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว สรุปได้ว่า ครอบครัวพบว่าสัมพันธ์ภาพในครอบครัวไทย วัดจากความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกันความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่สัมพันธ์ภาพในครอบครัวเป็นแบบสมดุล (๕๐.๗%) รองลงมาเป็นครอบครัวแบบระดับกลางค่อนข้างไปทางสมดุล (๔๑.๘%) ซึ่งความสุขของวัยรุ่น คือ อิสรระไม่ถูกควบคุมจากผู้ใหญ่ และได้รวมกลุ่มกับเพื่อน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ชีวิตให้ดีขึ้น ขณะที่ความสุขของผู้ใหญ่ (มารดา) คือความสามารถในการควบคุมและจัดการสมาชิกในครอบครัว การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ส่วนความสุขของบิดาคือความสามารถในการหารายได้ ไม่ถูกควบคุมจากภรรยา การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ร่างกายแข็งแรง ทำงานได้ สำหรับวัยรุ่นสูงอายุให้ความหมายความสุข คือ ได้รับการยอมรับและเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลาน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ชีวิตให้มีคุณค่าสาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุขเกิดจากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง ๓ วัยในครอบครัวการทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพพร้อมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว ทั้งนี้ควรเป็นกิจกรรมที่เป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตพื้นบ้านและระบบสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องภายนอกที่ช่วยทำให้เกิดความสุขในครอบครัวคือ การมีส่วนร่วมสร้างความรัก ความเข้าใจและเสริมสร้างทักษะการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลแต่ละกลุ่มวัยสามารถให้และรับการตอบสนองความต้องการระหว่างกันโดยไม่เกิดความขัดแย้ง นอกจากนี้หัวใจสำคัญของการบูรณาการเชิงพุทธเพื่อใช้จัดการความรุนแรงในครอบครัวในงานนี้คือการเข้าไปจัดการกับฐานของใจในปัจเจก ด้วยการฝึกฝน บ่มเพาะจิตใจให้ตั้งมั่น แน่วแน่ มีสัมมาสมาธิในการปรับปรุงพัฒนาตนให้มีสัมมาทิฐิ มีสติสัมปชัญญะอยู่ในปัจจุบันขณะ ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ร้ายต่างๆ โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบภายในจิตใจตนเอง ได้แก่ ตัณหา ทิฐิ มานะ เพื่อลด ละ เลิกความยึดมั่นในตัวตน ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ ความมักได้และความไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น อันเป็นสาเหตุแห่งความก้าวร้าวรุนแรงร่วมกับการพัฒนารูปแบบของการดำเนินชีวิตครอบครัวของปัจเจกให้เศรษฐกิจกับจิตใจไปด้วยกันในหลักแห่งความสันโดษ พอเพียงในทางสายกลางอันอุดมด้วยศีล สมาธิและปัญญา (ไตรสิกขา) จากหลักพุทธธรรมต่างๆ ผสานกับการใช้แนวทางดีๆ ของตะวันตกและตะวันออก รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์สูงสุด ปลอดภัยจากความขัดแย้งรุนแรงใดๆ เพราะเมื่อใจของปัจเจกสงบสันติสุขแล้วความวุ่นวาย ขัดแย้ง สับสน ไม่ลงรอยในรูปแบบต่างๆ จากใครหรืออะไรก็ตาม ไม่อาจสร้างความกดดันในใจของเขาให้ประทุเป็นความรุนแรงทางวาจาและ

ทางกายได้อีก ที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือ สังคมโดยองค์รวมต้องร่วมสร้างค่านิยมในคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียมในทุกอย่างที่เกี่ยวพันกับการดำเนินชีวิตครอบครัว ทั้งทางตรงและทางอ้อมจะช่วยสร้างความมั่นคงในครอบครัวอย่างยั่งยืน

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากหลักคิดที่สำคัญ ไว้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษาผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนใหญ่ๆ ๒ ขั้นตอน ดังนี้

๓.๑.๑ ขั้นตอนเตรียมการ มีการดำเนินงาน ดังนี้

๑) การสร้างทีมวิจัยหลัก เป็นกระบวนการแสวงหาผู้สนใจและผู้มีประสบการณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัย

๒) การเลือกประเด็นปฏิบัติการการวิจัย เป็นการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเพื่อร่วมกันพิจารณาคัดเลือกประเด็นที่เป็นคำถามวิจัยหลัก คือเป็นการร่วมกันศึกษาวจัยภายใต้สภาพปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจนนำไปสู่การตั้งคำถามและพัฒนาไปสู่การกำหนดเป้าหมายของการวิจัย

๓) การวางแผนการวิจัย โดยเริ่มดำเนินการจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ ความต้องการในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อค้นหาทีมวิจัยหรือบุคคลที่จะเข้าร่วมเครือข่ายและทีมวิจัย หรือทีมดำเนินงานในพื้นที่

๔) การดำเนินการอื่น ๆ ที่จำเป็น เป็นการร่วมกันพิจารณาแผนการวิจัยหรือขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมดว่ามีความเหมาะสม สอดคล้อง และสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดได้ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๑.๒ ชั้นลงมือทำ มีการดำเนินงาน ดังนี้

ในกระบวนการดำเนินการวิจัยหรือระหว่างการจัดกิจกรรมของขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการใน ๔ องค์ประกอบ คือ

๑) การเตรียมการ ทั้งในแง่การประสานงานกลุ่มคน การจัดเตรียมทีมงาน วัสดุอุปกรณ์ วางแผนขั้นตอนต่าง ๆ และการแบ่งหน้าที่ของทีมนักวิจัย ส่วนนี้จะมีความสำคัญในแง่ของความพร้อมในการจัดการกิจกรรมซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมว่าจะได้ผลตามที่คาดหวังหรือตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

๒) การปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ และการปรับเปลี่ยนกิจกรรมดำเนินงานตามเงื่อนไขที่พบในขณะปฏิบัติการซึ่งอาจมีกิจกรรมที่หลากหลายมีรายละเอียดและขั้นตอนมาก

๓) การบันทึกกระบวนการ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งของการวิจัยเพราะต้องมีการบันทึกข้อมูลที่ได้พบเห็น ทั้งในการเขียนรายงาน การวิเคราะห์ และสรุปผลของกิจกรรมและของการวิจัย รวมทั้งข้อมูลการสรุปกิจกรรม การสังเกตการณ์ การบันทึกเทป การบันทึกภาพ และการสรุปกระบวนการทั้งหมด

๔) การสรุปทบทวน เพื่อจัดทำฐานข้อมูลและนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนหน่วยงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงบูรณาการแก่กัน

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ อรรถ กถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ตั้งรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวกับการสร้างตัวชีวิต การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ตี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๒. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชีวิตในการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ตี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๓. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ ในการสร้างสังคมในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างเครือข่าย ๙ ตี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย

๔. ศึกษาการสร้างโปรแกรมการปลูกฝังค่านิยม ๙ ตี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ตีของสังคมไทย

๕. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบของชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็น และเวทีชุมชนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่ศึกษาเขตอีสานใต้ ประกอบด้วย ๕ อำเภอได้แก่ อำเภอบ้านด่าน อำเภอกระสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอห้วยราชและอำเภอนาโพธิ์ โดยมีรายละเอียดคือ

๑) อำเภอบ้านด่าน ๒ หมู่บ้านคือบ้านตะโคก หมู่ ๑ ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ และบ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

๒) อำเภอกระสัง ๑ หมู่บ้าน คือ หนองเต็งใหญ่ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

๓) อำเภอลำปลายมาศคือ บ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์และ บ้านตลาดโพธิ์ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๔) อำเภอห้วยราช คือบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ และบ้านโคกเหล็ก ตำบลโคกเหล็กอำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

๕) อำเภอนาโพธิ์ คือบ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

๑. ทำการศึกษาและคัดเลือกชุมชน คือ บริบทความมาของชุมชนของชาติพันธุ์ ที่นำไปสู่ชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ แบบมีส่วนร่วม

๒. ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) ประกอบด้วยกลุ่มประชากร กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ๕ อำเภอได้แก่ อำเภอบ้านด่าน อำเภอกระสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอห้วยราชและอำเภอนาโพธิ์

๓. ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนใน ๕ อำเภอได้แก่ อำเภอบ้านด่าน อำเภอกระสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอห้วยราชและอำเภอนาโพธิ์

๔. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อในมิติต่าง ๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษามาเผยแพร่ให้ภาครัฐ ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มพระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น และ ตัวแทนชุมชน ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา	จำนวน ๑๐ รูป
๒) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน ๕ คน
๓) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ	จำนวน ๕ คน
๔) กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรม	จำนวน ๓๐ คน

รวมชุมชนละ ๕๐ รูป/คน เป็น ๔๕๐ รูป/คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มีความกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม โดยมีเครื่องมือที่สำคัญดังนี้

๑. ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในสนามและดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้า

๒. การอภิปรายกลุ่มย่อย โดยนำสภาพปัญหาความขัดแย้งที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างชุดกิจกรรม เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป โดยไม่เจาะจงเรื่องสถานที่ เช่น ชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๓. ใช้ชุดกิจกรรมชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งชุดกิจกรรมประกอบด้วย

๓.๑ การสนทนากลุ่มชุมชน ๕.อำเภอได้แก่ อำเภอบ้านด่าน อำเภอกระสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอห้วยราชและอำเภอนาโพธิ์ แต่ละชุมชนประกอบด้วย๑) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาจำนวน ๑๐ รูป๒) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน ๕ คน ๓) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการจำนวน ๕ คน ๔) กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรม หมู่บ้านละ ๓๐ คน รวม ๕๐ รูป/คน

๓.๒ การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกัน๕.อำเภอได้แก่ อำเภอบ้านด่าน อำเภอกระสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอห้วยราชและอำเภอนาโพธิ์ แต่ละชุมชนประกอบด้วย๑) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาจำนวน ๑๐ รูป๒) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน ๕ คน ๓) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ จำนวน ๕ คน๔) กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรม หมู่บ้านละ ๓๐ คนรวม ๕๐ รูป/คน เพื่อสร้างเครือข่ายร่วม

๓.๓ สร้างโปรแกรมปลูกฝังค่านิยม ๙ ตี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ตีของสังคมไทยโดยการฝึกอบรมชุมชนคุณธรรม ๙ ตี จำนวน ๒๑ ครั้ง และทำการทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม จากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น

๓.๔ สร้างกติการ่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น๕.อำเภอได้แก่ อำเภอบ้านด่าน อำเภอกระสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอห้วยราชและอำเภอนาโพธิ์ เพื่อชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๔. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

๕. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้ครบถ้วน

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

๑. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อมากำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

๒. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน

๓. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ

๔. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

๕. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัจจัยในการสร้างชุมชนสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น

ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนาองค์ความรู้การอยู่ร่วมกันของชุมชนให้สัมพันธ์กันช่วยเหลือแบ่งปันด้วยรักสามัคคีเกื้อกูลกัน ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะของการวิจัยใน ภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน ๖ ลักษณะ คือ

(๑) ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ การอยู่ร่วมกันของชุมชน สถานศึกษา และวัด

(๒) การศึกษากระบวนการพัฒนากิจกรรม ปัจจัยเกื้อกูลต่อการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันของชุมชน สถานศึกษา และวัด โดยเสริมสร้างชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

(๓) การบูรณาการองค์ความรู้ด้านการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านภาษาและวัฒนธรรมโดยบูรณาการเข้ากับโครงการวิจัยคือโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ เครือข่าย ๙ ดีเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย โครงการวิจัยย่อยที่ ๔ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย

(๔) การพัฒนากระบวนการเกี่ยวกับปัจจัยเกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันของชุมชนโดยใช้เครือข่ายเป็นตัวเชื่อมโยง โดยใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน

(๕) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สันทนาการกลุ่มในแต่ละชุมชน จัดเวทีแสดงความคิดเห็นทั้ง ๙ ชุมชน

(๖) จัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรม

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร(Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

- ดำเนินการศึกษาริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

- สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการ สัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย ๕.อำเภอได้แก่ อำเภอบ้านด่าน อำเภอกระสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอห้วยราชและอำเภอนาโพธิ์ สันทนาการในแต่ละชุมชน จัดเวทีแสดงความคิดเห็นทั้ง ๙ ชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ กิจกรรมการสร้างเครือข่าย รูปแบบและวัฒนธรรมที่เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ

- วิเคราะห์ชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

- สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การนำเสนอข้อมูล จะอยู่ในลักษณะ การพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์แบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ทางมิติชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ เพื่อให้เกิดการสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อสร้างเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย ๔) เพื่อปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย มีผลการวิจัยดังนี้

๔.๑ สร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

จากการศึกษารูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีผู้นำชุมชนผ่านเวทีประชุมกลุ่มย่อย ในแต่ละพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งรูปแบบการสร้างเครือข่ายของแต่ละชุมชนผู้วิจัยได้แยกประเด็นเพื่อให้เข้าใจง่ายในการสร้าง ในแต่ละชุมชนดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์

ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสี่ชุมชน ได้แก่ บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จ.บุรีรัมย์ บ้านตะเคิง บ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ บัตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ บ้านบุ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์ บ้านหนองเต็ง ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จ.บุรีรัมย์ านตลาดโพธิ์ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ บ้านสนวนนอก ต.สนวน อ.ห้วยราช จ.บุรีรัมย์ และบ้านโคกเหล็ก ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จ.บุรีรัมย์ เพื่อสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ ซึ่งได้สัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นกับผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จ.บุรีรัมย์

บ้านนาโพธิ์ตำบลนาโพธิ์เป็นตำบลที่มีผู้นำเข้มแข็งและมีชื่อเสียงในการพัฒนามาตลอด ในการพัฒนาบ้านให้เป็นเมืองจึงได้เริ่มมาเรื่อยๆ ด้วยวิสัยทัศน์และเลือนักปกครองที่มีอยู่ในตัวและรู้จักกับบุคคลหลายวงการ จึงเป็นผู้นำความเจริญมาสู่ตำบลนาโพธิ์ จนสามารถนำมาสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนจนเป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไป ซึ่งสามารถแบ่งอัตลักษณ์ที่เป็นจุดเด่นของชุมชนได้ดังนี้

๑.อัตลักษณ์ผ้าไหมนาโพธิ์

ผ้าไหมบ้านนาโพธิ์มีความโดดเด่น คือ ความคงทน ความเป็นเงางามของเส้นไหม เนื้อผ้าละเอียดนุ่ม ทอด้วยฝีมือประณีต สีไม่ตก และด้านสุนทรีย์ภาพ คือ ความงามจากลวดลายที่มีการจัดวางองค์ประกอบที่ประสานสัมพันธ์กันระหว่างโครงสร้างที่กลมกลืนกับลวดลายธรรมชาติ มีการตัดทอนอย่างลงตัว สอดคล้องกับรูปแบบของผ้า ความลงตัวที่พอดีเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาที่ผ่าน

การกลั่นกรองมาหลายชั่วอายุคน และมีการสืบทอดต่อกันมาจนเป็นองค์ความรู้ของชุมชนในการมองเห็นความงามร่วมกันซึ่งจะกล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับผ้าดังนี้

การออกแบบผ้า

ผ้าไหมบ้านนาโพธิ์มีความโดดเด่นทั้งด้านคุณภาพ คือ ความคงทน ความเป็นเงางามของเส้นไหม เนื้อผ้าละเอียดนุ่ม ทอด้วยฝีมือประณีต สีไม่ตก และด้านสุนทรียภาพ คือ ความงามจากลวดลายที่มีการจัดวางองค์ประกอบที่ประสานสัมพันธ์กันระหว่างโครงสร้างที่กลมกลืนกับลวดลายธรรมชาติ มีการตัดทอนอย่างลงตัว สอดคล้องกับรูปแบบของผ้า ความลงตัวที่พอดีเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาที่ผ่านการกลั่นกรองมาหลายชั่วอายุคน และมีการสืบทอดต่อกันมาจนเป็นองค์ความรู้ของชุมชนในการมองเห็นความงามร่วมกันสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างต่อไปนี้

“นับจากอดีตจนปัจจุบัน ชาวบ้านนาโพธิ์ได้คิดค้น พัฒนา ปรับปรุงคุณภาพผ้าไหมมาอย่างต่อเนื่อง มีการสั่งสมประสบการณ์และทักษะการทอผ้าไหม โดยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไม่ขาดสาย ความสืบเนื่องของกรรมวิธีการผลิตผ้าไหมและระยะเวลาอันยาวนาน ได้พิสูจน์คุณภาพและสุนทรียภาพของผ้าไหมเมืองสุรินทร์ได้เป็นอย่างดี”^๑

ภาพประกอบ ๔.๑ การลงพื้นที่สัมภาษณ์
กิจกรรมการทอผ้าไหม

^๑ สัมภาษณ์, นางจันทิมา เนียนไธสง, วันที่ ๙ สิงหาคม, ๒๕๖๔.

“การผลิตเส้นไหมมีขั้นตอนและกระบวนการซับซ้อนกว่าการผลิตเส้นฝ้าย เพราะกว่าจะได้เส้นไหมต้องเริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อนเพื่อนำใบมาใช้เป็นอาหารของตัวไหม เนื่องจากตัวไหมจะไม่กินอาหารชนิดอื่นนอกจากใบหม่อน โดยเฉพาะในช่วงระยะตัวไหมโตเต็มที่ก่อนชักใยจะกินใบหม่อนทั้งกลางวันและกลางคืน การปลูกหม่อนจะปลูกในช่วงต้นฤดูฝน โดยนิยมปลูกอยู่ ๓ สายพันธุ์ คือ หม่อนน้อย หม่อนสร้อย และหม่อนไผ่ โดยทั่วไปจะปลูกไว้ใกล้กับบริเวณบ้าน ซึ่งใช้เวลาในการปลูกประมาณ ๔-๕ เดือนก็ใช้เลี้ยงไหมได้ โดยวิธีการหักปลายกิ่งที่มีใบอ่อนจากยอดสุด ๓-๔ ชั้นใบ สับเป็นฝอยแล้วให้ตัวไหมกิน”^๒

“แต่เดิมไหมที่ใช้เลี้ยงเป็นไหมพันธุ์พื้นเมือง และเชื่อกันว่าเริ่มมาจากการเก็บรังไหมจากธรรมชาติในป่ามาเพาะเลี้ยง เป็นไหมที่ดี มีความต้านทานโรคสูง ไม่ต้องทะนุถนอมมากนัก แต่มีข้อเสียคือ รังไหมเหลือเส้นใยไม่มาก ปัจจุบันการพัฒนาสายพันธุ์ไหมไทยผสมกับไหมต่างประเทศ ทำให้เปอร์เซ็นต์การให้เส้นใยสูงขึ้น”^๓

“วงจรชีวิตไหมมี ๔ ระยะ ได้แก่ ไข่ไหม หนอนไหม ดักแด้ และผีเสื้อ

ระยะที่ ๑ ไข่ไหม นับตั้งแต่แม่ผีเสื้อวางไข่จนกระทั่งฟักเป็นตัวอ่อน ใช้เวลาประมาณ ๙-๑๒ วัน

ระยะที่ ๒ หนอนไหม ไข่จะฟักออกเป็นตัวขนาดเล็ก ซึ่งสามารถกินอาหารเองได้ ผู้เลี้ยงจะต้องหั่นใบหม่อนเป็นฝอยเล็ก ๆ ให้กิน ในระยะนี้ไหมจะกินอาหารสลับกับการหยุดนอนเป็นช่วง ประมาณ ๔-๕ ช่วง ใช้เวลาประมาณ ๒๐-๒๕ วัน ตัวหนอนจะเปลี่ยนจากสีขาวเป็นสีเหลืองใส เรียกว่า “ตัวสุก” ซึ่งจะไม่กินอาหารอีกต่อไป ผู้เลี้ยงไหมจะเก็บตัวสุกใส่ “จ่อ” ซึ่งมีลักษณะคล้ายกระดิ่งขนาดใหญ่ มีไส้ขดเป็นวงกลมซ้อนกันเป็นชั้นเพื่อให้ตัวสุกชักใยในชั้นต่อไป โดยใช้ผ้าคลุมจ่อไว้ป้องกันไม่ให้ตัวสุกออกนอกจ่อ

ระยะที่ ๓ ดักแด้ ไหมสุกที่เก็บเข้าจ่อจะเริ่มชักใยเพื่อทำรัง ในการทำรังหากผู้เลี้ยงไม่ต้องการคัดเลือกไหมไว้เพื่อทำพันธุ์ก็จะคัดไหมออกจากจ่อเมื่อทำรังเสร็จแล้ว โดยนำรังไหมออกมาผึ่งแดดเพื่อเตรียมนำไปสาวเป็นเส้นต่อไป ถ้าหากไม่นำรังไหมออกจากจ่อ ตัวไหมก็จะลอกคราบอยู่ในรังกลายเป็นดักแด้ ซึ่งใช้เวลาอีก ๗-๙ ดักแด้จึงจะลอกคราบกลายเป็นผีเสื้อเจาะรังออกมา

ระยะที่ ๔ ผีเสื้อ หลังจากแม่ผีเสื้อใช้น้ำลายซึ่งมีฤทธิ์เป็นด่างละลายใยไหมเจาะรังออกมาผสมพันธุ์และวางไข่ ใช้เวลาประมาณ ๑๒ ชั่วโมง หลังจากนั้นแม่ผีเสื้อก็จะตาย”^๔

“ขั้นตอนการผลิตเส้นไหมเริ่มจากการนำรังไหมที่ผึ่งแดดแล้วใส่ในหม้อต้ม ต้มน้ำให้ร้อน แล้วใช้ไม้ทียบยาวประมาณ ๘๐ เซนติเมตร ปลายด้านหนึ่งเป็นง่ามเขี้ยวรังไหมให้จมน้ำบางส่วน แล้วดึงเส้นไหมออกจากรัง ให้เส้นไหมผ่านง่ามไม้หนีบขึ้นไปร้อยกับรอกแขวนหรือ “พวงสาว” ซึ่งยึดอยู่กับปากหม้อ แล้วดึงเส้นไหมผ่านรอกลงในกระบะบุหรือตะกร้า”^๕ ทั้งนี้ต้องคอยเติมไหมลงในหม้อเป็นระยะ ๆ เส้นไหมที่สาวจะมีคุณภาพต่างกันไป

^๒ สัมภาษณ์, นางลักขณา อิมสมบุญ, วันที่ ๙ สิงหาคม, ๒๕๖๔.

^๓ สัมภาษณ์, นางละอองดาว กำลังมา, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๔

^๔ สัมภาษณ์, นางลำไย บุณร์พันธ์, วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๔.

^๕ สัมภาษณ์, นางชนิดา ริณโรตง, วันที่ ๑๓ สิงหาคม, ๒๕๖๔.

ภาพประกอบ ๔.๒ การสาวไหม

ลักษณะเด่นของผ้าไหมบ้านนาโพธิ์

แต่เดิมนั้นการทอผ้าไหมของชุมชนอำเภอนาโพธิ์ทำเพื่อไว้ใช้เองและสวมใส่ในงานบุญและงานพิธีต่าง ๆ การทอจะทำหลังจากสิ้นสุดฤดูทำนา มิได้มีการทอเพื่อจำหน่ายแต่อย่างใด จนมีคำกล่าวทั่วไปว่า “พอหมดหน้านานา ผู้หญิง ทอผ้า ผู้ชายตีเหล็กซึ่งได้แก่

๑. มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ โดยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากกัมพูชา ลวดลายที่บรรจงประดิษฐ์ขึ้นล้วนมีที่มาและมีความหมายอันเป็นมงคล

๒. นิยมใช้ไหมน้อยในการทอ ไหมน้อยคือไหมที่สาวมาจากเส้นใยภายในรังไหม มีลักษณะนุ่ม เรียบ เป็นเงางาม

๓. นิยมใช้สีธรรมชาติในการทอ ทำให้มีสีไม่ฉูดฉาด มีสีสันที่มีลักษณะเฉพาะคือ สีจะออกโทนสีขรึม เช่น น้ำตาล แดง เขียว ดำ เหลือง อีกทั้งยังมีกลิ่นหอมจากเปลือกไม้

๔. ฝีมือการทอ มีความแน่นและละเอียดอ่อนประณีต ผสมผสานลวดลายต่าง ๆ เข้าด้วยกัน แสดงถึงศิลปะอันงดงาม

แต่เดิมนั้นการทอผ้าไหมของชุมชนทำเพื่อไว้ใช้เองและสวมใส่ในงานบุญและงานพิธีต่าง ๆ การทอจะทำหลังจากสิ้นสุดฤดูทำนา มิได้มีการทอเพื่อจำหน่ายแต่อย่างใด จนมีคำกล่าวทั่วไปว่า “พอหมดหน้านานา ผู้หญิง ทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก”

ภาพประกอบ ๔.๓ ลักษณะของผ้าไหมลายต่างๆ

“หลักการสร้างลวดลายของผ้าไม่แตกต่างจากการทอผ้ายกในแหล่งอื่นที่ทำให้เกิดลายนูนขึ้นเหนือพื้นผ้า โดยการ เสริมเส้นพุ่งพิเศษ ซึ่งสามารถเลือกใช้เส้นไหมย้อมสีหรือเลือกใช้ไหมทอง ทั้งนี้เส้นไหมที่ใช้ ทางกลุ่มทอผ้ายกทอที่บ้านท่าสว่างไม่ได้เลี้ยงเอง ต้องซื้อจากชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไหมที่ผลิตได้ในท้องถิ่น โดยใช้ไหมน้อยทั้งหมด แต่ในบางครั้งใช้ไหมจุล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงานที่ทอและเงื่อนไขในการทำงานอันเป็นปัจจัยในการเลือกใช้วัสดุ นอกจากนี้จะต้องหาไหมทองให้ได้ขนาดที่เท่ากันอีกด้วย”^๖

“ในการทอใช้กี่ทอมือแบบพื้นบ้านตามวัฒนธรรมท้องถิ่น และใช้ตะกอสำหรับแบ่งกลุ่ม ของเส้นยืนในการทอตั้งแต่ ๒ ถึง ๓ ตะกอขึ้นไป ทำให้ได้เนื้อผ้าเป็นเงามันแบบผ้าแพร เพราะจำนวนเส้นยืนปรากฏขึ้นมากกว่าเส้นพุ่ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายผ้าต่วนหรือผ้าซาตินของจีน ในขั้นตอนนี้นับว่าแตกต่างจากผ้ายกสมัยโบราณและผ้ายกจากแหล่งอื่น ซึ่งมีเอกสารระบุว่าผ้ายกจากหัวเมืองทางใต้นั้นใช้ตะกอสำหรับแบ่งกลุ่มของเส้นยืนในการทอเพียง ๒ ตะกอเท่านั้น สำหรับลายผ้า จำนวนตะกอสำหรับคัดลายผ้าจำนวนมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับความซับซ้อน ของลวดลายซึ่งขั้นตอนนี้ไม่แตกต่างกับผ้ายกโบราณ”^๗

“ช่างทอสามารถสร้างลวดลายได้ทุกรูปแบบอย่างไม่มีขีดจำกัดนับตั้งแต่ลายเรขาคณิต ลายพรรณพฤกษา ลายกระหนก และลายตัวภาพ ส่วนใหญ่สร้างลวดลายด้วยการเสริมเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปยาวต่อเนื่องกันตลอดหน้าผ้า และชนิดที่เสริมเข้าไปเป็นช่วงจังหวะ ได้แก่ การจก การทอเกาะ เป็นต้น ซึ่งมีทั้งการเสริมเส้นพุ่งพิเศษแบบธรรมดาที่ปรากฏลายให้เห็นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง และการเสริมเส้นพุ่งพิเศษที่ปรากฏลวดลายเฉพาะด้านหน้า โดยด้านหลังทอเก็บจนมองไม่เห็นเส้นพุ่งพิเศษ ซึ่งอาจแตกต่างจากผ้ายกโบราณที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ แต่สามารถพบในผ้ายกที่ราชสำนักสยามสั่งทอจากต่างประเทศ”^๘

^๖ สัมภาษณ์, นางบุญส่ง นกโธสง, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^๗ ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^๘ สัมภาษณ์.นางทองอินทร์ แผลมโธสง, วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๔.

“เอกลักษณ์จึงถูกนำมาช่วงชิงความโดดเด่น ด้วยผ้าไหม อย่าง ผ้าขึ้นตีนแดง ซึ่ง ซึ่ง จำลองมาจากธรรมชาติ อาทิ ลายกลีบบัว ดอกพิกุล ลายพระอาทิตย์ แล้วนำมามัดมาเพื่อให้ลาย เด่นชัดสังเกตเห็นความสวยงาม อยู่ที่ลายที่แกะด้านนอกและความแวววาว พวงด้วยผลผลิตปลายทาง อย่าง เป็นกระบวนการผลิตแบบพื้นบ้านของชาวนาโพธิ์ซึ่งเป็นการผลิต โดยการใช้เครื่องมืออย่างง่าย ที่หาได้ในท้องถิ่น ใช้อุปกรณ์ที่เคยใช้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ”^{๙๙}

กล่าวโดยสรุปแล้ว อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของบ้านนาโพธิ์มีผ้าไหม เป็นรากเหง้าสำคัญของชุมชน ทั้งนี้เพราะว่าภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสรรพวิชาความรู้ที่ชุมชนใช้แก้ปัญหาหรือ จรรโลงชีวิตสังคม ประยุกต์ใช้มายาวนานหรือชุมชนรับมาจากภายนอก ล้วนแต่เป็นความรู้ที่ผ่านการ พิสูจน์ว่าเข้ากันได้กับวิถีชีวิตด้านอื่น ๆ ของชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นความรู้สาธารณะที่คนส่วนใหญ่ สามารถนำไปใช้ได้มีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่ เปลี่ยนแปลงไปมีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถวิเคราะห์พัฒนาแบบใหม่ วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ของภูมิปัญญาของตนเองและสิ่งที่น่าสนใจจากภายนอกเพื่อเลือกประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ปัจจุบัน ^{๑๐}

การบริหารงานของบ้านนาโพธิ์ ใช้แผนพัฒนาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการงาน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย รวมทั้ง การกำหนดนโยบาย โครงการ กิจกรรมโดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จของการสร้างอัตลักษณ์หรือพัฒนา ระยะเวลาอย่างต่อเนื่อง การจัดทำแผนพัฒนาในระดับต่างๆที่สำคัญบ้านนาโพธิ์ได้ดำเนินงาน ตอบสนองต่อปัญหาของหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรม ต้องเกิดจากภายในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดรับฟังความคิดเห็น เป็นที่ปรึกษาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนากับชุมชน ถือได้ว่าเป็นการนำการตัดสินใจทางเลือกนโยบายไปปฏิบัติจริงซึ่งทางชุมชนเองก็ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ สามารถวัดถึงความสำเร็จและวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังสามารถดึงกลไก ภาคประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของงาน โครงการ กิจกรรม ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงยังได้คัดสรรตัวแทนจาก ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำในการสร้างสรรค์งานศิลปะการทอผ้าไหมต่อไป

บ้านตะไคง หมู่ ๑ ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนโบราณ บ้านตะไคง เป็นชุมชนโบราณที่มีอายุมา นับร้อยปี ซึ่งมีจากการลงพื้นที่จากการบอกเล่า บ้านตะไคงมีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและภาษาถิ่นที่ใช้ในการ สื่อสารส่วนใหญ่คือเขมร ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านตะ ไคงคือ ประเพณีแซนโฎนตา (ไหว้บรรพบุรุษ) รวมทั้งความเป็นเอกลักษณ์ของเรื่องภาษาพูด สิ่งเหล่านี้ ยังมีการสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง

ความเป็นอยู่ มีลักษณะที่อยู่อาศัยที่สร้างด้วยวัสดุอันถาวรได้แก่ ปูนซีเมนต์ ที่อยู่อยู่ใน ลักษณะปานกลางถ้าเทียบกับครอบครัวที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองหรือเทศบาล ซึ่งในปัจจุบันเริ่มขยาย ไปอยู่ตามท้องนา เพราะในสภาพพื้นที่เริ่มแออัดมากขึ้น

บริบทการดำรงชีวิตเป็นไปแบบเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำ ไร่ หนุมสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ จะเดินทางไปรับจ้างทำงานในตัวเมือง หรือในเมืองหลวง

^{๙๙} สัมภาษณ์, นางพรหมศรี วงศ์วิลาส, วันที่ ๒๓ สิงหาคม, ๒๕๖๔.

^{๑๐} สัมภาษณ์, นายเทียม หมั่นอุตสาห์, วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๔.

และเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ก็จะเดินทางกลับภูมิลำเนา เพื่อประกอบอาชีพหลักของตน เป็นเช่นนี้เรื่อยไป ในสมัยโบราณจากการสัมภาษณ์นั้น กลุ่มชาติพันธุ์ มีประเพณีการประกอบพิธีบูชาเทพซึ่งในปัจจุบันปัจจุบัน ก็มีส่วนคล้ายกันพอสมควร เช่นลักษณะการประกอบพิธีกรรม อย่างเช่น การเซ่นโถงตาในช่วงเดือน ๑๐ ของทุกปี การปลูกบ้านที่ยกสูงในบางพื้นที่ การไหว้และการเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับชนชาติพันธุ์กวย แต่ถ้าจะเปรียบ ประเพณีและความเชื่อ ต่างๆ จะคล้ายกับกลุ่มชาติพันธุ์กวยเป็นอย่างมากเช่น เช่น ลักษณะบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน การนับเวลา วัน เดือน ปี การเชื่อถือโชคกลาง ฤกษ์ยาม การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน การประกอบอาชีพ การละเล่นต่าง ๆ ตลอดจนอุปนิสัยส่วนบุคคลดังจะอธิบายต่อไปนี้

๑. อัตลักษณ์การตั้งที่อยู่อาศัย

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรบ้านตะโคงใช้ภาษาเรียกบ้านว่า “ปะเตียะ” การสร้างบ้านเรือนของชาติพันธุ์เขมรคติความเชื่อ หลายประการด้วยกัน ทั้งทิศทางการสร้างบ้าน และการแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน โดยทั่วไปจะไม่สร้างบ้านเรือนและมีทางขึ้นลงบันไดบ้านไปในทิศตะวันตกอย่างเด็ดขาด เพราะถือว่าทิศตะวันตกเป็นทิศอัปมงคลหรือเป็นทิศของผี และเมื่อลูกจะสร้างบ้านหลังใหม่จะไม่สร้างบ้านอยู่ทางทิศใต้ของพ่อแม่ เพราะถือเป็นการลบหลู่ผีบรรพบุรุษ เนื่องจากในมุมใดมุมหนึ่งทางทิศใต้ของบ้านพ่อแม่ นั้นเป็นที่ตั้งหิ้งบรรพบุรุษ จากลักษณะการสร้างบ้านและทิศทางการสร้างดังกล่าว ทำให้ผู้พบเห็นทราบได้ว่า สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“บ้านของเราในอดีตมักใช้วัสดุที่หาได้ตามธรรมชาติมาปลูกสร้าง เช่น ต้นไม้ที่อยู่ตามท้องนาของตนเองและตามชายป่า ตามลำห้วย หลังคามุงด้วยหญ้าคา ปัจจุบันอาจเป็นสังกะสีตามฐานะครอบครัว ครอบครัวของชาวเขมรมักอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่และเคารพกันตามอันดับอาวุโส บางบ้านจึงมักต่อเติมจากเรือนใหญ่ออกไป หรือมีบ้านเรือนใกล้เคียงกันอยู่หลายหลัง ลักษณะบ้านนิยมสร้างด้วยเสา ๙ ต้น”^{๑๑}

“สิ่งที่แตกต่างเกี่ยวกับการสร้างบ้านซึ่งไม่เหมือนที่อื่นคือ ตัวบ้านจะมีลวดลายฉลุ ตกแต่งให้สวยงามเหมือนบ้านเรือนในวัฒนธรรมอื่นๆ ใต้ถุนมักสูงและปล่อยไว้โล่งเพื่อเป็นที่เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย เล้าเป็ด ไก่”^{๑๒}

“บ้านตะโคง ล้อมรอบด้วยธรรมชาติและป่าไม้ ซึ่งส่วนใหญ่ในบริเวณนี้เป็นบริเวณพื้นที่สูง สามารถมองเห็นได้ในระยะไกลได้ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน มีความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในเขตจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ โดยแต่ก่อนจะสร้างบ้านให้ใต้ถุนบ้านโล่ง ให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก นิยมตั้งเสาด้วยเสาไม้ อย่างน้อยจำนวน๙เสาคี่ขึ้น”^{๑๓}

ในปัจจุบันสามารถพบเห็นบ้านทรงไม้ ปล่อยให้ใต้ถุนโล่ง หรือบางบ้านได้ทำคอกวัวคอกควายไว้ใต้ถุน และนิยมพักอาศัยกันเป็นจำนวนมากในบ้าน เหตุที่ทำคอกวัว คอกควายไว้ใต้ถุนบ้านเพื่อที่จะนำขี้หรือมูลของสัตว์มาทำเป็นปุ๋ยข้าวและใช้ประโยชน์ในทางการเกษตร แต่ในปัจจุบันพบว่า การสร้างบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ได้เปลี่ยนแปลงไป จากการรับเอาวัฒนธรรมเข้ามา

^{๑๑} สัมภาษณ์, นายสุพรรณ บุราชะกา, วันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

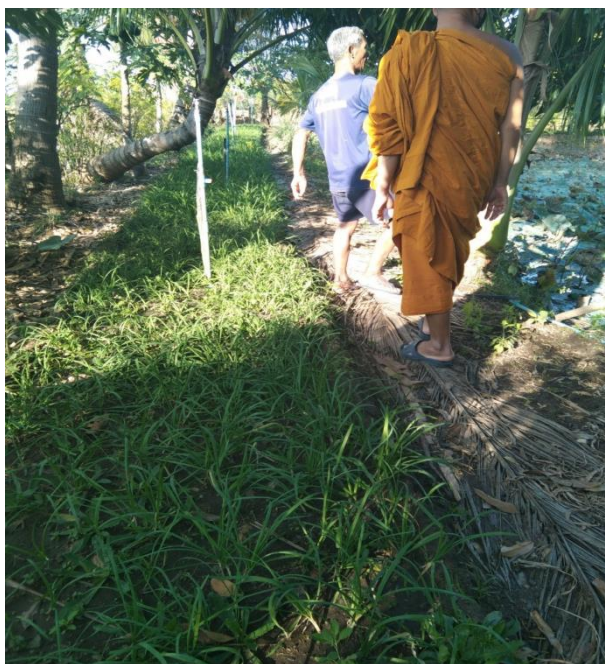
^{๑๒} สัมภาษณ์, นางน้อย รินไธสง, วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

^{๑๓} สัมภาษณ์, นายประเสริฐ นามลิวัน, วันที่ ๓๑ สิงหาคม, ๒๕๖๔.

โดยเฉพาะสังคมในเมือง มีการสร้างด้วยปูนซีเมนต์ บางหลังก็เป็นบ้านชั้นเดียว เน้นความสวยงามเป็นหลัก

๒. อาหารการกินกับพิธีกรรมความเชื่อ

ชุมชนโบราณบ้านตะโค่ง ส่วนใหญ่จะรับประทานอาหารแบบดั้งเดิมของตนเอง รสชาติของอาหารมาจากธรรมชาติเป็นหลัก ซึ่งมีความหลายของพืชพันธุ์ธัญญาหารที่หามาได้จาก ท้องถิ่น นำมาปรุงกับวัตถุดิบที่ตนเองหามาจากหนองน้ำห้วยจระเข้ ประเภทข้าว ชาวเขมรนิยม ประกอบอาหารเพื่อรับประทานในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็น กุ้ง หอย ปู ปลา กบ ซึ่งอาหารประเภท นี้ มีที่มาของแหล่งอาหารคือ ห้วยตะโค่งจากการสัมภาษณ์และสังเกตโดยรอบหมู่บ้าน พบว่าหนองน้ำ ตามธรรมชาติจัดเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวบ้าน เพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์เต็มไปด้วยป่าไม้ หนองน้ำล้อมรอบ ส่วนแหล่งอาหารที่ได้จากป่า คือเห็ด หน่อไม้ นับว่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ของชาวชุมชนมายาวนานเพราะในบริเวณนี้มีป่าอุดมสมบูรณ์มีทั้งพืชและสัตว์ผลไม้ แต่จากการ สัมภาษณ์และการสังเกตพบว่า ตามลักษณะแล้ว อาหารที่ได้มาส่วนมากจะเป็นพืช ส่วนสัตว์นั้นไม่มี เพราะเป็นเขตสงวนพันธุ์สัตว์ป่า ถ้าจับหรือฆ่าอาจจะได้รับโทษทางกฎหมาย ส่วนอาหารที่ผลิตเอง ส่วนใหญ่จะเป็นผัก ผลไม้ ตามฤดูกาล

ภาพประกอบ ๔.๔ การสำรวจแหล่งทรัพยากรอาหารในหมู่บ้าน

๒.๑ ลักษณะอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบ้านตะโค่งก็จะแบ่งเป็นส่วนดังต่อไปนี้

๒.๑.๑. **อาหารในพิธีกรรม** จะสามารถจำแนกได้สองประเภทใหญ่ๆคือ พิธีกรรม ประจำสายตระกูล และพิธีกรรมประจำชุมชน พิธีกรรมทั้งสองประเภทที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม จะคล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวถึงโดยแยกรายละเอียดทั้งสองประเภท แต่จะอธิบายถึง

พิธีกรรมสำคัญๆ เช่น พิธีกรรมแซนโฆนตา และรำมะมั่วต อาหารที่ใช้ประกอบพบในการประกอบพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรคือกล้วย กับข้าวต้มมัด เหตุผลเป็นเพราะว่า ชาวเขมรมักตั้งถิ่นฐานอยู่ในดงป่า ไกลความเจริญ เมื่อประกอบพิธีกรรมก็ไม่สามารถหาอาหารประเภทของหวานในสิ่งที่ทดแทนได้ก็มีแค่กล้วยกับข้าวต้มมัด และที่ขาดไม่ได้ก็คือ เหล้าสาโท ซึ่งบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์

“อาหารชาวเขมรกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังนิยมประกอบอาหารและรับประทานอยู่เช่นเดิมควบคู่กับการรับประทานอาหารสากลทั่วไป”

“อาหารบางชนิดมีการผสมผสานกับอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ คือ ลาว อาหารบางอย่างจึงจัดเป็นอาหารท้องถิ่นแต่ไม่สามารถกล่าวได้เป็นอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ใด นอกจากนั้นอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรยังยกระดับเป็นธุรกิจชุมชนท้องถิ่น คือมีชาวเขมรในบริเวณอุทยานเขากระโดง ได้ประกอบอาหารเพื่อการค้าในชุมชน ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีเพื่อจำหน่าย อาหารที่ชาวเขมรทำการค้ามีทั้งแกงเลียง ปนมะเขือ ห่อหมกหน่อไม้ ไข่ผัดแดง เป็นต้น ซึ่งวัตถุดิบที่หามา ก็มาจากชาวบ้านด้วยกันนั่นเอง”^{๑๔}

๒. พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนโบราณบ้านตะเคอง ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นชนที่อาศัยอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ และ มีปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมที่เป็นแบบเฉพาะวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เขมรไปเป็นในลักษณะทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่มีรากเง้าทางวัฒนธรรม จากแหล่งวัฒนธรรมเดียวกัน ผลที่แสดงได้ชัดเจนคือประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อต่าง ๆ ทั้งรูปแบบและลักษณะของพิธีกรรม การสื่อสารที่ใช้ภาษาเขมรร่วมกันได้เปลี่ยนแปลงถอยห่างจากกัน กระทั่งในปัจจุบันการสื่อสารด้วย การพูดระหว่างกลุ่มชนที่เป็นชาวไทยเขมรกับกลุ่มชนที่เป็นชาวลาว และกวย เหตุผลที่เป็นปัจจัยสำคัญส่งผลต่อปรากฏการณ์ถอยห่างทางวัฒนธรรม ระหว่างกลุ่มชนทั้งสองกลุ่ม มีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กรอบของวัฒนธรรมศูนย์กลางชาติพันธุ์เขมร ซึ่งชาติพันธุ์เขมร รูปแบบของวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจะได้รับการรับรอง จากภาครัฐและประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รวมประชาชนที่ชาวไทยเขมร วัฒนธรรมแบบเขมรจึงวิวัฒนาการไปในแบบที่ไม่อิงบริบทของกลุ่มชาวกวยและชาวลาว”^{๑๕}

“วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมในลักษณะแนวทางที่ แตกต่างกันไปจากวิวัฒนาการวัฒนธรรมศูนย์กลาง เป็นวิวัฒนาการในแบบ เฉพาะของกลุ่ม ที่ไม่ได้ซึมซับวัฒนธรรมเขมรศูนย์กลางมาเป็นปัจจัยร่วมวิวัฒนาการ”^{๑๖}

“วัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้การซึมซับวัฒนธรรมไทยส่วนกลาง ประเพณี พิธีกรรมตามความเชื่อในบางอย่าง ลักษณะจึงได้แตกต่างจากที่กลุ่มชนจากศูนย์กลางวัฒนธรรมของชาวกวยและชาวลาว เช่น พิธีกัตฉบว (ตัดเชื้อกรรมพันธุ์) ซึ่งเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าผู้ที่เจ็บป่วยนั้นเกิดจากการได้รับเชื้อที่เป็นสิ่งร้าย ๆ มาจากบรรพบุรุษ จะต้องทำพิธีตัดเชื้อกรรมพันธุ์

^{๑๔} สัมภาษณ์,นางสุกัญญา จันทร์นอก,วันที่ ๓ กรกฎาคม,๒๕๖๔.

^{๑๕} สัมภาษณ์,นายกาย วงศ์ทอง,วันที่ ๓ กรกฎาคม,๒๕๖๔

^{๑๖} สัมภาษณ์,นายทองแดง แสงอรุณ,วันที่ ๙ กรกฎาคม,๒๕๖๔

(กัตถ์นัว) เพื่อเป็นการตัดขาดจากสิ่งร้าย ๆ จากบรรพบุรุษถึงจะหายจากโรคร้ายต่าง ๆ และยังสามารถพบได้อีกหลายพิธีกรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมเขมรศูนย์กลาง”^{๑๗}

สังคมและวัฒนธรรมที่เข้ามากระทบชุมชนที่เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบ ความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์จึงเป็นไปใน แบบที่ซึมซับวัฒนธรรมแต่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์เขมรเดิม ตามเชื้อชาติ ที่ติดตัวมาตั้งแต่แรกเกิด พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่อุทยานเขากระโดง เป็นพื้นที่ไม่ห่างจากเมืองบุรีรัมย์มากนัก การปฏิบัติตาม ความเชื่อครั้งก่อนที่จะถูกแบ่งพรหมแดนเป็นไปในลักษณะที่ไม่เต็มรูปแบบตามที่กลุ่มชน โดยวิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติตามความเชื่อของกลุ่มชนชาวเขมรในพื้นที่จะเป็นไป ในลักษณะที่ลอกเลียนมาเฉพาะบางส่วน เหตุผลสืบเนื่องมาจากการสืบทอดความเชื่อจะเป็นใน ลักษณะของเรื่องเล่าที่มาสู่การปฏิบัติ หรือได้ไปสัมผัสกับประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ไม่มี อาจารย์ (เจ้าพิธีหรือหมอพิธี) ที่ได้รับการสืบทอดมาโดยตรงจากครูบาอาจารย์ที่ปฏิบัติอยู่ที่ ศูนย์กลางวัฒนธรรมที่ชาวชุมชนปฏิบัติอยู่ในชุมชนเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อที่ผ่านการสืบทอดสืบต่อ ๆ จากบรรพบุรุษกันมาตั้งแต่ครั้งอดีต ซึ่งครั้งอดีตกลุ่มชาติพันธุ์เขมรเป็นกลุ่มชนที่มีความยิ่งใหญ่ และมีอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมอย่างมาก พิธีกรรมตามความเชื่อของชาติพันธุ์เขมรจึงสามารถพบได้ อย่างหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งยังมีหลายพิธีกรรมตามความเชื่อที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้ สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ของกลุ่มชน ซึ่งเหตุผลและปัจจัยที่ผลักดันให้มีการเกิดขึ้นของ พิธีกรรมความเชื่อของชุมชนบ้านตะโค่งดังนี้

“เพื่อต้องการให้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจเมื่อเกิดเหตุการณ์บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นกับชุมชนหรือกลุ่มชนในชุมชน ซึ่งเป็น เหตุการณ์ที่กลุ่มชนในชุมชนไม่สามารถหาคำอธิบายมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ หรือไม่ อาจหาข้อสรุปเชิงวิทยาศาสตร์ได้ในเวลานั้น ๆ ชาวชุมชนจึงจำเป็นที่จะต้องหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ”^{๑๘}

“การสร้างพลังทางใจต่อสู้กับอาการเจ็บป่วยชุมชนบ้านตะโค่งซึ่งแต่ครั้งโบราณถึงแม้พื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ในเขตที่ใกล้เมืองแต่ด้วยความเชื่อและ ความเจริญด้านการรักษาพยาบาลชุมชนจึงจำเป็นที่จะต้องพึ่งพากันเองโดยได้ประยุกต์เอาความเชื่อใน ลักษณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการรักษาพยาบาลเพื่อเป็นประคับประคองกลุ่มชนในชุมชน ให้ผ่านพ้นไปจากอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมแกคร้วะ (แก้เคราะห์)”^{๑๙}

“การยึดถือศีลปะร่วมสมัยกับการผสมวัฒนธรรมด้านศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิต คือ อาศัยพลังบวร” ในการทำงานและอาศัยร่วมกัน โดยมีวัด เป็นศูนย์กลางทางจิตใจซึ่งตรงกับกรสัมภาษณ์ของนายบุญช่วย เชียงรัมย์ ได้บอกว่า

“ตั้งแต่เกิดมาตั้งแต่ตอนเด็กถึงตอนนี้ยังเห็นบ้านตะโค่งยังมีความเชื่อและเชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นของคู่บ้านของบ้านตะโค่งที่เชื่อได้ว่า เป็นของโบราณที่ว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนโบราณคือ หินที่ขุดเจอซึ่งเป็นบ่อน้ำในบริเวณโรงเรียนบ้านตะโค่ง”^{๒๐}

^{๑๗} สัมภาษณ์,นางจันท์ ไวกำปา,วันที่ ๙ กรกฎาคม,๒๕๖๔.

^{๑๘} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๒๓ กันยายน, ๒๕๖๔.

^{๑๙} สัมภาษณ์,นายสุดใจ มนตรีนอก,วันที่ ๒๓ กันยายน,๒๕๖๔.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายบุญช่วย เชียงรัมย์ วันที่. ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๔.

รูปภาพแสดง ๔.๕ บ่อน้ำที่ขุดพบหินโบราณ

“ชุมชนแห่งนี้ก่อนจะมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการเซ็นไหว้บอกเจ้าที่เจ้าทางให้รับรู้ถึงเทวดานางสาธิตต่างๆ เพราะเชื่อว่า ท่านเหล่านั้นจะคอยปกป้องรักษาชีวิตและครอบครัวของชุมชนตลอดจนดลบันดาลสิ่งดีที่เราได้บนหรือขอไว้ในประการต่างๆ หากไม่มีการเซ็น หรือไหว้หากจัดกิจกรรมหรือทำงานในชุมชนแล้ว ก็จะทำให้เกิดความไม่สะดวกและส่งผลให้เกิดการผิดและทะเลาะกันตามมา”^{๒๑}

“แต่ละปีกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดให้ชุมชนและสร้างอัตลักษณ์ของหมู่บ้านนี้คือ ประเพณีบุญผะเหวด และสักการะเจดีย์สันติคุณ วัดบ้านตะโคก โดยจุดเด่นของชุมชนนี้เกิดจากการประสานงานกันกับทุกภาคส่วนทำให้เกิดความศรัทธาและความเชื่อในการจัดทำกิจกรรม ที่ผ่านมานั้นทุกคนในชุมชนจะตั้งใจฟังเทศมหาชาติจนจบเพราะยังมีความเชื่อหากฟังจบจะได้เข้าถึงพระนิพพานในชาตินี้หรือชาติหน้า”^{๒๒}

“ในสังคมไทยความเชื่อและศาสนาหลากหลาย มีลักษณะความเป็นไทยร่วมกัน คือ ความอดกลั้นทางความเชื่อและศาสนา ทำให้ความหลากหลายทางความเชื่อและศาสนา ไม่ค่อยเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งทางด้านการเมืองและสังคมโดยรวม”^{๒๓}

“ความเชื่อและศาสนามีอิทธิพลต่อสถาบันสำคัญ เช่น การปกครอง กฎหมาย การศึกษา ทำให้ความเชื่อและศาสนาแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ สอดประสานกันไปอย่างแยกไม่ออก การจะเข้าใจและเข้าถึงสภาพความคิดของสังคมไทยและศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ จึงจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะความเชื่อและศาสนาด้วย”^{๒๔}

“เรายังมีแนวความคิดที่ว่าความเชื่อและศาสนาย่อมเปลี่ยนแปลง หรือมีผู้นำไปใช้ในทางต่างๆ จึงนับเป็นตัวจักรและปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคม ความคิดโดยรวมของคนเปลี่ยนแปลง

^{๒๑} สัมภาษณ์. นายยอด โพธิ์นอก. วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๔.

^{๒๒} สัมภาษณ์. นายชัชวาล เปกรัมย์, วันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๓} สัมภาษณ์. นางจำปา พลแก้ว, วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

^{๒๔} สัมภาษณ์. นายอรรถพร รัตนโสภากา, วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๔.

หรือถูกชักนำไปในทางต่างๆ ได้ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง มีปัญหาใหม่ๆ เกิดขึ้น ศาสนาย่อมมีส่วนช่วยแก้ไขหรือทำให้ปัญหาซับซ้อนขึ้นได้”^{๒๕}

“ชุมชนบ้านตะโค่งที่ดำรงอยู่ในขณะนี้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิดและแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ ๆ ส่งผลต่อเนื่องกระแสของศาสนาใหม่ๆ หรือแนวใหม่ๆ ในศาสนาหลักแต่เดิม”^{๒๖}

จากบทสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยและคณะได้รวบรวมข้อมูลเพื่อสรุปในอัตลักษณ์ที่บ่งบอกถึงชุมชนบ้านตะโค่งยังคงมีความเชื่อในแนวคิดที่ยังนำไปสู่การเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนโบราณไว้เป็นอย่างดีคือการประยุกต์แนวคิดโดดเด่นดังนี้

๑. พิธีกรรม ศาสนาและความเชื่อ

๑.๑ พระเจดีย์สันติคุณ

พระเจดีย์สันติคุณได้สร้างขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๑ โดยคณะศรัทธาชาวบ้านที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรสถานเพื่อระลึกถึงอดีตเจ้าอาวาสพระครูสันตีสารคุณที่ชาวบ้านให้การเคารพและนับถือเป็นอย่างยิ่ง จุดประสงค์การสร้างเจดีย์เพื่อเป็นพุทธบูชาของชุมชนรวมถึงเป็นส่วนกลางของการสร้างความดีของอดีตเจ้าวาสที่สร้างเอาไว้ให้ชุมชนได้เห็นเป็นรูปธรรม โดยองค์ของเจดีย์เป็นแบบผสมผสานศิลปะร่วมชมแบบบายล ซึ่งโยงกับความเชื่อและศาสนาที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนบ้านตะโค่งอย่างแยกไม่ออก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเราไม่ได้นับถือศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่ก็ได้หมายความว่าความเชื่อและศาสนาจะมีบทบาทต่อยลงไป การนับถือศาสนาของชุมชนบ้านตะโค่งเป็นเรื่องสำคัญที่จะหล่อหลอมให้ชุมชนซึ่งเป็นชุมชนโบราณและเป็นแบบอย่างที่เราเรียกว่า "ชุมชนศีลห้า" มีเอกลักษณ์ความเป็นโบราณซึ่งมีอายุนับร้อยปีในแง่การสร้างสรรค์ การยกระดับวัฒนธรรม และความสืบเนื่องทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นอารยธรรม ศาสนาและความเชื่อเป็นทั้งเหตุโดยตรงและโดยอ้อม ที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ในชุมชนได้ขยายไปสู่ความเชื่อในสิ่งต่างที่เกิดขึ้นดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ระบบเรื่องการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในศาสนา เป็นเรื่องสำคัญ ความประพฤติทางศีลธรรมจรรยาอย่างเดียวย่อมไม่พอ ต้องมีการเตรียมในด้านต่างๆ ในส่วนนี้มักผูกอยู่กับระบบของพิธีกรรม เป็นพื้นฐานเดิมมาแต่เริ่มมีการเชื่อเรื่องเทพที่ต้องปฏิบัติกัน”^{๒๗}

“การบูชาด้วยพิธีกรรมต่างๆ มุ่งเพื่อแสดงความภักดี การสวดมนต์ทำวัตรเพื่อให้จิตใจสงบ ศาสนายังมี ระบบความคิด ปรัชญา เป็นแกนหลักในทางการสร้างเหตุผล หรือเพื่อพิสูจน์ความเป็นไป ขนบธรรมเนียมความเชื่อในศาสนาของตน ศาสนาผูกพันหรืออาจเรียกว่า เกิดในสังคมเปลี่ยนแปลงไปในสังคม ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง เป็นเครื่องกำกับความคิดความอ่าน เป็นเครื่องบังคับพฤติกรรมของมนุษย์ ศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งในสังคม เพื่อประโยชน์แก่การเข้าใจพฤติกรรมด้านความเชื่อของคนในสังคม”^{๒๘}

“การนำเอาหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันถือว่า ในชุมชนบ้านตะโค่งเรายังมีความเชื่อในเรื่องการสวดมนต์ที่ผ่านมานั้น ทุกๆปีหลังจากที่มีทุกคนอ่อนล้าจากการงานทาง

^{๒๕} สัมภาษณ์, นายเสมียน นิวาสรัมย์, วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๒๖} สัมภาษณ์, นายเสื่อ โพธิ์เงิน, วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๒๗} สัมภาษณ์, นายธวัชชัย วิชัยรัมย์, วันที่ ๒๓ สิงหาคม, ๒๕๖๔ (สัมภาษณ์ออนไลน์)

^{๒๘} สัมภาษณ์, นายเสมียน นิวาสรัมย์, วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๔.

บ้าน โดยเฉพาะชาวไร่ ชาวนา ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ที่ทำกินของตนเอง เมื่อถึงเวลาสิ้นปีทุกครัวเรือนจะมาร่วมงานประเพณีที่ทางวัดจัดขึ้นในแต่ละเดือนตามความเชื่อฮีตสิบสอง

รูปภาพประกอบ ๔.๖ แสดงเจดีย์สันติคุณ

“การทำขวัญหรือเรียกขวัญถือว่าเป็นการเสริมกำลังให้คนในชุมชนเกิดพลังในทางใจ เพื่อที่จะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ในชุมชนบ้านตะโคก มีความเชื่อที่ปฏิบัติกันมาช้านานเกี่ยวกับพิธีการทำขวัญ”^{๒๙}

จากการสัมภาษณ์ข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า มิติของวัฒนธรรมของชุมชนบ้านตะโคกได้สอดแทรกในเนื้องานทุกอย่างโดยเฉพาะส่วนคุณค่าทางศาสนาและความเชื่อของชุมชนมาเข้ากับระบบวิถีชีวิตโดยการอนุรักษ์ ศิลปวัตถุของประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยคำนึงถึงคุณค่าแก่ชีวิตโดยรวมของชุมชนหมู่บ้าน รวมถึงการค้นหา รักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้านอื่นๆ ที่เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยชุมชน เมื่อมีการดำเนินการแล้วก็จะเกิดการฟื้นฟู เป็นการดึงเอารูปแบบและเนื้อหาของวัฒนธรรมให้กลับคืนทำหน้าที่ได้ต่อเนื่องมาโดยมีการเสริมหรือกระบวนการหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ เข้าไปผสมผสานเพื่อให้วัฒนธรรมเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งการฟื้นฟูแบบนี้เป็นการเน้นที่ระบบวิถีคิดและสาระมากกว่ารูปแบบการสร้างใหม่ คือทิศทางและรูปแบบอัตลักษณ์ชุมชนบ้านตะโคกด้านความศรัทธาความเชื่อมีมายาวนานเพราะชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและศักดิ์ศรีของตนเองจนประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการขยายแนวคิดแนววัฒนธรรมชุมชนเข้าไปร่วมกับองค์ความรู้สมัยใหม่ตามศาสตร์พระราชา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์เพื่อการพัฒนาไปสู่การพลิกฟื้นพลังภูมิปัญญาจากฐานรากเดิมเข้าสู่การปรับตัวอย่างมีทิศทางที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชุมชนอย่างแท้จริง

^{๒๙} สัมภาษณ์.นายมานพ พันธุ์ทิ, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๔.

๑.๒ การส่งเสริมคุณธรรม

ชุมชนโบราณบ้านตะโค่ง เป็นชุมชนเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า พลังที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชน ปัจจุบันพระครูปริยัติยานุศาสน์ เป็นเจ้าอาวาสนักพัฒนาและมีความรู้ด้านวิชาการ ชุมชนบ้านตะโค่งได้เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านศีลห้ามาช้านานและได้เกิดการปฏิบัติธรรม ในทุกๆวันพระของทุกเดือน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีพลังทางบวกโดยการสวดมนต์ เพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลให้ตนเองและคนในครอบครัว

“ตลอดระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา วัดบ้านตะโค่งโดยการนำของผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชน ได้ทำประชาคมตร่วมกันในการเข้าวัดเพื่อสวดมนต์ในทุกวันพระ หากครอบครัวใดไม่สะดวก ต้องแจ้งให้ทางผู้นำได้ทราบถึงสาเหตุของการไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง ทั้งนี้เพื่อความเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติเพื่อให้เป็นกิจวัตรของชุมชนบ้านเรา”^{๓๐}

“การทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน ถือเป็นหัวใจหลักของความรัก และความสามัคคีของหมู่บ้าน กิจกรรมจิตอาสาในวันสำคัญต่างๆ พระถือว่ามีส่วนสำคัญในการสร้างกิจกรรมขึ้นมาแต่ละครั้ง เพราะท่านเป็นนักพัฒนาและวิสัยทัศน์ที่ไกล เหมือนที่ผ่านมา ทางวัดได้พาทำกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีในช่วงสิ้นปี เพราะมีความเชื่อว่า การสวดมนต์ข้ามปีช่วยให้เรามีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆและการใช้ชีวิตก็จะราบรื่นในปีใหม่ด้วย”^{๓๑}

ภาพประกอบ ๔.๗ กิจกรรมการสวดมนต์ทุกวันพระ

อาจกล่าวได้ว่าชุมชนบ้านตะโค่ง อัตลักษณ์จะเกิดขึ้นไม่ได้ภายใต้การกฏเกณฑ์ และกติกาแบบเก่า หากวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น จะพบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ส่งผลต่อแนวคิดและทิศทางการพัฒนา หลังจากนั้นการทำงานได้หันเข้าสู่ลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชน การค้นหาประสบการณ์ระดับชุมชน ทำให้เกิดทฤษฎีต่างในชุมชนที่เกิดจากสภาพที่เป็นจริงของอดีตและปัจจุบัน

^{๓๐} สัมภาษณ์, นายวิทักษ์ โปรยไธสง, วันที่ ๓ กันยายน, ๒๕๖๔.

^{๓๑} สัมภาษณ์, นายสุชาติ โปธิเงิน, วันที่ ๒ กันยายน, ๒๕๖๔.

ของหมู่บ้าน และการแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่างรอบด้าน มีรากฐานอยู่ที่ระบบคุณค่าดั้งเดิม และแสวงหารูปแบบใหม่เพื่อสืบทอดจิตวิญญาณแห่งอดีตและการพึ่งตนเอง การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมไทย

รูปแบบอัตลักษณ์ ของชุมชนบ้านตะโคง โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และจัดทำเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในแต่ละคุ้มของชุมชนบ้านบ้านตะโคง เพื่อนำประเด็นที่จากการเสวนามาสรุปรวบรวมร่วมกันกับผู้นำชุมชนโดยมีศาสนาเป็นตัวกลางในการให้คำปรึกษาต่างๆโดยยังยึดแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านทางศาสนาและประเพณีในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับชุมชนโดยนำวิถีการดำรงชีวิตและปฏิบัติภายใต้ความศรัทธาของพระครูสันตีสารคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านตะโคงที่ได้สร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมให้คนได้เรียนรู้และสืบทอดจนถึงปัจจุบัน

บ้านยาง หมู่ ๑ ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์

ชุมชนบ้านยางลาว ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการรวมกลุ่มของคนในพื้นที่ ที่จะสร้างอาชีพและอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นมาให้เป็นรูปธรรมและให้ผู้คนเกิดการสนใจอยากจะศึกษาเป็นหลักเบื้องต้นในการใช้หลักเกณฑ์ด้านเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะชี้วัดความสำเร็จ ชุมชนต้องมีค่านิยมแบบยึดหลักเหตุและผลให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางที่สุด เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านยางลาว มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. อัตลักษณ์ด้านศิลปะและวัฒนธรรม

๑.๑ ศิลปะการแต่งกายแบบลาวเวียง(ผ้าซิ่นตีนแดง)

“สิ่งที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านยางลาวได้ชัดเจนแล้ว อย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือ ผ้าทอมือของชาวลาวเวียงชุมชนบ้านยางลาว การทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมาตั้งแต่โบราณ และถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้หญิงลาวเพราะการทอผ้าได้งดงามเป็นสิ่งสะท้อนว่า มีความพร้อมในการออกเรือนหรือการแต่งงาน^{๓๒}

“ผู้หญิงลาวจะใช้เวลาว่างจากงานบ้านงานเรือน และการทำไร่ไถนาทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มของคนในครอบครัว โดยใช้เวลากลางคืน^{๓๓}

“เวลาหยุดพักเพื่อรอคอยการเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบหลักในการทอ การเรียนรู้วิธีทอจะเป็นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติสืบทอดกันมาในครอบครัว หรือเครือญาติใกล้ชิด ลวดลายบนผืนผ้านั้นผู้ทออาจเรียนรู้จากบรรพบุรุษและออกแบบลายของตนเองขึ้นมา ทำให้ผ้าแต่ละผืนมีความเฉพาะตัว กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริเวณอุทยานเขากระโดงยังคงมีสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าแบบดั้งเดิมอยู่ โดยนำลายผ้าโบราณมาแกะลายแล้วทอตามลวดลายแต่ไม่ได้ปั่นเส้นด้ายสำหรับทอผ้าเองเนื่องจากเสียเวลามากเพื่อความสะดวกจึงใช้เส้นด้ายทอสำเร็จรูปจากโรงงาน การทอผ้าด้วยเทคนิคการจกซึ่งก็คือการทอลวดลายบนผืนผ้าด้วยการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วง ๆ^{๓๔}

^{๓๒} สัมภาษณ์, นางดาวประกาย วิหคเหิน, วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์, พระมหาสนอง กิตติสาโล,ปธ.๙, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๔.

^{๓๔} สัมภาษณ์, รังสิทธิ วิหคเหิน.อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์. วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๔.

การจกจะใช้ไม้หรือชนเม่น จกหรือควักเส้นด้ายสีสนต่าง ๆ ขึ้นมาบนเส้นยืนให้เกิด ลวดลายตามที่ต้องการโดยมีเส้นยืนเป็นด้ายสี แดงซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของผ้าลาวเวียง แล้วนำมา เป็นส่วนประกอบของตีนผ้าซิ่น หรือที่เรียกว่า “ผ้าซิ่นตีนจก”^{๓๕}

ภาพประกอบ ๔.๘ การทอผ้าด้วยการชาวใหม่ บ้านยางลาว

“ผ้าซิ่นตีนซึ่งเป็นผ้าถุงของผู้หญิงถือเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่ง ผ้าผืนหนึ่ง ประกอบด้วยผ้าสองส่วนคือ ส่วนตัวที่เป็นการทอด้วยสีพื้นหรือลวดลาย พื้นฐานโดยไม่ได้ทอแบบจก ส่วนตีนทอด้วยวิธีการจกแล้วนำไปต่อเชิงผ้า เรียกว่าตีนซิ่นหรือตีนจก ตรงส่วนนี้จะมีลวดลายงดงาม มากใช้เวลานานในการทอ ผู้ทอต้องใช้ความละเอียดและมีความอดทน สูงในการทอให้มีความงดงาม และได้ลวดลายตามที่ต้องการ ลายตีนจกที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาว เวียงก็คือลายซีกสามเหลี่ยม โดยทอลายเป็นสามเหลี่ยม ๔- ๗ แถว และมีสร้อยเฉพาะตีนล่าง ส่วน ด้านบนไม่มีสร้อย^{๓๖}

^{๓๕} สัมภาษณ์, นางสาวทอง กลอนโพธิ์, วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๔

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติธาดา เจ้าอาวาสวัดโพธิ์น้อย วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ภาพประกอบ ๔.๙ การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนบ้านยางลาว

ปัจจุบันยังนิยมแต่งกายด้วยผ้าทอมือเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน และจะมีวันในการแต่งกายแบบลาวเต็มรูปแบบในเทศกาลสำคัญ แต่การทอผ้าเพื่อใช้นั้นได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ผู้หญิงลาวที่ทอผ้าได้มีไม่มากนัก มีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่ และเยาวชนผู้สนใจจำนวนหนึ่งที่พยายามสืบทอดการทอผ้าแบบผ้าซิ่น^{๓๗}

ภาพประกอบ ๔.๑๐ การแต่งชุดผ้าซิ่นตีนแดง บ้านยางลาว

การทอผ้าก็บววิถีชีวิตของชาวลาวได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิตในยุคสมัยปัจจุบัน เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ผู้หญิงจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป การทอผ้าไม่ใช่ส่วนสำคัญในวิถีชีวิตของผู้หญิงอีกต่อไป เนื่องจากผู้หญิงมีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นและสามารถซื้อหาผ้าที่ทอสำเร็จแล้วมาใช้ได้ การทอผ้าเป็นเรื่องของการประกอบอาชีพเสริม การอนุรักษ์ความงามของลายผ้าและการสร้างอัตลักษณ์เพื่อความโดดเด่นของชุมชนมากกว่าเป็นเรื่องของคุณค่าของผู้หญิงหรือปัจจัยในการเลือกคู่ครองของผู้ชาย ค่านิยมของการการเป็นแม่เรือนที่ดีเปลี่ยนไปไม่จำเป็นต้องทอผ้าได้ก็สามารถเป็นแม่เรือนที่สมบูรณ์ได้ ส่งผลให้ผู้หญิงที่ทอผ้าเป็นลดน้อยลงจากในอดีต ความหมายที่เคยอยู่คู่กับการทอผ้าโดยเฉพาะค่านิยมใน

^{๓๗} สัมภาษณ์ ผศ.รังสิทธิ วิหกเหิน, วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

การเลือกคู่ครองของผู้ชายที่จะเลือกผู้หญิงที่ทอผ้าไต้ดงาม และเป็นคุณสมบัติที่สำคัญในการเป็นผู้หญิงที่สมบูรณ์และเป็นแม่เรือนที่ดีถูกลดทอนให้เลือนหายไปจากวิถีชีวิตด้วยเช่นกัน

ความเชื่อและประเพณี^{๓๘}

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มียุทธิตพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของชาวลาว โดยเฉพาะความเชื่อในรูปของศาสนาและอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติหรือภูตผีวิญญานต่างๆ เป็นระบบความเชื่อพื้นฐานที่มีมานานในสังคมทุกแห่ง และยังถือเป็นระบบที่ใช้ในการ รักษากฎเกณฑ์ระเบียบสังคมด้วยวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีความ เชื่อในเรื่องการนับถือผีอยู่ก่อนที่วัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาแบบพราหมณ์และพุทธจะเข้ามา อิทธิพลต่อผู้คนในดินแดนแถบนี้ และหลังจากการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์และพุทธแล้ว การนับ ถูผียังมีสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้^{๓๙}

จากความเชื่อดังกล่าวทำให้ผู้คนในสังคมได้มีประเพณี พิธีกรรมที่เป็นสัญลักษณ์สื่อถึง ความเชื่อและถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติในวิถีการดำเนินชีวิตไม่ได้แยก อย่างชัดเจนว่าพิธีใดเป็น ผี พราหมณ์หรือพุทธ ประเพณี และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นล้วนมีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายสำคัญก็คือเป็นการปฏิบัติเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติมีความสุข^{๔๐}

ชาวลาวเวียงบ้านยางเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความ เชื่อ พิธีกรรม และ ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสาน ความเชื่อทั้งพุทธ พราหมณ์ และผี เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษเช่นพิธีเบิกหอบ้านเป็นพิธีที่จัดขึ้นทุกปีเพื่อแสดงความเคารพสักการะผีบรรพบุรุษซึ่งเชื่อว่าผี บรรพบุรุษจะเป็นผีที่ให้ความคุ้มครองชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ทั้งชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน และ ชาวบ้านที่เดินทางไปทำงานนอกชุมชน แต่เดิมนั้นจะเป็นพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษโดยเฉพาะแต่“ฮีดสิบสอง” คำว่า “ฮีด” มาจากคำว่า “จาริตประเพณี” หรือสิ่งที่ยึดถือประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันเป็นระยะเวลายาวนาน ส่วนคำว่า “สิบสอง” หมายถึง เดือนทั้ง ๑๒ เดือนในรอบหนึ่งปี ดังนั้นความหมายโดยรวมๆ จึงหมายถึง งานบุญประเพณีในแต่ละเดือนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว^{๔๑} ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่ครั้งโบราณ จุดมุ่งหมายเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ตอบแทนบุญคุณของธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ช่วยดลบันดาลให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ในแต่ละเดือนจะจัดให้มีงานบุญที่แตกต่างกันคือ ปรากฏการณ์ทางสังคมตั้งแต่เดิมจนถึงปัจจุบัน เมื่อมาถึงสมัยที่มีความต่างศักดิ์ การทำให้เกิดสัญลักษณ์ที่สำคัญในชุมชนบ้านยางที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมคือ นาค ทำให้สังคมมีความหมายที่น่าสนใจยิ่งนัก โดยเฉพาะศรัทธาอันดั้งเดิมของวัฒนธรรมลาวที่ถูกสร้างบนพื้นฐานสุนทรียะทางศิลปะ ความศรัทธาและอุดมการณ์ของมนุษย์ อันเป็นพื้นที่หลักของสังคม ^{๔๒} ในมิติสัญลักษณ์และความหมายของนาคทั้งรูป ภาษา ภาพ และความคิด เป็น

^{๓๘} สัมภาษณ์ นางสูง เฟ็งพิช, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

^{๓๙} สัมภาษณ์, นายสุริยันต์ คะณวัน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านยาง วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระมหาวีรชน วีรสิโล เจ้าสำนักวัดบ้านโคกดิน. วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๔

^{๔๑} สัมภาษณ์, ดร.ดำเกิง โถทอง, อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๔

^{๔๒} สัมภาษณ์, นายสร้อย หงส์สา. นักวิชาการวัฒนธรรมลำปลายมาศ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๔

ร่องรอยกระบวนการความคิดของวัฒนธรรมที่นำมาเลื้อยสู่กระบวนการทางสังคม บนหนทางวถวนของความเข้าใจ ที่จะไขเข้าสู่ระบบความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและกลไกทางสังคมในชุมชน

การแต่งกายเป็นเครื่องมือทางสังคมในการสื่อความหมายที่มีหลักหรือกฎเกณฑ์ควบคุมอย่างเป็นระบบ การแต่งกายด้วยผ้าซิ่นนั้นอาจมีหลายความหมาย คือความหมายกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ชนชั้นล่างของสังคม หรืออาจหมายถึงความเป็นคนไทยก็ได้ หากแต่ความหมายในสังคมบ้านยางคือความเป็นผู้หญิง ความงาม การวัดคุณค่าของปัจเจกบุคคล^{๔๓} ชุมชนบ้านยางลาวใช้สุนทรียะทางศิลปะการแต่งกายเป็นเครื่องมือสร้างมายาภาพทางสังคมในอุดมคติ โรแลนด์ บาร์ท ได้เสนอระเบียบความคิดของการแต่งกายแต่ละชุดที่ประกอบขึ้นจากชุดสิ่งของหนึ่งๆ นั้นมีกฎเกณฑ์กำกับอยู่ในสังคmlาว รูปแบบการแต่งกายของชุมชนบางยาลาวนั้น ไม่แตกต่างกันทว่า เครื่องบ่งชี้ความแตกต่างระหว่างนั้นอยู่ที่ลวดลายผ้า สังคมใช้เสื้อผ้าลวดลาย ระเบียบความคิดที่กลายเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมภาษาเสื้อผ้าในสังคม

ภาพประกอบ ๔.๑๑ การแต่งกายของชุมชนบ้านยางลาว

ชาวลาวเวียงผู้หญิงจะนุ่งซิ่นสองชั้นในชีวิตประจำวัน ริมเสื่อรอบตัว และตะเข็บเสื่อด้วยดุกูง ฮ่องตึนกา กาบ เอื้อด้วยด้ายสีแดงขาวควบคู่กัน จะไว้ผมยาวเกล้ามวยไว้ท้ายทอย ปักปิ่นไม้ใส่ตุ้มหูสร้างตกรหรือต่างหูหลาน กำไลเงินปิดเป็นเกลียว นุ่งเหน็บเตี้ยมีฝ้านปกหัวไปงานต่างๆ ต่อมาในช่วงหลังมีการเปลี่ยนแปลงการแต่งกาย ผู้ชายเริ่มมีการซื้อกางเกงแพรสีดำมานุ่งสองชั้นดินแดง ใส่เสื่อสะพายย่ามไปงาน^{๔๔}

ลักษณะการแต่งกายที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างชุมชนชนบ้านข้างๆ ยังมีสำเนียงภาษาที่แตกต่างกันไปอีกด้วยโดยใช้ในลักษณะการรวมกลุ่มทางสังคมเช่น ประเพณี การบวช การแต่งงาน การนับถือผีเจ้านาย พุทธศาสนา

ลวดลายผ้าซิ่นของชุมชนบ้านยางลาว เป็นการสร้างภาพในบริบททางสังคม เป็นสื่อความหมายสำคัญที่ตอกย้ำความจริงทางสังคมระดับหนึ่งโดยเฉพาะความเป็นจริงในโลกสามัญ ลวดลายแต่ละลายถูกจัดอยู่บนผืนผ้าเน้นน้ำหนักความสำคัญแตกต่างกัน โดยเฉพาะลายนาคที่ปรากฏอย่างหนาแน่นบนผืนผ้าทุกประเภท ประกอบกับการวิธีที่ซับซ้อนและแฝงพลังด้วยความงดงาม ย่อมแสดงให้เห็นถึงแบบแผนของความคิดของสังคมบางอย่าง ไม่ว่าจะเป็ภาษาหรือการแต่งกายต่างมีหลักมีกฎเกณฑ์เป็นระบบกำหนดความหมาย^{๔๕}

^{๔๓} สัมภาษณ์, นางเบญจมาพรรณ วรรณโฆษิต, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

^{๔๔} เอกสารประกอบการประชุมเพื่อเสริมสร้างทุนชุมชนเครือข่ายศีล๕ วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๔

^{๔๕} สัมภาษณ์, จำสืบเอก มณี พรหมวิจิตร, วันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๔

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมองว่า ลวดลายผ้าเป็นการสร้างภาพของสังคมลาวเวียงที่มีระเบียบก็เพราะมีกฎเกณฑ์ควบคุม ฉะนั้น การเข้าใจระบบของลวดลายจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะกฎเกณฑ์ที่กำหนดกับลวดลายนั้นๆ กลไกของโครงสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างลวดลายกับลวดลาย และลวดลายกับสังคมด้วยวิธีการใด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องกระหน่ำในการผลิตผ้า

“ในส่วนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่า และส่งเสริมหมู่บ้านเป็นแหล่งเมืองเก่าที่อนุรักษ์วัฒนธรรมเก่าแก่เพราะตั้งอยู่ใกล้วัดโพธิ์น้อย มีแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ อีกทั้งชุมชนบ้านยางลาวยังมีประวัติความเป็นมาที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่คอยปกป้องรักษาบำรุง ทำความสะอาดบริเวณวัดมาโดยตลอดตั้งแต่มีการสร้างรูปปั้นเหมือนเจ้าเมืองผู้ก่อตั้งชุมชนขึ้นมา ถือว่ามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานคู่กับวัดและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หน่วยงานท้องถิ่นควรจัดแผนให้งบประมาณมาปรับปรุงก่อสร้างให้เป็นพื้นที่เมืองเก่าอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาตัวของชุมชนเองและทำให้ประชาชนมีอาชีพเกี่ยวกับการบริการการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อีกด้วย”^{๔๖}

การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง

“การรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ว่า มีความสำคัญมากเพราะปัจจุบันทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดมาจากชุมชนทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนชุมชน แผน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงถือได้ว่า การรับฟังความคิดเห็นนั้นมีความสำคัญมากต่อการดำเนินการในด้านอื่นๆ เพราะสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุด หากทางองค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาชุมชนในด้านต่างๆ ที่ทางชุมชนต้องการ ทั้งเรื่องสาธารณูปโภค การบริหารสาธารณะต่างๆ ทำให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นไป นั่นจึงห

มายความว่าการนำนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นลงสู่ชุมชนนั้น ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง”^{๔๗}

^{๔๖} สัมภาษณ์. พระศรีปริยัติธาดา,รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์. วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๗} ประชุมกลุ่มย่อย. วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

ภาพประกอบ ๔.๑๒ การสัมภาษณ์พระศรีปริยัติธาดา รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

ความต้องการของสมาชิกภายในชุมชนที่ต้องการให้ทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากยิ่งขึ้นถึงแม้ตัวชุมชนจะเป็นชุมชนที่มีจำนวนหลังคาเรือนที่ไม่สามารถจัดตั้งหมู่บ้านตามระเบียบของราชการเองก็ตาม แต่ถือว่าชุมชนอยู่ใกล้ชิดประองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และใกล้ชิดกับชุมชนเมือง

“กระบวนการจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชน ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นของการกำหนดตัวนโยบายรวมถึงนโยบายใดที่ออกมาแล้วจะนำมาสู่ชุมชน จึงเป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงก่อน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอมานั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน เปรียบเสมือนดังหนึ่งปรัชญาที่มีกล่าวว่า “ถ้ามีคนมาขอปลาเราไปจับประทาน ฟังอย่าให้ปลาเขาโดยทันทีจงสอนให้เขาจับปลาได้เอง” เพราะวันหนึ่งนั้นเขาจำต้องยืนด้วยตนเอง จึงจะถือได้ว่าเกิดความมั่นคง ทั้งชีวิต ทรัพย์สินของชุมชน”^{๔๔}

รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการสร้างรูปแบบโดยอาศัยอัตลักษณ์ชุมชนโดยผ่านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านยาง จังหวัดบุรีรัมย์

การแต่งกายเป็นเครื่องมือทางสังคมในการสื่อความหมายที่มีหลักหรือกฎเกณฑ์ควบคุมอย่างเป็นระบบ การแต่งกายด้วยผ้าชิ้นนั้นอาจมีหลายความหมาย คือความหมายกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ชนชั้นล่างของสังคม หรืออาจหมายถึงความเป็นคนไทยก็ได้ หากแต่ความหมายในสังคมบ้านยางคือความเป็นผู้หญิง ความงาม การวัดคุณค่าของปัจเจกบุคคล^{๔๕} ชุมชนบ้านยางลาวใช้สุนทรียะทางศิลปะการแต่งกายเป็นเครื่องมือสร้างมาายภาพทางสังคมในอุดมคติ โรแลนด์ บาร์ท ได้เสนอระเบียบความคิดของการแต่งกายแต่ละชุดที่ประกอบขึ้นจากชุดสิ่งของหนึ่งๆ นั้นมีกฎเกณฑ์กำกับอยู่ในสังคmlาว รูปแบบการแต่งกายของชุมชนบางยางลาวนั้น ไม่แตกต่างกันทว่า เครื่องบ่งชี้ความ

^{๔๔} ประชุมกลุ่มย่อย. วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๔๕} สัมภาษณ์, นางเบญจมาพรรณ วรรณโษิต, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

แตกต่างกันระหว่างนั้นอยู่ที่ลวดลายผ้า สังคมใช้เสื้อผาลวดลาย ระเบียบความคิดที่กลายเป็นกฎเกณฑ์ ควบคุมภาษาเสื้อผ้าในสังคม

กล่าวถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้ถูกควบคุมภายใต้กระบวนการของลวดลาย บนลายผ้า ด้วยความแตกต่างทางเพศ ทำให้เกิดการแสดงออกที่แตกต่างกันออกไป คุณค่าของคู่ ตรงกันข้ามเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องถูกรวบรวมด้วยชุมชน ความแตกต่างทางธรรมชาติระหว่างชายกับ หญิงแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดในกระบวนการที่ต่างกันออกไป ทว่าจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเพื่อดำรงชีวิต ดังเช่นผู้ชายมีหน้าที่ผลิตอาหาร ในขณะที่ผู้หญิงมีหน้าที่ผลิตเครื่องนุ่งห่ม ฉะนั้นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของทั้งสองย่อมแตกต่างกัน ผู้ชายต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ผลิตเครื่องมือในกิจกรรมต่างๆ ผู้หญิงมีหน้าที่สร้างสิ่งงดงามผ่านเครื่องนุ่งห่ม

ดังนั้นคณะผู้วิจัยมองว่า การแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่นั้นมีกิจกรรมการผลิตและ พิธีกรรมในสังคมยุคแรกของชุมชนบ้านยางลาว การแบ่งงานและการจัดสรรการผลิตที่วางอยู่บน รากฐานความแตกต่างทางเพศ ผู้ชายมีหน้าที่ผลิตเครื่องมือต่างๆ ทำหน้าที่บทบาทหลักคือพิธีกรรม ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ผลิตผ้า ดูแลบ้านเรือน อาหารการกิน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศคู่ตรงกันข้ามทำ ให้บทบาทนี้แสดงออกอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งว่า

“ผู้ชายเที่ยวบ้านสาวในตอนกลางคืน ผู้หญิงจะแสดงคุณสมบัติในการผลิตของตน ด้วยการปั่นฝ้ายหรือเย็บผ้า ทั้งหมดปรากฏเด่นชัดในการอยู่ร่วมคู่ตรงกันข้ามด้วยพิธีกรรมแต่งงานซึ่ง ทั้งสองฝ่ายจะแสดงบทบาทหน้าที่ของตนผ่านสัญลักษณ์ในพิธี”^{๕๐๕๑}

“บทบาทในการผลิตผ้าของผู้หญิงแสดงออกด้วยการใช้เสื้อผ้าหมอนแกมญาติฝ่ายชาย บนความคิดในเรื่องความเคารพผู้ใหญ่ ส่วนฝ่ายชายแสดงถึงบทบาทสำคัญทางการเพาะปลูกโดยใน ขบวนการหมากของเจ้าบ่าวนั้นจะนำกล้วย อ้อย และข้าวของเงินทองมาให้ฝ่ายหญิง”

มีเครือข่ายที่คอยให้การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง การศึกษาตาม อัยาศัย(กศน) และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ชุมชนวัดโพธิ์น้อยได้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ ของท้องถิ่นจากการประสานงานขององค์กรท้องถิ่นผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านและตำบล มีพระศรี ปริยัตติธาดา ผศ.เป็นหลักบวร.ให้ชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีกันในชุมชนอย่างเห็นได้ชัดจากการ ลงพื้นที่

จากรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านยางข้างต้น กล่าวได้ว่า การมีวัฒนธรรม ที่เป็นจุดเด่นโดยเฉพาะผ้ามัดหมี่และผ้าซิ่นตีนแดงทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในมิติของการสร้าง แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาทางศิลปะและวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันโดยมีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางความคิดและหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนองค์ประกอบต่างๆที่ นำความสุขมายังชุมชนบ้านยางลาวให้เห็นรูปธรรมอย่างเห็นได้ชัดในทุกวันนี้

บ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์

รูปแบบบ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์ เป็นชุมชนที่มีความสร้าง ความเข้มแข็งด้านสุขภาพและปลอดภัยได้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

^{๕๐} สัมภาษณ์, นางสาวโสธรา วงศ์อนุ, วันที่ ๓ มีนาคม, ๒๕๖๔.

^{๕๑} สัมภาษณ์, นางปราณี กิมเชื้อ, วันที่ ๓ มีนาคม, ๒๕๖๔.

ภาพประกอบ ๔.๑๓ อุตลักษณ์จากการสร้างธนาคารน้ำใต้ดิน

ธนาคารน้ำใต้ดิน หรือการสร้างแหล่งกักเก็บน้ำไว้ เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ได้ โดยอาศัยการดูดซึมของหินใต้พื้นผิวดินที่มีน้ำหรือการส่งต่อน้ำบาดาลผ่านบ่อซึมธนาคารน้ำใต้ดินจึงนับว่าเป็น“ทางเลือกใหม่ด้านภัยแล้ง”ที่ดี ซึ่งรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ดินแดนแหล่งผลิตอาหารหลักของสหรัฐอเมริกา มักประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ ได้นำ“ธนาคารน้ำใต้ดิน”มาใช้ และกลายเป็นตัวอย่างความสำเร็จ

“ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ได้มีการนำแนวคิดการทำ“ธนาคารน้ำใต้ดิน”มาใช้ โดยองค์กรปกครองท้องถิ่นหลายแห่งหลายจังหวัด ได้สร้างธนาคารน้ำใต้ดิน ไว้เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง และน้ำท่วม แต่บางแห่งก็ประสบความสำเร็จ แต่ก็มีอีกหลายแห่งทำแล้วแต่ล้มเหลว”^{๕๒}

“ในการรับมือปัญหาน้ำท่วม เราได้ ไปศึกษาแนวทางจัดการน้ำ รวมถึงแผนการทำแก้มลิงบริเวณที่น้ำท่วมซ้ำซาก โดยจะต้องมีมาตรการช่วยเหลือและทางรัฐบาลอนุมัติงบกลางเสนอเพื่อทำโครงการแก้ไขและบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านในปี ๒๕๖๓”

“แนวทางแก้ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง ทางคณะกรรมการตำหมู๋บ้านได้เสนอเรื่องการแก้ปัญหาพื้นที่อย่างเป็นระบบ ที่ต้องพัฒนาเรื่องน้ำอย่างเร่งด่วน ซึ่งการแก้ปัญหาดทุกซักร้อนชาวบ้านมีเครื่องมือหลากหลาย ขึ้นกับสภาพปัญหาของพื้นที่ แต่ในแผนของสทช. ยังไม่มีเรื่องการทำ“ธนาคารน้ำใต้ดิน” รวมอยู่ด้วย”^{๕๓}

“อาจกล่าวได้ว่า ธนาคารน้ำใต้ดิน ที่ชุมชนบ้าน มีความก้าวหน้ามากกว่าธนาคารน้ำใต้ดิน แห่งอื่นๆ เพราะมีการผนวกเอาเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามาใช้ร่วมด้วย ทำให้การบริหารจัดการน้ำ ที่มาจากธนาคารน้ำใต้ดินในชุมชน มีประสิทธิภาพสูง ได้ผลสมบูรณ์ โดยต้อง

^{๕๒} สัมภาษณ์. นายศีลธรรม บำรุงแคลัน,ผู้ใหญ่บ้านนุ, วันที่ ๖ มิถุนายน,๒๕๖๔.

^{๕๓} สัมภาษณ์. นางสาวศศิรินทร์ เจียมรัมย์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, วันที่ ๙ มิถุนายน,๒๕๖๔.

ขอขอบพระคุณอาจารย์และทีมงานจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ที่เป็นต้นแบบจนสามารถทำให้ชุมชนเรามีการกักเก็บน้ำได้ตลอดทั้งปี”^{๕๔}

ภาพประกอบ ๔.๑๔ ประชุมกลุ่มตัวแทนกลุ่มเกษตรกรในการสร้างแนวทางการพัฒนาน้ำใต้ดิน

“โครงการธนาคารน้ำระบบปิดเป็นนวัตกรรมเพื่อสังคม โดยประยุกต์ใช้ความคิดใหม่ๆและเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก้ปัญหาสังคมยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นสำหรับชุมชนหนองมะโมงมีนวัตกรรมต้นแบบที่สำเร็จแล้วขยายผลสู่ชุมชน”^{๕๕}

“นวัตกรรมกักเก็บน้ำท่วมและแห้งแล้ง คือโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน(ระบบปิด) เป็นการจัดการน้ำทั้งระบบใช้เทคโนโลยีด้านธรณีวิทยาสำหรับทิศทางการไหลของน้ำประยุกต์ใช้กับระบบธนาคารน้ำใต้ดินกักเก็บน้ำที่ไหลบนผิวดินในฤดูฝนลงใต้ดิน ทำให้มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ชาวบ้านนำน้ำขึ้นมาใช้หน้าแล้งได้ อีกโครงการเป็นการบริหารจัดการธนาคารน้ำใต้ดินด้วยเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในชุมชนหนองมะโมงเพื่อวางแผนและออกแบบการทำธนาคารน้ำใต้ดิน จัดสรรการใช้น้ำให้ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม”^{๕๖}

“ทุกโมเดลมาจากการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ไม่ได้ยึดเยียด พบปัญหาน้ำขุ่นขากจึงใช้วิทยาศาสตร์และข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์พื้นที่เพื่อออกแบบแก้ปัญหาเกิดนวัตกรรมธนาคารน้ำใต้ดินสำหรับเทศบาลตำบลหนองมะโมงถือเป็นตัวอย่าง ทำแล้วได้ผล มีแผนจะขยายผลส่งเสริมกับชุมชนต่างๆโดยประสานกับกระทรวงมหาดไทยนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม”^{๕๗}

^{๕๔} สัมภาษณ์. นายวิจิต จะริรัมย์, สาธารณะสุข ประจำตำบล, วันที่๒๓ สิงหาคม.๒๕๖๔.

^{๕๕} ประชุมกลุ่มย่อยชุมชนบ้านบุ, วันที่ ๒๔ กรกฎาคม,๒๕๖๔.

^{๕๖} สัมภาษณ์. นางวันเพ็ญ โสมสะอาด,วันที่ ๕ สิงหาคม.๒๕๖๔.

^{๕๗} สัมภาษณ์. นางจำปา ไชศรีรัมย์,วันที่ ๕ สิงหาคม,๒๕๖๔.

“ด้วยจุดเด่นธนาคารใต้ดินบ้านบุ หลักๆต้องให้เครดิตกับท้องถิ่น ที่มีความเข้มแข็ง สามารถเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ และนำความรู้ที่ได้ ไปใช้วางแผนบริหารจัดการน้ำได้ อย่างดี ซึ่ง ชุมชนก็มีแผนจะศึกษาการการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ต่อเพื่อหาช่องทางทางการตลาด สร้างเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน”^{๕๘}

จากการศึกษาข้อดีธนาคารน้ำใต้ดินบ้านบุ กล่าวว่า ช่วยแก้ปัญหาน้ำท่วมขังแก้ปัญหา พื้นที่แห้งแล้ง ช่วยเพิ่มระดับน้ำใต้ดินบาดาลน้ำตื้น เพิ่มความชุ่มชื้นให้ผิวดินทำให้ต้นไม้และพืชเขียว ทั้งปี ลดการระเหยของน้ำลดน้ำเสียในชุมชน ช่วยปรับปรุงคุณภาพน้ำและดินไปในตัว ลดความเสียหายด้านโครงสร้างพื้นฐานเพราะถนนขวางทางน้ำกัดเซาะของถนนหรือน้ำป่าไหลหลาก ช่วย ป้องกันไฟป่า ปีนี้ไม่มีไฟไหม้ในพื้นที่ หลักการทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดสำรวจจุดรวมน้ำหรือที่เป็นทางไหลของน้ำจากนั้นขุดหลุมให้ทะลุชั้นดินเหนียวเพื่อให้น้ำซึมสู่ชั้นใต้ดินได้รวดเร็วขึ้นปลูกแฝก รอบบ่อเพื่อตัดตะกอนสำหรับวัสดุอุปกรณ์ที่ทำไม่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม

ภาพประกอบ ๔.๑๕ ศูนย์สาธิตสุขมูลฐานชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำด้านวิชาการโดยการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งได้รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์โดยองค์การบริหารส่วนตำบล นำโดย ผู้บริหาร และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้กำหนดนโยบาย และรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆภายในตำบล หมู่บ้าน และศาสนา โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

“ชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีการวางกรอบนโยบาย สอดรับกับนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยการประชาสัมพันธ์ให้แต่ละชุมชนในเขตของตนเองรับผิดชอบคอยประกาศหรือบอกข่าวสารผ่านหอกระจายข่าวในแต่ละวัน เพื่อให้พี่น้องในหมู่บ้านเกิดการเข้าใจตรงกันในแต่ละงาน ที่ทางหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนสิ่งต่างๆลงมา”^{๕๙}

^{๕๘} สัมภาษณ์, นายวิมล เอย์ติ, วันที่ ๒๔ กรกฎาคม, ๒๕๖๔

^{๕๙} สัมภาษณ์, นางชลธิชา สมานโสรั้ง วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เจ้าหน้าที่ อ.สม.ประจำหมู่บ้าน ถือว่าเป็นหัวใจหลักในการรักษาสุขภาพร่างกายของชาวบ้าน เพราะที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาภัยกับโรคระบาดร้ายแรงคือ ไวรัสโคโรนา ทำให้ทุกคนเกิดความหวาดกลัวไม่กล้าที่จะออกไปไหน ทำให้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงไป เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่รับหน้าที่คอยให้คำปรึกษาและเช็คประวัติการเดินทางของแต่ละคน ในแต่ละเช้าก็จะคอยประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับชาวบ้านเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง”และการแบ่งงานต้องดำเนินการควบคู่กันไปตลอดเวลา นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ใกล้ชิดกับประชาชนและประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้หมู่บ้านได้เกิดสันติสุขและบริหารอย่างได้ผลดี

รูปแบบอัตลักษณ์ เป็นกระบวนการที่สร้างรูปแบบขึ้นมาเพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์แผนประจำปี จากประชุมเพื่อขอมติและเสนอพิจารณาไปยังหน่วยงานรัฐให้เป็นไปตามแผนตามหลักองค์ประกอบของชุมชน๙ดีที่เพื่อเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันถือว่าเป็นมิติสัญญาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยมีข้อปฏิบัติ

บ้านตลาดโพธิ์ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

จากการลงพื้นที่ศึกษารูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนบ้านตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ลักษณะของชุมชนโบราณมีลักษณะเนินคูน้ำ ๒ ชั้น และคันน้ำดิน ๒ ชั้น ล้อมรอบหมู่บ้านซึ่งคันดินนี้ยาวตั้งแต่บ้านตลาดโพธิ์ถึงบ้านเมืองแฝก บริเวณเนินดินนี้เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านและถูกทำลายเกือบหมด คูน้ำก็ตื้นเขินชาวบ้านใช้เป็นที่พักปลูกข้าวและพืชสวนดังนั้นจึงเหลือสภาพของคันดินและคูน้ำเพียงบางส่วนเท่านั้นและชาวบ้านจับจองเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง จากยึดรูปแบบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผักปลอดสารเคมี ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการทำอาชีพเสริม เช่น กลุ่มอาชีพเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มอาชีพเลี้ยงไก่ไข่ กลุ่มอาชีพเลี้ยงเป็ดไข่ กลุ่มเลี้ยงปลา การรวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดทำธุรกิจชุมชน โดยชุมชน

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชนตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศเป็นอย่างมากในทุกด้าน อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกันแต่ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบลิตตามมาด้วย แต่ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบลิตตามมาด้วย โดยมีการขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่มสูญหายไป

สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้ชุมชนบ้านตลาดโพธิ์สามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วย

นายสุพจน์ บุราสิทธิ์ กำนันตำบลตลาดโพธิ์มีประสบการณ์ในการทำการเกษตร และดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่า ๒๐ ปี ใช้ชีวิตแบบพอเพียง พอดี

พอประมาณ ไม่มีหนี้สิน ทำการเกษตรแบบพอเพียงตามวิถีชาวบ้าน ใช้แรงงานจากสมาชิกในครอบครัว รู้จักคิดวิเคราะห์ หาเหตุผล หาสาเหตุ เพื่อแก้ปัญหา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชน ศึกษา ค้นคว้า แสวงหาความรู้ และทดลองปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา ลดการใช้สารเคมี

“ปรับปรุงแบบการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาเป็นเกษตรผสมผสาน ทำให้ลดต้นทุนการผลิต สามารถพึ่งพาตนเอง จนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนนอกจากนี้ยังอาสาช่วยเหลือทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและสังคม โดยสมัครใจและไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นแกนนำในการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการติดต่อประสานงานกับเกษตรกร เพื่อพัฒนาภาคการเกษตรในภาพรวม รวมถึงเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ โดยสอนด้วยวิธีลงมือปฏิบัติให้เห็นผลอย่างแท้จริง และอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน สำหรับกิจกรรมทางการเกษตรในพื้นที่ ประกอบด้วย การทำนา การทำสวนไม้ผล (มะม่วง มะพร้าว อินทผลัม เป็นต้น) การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงปลา (ปลาหมอ ปลานิล ปลาดุกเพียน และปลาสร้อย) การเลี้ยงกบ การเลี้ยงกุ้งขาว การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงแพะเนื้อ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การผลิตปุ๋ยหมักน้ำ การผลิตน้ำหมักชีวภาพ การเผาถ่าน การผลิตน้ำส้มควันไม้ การผลิตแก๊สชีวภาพใช้ในครัวเรือน และการประดิษฐ์เครื่องมือภาคการเกษตรใช้เอง อาทิเช่น เครื่องคัดและนับมะนาว เครื่องคัดแยกข้าวกล้องเครื่องขูดเกล็ดปลา”^{๖๐}

นายสมศักดิ์ สละอวยรัมย์ เป็นผู้ทำการเกษตรแบบธรรมชาติ โดยเฉพาะปลูกพืชผักตามฤดูกาล และหันมาปรับเปลี่ยนเป็นการเพาะปลูกแบบเกษตรเชิงเดี่ยว โดยปลูกฝ้าย ปลูกอ้อย ปลูกหน่อไม้ฝรั่ง ซึ่งสร้างรายได้ดีในช่วงแรกแต่สุดท้ายเกิดมีหนี้สิน เนื่องจากกิจกรรมทางการเกษตรแต่ละอย่างมีต้นทุนที่สูง ประกอบกับในกระบวนการผลิตยังมีการใช้สารเคมีในปริมาณสูง เพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมากและมีคุณภาพ ส่งผลให้มีสุขภาพไม่ดี จึงหันกลับมายึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“การทำเกษตรแบบอินทรีย์ มีการทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีต้นทุนเพื่อวิเคราะห์ตนเอง จนสามารถปลดหนี้สินได้สำเร็จ และดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นระยะเวลา ๑๗ ปี สามารถเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น”^{๖๑}

“เดิมทำการเกษตรแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่พึ่งพาสารเคมีเป็นหลัก และได้กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อมาลงทุนแต่ประสบกับภาวะขาดทุนจากสภาพพื้นที่เกษตรกรรมที่ไม่เหมาะสมและมีปัญหาโรคพืชจากการผลิตแบบเดิมๆ และต้นทุนสูง ทำให้ไม่สามารถใช้หนี้ที่กู้ยืมมาได้ จึงพลิกฟื้นตนเองมาทำการเกษตรโดยไม่พึ่งพาสารเคมี โดยใช้ความรู้ที่ได้จากการไปศึกษาดูงาน ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำเกษตรอินทรีย์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าวางมือทำจริงๆ สามารถทำให้รวยได้ ไม่ใช่การรวยเงินทอง แต่รวยปัจจัยสี่ ที่อยู่ในสวนในบ้านของเรา”^{๖๒}

^{๖๐} สัมภาษณ์, นายสุพจน์ บุราสิทธิ์ กำนันตำบลลาดโพธิ์, วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๖๑} สัมภาษณ์, นายสมศักดิ์ สละอวยรัมย์, วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๖๒} สัมภาษณ์, นายสร้าง สุขนา, วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

ภาพประกอบ ๔.๑๖ การนำสินค้ามาค้าขายในตลาดอำเภอลำปลายมาศ

ผลงานที่สร้างอัตลักษณ์และเป็นประโยชน์ของชุมชนบ้านตลาดโพธิ์

๑. ใช้หลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิชาหลักในการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น โครงการพักชำระหนี้ อบรมสมาชิกกองทุนฟื้นฟู โครงการเรียนรู้การเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๒. จัดทำฐานศึกษาดูงานในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เปิดเป็นฐานการเรียนรู้ อาทิ ฐานปุ๋ยหมัก ฐานหมูหลุม ฐานบ่อปลา-บำบัดน้ำ ฐานโซล่า ทำให้เกษตรกรทั่วไปรู้จักการพึ่งตนเองโดยสร้างปัจจัยการผลิตขึ้นมาแทนสารเคมี สร้างปัจจัยการผลิตในการทำการเกษตร เรียนรู้ทดลองทฤษฎีต่าง ๆ โดยใช้พื้นที่เกษตรกรรมของตนเองเป็นต้นแบบเพื่อให้เห็นผลจากการปฏิบัติจริง

ภาพประกอบ ๔.๑๗ การทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ บ้านตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ

๓. เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมสินค้า/ผลิตภัณฑ์ที่คนในชุมชนผลิตขึ้นและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีผู้คนเข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก ก็สามารถตลาดเพื่อเป็นแหล่งรองรับสินค้าได้มากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างมูลค่าของสินค้าทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

ภาพประกอบ ๔.๑๘ การผลิตเพื่อขยายผลการตลาดชุมชนบ้านตลาดโพธิ์

จากการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านตลาดโพธิ์ ได้ใช้พื้นที่ทำการเกษตรของตนเอง เป็นแหล่งการเรียนรู้ฯ ได้นำไปใช้แก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรอย่างกว้างขวาง จนได้รับรางวัลจากหน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยใช้สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ มาเป็นสื่อตัวอย่าง เพื่อนำมาแก้ไขและประยุกต์ใช้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยหมัก บำบัดน้ำ บำบัดดิน การปลูกป่า การขยายผลงานนอกจากจะถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวผ่านการบรรยายโดยตรงแก่ผู้มาเรียนรู้ ศึกษาดูงาน

แล้วยังมีการเผยแพร่ผลงานผ่านสื่อต่าง ทำให้สอดคล้องกับสถานะปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในด้านสังคมและภูมิศาสตร์ ให้มีศักยภาพที่สูงขึ้นในการเป็นต้นแบบที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม จนสามารถมองเห็นเกษตรพอเพียงเป็นเรื่องที่ไม่ยากเกินไป

บ้านหนองเต็ง หมู่ ๑๗ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จ.บุรีรัมย์

รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์บ้านหนองเต็ง ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในชุมชน ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่นคือภาษาเขมรในการสื่อสาร การดำเนินชีวิตในรูปแบบของเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งจุดเด่นของชุมชนบ้านหนองเต็งที่ผู้วิจัยได้ใกล้ชิดและสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชนในลักษณะ **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน** “ร่วมคิดร่วม ทำและร่วมเรียน เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชนได้ค้นพบวิธีการจัดระบบและส่งต่อความรู้ ทักษะชีวิตและความสามารถจากรุ่นไปสู่รุ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม ถึงแม้ว่าจะมีระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการอยู่แล้วก็ตามแต่ยังพบว่าการถ่ายทอดความรู้และวิธีการดั้งเดิมอยู่ในปัจจุบัน โดยสืบทอดความรู้ในหลากหลายสาขาวิชาสู่สุขภาพและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จากวงจรชีวิตมนุษย์สู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความตึงเครียด จากการเข้าใจตนเองและสถานะในสังคมของตนเองสู่การสร้างความทรงจำร่วมกันและจากสถาปัตยกรรมสู่วัสดุศาสตร์ การศึกษาที่มีคุณภาพต้องไม่ทำให้คนรุ่นใหม่หลีกเลี่ยงออกจากทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ที่เชื่อมโยงเข้ากับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง

รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในชุมชน ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาเขมรในการสื่อสาร การดำเนินชีวิตในรูปแบบของเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งจุดเด่นของชุมชนหนองเต็งใหญ่ที่ผู้วิจัยได้ใกล้ชิดและสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชนในลักษณะ

“ร่วมคิดร่วมทำและร่วมเรียน เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความเชื่อที่ดีสู่ปัจจุบันเพื่อการพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม โรงเรียน วัด คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ “ในการจัดกิจกรรมต่างๆ จะต้องมีความเข้มแข็ง เพราะว่าชุมชนที่เกี่ยวกับเรื่องอบายมุข

ดื่มเหล้า เล่นการพนัน ทางวัดก็พยายามชี้แจง ให้ชุมชนได้เข้าใจถึงโทษ และพยายามให้ความรู้และชี้ถึงโทษที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตนอย่างผิดกฎหมาย”

“ชุมชนจะเข้มแข็งได้จะต้องหมั่นให้ความรู้กับเยาวชน เพราะการศึกษาทำให้ บุตรหลานในชุมชนเป็นผู้มีความรู้ และยังมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ และให้ความรู้ทางด้านธรรมะ เพื่อพัฒนาจิตใจให้ประชากรเป็นพลเมืองดีในชุมชน และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป”^{๖๓}

“การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนให้เกิดสันติสุขสำเร็จได้เพราะความสามัคคีของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแสดงบทบาทในการจัดการต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ต่อไป เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน”^{๖๔}

“บ้านหนองเต็งใหญ่ได้เชื่อมโยงแผนทุกระดับ ตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แผนท้องถิ่นและแผนชุมชน อย่างเป็นขั้นเป็นตอน รวมทั้งบูรณาการกิจกรรมภายใต้วาระแห่งชาติด้านต่างๆ อาทิ ด้านยาเสพติด การแก้ปัญหาความยากจน ด้านเมืองไทยแข็งแรง การแก้ปัญหาโรคระบาด ฯลฯ โดยใช้ชุมชนเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน”^{๖๕}

“โรงเรียนได้จัดทำจัดซื้อจัดจ้างอาหารกลางวันโดยเชื่อมต่อโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตการประกอบอาชีพและการพึ่งพาตนเองในช่วงเศรษฐกิจค่อนข้างถดถอย”^{๖๖}

“นอกจากทางสถานศึกษาจะเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐแล้ว ทางสถานศึกษาสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่”^{๖๗}

“เจ้าอาวาสวัดมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายในชุมชนและตำบล จากการสอบถามข้อมูลเชิงลึก ชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ ศรัทธาและเคารพบูชาศาสนา โดยเฉพาะคำสั่งสอนของเจ้าอาวาสทำให้ทุกคนปลูกฝังทัศนคติและแนวธรรมาปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และให้บุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง”^{๖๘}

“องค์การบริหารส่วนตำบล ส่งเสริมให้บุคลากรเจ้าหน้าที่ ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาจิตเพื่อชีวิตที่ดีกว่า เพื่อที่จะได้นำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจและให้เกิดความผาสุกในชุมชน ทั้งนี้ทางวัด

^{๖๓} สัมภาษณ์, พระครูจันทธรรมโกวิท,เจ้าอาวาสวัดหนองเต็ง,วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๖๔} สัมภาษณ์,นายสมรวม กรัมย์, ผู้ใหญ่บ้านหนองเต็ง,วันที่ ๑ มีนาคม,๒๕๖๔.

^{๖๕} สัมภาษณ์,พระมหาบุญธง กตฺตโน,วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๖๖} สัมภาษณ์,นายทวีศักดิ์ หาญเสมอ, วันที่ ๑ มีนาคม,๒๕๖๔.

^{๖๗} สัมภาษณ์,นางอนงค์ แก่นอินทร์,วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๖๘} สัมภาษณ์,นายศักดิ์สิทธิ์ ละอองดี, วันที่ ๘ มกราคม๒๕๖๔.

ได้อบรมและนำพาปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นประชาชนทั่วไป หรือสถานศึกษาที่เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้นำในด้านจริยธรรม”^{๖๙}

ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและ เศรษฐกิจชุมชน ดังนั้นชุมชนเข้มแข็งได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐฯ เทศบาล โรงเรียน วัด คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ “ในการจัดกิจกรรมต่างๆ จะต้องมีความเข้มแข็ง เพราะว่าชุมชนที่เกี่ยวกับ เรื่องอบายมุข ต้มเหล้า เล่นการพนัน ทางวัดก็พยายามชี้แจง ให้ชุมชนได้ฟัง ถึงโทษ และพยายามให้ความรู้และชี้ถึงโทษที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตนอย่างผิดกฎหมาย”^{๗๐}

“ชุมชนจะเข้มแข็งได้จะต้องหมั่นให้ความรู้กับเยาวชน เพราะการศึกษาทำให้ บุตรหลานในชุมชนเป็นผู้มีความรู้ และยังมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ และให้ความรู้ทาง ด้านธรรมะ เพื่อพัฒนาจิตใจให้ ประชากรในชุมชนเป็นพลเมืองดีในชุมชน และเป็น พลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป”^{๗๑}

“การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการเพื่อให้เกิดสันติสุขสำเร็จได้เพราะ ความสามัคคีของประชชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแสดงบทบาทในการจัดการต้อง อาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ต่อไป เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีกันความ แตกต่าง”^{๗๒}

ภาพประกอบ ๔.๑๙ การลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูล

หน่วยงานส่วนท้องถิ่นกับบทบาทหน้าที่ในการสร้างความเชื่อมั่นในชุมชน โดยการระดมทรัพยากรภายในพื้นที่รับผิดชอบทั้งจากภาครัฐ เอกชน พัฒนาเอกชน และชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของที่เป็นอัตลักษณ์เด่นของชุมชนดังต่อไปนี้

^{๖๙} สัมภาษณ์, นายบุญเพ็ง สอนประดิษฐ์, วันที่ ๓ มีนาคม, ๒๕๖๔.

^{๗๐} ประชุมกลุ่มย่อยบ้านหนองเต็ง, วันที่ ๓ กันยายน, ๒๕๖๔.

^{๗๑} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๗๒} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

วัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณี

วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ของชุมชนบ้านหนองเต็ง เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตและจิตใจของชาวบ้านของชาวบ้าน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษที่มีประโยชน์ต่อชนรุ่นหลัง เป็นอย่างมากหากพิจารณาดูพิธีกรรมต่างๆ ที่ประเพณีปฏิบัติกันสืบต่อมา พอแบ่งได้ สองประเภท คือประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีพิธีกรรมในรอบปีที่มีศักยภาพทางด้านศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม มีบุคลากรทางศาสนาที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งวัดเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและให้การเคารพนับถือในพระสงฆ์ ซึ่งวัดประจำหมู่บ้าน มีพระพุทธรูปสุภัทรบพิตรเป็นที่สักการบูชา

ประเพณีพิธีกรรมในรอบปี การที่คนเราจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม นอกจากจะมีการประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับชีวิตทั่วไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกันก็จะต้องมีพิธีกรรมเป็นเครื่องประกอบ การที่จะจัดพิธีกรรมในรอบปีก็จะเป็นไปในรูปของฮีต ๑๒ “ของลักษณะประเพณีอีสานทั่วไป โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น การแห่นางดำ การบวช การแต่งงาน เป็นต้น”^{๗๓} โดยชาวบ้านจะไปทำบุญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด โดยชาวบ้านจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว โดยเฉพาะ ปู่ ย่า ตา ยาย ดังนั้นประเพณีในรอบปีของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นทั้งความรู้และความจริงแห่งกาลและเทศะของสังคมในลักษณะที่เป็นเชิงสัมพันธ์ ด้วยความเชื่อได้ผูกติดอยู่กับความรู้ ความเข้าใจต่อโลกและสังคมที่เกิดขึ้นไม่หยุดนิ่งความรู้ดั้งเดิมจะถูกทดสอบและตั้งคำถามจากความรู้ใหม่ๆ เช่นเดียวกับที่ความเชื่อเก่าๆ ที่ถูกตั้งคำถาม ตั้งเช่น การเกิดโลก การมีอยู่ของพระเจ้า บาป-บุญ หรือนรก-สวรรค์ เป็นต้น กระบวนการเกิดใหม่ของความรู้และความเข้าใจโลกในแง่มุมลึกลับๆ จึงมีผลต่อความเชื่อใหม่ๆ กระทั่งส่งผลให้ความเชื่อก็เกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยซึ่งผู้วิจัยได้สืบค้นเกี่ยวกับความเชื่อดังภาพที่ต่อไป

ภาพประกอบ ๔.๒๐ ความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นอัตลักษณ์บ้านหนองเต็ง จากความเชื่อที่ว่าดวงวิญญาณทั้งหลายต้องเดินทางไกล จำเป็นต้องสะสมกำลังวังชาให้พร้อมที่จะเดินทางกลับมายังยมโลก เมื่อดวงวิญญาณมาถึงโลกมนุษย์ก็จะไปยังบ้านเกิดของตนเอง และเผ่าจะเงี้ยวหลูกหลานที่มาทำบุญ หากไม่คิดก็จะนึกร้อยใจ เกลียดโกรธ สาปแช่งต่างๆนาๆ แต่

^{๗๓} สัมภาษณ์,นางสลักจิต นินารัมย์, วันที่ ๙ สิงหาคม,๒๕๖๔.

ในทางกลับกันหากได้รับส่วนบุญที่อุทิศให้ ก็จะอวยชัยให้ทำมาหากิน เจริญรุ่งเรืองอยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้ยังมีคำบอกเล่าต่อๆกันเพื่อยืนยันว่าความเชื่ออยู่จริงของดวงวิญญาณในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนี้ว่า ตกกลางคืนมักจะได้ยินเสียงคนนั่งคุยกันอยู่ใต้ถุนเรือน เมื่อมองลอดใต้ถุนบ้านก็จะเห็นคนผมหงอกผมหงอกนั่งไฟคุยกันอยู่ แต่ฟังไม่รู้เรื่อง เพราะไม่รู้ว่าเขาพูดอะไรกัน แต่คนเฒ่าคนแก่บอกนั้นคือขม้อจโฆนตา (ผีปู่ ย่า ตา ยาย) ที่ได้รับการปล่อยให้มาเยี่ยมลูกหลานและรับส่วนบุญที่ลูกหลานได้ทำให้^{๗๔} ความน่าสนใจคือ ตลอดระยะเวลาประเพณีแซนโฆนตาที่ยาวนานถึง ๑๕ วัน ไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่เพื่อให้คนเป็นได้แสดงออกอย่างเป็นทางการเพื่อรำลึกถึงบรรพชนผู้ล่วงลับ และขอความคุ้มครองป้องกันอันตราย ขอความสุขความเจริญเท่านั้น แต่ยังมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากมายเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และผู้คนที่ยังมีชีวิต นั่นก็คือความเป็นเครือญาติทุกชาติพันธุ์และความสามัคคีอันหนึ่งอันเดียวกัน

การแต่งงานของชุมชนบ้านหนองเต็ง

ประเพณีการแต่งงานของชุมชนบ้านหนองเต็งทุกวันไม่ได้สลัซบซ้อนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา หากเมื่อ เมื่อมองว่าประเพณีที่สำคัญที่สุดของชีวิตคนทุกคนเพราะเป็นวันแห่งการสร้างสถาบันครอบครัว สร้างอาชีพ สร้างทายาทของวงศ์ตระกูลหนุ่มสาวไทยเขมรในปัจจุบันมีอิสระในการเลือกคู่ เมื่อรักใคร่กันแน่นอนแล้ว พ่อแม่ฝ่ายชายก็จะมาเยี่ยมเยียน ทำความคุ้นเคยจากนั้นก็ส่งเฒ่าแก่ไปทำการ "ซูร์" (หมั้น) เริ่มต้นด้วยการทาบทามด้วย เหล้า ๑ ขวด หมากพลู ๑พาน เทียน ๑ คู่ ฝ่ายหญิงจะเรียกค่าสินสอดตามแต่จะพอใจ ถ้าตกลงก็จะนัดวันแต่งงาน

สาระของงานแต่งงานก็คือเน้นการขอบคุณและระลึกถึงเทพ ผีบรรพบุรุษและยังไม่ละทิ้งตำนานและความเชื่อเรื่องความรักของเจและยอง จะพบว่าปะติวล เป็นสัญลักษณ์เด่นที่สุดในปะรำพิธี (โรงเรือน) และในขบวนแห่นั้นแต่เป็นสัญลักษณ์แทนความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์อยู่ แล้ว จึงจัดเข้าเป็นส่วนประกอบของการแห่ และที่สำคัญคือตัญญูปะกำเป็นเครื่องเช่นผีบรรพบุรุษที่จะลืมไม่ได้ในพิธีแซ นการ เพราะเน้นการระลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้วเหมือนดังภาพที่ปรากฏ

ภาพประกอบ ๔.๒๑ การทำเครื่องเช่นไหว้ในประเพณีการแต่งงานหนองเต็ง

^{๗๔} อัจฉางค์ ขมดี. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๖๔.

นอกจากพิธีกรรมและความเชื่อทางศาสนาแล้ว ชุมชนบ้านหนองเต็งได้บรรทัดฐานชุมชน ได้สร้างพลังบรรทัดฐานขึ้นมาโดยผ่านกระบวนการต่างดังนี้

“ผู้นำชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล มีวาระประชุมร่วมกันทุกเดือน โดยในแต่ละเดือน กำหนด ผู้นำหมู่บ้าน จะนำวาระการประชุมประจำเดือนเข้ามาเสนอให้หน่วยงานพิจารณาโครงการต่างๆที่ทางหมู่บ้านได้เสนอขึ้นมาภายใต้แผนการพัฒนาหมู่บ้านของบ้านหนองเต็งทั้งนี้ ทางอบต.ก็ได้จัดสรรงบประมาณและบุคลากรเพื่อช่วยส่งเสริมกิจกรรมภายในหมู่บ้านให้เกิดเป็นรูปธรรม และมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ”^{๗๕}

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นทีมงาน อาสาสมัคร (อสม.) เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแล คัดกรอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ได้จัดทำโครงการต่างในชุมชนบ้านหนองเต็ง โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐคือองค์การบริหารส่วนตำบลไพล กำหนดตำบลไพล และผู้ใหญ่บ้านอ้ออุดมสิน ในการจัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพดีด้วยการปลูกผักปลอดสารพิษและโครงการต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

“โรงเรียนได้จัดทำจัดซื้อจัดจ้างอาหารกลางวันโดยเชื่อมต่อโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตการประกอบอาชีพและการพึ่งพาตนเองในช่วงเศรษฐกิจค่อยข้างถดถอย”

“นอกจากทางสถานศึกษาจะเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐแล้ว ทางสถานศึกษาสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนรวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน ในบ้านหนองเต็ง โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่”

ภาพ ๔.๒๒ ประกอบการสนทนากลุ่มย่อย

^{๗๕} สัมภาษณ์.นางเหรียญ วาทะสิทธิ์,วันที่ ๖ สิงหาคม.๒๕๖๓.

วัดหนองเต็ง มีพระอธิการเจย พนิชจรรย์ เป็นเจ้าอาวาส บทบาทหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน จากการสอบถามข้อมูลเชิงลึก ชุมชนบ้านหนองเต็ง ศรัทธาและให้บูชาศาสนา โดยเฉพาะคำสั่งสอนเข้าเจ้าอาวาสทำให้ทุกคนปลูกฝังทัศนคติและแนวธรรมะปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และให้บุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

“พระอาจารย์ท่านจะคอยให้แนวคิดในการทำชีวิตในแต่ละวันให้มีความสุข ทำอย่างไรให้ชีวิตมีความสุขโดยไม่ได้เบียดเบียนคนอื่น ทางเราก็ต้องพิจารณาว่าอะไรคือความสุขในการดำเนินชีวิต จำเป็นหรือป่าวที่ต้องไปเป็นเศรษฐี ไม่จำเป็นเลย จำคำสั่งสอนของพระอาจารย์ได้คือ ความสุขของเราอยู่ที่ตัวเราเอง คือคิดบวก ให้กำลังใจตนเอง นี่แหละคือความสุข”^{๗๖}

“จำได้ครั้งหนึ่งในชีวิต เคยเข้าร่วมโครงการอบรมจริยธรรมประจำปี ณ วัด บ้านอ้อ ครั้งนั้น ชีวิตเหมือนมีสองซีก คือซีกหนึ่งไปซ้าย ซีกหนึ่งไปขวา ทั้งหมดทั้งปวงนี้ถามว่าทำไมต้องคิดแบบนั้น ก็เพราะว่า คนเรามีความอยาก อยากได้สิ่งต่างๆที่คนอื่นเขามีกัน แต่เมื่อทำไปแล้วไม่ใช่แนวทาง ก็ได้แนวคิดจากพระอาจารย์นี้แหละที่ทำให้กลับมาคิดใหม่ว่า ทำอย่างไรให้ชีวิตมีความสุขต่อไป”^{๗๗}

“ได้จัดทำโครงการพัฒนาจิตเพื่อชีวิตที่ดีกว่า องค์การบริหารท้องถิ่นส่งเสริมให้บุคลากรเจ้าหน้าที่ ได้เข้าร่วมเพื่อที่จะได้นำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจและให้เกิดความผาสุกในชุมชน ทั้งนี้ทางวัดได้อบรมและนำพาปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นประชาชนทั่วไป หรือสถานศึกษาที่เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้นำในด้านจริยธรรม”^{๗๘}

จากรูปแบบการสร้างสร้างอัตลักษณ์หมู่บ้านหนองเต็ง ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง ชำตันนี้แล้ว อาจจะสามารถได้ว่า ชุมชนได้นำหลักการสร้างชุมชนแบบ บ้าน วัด โรงเรียน + ภาครัฐ เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในแต่ละหน่วยงานก็จะมีบทบาทหน้าที่ของตนเองในการประสานงานหรือทำความเข้าใจกัน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการเชื่อม ล้วนมีบทบาทหน้าที่สำคัญเท่ากัน คือปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันแบบเครือญาติพี่น้องในแต่ละพื้นที่ที่กล่าวมา

บ้านสนวนนอก ต.สนวน อ.ห้วยราช จ.บุรีรัมย์

ชุมชนบ้านสนวนนอก ต.สนวน อ.ห้วยราช จ.บุรีรัมย์เป็นชุมชนเข้มแข็ง ที่ชุมชนทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือ ในการจัดกิจกรรมต่างๆของวัด ผู้วิจัยและคณะลงพื้นที่ร่วมรับฟังการนำเสนอรูปแบบการสร้างกิจกรรมแบบสร้างสรรค์ หมู่บ้านโฮมสเตย์วิถีพอเพียงตามวิถีภูมิปัญญาชาวบ้านโดยการสร้างอัตลักษณ์เริ่มจากกระบวนการดังต่อไปนี้

^{๗๖} ประชุมกลุ่มย่อย.วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๗๗} ประชุมกลุ่มย่อย.วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๗๘} สัมภาษณ์.พระอธิการเจย สิริวัฒน์,วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

รูปภาพการ ๔.๒๓ ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อถอดรูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน
อัตลักษณ์ของบ้านพักแบบโฮมสเตย์บ้านสนวนนอก
โฮมสเตย์คือ “วิถีชีวิต” เป็นมากกว่าที่พัก เพราะสิ่งที่ผู้มาเยือนต้องการมากกว่า
โรงแรมคือ การได้มาสัมผัสวิถีชีวิตที่เจ้าของบ้านเป็น ไม่ใช่ปรับแต่งหรือสร้างขึ้นเพื่อเอาใจนักเดินทาง
เสน่ห์ของวิถีดังกล่าวคือ ผู้พักแรมจะรู้สึกเหมือนมาพักบ้านอีกหนึ่งหลัง มีอาหารประจำถิ่นให้ได้ชิม
ในแบบที่ไม่ผ่านการปรับจนเสียรูปแบบดั้งเดิม มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่
เป็นอัตลักษณ์ให้ได้เรียนรู้

ภาพประกอบ ๔.๒๔ ที่พักโฮมสเตย์บ้านสนวนนอก

“โฮมสเตย์บ้านสนวนนอกมีการวางแผนในการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและเกิด
ประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งส่วนที่เป็นที่พัก การให้บริการ และกิจกรรมท่องเที่ยว ล้วนเกิดจากการใช้
ทรัพยากรภายในท้องถิ่นเป็นหลัก ทำให้ลดต้นทุนในการดำเนินงานลง รวมถึงในการดำเนินกิจกรรม
ต่างๆ นั้น ได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล ทำให้การเข้าร่วม
กิจกรรมนั้นไม่ส่งผลเสียต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของเหล่าสมาชิก”^{๗๙}

^{๗๙} สัมภาษณ์, นายบุญทิพย์ กระรัมย์, วันที่ ๔ มิถุนายน, ๒๕๖๔.

“บ้านสวนนอกมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการร่าง แผนพัฒนาชุมชน (กม.) ขึ้นมา มีผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และนักวิชาการ มาสนทนา เพื่อหาแนวทางการสร้างเครือข่าย ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมหมู่บ้านทำการแบ่งคุ้มบ้าน หรือเครือข่ายตามขนาดและจำนวนที่มีความเหมาะสมแต่ละหมู่บ้าน โดยแต่ละคุ้มบ้านต้องคัดเลือกประธานคุ้มบ้าน ๑ คน และคณะกรรมการคุ้มบ้านฝ่ายต่างๆตามความเหมาะสมและจำเป็นอยู่แล้ว”^{๘๐}

ภาพประกอบ ๔.๒๕ รถนำเที่ยวหมู่บ้าน ชุมชนบ้านสวนนอก

“จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท) ในการจัดตั้ง กม.น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการหมู่บ้านและให้มีพิธีปฏิญาณตน รับหน้าที่ตามบัญญัติธรรมนูญหมู่บ้าน”

“ชุมชนบ้านสวนนอกได้มีการรวมกลุ่มสมาชิกเปิดทำที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ เพื่อเป็นกิจกรรมสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน โดยยึดเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนเกิดความสมดุล และอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง ผลจากการใช้หลักความพอประมาณ”^{๘๑}

การใช้หลักความมีเหตุมีผล ทำให้การวางแผนดำเนินงานของโฮมสเตย์มีความสอดคล้องกับเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการเสนอข้อคิดเห็นต่างๆ ในการทำงาน การใช้หลักภูมิคุ้มกัน ทำให้สมาชิกที่ทำโฮมสเตย์ลดความเสี่ยงทางการเงิน โดยมีสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชนเป็นแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ช่วยป้องกันผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม ด้วยการกำหนดกฎระเบียบ รวมถึงสร้างภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการปลูกฝังเยาวชนให้ช่วยกันดูแลรักษา ส่วนเงื่อนไขด้านความรู้ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์กับ

^{๘๐} ประชุมกลุ่มย่อยบ้านสวนนอก วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๘๑} สัมภาษณ์, นายดอน กาละชีรัมย์, วันที่ ๔ มิถุนายน, ๒๕๖๔.

ศาสตร์สมัยใหม่ ออกมาในรูปของผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ อีกทั้งยังสร้างความน่าสนใจให้กับโฮมสเตย์ด้วยการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม สุดท้ายคือเงื่อนไขด้านคุณธรรม ส่งผลให้การดำเนินงานมีความโปร่งใส และการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มุ่งไปที่ผลประโยชน์โดยรวมของชุมชนเป็นที่ตั้ง ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในกลุ่มสมาชิก

“ปัจจัยสำคัญที่สร้างความสำเร็จในการทำโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านสนวนนอกนั้น มาจากภาวะความเป็นผู้นำของประธานกลุ่มฯ ที่เล็งเห็นถึงความสามารถของชุมชนในการที่จะพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม รวมถึงต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน”^{๘๒}

“ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของเหล่าสมาชิกที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ในการที่จะพัฒนาชุมชนให้มีความก้าวหน้าและเกิดความเข้มแข็ง โดยยึดหลักในการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ”^{๘๓}

ปัจจัยเหล่านี้จะเป็นรากฐานที่เข้มแข็งให้กับชุมชนในการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนต่อไป ส่วนปัญหาที่พบก็คือ ชุมชนยังใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ยังไม่เต็มความสามารถ ทั้งบุคลากรและสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ชุมชนยังขาดการวางแผนการใช้ทรัพยากรในระยะยาว โดยเฉพาะแหล่งน้ำ อันเป็นผลสืบเนื่องจากนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์และนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาพักในรีสอร์ทใกล้เคียงมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี

จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้น ชุมชนบ้านสนวนนอก ภายใต้แผนพัฒนาชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นแม่ข่ายในการจัดทำโครงการต่างๆ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้จึงเกิดอัตลักษณ์ของชุมชนโดย การผลักดันให้ชุมชนเกิดชุมชนต้นแบบ โดยมีโครงการต่างๆของชุมชนส่วนช่วยทำให้รายได้กระจายลงสู่ชุมชน และลูกหลานของคนในชุมชนไม่ต้องออกไปหารายได้นอกชุมชนและต่อยอด สู่พัฒนาสินค้าวัฒนธรรมร่วมสมัยยั่งยืนสินค้าทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของผลิตภัณฑ์หรือของที่ระลึก

^{๘๒} สัมภาษณ์, นายมาก ขจีฟ้า, วันที่ ๒ สิงหาคม, ๒๕๖๔

^{๘๓} สัมภาษณ์, นางณัฐกาน เพชรเลิศ, วันที่ ๒๓ สิงหาคม, ๒๕๖๔.

ภาพประกอบ ๔.๒๖ การให้ข้อมูล หมู่บ้านท่องเที่ยวสวนนอก

ครั้งหนึ่งเคยมาเที่ยวที่นี่ หรือจะเป็นของฝากทางคุณค่าก็ตาม และนั่น ยังทำให้สินค้าชนิดนั้นสร้างมูลค่าในราคาซื้อขายได้ในมุมมองเศรษฐกิจวัฒนธรรมสร้างสรรค์ กระนั้นก็ดี จะทำอย่างไรให้สิ่งที่เรียกว่าเสน่ห์ในอัตลักษณ์ของชุมชน นำมาออกแบบหรือดีไซน์ให้ร่วมสมัย สร้างมูลค่าสินค้าทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังได้รับการส่งเสริมให้ยั่งยืนอีกด้วย

“แรกๆที่เข้ามาในชุมชนสวนนอก ก็ตั้งใจตรงมีความหลากหลายในการสร้างสิ่งต่างๆ จึงได้ไปหานายก จึงได้ทราบว่า ชุมชนแห่งนี้ มีความเป็นอัตลักษณ์ที่ทำให้ชุมชนมีความพิเศษคือ ความรู้ของผู้นำโดยเฉพาะเจ้าอาวาส ผู้ใหญ่บ้าน และมีคนยาก ทุกคนล้วนให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน เปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน”^{๕๔}

“มีบางช่วงเวลาที่ความขัดแย้งได้ปรากฏตัวขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะกลับกลายเป็นความรุนแรง ซึ่งอาจมีสาเหตุพื้นฐานมาจากความไม่เป็นธรรมในสังคม การจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียม ตลอดจนความแตกต่างทางด้านความคิดความเชื่อ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม แม้ทุกฝ่ายจะพยายามแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งและความรุนแรงเพื่อสร้างสังคมสันติสุข แต่หลายครั้งพบว่าปัญหา ยังคงดำรงอยู่ อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาย่างถูกต้องเหมาะสม หรือการไม่ได้คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ละเลยอัตลักษณ์และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังขาดการเรียนรู้การป้องกัน แก้ไข ตลอดจนหลักการและวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างเหมาะสมหลักพุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นพลังผลักดันและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเกิดสันติสุขได้”^{๕๕}

“มีบางช่วงเวลาที่ความขัดแย้งได้ปรากฏตัวขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะกลับกลายเป็นความรุนแรง ซึ่งอาจมีสาเหตุพื้นฐานมาจากความไม่เป็นธรรมในสังคม การจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียม ตลอดจนความแตกต่างทางด้านความคิดความเชื่อ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม แม้ทุกฝ่ายจะ

^{๕๔} ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๕๕} ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

พยายามแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งและความรุนแรงเพื่อสร้างสังคมสันติสุข แต่หลายครั้งพบว่าปัญหา ยังคงดำรงอยู่ อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องเหมาะสม หรือการไม่ได้ คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ละเลยอัตลักษณ์และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังขาดการเรียนรู้การป้องกัน แก้ไข ตลอดจนหลักการและวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างเหมาะสมหลักพุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งที่จะ เป็นพลังผลักดันและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเกิดสันติสุขได้”^{๘๖}

“องค์ประกอบที่สะท้อนชุมชน ได้แก่ มีการรักษาสิทธิของภูมิปัญญาความรู้ ที่สืบสาน และประยุกต์ได้สอดคล้อง เป็นปึกแผ่น สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น”^{๘๗}

“สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ของตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคน มีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีสัมมาอาชีวะ มีกิจการที่ มั่นคง ชยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น กล่าวโดยรวมคือ อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจ เบิกบานร่าเริง ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่ รุ่งเรือง ไม่ผลาญพลา มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเฟื้อสละแจกจ่าย ละเอียดลออ ประหยัด ไม่ มือบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม มีความพร้อมเพรียง สามัคคี อบอุ่นและเป็นเอกภาพ พร้อมเพรียงกัน ทำงาน เป็นชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด”^{๘๘}

บ้านโคกเหล็ก ตำบลโคกเหล็ก อำเภอยะรัง จ.บุรีรัมย์

ชุมชนบ้านโคกเหล็ก ได้สร้างรูปแบบอัตลักษณ์วิถีพอเพียง เพื่อมาประกอบกับการ ดำเนินชีวิตของชุมชนในการวิจัยเพื่อให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมในได้ทำความเข้าใจถึงการศึกษานาน โยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดกระบวนการที่เป็นรูปธรรมและเข้ากับสภาวะในระบอบวัฒนธรรมใน ปัจจุบัน เพื่อจะได้วางแผนงานให้ดีขึ้นและเพียงพอที่จะช่วยให้สามารถแสวงหาข้อสรุป ให้เกิดมรรค ผลที่แท้จริง สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ได้แก่

พลังบวร : ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑. ส่งเสริมให้ทุกคนร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาคความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน ตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆโดยวัดโคกเหล็กได้จัดทำโครงการเศรษฐกิจน้อม นขึ้นมาซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมวิบูล,ดร.เจ้าอาวาสวัดโคกเหล็ก

“โครงการเศรษฐกิจน้อมนำ หลวงพ่อได้แนวคิดจากการไปดูงาน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ สมัย นั้นคิดว่าถ้าเราพาเด็กๆในหมู่บ้านมาฝากเงิน โดยที่ไม่ต้องเอาไปฝากกับธนาคารแต่หลวงพ่อก็จะเป็น ธนาคารเอง โดยจะแบ่งปันผลให้ในแต่ละปีอยู่ที่จำนวนของผู้ฝาก ครั้งแรกที่หลวงพ่อก็ประกาศออกไป ในเสียงตามสาย ยังไม่มีใครเข้ามาฝาก พอระยะผ่านไปสักพัก มีกลุ่มเด็กน้อยที่อยู่ในวัดเริ่มเอาเงินจาก ที่พ่อแม่ให้มาฝากแล้วหลวงพ่อก็ทำเป็นสมุดบัญชีเงินออมให้”^{๘๙}

^{๘๖} ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๘๗} ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๘๘} ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๘๙} สัมภาษณ์, พระครูปริยัติธรรมวิบูล,ดร.วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๔.

ภาพประกอบ ๔.๒๗ การสัมภาษณ์พระครูปริยัติธรรมวิบูล,ดร.

“ในกิจกรรมเศรษฐกิจน้อย เพื่อส่งเสริมนักเรียนให้รู้จักการประหยัดและเก็บออมไว้ใช้ในยามจำเป็นเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันความขาดแคลนปลูกจิตสำนึกในการช่วยเหลือตนเองและมีความภาคภูมิใจที่ใช้จ่ายจากเงินเก็บออมเป็นพื้นฐานในการพึ่งตนเองในอนาคตและแบ่งเบาภาระผู้ปกครอง ขอขอบคุณพระอาจารย์ฉวีที่ให้ความอนุเคราะห์และสร้างนิสัยการออมของเด็กๆ ตั้งแต่เล็ก”^{๙๐}

“ตั้งแต่ผมเข้าร่วมโครงการเศรษฐกิจน้อยในปี พ.ศ.๒๕๖๐ ตอนนั้นผมอายุ ๖ ขวบ เดินตามพระบิณฑบาตตอนเช้าๆ เวลาหลวงพ่อดีเงินท่านจะให้ครั้งละ ๒๐ บาท ๑๐๐ บาทบ้าง ก็เลยเอาเงินฝากกับหลวงพ่อดีไว้ ผ่านไปหนึ่งปี ผมมีเงินในสมุดบัญชีเงินฝากที่ฝากไว้เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท ทุกวันนี้ผมมีเงินเพื่อเป็นค่าเล่าจำนวน ๘๐,๐๐๐ บาท”^{๙๑}

“แนวทางการฝากเงินของเด็ก บางคนก็ได้รับเงินจากผู้ปกครอง บางคนก็มาจากการรับจ้างเล็กน้อยตามชุมชน เมื่อพวกเขาได้เงินเขาก็จะนำมาฝากไว้กับหลวงพ่อดีทุกครั้ง ทุกวันนี้มีสมาชิกเศรษฐกิจน้อยในวัดโคกเหล็กจำนวน ๔๐ คน คิดเป็นเงินประมาณสามแสนกว่าบาท”^{๙๒}

จากโครงการข้างต้น “การเก็บออมเงิน” มีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตไม่น้อยไปกว่าการทำงานหาเงิน การใช้เงินด้วยความรอบคอบระมัดระวัง ใช้จ่ายอย่างประหยัดมีความพร้อมทางการเงินสามารถทำให้คนมีความสุขเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความสุขที่มึ้นนี้อาจเป็นเพียงความสุขในช่วงเวลาสั้นๆ ก็เป็นได้ วัดได้ปลูกฝังเยาวชนให้เป็นคนหมั่นเรียนรู้วิธีการออมและหารายได้ โดยไม่หวังพึ่งพารายได้ รู้จักสร้างทางเลือกอื่นๆ ให้แก่รายได้ของตน ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพเสริม การลงทุน หรือการค้าขาย ทั้งนี้หากอาชีพหลักประสบกับปัญหาที่ยังมีรายได้จากแหล่งอื่นๆ มาชดเชยเพื่อที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายทางการเงินที่กำหนดไว้ได้ รู้จักออมเงินให้เป็นและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

^{๙๐} สัมภาษณ์,นางประจวบ เจริญรัมย์, วันที่ ๕ มิถุนายน.๒๕๖๔

^{๙๑} สัมภาษณ์,นางชมเชย เจริญรัมย์, วันที่ ๕ มิถุนายน.๒๕๖๔

^{๙๒} สัมภาษณ์,นางสาวณภัทร ประดับดี, วันที่ ๓ มิถุนายน.๒๕๖๔

ดังนั้นการใช้ชีวิตอย่างมีสติจะนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขอย่างยั่งยืนได้นั้น ก็คงขึ้นอยู่กับ การประพฤติปฏิบัติของเราอย่างเหมาะสมนั่นเอง

๒. ส่งเสริมภูมิปัญญาในหมู่บ้าน

ภูมิปัญญาถือเป็นแนวทางในการสร้างแหล่งเรียนรู้ตามชุมชน บ้านโคกเหล็ก จัดตั้ง กองทุนสตรีขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๕๔ โดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน การบริหารจัดการ ของกองทุนสตรีบ้านโคกเหล็ก เป็นการรวมสมาชิกกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีการสร้างอัตลักษณ์ ของกลุ่มขึ้นมาโดยเฉพาะกลุ่มการทำผ้าฝ้ายมัดย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งมีนางเป็นประธานกลุ่ม

กลุ่มทอผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติจากเปลือกไม้เกิด ขึ้นจากการนำแนวคิดและวิถีชีวิต ของกลุ่มชาวนามาประยุกต์ใช้ ซึ่งกลุ่มสมาชิกได้ไปศึกษาดูงานตามสถาบันชุมชนและสถาบันการศึกษา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นมา เพื่อรองรับโครงการกองทุนสตรีในการจัดทำแผนงานให้เกิดเป็น รูปธรรม โดยมีกลุ่มผู้สนใจส่วนใหญ่เป็นเยาวชนหญิงซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีการเริ่มต้นดำเนินการในวง แคบก่อน โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาฝึก ให้ความรู้เป็นเบื้องต้น โดยได้ใช้กิจกรรมการทำผ้ามัดย้อมสีธรรม ชิตมาเป็นเครื่องมือในการฝึกความอดทน สร้างสมาธิให้เกิดความสงบและมีความเยือกเย็น รอบคอบ มีระเบียบวินัย และที่สำคัญ เป็นการพัฒนาจินตนาการเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งการดำเนินการ เบื้องต้น ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์บ้านโคกเหล็กและกองทุนหมู่บ้านซึ่งมีมาก่อนหน้า หลังจาก จับกลุ่มได้ไม่นาน มีคนเริ่มสนใจมาสมัครสมาชิกโดยได้สร้างชื่อเสียงให้กลุ่มระดับหนึ่ง วัตถุประสงค์ การการทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติบ้านโคกเหล็กเพื่อให้ทุกคนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องทัศนคติ พฤติกรรมและการพัฒนาวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหาร ส่วนตำบลในการสนับสนุนอุปกรณ์ในเวลาต่อมา

ปัจจุบันกลุ่มพัฒนาอาชีพสตรีได้พัฒนาสู่เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้มีการสอนการ ย้อมผ้าสำหรับคนสนใจในเขตตำบลและบริเวณใกล้เคียงซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ ๔.๒๘ การเรียนรู้จากชุมชนสู่ชุมชนบ้านโคกเหล็ก
 “คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพดังกล่าวในหมู่บ้าน โดยรับซื้อสินค้าจากแต่ละครอบครัวเพื่อนำมาจำหน่ายยังร้านค้าสหกรณ์ประจำหมู่บ้านหรือจัดให้มีตลาดนัดในชุมชน”^{๙๓}

ภาพประกอบ ๔.๒๘ ประชุมกลุ่มย่อย บ้านโคกเหล็ก

^{๙๓} ประชุมกลุ่มย่อยบ้านโคกเหล็ก, วันที่ ๒๓ ตุลาคม. ๒๕๖๔.

“รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ”^{๙๔}

“ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน”^{๙๕}

“ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า”^{๙๖}

“ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน”^{๙๗}

จากกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าวข้างต้นภาครัฐ โดยผู้นำชุมชนทุกภาคส่วนร่วมศึกษาวิเคราะห์เพื่อเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน เป็นหลักเบื้องต้นในการใช้หลักเกณฑ์ด้านเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะชี้วัดความสำเร็จ ชุมชนต้องมีค่านิยมแบบยึดหลักเหตุและผลให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางที่สุด นโยบาย แผนงาน และโครงการ จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และภารกิจอย่างชัดเจน มีการมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน มีระบบการวัดและประเมินผล

ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต้องเปิดกว้าง และลงลึกจริงๆ ยอมรับความจริง ทั้งฝ่ายกำหนดนโยบายและประชาชนบ้านแซ่แห่งชุมชน ต้องรวมตัวกันเข้มแข็ง มีผู้นำทางธรรมชาติชักชวนรวมตัวกันวิเคราะห์สภาพตนเอง เช่น แต่ละครัวเรือน สสำรวจ รายรับรายจ่ายของตนเอง ทุนทางสังคม ต้องเป็นข้อมูลจริงๆ ได้ข้อมูลจริงแล้ว ก็มารวมกันคิด อยากมีอยากได้อะไรที่จำทำให้หนี้สินลดลง อยากมีอาชีพหรือทำมาหากินอย่างไร มีสุขภาพดีได้อย่างไร และก็คิดวิธีการโครงการหามาตรการที่จะทำ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรเปิดพื้นที่ เปิดโอกาส และเข้าถึงประชาชนให้มากกว่านี้ นำข้อมูลจริงไปประกอบการทำแผน กำหนดนโยบายให้ตรงกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยให้ทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเสมือนหนึ่งพี่เลี้ยงคอยกระตุ้นชุมชนให้เกิดการระเบิดจากภายในของชุมชนเอง”^{๙๘}

การรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ว่า มีความสำคัญมากเพราะปัจจุบันทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดมาจากชุมชนทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนชุมชน แผน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพ

^{๙๔} สัมภาษณ์.นางชมชอบ ทะยานรัมย์,วันที่ ๒๓ ตุลาคม, ๒๕๖๔.

^{๙๕} สัมภาษณ์.นางโสพิณ เสริมผล, วันที่ ๖ ตุลาคม, ๒๕๖๔.

^{๙๖} สัมภาษณ์.นางกนกพร เปกรรัมย์, วันที่ ๑๒ สิงหาคม.๒๕๖๔.

^{๙๗} สัมภาษณ์.นายเชิดชาย โสงรัมย์, วันที่ ๒๓ มีนาคม. ๒๕๖๔

^{๙๘} ประชุมกลุ่มย่อย. วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๔

ชีวิตที่ดีขึ้น จึงถือได้ว่า การรับฟังความคิดเห็นนั้นมีความสำคัญมากต่อการดำเนินการในด้านอื่นๆ เพราะสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุด หากทางองค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาชุมชนในด้านต่างๆ ที่ทางชุมชนต้องการ ทั้งเรื่องสาธารณูปโภค การบริหารสาธารณสุขต่างๆ ทำให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นไป นั่นจึงหมายความว่า การนำนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นลงสู่ชุมชนบ้านแซ่แห่งนั้น ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง

ซึ่งตรงตามความต้องการของสมาชิกภายในชุมชนที่ต้องการให้ทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากยิ่งขึ้นถึงแม้ตัวชุมชนจะเป็นชุมชนที่มีจำนวนหลังคาเรือนที่ไม่สามารถจัดตั้งหมู่บ้านตามระเบียบของราชการเองก็ตาม แต่ถือว่าชุมชนอยู่ใกล้ชิดประองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และใกล้ชิดกับชุมชนเมือง

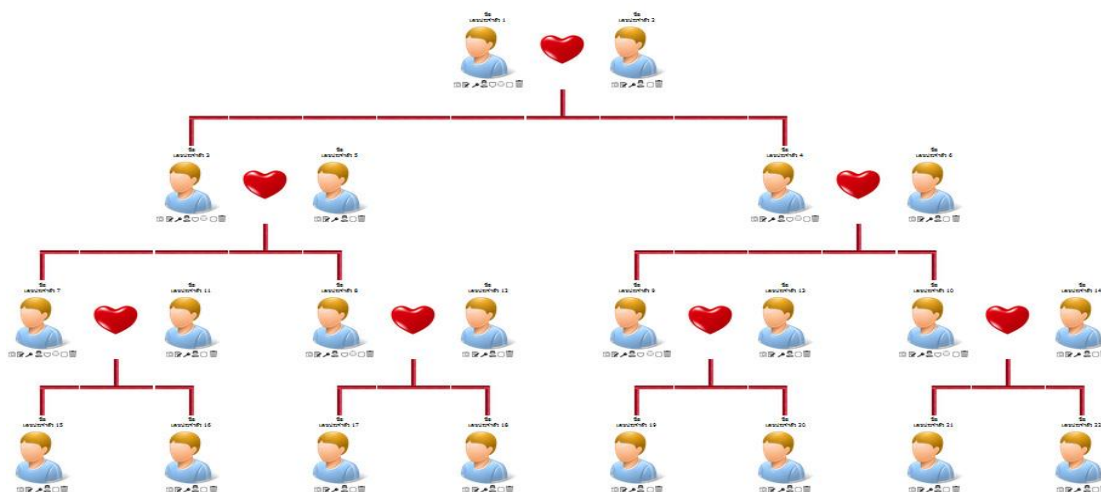
จากประเด็นข้างต้นดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชน๙๓๓ ในจังหวัดบุรีรัมย์ รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์แบ่งเป็นสองส่วนคือ การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนด้วยสิ่งที่แต่ละต้องได้คือรูปโดยเกิดจากความคิด ภูมิปัญญาที่ผ่านระบบการกระทำขึ้นมาให้คนได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างมีกระบวนการต่างๆ และการสร้างอัตลักษณ์ภายใต้ความเชื่อหรือศรัทธาที่ก่อให้เกิดการนับถือปฏิบัติสืบทอดจนกลายเป็นวัฒนธรรมโดยมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นตัวกลางในการเชื่อม คติความเชื่อวิถีชีวิตขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้แต่ละสังคมจึงมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป มนุษย์ได้เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่นๆ มนุษย์จึงเรียนรู้ที่จะจัดระเบียบ ชีวิตให้เจริญขึ้น อยู่ดี กินดี มีความสะดวกสบาย รู้จักแก้ปัญหา นอกจากนี้มีการถ่ายทอดการเรียนรู้เป็น วิถีชีวิตหรือเป็นแบบแผนของการดำเนินในสังคมใดก็จะเรียนรู้และซึมซับในวัฒนธรรมของสังคม ที่ตนเองอยู่อาศัย ดังนั้นวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนจึงแตกต่างกัน อัตลักษณ์จึงเป็นเครื่องมือวัดหรือเป็นสิ่งที่กำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของแต่ละชุมชนได้อีกวิธีหนึ่งด้วย ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ยังกำหนดความเป็นอยู่ของคนในชุมชนหากสังคมใดมีอัตลักษณ์ที่ดีงามและเหมาะสมชุมชนย่อมเจริญก้าวหน้าและเป็นที่รู้จักของคนในสังคม

๔.๑.๒ พัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ๙ ตี ในจังหวัดบุรีรัมย์

จากการลงพื้นที่ศึกษาปัจจัยที่มีส่วนในการพัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ๙ ตี ในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังต่อไปนี้

๑) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบแบบเครือญาติ

ระบบเครือญาติของชุมชน ๙ ตี ในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยสร้างกราฟเครือญาติได้ดังนี้

แผนภาพ ๔.๑ แบ่งระบบเครือญาติ(ที่มา สืบค้นออนไลน์,๒๓ กันยายน ๒๕๖๔.)

การจัดระบบเครือญาติของชุมชน ๙ ตี ในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อหาความสัมพันธ์กันทางอัตลักษณ์ที่จะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาชุมชน โดยผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อในการสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดเป็นกลุ่มเครือญาติและให้กลุ่มตัวอย่างได้นำเสนอแนวคิดในการประชุมกลุ่มย่อยระบบครอบครัวและเครือญาติ (Family and Kinship System) หมายถึง ระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันโดยสายเลือด หรือการแต่งงาน และนับรวมถึงการนับญาติกับบุคคลอื่นที่มีโชญาติด้วย ซึ่งการจัดระบบครอบครัวและเครือญาติในการกำหนดบทบาทหน้าที่ และแนวทางในการปฏิบัติต่อกันมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมตามวัฒนธรรมที่ยึดถือ เพราะระบบครอบครัวและเครือญาติในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสรรค์สร้างทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับบริบทแวดล้อม และความซับซ้อนของแต่ละสังคม^{๙๙}

“ถ้าทุกคนครอบครัวเขียนผังครอบครัวของตัวเอง แล้วนำมาต่อกันเหมือนต่อจิ๊กซอว์ จะได้ภาพผังเครือญาติขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกครบทุกคน แนวคิดนี้เป็นจริงได้ไม่ยากเพราะปัจจุบันมีอินเทอร์เน็ตที่ทุกคนใช้ในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว สิ่งที่ต้องการเพิ่มคือเครื่องมือสร้างผังครอบครัวและเชื่อมผังครอบครัวเข้าด้วยกัน”^{๑๐๐}

“การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติหากอยากรู้ว่าในแปดชุมชนนี้ พวกเรามีเชื้อสายหรือพันธุกรรมคล้ายกันหรือไม่ ย้อนไปดูบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชนของตนเอง”^{๑๐๑}

“คงจะเป็นเรื่องยากมากในการสร้างเครือญาติทางสังคมโดยเฉพาะปัจจุบันนี้แล้ว หากเราจะสร้างความเป็นญาติพี่น้องร่วมกันก็ไม่คงไม่ใช่เรื่องญาติ แต่การกำหนดข้อตกลงร่วมกันในชุมชน ในการทำกิจกรรมต่างให้เกิดความรัก ความสามัคคีกันในกลุ่ม”^{๑๐๒}

^{๙๙} ศิราพร ฐิตะฐาน, ระบบครอบครัวและเครือญาติในสังคมไทยในสังคมและวัฒนธรรมไทย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.,๒๕๓๒), หน้า ๒๒๓-๒๒๕.

^{๑๐๐} ประชุมกลุ่มย่อยโดยผู้นำทั้งแปดชุมชน, วันที่ ๒ พฤศจิกายน, ๒๕๖๔.

^{๑๐๑} ประชุมกลุ่มย่อยโดยผู้นำ, วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน, ๒๕๖๔.

^{๑๐๒} ประชุมกลุ่มย่อยโดยผู้นำ, วันที่ ๒ กันยายน, ๒๕๖๔.

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นนำมาอธิบายถึงการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ๙ ดีผู้วิจัยได้
ขั้นตอนในการสร้างความสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

หลักพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายคือสร้างความประทับใจ
ร่วมกัน ความรักใคร่ ความชอบพอกัน เป็นมิตรกัน เป็นหนทางที่นำไปสู่มิตรภาพ การใช้ชีวิตร่วมกัน
ตลอดจนการทำงานร่วมกัน โดยความสัมพันธ์ของบุคคลเกิดจากองค์ประกอบคือ

๑. ความใกล้ชิด การอยู่ใกล้ชิดกันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์มากกว่าบุคคลที่อยู่
ห่างไกลกันโดยการสร้างกลุ่มขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้แล้ว การประชุมกันบ่อยๆช่วย
สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความเป็นเครือข่ายทางความคิดและจินตนาการซึ่งกับการให้สัมภาษณ์
ดังต่อไปนี้

“ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพเป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
สามารถที่จะรักษาและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีกับสมาชิกใน
ครอบครัวเป็นพื้นฐานในการสร้างสัมพันธ์ภาพในสังคม ครอบครัวนั้นอาจประกอบด้วย สามี ภรรยา
หรือ พ่อ แม่ ลูก หรืออาจรวมเป็นครอบครัวใหญ่ มีพ่อ แม่ ลูก ญาติพี่น้อง คนในครอบครัวย่อมมี
ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีความเข้าอกเข้าใจ จึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

๒. การสร้างกิจกรรมร่วมกัน

จากการประชุมกลุ่มย่อยนอกจากระบบเครือข่ายที่จะสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ๙
ดี จังหวัดบุรีรัมย์ การทำกิจกรรมร่วมกันยังช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชนทั้งหมด โดยกิจกรรมที่
ทำร่วมกันสามารถแยกออกได้ดังนี้

๒.๑ กิจกรรมปลูกป่าร่วมกัน

การไปทำกิจกรรมปลูกป่าร่วมกันนั้นเพื่อสร้างความรัก ความสมัครสมานสามัคคี
รวมคิดคิด ร่วมทำ ร่วมกิจกรรมที่สร้างสรรค์ของคนในชุมชน

เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์สภาพป่าชุมชนและที่สาธารณะ เพิ่มพื้นที่สีเขียว และเพิ่ม
พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย พร้อมทั้งกระตุ้นให้ประชาชน มีจิตสำนึก ตระหนักถึงการอนุรักษ์และ
ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ มีความรัก ความหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมของชาติและเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงพลังจิตอาสาและความสามัคคีในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ การร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมจิต
อาสาทำความดีด้วยหัวใจ ด้วยการปลูกต้นไม้ เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพป่าไม้และเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้แก่
ประเทศไทย และเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนเป็นการแสดงออกถึง
ความสามัคคีในการร่วมกันทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สร้างพลังในการทำความดีเพื่อประเทศไทย โดย
น้อมนำศาสตร์พระราชามาดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิด
ความยั่งยืนต่อไปซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ การปลูกป่านอกจากจะช่วยรักษาคุณภาพของดินแล้ว ยังช่วยให้พวกเราได้รับความ
สามัคคีกันในชุมชน ที่ผ่านมามีป่าไม้ถูกทำลายไปอย่างมาก เพราะพวกเราเกิดความเชื่อที่ผิดถูกทางใน

การทำเกษตร ต้องทำลายและถ่างป่าออกจนทำให้เกิดสภาวะฝนไม่ตกตามฤดูกาลตามที่เห็นทุกวันนี้”^{๑๐๓}

ภาพประกอบ ๔.๒๙ การปลูกป่าร่วมกันของชุมชน ๙ ตี จังหวัดบุรีรัมย์

“ถือเป็นครั้งแรกเลยที่ได้มาร่วมกิจกรรมปลูกป่า ได้พบปะและรู้จักกันคนที่ไม่ได้เจอกันมานาน วันนี้มีความสุขมากๆ เหมือนเป็นการให้ชีวิตสิ่งแวดล้อมกลับมาสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง”^{๑๐๔}

๒.๒ กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน

ความสามัคคีของชาวบ้าน ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานหนึ่งๆ แน่นนอนว่าหากทุกคนในสังคมต่างเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายย่อมทำให้สังคมนั้นๆ น่าอยู่ ผู้คนในสังคมรู้สึกอุ่นใจและปลอดภัย นอกจากกฎหมายแล้ว สิ่งที่จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่นั้นก็คือ การมีส่วนร่วมของคนในสังคม การมีส่วนร่วมนั้นนอกจากจะเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคมแล้ว บางครั้งยังเป็นการสร้างสรรค์ความสามัคคี ประองตอง ของคนในสังคมอีกด้วย การมีส่วนร่วมมีหลายวิธี ในอีกมุมหนึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการทบทวนจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการพัฒนาปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือกระทำผ่านองค์กร ดังนั้นผู้นำชุมชนองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

คนในสังคมเองก็มีส่วนสำคัญที่สุดเพราะคนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้สังคมมีการพัฒนาไปในทางที่ดี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจในการพัฒนาสังคม ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน

ประชาชนในหมู่บ้านให้ความร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ การทำความสะอาดถนน การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหมู่บ้าน การดูแลเด็ก คนชรา และ

^{๑๐๓} สัมภาษณ์, นายคำแพง กลอนโพธิ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๘ กันยายน, ๒๕๖๔.

^{๑๐๔} นายสมร เข็มขาว, วันที่ ๒๘ กันยายน, ๒๕๖๔.

ผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้าน การร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน การสร้างอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน^{๑๐๕}

จากการสัมภาษณ์ข้างต้น การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน นอกจากสร้างความสามัคคียังช่วยส่งเสริมให้คนรักสุขภาพ และความเป็นระเบียบของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมนูญ ๙ ดีในเรื่องของสุขภาพดี

ภาพประกอบ ๔.๓๐ การพัฒนาชุมชน ๙ ดี

๒.๓. กิจกรรมไปวัดด้วยกัน เช่น ในช่วงเข้าพรรษาประชาชนในหมู่ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุที่จะเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือเรียกว่าพ่อขาว แม่ขาว มา “จำศีล” ในวันธัมมัสสวนะหรือวันพระ ที่วัดโพธิ์น้อยบ้านยาง จำนวนประมาณ ๒๐๐ คน ซึ่งกิจกรรมนี้ก่อให้เกิดความปิติ อิ่มใจ เบิกบานในใจของผู้มาปฏิบัติธรรม การประพาศปฏิบัติเช่นนี้ก่อให้เกิดความสันติสุขในชุมชน^{๑๐๖}

การไปวัดด้วยกัน ทำให้เราได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ได้ระบายความรู้สึกให้แก่เพื่อนบ้านในวัยเดียวกันหรือเป็นเพื่อนกัน เนื่องจากต่างคนต่างทำงานของตนเอง จะมีโอกาสได้เจอกันเฉพาะในวันพระที่ได้มาทำบุญที่วัด ก็มีความสุขดี^{๑๐๗}

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ นายสุนทร สุตตาชู, สมาชิกสภา อบต.หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัตินา, เจ้าอาวาส/รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, วัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๐๗} สันทนาการกลุ่มย่อย เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๔.

ภาพประกอบกิจกรรม ๔.๓๑ การเข้าวัดด้วยกันชุมชน ๙ ดี

การเข้าวัดทำบุญพร้อมกันหลายคนนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้านด้วยกัน เช่น^{๑๐๘} ๑) การเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ๒) การรักษาศีล ๓) การทำใจให้สงบ ทำปัญญา (ความรู้แจ้งเห็นจริง ให้เกิดขึ้น) ๔) การอ่อนน้อมหรือแสดงคารวะ ๕) การชวนชวายเป็นกิจการที่ชอบที่ควร คือ ช่วยผู้อื่น หรือ ช่วยงานสาธารณะ ๖) การให้ส่วนบุญ คือการแบ่งส่วนบุญให้ผู้อื่น ๗) การพลอยยินดีในการทำ ความดีของผู้อื่น ๘) การฟังธรรมหรือฟังคำแนะนำอันเป็นธรรม ๙) การแสดงธรรมหรือให้คำแนะนำ อันเป็นธรรม ๑๐) การทำความเห็นให้ถูกให้ตรง (ตามทำนองคลองธรรม) สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ที่เข้าวัด มีจิตใจที่เยือกเย็น อันจะทำไปสู่การสร้างชุมชนสันติสุข

วัดนั้นถือว่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชนชาวพุทธ ที่หล่อหลอมให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีซึ่งกันและกันการทำบุญของกลุ่มหรือคนส่วนใหญ่ ตามประเพณีวัฒนธรรม และ ค่านิยมสังคม หรือของชุมชน ที่เคยประพฤติปฏิบัติมา แต่มักจะนำมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับ ความคิดของสังคมยุคใหม่ เช่น ทำบุญตักบาตร สร้างบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม การทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ทำบุญในวันพระ ตามเทศกาลและวันสำคัญทางพุทธศาสนา และตอนหลัง จะมีลูกนิมิต สวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น ที่มีการพัฒนาดีขึ้นในแง่ของการทำบุญที่เป็นการทำความดี คือ การทอดผ้าป่า กองทุนให้ผู้ที่ขาดแคลน กองทุนการศึกษา กองทุนพัฒนาเด็กเล็ก บริจาคเงินให้โรงพยาบาล บริจาค เลือดให้ศูนย์สภากาชาด การสร้างห้องสมุดและสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนและชุมชน เป็นต้น อันเป็น เรื่องที่ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้คนไทยได้มีการทำบุญให้แก่คนและสิ่งที่ขาด อันเป็นบุญแท้^{๑๐๙}

เข้ามาในวัดคือเข้าในแดนอภัย เป็นที่ปลอดภัยจากการเอาโรคเอาเปรียบ เป็นที่ที่ไม่ต้อง มีการแก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่นกัน อยู่วัดไม่ต้องแข่งขันกับใคร ไม่ต้องระแวงใคร ไม่ต้องยุ่ง สังคมไทยโชคดี

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระมหาสนอง นาคโวโร, ปธ.๙, วัดโพธิ์น้อย, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๐๙} สอนหนักกลุ่มย่อย เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๔.

ที่มีที่ที่ประเสริฐอย่างนี้ เป็นที่ที่สนับสนุนส่วนที่ดีของมนุษย์ และเป็นที่ยอมรับของคนดี และผู้ที่ต้องการเพิ่มความดีของตน

การเข้าวัดเพื่อทำบุญ สวดมนต์ ไหว้พระ แผ่เมตตา เป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธปฏิบัติสืบเนื่องกันมายาวนาน แต่ปัจจุบันสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปคนมีเวลาน้อยลงและสนใจทำกิจกรรมอื่นกันมากกว่าการสวดมนต์ไหว้พระ หรือเข้าวัดทำบุญ^{๑๑๐} บ้านกับวัดเริ่มห่างกันเนื่องจากบริบทของสังคม เศรษฐกิจ โดยภาพรวมของสังคมไทย มีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปในทุกด้านแต่คุณค่าของศาสนา ยังเป็นเรื่องจำเป็นควบคู่กับการพัฒนาประเทศ เพราะศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องของศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม เป็นพื้นฐานที่ดึงามให้กับสังคมไทยมาโดยตลอด เช่น ทำบุญตักบาตรร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางศาสนา ทำสมาธิสวดมนต์ไหว้พระ ฟังเทศน์ ฟังธรรม เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดสันติสุข^{๑๑๑}

การเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคนก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้ ๑) เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ๒) เป็นการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีของพระพุทธศาสนา ๓) เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทย ๔) เป็นการสร้างความสามัคคีแก่ส่วนรวม ๕) เป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเอง ๖) เป็นการสร้างปัญญา ทำให้เกิดความสงบ เข้าถึงธรรม ๗) เป็นการสร้างระเบียบวินัยให้แก่ตนเอง และ ๘) เป็นโอกาสที่จะได้ฟังธรรมะจากพระสงฆ์ร่วมกัน

๒.๔ กิจกรรมกลุ่มโฮมสเตย์

กลุ่มโฮมสเตย์ชุมชน ๙ ดี เป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนเกิดรายได้ โดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ กลุ่มโฮมสเตย์ ชุมชน ๙ ดี เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการระบบต่างๆ และ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหมู่บ้าน ที่สนใจศึกษาวิถีชีวิต แบบโบราณในการสร้างความสัมพันธ์อัตลักษณ์ ๙ ดี การจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ขึ้นให้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงพร้อมด้วยกิจกรรมการแสดงของชุมชน ทำให้เกิดรายได้ในชุมชนตลอดมาซึ่งมีสมาชิกที่ร่วมเข้าทุกปี มีการบอกและประสานงานในการจัดกิจกรรมต่างๆดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นายทอง อิศระวงศ์, กรรมการหมู่บ้าน เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๑๑} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้าน, เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

“การนำชุมชนมาเข้าอบรม โดยใช้โอมสเทย์เป็นที่พัก ถือว่า เป็นการสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างแท้จริง ผู้เข้ามาอบรมนอกจากจะได้ความรู้แล้ว ยังได้มิตรภาพระหว่างกันในขณะที่เข้าอบรมกิจกรรมที่ทางหน่วยงานเข้ามาด้วย”^{๑๑๒}

ภาพประกอบ ๔.๓๒ การฟ้อนรำของชุมชน ๕ ดี

๓. ขับเคลื่อนความสัมพันธ์ด้วยพลังบวร.

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคงมีค้ำ และยั่งยืนแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” ของชุมชน ๕ ดี มีคำสำคัญที่ต้องมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันในสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องโดยมีกระบวนการต่อไปนี้

๓.๑ ผู้นำดี คือผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำและได้รับการคัดเลือกแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วย ๑) เจ้าอาวาส ๒) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือนายกเทศมนตรี ๓) กำนัน ๔) ผู้ใหญ่บ้าน และ ๕) คณะกรรมการหมู่บ้าน (ก.ม.) เป็นผู้ที่มีความยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นกันเอง สามารถเข้าถึงประชาชนคืออยู่ในใจของประชาชน ถือว่าเป็นฝ่ายปกครองในหมู่บ้าน ทั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน จึงเป็นปัจจัยสำคัญในปกครองให้เกิดความสงบ และให้ความเป็นธรรมกับทุกคน^{๑๑๓} ถ้าผู้นำเป็นกรรมการบริหารปกครองก็เป็นธรรมมีผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาที่ว่ากล่าวตักเตือนง่าย เชื้อฟุ้งผู้บังคับบัญชา เวลาที่ผู้นำเรียกประชุม ประชาชนในหมู่บ้านก็จะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุม^{๑๑๔}

ผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตลอดทั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้มีความเสียสละรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มีความเสียสละทั้ง

^{๑๑๒} สัมภาษณ์, นายณรงค์ คงทวี, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสวาย, วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๓} การสนทนากลุ่ม คณะกรรมการ เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ บ่อไทย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๔.

เวลาและเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกบ้านในกรณีที่ลูกบ้านขอความร่วมมือในกิจกรรมการงานต่างๆ^{๑๑๕} เมื่อเกิดปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งขึ้นในชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะตัดสินด้วยความเป็นธรรม ไม่เอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือต้องไม่ใช้อคติในการไกล่เกลี่ยปัญหาของลูกบ้าน^{๑๑๖}

นอกจากมีภาวะความเป็นผู้นำแล้ว ต้องสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเคร่งครัดด้วยดี กฎหมายปกครองของภาครัฐมีกระบวนการที่ถูกต้องชอบธรรม และให้ประชาชนเคารพในกฎหมายและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด^{๑๑๗} การทำความดี คิดดี ทำดี มีแต่คนรัก^{๑๑๘} เนื่องจากคนในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน มีความต้องการที่แตกต่างกันและไม่สิ้นสุด เพื่อป้องกันการขัดแย้งระหว่างคนในสังคม และเพื่อควบคุมแบบแผนแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องนำกฎหมายของภาครัฐมาใช้ในการจัดระเบียบทางสังคม หากปล่อยให้แต่ละคนทำตามอำเภอใจโดยปราศจากการควบคุมแล้ว สังคมก็จะเกิดความวุ่นวายและขาดระเบียบแบบแผน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมเกิดสันติสุข^{๑๑๙} ธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ถือเป็นกฎหมายที่ผ่านการทำประชาคมของหมู่บ้าน ที่ประชาชนส่วนมากในหมู่บ้านให้ความเห็นชอบ จึงเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ในหมู่บ้านให้เกิดสันติสุขชุมชนตลอดไป

นอกจากนี้ผู้นำยังต้องมีการวางแผนในการทำงานตามขั้นตอน ๓ ประการคือ^{๑๒๐}

๑) มีการประชุมปรึกษาหารือ การแก้ไขปัญหาในการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อตกลง มีการแบ่งงานและมอบหมายงาน ตลอดจนเพื่อติดตามการดำเนินงานต่างๆ และตัดสินปัญหาต่างๆ ด้วยเสียงข้างมากตามหลักการประชาธิปไตย

๒) มีการวางแผน คือมีการดำเนินการตามลำดับ ตั้งแต่รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา วางแนวทางแก้ไขให้ตรงจุด กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาหรือวางโครงการรองรับแผน เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแล้ว จะต้องมีการติดตามว่าผลการดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปมากน้อยเพียงไร สามารถดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในแผนหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อที่จะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

๓) มีการแบ่งงาน คือมีการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบให้คนที่เหมาะสมไปปฏิบัติตามที่ประชุมและวางแผนไว้ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้และให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านตนเองตามความสามารถ

ทั้ง ๓ ขั้นตอนนี้ต้องดำเนินการควบคู่กันไปเสมอ และต้องใกล้ชิดกับประชาชนและประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้หมู่บ้านเกิดสันติสุขและความเข้มแข็ง

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายเปลี่ยน จันทร์บุบผา, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๑๑๖} สนทนากลุ่มย่อย เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๑๗} สนทนากลุ่มย่อย, เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นายสุนทร สุดตาชู, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๔,

^{๑๑๙} สนทนากลุ่มย่อย เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๒๐} สนทนากลุ่มย่อย เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

๓.๒ คนมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีผลมาจากการได้ผู้นำดี มีหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร แบ่งปันทรัพยากรด้วยความโปร่งใส ประชาชนก็จะเต็มใจในการให้ความร่วมมือโดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทนที่เป็นวัตถุสิ่งของ มันเป็นความสุขทางด้านจิตใจที่ได้มีส่วนร่วม เป็นผลทางด้านจิตวิทยา คือผู้ที่มีส่วนร่วมจะเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและก่อให้เกิดผลดีในการขับเคลื่อนชุมชน การที่จะอยู่ด้วยกันในสังคมอย่างสงบสันติสุขและเพื่อให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยมากที่สุดชุมชนต้องอาศัยกฎระเบียบและกติกาของชุมชน หากครอบครัวใดไม่สะดวกที่จะมีส่วนร่วมโดยตรง ก็อาจจะมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม เช่น การบริจาคทรัพย์เพื่ออำนวยความสะดวกในกิจกรรมนั้นๆ เป็นต้น แต่ถ้าครอบครัวใดไม่ได้ให้ความร่วมมือหรือไม่มีส่วนร่วมเลยก็จะมีผลความละอายใจของตนเอง และสมาชิกในชุมชนจะไม่ให้ความสำคัญเฝ้าระวังและจะเสียสิทธิบางประการในชุมชนด้วย

การมีส่วนร่วมของชุมชนคือปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน หากทุกคนในชุมชนต่างเคารพและปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชนทำให้ชุมชนน่าอยู่ คนในชุมชนรู้สึกภูมิใจและปลอดภัย^{๑๒๑} กฎกติกาจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วม ให้ชุมชนมีความน่าอยู่ น่าดู น่ามอง การมีส่วนร่วมนอกจากจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนแล้ว ยังเป็นกระบวนการสมานฉันท์ สร้างความสามัคคี โปร่งใส และสร้างสันติสุขของคนในชุมชนด้วย^{๑๒๒} การที่คนจะมีส่วนร่วมได้ด้วยนั้น เขาต้องมีความเห็นยินดีด้วยที่ต้องการเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนเองไปในทิศทางที่พึงประสงค์ คำนี้ถึงผลที่จะตามมาของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ว่า จะเกิดประโยชน์อย่างไรต่อส่วนรวมหรือไม่ โดยผู้นำจะต้องสื่อสารให้มีความชัดเจนกระจ่างแจ้ง ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงเป็นตัวจักรสำคัญในการเปลี่ยนแปลงไปสู่สันติสุขที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจในการพัฒนาชุมชน ไม่มีชุมชนใดที่จะพัฒนาได้โดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน

๓.๓ มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน ประเพณีความเชื่อเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความ เป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นของชุมชน ประเพณี ความเชื่อเป็นรากฐานความมั่นคงของชาติเพื่อเป็น สิ่งที่จะแสดงออกถึงความเป็นชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันและการอยู่ร่วมกันโดยมีวัฒนธรรมประเพณีเป็น สิ่งปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ การปฏิบัติตามประเพณีในชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมที่ดี ที่คนไทยปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ประเพณีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนมีทั้งประเพณีที่เป็นมงคล และอวมงคล ส่วนมากจะประกอบพิธีขึ้นในวัด เพราะวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนที่จะต้อง เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย ส่วนประเพณีที่เป็นความเชื่อในเรื่องของผี สาง เทวดา จะ ไปประกอบพิธีในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อีกแห่งหนึ่ง นั่นคือศาลปู่ตาประจำชุมชน ถ้าเป็นชุมชนใหญ่ๆ จะมี ศาลปู่ตาหลายแห่ง ประเพณีที่ปฏิบัติประจำปีต่อศาลปู่ตาคือการบวงสรวงในเดือน ๖ ก่อนที่จะลงทำ นาหรือเกษตรกรรม เพราะมีความเชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษประจำอยู่ที่ศาลแห่งนั้น เพื่อที่จะอ่อน วอนให้คุ้มครองปกป้องรักษาชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ไม่ให้มีภัยอันตรายใดๆ รวมทั้งขอให้ฝนตกต้อง ตามฤดูกาล ให้ข้าวกล้าอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้เมื่อมีคนในชุมชนจะไปสอบบรรจุเข้าทำงานเป็น ราชการหรือจะไปทำงานประกอบอาชีพต่างจังหวัด ก็จะไปขอพรและบนบานศาลกล่าวด้วยเครื่อง บวงสรวงที่ประกอบด้วยเหล้า บุหรี่ หมาก พลุ อาหารคาว-หวาน และอาจจะมีการพิเศษที่เชื่อว่า

^{๑๒๑} สันทนา กลุ่มย่อย เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นางเขียน ใจหนึ่ง, กรรมการหมู่บ้าน เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

ศาลปู่ตานี้ๆ ชอบอาหารอะไร เมื่อประชาชนได้ตามที่เคยบนบานศาลกล่าวไว้แล้วจะต้องมาแก้บน โดยบอกกล่าวญาติพี่น้องที่สนิทกันให้ไปร่วมพิธีที่ศาลปู่ตานี้ด้วย พอเสร็จพิธีก็จะรับประทานอาหารร่วมกันในบริเวณศาลปู่ตานี้หรือถ้าไม่สะดวกก็จะกลับมารับประทานอาหารที่บ้านของเจ้าภาพ^{๑๒๓}

ประเพณีท้องถิ่น เป็นการสืบทอดอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จะทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีปรองดองกันและนำไปสู่ชุมชนสันติสุข กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันหรือสันติสุขในชุมชนประกอบด้วยประเพณีสำคัญๆ ดังนี้ ๑) ประเพณีสงกรานต์ คือภายในชุมชนจะมีการก่อเจดีย์ทราย ซึ่งเป็นกิจกรรมการรวมกลุ่มของคนจำนวนมาก เป็นการร่วมมือของประชาชนในชุมชน ๒) ประเพณีบุญแห่หรือเทศน์มหาชาติ คือ ประชาชนภายในชุมชนจะมีการแห่ดอกไม้รอบหมู่บ้านเข้ามาในวัด ทำให้ประชาชนมีความสุข มีความรักความสามัคคีกันมาก ๓) ประเพณีวันเข้าพรรษา ๔) ประเพณีวันออกพรรษา-ตักบาตรเทโว และ ๕) ประเพณีบุญกฐิน เป็นต้น

๓.๔ มีจิตสำนึกรักชุมชน ความผูกพันด้านความรู้สึกรักชุมชน คือมีทัศนคติ ความรู้สึกรัก ความอบอุ่น และความภูมิใจของประชาชน จะสังเกตได้ว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิดจะแสดงความรู้สึกรักและมีความอบอุ่นที่ได้อยู่ท่ามกลางผู้คนในชุมชนนี้ กลุ่มผู้สูงอายุจะให้ความสำคัญและมีความผูกพันต่อชุมชนเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจ ส่วนกลุ่มวัยทำงานและกลุ่มเยาวชนจะเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลงมาตามลำดับ เนื่องจากต้องไปทำงานนอกชุมชนและอยู่ในวัยกำลังเรียนหนังสือ โดยรวมแล้วถือว่าประชาชนมีจิตสำนึกรักและผูกพันกับชุมชนอย่างชัดเจนเพราะชุมชนแหล่งเริ่มต้นของชีวิต^{๑๒๔}

ส่งเสริมให้ประชาชนภายในหมู่บ้านรักษาศีล ๕^{๑๒๕} และใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอปริหานิยธรรม หลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมสำหรับใช้ในการปกครอง เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว สามารถนำไปใช้บริหารบ้านเมืองและกิจกรรมของชุมชน ดังนี้คืออปริหานิยธรรมสำหรับการบริหารบ้านเมือง เป็นหลักในการปกครอง โดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อมและมีความสำนึกรัก มีความผูกพันในชุมชน นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง มี ๗ ประการคือ

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่ำเสมอ

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง

๓. ไม่บัญญัติ หรือลัทธิลัทธิข้อบัญญัติต่าง ๆ เป็นการไม่เพิกถอน ไม่เพิ่มเติม ไม่ละเมิด หรือวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนุญ

๔. ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นเราต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือ และรับฟังความคิดเห็นของท่านในฐานะที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์มามาก

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ สนนากลุ่มย่อย, เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๑๒๔} สนนากลุ่มย่อย, เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๑๒๕} สนนากลุ่มย่อย, เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔

๕. ไม่ข่มเหงสตรี เป็นการให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการกดขี่ข่มเหงรังแก
๖. เคารพบูชาสักการะเจดีย์ คือการให้ความเคารพศาสนสถาน ปุชนียสถาน อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลุกเร้าให้เราทำความดี และเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้นตามประเพณีที่ดำรงมา
๗. ให้การอารักขาพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล เป็นการจัดการให้ความอารักขา บำรุงคุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก
- มีคำสอนของคนโบราณ ที่เรียกว่าคำผญาสอนลูกหลาน เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีความสามัคคีสำนึกรักในชุมชน เช่นบทผญาที่ว่า^{๑๒๖} “แห่งไม้ไผ่น้อย จ้อยบางหักกะง่าย คั้นหลายแห่งมัดโฮมกัน สิ้นมันแข็งหักปได้ คนเฮานั้น กะคือกันบ่แตกต่าง สามัคคีบ่แตกมัง ไผ่ดั่งจ่างกะบ่ตึง หลานเฮย” แปลเป็นความหมายได้ว่า ให้มีความรักความสามัคคีกันเอาไว้อย่างแนบแน่นแล้วจะไม่มีใครมาสร้างความร้าวฉานของชุมชนได้

ตาราง ๔.๑ แสดงวิธีการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ๙ ดี

ปัจจัย	ผลลัพธ์
๑) ระบบแบบเครือญาติ	- ถ้อยทีถ้อยอาศัย - เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ - พุดคุยสืบหาข้อสรุปร่วมกัน
๒) การสร้างกิจกรรมร่วมกัน	การปลูกป่า การพัฒนาชุมชน การไปวัดร่วมกัน กิจกรรมกลุ่มโฮมสเตย์
๓) ขับเคลื่อนพลัง บวร.	บุญประเพณีต่างๆ มีจิตสาธารณะ ยึดถือประโยชน์ส่วนรวม พุดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ตารางแสดงความสัมพันธ์ชุมชน ๙ ดี

สรุปได้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ชุมชน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์การที่ผู้นำองค์กรของชุมชนจะทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ได้นั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้นำต้องเรียนรู้ให้เข้าใจและใช้เป็นนั่นคือเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะการใช้แอปพลิเคชันในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ประชากรภายในหมู่บ้านได้รับทราบ เพราะการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นการสื่อสารผ่านระบบออนไลน์ ทำให้มี

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายสุนทร สุดตาชู, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๔.

การสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว จึงเป็นการสื่อสารอีกช่องทางหนึ่งที่ประชาชนทั่วไปนำมาใช้ในการสื่อสารขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมผ่านโปรแกรมไลน์ออฟฟิเชียล และเฟซบุ๊กเป็นต้น เทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถเป็นพื้นฐานของการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีวิวัฒนาการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน กรณีที่ไม่ได้ไปมาหาสู่กัน ก็สามารถพูดคุยกันผ่านระบบออนไลน์ได้ ตลอดจนการประชุมก็สามารถทำได้คือได้ยินทั้งเสียงและได้เห็นหน้ากันด้วย

นอกจากนี้ยังองค์กรที่สำคัญอีกองค์กรหนึ่ง นั่นคือองค์กรครอบครัวที่คอยทำหน้าที่อย่างไม่ขาดตกบกพร่องในการพร่ำสอนว่ากล่าวตักเตือนให้บุตรหลานประพฤติตนตามทำนองครองธรรมเพื่อให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าของชุมชน ตรงกับสุภาษิตโบราณที่ว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” คือการที่จะอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เป็นคนดีของสังคมในอนาคต จะมีความเข้มงวดในการอบรมสั่งสอน ต้องมีการเฝ้าตักเตือนบ้าง เด็กจะได้รู้ว่าที่โดนผู้ปกครองตักเตือน เพราะทำผิดความผิดเอาไว้ จึงถูกลงโทษ เป็นคำสอนของคนโบราณที่จะส่งผลดีให้สังคมมีความปรองดองเกิดขึ้นในอนาคต

๔.๑.๓ สร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

จากการศึกษาพบว่า การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนทั้ง ๘ ชุมชน มีการกำหนดแผนในแต่ละพื้นที่เพื่อวางเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาตามนโยบายโดยจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อยในแต่ละชุมชน การกำหนดยุทธศาสตร์ในแต่ละชุมชนจะสำเร็จได้ ต้องอาศัยพลังบรรพบุรุษ-วัด-โรงเรียน/หน่วยราชการ) ๓ องค์กรหลักในการสร้างชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

๔.๑.๓.๑ พลังบรรพบุรุษ : บ้าน (ผู้นำหมู่บ้าน/ผู้นำชุมชน)

ท่ามกลางชุมชนพัฒนาธรรมที่หลากหลายนับไม่ถ้วน ผู้นำชุมชนเช่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล สามารถสร้างชุมชนให้มีอัตลักษณ์ที่เป็นจุดเด่นของแต่ละแห่ง การสร้างพลังชุมชนเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ประจำถิ่นนั้นถือเป็นเรื่องที่ต้องมีการศึกษาทบทเรียนต่างๆ ที่ผ่านมาจากอดีตถึงปัจจุบันเพื่อนำมาวิเคราะห์ห้วงองค์ประกอบต่างๆที่จะทำให้เกิดชุมชนต้นแบบในที่ต่างๆทั้ง แปรชุมชนและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้วิจัยได้แบ่งการสร้างอัตลักษณ์เพื่อให้สังคมมีคุณค่าดังต่อไปนี้

๑. ผู้นำ “บรรพบุรุษ” ของชุมชน เป็นแกนนำสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดอัตลักษณ์ชุมชน ๙ ดี

ตาราง ๔.๒ ผู้นำ “บรรพบุรุษ”

ที่	รายชื่อ ผู้นำ	สรุปแนวคิด/อุดมการณ์
๑	ผู้นำทางศาสนา (วัด) พระศรีปริยัติธาดา, ผศ. วัดโพธิ์ ย่อยบ้านยาง พระครูวิมลโพธิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดตลาดโพธิ์ พระครูปริยัติธรรมวิบูล, ดร. บ้านโคกเหล็ก พระปลัดศุภกริต ฐานงกโล, อำเภอนาโพธิ์ พระครูศรีปริยัติยานุศาสน์, วัดตะโคก พระครูวุฒิสาราภิรม, วัดหนองเต็ง	หากคนในสังคมนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาถือปฏิบัติแล้ว ใช้คุณธรรมในการนำใจ ความสงบสุขในสังคมย่อมเกิดขึ้นในชุมชน

๒.	ผู้นำชุมชน กำหนดผู้ใหญ่บ้านทั้งแปดชุมชน	การพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนคุณธรรมนั้น ต้องใช้ระยะเวลาเพื่อปลูกฝังให้คนในชุมชนประพฤติดี ปฏิบัติชอบจนก่อให้เกิด เป็นวิถีชีวิต การปลูกฝังดังกล่าวต้องเริ่มตั้งแต่ครอบครัวหรือบ้าน ถ้าพ่อแม่เป็นต้นแบบที่ดี ลูกก็จะปฏิบัติตาม แต่หากครอบครัวไม่ดีแล้ว ก็ยากที่จะปลูกฝัง ให้เด็กเป็นคนดีได้
๓.	ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษาของแปดชุมชน	พลัง บวร นั้น เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการพัฒนาชุมชน การสร้างชุมชนคุณธรรม ๙ ดี มีวัดและโรงเรียน ที่เป็นแกนหลักในการพัฒนาคน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม โดยการประสานงานที่ต่อเนื่องกัน การทำกิจกรรมร่วมกันทั้ง ๓ สถาบัน ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง
๓.	ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	บ้าน วัด โรงเรียน หรือ บวร นั้นเป็นสาม สถาบันหลักที่สามารถพัฒนาชุมชนให้มีเข้มแข็ง เกิดเป็นชุมชนคุณธรรมได้ โดยการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชน โดยบ้าน ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย สอนลูกหลานให้เป็นคนดี รู้จักเสียสละ มีคุณธรรม และพาเข้าวัดปฏิบัติธรรม โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ชี้ตักเตือนจิตใจ เผยแผ่หลักธรรมคำสอนในขณะนั้น

	<p>โรงเรียนจัดแผนการเรียนการสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม อย่างเป็น ระเบียบแบบแผนเมื่อ ๓ สถาบันทำหน้าที่ของตนเอง อย่างเป็นระบบ ค้ำ ว่าชุมชนคุณธรรมย่อมเกิดขึ้น แน่นอน</p>
--	---

ผู้นำชุมชน นำโดยกำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, นายกองค้การบริหารส่วนตำบล และภาคีเครือข่ายในแต่ละพื้นที่กลุ่มเป้าหมายในเขตพื้นที่ มีการจัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือแนวทางในการพัฒนาชุมชน ร่วมกับชาวบ้านในทุกๆเดือน ในหมู่บ้านบ้าง ในวัดบ้าง ตามสมควรแก่โอกาส ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เกิดสันติสุขแบบมีส่วนร่วม ในแต่ละชุมชนย่อมกำหนดวันเวลาและสถานที่ไม่ตรงกัน จัดประชุมระหว่างผู้นำร่วมกับชุมชนหลังจากที่ผู้นำชุมชนเข้าร่วมประชุมในระดับอำเภอเพื่อรับทราบแนวนโยบายของภาครัฐและข่าวสารต่างๆที่ทางอำเภอแจ้งให้ทราบ หลังจากนั้นจึงมาประชุมร่วมกับชาวบ้านหรือชุมชนเพื่อชี้แจงแนวนโยบายของภาครัฐให้รับทราบโดยทั่วกัน^{๑๒๗}

ภาพที่ประกอบ ๔.๓๓ การประชุมผู้นำชุมชนและชาวบ้าน

ผู้นำชุมชน นำโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลประจำท้องที่ในแต่ละแห่ง ได้ดำเนินการตามนโยบายภาครัฐ สนองตอบเจตนารมณ์ของรัฐบาล โดยการนำโครงการต่างๆ ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากแผ่นดิน มาร่วมจัดกิจกรรมในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมีความสุขในการดำเนินชีวิต เช่น โครงการชุดเจาะบ่อบาดาลเพื่อการเกษตร^{๑๒๘} โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โครงการวัดประชารัฐสร้างสุข โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

^{๑๒๗} สทนากลุ่มย่อย, เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๑๒๘} สทนากลุ่มย่อย, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

คัดแยกขยะที่ต้นทาง โครงการออกกำลังสามวัย โครงการหมู่บ้านเข้มแข็ง ตามแนวทางแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง(หมู่บ้าน อยู่เย็น)^{๑๒๙} เป็นต้น ซึ่งโครงการหรือกิจกรรมเหล่านี้ย่อมสร้างรอยยิ้มแห่งความสุขแก่ชุมชนเป็นอย่างมาก

ภาพประกอบ ๔.๓๔ โครงการต่างๆ ที่ผู้นำชุมชนร่วมทำกับชาวบ้าน

๔.๑.๓.๒ การขับเคลื่อนชุมชน ๙ ดีโดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๙ ขั้นตอน

จากนโยบายการขับเคลื่อนชุมชน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์ได้ดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมผู้วิจัยได้เลือก ชุมชนในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบระดับอำเภอจากการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมต้นแบบและสร้างอัตลักษณ์ชุมชนต้นแบบในระดับอำเภอ มีกระบวนการสร้างดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนาชุมชนคุณธรรมให้เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น

การสร้างให้เกิดเป็นชุมชนคุณธรรม มีกระบวนการสำคัญต่อเนื่อง ๖ ขั้นตอนที่ได้ดำเนินงานดังนี้

๑.๑ เกิดจากความคิดริเริ่มของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชน เช่น ผู้นำศาสนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่เคารพและศรัทธาของคนในชุมชน โดยผู้คิดริเริ่มจะมุ่งมั่น ขับเคลื่อนชุมชน จากปัญหาหรือเรื่องที่อยู่ในความต้องการ ความสนใจของสมาชิกในชุมชนที่ต้องการยกระดับ คุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ด้วยการมองหาสิ่งที่เป็น “จุดร่วม” และสามารถนำมากำหนดเป็น “อัตลักษณ์ชุมชน” ที่ตรงกับความสนใจความต้องการของชุมชน

๑.๒ ค้นหาความจริงของพื้นที่ คนในชุมชนร่วมกันสำรวจข้อมูลค้นหา อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของตน ตลอดจนทบทวนต้นทุนทางสังคม (ต้นทุนความดี) ทั้งด้านคน องค์กร ภูมิปัญญา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งประเมินวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จัดทำเป็นแผนส่งเสริมพัฒนาชุมชนคุณธรรมให้คนในชุมชน สร้างชุมชนที่ดี สร้างคนดีเพื่อ

^{๑๒๙} สทนทากลุ่มย่อย, เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

ร่วมสร้างสังคมคุณธรรม โดยไม่มี เป้าหมายเคลือบแฝงเพื่อประโยชน์อื่น ซึ่งจะไม่เกิดผลที่แท้จริงหรือไม่ยั่งยืน โดยดำเนินการตามหลักความจริง ต้องทำจากสภาพความจริงของชุมชนที่มีการศึกษา ข้อมูลอย่างเป็นระบบโดยถ่องแท้แล้วจึงทำลำดับขั้นของการแก้ปัญหา โดยเริ่มที่จุดเล็กก่อนเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินงานและเกิดผลในทางปฏิบัติ

๑.๓ ตั้งเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน เพื่อค้นหาพฤติกรรมที่พึงประสงค์และพฤติกรรม ที่ไม่พึงประสงค์หรือ “ปัญหาที่ยากแก่ ความดีที่ยากทำ” ซึ่งจะทำให้ทุกภาคส่วนเห็นเป้าหมายร่วมกัน และกำหนดรูปธรรมความสำเร็จหรือตัวชี้วัดที่จะทำได้จริงในเป้าหมายแต่ละด้าน ในขั้นนี้จะสามารถรู้จักเจ้าภาพงานแต่ละด้านชัดเจน

๑.๔ สร้างกลุ่มแกนนำ เพื่อการเปลี่ยนแปลง สร้างกระบวนการปรึกษาหารือของผู้นำชุมชนที่มีความตั้งใจพัฒนาชุมชนคุณธรรม เพื่อให้เป็นกลุ่มริเริ่มก่อการดี โดยมีทั้งผู้นำธรรมชาติ และผู้นำทางการ

๑.๕ แสวงหาทีมงาน ที่เป็นนักคิด นักพัฒนา มาร่วมเป็นทีมงานในการดำเนินงาน เช่น เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการดำเนินงาน โดยมีองค์ประกอบของกลุ่มบุคคล ประกอบด้วย ๓ ฝ่าย อันได้แก่ บุคลากรทางศาสนาในชุมชน ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ประจำในท้องถิ่น และเครือข่ายภาคธุรกิจ เอกชนที่สามารถให้ความมือในด้านต่างๆ ได้

๑.๖ ดำเนินงานแบบร่วมคิด ร่วมทำโดยกำหนดให้มีเนื้อหาสาระใน ๓ องค์ประกอบที่สำคัญ อันได้แก่ ประการแรก นำหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่เน้นให้คนในชุมชนยึดมั่นในคุณธรรมที่ชุมชนนับถือ คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี โปร่งดอง และคุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ ประการที่สอง การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง อนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างมีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน ประการที่สาม ดำเนินชีวิตอย่างมีอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง รักษาสืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

การทำบันไดในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ๙ ดี นั้น จำเป็นต้องมีกระบวนการต่างๆที่จะนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ โดยเฉพาะแล้ว เราต้องอย่าลืมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ควบคู่กับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หากไม่นำมา การสร้างชุมชนต้นแบบ คงไม่มีความสำคัญอะไรกับคนรุ่นหลังๆที่จะศึกษาเรียนรู้กระบวนการในการสร้าง”^{๑๓๐}

๒. คุณธรรมที่ส่งเสริมในชุมชน๙ ดีที่เป็นจุดเน้น มีดังนี้

พอเพียง หมายถึง ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีเหตุมีผลใช้ความรู้

วินัย หมายถึง การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่และการกระทำของตน ทั้งวินัยและความรับผิดชอบต่อตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยและความรับผิดชอบต่อครอบครัว องค์กร สังคม ปฏิบัติตามจริยธรรมจรรยาบรรณและเคารพต่อกฎหมายในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ

^{๑๓๐} สทนากลุ่มย่อย , เมื่อวันที่ ๓ กันยายน, ๒๕๖๔.

มีความพอประมาณพอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่ประมาทสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

สุจริต หมายถึง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมที่ปวง นอกจากตนเองจะเป็นคนซื่อตรงแล้ว ต้องกล้าปฏิเสธการกระทำ ที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะทำให้ส่วนรวมเกิดความเสียหาย

จิตอาสา หมายถึง การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะและอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อันมิใช่หน้าที่ของตน ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม ของประเทศชาติ โดยมีได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

“การคัดเลือกหลักคุณธรรมไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ไม่เป็น

การบังคับชุมชน สามารถคัดเลือกส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับสภาพบริบท เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน โดยอาจให้ความสำคัญกับคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ข้อใดข้อหนึ่ง หรือนำมาปฏิบัติทั้ง ๔ ข้อ ภายใต้คุณธรรมทั้ง ๔ ข้อ หรืออาจมีคุณธรรมอื่น ๆ ที่สำคัญสำหรับชุมชน ซึ่งชุมชน สามารถนำมาส่งเสริมให้เกิดเป็นชุมชนคุณธรรมได้”^{๑๓๑}

๔.๑.๓.๓ กระบวนการดำเนินการเพื่อการสร้างอัตลักษณ์อย่างสร้างสรรค์ชุมชน

๙ ดี

การดำเนินการสร้างความเข้าใจตามกระบวนการของชุมชนต้นแบบทั้งแปดชุมชน โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อยและมีส่วนร่วมกันทุกภาคส่วนร่วมกัน เพื่อค้นหาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือ “ปัญหา ที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ” โดยให้ครอบคลุมหลักคุณธรรม ๔ ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา โดยคณะกรรมการที่ได้จัดตั้งมาทั้งแปดชุมชน ได้ค้นหาอัตลักษณ์และได้นำทุนทางวัฒนธรรมเพื่อมาแก้ไขปัญหา จัดทำเป็นแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนเพื่อให้เกิดอัตลักษณ์อย่างสร้างสรรค์นำไปสู่การพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง ก่อให้เกิดรายได้ โดยการทำงานร่วมกันกับทุกภาคส่วนราชการ และความร่วมมือวัดเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง โรงเรียนเข้มแข็ง ชับเคลื่อนด้วยพลังบวร (วัด บ้าน โรงเรียน) สร้างวัฒนธรรมกินได้ สร้างรายได้แก่ชุมชน โดยได้วิเคราะห์ความโดดเด่นในการ

อัตลักษณ์ในชุมชน ๙ ดีไว้ ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นโดยชุมชน บ้านตลาดโพธิ์ ชุมชนบ้านนาโพธิ์ ผลิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆจากการประชุมกลุ่มย่อยสิ่งที่ชุมชนจะสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้เป็นอัตลักษณ์เพื่อการสร้างสรรค์ดังต่อไปนี้

๑.๑ อัตลักษณ์ผ้าไหม

^{๑๓๑} สนทนากลุ่มย่อย, เมื่อวันที่ ๓ กันยายน, ๒๕๖๔.

ภาพประกอบ ๔.๓๕ การสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมและผ้าลาวเวียง

การผลิตผ้าไหมเมื่อนำมาเปรียบเทียบลาย ซึ่งความเหมือนและต่างกัน ได้บ่งบอกถึงวิถีชีวิต ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของกลุ่มแต่ละชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดบุรีรัมย์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่มาจาก การสังเคราะห์ตามอัตลักษณ์ของผ้าไหม แยกตามลักษณะของแต่ละลายผ้าซึ่งชี้ให้เห็นอัตลักษณ์อย่างแท้จริง

๒. ด้านการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยชุมชนมีการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมประเพณี โดยสามารถถ่ายทอดและเป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน ชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้าน ที่จะคอยให้ความรู้ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว อันได้แก่ ชุมชน บ้านสนวนนอก อำเภอห้วยราช ชุมชนบ้านนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ โดยจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีที่พักเป็นแบบโฮมสเตย์ในการต้อนรับผู้มาศึกษาและต้องการพักผ่อนตามวิถีหลักปรัชญาพอเพียง

ภาพประกอบ ๔.๓๖ โฮมสเตย์ บ้านสนวนนอก และบ้านนาโพธิ์

๓. ด้านการมีส่วนร่วมของคนใน

ชุมชน มีแกนนำ หรือ ผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และมีความพร้อมที่จะร่วมขับเคลื่อนหมู่บ้าน และประชาชนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีและแสดงความพร้อมในการรอง

(๑) กรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่งที่มาจาก ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาในหมู่บ้าน ผู้นำหรือผู้แทนกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้าน

(๒) กรรมการหมู่บ้านโดยการเลือก หรือเรียกว่า กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้เลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๒ คน และไม่เกิน ๑๐ คน โดยให้ที่ประชุมเลือกกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้กำหนด

๒) โครงสร้างของ กม. กำหนดขึ้นตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๑

โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.)^{๑๓๒} มีบทบาท อำนาจหน้าที่ ตามมาตรา ๒๘ ตรี แห่ง พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑ ดังนี้

- (๑) ช่วยเหลือแนะนำให้คำปรึกษาแก่ผู้ใหญ่บ้าน
- (๒) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของราชการ
- (๓) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่นายอำเภอมอบหมายหรือผู้ใหญ่บ้านร้องขอ

^{๑๓๒} สันทนากลุ่มย่อย , เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

ภาพ ๔.๓๗ คณะกรรมการจากการแต่งตั้งในชุมชน ๙ ดี

ภาพประกอบ ๔.๓๘ เครือข่ายชุมชน ๙ ดีร่วมจัดกิจกรรม

๔.๑.๓.๔ ขั้นตอนผลการสร้างอัตลักษณ์๙ดี

ในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนได้นั้น ต้องมีกระบวนการในสร้างชุมชนแบบมีส่วนร่วม
ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดยุทธศาสตร์ หรือ นโยบาย โดยยึดหลักชุมชนคุณธรรม ๙
ด

กระบวนการในการอัตลักษณ์ ๙ ดี นั้นขั้นตอนแรกนี้ มีการกำหนดนโยบายและแผนงาน ซึ่งยึดหลักธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดีของจังหวัดบุรีรัมย์เป็นโมเดล หลักธรรมนูญ ๙ ดีนี้เป็นคัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน จัดทำขึ้นไว้เพื่อเป็นการบังคับใช้ในระดับหมู่บ้านเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของราษฎรในหมู่บ้าน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ^{๑๓๓} สิ่งสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ คือ พลับบวร ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน มีการนำหลักธรรมนูญ ๙ ดีมาใช้ คือ

๑) เป็นคนดี ด้วยการส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ให้คนในชุมชนแสดงออกถึงการตอบแทนผู้มีพระคุณและบ้านเกิด รวมถึงสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบรู้ประพฤติตนเป็นคนดี

๒) มีปัญญาดี ด้วยการอาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด และโรงเรียนหรือหน่วยงานของทางราชการในการสร้างการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาในถิ่นมาสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน เช่นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม^{๑๓๔} เป็นต้น

๓) รายได้สมดุลดี ด้วยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้วยการนำแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นการปลูกผักปลอดสารพิษไว้กินเอง การเลี้ยงหม่อนไหม ^{๑๓๕} เป็นต้น

๔) สุขภาพดี ด้วยการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้จัดตั้งชมรมออกกำลังกายเพื่อสร้างความแข็งแรงเพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน เช่น โครงการออกกำลังกายสามวัย^{๑๓๖} เป็นต้น

๕) สิ่งแวดล้อมดี ผ่านนโยบาย ๓ ส่วน ได้แก่ โครงการคัดแยกขยะต้นทาง กล่าวคือกระบวนการต้นน้ำ คือการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย กระบวนการกลางน้ำ คือเริ่มจากการทำความสะอาดในบ้านของตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกธรรมาภิบาลคัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน และกระบวนการปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน^{๑๓๗} เป็นต้น

๖) สังคมดี การส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ทั้งการเข้าวัดทำบุญร่วมกันของคนในครอบครัว การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัว

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นางสมมาตร แพนอุซวัน, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๓๔} การสนทนากลุ่ม, คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชน, เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๑๓๕} การสนทนากลุ่ม, คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชน, เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๓๖} การสนทนากลุ่ม, คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชน, เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๓๗} การสนทนากลุ่ม, คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชน, เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๔.

อยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมัครสมานสามัคคี และรักษากฎวินัยของหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง เช่นโครงการถวายภัตตาหารเพลในช่วงเช้าพรรษา โครงการรักษาศีล ๕ โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข^{๑๓๘} เป็นต้น

๗) **หลุดพ้นอาชญากรรมดี** จัดให้มีการเวรยามหมู่บ้าน คอยออกตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และการป้องกันยาเสพติด จัดอบรมเยาวชนด้านยาเสพติด โดยการร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ และสาธารณสุขให้มีการสุ่มตรวจสารเสพติดในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านทุก ๑๕ วัน และโครงการเลิกเหล้าในงานบุญประเพณีต่างๆ^{๑๓๙}

๘) **การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเองดี** คือการจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้าน มาจากทุนต่างๆ ที่มีในหมู่บ้านโดยให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกองทุนเพื่อความโปร่งใส และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านให้มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง

๙) **การสร้างความเข้มแข็งดี** คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยงานในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างสูงที่สุด เช่นการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำทุกเดือน ทุกกลุ่มอาชีพ เพื่อนำเงินมาพัฒนาชุมชนหรือเข้ากองทุนพึ่งพา เป็นต้น พื้นที่บ้านสนวนนอก หมู่บ้านตัวอย่างหนึ่งของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต โดยใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมนำทาง

สรุปจากการวิจัย การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ต้องเกิดจากภายในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดรับฟังความคิดเห็น เป็นที่ปรึกษาหารือ ร่วมทำ ร่วมพัฒนากับชุมชน ถือได้ว่าเป็นการนำการตัดสินใจทางเลือกนโยบายไปปฏิบัติจริงซึ่งทางชุมชนเองก็ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง ดังนั้น กระบวนการทุกขั้นตอนที่ คือการแปลงนโยบายที่เป็นนามธรรมให้เป็นแผนงานที่เป็นรูปธรรมจึงสามารถนำไปปฏิบัติและตรวจสอบสามารถวัดถึงความสำเร็จและวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังสามารถดึงกลไกภาคประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของงาน โครงการ กิจกรรม ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงยังได้คัดสรรตัวแทนจากชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ กล่าวว่าการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชน การเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ อย่างยิ่ง เพราะหากชุมชนไม่มีการเรียนรู้และการปรับตัวชุมชนท้องถิ่นนั้นอาจตั้งอยู่ไม่ได้ ผลที่ตามมา คือการสูญเสียเอกลักษณ์ของชุมชน ดังนั้นการเรียนรู้เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและการซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ วลัยเสถียร กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน เมื่อสร้างสรรค์ คือแนวคิดที่เติบโตขึ้น โดยการขับเคลื่อนจากทั้งเศรษฐกิจและวัฒนธรรม แต่แนวคิดต่างๆ จะเติบโตได้ก็ต้องเป็นแนวคิดที่แข่งขันได้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ รวมทั้งความแตกต่างและหลากหลายก็กระตุ้นให้เกิดความเป็นต้นแบบและความแปลกใหม่ ในอดีตขบวนการนี้เข้มแข็งมากในพื้นที่เมืองใหญ่ โดยเฉพาะเมืองหลวงของประเทศและของภูมิภาค ด้วยความหลากหลายของศิลปะและหัตถกรรม ตลอดจนกลไกสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิด ความคิดสร้างสรรค์ และเมืองถูกสร้างมาเพื่อเสริมซึ่งกันและกัน แต่กระบวนกรดังกล่าวไม่ได้เป็นเส้นตรง และ

^{๑๓๘} การสนทนากลุ่ม, คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชน, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๑๓๙} การสนทนากลุ่ม, คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชน, เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๔.

ขึ้นอยู่กับระบบที่ซับซ้อนมีปฏิสัมพันธ์กัน และขัดแย้งกันในบางครั้ง เมืองมักจะเกี่ยวข้ออย่างสูงกับ “กลไก” สำหรับจัดการความหลากหลาย, ความเปลี่ยนแปลง, และความแตกต่างในการเติบโตของ ความรู้และความคิดความขัดแย้ง และความแตกต่างขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง และนวัตกรรม เมือง สร้างสรรค์ คือ ที่ซึ่งกลุ่มย่อยของกลุ่มย่อย

แนวความคิดนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมที่มีความแนบ แน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียัง อยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีศักยภาพในการ เปลี่ยนหรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดถอยลง หากแต่ รูปแบบและลักษณะทางวัฒนธรรม ประสบการณ์และความเคยชินในอดีต ตลอดจนวิถีชีวิตและ ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะยังคงอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัตนะ จุฑะวิภา สรุปว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัฒนธรรมที่ชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นโดยเฉพาะในฐานะที่เป็นรากเหง้ามรดก ของอดีตและการปรับตัวในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง แนวคิดหน้าที่นิยมมองว่าวัฒนธรรมดำรงอยู่ ได้เพราะมีหน้าที่ในการตอบสนองชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม ดังนั้นในทางกลับกันหากวัฒนธรรมไม่ได้ ทำหน้าที่หรือทำหน้าที่ได้ไม่สอดคล้องกับสภาพจริงในชุมชน ทั้งวัฒนธรรมและชุมชนนั้นย่อมจะ อ่อนแอลง เมื่อใดที่วัฒนธรรมเข้มแข็งก็จะพลังหนุนเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นอันแสดงถึงพลังและ พลวัตของวัฒนธรรมที่มีบทบาทตอบสนองการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณา คือ องค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของชุมชน

๔.๒ การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใน จังหวัดบุรีรัมย์

๔.๒.๑ สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๑. ข้อมูลทั่วไปของครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย

ครอบครัวที่ ๑ ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูกชายคนโตอายุ ๑๙ ปี ลูกสาวคนเล็ก อายุ ๑๖ ปี คุณแม่เคยได้รางวัลแม่ดีเด่นประจำตำบล เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๓ คุณพ่อเป็นผู้นำชุมชน คุณแม่เป็น แม่บ้าน

ครอบครัวที่ ๒ มีสมาชิกคือ พ่อแม่ ลูกสาวอายุ ๑๔ ปี ลูกชายอายุ ๑๓ ปี คุณพ่อ เป็นผู้นำชุมชนและเป็นพ่อดีเด่นประจำตำบล ปี ๒๕๕๓ คุณแม่เป็นแม่บ้าน

ครอบครัวที่ ๓ พ่อมีอาชีพเป็นราชการ แม่มีอาชีพเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ ลูกชาย อายุ ๑๕ ปี ลูกสาวอายุ ๑๔ ปี

ครอบครัวที่ ๔ มีสมาชิกในครอบครัวคือ พ่อแม่ ลูกชายคนโตอายุ ๑๕ ปี และลูกชาย คนเล็ก อายุ ๑๔ ปี

ครอบครัวที่ ๕ มีสมาชิกในครอบครัว คือ พ่อแม่ ลูกชาย อายุ ๑๘ ปี ลูกสาว อายุ ๑๖ ปี

ครอบครัวที่ ๖ มีสมาชิกในครัวรัคือ พ่อเป็นผู้นำชุมชน แม่เป็นแม่บ้าน มียาย พ่อแม่ ลูกสาวคนโตอายุ ๒๒ ปี ลูกสาวคนกลางอายุ ๑๙ ปี ลูกชายคนเล็กอายุ ๑๖ ปี เป็นครอบครัวดีเด่นประจำตำบล ปี ๒๕๕๔

ครอบครัวที่ ๗ มีสมาชิกในครอบครัวคือ พ่อแม่ ลูกชายอายุ ๑๖ ปี ลูกสาวอายุ ๑๕ ปี

ครอบครัวที่ ๘ มีสมาชิกในครอบครัวคือ พ่อแม่ ลูกชายอายุ ๑๗ ปี ลูกสาวอายุ ๑๕ ปี เป็นครอบครัวข้าราชการ

๒. ความสัมพันธ์ในครอบครัวกับการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ความสัมพันธ์ในครอบครัวเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์มีส่วนส่งเสริมซึ่งกันและกันส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความแข็งแกร่งแน่นแฟ้นจากการอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน สมาชิกในครอบครัวจึงมีโอกาสได้พบปะ พูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรักใคร่ผูกพันใกล้ชิดสนิทสนมและไว้วางใจกันมากขึ้น นอกจากนี้การสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี รู้จักมีสติ รู้จักอดออม ออกกำลังกาย รักษาสิ่งแวดล้อม รู้จักวางแผนในชีวิต รู้จักบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวทั้งด้านการเงินวัตถุประสงค์ของการให้คำแนะนำ การดูแลช่วยเหลือด้านกิจกรรมในชีวิตประจำวันและเมื่อเจ็บป่วยก็จะได้ส่งเสริมให้มีความรักใคร่ผูกพันกันมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการได้อาศัยอยู่ด้วยกันจึงทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่าคนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ด้วยกัน การเคารพเชื่อฟัง เป็นการแสดงออกผู้มีอายุน้อยกว่าจะแสดงออกต่อผู้มีอายุมากกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการปลูกฝังในเรื่องการเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครอบครัว เกิดการได้อาศัยอยู่ด้วยกันย่อมเอื้อให้ปฏิสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นได้มากกว่าในมิติของการแลกเปลี่ยน

ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ดังนี้

“ลูกชายพาออกกำลังกาย และเล่นกีฬาทั้งฟุตบอล และวิ่งตอนเช้าก็ต้องไปเป็นเพื่อน”^{๑๔๐} “คุณพ่อเขาอ้วนแล้วไม่อยากให้เป็นโรคเลยชวนท่านออกกำลังกายบ้าง ต้องใช้ลูกล่อลูกชนมากในการชวนพ่อออกกำลังกายส่วนคุณแม่ก็อ่อนๆ นิดนึ่ง ก็วิ่งกับผมแล้วครับ”^{๑๔๑} เมื่อมีเวลาว่างจะพาครอบครัวพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้านร่วมกัน คือ เที่ยวต่างจังหวัดบ้าง กินข้าวนอกบ้านบ้าง ดูหนังบ้าง เที่ยวพิพิธภัณฑ์ หรือชมธรรมชาติบ้าง แล้วแต่ว่ามีเวลามากน้อยแค่ไหน บางทีก็เยี่ยมญาติมิตรและเพื่อนฝูงที่อาศัยอยู่ที่อื่นๆ หรือต่างจังหวัด^{๑๔๒} สมาชิกของครอบครัวเราจะร่วมพิธีกรรมหรืองานบุญในโอกาสต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพของกับชุมชน^{๑๔๓} ครอบครัวของเราไม่เคยขาดการเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และประเพณีต่างๆ นอกจากนี้ยังพาครอบครัวบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่น ช่วยปลูกต้นไม้ กวาดถนน และขุดลอก

^{๑๔๐} สัมภาษณ์นายจรัสญ ปานะโปย, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์นางสำเนียง ปานะโปย, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์นายศรัณย์ปานะโปย, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์นายธนฤต ปานะโปย, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

คุณลอง^{๑๔๔} สมาชิกในครอบครัวจะมีกิจกรรมการสนทนาการร่วมกันในวันสำคัญของคนในครอบครัว เช่น วันเกิด อย่างมีความสุขและสนุกสนาน”^{๑๔๕}

“เมื่อมีปัญหาในครอบครัวเราจะพูดคุยกันจนได้ทางออกที่พอใจ โดยสมาชิกในครอบครัวช่วยกันหาวิธีใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา โดยที่สมาชิกในครอบครัวจะประนีประนอม หรือตกลงกันได้ผมจะให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วม/ช่วยกันในการตัดสินใจเรื่องที่สำคัญของครอบครัวเช่น การกู้ยืมเงิน การเรียน การซื้อของสำคัญ หรือเรื่องสำคัญอื่นๆ คุณพ่อ คุณแม่ให้พวกเราแสดงความคิดเห็นทุกเรื่องได้อย่างเต็มที่ และท่านก็รับฟังความคิดเห็นของพวกเรา บางครั้งแม้ท่านจะไม่เห็นด้วย ท่านก็ให้เหตุผลที่พวกเรายอมรับได้”^{๑๔๖}เมื่อมีปัญหาในครอบครัวเราจะพูดคุยกันจนได้ทางออกที่พอใจ โดยสมาชิกในครอบครัวช่วยกันหาวิธีใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา โดยที่สมาชิกในครอบครัวจะประนีประนอม หรือตกลงกันได้”^{๑๔๗}“ตอนเขายังเด็กอยู่ผมก็จะกอด ลูบหัว หอมแก้มเขา ทั้งน้องและพี่เลยแต่พอเขาโตขึ้นมาก็ไม่ได้ทำแบบเดิมเพราะเขาเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ผมก็จะใช้คำพูดชื่นชม และลูบหัวเขา”^{๑๔๘}สำหรับดิฉันแล้วการแสดงออกซึ่งความรักต่อลูกและสามีดิฉันจะใช้วาจาและการกระทำเป็นส่วนใหญ่ ลูกชายนี้เขาช่างพูดเขาจะพูดได้ทุกเรื่องแม้แต่เรื่องไปจีบหญิงอย่างไร ไปทำอะไรกับเพื่อนมาทำให้หัวเราะได้ ยังมองว่าเขายังเป็นเด็กที่ยังไม่โตเลย”^{๑๔๙} คุณแม่จะกอดและให้กำลังใจกับหนู ส่วนคุณพ่อก็จะให้คำพูดเป็นส่วนใหญ่ ถ้าวันไหนคุณพ่อลูบหัวแสดงว่าคุณพ่อเขาพอใจมาก มีความสุขเมื่อได้อยู่ใกล้พ่อกับแม่และพี่ชาย พ่อแม่ให้ความรักพวกเราพี่น้อง พ่อจะใช้คำพูดให้กำลังใจ คุณแม่จะถามทุกเรื่องเลย”^{๑๕๐} ผมไม่เคยรำคาญแม่นะผมมีความสุขที่แม่ถาม บางครั้งแม่ไม่ถามผมก็เล่าเลย กับน้องผมก็ให้คำปรึกษาและลูบหัวบ่อยๆ”^{๑๕๑}

“ภรรยาและผมเป็นคนเรียบริ้วอ่อนโยน ทำให้ลูกสาวผมมีความอ่อนโยนเหมือนแม่ สิ่งที่ครอบครัวเราปฏิบัติต่อกันคือความรัก ความห่วงใย และเอื้ออาทรต่อกันด้วยคำพูดและการปฏิบัติ อยู่เสมอ เช่น ไหว้ผู้ใหญ่ ลูบหัวลูก กอด หอม และสัมผัสอย่างอ่อนโยน ให้ความเคารพนับถือซึ่งกัน และกัน คอยดูแลเอาใจใส่ต่อกันทั้งในยามปกติ เจ็บป่วย และเมื่อมีปัญหา”^{๑๕๒}

“สมาชิกในครอบครัวของเราให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการดำเนินชีวิต ด้วยคำพูดหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดกำลังใจ แต่มีเกิดปัญหาหรือข้อขัดแย้งภายในครอบครัวสมาชิกในครอบครัวก็มีส่วนในการแก้ปัญหาหรือข้อขัดแย้งภายในครอบครัวอย่างเท่าเทียมกันเพราะเราพูดคุยกันด้วยเหตุผล”^{๑๕๓}จะสอนให้ลูกมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักหน้าที่ของตนเองโดยให้เขาทำมาตั้งแต่เด็ก นอกจากนี้เมื่อลูกไม่ทำตามที่สอนก็จะให้เหตุผลว่าที่ทำอยู่ไม่ดี บางครั้งก็มีการลงโทษ

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายธนัช ปานะโปย, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์นายจรรุญ ปานะโปย, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นางบุญจอง ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นางบุญจอง ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นางบุญจอง ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายอดิสร ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ชัย ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นาย จีรศักดิ์ เขียงภูเขียว, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

บ้าง^{๑๕๔} แม่กับพ่อจะให้ใจดีมาก แต่ก็มีบางครั้งที่เราทำไม่ถูกต้องท่านก็จะดุบ้างแต่การดูของท่านก็จะให้เหตุผลว่าดูเพราะอะไร ก็เข้าใจท่านนะ^{๑๕๕} หลังเลิกเรียนหนูจะมาช่วยแม่ทำงานครัวเช่นรดน้ำต้นไม้ บ้าง ช่วยแม่ทำกับข้าวบ้าง บางที่ยังช่วยพ่อล้างรถเลย หนูชอบช่วยพ่อมากกว่าเพราะพ่อจะมีอะไรแปลกๆ ตลกๆ มาเล่าตอนที่ช่วยท่านประจำ”^{๑๕๖}

ภรรยาผมเขาชอบทำอะไรให้กินเขาทำอาหารอร่อย บางวันเห็นลูกมาช่วยแม่ ทำกับข้าวก็รู้สึกดีนะที่แม่ลูกเขาช่วยกันมันเป็นสุขของครอบครัว บางทีเห็นเขาเครียดๆ ก็จะทำอะไรมาคุยให้เขาอารมณ์ดีขึ้นก็มีความสุขดีที่ทำให้เขาอารมณ์ดีขึ้นได้^{๑๕๗} สมาชิกในครอบครัวของเรามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลงภายในบ้านกฎของบ้านเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว เช่น กินข้าวเย็นพร้อมกัน หรือจะไปไหนผิดเวลาต้องบอกให้ทราบ หรือเรื่องอื่นๆ ด้วย^{๑๕๘} หนูมีพ่อกับแม่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเจออะไรหนักๆ แค่นั้นจะคิดถึงท่านก่อน ไม่กล้าทำไม่ดีเพราะว่าหนูกลัวว่าพ่อแม่จะเสียใจ ที่สำคัญผมมีพ่อกับแม่เป็นแรงบันดาลใจให้ผมต้องขยันเรียนเพื่อจะทำให้ท่านมีความสุข^{๑๕๙} สมาชิกในครอบครัวของเราช่วยแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน เช่น ลูกช่วยแม่ขายของ หรือ สามีภรรยาช่วยกันทำงานบ้าน โดยให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ให้ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และร่วมกันตัดสินใจใช้จ่ายที่สำคัญของครอบครัว^{๑๖๐} “พ่อแม่เป็นแรงบันดาลใจให้ผมหาความรู้เพิ่มเติมและฝึกฝนตนเองเพื่อให้ผลการเรียนดีขึ้นเพราะต้องการให้พ่อกับแม่มีความสุข^{๑๖๑}

“พ่อแม่ปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กไม่ให้ย่อท้อกับงานที่ทำ เมื่อเจองานที่ยากๆ ฉันท้ออ่านและฝึกทำหลายๆ ครั้งจนเข้าใจและทำงานจนสำเร็จ^{๑๖๒} พ่อแม่สอนหนูเสมอว่าความพยายามอยู่ที่ไหนความสำเร็จอยู่ที่นั่นหนูเห็นด้วยกับคำพูดของท่าน และนำมาเป็นแนวทางในการเรียนของหนูเลย”^{๑๖๓}

“ผมรู้สึกภูมิใจที่ได้มีลูกสาว ลูกชายที่น่ารัก ผมมีความเชื่อมั่นเสมอว่าไม่มีอะไรที่ผมทำไม่ได้ถ้าผมจะทำให้ลูกมีความตั้งใจ^{๑๖๔} ตอนเป็นเด็กดิฉันจะให้เขาได้แสดงออก เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเองลูกแล้วลูกสาวน่าเป็นห่วงเพราะเขาจะติดครอบครัวมีอะไรก็คุยได้ทุกเรื่องเลย^{๑๖๕}

“หนูเป็นที่พึ่งแก่คนในครอบครัวและเพื่อนๆ ได้เพราะสิ่งที่แม่กับพ่อปลูกฝังมาเลย^{๑๖๖} สมาชิกทุกคนเป็นคนสำคัญของครอบครัวและเพื่อน ดังนั้นไม่ว่าจะกับกิจกรรมอะไรที่ทางครอบครัว

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ นาง แหวดดา สุ่มมาตร, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ นาย จิตติเทพ เฉียงภูเขียว, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นางสาวนิภา เฉียงเขียว, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นายถนอม น้อยพรม, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ นางไสว ยอดไพอินทร์, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ นางสาวพิทยาภรณ์ น้อยพรม, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ นางสาวปรียาวลี น้อยพรม, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นางสาวนมลชนก น้อยพรม, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ นายธนากร สุภาพ, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ นางสาวปรีชา สุภาพ, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ สุภาพ, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ นางสาวเนียง สุภาพ, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นางปิญารัตน์ จะเชิญรัมย์, วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๔.

จัดขึ้นทุกคนต้องมีส่วนร่วมเสมอ^{๑๖๗}“ เมื่อผมมีปัญหาหรืออุปสรรคฉันจะพยายามแก้ไขปัญหานั้นด้วยตนเอง แต่ถ้าเป็นปัญหาใหญ่ก็จะปรึกษาพ่อแม่ พี่สาว ท่านรับฟังปัญหาของผมและให้คำปรึกษาที่ดี^{๑๖๘} เราจะกินข้าวพร้อมกัน แสดงความรักและเอื้ออาทรต่อกันอย่างสม่ำเสมอและเปิดใจคุยกันได้ทุกเรื่อง^{๑๖๙} มีบ้างบางครั้งเจอปัญหา รู้สึกท้อ หหมดกำลังใจในการทำงาน แต่พอคุยกับพ่อแม่แล้วก็มี ความมั่นใจขึ้น^{๑๗๐}

“เมื่อรู้สึกเศร้ามีปัญหา หนูสามารถหาทางออกให้กับปัญหานั้นได้ถึงฉันจะวิตกกังวล เรื่องที่จะต้องออกไปทำงานกลางที่สาธารณะ ฉันก็จะสามารถทำได้เป็นอย่างดีเพราะมีพ่อแม่เป็นแรงบันดาลใจ หนูต้องทำให้ได้ให้พ่อแม่ภูมิใจในตัวหนู”^{๑๗๑} “เวลาคบเพื่อนหนูจะใช้วิธีการแบบที่ใช้ที่บ้าน คือเพื่อนทุกมีความเสมอภาคกัน นอกจากนี้เพื่อนที่เข้ากันได้ดีจะมีลักษณะเป็นกันเอง และคุยกับเราได้ทุกเรื่อง^{๑๗๒} พ่อแม่จะรับฟังความคิดเห็นของลูกๆ และให้ความสำคัญกับลูกๆ ก่อนเสมอ^{๑๗๓} ที่บ้านหนูแค่ความรู้สึกของหนูมาก ทำให้หนูก็ให้ความสำคัญกับความรู้สึกของเพื่อนเสมอ เมื่อเพื่อนมีปัญหามาปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือหนูจะให้ความช่วยเหลือ^{๑๗๔} ตอนกินข้าวกับครอบครัวจะเป็นเวลาความสุขของครอบครัว บางทีเด็กๆ จะเรื่องมาเล่าให้ฟัง เราก็จะรับฟังและก็จะให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้วย”^{๑๗๕}

๓. องค์ประกอบและตัวชี้วัดการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

องค์ประกอบและตัวชี้วัดการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์จากการสนทนาครอบครัวกลุ่มเป้าหมายพบว่า

องค์ประกอบที่ ๑ การเลี้ยงดู มีวิธีการคือ ใช้หลักเหตุผล ให้อิสระในการดำเนินชีวิต ตัวชี้วัดคือ เป็นคนดีและมีครอบครัวเข้มแข็ง

องค์ประกอบที่ ๒ ความสัมพันธ์ในครอบครัว วิธีการคือ ๑) มีความรักความเอาใจใส่ ๒) มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ๓) เอาใจใส่ดูแล ตัวชี้วัดคือ ๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) ไม่มีความรุนแรง ๓) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๔) รายได้สมดุล

องค์ประกอบที่ ๓ วิธีการบริหารจัดการครอบครัว วิธีการคือ ๑. ใช้หลักเหตุผล ๒) ใช้ความยืดหยุ่น ๓) มีการวางแผนครัวเรือน ตัวชี้วัดคือ ๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) สุขภาพกายและจิตดี ๓) พึ่งพาตนเองได้ และ ๔) ครอบครัวเข้มแข็ง

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ นายลน จะเข็ญรัมย์, วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ จริญญาศักดิ์ จะเข็ญรัมย์, วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นางหงส์ จะเข็ญรัมย์, วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นายอำพล จะเข็ญรัมย์, วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นายสุพรรณ นูหว่า, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์นางสุกัญญา ประมาะยัง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ นางหนูจันทร์ นูหว่า, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗๔} สัมภาษณ์นางสาวสุธิตา นูหว่า, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ นายปานทอง นูหว่า, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

องค์ประกอบที่ ๔ เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว วิธีการคือ ๑) เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว ๒) เป็นตัวอย่างที่ดี ๓) มีความเข้าใจ ตัวชี้วัด ๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) ไม่มีอาชญากรรม ๓) เป็นคนดี ๔) มีความเห็นใจคนอื่น

องค์ประกอบที่ ๕ การแสดงความรักในครอบครัว วิธีการ ๑) มีการแสดงออกในความรัก ตัวชี้วัดคือ ๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) เข้าใจคนอื่น ๓) มีความเมตตา

ตาราง ๔.๓ องค์ประกอบและตัวชี้วัดครอบครัวอบอุ่น ตามหลัก ๙ ดี

องค์ประกอบ	วิธีการ	ตัวชี้วัด
องค์ประกอบที่ ๑ การเลี้ยงตัวชี้วัดคือ	ดู ใช้หลักเหตุผล ให้อิสระในการดำเนินชีวิต	เป็นคนดีและมีครอบครัวเข้มแข็ง
องค์ประกอบที่ ๒ ความสัมพันธ์ในครอบครัว	๑) มีความรักความเอาใจใส่ ๒) มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ๓) เอาใจใส่ดูแล	๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) ไม่มีความรุนแรง ๓) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๔) รายได้สมดุล
องค์ประกอบที่ ๓ วิธีการบริหารจัดการครอบครัว	๑. ใช้หลักเหตุผล ๒) ใช้ความยืดหยุ่น ๓) มีการวางแผนครัวเรือน	๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) สุขภาพกายและจิตดี ๓) พึ่งพาตนเองได้ ๔) ครอบครัวเข้มแข็ง
องค์ประกอบที่ ๔ เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว	๑) เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว ๒) เป็นตัวอย่างที่ดี ๓) มีความเข้าใจ	๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) ไม่มีอาชญากรรม ๓) เป็นคนดี ๔) มีความเห็นใจคนอื่น
องค์ประกอบที่ ๕ การแสดงความรักในครอบครัว	มีการแสดงออกในความรัก	๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) เข้าใจคนอื่น ๓) มีความเมตตา

๔. องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ชุดความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์มีรายละเอียดดังนี้

๑. การอบรมเลี้ยงดูด้วยหลักการ ๙ ดี ประกอบด้วยผู้ปกครองต้องยอมรับความเป็นจริงให้ได้ แล้วสร้างมุมมองใหม่ใส่ความคิดบวกและมั่นใจในศักยภาพของลูกและของตัวเราว่าจะสามารถพัฒนาหรือเติมเต็มลูกของเราให้มีพัฒนาการที่ดีได้ และจะตั้งใจทำด้วยความตั้งใจ พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา ไม่ใช่ทู่หมัดเพื่อลูกอย่างเดียว แต่การให้เวลากับคนในครอบครัว กับงานที่ทำและการใช้ชีวิตของตนเองมันจะช่วยให้ผ่อนคลายไม่เครียดมาก และเราจะไม่ไปกดดันลูกจนเกินไป แบ่งเวลาให้เหมาะสม ผู้ปกครองควรแบ่งเวลาอยู่กับเด็กให้มากขึ้นเนื่องจากต้อง

มีความรัก ความเมตตา ความกรุณา หรือการให้อภัยที่แท้ สื่ออาจสอนไม่ได้ ต้องให้มนุษย์เป็นผู้สอน ดังนั้น ผู้ปกครองควรอยู่กับเด็กให้มากขึ้น หรือให้ใช้สื่อ ก็ควรแนะนำถึงคุณโทษ อื่นๆ ให้เด็กได้รู้จักคิด แบบมนุษย์เช่นเดียวกัน ควรปลูกฝังนิสัยเด็กใหม่ โดยค่อยเริ่มจากตั้งกติกาในการใช้เครื่องมือ อิเล็กทรอนิกส์ ให้เป็นเวลา และ เริ่มจากการทำตัวเองเป็นตัวอย่างให้ดูและควรดูสื่อต่างๆ ไปพร้อมกับเด็กด้วย เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้รับร่วมกัน พ่อแม่ต้องมีทัศนคติที่ดีเสมอและต้องรู้วิธีการปรับตัวเข้าหาลูก และต้องมีกุศโลบายเพื่อการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกต้องเหมาะสมของลูก

จากการสัมภาษณ์ ครอบครัวที่เป็นตัวอย่าง ผลปรากฏดังต่อไปนี้

“ผู้ปกครองต้องยอมรับความเป็นจริงให้ได้ แล้วสร้างมุมมองใหม่ใส่ความคิดบวกและมั่นใจในศักยภาพของลูกและของตัวเราว่าเราสามารถพัฒนาหรือเติมเต็มลูกของเราให้มีพัฒนาการที่ดีได้ และจะตั้งใจทำด้วยความตั้งใจ พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา ไม่ใช่ทุ่มเทเพื่อลูกอย่างเดียว แต่การให้เวลากับคนในครอบครัว กับงานที่ทำและการใช้ชีวิตของตนเองมันจะช่วยให้ผ่อนคลายไม่เครียดมาก และเราจะไม่ไปกดดันลูกจนเกินไป แบ่งเวลาให้เหมาะสม”^{๑๗๖}

“ผู้ปกครองควรแบ่งเวลาอยู่กับเด็กให้มากขึ้นเนื่องจากเวลาที่ผู้ปกครองอยู่กับเด็กจะมีจิตวิญญาณของความเป็นพ่อแม่หรือผู้ปกครองอยู่ด้วย ซึ่งสื่ออิเล็กทรอนิกส์อาจมีความสามารถหลายๆ อย่าง แต่จิตวิญญาณที่จะปลูกฝังในเด็กนั้นไม่มี หากให้เด็กอยู่กับสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาก เด็กก็อาจคิดอย่างอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ได้คิดอย่างมนุษย์ที่มีหัวใจ ดังนั้น ความรัก ความเมตตา ความกรุณา หรือการให้อภัยที่แท้ สื่ออาจสอนไม่ได้ ต้องให้มนุษย์เป็นผู้สอน ดังนั้น ผู้ปกครองควรอยู่กับเด็กให้มากขึ้น หรือให้ใช้สื่อ ก็ควรแนะนำถึงคุณโทษ อื่นๆ ให้เด็กได้รู้จักคิดแบบมนุษย์เช่นเดียวกัน”^{๑๗๗}

“โดยใช้ตัวเราเข้าไปเล่นกับลูกเพิ่มขึ้น หาเวลาให้ลูกมากขึ้นลดการใช้สื่อให้มาก หากิจกรรมทำร่วมกัน สร้างกฎเกณฑ์ในการใช้สื่อที่ชัดเจน และทำบ่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน อธิบายข้อดี และข้อเสีย จากการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์”^{๑๗๘}

“ควรปลูกฝังนิสัยเด็กใหม่ โดยค่อยเริ่มจากตั้งกติกาในการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ให้เป็นเวลา และ เริ่มจากการทำตัวเองเป็นตัวอย่างให้ดูและควรดูสื่อต่างๆ ไปพร้อมกับเด็กด้วย เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับเนื้อหาที่ได้รับร่วมกัน”^{๑๗๙}

“พ่อแม่ต้องมีทัศนคติที่ดีเสมอและต้องรู้วิธีการปรับตัวเข้าหาลูก และต้องมีกุศโลบายเพื่อการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกต้องเหมาะสมของลูก ดังนี้ ๑) การหลีกเลี่ยงการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มากเกินไป ๒) ควรจำกัดการรับสื่อหน้าจอทุกประเภทไม่เกิน ๑ ชั่วโมงต่อวัน ๓) หากจะให้ลูกใช้สื่อผ่านจอควรเลือกโปรแกรมที่มีคุณภาพเหมาะสมตามวัย และใช้ร่วมกับเด็ก ๔) หลีกเลี่ยงไม่ให้เด็กได้รับสื่อผ่านจอเองตามลำพัง ๕) หลีกเลี่ยงการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ก่อนนอน ๖) พ่อแม่พยายามพูดคุยกับลูกให้มากขึ้น ๗) พยายามพูดในสิ่งที่ลูกสนใจในที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน”^{๑๘๐}

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ พันธุ์เขียน, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ นางสาวพิน ภูน้อย, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ นายอนุวัฒน์ พันธุ์เขียน, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ นายณัฐวุฒิ พันธุ์เขียน, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ นางสาวกมลวรรณ พันธุ์เขียน, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

“ต้องหากิจกรรม ทำร่วมกัน เพื่อให้มาสนใจกิจกรรมและสมาธิมากขึ้น ส่วน การเลิกดู คงเลิกดูเต็ดขาดจากมือถือหรือเครื่องมือสื่อสารที่เด็กสามารถเปลี่ยนเองได้ ให้มาดูเป็น TV เป็นเวลาและดูและทำความเข้าใจกับเด็กไปด้วย”^{๑๘๑}

“เรื่องระยะเวลาข้อกำหนดของการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพราะถ้าปล่อยให้เด็กดูสื่อเองบางที่สื่ออาจจะโผล่ขึ้นมาเองจากการที่พี่หรือพ่อแม่ดูสื่อค้างไว้ แล้วเด็กเผลอไปกดดูต่อ ซึ่งก็จะทำให้เด็กได้รับสื่อนั้นตามไปด้วย ดังนั้นเราต้องกำหนดระยะเวลาในการใช้สื่อให้ชัดเจน”^{๑๘๒}

“เราควรแนะนำให้เข้าใจถึงเนื้อหา ส่งเสริมให้ถูกวิธี และเน้นสื่อที่เหมาะสมกับวัยเด็ก(เด็กที่ยังพูดช้าหรือพูดไม่ได้ไม่ควรใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์)”^{๑๘๓}

“ดูสื่อออนไลน์พร้อมกับลูก หันมาพูดคุยเอาใจใส่ลูกให้ได้มากที่สุด หากิจกรรมให้ทำ”^{๑๘๔}

“ควรให้เวลากับเขาและสอนทักษะการใช้ชีวิตหลัก ๙ ดี ตามโดยมีของแลกเปลี่ยนหรือให้รางวัลกรณีเขาปฏิบัติได้”^{๑๘๕}

๒. วิจารณ์ญาณในการใช้สื่อ ผู้ปกครองที่เป็นแบบอย่างที่ดีได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า ควรใส่ใจเรื่องให้สื่อเป็นการต่อยอดจากความคิดเรา ไม่ใช่ให้สื่อทำแทนเราตั้งนั้น ก่อนที่จะใช้สื่อ ควรอธิบายให้เด็กเข้าใจถึงคุณค่าของมนุษย์หรือการฝึกฝนที่แท้เสียก่อน แล้วค่อยนำเสนอสื่อเพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาหรือฝึกฝนต่อยอดต่อไป ต้องรู้จักคัดกรองสื่อที่เหมาะสมก่อนที่จะถึงตัวลูกเสมอ ไม่ควรปล่อยให้ลูกอยู่กับหน้าจอหรือสื่อต่างๆเพียงลำพัง ผู้ปกครองควรรู้จักที่จะกำกับดูแล หรือสอนลูกพร้อมกันไปด้วย ในขณะที่มีการใช้สื่อฯ นั้นอย่างเหมาะสม ฉะนั้นเราอาจจะใช้ประโยชน์จากสื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว ในกรณีที่ท่านมีเวลาอยู่กับลูกน้อยก็เป็นได้ ดังนั้นผู้ปกครองต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสม

จากการสัมภาษณ์ ครอบครัวที่เป็นตัวอย่าง ผลปรากฏดังต่อไปนี้

“ควรใส่ใจเรื่องให้สื่อเป็นการต่อยอดจากความคิดเรา ไม่ใช่ให้สื่อทำแทนเรา ตั้งนั้น ก่อนที่จะใช้สื่อ ควรอธิบายให้เด็กเข้าใจถึงคุณค่าของมนุษย์หรือการฝึกฝนที่แท้เสียก่อน แล้วค่อยนำเสนอสื่อเพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาหรือฝึกฝนต่อยอดต่อไป”^{๑๘๖}

“พ่อแม่ต้องรู้จักคัดกรองสื่อที่เหมาะสมก่อนที่จะถึงตัวลูกเสมอ ไม่ควรปล่อยให้ลูกอยู่กับหน้าจอหรือสื่อต่างๆเพียงลำพัง ผู้ปกครองควรรู้จักที่จะกำกับดูแล หรือสอนลูกพร้อมกันไปด้วย ในขณะที่มีการใช้สื่อฯ นั้นอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะท่านจะมีความเข้าใจว่าสื่อจะช่วยส่งเสริมทักษะของเด็ก เป็นสื่อสำหรับการศึกษารเรียนรู้มากมายก็ตาม พ่อแม่ก็ยังคงจะต้องกำกับดูแลขณะที่มีการใช้สื่ออย่างเหมาะสม อย่าลืมว่าการสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ เป็นการสื่อสารทางเดียว ไม่สามารถช่วยส่งเสริมและพัฒนาเด็กให้ดีขึ้นได้ด้วยตัวของมันเอง และหากท่านไม่ได้กำกับดูแล ย่อมไม่มีโอกาสรู้ว่าสื่อ นั้นจะ

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ นายเชตชนก พันธุ์เขียน, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ นายแอ๊ด กุณน้อย, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ นางสาวลลิต กุณน้อย, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ นายบุญเสริม พชนี, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ นางสาวพิน กุณน้อย, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ นางสาวกมลวรรณ พันธุ์เขียน, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

ช่วยพัฒนาเด็ก หรือส่งผลให้เกิดผลเสียแก่เด็กมากมายตามมาก็เป็นได้ ฉะนั้นเราอาจจะใช้ประโยชน์จากสื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว ในกรณีที่ท่านมีเวลาอยู่กับลูกน้อยก็เป็นได้ ดังนั้นผู้ปกครองต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสม เช่น การใช้โปรแกรม Face time เพื่อพูดคุยกับลูกน้อยในกรณีที่ไม่มีเวลาอยู่กับลูก อย่างน้อยการใช้สื่อดังกล่าวก็ยังเป็นโอกาสอันดีที่เด็กจะได้พูดคุยกับพ่อแม่บ้าง ไม่ใช่กลับมาเจอลูกอีกครั้งตอนลูกหลับไปแล้ว แต่ท่านนั้นก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่เพียงพอที่จะพัฒนาบุตรหลานของท่านดังนั้นพ่อแม่ควรจะหันมาใส่ใจให้เวลาคุณภาพกับลูกเพื่อให้เด็กได้รับโอกาสในการเรียนรู้และมีพัฒนาการต่างๆอย่างเหมาะสม ทั้งด้านพัฒนาการร่างกาย ภาษาและการพูด พฤติกรรม อารมณ์ สังคมในที่สุด”^{๑๘๗}

“ตรวจสอบก่อน โดยการพิจารณา ถึงความเหมาะสมและวัยของเด็ก ก่อนจะส่งต่อให้เด็กและให้ดูได้ในเวลาที่เรากำหนดเช่น ๓๐ นาที หรือหลังจากทำการบ้านเสร็จ หรือให้ดูได้เฉพาะเสาร์อาทิตย์และกำหนดเวลาว่าดูได้ถึงกี่นาที”^{๑๘๘}

“เราควรตรวจสอบว่าสื่ออื่นๆเหมาะสมกับตัวเด็กก่อนที่จะให้เด็กดูสื่อและสังเกตดูพฤติกรรมของเด็กว่า หลังจากที่ได้ดูแล้วพอเลิกดูสื่อจะมีอาการงอแง และหงุดหงิดทันทีไหม หรือไม่พอใจทันทีไหมถ้าเราให้หยุดดูสื่อ และดูจากคำพูดของลูก ว่ามีการเลียนแบบพฤติกรรมในสื่อไหม”^{๑๘๙}

“ความดูความเหมาะสม ของวัย และความรุนแรงของสื่อ ภาพ หรือเสียง แล้วพิจารณา ดูก่อนว่าเหมาะสมกับวัยของเด็ก แล้วจึงค่อยให้เด็กได้ดูสื่อ”^{๑๙๐}

“เบื้องต้นต้องดูความพร้อมของเด็ก ว่าควรจะสื่อถึงเด็กในช่วงเวลาไหนสถานที่ไหน จึงขอแบ่งเป็น ๒ ข้อคือการเรียนรู้ภายใน โดยการสอนควรจะเป็นสิ่งที่ใช้กับชีวิตประจำวันและสิ่งของรอบตัว เพื่อจะให้สื่อสารกันเข้าใจ และการเรียนรู้ภายนอก การสอนแบบเห็นภาพจริงหรือทำกิจกรรม เช่น สวนสัตว์ วัด ห้างสรรพสินค้า อื่นๆ”^{๑๙๑}

“หาสื่อ และอุปกรณ์ที่คาดว่าลูกจะสนใจเมื่อเห็น ก่อนนำมาประกอบการเล่นกับลูก โดยหาสื่อที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก สมกับวัย ความสนใจของเขา ไม่มีสิ่งที่สื่อถึงความรุนแรง ก้าวร้าว มีการผ่านกระบวนการในการทดสอบมาแล้ว ผ่านการวิจัยที่รับรองได้ว่า ไม่มีผลเสียต่อลูก แต่มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อเขา”^{๑๙๒}

“Application ที่กรองข้อมูลเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กและตั้งเวลาการใช้สื่อ กรณีที่พบเนื้อหาไม่เหมาะสมสามารถ ปิดกั้นการใช้งานได้”^{๑๙๓}

“ควรมีลักษณะดังนี้ ๑) การหลีกเลี่ยงการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ก่อนอายุ ๒ ปี ๒) ควรจำกัดการรับสื่อหน้าจอทุกประเภทไม่เกิน ๑ ชั่วโมงต่อวัน ๓) หากจะให้ลูกใช้สื่อผ่านจอควรเลือก

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ นายเขตชนก พันธุ์เขียน, , วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๘๘} สัมภาษณ์นายจำรุญ ปานะโปย, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์นายประสิทธิ์ ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์นาย จีรศักดิ์ เฉียงภูเขียว, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ นายถนอม น้อยพรม, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ นายธนกร สุภาพ, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ นางปิญารัตน์ จะเชิญรัมย์, วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๔.

โปรแกรมที่มีคุณภาพเหมาะสมตามวัย และใช้ร่วมกับเด็ก ๔) หลีกเลี่ยงไม่ให้เด็กได้รับสื่อผ่านจอเองตามลำพัง ๕) หลีกเลี่ยงการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ก่อนนอน”^{๑๙๔}

“การใช้สื่อ ควรมีลักษณะที่สอดคล้องกับเวลาที่เด็กมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ ที่จะพัฒนาตน ให้เด็กได้พักผ่อนให้เต็มที่ และสถานที่ก็ควรมีการถ่ายเทดี มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อ ไม่มีสิ่งจูงใจอย่างอื่นเข้ามารบกวน ในช่วงเวลาที่ใช้สื่อดังกล่าว”^{๑๙๕}

“ประเมินจากตัวเด็กว่าเด็กมีการตอบสนองในสื่อที่ผู้ปกครองให้ดู ทำให้เด็กใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ ”^{๑๙๖}

“ควรดูวัยของเด็กเป็นหลักก่อน ว่าเด็กวัยไหน ส่วนสื่อ การนำสื่อมาสอนหรือเรียนรู้ ควรเรื่องความเสี่ยงมากน้อยแค่ไหนถึงการเรียนแบบในทางที่ไม่ดีหรือไม่เหมาะสมกับวัยของเด็ก”^{๑๙๗}

๓. วิธีการอบรมเลี้ยงดูตามหลัก ๙ ดี คือทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส เราจะต้องเป็นแบบอย่าง ให้ความอบอุ่น คือเมตตา สงสารและอยากให้เขาได้ดีมีกิริยาและแนวคิดที่เหมาะสม กรุณา เราแนะนำการดำเนินชีวิตและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเขาทำได้ เราก็ให้กำลังใจ ชื่นชมยินดี เสริมแรงเชิงบวก คือ มูทิตา และเข้าไปเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด แต่ไม่ใช่โอ้อวดตลอดเวลา เราต้องฝึกให้เขาทำได้ด้วยตัวเอง ถ้าล้มก็ต้องให้เขาเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นให้ได้ด้วยตนเอง คือ อุเบกขา ยอมรับความบกพร่องของเด็ก แต่มีความหวังที่ดีว่า จะพัฒนาการให้ดีขึ้นได้ ด้วยความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ปกครอง กระตุ้นให้เด็กรู้จักคิด รู้จักพิจารณา ไม่คาดหวังกับลูกจนเกินไป ไม่เปรียบเทียบ เมื่อเกิดปัญหาต้องเปิดใจยอมรับและหาทางที่จะแก้ไขรวมถึงส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงออกทางความคิดอย่างเหมาะสม ให้เวลาคุณภาพกับลูก เพื่อให้บุตรหลานของท่านได้พัฒนาตัวตนอย่างมีคุณภาพต่อไปในอนาคตรู้จักสร้างแรงจูงใจจากภายนอกโดยเฉพาะจากตัวผู้ปกครองเอง ต้องรับรู้เข้าใจสื่อภายนอกอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่กดดันหรือบังคับในสิ่งที่เด็กไม่ได้ต้องการจริงๆ นอกจากนี้ควรให้เขาเข้าใจการอยู่ในสังคม เข้าใจกติกา เงื่อนไขทางสังคม

จากการสัมภาษณ์ ครอบครัวที่เป็นตัวอย่าง ผลปรากฏดังต่อไปนี้

“ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส เราจะต้องเป็นแบบอย่าง ให้ความอบอุ่น คือเมตตา สงสารและอยากให้เขาได้ดีมีกิริยาและแนวคิดที่เหมาะสม กรุณา เราแนะนำการดำเนินชีวิตและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเขาทำได้ เราก็ให้กำลังใจ ชื่นชมยินดี เสริมแรงเชิงบวก คือ มูทิตา และเข้าไปเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด แต่ไม่ใช่โอ้อวดตลอดเวลา เราต้องฝึกให้เขาทำได้ด้วยตัวเอง ถ้าล้มก็ต้องให้เขาเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นให้ได้ด้วยตนเอง คือ อุเบกขา”^{๑๙๘}

“ผู้ปกครองต้องใจเย็น สงบ เบิกบาน ทำตัวให้เป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่างที่ดี ยอมรับความบกพร่องของเด็ก แต่มีความหวังที่ดีว่า จะพัฒนาการให้ดีขึ้นได้ ด้วยความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ปกครอง กระตุ้นให้เด็กรู้จักคิด รู้จักพิจารณา”^{๑๙๙}

^{๑๙๔} สัมภาษณ์นายสน จะเชิฐรัมย์, วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ นางหงส์ จะเชิฐรัมย์, วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๙๖} สัมภาษณ์ นางสาวกมลวรรณ พันธุ์เขียน, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๑๙๗} สัมภาษณ์ พ่อหรือแม่ที่เป็นแบบอย่างที่ดี D๕, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ นักวิชาการทางด้านพุทธศาสนา A๑, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๒.

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ชัย ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

“พ่อแม่หรือผู้ปกครองควรเลี้ยงลูกด้วยความรัก ความเข้าใจ เลี้ยงลูกด้วยเหตุผลไม่คาดหวังกับลูกจนเกินไป ไม่เปรียบเทียบ เมื่อเกิดปัญหาต้องเปิดใจยอมรับและหาทางที่จะแก้ไขรวมถึงส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงออกทางความคิดอย่างเหมาะสม ให้เวลาคุณภาพกับลูก เพื่อให้บุตรหลานของท่านได้พัฒนาตัวตนอย่างมีคุณภาพต่อไปในอนาคต”^{๒๐๐}

“ควรให้ความรักความเข้าใจเด็กให้มากเป็นพิเศษ รู้จักสร้างแรงจูงใจจากภายนอก โดยเฉพาะจากตัวผู้ปกครองเอง ต้องรับรู้เข้าใจสื่อภายนอกอย่างเป็นธรรมชาติ รู้ว่าอันไหนที่สร้างสรรค์และทำลาย แล้วหากุศลโอบาย ใช้สื่อกับเด็กไปด้วย แล้วเน้นกิจกรรม การเล่น ตลอดจนการสร้างสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ให้มีการพูดคุยและเข้าใจกันให้มาก”^{๒๐๑}

“แสดงความเห็นอกเห็นใจ พยายามเข้าใจ และช่วยเด็กแก้ไขปัญหา ให้อภัยสิ่งที่เด็กทำผิดโดยไม่ตั้งใจ หรือบางครั้งอาจจะตั้งใจ , ไม่กดดันหรือบังคับในสิ่งที่เด็กไม่ได้ต้องการจริงๆ”^{๒๐๒}

“หันมาพูดคุยกับเด็กให้มากขึ้น หากิจกรรมต่างๆ ให้ทำ หรือ เล่นิทานให้เด็กฟัง และชมเด็กทุกครั้งที่ได้ทำกิจกรรมสำเร็จ ปล่อยให้เด็กใช้เวลาที่เด็กยังทำไม่ได้ และให้กำลังใจเด็กว่าไม่เป็นไร แล้วเริ่มทำใหม่ก็ได้”^{๒๐๓}

“เลี้ยงเขาด้วยความเอ็นดู พูดคุยกับเด็กให้เยอะๆ และร่วมทำกิจกรรมกับเขาบ่อยๆ”^{๒๐๔}

“กอดและตบมือทุกครั้งที่ได้ทำอะไรได้ดี พยายามชื่นชมเด็ก ให้รางวัลในสิ่งที่เด็กทำได้ พยายามพูดคุยกับเด็กให้เยอะที่สุด และแสดงความรักด้วยการกอดทุกวัน”^{๒๐๕}

“ต้องใจเย็นเมื่อลูกทำไม่ถูกใจ และพูดกับลูกดีๆ แม้จะโกรธก็ตาม พูดชื่นชม พร้อมตบมือและ กอดให้กำลังใจ”^{๒๐๖}

“ต้องฝึก และให้ความสำคัญของขั้นตอนในการสอนและการฝึก เพื่อให้เด็กเห็นว่าควรตั้งใจว่าส่วนไหนควรเล่นหรือส่วนไหนควรเรียนรู้ ให้ทำกิจกรรมกับเด็กที่พูดได้แล้วบ่อย ๆ เพื่อให้เข้าใจในระบบสื่อสาร ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมพร้อมทั้งส่งเสริมพัฒนาการตามวัย ”^{๒๐๗}

“พูดคุยกับลูกให้มากๆ สบตาเวลาพูดคุย รวมถึงอาหารการกิน ควรเลือกกินอาหารที่มีประโยชน์ หลากหลายรสชาติ”^{๒๐๘}

“ให้เขาเข้าใจการอยู่ในสังคม เข้าใจกติกา เงื่อนไขทางสังคม เป็นต้น”^{๒๐๙}

๔. ผลที่ได้จากการเลี้ยงดูแบบ ๙ ดี แสดงทางกายที่ร่าเริง สดใส ยิ้มแย้ม ทางใจที่มีความพึงพอใจ ทางสติปัญญาที่มีความคิด ความอ่านที่ดี แสดงออกกับผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัวที่ดี กล้าที่จะแสดงออก เด็กจึงสามารถใช้ภาษาและการพูดในการสื่อสารทางสังคมอย่าง

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ นายศรัณย์ ปานะโปย, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ นาง แววดา สุ่มมาตร, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์นาย จิตติเทพ เฉียงภูเขียว, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ นางไสว ยอดไพอินทร์, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ นายอดิศร ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ นางสาวปรียาวลี น้อยพรม, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ นายธนากร สุภาพ, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นางสาวเนียง สุภาพ, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ นายสุพรรณ นุหว่า, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ นางสาวสุธิดา นุหว่า, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

เหมาะสม ไม่พูดแซง รู้จักกาลเทศะในการสื่อสาร รู้จักจากการสลับบทบาทในการสื่อสาร รู้จักการรอคอย เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้อื่นได้ดี ใส่ใจในผู้อื่นเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น รับผิดชอบต่อเท็จจริง แยกแยะอันไหนควร ไม่ควรมากขึ้นตามลำดับ อีกทั้งมีความ ภูมิใจในตัวเอง มองโลกในแง่ดี ปรับตัวเก่ง เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น รักษาสิทธิของตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความอดทน อย่างเห็นได้ชัด

จากการสัมภาษณ์ ครอบครัวที่เป็นตัวอย่าง ผลปรากฏดังต่อไปนี้

“แสดงทางกายที่ร่าเริง สดใส ยิ้มแย้ม ทางใจที่มีความพึงพอใจ ทางสติปัญญาที่มีความคิด ความอ่านที่ดี แสดงออกกับผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัวที่ดี กล้าที่จะแสดงออก”^{๒๑๐}

“สดใส ร่าเริง เด็กมีความต้องการสิ่งใดก็สื่อสารได้ตรง และถูกต้อง ไม่แสดงอาการงุดหงิด อารมณ์เสียกับผู้ปกครอง มีความผ่อนคลาย สบายใจ นอนหลับสนิท ไม่ฝันร้าย”^{๒๑๑}

“เด็กจึงสามารถใช้ภาษาและการพูดในการสื่อสารทางสังคมอย่างเหมาะสม ไม่พูดแซง รู้จักกาลเทศะในการสื่อสาร รู้จักจากการสลับบทบาทในการสื่อสาร รู้จักการรอคอยและไม่แย่งพูด รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเพื่อนๆ และอยากจะสื่อสารพูดคุย ไม่แกล้งเพื่อน เป็นต้น”^{๒๑๒}

“การเข้าใจอารมณ์ของตนเอง สามารถรับรู้อารมณ์ของผู้ปกครองและคนใกล้ชิดได้”^{๒๑๓}

“ยิ้ม ร่าเริง หัวเราะและมีความสุข เมื่อผู้ปกครอง กอด หอมแก้ม ชมเชยและให้รางวัล”^{๒๑๔}

“ลูกเป็นคนเชื่อฟัง พูดจาไพเราะไม่หงุดหงิดโมโห มีเหตุผล”^{๒๑๕}

“ยิ้มแย้ม แจ่มใส ร่าเริง เวลาพูดหรือสื่อสารต่อผู้อื่นกล้าสู้หน้า มองตา ไม่หลบสายตา มีความอบอุ่น เชื่อฟัง ไม่ก้าวร้าว พูดดี เวลาพูดมีหางเสียง มีความเอื้อเฟื้อ เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้อื่นได้ดี ใส่ใจในผู้อื่น ไม่เอาแต่ใจตน รักพ่อแม่ เชื่อฟังดี”^{๒๑๖}

“เด็กมีความอดทนกับการรอคอยได้ ยับยั้งอารมณ์ได้มากขึ้น เช่น เมื่อไม่ได้สิ่งของที่ต้องการ ก็สามารถนิ่งได้ ไม่ปิดบังตัวเอง ไม่หลบหน้า สามารถมองหน้าหรือยิ้มต่อผู้คนที่”^{๒๑๗}

“ร่วมกิจกรรมกับคนอื่นได้ดี”^{๒๑๘}

“ให้ส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจ สร้างทัศนคติที่ดีและสร้างบรรยากาศภายในครอบครัวให้ดี ส่งเสริมทั้งสุขภาพกายให้แข็งแรงให้เจริญวัยไปตามปกติ ที่สำคัญต้องเน้นส่วนสุขภาพจิต ให้มากโดยเฉพาะครอบครัวที่เด็กพัฒนาการพูดช้าอันเนื่องมาจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ นางสุกัญญา ประมาะยัง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ นางสาวเนียง ปานะโปย, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ นายประสิทธิ์ ทองหอม, วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ นาง แหวดดา สุ่มมาตร, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ นายถนอม น้อยพรม, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ นางสาว ยอดไพอินทร์, วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ นางหงส์ จะเชิญรัมย์, วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ พันธุ์เขียน, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ นางสาวพิน กุนน้อย, วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

กล่าวคือพ่อแม่จึงควรชักชวนให้ลูกเล่นมากขึ้นแทนการอยู่หน้าจอ การเล่นของเด็กจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาความฉลาดทางปัญญา อารมณ์ และสังคมไปพร้อม ๆ เน้นการส่งเสริมกระตุ้นให้เด็กได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้อุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น รับรู้ข้อเท็จจริง แยกแยะอันไหนควร ไม่ควรมากขึ้นตามลำดับ อีกทั้งมีความ ภูมิใจในตัวเอง มองโลกในแง่ดี ปรับตัวเก่ง เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น รักษาสิทธิของตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความอดทน อย่างเห็นได้ชัด”^{๒๑๙}

สรุปได้ว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วย

๑. การอบรมเลี้ยงดูด้วยหลักการ ๙ ดี ประกอบด้วยผู้ปกครองต้องยอมรับความเป็นจริงให้ได้ แล้วสร้างมุมมองใหม่ใส่ความคิดบวกและมั่นใจในศักยภาพของลูก พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา การให้เวลากับสมาชิกในครอบครัว ไม่ไปกดดันลูกจนเกินไป แบ่งเวลาให้เหมาะสม มอบความรัก ความเมตตา ความกรุณา หรือการให้อภัยการใช้สื่อ ก็ควรแนะนำถึงคุณโทษ อื่นๆ ให้เด็กได้รู้จักคิดแบบมนุษย์เช่นเดียวกัน ควรปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี พ่อแม่ต้องมีทัศนคติที่ดีเสมอและต้องรู้วิธีการปรับตัวเข้าหาลูก และต้องมีกุศโลบายเพื่อการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกต้องเหมาะสมของลูกรัก

๒. วิจารณ์ญาณในการใช้สื่อ ผู้ปกครองที่เป็นแบบอย่างที่ดีได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่าควรใส่ใจเรื่องให้สื่อเป็นการต่อยอดจากความคิดผู้ปกครองควรรู้จักที่จะกำกับดูแล หรือสอนลูกพร้อมกันไปด้วย ในขณะที่มีการใช้สื่อๆ นั้นอย่างเหมาะสม ฉะนั้นเราอาจจะใช้ประโยชน์จากสื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว ในกรณีที่ท่านมีเวลาอยู่กับลูกน้อยก็เป็นได้ ดังนั้นผู้ปกครองต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสม

๓. วิธีการอบรมเลี้ยงดูตามหลัก ๙ ดี คือทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส เราจะต้องเป็นแบบอย่าง ให้ความอบอุ่น คือเมตตา สงสารและอยากให้เขาได้ดีมีกิริยาและแนวคิดที่เหมาะสม กรุณา เราแนะนำการดำเนินชีวิตและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเขาทำได้ เราก็ให้กำลังใจ ชื่นชมยินดี เสริมแรงเชิงบวก คือ มุทิตา และเข้าไปเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ต้องฝึกให้เขาทำได้ด้วยตัวเอง ถ้าล้มก็ต้องให้เขาเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นให้ได้ด้วยตนเอง คือ อุเบกขา ยอมรับความบกพร่องของเด็ก มีความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ปกครอง กระตุ้นให้เด็กรู้จักคิด รู้จักพิจารณา ไม่คาดหวังกับลูกจนเกินไป ไม่เปรียบเทียบ เมื่อเกิดปัญหาต้องเปิดใจยอมรับและหาทางที่จะแก้ไขรวมถึงส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงออกทางความคิดอย่างเหมาะสม รู้จักสร้างแรงจูงใจจากภายนอกโดยเฉพาะจากตัวผู้ปกครองเอง ต้องรับรู้เข้าใจสื่อภายนอกอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่กดดันหรือบังคับในสิ่งที่เด็กไม่ได้ต้องการจริงๆ นอกจากนี้ควรให้เขาเข้าใจการอยู่ในสังคม เข้าใจกติกา เงื่อนไขทางสังคม

๔. ผลที่ได้จากการเลี้ยงดูแบบ ๙ ดี แสดงทางกายที่ร่าเริง สดใส ยิ้มแย้ม ทางใจที่มีความพึงพอใจ ทางสติปัญญาที่มีความคิด ความอ่านที่ดี แสดงออกกับผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัวที่ดี กล้าที่จะแสดงออก เด็กจึงสามารถใช้ภาษาและการพูดในการสื่อสารทางสังคมอย่างเหมาะสม ไม่พูดแซง รู้จักกาลเทศะในการสื่อสาร รู้จักจากการสลับบทบาทในการสื่อสาร รู้จักการรอ

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ นางสำเนียง สุภาพ, วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

คอย เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้อื่นได้ดี ใส่ใจในผู้อื่นเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น รับรู้ข้อเท็จจริง แยกแยะอันไหนควร ไม่ควรมากขึ้นตามลำดับ อีกทั้งมีความ ภูมิใจในตัวเอง มองโลกในแง่ดี ปรับตัวเก่ง เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น รักษาสิทธิของตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความอดทน อย่างเห็นได้ชัด สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง ๔.๔ องค์กรความรู้องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

องค์ความรู้องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์	พฤติกรรม
๑. การอบรมเลี้ยงดูด้วยหลักการ ๙ ดี	๑. ยอมรับความเป็นจริงให้ได้ ๒. สร้างมุมมองใหม่ใส่ความคิดบวก ๓. มั่นใจในศักยภาพของลูก ๔. พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เกิดขึ้น ๕. ตรงไปตรงมา ๖. การให้เวลากับสมาชิกในครอบครัว ๗. ไม่กดดันลูกจนเกินไป ๘. มีพรหมวิหาร ๔ ๙. สร้างทัศนคติที่ดี
๒. วิจารณ์ญาติในการใช้สื่อ	๑. เป็นแบบอย่างที่ดี ๒. ใส่ใจเรื่องให้สื่อ ๓. ต่อยอดความรู้จากสื่อ ๔. ใช้สื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว
๓. วิธีการอบรมเลี้ยงดูตามหลัก ๙ ดี	๑. เป็นแบบอย่างที่ดี ๒. มีพรหมวิหาร ๔ ๓. มีการเสริมแรง ๔. เป็นกัลยาณมิตร ๕. รู้จักสร้างแรงจูงใจที่ดี ๖. มีความยุติธรรม ๗. เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือความสามารถ ๘. ไม่กดดัน ๙. ให้รู้จักอยู่ในสังคม เข้าใจกติกา เงื่อนไขทางสังคม
๔. ผลที่ได้จากการเลี้ยงดูแบบ ๙ ดี	๑. ร่าเริง สดใส ยิ้มแย้ม ๒. มีสติปัญญา ๓. รู้จักกาลเทศะ

	๔. ภูมิใจในตัวเอง ๕. มองโลกในแง่ดี ๖. ปรับตัวเก่ง ๗. เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น ๘. รักษาสิทธิของตนเอง ๙. มีความรับผิดชอบ ๑๐. มีระเบียบวินัย ๑๑. มีความอดทน ๑๒. มีความรักครอบครัว ๑๓. เชื่อฟังคำสั่งสอน
--	--

๔.๒.๒ การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ทำการจัดสัมมนากลุ่มย่อย ในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุมพระสุนทรธรรมเมธี,ดร. เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ โดยมีรายชื่อดังนี้

๑. พระศรีปริยัติธาดา, ผศ.
๒. พระครูปริยัติธรรมวิบูล,ดร.
๓. พระครูรัตนญาณวิมล, ดร.
๔. ดร.วันวิสาข์ ทิมมานพ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา
๕. ดร.ดำเกิง โถทอง, อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยรามัญสุรินทร์
๖. ดร.นันทนา วงษ์สวัสดิ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาครอบครัว
๗. ดร. พฤตนิ นนท์ตุลา พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและการพยาบาลครอบครัว
๘. ดร.วิลาศ โปธิสาร
๙. ดร.อิทธิวัต ศรีสมบัติ
๑๐. ผศ.ดร. วีระชัย ยศโสธร
๑๑. นายสุริยันต์ คะณวัน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านยาง
๑๒. นายประสพ บวรรัตนกุล นายกเทศมนตรีตำบลหนองเต็ง
๑๓. นายศีลธรรม บำรุงแคลัน,ผู้ใหญ่บ้านบุ
๑๔. นายวิจิต จะริรัมย์, สาธารณะสุข ประจำตำบลปราสาท
๑๕. นายบุญทิพย์ กระรัมย์ ประธานกรรมการหมู่บ้านบ้านสนวนนอก
๑๖. นายสุพจน์ บุราสิทธิ์ กำนันตำบลตลาดโพธิ์
๑๗. นายสมรวม กกรรัมย์, ผู้ใหญ่บ้านหนองเต็ง
๑๘. นายคำแพง กลอนโพธิ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐ ตำบลบ้านยาง

๑๙. นายสมพงษ์ ป่อไทย, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๗, ตำบลบ้านยาง
๒๐. จำสับเอก มณี พรหมวิจิตร
๒๑. นางรัฐจวณ เจริญรัมย์ ชาวบ้านตลาดโพธิ์
๒๒. นางสาววินดา ธรรมดา ชาวบ้านหนองเต็ง
๒๓. นายวิไล สุดสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง
๒๔. นายศิริ จริตรรัมย์ หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนนาแปลงใหญ่บ้านโคกอรุณ
๒๕. นางจันทิพย์ สวามิชัย ชาวบ้านบ้านตลาดโพธิ์
๒๖. นางประเทียม บันเทิงใจ ชาวบ้านบุ
๒๗. นายศิริ จริตรรัมย์ หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนนาแปลงใหญ่บ้านโคกเหล็ก
๒๘. นางสาวอัญชลี มนตรีนอก ชาวบ้านตะไค้
๒๙. นางสาวนิภาวรรณ ทศนะ ชาวบ้านสนวนนอก
๓๐. นางจันทิมา เนียนไธสง ชาวบ้านนาโพธิ์

ผลการสัมมนากลุ่มย่อยได้หลักสูตรการสร้างสรรค์ครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๔ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ดังนี้

๔.๒.๒.๑ ข้อเสนอแนะหลักสูตร

หลักสูตรฝึกอบรม หลักสูตรการสร้างสรรค์ครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๔ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการฝึกอบรมในครอบครัว โดยมีเนื้อหาสาระทั้งหมดแบ่งเป็น ๑๐ แผนการจัดการเรียนรู้ ในแต่ละแผนประกอบด้วย ขั้นตอนหลักๆ คือ จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ สื่อ/อุปกรณ์ / แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ตัวอย่างประกอบการบรรยายหรือแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้แต่ละแผน ดังนั้น การนำหลักสูตรไปใช้ ควรพิจารณารายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักสูตรนี้พัฒนาขึ้น เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสำหรับครอบครัว ผู้นำหลักสูตรไปใช้ ควรศึกษารายละเอียดให้เข้าใจ

๑. หากมีการการนำหลักสูตรไปใช้ฝึกอบรมกับกลุ่มเป้าหมายอื่น ควรมีการปรับปรุง เพื่อให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้

๒. ควรจัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมก่อนมีการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการฝึกอบรมอย่างเต็มที่

๓. วิทยากรที่ให้การฝึกอบรม ควรเป็นวิทยากรกระบวนการที่มีประสบการณ์ มีความเข้าใจการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีเทคนิคการถ่ายทอดที่ดี มีความเป็นกันเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างเต็มที่

๔. หากนำหลักสูตรไปใช้แล้วควรปรับปรุงให้มีความทันสมัย เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ดี และจะสร้างความน่าสนใจให้กับผู้เข้าอบรม

๕. หลักสูตรนี้เน้นที่กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก โดยมีผู้เข้าอบรมเป็นศูนย์กลาง การมีส่วนร่วมของผู้เข้าอบรมเป็นสิ่งสำคัญ วิทยากรอย่ายึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ควรเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด

๔.๒.๒.๒ ความน่า

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานขนาดเล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุดของสังคม โดยทำหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพคนให้มีสุขภาพที่ดี และพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้แก่สมาชิกในครอบครัวเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ อีกทั้งครอบครัวเป็นแหล่งบ่มเพาะหล่อหลอมถ่ายทอดค่านิยมความเชื่อและอบรมขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ครอบครัวจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลที่สุดต่อชีวิตมนุษย์ทุกคน ถือได้ว่า ครอบครัวเป็นรากฐาน สำคัญยิ่งของชุมชนและสังคมซึ่งนำไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืนของประเทศชาติ ดังจะเห็นได้ว่า การที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เป็นบ่อเกิดของทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ต่อเนื่องไปอย่างไม่จบสิ้น การอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ลูกซึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือพ่อแม่ลูกอยู่กับปู่ย่าตายาย เป็นครอบครัวขยาย หรือแม้กระทั่งครอบครัวรูปแบบอื่นๆ ต่างก็มีเป้าหมายของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมั่นคง ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ครอบครัวมีความสุข หรือเป็นคุณสมบัติของครอบครัวไทยที่พึงประสงค์ คือ สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียว มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดเก็บออมสร้างฐานะครอบครัวให้มั่นคง พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ไม่ทะเลาะเบาะแว้งทำร้ายกันและกัน มีทักษะการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดีและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาตามศักยภาพ สมาชิกในครอบครัว มีสุขภาพดี สถานที่อยู่อาศัยปลอดภัยถูกสุขลักษณะปราศจากมลพิษ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสมาชิก รู้จักคุณค่าตนเอง มีส่วนร่วมและบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม^{๒๒๐}

ปัจจุบันครอบครัวไทยต้องเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัวและปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ทำให้ความสัมพันธ์และรูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในปัจจุบันมีความแตกต่างไปจากครอบครัวไทยในอดีต ส่งผลต่อรูปแบบของครอบครัว และโครงสร้างขนาดครอบครัว คือ จากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นนอกจากนี้ยังส่งผลต่อสถานะการดำเนินชีวิตครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการทำหน้าที่ของครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว ทำให้การสนับสนุนและการดูแลทางด้านจิตใจลดน้อยลง เด็กในครอบครัวถูกทอดทิ้ง และมีความเครียดมากขึ้น เนื่องจากพ่อแม่ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว และมีเวลาให้กับครอบครัวน้อยลง ทำให้เกิดสภาวะวิกฤตของครอบครัวไทยจากหลายปัจจัย เช่น พบความเสี่ยงจากแรงบีบคั้นของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลกระทบต่อภาวะการเลี้ยงดูบุตรทั้งในเรื่องสุขภาพและการศึกษา พบปัญหาผู้สูงอายุในครอบครัวที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น พบปัญหาสังคมที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครอบครัวมากขึ้น เช่น ยาเสพติด และการมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น พบปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัวเสื่อมถอยลงและความสัมพันธ์ของครอบครัวต่อชุมชนและสังคมลดลง และที่สำคัญคือพบว่ามีการกระทำความรุนแรงภายในครอบครัว

^{๒๒๐} ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย, “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว”, รายงานวิจัย, (สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, ๒๕๕๓), หน้า ๓๔.

โดยเฉพาะกรณีของเด็กและผู้หญิงได้ถูกระทำรุนแรงมีมากขึ้น^{๒๒๑} ซึ่งความรุนแรงในครอบครัวนี้มีแนวโน้มจะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และเมื่อพิจารณาความรุนแรงในระดับครอบครัว โดยมุ่งเน้นเฉพาะไปที่การกระทำรุนแรงระหว่างคู่สมรส (Spouse abuse) ที่ส่วนใหญ่ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ถูกระทำ (Wife battering) ในปัจจุบันเรื่องนี้กำลังกลายเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญและเกิดขึ้นทุกสังคม สถิติการกระทำรุนแรงในลักษณะดังกล่าวนี้แม้ไม่มีตัวเลขที่แน่นอน เนื่องจากการกระทำมักถูกปิดบังหรือเกิดขึ้นอย่างซ่อนเร้นในบ้านที่มิดชิด แต่มีข้อมูลบางส่วนที่ยืนยันสถานการณ์ความรุนแรงได้ เช่น องค์การอนามัยโลก ชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงทั่วโลกถูกสามีกระทำรุนแรงร้อยละ ๓๐ รวมถึงลูกจะถูกกระทำถึงร้อยละ ๒๐ และในประเทศไทยคาดการณ์กันว่ามีผู้หญิงราว ๑ ใน ๓ ที่ถูกทำร้ายโดยสามี และข้อมูลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวในช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้ยืนยันถึงปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในระดับที่น่าห่วงใย เช่น การศึกษาในหญิงตั้งครรภ์ ที่พบว่า ๑ ใน ๔ หญิงตั้งครรภ์ยอมรับเคยถูกทำร้ายอย่างน้อยหนึ่งครั้งในชีวิต โดยถูกทำร้ายจากสามีและญาติฝ่ายหญิง ในขณะที่ผลการสำรวจชายไทยในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๖๑๙ คน ยอมรับว่าเคยทุบตีภรรยาถึงร้อยละ ๒๐^{๒๒๒} อาจกล่าวได้ว่า ความรุนแรงในครอบครัว เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวของสังคมไทยอย่างซ่อนเร้น และมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

ผลกระทบส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นกับบุคคลที่อ่อนแอกว่า เช่น เด็กและผู้หญิง จึงถือเป็นปัญหาสังคมที่กระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมในลักษณะภัยเงียบบนันเอง ด้วยเหตุจึงเกิดผลกระทบจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัวนั้น จะมีผลเสียต่อผู้ถูกระทำโดยตรงทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล การไม่สามารถประกอบอาชีพได้ปกติ ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ถูกออกจากงาน หรือลาออกเอง รวมทั้งการไม่มีงานทำ ด้านพฤติกรรม เช่น การเป็นโรคจิต โรคประสาท วิตกกังวล และด้านสังคม เช่น การล่มสลายของครอบครัวการหย่าร้าง การทำร้ายถึงแก่ชีวิต การเป็นคดีความ อีกทั้งยังต่อเนื่องไปถึงผู้เกี่ยวข้อง โดยผลวิจัยชี้ชัดว่าเด็กในครอบครัวที่มีความรุนแรงจะมีปัญหาทางจิตใจเป็นอย่างมาก ในขณะที่ผู้กระทำเองก็ได้รับผลกระทบทางด้านสังคม จากการมีพฤติกรรมความเสื่อมเสียศีลธรรม กระทบต่อสิทธิมนุษยชน และความผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง^{๒๒๓}

การจะสร้างความมั่นคงในครอบครัวนั้นการทำหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของครอบครัวที่ถูกต้องจึงเป็นสิ่งสำคัญ สายใยในครอบครัวสามารถก่อเกิดและสานสัมพันธ์ระหว่างกันได้ อยู่ตลอดเวลา ไม่เลือนหายจากกันได้โดยง่าย ดังนั้นความผูกพันจึงเป็นรากฐานกระบวนการในการสร้างสัมพันธ์ภาพในครอบครัว ด้วยความรักซึ่งเป็นพื้นฐานของพัฒนาการในช่วงแรกกับภาพความผูกพันเหล่านี้ และส่งผลต่อมาถึงรูปแบบการทำงานทางจิตจากภายในใจซึ่งก่อสัมพันธ์ภาพที่ดีจะเสริมสร้างภูมิคุ้มกันแก่ครอบครัวและสัมพันธ์ภาพในครอบครัว เป็นลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก ความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายกับลูกหลานรวมไปถึงความสัมพันธ์ในหมู่ญาติมิตรและเพื่อนฝูง โดยครอบครัวที่มีสัมพันธ์ภาพดี

^{๒๒๑} ยงยุทธ แสนประสิทธิ์, “รูปแบบการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์สุขภาพบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๒๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๒๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

จะมีการสนทนาพูดคุยกันด้วยความรักใคร่ปรองดอง มีความห่วงใยซึ่งกันและกัน และปรึกษาหารือร่วมกันเมื่อมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น

พื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ คุณลักษณะทั่วไปส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำนา ทำไร่ ทอผ้า เลี้ยงสัตว์ และหาของป่า พยายามเรียนรู้บริบทรอบตัว เช่น ความสัมพันธ์กับระบบนิเวศน์และกลุ่มชาติพันธุ์ข้างเคียง อัตลักษณ์เด่นคือพอใจกับการยึดเหนี่ยวทางจิตใจระหว่างระบบนิเวศน์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ถือเป็นหนึ่งของประเทศไทยที่ได้มีการทดลองจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมืองขึ้นมาเพื่อเป็นกลไกการพัฒนาในระดับฐานรากจนถึงระดับจังหวัด โดยกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมือง คือ “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวยุคเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” โดยอาศัยอำนาจตามความใน มาตรา ๒๘ ตรี แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ.๒๕๒๒ และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

การแก้ไขปัญหาที่ตรงกับบริบทของแต่ละสังคมต้องมุ่ง “สร้างความเข้มแข็งให้กรรมการหมู่บ้านและชุมชนเมือง” และเป็นที่มาของ “ดีที่ ๙ สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองจากการระดมความคิดของประชาชน ได้กำหนดคุณสมบัติสำคัญของกรรมการหมู่บ้าน ๒ ประการ คือ เสียสละเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว และไม่มีความมุ่งหวังที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองเมื่อได้กรรมการหมู่บ้านที่ดีแล้ว อาจไม่มีความรู้ในการวางแผนจึงต้องใช้ BCM Model เป็นคู่มือในการวางแผน โดยผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ผู้บริหารท้องถิ่น และนักวิชาการในจังหวัด เป็นผู้สอนวิธีการวางแผนทำกิจกรรมให้กับกำนันและผู้ใหญ่บ้าน เพื่อไปชี้แนะให้กับกรรมการหมู่บ้าน แม้ในหลายช่วงปีที่ผ่านมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรต่างๆ ได้พยายามดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาจังหวัดตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศและช่วยแก้ไขปัญหาความต้องการของชุมชน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ เปลี่ยนนโยบาย หรือไม่มีการดำเนินการที่ต่อเนื่อง ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้เท่าที่ควร และไม่มีความยั่งยืน หากมองจุดแข็งหรือโอกาสที่ชุมชนมีอยู่ จะพบว่าสิ่งต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นเกี่ยวข้องกับชุมชนและหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นรากฐานความเป็นอยู่ที่สำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องให้ประชาชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตนเอง

จังหวัดบุรีรัมย์ได้รับการพัฒนาจนเป็นเมืองน่าอยู่ และเป็นเมืองประวัติศาสตร์ทางศิลปวัฒนธรรมทางขอมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะประสาทเขาพนมรุ้งที่เป็นจุดเด่นของอัตลักษณ์ของชุมชน สิ่งเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นผลกระทบด้านบวก อย่างไรก็ตามต้องตระหนักและเตรียมการกับผลกระทบด้านลบที่จะเกิดตามมาด้วย เพราะในระยะเวลาที่ผ่านมาพบว่าชุมชนหลายๆ แห่งที่พัฒนาแล้วก็ยังคงได้รับผลกระทบ ก่อให้เกิดความคิดที่แตกต่าง และการดำเนินวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการเลือนหายทางสาขาอาชีพดั้งเดิมที่กลุ่มชาติพันธุ์มองเป็นปัญหาในชุมชน ถึงแม้จะมีการพัฒนาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกลายเป็นสังคมเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ดังนั้น การสร้างครอบครัวอบอุ่นการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ จึงควรพัฒนาควบคู่ไปกับการคำนึงถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน ให้สร้างความรักบ้านเกิด รักครอบครัวของตนเอง เพื่อเป็นเกราะคุ้มภัยให้กับตนเองและชุมชนต่อไป

๔.๒.๒.๓ หลักการของหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เข้าอบรม เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามหลัก ๙ ดี ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวิทยากรและเพื่อนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม เป็นหลักสูตรที่ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้าอบรมเป็นสำคัญ โดยเน้นผู้เข้าอบรมเป็นศูนย์กลาง ถอดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกัน

จุดมุ่งหมาย

๑. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้มีประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ ด้วยหลัก ๙ ดี
๒. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสัมผัสกับประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ใหม่ อันเกิดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การใช้ชีวิตร่วมกัน และกระบวนการอบรม
๓. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอบรมไปนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

ผู้เข้ารับการอบรม

ครอบครัวที่ ๑

- ๑.บิดา นายจำรูญ ปานะโปย
- ๒.มารดา นางสาวเนียง ปานะโปย
- ๓.นายศรัณย์ ปานะโปย
- ๔.นายธนกฤต ปานะโปย
- ๕.นายธนัช ปานะโปย

ครอบครัวที่ ๒

- ๖.นายประสิทธิ์ ทองหอม บิดา
- ๗.นางบุญจอง ทองหอม มารดา
- ๘.นายศักดิ์ชัย ทองหอม
- ๙.นายอดิสร ทองหอม

ครอบครัวที่ ๓

- ๑๐.นาย จีระศักดิ์ เฉียงภูเขียว

- ๑๑.นาง แวตตา สุ่มมาตร
- ๑๒.นาย จิตติเทพ เฉียงภูเขียว
- ๑๓.นางสาวนิภา เฉียงเขียว

ครอบครัวที่ ๔

- ๑๔.นายปานทอง นุหว่า
- ๑๕.นางหนูจันทร์ นุหว่า
- ๑๖.นายสุพรรณ นุหว่า
- ๑๗.นางสุกัญญา ประมาะยัง
- ๑๘.นางสาวสุธิดา นุหว่า

ครอบครัวที่ ๕

- ๑๙. บิดา นายลน จะเชิฐรัมย์
- ๒๐.มารดานาง หงส์จะเชิฐรัมย์
- ๒๑.พี่ชาย นายอำพล จะเชิฐรัมย์
- ๒๒.พี่สาวนางปิญารัตน์ จะเชิฐรัมย์
- ๒๓.นายจรรยาศักดิ์ จะเชิฐรัมย์

ครอบครัวที่ ๖

- ๒๔. นายประสิทธิ์ สุภาพ
- ๒๕.นางสำเนียง สุภาพ
- ๒๖.น้องชายนายธนากร สุภาพ
- ๒๗.น้องสาวนางสาวปรีชา สุภาพ

ครอบครัวที่ ๗

- ๒๘. นายถนอม น้อยพรม (พ่อ)
- ๒๙.นางไสว ยอดไพอินทร์ (แม่)
- ๓๐.นางสาวพิทยาภรณ์ น้อยพรม (พี่)
- ๓๑.นางสาวปรียาวลี น้อยพรม (ฉัน)
- ๓๒.นางสาวนมลชนก น้อยพรม (น้อง)

ระยะเวลาในการฝึกอบรม

การฝึกอบรมใช้เวลาทั้งหมด ๒ วัน

การจัดกิจกรรมการฝึกอบรม

- ๑. บรรยาย
- ๒. กิจกรรมกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วม
- ๓. ฝึกปฏิบัติจริง
- ๔. สนทนากลุ่ม
- ๕. อภิปราย/ซักถาม

สื่อ/อุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม

๑. เอกสารประกอบการฝึกอบรม
๒. เครื่องฉายภาพ
๓. คอมพิวเตอร์
๔. กระดาษ/ปากกา/สี

การวัดและประเมินผล

๑. การวัดและประเมินผลแบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ ประเมินก่อนการใช้หลักสูตร และประเมินผลหลังการใช้หลักสูตร รายละเอียดดังนี้

๒. การประเมินก่อนการใช้หลักสูตร โดยใช้แบบวัดเกี่ยวกับการรู้คุณค่าแห่งตน

๓. การประเมินผลหลังการใช้หลักสูตร โดยแบบวัดการรู้คุณค่าแห่งตน และการสัมภาษณ์เชิงลึก

ตาราง ๔.๕ ขอบข่ายกิจกรรมของการฝึกอบรมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี

วันที่	รายการ/กิจกรรม	ใช้เวลา/ ชั่วโมง
วันที่ ๑	ลงทะเบียนครอบครัวที่ร่วมกิจกรรมพร้อมเพียงกันที่ห้องประชุม ธรรมสวัสดิ์ (กิจกรรมที่ ๑)	๑.๐๐
	ฉันคือใครในครอบครัวนี้(กิจกรรมที่ ๒)	๑.๐๐
	หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต(กิจกรรมที่ ๓)	๑.๐๐
	ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี(กิจกรรมที่ ๔)	๑.๐๐
	ต้นแบบที่ดีในครอบครัว (กิจกรรมที่ ๕)	๑.๐๐
	วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖)	๑.๐๐
	จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗)	๑.๐๐
	ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข(กิจกรรมที่ ๘)	๑.๐๐
วันที่ ๒	ทำวัตรเช้า เจริญจิตภาวนา	๒๐ นาที
	รู้จัก รู้ยอม รู้ใจ (กิจกรรมที่ ๙)	๑.๐๐
	เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น(กิจกรรมที่ ๑๐)	๒.๐๐
	พิธีขอขมา และปิดการอบรม	๑.๐๐

กิจกรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๑

ธรรมะสวัสดิ์

เวลา ๑.๐๐ ชั่วโมง

แนวคิด

เป็นการต้อนรับครอบครัวที่เข้ารับการอบรม ด้วยธรรมะปฏิสันถารเป็นกันเอง เพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย เตรียมพร้อม ชักซ้อมขั้นตอนต่างๆ เริ่มเปิดใจเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันในระยะเวลา ๒ วัน

จุดประสงค์

๑. สมาชิกในครอบครัวเกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และเปิดใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้
๒. ทุกคนที่ร่วมอบรมมีความพร้อมและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้

เนื้อหาสาระ

๑. จุดประสงค์และลักษณะการฝึกอบรม
๒. ขั้นตอนพิธีต่าง ๆ
๓. แนวทางในการอยู่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันตลอดระยะเวลาการอบรม
๔. ขั้นตอนการมอบตัวเป็นศิษย์ และสมาทานศีล ๕

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๓๒ คน

ตาราง ๔.๖ ขั้นตอนกิจกรรมธรรมะสวัสดิ์

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๑.๐๐ ชม.	<p>๑. วิทยากร กล่าวทักทายและจัดระบบแถวผู้ที่ลงทะเบียนแล้วเข้ามาในห้องประชุม โดยจัดแถวแยกชายหญิงและเฉลี่ยให้แถวเท่าๆ กัน</p> <p>๒. จากนั้นเล่านิทานเกี่ยวกับครอบครัวและหลัก ๘ ดี แล้วก็ถามว่าเรื่องที่เล่านี้เรื่องนี้สะท้อนถึงอะไร?</p> <p>๒.๑ ให้ผู้เข้าร่วมอบรมเขียนแบบประเมินตนเอง</p> <p>เตรียมความพร้อมสู่พิธีการ</p> <p>๒.๒ ประธานในพิธีจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัยสมาทานศีล รับศีล และกล่าวคำมอบตัวเป็นศิษย์โดยมีตัวแทนกล่าวนำและให้ที่เหลืองกล่าวตาม</p>	<p>๑. คอมพิวเตอร์</p> <p>๒. ห้องประชุม</p> <p>๓. เอกสารประกอบกรบบรรยายที่ ๑.๑</p> <p>๔. กระดาษโพสอิท</p> <p>๕. ใบงาน</p>

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
	๒.๓ ผู้เข้าร่วมอบรมเขียนความตั้งใจพระธรรมวิทยากรแจกกระดาษโพสอิทให้ผู้เข้าร่วมอบรมคนละ ๑ แผ่นพร้อมปากกาให้ทุกคนเขียนความตั้งใจในการอยู่ร่วมกิจกรรมครั้งนี้ จากนั้นนำไปแปะไว้ที่กระดาน	

การวัดและประเมิน

๑. การสอบถามความตั้งใจในการเข้าร่วมการฝึกอบรม
๒. สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๒

ฉันคือใครในครอบครัวนี้

ระยะเวลา ๑.๐๐ ชั่วโมง

แนวคิดในการทำกิจกรรม

กิจกรรมนี้ใช้วิธีการบวนการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมาอย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง เรื่องราวความดีใจภูมิใจ และสิ่งที่เคยทำแล้วเสียใจ การได้สะท้อนคิดชีวิตที่ผ่านมาเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ตนเองมากยิ่งขึ้น เมื่อได้เปิดใจเล่าออกมาอย่างอิสระจะเกิดความผ่อนคลายความกดดัน เพราะมีเพื่อนคอยรับฟังและเล่าสู่กันและกันด้วยความรู้สึกปลอดภัยและอบอุ่น ใช้เทคนิคสุนทรียะสนทนา ร่วมกับ Active listening คือการฟังเชิงรุก เพื่อให้เข้าถึงและเข้าใจกันและกันอย่างแท้จริง โดยกิจกรรมนี้จะใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้กลับมาวิเคราะห์ตนเองว่า บทบาทและหน้าที่ของตนเองในขณะนี้คืออะไร ว่าตนเองมีการให้คุณค่าแบบคุณค่าแท้หรือคุณค่าเทียมอย่างไร เพื่อเป็นการวิเคราะห์ตนเองของสมาชิกในครอบครัว

กิจกรรมฉันคือใครในวันนี้ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีว่าในชีวิตมีใครบ้างที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เพื่อน ญาติ พ่อแม่ หรือคนในครอบครัว และกลับมาตระหนักว่า แท้จริงใครคือคนที่เราไว้วางใจและสามารถพูดคุยได้ทุกเรื่อง เมื่อทราบว่าที่แท้จริงตัวเองมีใครรอบๆ ตัวเวลาที่คิดทำอะไรก็จะได้ว่าควรที่จะปรึกษาใคร หรือพูดคุยกับใคร

ระยะเวลาที่ใช้ ๖๐ นาที

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของตนเอง (ตามความเป็นจริง)
๒. เพื่อรู้จักแยกแยะการใช้เครือข่ายสังคมรอบๆ ตัวเอง แบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม

สื่อ/อุปกรณ์ในการสอน

๑. กระดาษ A๔ หรือกระดาษฟลิปชาร์ต (flipchart)
๒. สีเทียน

วิธีการดำเนินกิจกรรม

ขั้นนำ

-วิทยากรนำเข้าสู่กิจกรรม “ฉันคือใครในครอบครัวนี้” โดยทีมงานจะแจกกระดาษ A๔ หรือกระดาษฟลิปชาร์ต แล้วให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำรวจตัวเองว่าเราเป็นใคร มาจากไหน มีพ่อแม่ มีพี่ มีน้อง มีญาติ มีเพื่อนชื่ออะไรเป็นใครบ้าง ใช้เวลาประมาณ ๑๐-๒๐ นาที

ขั้นกิจกรรม

วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม โดยการตั้งคำถามการฝึกคิดเกี่ยวกับคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม เช่น ในชีวิตประจำวันของมีการพิจารณาเลือกภาพยนตร์ที่ชมหรือไม่ เพราะอะไร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดว่าสื่อที่มีประโยชน์จำเป็นต้องสนุกเสมอไปหรือไม่ แล้วให้ทำการวิเคราะห์ตนเอง โดยแบ่งเป็น ๒ ประเด็นคือ (๑) การแสดงบทบาทของตนเองตามที่เป็นจริง และ (๒) บทบาท และหน้าที่ของตนเองที่เหมาะสมในครอบครัว

ตาราง ๔.๗ กิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๒ฉันคือใครในครอบครัวนี้

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๒๐ นาที	๑. พระธรรมวิทยากรนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกจากห้องประชุม	๑. ฝ่าปุ่นั่ง ๒. กระดาษ
๓๐ นาที	๒. นั่งในสถานที่เหมาะสมในลักษณะเป็นวงกลม ๓. พระธรรมวิทยากรกล่าวทักทาย จากนั้นให้ทุกคนแนะนำตัวสั้นๆ ทีละคน จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เขียนว่า ฉันคือใคร ฉันมาจากไหน มีพี่น้องกี่คน ฉันเป็นคนอย่างไร ฉันชอบอะไร แล้วนำเสนอต่อที่ประชุมรวม ทีละคน เสร็จแล้วแจกกระดาษคำถามที่เขียนม้วนไว้ในพานะ เช่น ๑. คุณชอบคนไหนในครอบครัวตนเองมากที่สุดเพราะอะไร? ๒. คุณชอบให้สมาชิกครอบครัวทำอะไร เพราะอะไร ๓. กิจกรรมที่คุณชอบทำอยู่เป็นประจำคืออะไร ๔. เพลงที่คุณฟังบ่อยที่สุดชื่ออะไร เพราะอะไรถึงฟังบ่อย	๓. ปากกา
๓๐ นาที	ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจับสลากแล้วตอบคำถามนั้น ซึ่งพระธรรมวิทยากรสามารถที่จะถามเองได้กับคนอื่น ในกลุ่มด้วย จากนั้นให้เขียนคำถามเอง แล้วใส่คำถามนั้นลงในพานะ ก่อนจะเขย่าแล้วจับสลากตอบคำถามทีละคน เมื่อเสร็จจากการถามคำถามกันแล้ว ก็ให้เขียนข้อเด่นของตนเองตามหลัก ๙ ดีคนละ ๑ ข้อ นำมารวมกันสร้างอัต	

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๑๐ นาที	ลักษณะของกลุ่ม พระธรรมวิทยากรสรุปหลักธรรมในกระตาดหัวใจแล้วให้ถอดบทเรียนกิจกรรมจดบันทึกในสมุดพก -นำผู้เข้าร่วมกิจกรรมทำสมาธิ ๕ นาทีก่อนเลิกกลุ่มกลับเข้าห้องประชุม	

ขั้นวิเคราะห์และอภิปราย

วิทยากรร่วมสรุปและหาแนวทางการปฏิบัติตัวเองที่ถูกต้องตามแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม ที่ถูกต้องในชีวิตประจำวัน

การวัดและประเมินผล

- ๑) การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรม
- ๒) ใบสรุปข้อคิดจากกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๓

หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต

ระยะเวลา ๑.๐๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

เป็นขั้นตอนของการทำความเข้าใจกับหลัก ๙ ดี และสร้างความคุ้นเคยระหว่างพระธรรมวิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้จะมีลักษณะคล้ายกระบวนการกลุ่ม ใช้เทคนิค Dialogue ร่วมกับการสนทนาธรรม ธรรมสัจจฉา และการเปิดใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างอิสระและเป็นกันเอง พระธรรมวิทยากรไม่กระตุ้นมากเพียงเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการฟังและการเล่าสู่กันฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ในครอบครัวตามหลัก ๙ ดีของผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่าในชีวิตประจำวันมีความเกี่ยวข้องกับหลัก ๙ ดีอย่างไร โดยยึดหลักดังนี้

ดีที่ ๑ เป็นคนดี ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ดีที่ ๙ คณะกรรมการหมู่บ้านเข้มแข็ง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวตลอดจนเพื่อนบ้าน ๒) มีความเคารพซึ่งกันและกันภายในครอบครัวและชุมชน ๓) มีความซื่อสัตย์ ๔) ความมีน้ำใจ ๕) ความเสียสละ ๖) ความรับผิดชอบ ๗) รักจักผิตชอบชั่วดี ๘) มีจิตสาธารณะ ๙) มองโลกในแง่บวก ๑๐) มีการจัดการอารมณ์

ดีที่ ๒ มีปัญญา เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) การส่งเสริมเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เพื่อนร่วมงานเสมอ ๒) มีความสุขในการเรียนรู้ ๓) ประเมินตนเองอยู่เสมอ ๔) แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ

ดีที่ ๓ รายได้สมดุล เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีความพอเพียงประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย

ดีที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีกิจกรรมภายในครอบครัวที่เน้นการรับผิดชอบร่วมกัน เช่นการทำความสะอาดบ้านร่วมกัน ๒) มีการบริหารเวลาในเรื่องการออกกำลังกายร่วมกับครอบครัวอยู่เป็นประจำ

ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ มี๑) มีความพอเพียงประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย ๕) รู้จักเก็บเงินเพื่อซื้อของที่ต้องการ ๖) รู้จักคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม

ตาราง ๔.๘ ธรรมนูญ ๙ ดี กับพฤติกรรมครอบครัว

ธรรมนูญ ๙ ดี	พฤติกรรมครอบครัว	ผลของพฤติกรรม
๑. ดีที่ ๑ เป็นคนดี ๒. ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ๓. ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น ๔. ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ๕. ดีที่ ๙ คณะกรรมการหมู่บ้านเข้มแข็ง	๑) มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวตลอดจนเพื่อนบ้าน ๒) มีความเคารพซึ่งกันและกันภายในครอบครัวและชุมชน ๓) มีความซื่อสัตย์ ๔) ความมีน้ำใจ ๕) ความเสียสละ ๖) ความรับผิดชอบ ๗) รักจักผิดชอบชั่วดี ๘) มีจิตสาธารณะ ๙) มองโลกในแง่บวก ๑๐) มีการจัดการอารมณ์	๑. เป็นคนดี ๒. มีสิ่งแวดล้อมในครอบครัวที่ดี ๓. ครอบครัวอบอุ่น ๔. ไม่มีความรุนแรงในครอบครัว ๕. ครอบครัวเข้มแข็ง
ดีที่ ๒ มีปัญญา	๑) การส่งเสริมเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เพื่อนร่วมงานเสมอ ๒) มีความสุขในการเรียนรู้ ๓) ประเมินตนเองอยู่เสมอ ๔) แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ	๑. มีปัญญา ๒. มีความสุข ๓. อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
ดีที่ ๓ รายได้สมดุล	๑) มีความพอเพียงประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย	๑. มีสภาพการเงินที่มั่นคง ๒. พึ่งพาตนเองได้
ดีที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง	๑) มีกิจกรรมภายในครอบครัวที่เน้นการรับผิดชอบร่วมกัน	มีสุขภาพแข็งแรงและมีเวลาร่วมกับครอบครัว

	เช่นการทำความสะอาดบ้าน ร่วมกัน ๒) มีการบริหารเวลา ในเรื่องการออกกำลังกาย ร่วมกับครอบครัวอยู่เป็น ประจำ	
ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง	๑) มีความพอเพียงประหยัดอด ออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย ๕) รู้จักเก็บเงินเพื่อซื้อของที่ ต้องการ ๖) รู้จักคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม	๑) มีความพอเพียงประหยัดอด ออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย ๕) รู้จักเก็บเงินเพื่อซื้อของที่ ต้องการ ๖) รู้จักคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม

จุดประสงค์

๑. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รวมกลุ่มสนทนาธรรมกับพระธรรมวิทยากร สร้างความคุ้นเคยกับ
หลัก ๙ ดี

๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้หลัก ๙ ดีกับความสัมพันธ์ที่มีในชีวิต

เนื้อหาสาระ

๑. การสนทนาธรรม สนทนาหลัก ๙ ดี
๒. การฟังอย่างสุตมยปัญญา
๓. การเปิดใจพูดด้วยปิยวาจา
๔. สำนวความรูสึกตนเองขณะเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๓๒ คน

ตาราง ๔.๙ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๓ หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๒๐ นาที	๑. พระธรรมวิทยากรนำผู้ร่วมกิจกรรมออกจาก ห้องประชุม	๑. ผ้าปูนั่ง ๒. กระดาษ
๓๐ นาที	๒. นั่งในสถานที่เหมาะสมในลักษณะเป็นวงกลม ๓. พระธรรมวิทยากรกล่าวทักทายทุกคน ๔. ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนวงกลม ซ่อนกัน ๔ วงเกี่ยวกับหลัก ๙ ดี ๕. แล้วเขียนหลักการ ๙ ดีที่สัมพันธ์กับ ครอบครัว	๓. ปากกา

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๓๕ นาที	๖. นำเสนอกลุ่มใหญ่ ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนหลัก ๙ ดี ที่ใช้ใน ชีวิตประจำวัน นำมารวมกันสร้างอัตลักษณ์ของ กลุ่ม พระธรรมวิทยากรสรุปในกระดาษหัวใจ แล้วให้ถอดบทเรียนกิจกรรมจดบันทึกในสมุด พก	

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๔ ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี

ระยะเวลา ๑.๐๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

เป็นขั้นตอนของการค้นหา บทบาทและหน้าที่ของตนเอง ว่าตนเองมีบทบาทหน้าที่
อะไรบ้าง โดยยึดหลัก ๙ ดีซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้จะมีลักษณะคล้ายกระบวนการกลุ่ม ใช้เทคนิค
Dialogue ร่วมกับการเปิดใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างอิสระและเป็นกันเอง พระธรรมวิทยากรไม่
กระตุ้นมากเพียงเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการฟังและการเล่าสู่กันฟัง

จุดประสงค์

๑. นักเรียนได้รวมกลุ่มสนทนาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ตามหลัก ๙ ดี
๒. ผู้ร่วมกิจกรรมได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของตนเองตามหลัก ๙ ดี

เนื้อหาสาระ

๑. การสนทนาธรรม
๒. การฟังอย่างสุตมยปัญญา
๓. การเปิดใจพูดด้วยปิยวาจา
๔. สำนวความรู้อิสระตนเองขณะเข้าร่วมกิจกรรม
๕. ได้ทราบบทบาทที่แท้จริงของตนเองตามหลัก ๙ ดี

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๓๒ คน

ตาราง ๔.๑๐ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๔ ภาระหน้าที่ของฉันทตามหลัก ๙

ด

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๕ นาที	๑. พระธรรมวิทยากรนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกจากห้องประชุมตามกลุ่ม	๑. ผ้าปูนั่ง ๒. กระดาษ
๒๐ นาที	๒. นั่งในสถานที่เหมาะสมในลักษณะเป็นวงกลม ๓. พระธรรมวิทยากรกล่าวทักทายผู้เข้าร่วมกิจกรรม จากนั้นให้ทุกคนแนะนำตัวสั้นๆ ทีละคน เสร็จแล้วแจกกระดาษคำถามที่เขียนม้วนไว้ในพานะ เช่น ๑. หน้าที่ของตัวเองคืออะไรบ้าง ๒. บทบาทของตัวเองคืออะไร ๓. คุณชอบบทบาทไหนของตัวเองมากที่สุด เพราะอะไร?	๓. ปากกา
๒๕ นาที	พระวิทยากรชวนพูดคุยและให้ผู้ร่วมกิจกรรมเขียนบทบาทของตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วช่วยกันค้นหาลำดับความสำคัญจริงๆ ว่าบทบาทไหนที่ และหน้าที่ที่เราต้องทำมีอะไรบ้าง ให้ผู้ร่วมกิจกรรมจับสลากแล้วตอบคำถามนั้น ซึ่งพระธรรมวิทยากรสามารถที่จะถามเองได้กับคนอื่น ในกลุ่มด้วย จากนั้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมเขียนคำถามเอง ซึ่งต้องเป็นคำถามที่จะทำให้รู้จักเพื่อนมากยิ่งขึ้นแล้วใส่คำถามนั้นลงในพานะ ก่อนจะเขย่าแล้วจับสลากตอบคำถามทีละคน เมื่อเสร็จจากการถามคำถามกันแล้ว ก็ให้ผู้ร่วมกิจกรรมเขียนข้อเด่นของตนเองคนละ ๑ ข้อ นำมารวมกันสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่ม พระธรรมวิทยากรสรุปในกระดาษแล้วให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมถอดบทเรียนกิจกรรมจดบันทึกในสมุดพก	

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๕

ต้นแบบที่ดีที่ในครอบครัว

ระยะเวลา ๑.๐๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

ต้นแบบที่ดี ตามหลัก ๙ ดี โดยมาบุคคลต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต

จุดประสงค์

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เห็นตัวแบบที่ดี
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แรงบันดาลใจในการประพฤติตามหลัก ๙ ดี
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ตนเอง และพร้อมที่จะแบ่งปันกับผู้อื่น

เนื้อหาสาระ

- เรียนรู้ต้นแบบที่ดี ที่ควรเอาแบบอย่าง
- สร้างแรงบันดาลใจให้ชีวิตสามารถขับเคลื่อนไปในอนาคตที่สดใสได้

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๓๐ คน

ตาราง ๔.๑๑ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๕ ต้นแบบที่ดีที่ในครอบครัว

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๑๐ นาที	๑. พระธรรมวิทยากรนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมแยกกลุ่มจากนั้นให้นั่งเป็นวงกลม อธิบายกิจกรรมให้ฟัง ก่อนจะชวนนั่งสงบเจริญสติ และไตร่ตรองมองตนเป็นเวลา ๕ นาที	ผ้าปูนั่ง ห้องประชุม สื่อเกี่ยวกับต้นแบบ ๙ ดี
๕๐ นาที	๒. พระธรรมวิทยากร นำเสนอต้นแบบ ๙ ดี ๓. สะท้อนสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้	

การวัดและประเมิน สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๖

วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว ระยะเวลา ๑.๐๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

การวางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว เป็นการวางแผนคร่าวๆที่จะทำให้เห็นว่าในชีวิตแต่ละวันเราทำอะไรบ้าง มีค่าใช้จ่ายอย่างไร และพรุ่งนี้จะทำอะไร

จุดประสงค์

๑. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ฝึกคิดในการวางแผนชีวิต วางแผนครัวเรือน
๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สื่อสารคุณค่าจากสิ่งที่

ตนเองวางแผน

๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มองเห็นคุณค่าของการวางแผนชีวิต วางแผนครัวเรือน
๔. สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

เนื้อหาสาระ

๑. รู้จักวางแผนชีวิต วางแผนครัวเรือน
๒. การฝึกมองให้เห็นคุณค่าของการวางแผนชีวิต วางแผนครัวเรือน

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๓๒ คน

ตาราง ๔.๑๒ ขั้นตอนกิจกรรมฝึกอบรมที่ ๖ วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๓๐ นาที	๑. วิทยากรนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมแยกกลุ่มจากนั้นให้หนึ่งเป็นวงกลม อธิบายกิจกรรมให้ฟัง ก่อนจะให้กระดาษเพื่อเขียนแผนชีวิตประจำวันและแผนการใช้จ่ายในแต่ละ	๑. ฟ้าปูนั่ง ๒. ห้องประชุม ๓. กระดาษ
๓๐ นาที	๒. จากนั้นนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งเป็นวงกลม แล้วแลกเปลี่ยนมุมมองจากสิ่งของที่ตนเองหามาได้ สุ่มสมาชิกในกลุ่มฟัง	๔. ปากกา
๓๐ นาที	๓. วิทยากรถามเชื่อมโยงกับตนเองแล้วให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนบันทึกสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้	

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๗ จัดลำดับความสำคัญของชีวิต

ระยะเวลา ๑.๐๐ นาที

สาระสำคัญ

การให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พิจารณาชีวิตตนเองอย่างเข้าใจและรู้จักจัดลำดับความสำคัญของชีวิต การช่วยให้เขาสามารถกำหนดเป้าหมายได้ด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและนำไปสู่การลงมือทำด้วยตนเองอย่างเต็มที่ เพราะเป็นสิ่งที่ตนเองได้กำหนดขึ้น แต่สิ่งที่สำคัญคือผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ต้องอยู่ที่การบริหารจัดการและรู้จักจัดลำดับความสำคัญของชีวิตได้

จุดประสงค์

๑. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าชีวิตของตนเอง
๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้กำหนดเป้าหมายชีวิตที่มีคุณค่าได้ด้วยตนเอง
๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมในชีวิตตนเองได้

เนื้อหาสาระ

๑. การคิดเพื่ออนาคต
๒. การเห็นคุณค่าชีวิตตนเองอย่างแท้จริง
๓. เทคนิคการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมในชีวิตตนเองได้

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๓๒ คน

ตาราง ๔.๑๓ ขั้นตอนกิจกรรมฝึกรวมที่ ๗ จัดลำดับความสำคัญของชีวิต

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/ อุปกรณ์
๓๐ นาที	<ol style="list-style-type: none"> ๑. วิทยากรนำชี้แจงขั้นตอนกิจกรรม และนำเข้าสู่กิจกรรมด้วยการถามถึง ความฝันของแต่ละคน ๒. ชวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำรวจตนเอง “ชีวิตเรามีคุณค่าอย่างไรบ้าง” “ชีวิตเรามีเป้าหมายอย่างไรบ้าง” ๓. ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อไปเขียนวิเคราะห์ตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เล่าสู่กันฟัง ๔. ชื่นชมในความตั้งใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และสรุปย้ำว่า ทุกเป้าหมายที่กำหนดมานั้นสามารถเป็นไปได้จริง ขอแต่มีความรู้และรักในชีวิตของตนเองว่ามีคุณค่าอย่างแท้จริง พยายาม อย่างมุ่งมั่น และต่อเนื่อง เป้าหมายนั้นย่อมสำเร็จอย่างแน่นอน ๕. เรียงลำดับเรื่องราวชีวิตตนเอง และจัดลำดับได้ ผ่านเกมส์ที่วิทยากรนำไปเล่น 	<p>ผ้าปูนั่ง ห้องประชุม กระดาษ ปากกา</p>

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกรวมที่ ๘
ทำอย่างไรให้ครบครันถึงสุขระยะเวลา ๑.๓๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

หลังจากที่ได้วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว ก็มาทบทวนตนเองว่า แล้วที่เรามีภาพฝันอันนั้น เราจะทำอะไรให้ภาพฝันนั้นกว้างชัดไม่เป็นเพียงภาพฝันอย่างเดียว การลงมือทำ การวางแผน การทำเป้าหมายให้ชัดเจนจะต้องทำอะไร โดยกระบวนการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง

จุดประสงค์

๑. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ตนเองผ่านการสะท้อนคิดชีวิตตนเองและผ่านชีวิตเพื่อนๆ ที่เล่าสู่กันฟัง
๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เห็นถึงภาพอนาคตของครอบครัวที่ชัดเจน
๓. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถวางแผนเป้าหมายให้ถึงฝันภายใต้ศักยภาพของตนเอง
๔. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีเทคนิคการวางแผนชีวิต

เนื้อหาสาระ

๑. การสนทนาธรรม
๒. การฟังอย่างสุดมยปัญญา
๓. การเปิดใจพูดด้วยปิยวาจา
๔. สสำรวจความรู้สึกตนเองขณะเข้าร่วมกิจกรรม
๕. เห็นเป้าหมาย และวางแผนให้ไปถึงเป้าหมายได้
๖. ได้เขียนแผนชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม
๗. เทคนิคการวางแผนชีวิต

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๓๒ คน

ตาราง ๔.๑๔ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๘ ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
	เปิดประเด็น ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนลองวางแผนที่จะไปให้ถึงฝันของตนเองที่จะทำให้กับครอบครัว เขียนเป็นเส้น time line จะต้องดูแลบรรยากาศของกลุ่มให้เหมาะสม ให้อิสระในการทำกิจกรรม เขียน time line ให้มากที่สุด และกระตุ้นให้เกิดการคิดและตระหนักกับความฝันของตัวเองอย่างลึกซึ้งมากขึ้น สรุปกิจกรรมและนำนั่งสมาธิสัก ๕ นาที ก่อนกลับเข้าห้องประชุม	ผ้าปูนั่ง สื่อ/แหล่งเรียนรู้/ อุปกรณ์

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๙

รู้จัก รู้ยอม รู้ใจ ระยะเวลา ๑.๐๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

การรู้จักที่จะมอบความรัก และรู้จักการออม และที่สำคัญคือการเข้าใจในครอบครัว เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น นอกจากนี้ยังทำให้ครอบครัวมีความสุข

จุดประสงค์

1. ผู้เข้าร่วมได้ฟังเรื่องสั้นเร้าพลังกระตุ้นความรู้สึกเชิงบวกในครอบครัว รู้จักการออมเงินเพื่อใช้ครอบครัว จากนั้นทุกคนในครอบครัวเข้าใจกัน
2. สรุปกิจกรรมภาพรวมทั้งวันและนัดแนะเวลาในวันใหม่
3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ผ่อนคลายหลังทำวัตร

เนื้อหาสาระ

1. เรื่องเล่าเร้าพลังด้วยปิยวาจา
2. การฟังอย่างสุดมยปัญญา
3. การวางแผนด้วยการกระทำ

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๓๒ คน

ตาราง ๔.๑๕ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๙ รู้รัก รู้ออม รู้ใจ

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๒ ชั่วโมง	วิทยากรนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมรวมกันที่ห้องประชุม จากนั้นให้ทุกคนระดมสมองในการออม โดยสมาชิกในครอบครัวทุกคนร่วมกัน	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๑๐

เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่นระยะเวลา ๑.๓๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

หลังจากที่ได้รู้จัก รู้ออม รู้ใจ ก็มาทบทวนตนเองว่า แล้วที่เรามีแผนอันนั้น เราจะทำอย่างไร ให้แผนนั้นไม่เป็นเพียงภาพฝันอย่างเดียว การลงมือทำ การวางแผน การทำให้ชัดเจนจะต้องทำอย่างไร โดยกระบวนการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง

จุดประสงค์

1. ผู้ร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ตนเองการร่วมกิจกรรมในครอบครัว
2. ผู้ร่วมกิจกรรมได้เห็นถึงแผนครอบครัวที่ชัดเจน
3. ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถวางแผนเป้าหมายให้ถึงฝันภายใต้ศักยภาพของตนเอง
4. ผู้ร่วมกิจกรรมมีเทคนิคการวางแผนชีวิต

เนื้อหาสาระ

๑. การสนทนาธรรม
๒. การฟังอย่างสุดมยปัญญา
๓. การเปิดใจพูดด้วยปิยวาจา
๔. สำนวญความรู้สึทงตนเองขณะเข้าร่วมกิจกรรม
๕. เห็นเป้าหมาย และวางแผนให้ไปถึงเป้าหมายได้
๖. นักเรียนได้เขียนแผนชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม
๗. เทคนิคการวางแผนชีวิต

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๓๒ คน

ตาราง ๔.๑๖ ขั้นตอนกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๑๐ เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/ อุปกรณ์
๑.๓๐ ชั่วโมง	เปิดประเด็น ให้ผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคนลองวางแผนที่จะไปให้ถึงฝันของตนเอง เขียนเป็นเส้น time line จะต้องดูแลบรรยากาศของกลุ่มให้เหมาะสม ให้อิสระในการทำกิจกรรม เขียน time line ให้มากที่สุด และกระตุ้นให้เกิดการคิด และตระหนักกับความฝันของตัวเองอย่างลึกซึ้งมากขึ้น สรุปกิจกรรมและนำนั่งสมาธิสัก ๕ นาที ก่อนกลับเข้าห้องประชุม	

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ผลจากการประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๗ ค่าร้อยละ การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๔	๔๓.๗๕
หญิง	๑๘	๕๖.๒๕
รวม	๓๒	๑๐๐
อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๗	๕๓.๑๓
๒๑-๔๐ ปี	๙	๒๘.๑๓
๔๑-๖๐ ปี	๔	๑๒.๕

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๖๐ ปีขึ้นไป	๒	๖.๒๕
รวม	๓๒	๑๐๐

จากตาราง พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมส่วนมากเป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๕ และเป็นชายคิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕ โดยส่วนมากมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๓ รองลงมาคืออายุ ๒๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๑๓ และต่ำสุดคืออายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๕

ตารางที่ ๔.๑๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวม

หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์	ค่าเฉลี่ย	SD.	แปลค่า	อันดับที่
๑ ด้านวิทยากร	๔.๔๔	๐.๕๘	มาก	๓
๒ ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร	๔.๕๐	๐.๘๗	มากที่สุด	๒
๓. ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่	๔.๘๒	๐.๗๓	มากที่สุด	๑
๔. ด้านความรู้ความเข้าใจ	๓.๙๓	๐.๖๑	มาก	๖
๕. ด้านการนำความรู้ไปใช้	๔.๒๖	๐.๕๙	มาก	๕
๖. ด้านความพึงพอใจ	๔.๓๙	๐.๖๓	มาก	๔
เฉลี่ยรวม	๔.๓๙	๐.๖๗	มาก	

จากตาราง พบว่า การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) รองลงมาคือ ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) ต่ำสุดคือด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓)

ตารางที่ ๔.๑๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ รายด้าน

ด้านวิทยากร	ค่าเฉลี่ย	SD.	แปลค่า	อันดับที่
๑ การเตรียมตัวและความพร้อมของวิทยากร	๓.๘๙	๐.๕๗	มาก	๖
๒ การถ่ายทอดของวิทยากร	๔.๕๗	๐.๕๕	มากที่สุด	๓
๓. สามารถอธิบายเนื้อหาได้ชัดเจนและตรงประเด็น	๔.๓๐	๐.๗๓	มาก	๕
๔. ใช้ภาษาที่เหมาะสมและเข้าใจง่าย	๔.๘๓	๐.๖๕	มากที่สุด	๑
๕. การตอบคำถามของวิทยากร	๔.๖๒	๐.๕๘	มากที่สุด	๒
๖. เอกสารประกอบการบรรยายเหมาะสม	๔.๔๔	๐.๔๑	มาก	๔

เฉลี่ยรวม	๔.๔๔	๐.๕๘	มาก	
ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร				
๑. สถานที่สะอาดและมีความเหมาะสม	๔.๕๖	๐.๘๒	มากที่สุด	๓
๒. ความพร้อมของอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์	๓.๙๖	๐.๗๓	มาก	๔
๓. ระยะเวลาในการอบรม / สัมมนา มีความเหมาะสม	๔.๕๘	๐.๘๕	มากที่สุด	๒
๔. อาหาร มีความเหมาะสม	๔.๘๙	๐.๗๓	มากที่สุด	๑
เฉลี่ยรวม	๔.๕๐	๐.๘๗	มากที่สุด	
ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่				
๑. การบริการของเจ้าหน้าที่	๔.๘๖	๐.๗๗	มากที่สุด	๒
๒. การประสานงานของเจ้าหน้าที่โครงการ	๔.๗๙	๐.๖๑	มากที่สุด	๓
๓. การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่	๔.๗๓	๐.๗๔	มากที่สุด	๔
๔. การให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามของเจ้าหน้าที่	๔.๘๙	๐.๗๙	มากที่สุด	๑
เฉลี่ยรวม	๔.๘๒	๐.๗๓	มากที่สุด	
ด้านความรู้ความเข้าใจ				
๑. ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ก่อนการอบรม	๓.๓๕	๐.๖๖	มาก	๖
๒. ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้หลังการอบรม	๔.๔๔	๐.๖๒	มาก	๒
๓. สามารถบอกประโยชน์ได้	๔.๔๗	๐.๕๘	มาก	๑
๔. สามารถบอกข้อดีได้	๒.๓๘	๐.๕๗	ปานกลาง	๗
๕. สามารถอธิบายรายละเอียดได้	๔.๓๓	๐.๖๓	มาก	๓
๖. สามารถจัดระบบความคิด/ประมวลความคิดสู่การพัฒนาอย่างเป็นระบบ	๔.๒๙	๐.๕๔	มาก	๔
๗. บุรณาการทางความคิดสู่การทำงานเป็นทีม/ การปรับตัวของบุคลากร/การปฏิรูประบบการทำงานในการปฏิบัติงาน	๔.๒๘	๐.๖๘	มาก	๕
เฉลี่ยรวม	๓.๙๓	๐.๖๑	มาก	
ด้านการนำความรู้ไปใช้				
๑. สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้	๔.๓๙	๐.๕๘	มาก	๒
๒. สามารถนำความรู้ไปเผยแพร่ / ถ่ายทอดแก่ชุมชนได้	๔.๔๕	๐.๕๘	มากที่สุด	๑
๓. สามารถให้คำปรึกษาแก่เพื่อนร่วมงานได้	๔.๒๔	๐.๕๙	มาก	๓

๔. มีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้	๓.๙๗	๐.๖๒	มาก	๔
เฉลี่ยรวม	๔.๒๖	๐.๕๙	มาก	
ด้านความพึงพอใจ				
๑. พึงพอใจกับการเข้าร่วมโครงการ	๔.๔๙	๐.๖๒	มาก	๑
๒. ได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ	๔.๓๔	๐.๕๙	มาก	๔
๓. ตระหนักในคุณค่าของหลักการ ๙ ดี	๔.๓๙	๐.๕๙	มาก	๒
๔. ควรมีโครงการเช่นนี้ในปีต่อไป	๔.๓๕	๐.๖๓	มาก	๓
เฉลี่ยรวม	๔.๓๙	๐.๖๓	มาก	
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	๔.๓๙	๐.๖๗	มาก	

จากตาราง พบว่าหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ รายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) รองลงมาคือ ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) ต่ำสุดคือด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓) เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า

ด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๔) โดยด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือใช้ภาษาที่เหมาะสมและเข้าใจง่าย(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๓) รองลงมาคือการตอบคำถามของวิทยากร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๖๒) ต่ำสุดอยู่ในระดับมากคือด้านการเตรียมตัวและความพร้อมของวิทยากร(ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙)

ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) โดยด้านที่อาหาร มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๙) รองลงมาคือด้านระยะเวลาในการอบรม / สัมมนา มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๘) และด้านที่มีค่าต่ำสุดคือความพร้อมของอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๖)

ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๙) รองลงมาคือ การบริการของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๖) และต่ำสุดคือด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย ๔.๗๓)

ด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับ มาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓) โดยด้านที่มีค่าสูงที่สุดคือสามารถบอกประโยชน์ ได้ (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๓) รองลงมาคือด้านความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้หลังการอบรม (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๔) ด้านที่มีค่าต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางคือด้านสามารถบอกข้อดีได้ (ค่าเฉลี่ย ๒.๓๘)

ด้านการนำความรู้ไปใช้ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๒๖) โดยด้านที่มีค่าสูงที่สุดคือด้านสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่ / ถ่ายทอดแก่ชุมชนได้ (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๙) รองลงมาคือด้านสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าต่ำสุดคือด้านมีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗)

ด้านความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือด้านพึงพอใจกับการเข้าร่วมโครงการ (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๙) รองลงมาคือด้านตระหนักในคุณค่าของหลักการ ๙ ดี (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าต่ำสุดคือด้านได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๔)

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่ได้จากการจัดกิจกรรมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๑. ควรจัดโครงการให้มีเวลามากกว่า
๒. ควรเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
๓. ควรมีการนำวัด บ้าน โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วม
๔. ควรสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐในท้องถิ่น

๔.๒.๓ นำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

นำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ผ่านกิจกรรม ๑๐ กิจกรรมคือ กิจกรรมที่ ๑ ธรรมะสวัสดี เป็นการต้อนรับครอบครัวที่เข้ารับการอบรม ด้วยธรรมะปฏิสันถารเป็นกันเอง เพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย เตรียมพร้อม ชักซ้อมขั้นตอนต่างๆ เริ่มเปิดใจเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันในระยะเวลา ๒ วัน

กิจกรรมที่ ๒ ฉันทคือใครในครอบครัวนี้ กิจกรรมนี้ใช้วิธีการบวณการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง เรื่องราวความดีใจภูมิใจ และสิ่งที่เคยทำแล้วเสียใจ การได้สะท้อนคิดชีวิตที่ผ่านมาเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ตนเองมากยิ่งขึ้น เมื่อได้เปิดใจเล่าออกมาอย่างอิสระจะเกิดความผ่อนคลายความกดดัน เพราะมีเพื่อนคอยรับฟังและเล่าสู่กันและกันด้วยความรู้สึกปลอดภัยและอบอุ่น ใช้เทคนิคสุนทรียะสนทนา ร่วมกับ Active listening คือการฟังเชิงรุก เพื่อให้เข้าถึงและเข้าใจกันและกันอย่างแท้จริง โดยกิจกรรมนี้จะใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้กลับมาวิเคราะห์ตนเองว่า บทบาทและหน้าที่ของตนเองในขณะนี้คืออะไร ว่าตนเองมีการให้คุณค่าแบบคุณค่าแท้หรือคุณค่าเทียมอย่างไร เพื่อเป็นการวิเคราะห์ตนเองของสมาชิกในครอบครัว

กิจกรรมฉันทใครในวันนี้ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีว่าในชีวิตมีใครบ้างที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เพื่อน ญาติ พ่อแม่ หรือคนในครอบครัว และกลับมาตระหนักว่า แท้จริงใครคือคนที่เราไว้วางใจและสามารถพูดคุยได้ทุกเรื่อง เมื่อทราบวาทที่แท้จริงตัวเองมีใครรอบๆ ตัวเวลาที่คิดทำอะไร ก็จะได้รู้ว่าควรที่จะปรึกษาใคร หรือพูดคุยกับใคร

กิจกรรมที่ ๓ หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต เป็นขั้นตอนของการทำความเข้าใจกับหลัก ๙ ดี และสร้างความคุ้นเคยระหว่างพระธรรมวิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้จะมีลักษณะคล้ายกระบวนการกลุ่ม ใช้เทคนิค Dialogue ร่วมกับการสนทนาธรรม ธรรมสาภิจฉา และการเปิดใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างอิสระและเป็นกันเอง พระธรรมวิทยากรไม่กระตุ้นมากเพียงเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการฟังและการเล่าสู่กันฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ในครอบครัวตามหลัก ๙ ดีของผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่าในชีวิตประจำวันมีความเกี่ยวข้องกับหลัก ๙ ดีอย่างไร โดยยึดหลักดังนี้

ดีที่ ๑ เป็นคนดี ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น ดีที่ ๗ หลุดพ้น อาชญากรรม ดีที่ ๙ คณะกรรมการหมู่บ้านเข้มแข็ง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวตลอดจนเพื่อนบ้าน ๒) มีความเคารพซึ่งกันและกันภายในครอบครัวและชุมชน ๓) มีความซื่อสัตย์ ๔) ความมีน้ำใจ ๕) ความเสียสละ ๖) ความรับผิดชอบ ๗) รักจักกัดผิดชอบชั่วดี ๘) มีจิตสาธารณะ ๙) มองโลกในแง่บวก ๑๐) มีการจัดการอารมณ์

ดีที่ ๒ มีปัญหา เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) การส่งเสริมเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เพื่อนร่วมงานเสมอ ๒) มีความสุขในการเรียนรู้ ๓) ประเมินตนเองอยู่เสมอ ๔) แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ

ดีที่ ๓ รายได้สมดุล เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีความพอเพียงประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย

ดีที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีกิจกรรมภายในครอบครัวที่เน้นการรับผิดชอบร่วมกัน เช่นการทำความสะอาดบ้านร่วมกัน ๒) มีการบริหารเวลาในเรื่องการออกกำลังกายร่วมกับครอบครัวอยู่เป็นประจำ

ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ มี ๑) มีความพอเพียงประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย ๕) รู้จักเก็บเงินเพื่อซื้อของที่ต้องการ ๖) รู้จักคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม

กิจกรรมที่ ๔ ภาระหน้าที่ของฉันทตามหลัก ๙ ดี เป็นขั้นตอนของการค้นหา บทบาท และหน้าที่ของตนเอง ว่าตนเองมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง โดยยึดหลัก ๙ ดีซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้จะมีลักษณะคล้ายกระบวนการกลุ่ม ใช้เทคนิค Dialogue ร่วมกับการเปิดใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างอิสระและเป็นกันเอง พระธรรมวิทยากรไม่กระตุ้นมากเพียงเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการฟังและการเล่าสู่กันฟัง

กิจกรรมที่ ๕ ต้นแบบที่ดีที่สุดในครอบครัวโดยมาบุคคลต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต

กิจกรรมที่ ๖ วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัวเป็นการวางแผนครัวเรือนที่จะทำให้เห็นว่าในชีวิตแต่ละวันเราทำอะไรบ้าง มีค่าใช้จ่ายอย่างไร และพรุ่งนี้จะทำอะไร

กิจกรรมที่ ๗ จัดลำดับความสำคัญของชีวิต การให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พิจารณาชีวิตตนเองอย่างเข้าใจและรู้จักจัดลำดับความสำคัญของชีวิต การช่วยให้เขาสามารถกำหนดเป้าหมายได้ด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและนำไปสู่การลงมือทำด้วยตนเองอย่างเต็มที่ เพราะเป็นสิ่งที่ตนเองได้กำหนดขึ้น แต่สิ่งที่สำคัญคือผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ต้องอยู่ที่การบริหารจัดการและรู้จักจัดลำดับความสำคัญของชีวิตได้

กิจกรรมที่ ๘ ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข หลังจากที่ได้วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว ก็มาทบทวนตนเองว่า แล้วที่เรามีภาพฝันอันนั้น เราจะทำอย่างไรให้ภาพฝันนั้นกว้างชัดไม่เป็นเพียงภาพฝันอย่างเดียว การลงมือทำ การวางแผน การทำเป้าหมายให้ชัดเจนจะต้องทำอย่างไร

โดยกระบวนการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง

กิจกรรมที่ ๙ รู้รัก รู้หอม รู้ใจ การรู้จักที่จะมอบความรัก และรู้จักการหอม และที่สำคัญคือการเข้าใจในครอบครัว เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น นอกจากนี้ยังทำให้ครอบครัวมีความสุข

กิจกรรมที่ ๑๐ เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น หลังจากที่ได้รู้รัก รู้หอม รู้ใจ ก็มาทบทวนตนเองว่า แล้วที่เรามีแผนอันนั้น เราจะทำอะไรให้แผนนั้นไม่เป็นเพียงภาพฝันอย่างเดียว การลงมือทำ การวางแผน การทำเป้าหมายให้ชัดเจนจะต้องทำอย่างไร โดยกระบวนการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง

โดยมีตารางกิจกรรมดังนี้

ตาราง ๔.๒๐ กิจกรรมหลักสูตรสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

วันที่	รายการ/กิจกรรม	ใช้เวลา/ ชั่วโมง
วันที่ ๑	ลงทะเบียนครอบครัวที่ร่วมกิจกรรมพร้อมเพียงกันที่ห้องประชุม ธรรมสวัสดิ์ (กิจกรรมที่ ๑)	๑.๐๐
	ฉันคือใครในครอบครัวนี้(กิจกรรมที่ ๒)	๑.๐๐
	หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต(กิจกรรมที่ ๓)	๑.๐๐
	ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี(กิจกรรมที่ ๔)	๑.๐๐
	ต้นแบบที่ดีในครอบครัว (กิจกรรมที่ ๕)	๑.๐๐
	วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖)	๑.๐๐
	จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗)	๑.๐๐
	ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข(กิจกรรมที่ ๘)	๑.๐๐
วันที่ ๒	ทำวัตรเช้า เจริญจิตภาวนา	๒๐ นาที
	รู้รัก รู้หอม รู้ใจ (กิจกรรมที่ ๙)	๑.๐๐
	เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น(กิจกรรมที่ ๑๐)	๒.๐๐
	พิธีขอขมา และปิดการอบรม	๑.๐๐

กิจกรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

๔.๓ เครือข่าย ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

เครือข่าย ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ แนวทางการสร้างเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

จากการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีผู้นำชุมชนผ่านเวทีประชุมกลุ่มย่อย ในแต่ละพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแนวทางการสร้างเครือข่ายของแต่ละชุมชนผู้วิจัยได้แยกประเด็นเพื่อให้เข้าใจง่ายในการสร้างภาคีเครือข่าย(บวร) ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง ๘ ชุมชน ได้แก่ ๑) บ้านตะเคอง หมู่ ๑ ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน ๒) บ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน ๓) บ้านหนองเต็งใหญ่ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง ๔) บ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ ๕) บ้านตลาดโพธิ์ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ ๖) บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช ๗) บ้านโคกเหล็ก ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช และ ๘) บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ ซึ่งได้สัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นกับผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง พบว่า

แนวทางการเสริมสร้างภาคีเครือข่าย ๙ ดี แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

- ๑) ระดับจังหวัด
 - ๒) ระดับตำบล และ
 - ๓) ระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
- ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๓.๑.๑ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย ๙ ดี ระดับจังหวัด

อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ท่านเป็นผู้วางนโยบายเครือข่ายจากหลักการเดิม คือ

๑) การสร้างความเข้าใจ ในกระบวนการวางแผนและการบริหารงานทุกระดับ ด้วยตัวแบบการบริหารจัดการรายกรณี Buriram Case Management Model หรือ BCM Model ในทุกระดับตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน^{๒๒๔}

๒) จัดตั้งองค์กรและคณะทำงานขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ในทุกระดับ ประกอบด้วย^{๒๒๕}

- ๒.๑) คณะทำงานยุทธศาสตร์จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน
- ๒.๒) คณะทำงานปัจจัย ๙ ดี ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน
- ๒.๓) คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ
- ๒.๔) คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ
- ๒.๕) คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ นางโสพิน เสริมผล, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ นายสุพจน์ บุราสิทธิ์, กำนันตำบลตลาดโพธิ์, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๔.

๒.๖) คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) / ชุมชนเมือง

๒.๗) คณะกรรมการคุ้มบ้าน

๒.๘) ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน/ชุดเฉพาะกิจตำบล

๒.๙) คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย)

๒.๑๐) ปลัดหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน และมีคณะกรรมการปลัดหมู่บ้านระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด

๓) **จัดทำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี** คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน โดยการมีส่วนร่วมในการคิด การเสนอ และการยกร่างจากตัวแทนระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ทั้งบุคลากรของรัฐ เอกชน องค์กร และผู้นำทุกระดับ โดยมีประชาคม ปฏิญาณสาบานตนพร้อมประกาศใช้ทุกหมู่บ้านรวม ๒,๕๔๖ หมู่บ้านพร้อมกันและทำพิธีปลุกเสกธรรมนูญหมู่บ้านฯ ของทุกหมู่บ้าน ต่อพระเจ้าใหญ่ วัดหงษ์ บ้านศิระชะแรด อำเภอพุทธไธสง และนำถวายต่อหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ในวันเดียวกัน^{๒๒๖}

๔) **กำหนด Road Map การขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านฯ** ในภาพรวมทั้งจังหวัด ตั้งแต่การปฏิบัติในระดับหมู่บ้าน การประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นผู้ประเมินตนเองแล้วมีการสรุปเป็นภาพรวมในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ตามแบบประเมิน ๑๐๐ ข้อ ๕๕ คำถามที่กำหนดโดยการนำข้อบัญญัติของธรรมนูญหมู่บ้านแต่ละข้อ แต่ละดี มาสร้างคำถาม โดยใช้ System Approach มากำหนดกรอบในการดำเนินการ ประกอบด้วย Input – Process - Outcome - Impact

๕) **การขับเคลื่อนการทำแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) สันติสุข ๙ ดี** เพื่อให้ทุกหมู่บ้าน นำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี มาสู่การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดผลในเชิงประจักษ์และมีผลสัมฤทธิ์ โดยมุ่งเน้นไปที่ความรับผิดชอบและการดำเนินการโดยประชาชนในหมู่บ้านทุกคน ซึ่งมีคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง เป็นองค์กรขับเคลื่อน จะทำให้ได้แผนและวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เกิดกระบวนการในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการดูแลพัฒนา รักษาความสงบเรียบร้อย และสร้างสังคมหมู่บ้านตนให้อบอุ่น มีความเข้มแข็งในทุกๆ ด้าน ตามปัจจัย ๙ ดี ที่วางไว้^{๒๒๗}

นายเสรี ศรีหะไตร ได้คิดค้น ทฤษฎี B-CM Model (Buriram Case Management Model) หรือตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณีอันเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ช่วยส่งเสริมให้คนในหมู่บ้าน/ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ปัญหาและประเมินความพร้อมของตนเองก่อนนำไปวางแผนหรือกำหนดวิธีการพัฒนาเพื่อให้หมู่บ้าน/ชุมชน มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน^{๒๒๘} ซึ่งได้กำหนดปัจจัยความสำเร็จ ๙ ประการ (๙ ดี

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ นายน้อย เจริญรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ นายสมพร จวงรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ นางประยูร หนองซุ่นสาร, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

) คือ เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้น อาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง นอกจากนี้ยังได้เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนบุรีรัมย์ดำเนินชีวิตตาม “แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” อันจะเป็นกรอบมาตรฐานให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียงเพื่ออนาคตลูกหลาน” “ชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวยุติธรรม สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑”^{๒๒๙} ทั้งนี้ได้มุ่งเน้นที่ผลลัพธ์หรือความสัมฤทธิ์ผลเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ เพื่อให้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในจังหวัด ได้รับการแก้ไข ไม่ให้ปัญหานั้นกลับมาอีก และเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน^{๒๓๐}

เมื่อช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ นายเสรี ศรีหะไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ในสมัยนั้น พร้อมด้วยหัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านจำนวนมาก ร่วมประกอบพิธีสมโภชน์หอด้านานพระเจ้าใหญ่ และหอธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน ที่บริเวณหน้าอุโบสถวัดหงษ์ บ้านศิระระแตร ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยที่ชาวบ้านร่วมกันร่าง ร่วมแก้ไขและประกาศใช้ภายในหมู่บ้าน ใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวกำหนดทิศทางในการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน ให้เกิดความรัก ความสามัคคี ประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกหลาน สู่การเป็น “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลาน ชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวยุติธรรม สายเลือดเดียวกัน”^{๒๓๑} เรียกได้ว่าเป็นพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะปฏิบัติตามธรรมนุญหมู่บ้านตามที่กำหนดไว้ และกิจกรรมวันประกาศใช้ธรรมนุญของหมู่บ้านพร้อมกันทุกพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ และมีการจัดพิธีปลุกเสกและถวายธรรมนุญหมู่บ้านจำนวน ๒,๕๔๖ เล่ม เท่าจำนวนของทุกหมู่บ้านใน ๒๓ อำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ ต่อพระเจ้าใหญ่ วัดศิระระแตร ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบุรีรัมย์และประชาชนทั่วไปเคารพนับถือ พร้อมกล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณ สาบานตนต่อพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) ผู้ทรงก่อตั้งเมืองแปะ หรือเมืองบุรีรัมย์ในปัจจุบัน^{๒๓๒}

เครือข่ายจากศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) นำผู้แทนหน่วยงาน ภาคีเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ๑๓ จังหวัด จาก ๕ ภูมิภาค ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม ณ ศาลาประชาคม ศูนย์ราชการจังหวัดบุรีรัมย์(เขากระโดง) เมื่อช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นงานสมัชชาคุณธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ ภายใต้แนวคิดหลัก “บุรีรัมย์เมืองสันติสุข ๙ ตี” ซึ่งศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ร่วมกับสำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์ และภาคีเครือข่าย ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำเสนอกิจกรรมเชิงรูปธรรมการขับเคลื่อนธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ นางกนกพร เปกรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ นางชมชอบ ทะยานรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ นางประจวบ เจริญรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ นายทองสุข จะริรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

ดี อันเป็นธรรมเนียมหมู่บ้านของจังหวัดบุรีรัมย์ ให้เกิดการต่อยอดขยายผลในวงกว้าง ทั้งในบุรีรัมย์ และจังหวัดอื่นๆ^{๒๓๓} เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการเชื่อมโยงและการเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมและส่งเสริม ทั้งเพื่อเป็นการประกายประกายอง เชิดชู และสร้างแรงบันดาลใจ ให้กับกรรมการหมู่บ้านที่ดำเนินงานธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี โดยมีนายเสรี ศรีหะไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ในสมัยนั้น ผู้แทนองค์กร เครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาสังคม ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน กรรมการหมู่บ้านและประชาชนจากทั้ง ๒๓ อำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ ให้การต้อนรับ^{๒๓๔}

จังหวัดคุณธรรมนำร่องในช่วงนั้นมี ๔ จังหวัด คือ บุรีรัมย์ ราชบุรี พิจิตร และพัทลุง โดยมีเป้าหมายขยายจังหวัดคุณธรรมเพิ่มอีก ๙ จังหวัด คือ สระแก้ว อ่างทอง พะเยา ตราชู ศรีสะเกษ สุพรรณบุรี ภูเก็ต ร้อยเอ็ด สมุทรสาคร และจะขยายผลต่อให้ครบทั้ง ๗๗ จังหวัดในอนาคต ซึ่งการพัฒนาคุณธรรมในแต่ละจังหวัด จะมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ โดยที่ผ่านมา การขับเคลื่อนมีกลยุทธ์ผ่านกระบวนการสนับสนุนขององค์กรต่างๆ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกันทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคมและภาคประชาชน ในการทำความดีรูปแบบต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมคุณธรรมตามบริบทของท้องถิ่นหรือจังหวัดนั้นๆ ในส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีนายเสรี ศรีหะไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ในช่วงนั้น ได้มีแนวคิดนำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี และสร้างสังคม "ทำความดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัวบาป" ขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำให้คนในสังคมมีคุณธรรม อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน และสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยการذارรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย^{๒๓๕}

สรุปได้ว่า ธรรมนูญหมู่บ้านในระดับจังหวัดนั้น มีนายเสรี ศรีหะไตร เป็นผู้คิดค้น ทฤษฎีตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณีอันเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ โดยได้ยึดเอาศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่าย และมีเครือข่ายที่เป็นจังหวัดนำร่องคือบุรีรัมย์ ราชบุรี พิจิตร และพัทลุง นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายที่มาจากศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ประกอบด้วย เครือข่ายภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคการศึกษา ภาคศาสนา ภาคชุมชน/ประชาสังคม ครอบครัว และภาคสื่อมวลชน ส่วนในยุคปัจจุบันจะรณรงค์เป็นเครือข่ายหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หรือพลังบวร โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด อาศัยระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พ.ศ.๒๕๕๗ ในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ในระดับจังหวัดมีคณะกรรมการ ประกอบด้วย

- ๑) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด ทั้งสองฝ่ายเป็นที่ปรึกษา
- ๒) ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ นายบุญสม แซ่รัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ นายสมชาย การรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ นายพรหมขันท์ ทวันเวท, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

- ๓) นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการ
- ๔) หัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงานองค์กร สมาคม มูลนิธิ และผู้แทนภาคประชาสังคมในจังหวัด เป็นกรรมการ
- ๕) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้เลขานุการเลือกบุคคลทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ
- ให้คณะกรรมการระดับจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดังนี้
- ๑) กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน ติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน
 - ๒) แต่งตั้งคณะกรรมการให้การปฏิบัติงานตามเป้าหมาย ๓) ให้คำปรึกษาแนะนำ เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการแก่คณะกรรมการระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ๔) ส่งเสริม สนับสนุน หนุนเสริมประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการรักษาดี ๕ และ ๕) กำหนดแนวทาง วิธีการให้ส่วนราชการต่างรัฐวิสาหกิจและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการ

๔.๓.๑.๒ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย ๙ ดี ระดับตำบล

แนวทางการสร้างเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ในระดับตำบลนั้น จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้ง ๘ หมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า หน่วยงานภาครัฐโดยการนำขององค์การบริหารส่วนตำบล มีการประสานเครือข่ายกับหน่วยงานในการบริหารงานในองค์กรของชุมชนทั้งตำบล นำโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จะให้เวทีในการแสดงความคิดเห็น และลงมติร่วมกันในระบอบประชาธิปไตย

“องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. ร่วมกับชมรมผู้ใหญ่บ้านในตำบล ร่วมมือภาคีเครือข่ายในการประชุมประจำเดือน โดยกำนันเป็นผู้เสนอและรายงานผลการปฏิบัติงานตามธรรมนูญหมู่บ้าน ให้ที่ประชุมรับทราบทั้งนี้ทั้งนั้นเรื่องต่างๆ ก็มาจากการประชุมชมรมผู้ใหญ่บ้านระดับตำบล แต่ละวาระก็จะมีการเสนอผ่านเวทีชุมชนตลอด”^{๒๓๖}

“โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลซึ่งเป็นเครือข่ายร่วมกันก็จะขับเคลื่อนโครงการตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุข ทีมงานก็จะแบ่งงานกันทำเป็นหมวด เป็นหมู่ โดยเริ่มตั้งแต่ให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพของประชาชน และหลักการส่งเสริมสุขภาพดีไม่มีขาย อยากรู้ต้องทำเอง โดยมีโครงการขยายผลอดภัย จากมือของพี่น้อง ซึ่งทั้งหมดก็มาจากการทำประชามติผ่านเวทีชุมชนระดับตำบล ที่สอดคล้องกับธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี”^{๒๓๗}

ดำเนินการโครงการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล เป็นการแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ นายสำรวม กรัมย์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวศศินันท์ เจียมรัมย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบุ, ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล^{๒๓๘}

เครือข่ายที่มีบทบาทและมีส่วนร่วมที่สำคัญที่จะทำให้การสร้างเครือข่ายสุขภาพของชุมชนระดับตำบลประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการสร้างภาคีรัฐเป็นผู้สนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณหรือทรัพยากรและด้านวิชาการ คือส่งเจ้าหน้าที่จากสถานบริการสุขภาพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียน เกษตร พัฒนาชุมชน อบต. และเทศบาล มาสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและดำเนินงาน ซึ่งอาจเป็นกลุ่มบุคคล กลุ่มองค์กร หรือกลุ่มเครือข่ายที่มีในชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือ กม. และกลุ่มองค์กรหรือชมรม สมาคมต่างๆ ที่เข้มแข็ง คือมีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมอาชีพหรือกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ในส่วนที่เป็นชมรม อย่างเช่น ชมรม อสม. ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมแม่บ้าน ชมรมสร้างสุขภาพหรือชมรมออกกำลังกาย เป็นต้น ตลอดทั้งกลุ่มแกนนำทางสังคมที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พระภิกษุ และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น การดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สอดคล้องกับธรรมนูญหมู่บ้าน^{๒๓๙}

“...กำหนดและจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์ของตำบลโดยยึดหลักการกรมการหมู่บ้าน เป็นการบังคับใช้ในระดับชุมชนเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับชุมชนโดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกับชุมชน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์”^{๒๔๐}

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) นำโดย นายกฯ และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้กำหนดนโยบาย หมู่บ้านพลัง บวร. โดยมีบ้าน วัด โรงเรียน และรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในตำบล หมู่บ้าน และศาสนา โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

“ร่วมมือภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ของตำบล ให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ของตำบลที่วางไว้ในแต่ละปี ในปีงบประมาณ ๒๕๖๔ ตำบลปราสาท จัดทำภาคีเครือข่ายกับเทศบาลตำบลบ้านด่าน ขับเคลื่อนนโยบาย ถนนสะอาด ปราศจากมลพิษ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากเทศบาลเป็นอย่างดี”^{๒๔๑}

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ นายศิริ จริตรัมย์, หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนนาแปลงใหญ่, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ นายวิเลิม พิประณี, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ นายวิไล สุดสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ นางสาวรัชชนีย์ พรปานศักดิ์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบุ, ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

“ชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลปราสาท มีการวางกรอบนโยบายสร้างเครือข่ายภาคีสอดรับกับนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยการประชาสัมพันธ์ให้แต่ละชุมชนในเขตของตนเองรับผิดชอบคอยประกาศหรือบอกข่าวสารผ่านหอกระจายข่าวในแต่ละวัน เพื่อให้พี่น้องในหมู่บ้านเกิดการเข้าใจตรงกันในแต่ละงานที่ทางหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนสิ่งต่างๆ ลงมา”^{๒๔๒}

“การจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ชุมชนบ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท เน้นลักษณะการทำงานแบบเครือข่ายเพราะในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาในการสื่อสารคือภาษาถิ่น(เขมร) ทำให้เกิดความเข้าใจง่ายในการสื่อสาร และผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ จึงง่ายในการประสานงานและทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในบริเวณบ้านบุ”^{๒๔๓}

“ในการสร้างเครือข่ายภาคีสันติสุข ต้องมีตัวกลางคือวัด หรือผู้ที่ทุกคนให้การยอมรับเป็นส่วนใหญ่ มีความผูกพันกับวัดเป็นอย่างดี สิ่งที่จะเชื่อมตัวกับการสร้างภาคีได้ดีคือพระสงฆ์ เพราะท่านเป็นที่เคารพและชาวบ้านให้การนับถืออย่างยิ่ง”^{๒๔๔}

หน่วยงานส่วนท้องถิ่นกับบทบาทหน้าที่ในการสร้างเครือข่าย องค์การบริหารส่วนตำบลนำแผนชุมชนมาประกอบการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาท้องถิ่นและผลักดันการดำเนินงานภายใต้แผนชุมชนให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยการระดมทรัพยากรภายในพื้นที่รับผิดชอบทั้งจากภาครัฐ เอกชน พัฒนาเอกชน และชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

“ผู้นำชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล มีวาระประชุมร่วมกันทุกเดือน โดยในแต่ละเดือน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะนำวาระการประชุมประจำเดือนเข้ามาเสนอให้หน่วยงานพิจารณาโครงการต่างๆ ที่ทางหมู่บ้านได้เสนอขึ้นมาภายใต้แผนการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งนี้ ทาง อบต. ก็ได้จัดสรรงบประมาณและบุคลากรเพื่อช่วยส่งเสริมกิจกรรมภายในหมู่บ้านให้เกิดเป็นรูปธรรมและมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ”^{๒๔๕}

“โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล มีทีมงานอาสาสมัคร (อสม.) เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างเครือข่ายการดูแล คุ่มครอง การจิตอาสาสมัครสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”^{๒๔๖}

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ นายศีลธรรม บำรุงแคว้น, ผู้ใหญ่บ้านบุ, ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ นายประทีป ดิดใจดี, ชาวบ้านบุ, ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ นายวิชัย สุดตาชาติ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ นายอาทิตย์ คุ่มสุข, ชาวบ้านหนองเต็งใหญ่, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ นางสาววรรณิษา จริตรมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

“ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ได้จัดทำโครงการต่างๆ ในชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐคือองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ในการจัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพดีด้วยการปลูกผักปลอดสารพิษและโครงการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน”^{๒๔๗}

โดยสรุปแล้ว แนวทางการเสริมการเสริมสร้างเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ระดับตำบลนั้น คือการรับนโยบายมาจากระดับจังหวัดและอำเภอ เพื่อเป็นการสนองนโยบายธรรมนูญหมู่บ้าน นำโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ นายกเทศมนตรี หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน และชมรมผู้ใหญ่บ้านประจำตำบลนั้นๆ รวมทั้งโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน ร่วมกันเป็นเครือข่ายในการสร้างธรรมนูญสันติสุขด้วยพลังบวร หรือในปัจจุบันมักเรียกกันว่าหมู่บ้านรักษาศีล๕ โดยในระดับตำบลจะมีกรรมการผู้รับผิดชอบ ประกอบด้วย

- ๑) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ทั้งสองฝ่าย เป็นที่ปรึกษา
- ๒) กำนันในเขตตำบล เป็นประธานกรรมการ
- ๓) นายองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นรองประธานกรรมการ
- ๔) ผู้แทนจากหน่วยงาน หรือผู้นำชุมชนในเขตตำบลเป็นกรรมการ

มีอำนาจหน้าที่ในการประสานงาน ดำเนินงานตามแผนงานและรายงานผลการดำเนินงานส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษา และแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการแก้คณะกรรมการระดับหมู่บ้าน ส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญและประโยชน์ในการรักษาศีล ๕ พร้อมทั้งสมัครเข้าร่วมโครงการให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

๔.๓.๑.๓ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย ๙ ดี ระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

แนวทางการสร้างเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น จากการลงพื้นที่หมู่บ้านกลุ่มเป้าหมายทั้ง ๘ หมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าที่ผ่านมาเป็นชุมชนต้นแบบของหมู่บ้านรักษาศีลห้าประจำจังหวัดบุรีรัมย์ จึงเป็นผลดีในการทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง โดยการประสานงานของผู้นำชุมชน ที่คอยช่วยและสนับสนุนให้เกิดความสามัคคีอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งมาจากคำสัมภาษณ์ของแต่ละคนที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลให้ได้เป็นรูปธรรมมากขึ้นดังนี้

การสร้างเครือข่ายธรรมนูญ ๙ ดี ระดับหมู่บ้านนั้น โดยปกติแล้วแนวทางการสร้างเสริมสร้างเครือข่ายจะเป็นในรูปแบบของการสร้างเครือข่ายแบบญาติพี่น้อง โดยการประสานจาก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผ่านเวทีประชาคมประจำหมู่บ้าน เพื่อนำประเด็นที่สรุปจากภาคประชาชนไปสู่ภาครัฐคือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการพิจารณาร่วมกันกับผู้นำชุมชน โดยมีศาสนาหรือวัดเป็นตัวกลางในการให้คำปรึกษาต่างๆ โดยยึดแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านทางศาสนาและประเพณีในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับชุมชน ชุมชนกับเครือข่าย^{๒๔๘}

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ นางประไพ จเรรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมวิบูล,ดร., เจ้าอาวาสวัดโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

“..การประชุมปรึกษาหารือ การแก้ไขปัญหาในการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาข้อตกลง มีการแบ่งงานและมอบหมายงาน ตลอดจนเพื่อติดตามการดำเนินงานต่างๆ และตัดสินใจปัญหาต่างๆ ด้วยเสียงข้างมากตามหลักการประชาธิปไตยมีการวางแผน คือมีการดำเนินการตามลำดับ ตั้งแต่รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา วางแนวทางแก้ไขให้ตรงจุด กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาหรือวางโครงการรองรับแผน เมื่อมีการปฏิบัติตามแผนแล้ว จะต้องมีการติดตามว่าผลการดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปมากน้อยเพียงไร สามารถดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในแผนหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อที่จะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น^{๒๔๙}

การแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อนกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติได้เป็นอย่างดี โดยผู้นำชุมชนได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการโดยใช้คณะกรรมการหมู่บ้าน ยึดหลักการเบี่ยงกฎหมายเพื่อใช้ในการบังคับต่อไป^{๒๕๐}

การแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านจะช่วยให้ผู้นำมีประสิทธิภาพในการบริหารงานในส่วนต่างๆ โดยผ่านกรรมการผู้ไต่ตรง หากแต่การแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านนั้นต้องยึดหลักความเป็นธรรม เอาบุคคลที่ย่อมเสียสละเพื่อส่วนรวมมาทำงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง^{๒๕๑} วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จะดีหรือไม่ดีนั้นให้สังเกตที่ผู้นำชุมชน หากผู้นำชุมชนใดเกิดการทุจริตคอร์รัปชั่น ชุมชนนั้นก็เหมือนตายทั้งเป็นไม่มีการพัฒนา^{๒๕๒}

ในการสร้างคณะกรรมการขึ้นมาแต่ละระดับนั้น ต้องมีการวางกรอบในการทำงานว่าแต่ละคนมีหน้าที่ในการรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองมากน้อยเพียงใด โดยลำดับแรกคือการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา และต้องมีแผนการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของแต่ละพื้นที่เพื่อบรรลุภาวะในแผนทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อให้การดำเนินงานดำเนินไปด้วยดีบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้^{๒๕๓}

“มีการแบ่งงาน คือมีการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบให้คนที่เหมาะสมไปปฏิบัติตามที่ประชุมและวางแผนไว้ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้และให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านตนเองตามความสามารถ”^{๒๕๔}

“ส่งเสริมศาสนา อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในตำบลบ้านดำนามีประเพณีที่ชุมชนทั้งตำบลจะต้องร่วมสืบทอดและปฏิบัติคือประเพณีรดน้ำ ดำหัว ซึ่งจัดขึ้นในช่วง

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ นางบุษบา วัฒนะ, ชาวบ้านตลาดโพธิ์, ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ นางม่อน วิเศษนคร, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ นายทองมาก วิเศษนคร, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

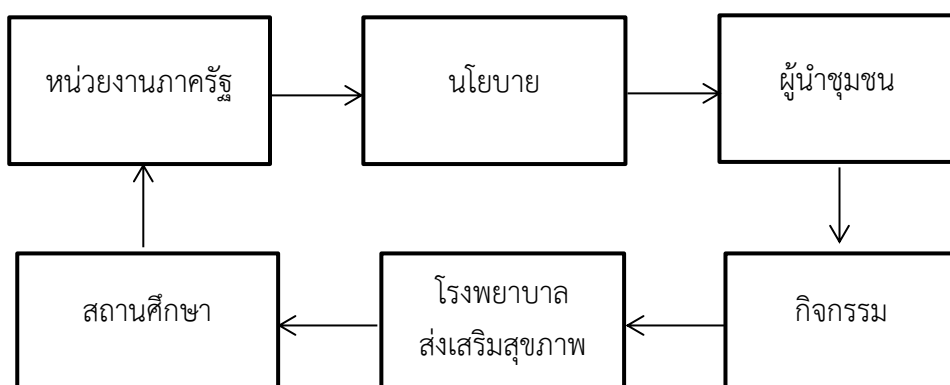
^{๒๕๒} สัมภาษณ์ นายสมาน ดีทองกลาง, ชาวบ้านตลาดโพธิ์, ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ นางชมเชย เจริญรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ นายสนั่น เลิศไธสง, ชาวบ้านตะเคอง, ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

สงกรานต์ของทุกปี ซึ่งประเพณีนี้เป็นศิลปวัฒนธรรมประจำของตำบลก็ว่าได้ จุดเด่นของประเพณีคือทุกคนได้แสดงความรัก และความสามัคคีต่อกัน บ่งบอกถึงการเป็นอัตลักษณ์ที่เด่นชัดในการเป็นที่ป็นนึ่งกันเ็นตำบล”^{๒๕๕}

รูปแบบการสร้างเครือข่ายในพื้นที่ระดับหมู่บ้าน มีรูปแบบการสร้างเครือข่ายแบบญาติพี่น้อง โดยการประสานจากผู้นำชุมชน ผ่านเวทีประชาคมในแต่ละภาคส่วน เพื่อนำประเด็นที่สรุปจากภาคประชาชนไปสู่ภาครัฐคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้พิจารณาร่วมกันกับผู้นำชุมชน โดยมีศาสนาหรือเจ้าอาวาสวัดเป็นตัวกลางในการให้คำปรึกษาต่างๆ โดยยังยึดแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านทางศาสนาและประเพณีในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับชุมชน ชุมชนกับเครือข่าย โดยแตกประเด็นได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๔.๒ แสดงรูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนบ้านตะไค้

รูปแบบในการสร้างเครือข่ายของบ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก บ้านบุ หมู่ ๑๒ เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำด้านวิชาการ ซึ่งได้รูปแบบการสร้างเครือข่ายดังต่อไปนี้

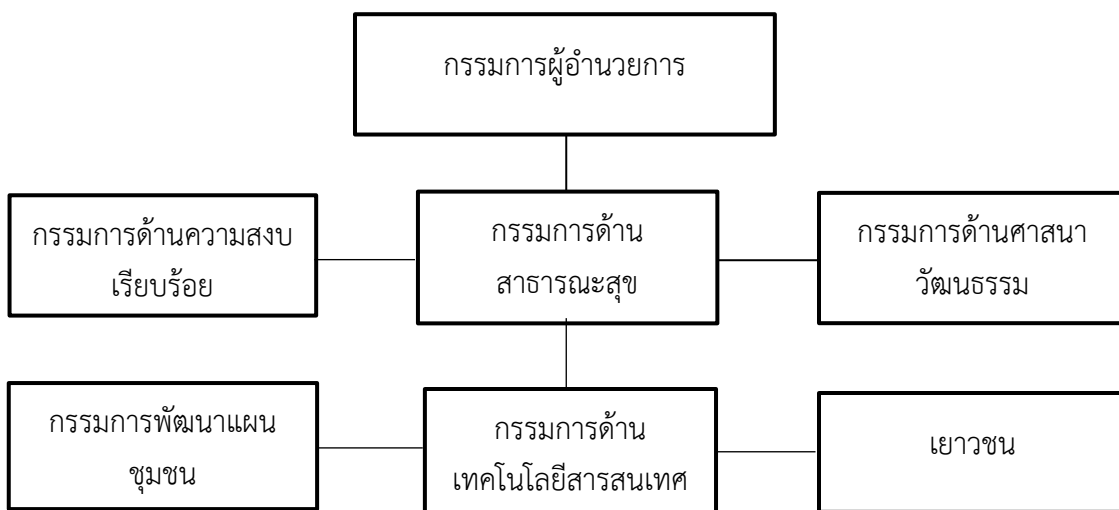
“เจ้าหน้าที่ อสม.ประจำหมู่บ้าน ถือว่าเป็นหัวใจหลักในการรักษาสุขภาพร่างกายของชาวบ้าน เพราะที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาภัยโรคระบาดร้ายแรงคือ ไวรัสโคโรน่า ทำให้ทุกคนเกิดความหวาดกลัวไม่กล้าที่จะออกไปไหน ทำให้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงไป เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่รับหน้าที่คอยให้คำปรึกษาและเช็คประวัติการเดินทางของแต่ละคน ในแต่ละเช้าก็จะคอยประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับชาวบ้านเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง”^{๒๕๖}

ชุมชนบ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ มีการประชุม การวางแผนและการแบ่งงาน ให้มีดำเนินการควบคู่กันไปตลอดเวลา นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการ

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ นายยอด ยวนไธสง, ชาวบ้านตะไค้, ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ นางประเทียม บันเทิงใจ, ชาวบ้านบุ, ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๔.

หมู่บ้านที่ใกล้ชิดกับประชาชนคอยประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้หมู่บ้าน
ได้เกิดสันติสุขและบริหารอย่างได้ผลดีโดยแบ่งการสร้างเครือข่ายในชุมชนดังนี้

แผนภูมิที่ ๔.๓ รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนบ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน

รูปแบบการสร้างเครือข่ายสังคมสันติสุข ๙ ตี ในชุมชนบ้านบุ เป็นกระบวนการที่
สร้างรูปแบบขึ้นมาเพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันในชุมชนสันติสุข โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์แผน
ประจำปี จากประชุมเพื่อขอมติและเสนอพิจารณาไปยังหน่วยงานรัฐให้เป็นไปตามแผนตามหลัก
องค์ประกอบของชุมชน ๙ ตี ที่ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนโดย
มีบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ช่วยรูปแบบกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันถือว่าเป็นมิติ
สัญญาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยมีข้อปฏิบัติ

ชุมชนบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ โดยทางวัดเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน “ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐเปิดกว้าง และยอมรับความจริง ทั้งฝ่ายกำหนดนโยบายและ
ประชาชน ต้องรวมตัวกันเพื่อให้ความเข้มแข็ง มีผู้นำทางธรรมชาติชักชวนรวมตัวกันวิเคราะห์สภาพ
ตนเอง เช่น แต่ละครัวเรือน สสำรวจ รายรับรายจ่ายของตนเอง ทูลทางสังคม ต้องเป็นข้อมูลจริงๆ ได้
ข้อมูลจริงแล้ว ก็มารวมกันคิด อยากมีอะไรทำอะไรที่จะทำให้หนี้สินลดลง อยากมีอาชีพหรือทำมาหา
กินอย่างไร มีสุขภาพดีได้อย่างไร และก็คิดวิธีหามาตรการที่จะทำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิด
พื้นที่ เปิดโอกาส และเข้าถึงประชาชน นำข้อมูลจริงไปประกอบการทำแผน กำหนดนโยบายให้ตรงกับ
สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ให้ชุมชนตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชนของตนเอง
โดยให้ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเสมือนหนึ่งพี่เลี้ยงคอยกระตุ้นชุมชนให้เกิดการระเบิดจาก
ภายในของชุมชนเอง”^{๒๕๗}

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ นายสมร เข้มขาว, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด
บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๔.

“การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบ มีระเบียบขั้นตอนด้วย กลไกการรับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้วจึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง”^{๒๕๘}

“การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนถือว่า มีความสำคัญมากเพราะปัจจุบันทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดมาจากชุมชนทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงถือได้ว่า การรับฟังความคิดเห็นนั้นมีความสำคัญมากต่อการดำเนินการในด้านอื่นๆ เพราะสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุด หากทางองค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหามุมชนในด้านต่างๆ ที่ทางชุมชนต้องการ ทั้งเรื่องสาธารณสุข ปลอดภัย การบริหารสาธารณสุขต่างๆ ทำให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นไป นั้นจึงหมายความว่า การนำนโยบายขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นลงสู่ชุมชนนั้น ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง”^{๒๕๙}

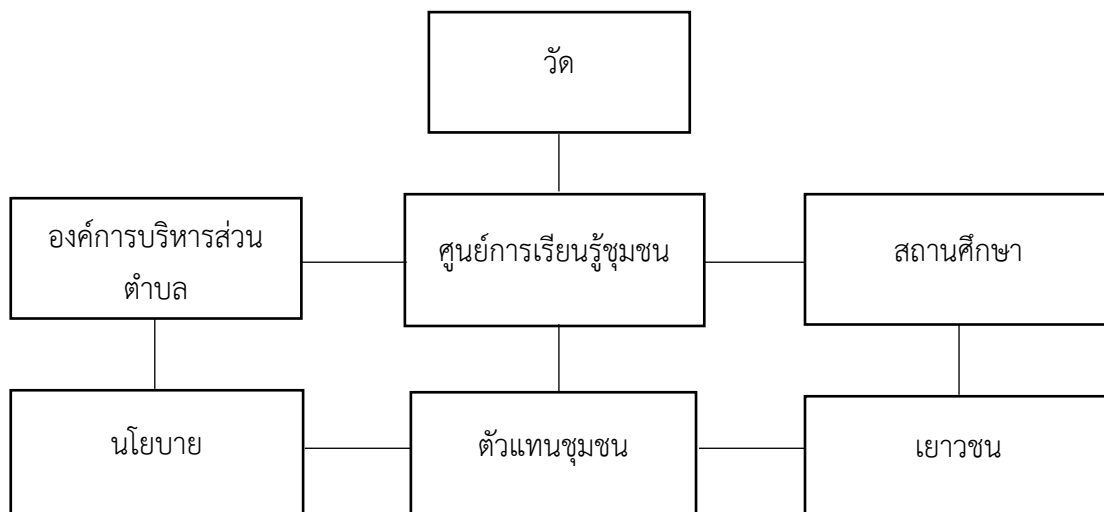
“กระบวนการจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชน ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นของการกำหนดนโยบาย จึงเป็นขั้นตอนแรกที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงก่อน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอนั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน เปรียบเสมือนดังหนึ่งปรัชญาที่มีกล่าวว่า “ถ้ามีคนมาขอปลาเราไปจับประทาน พึงอย่าให้ปลาเขาโดยทันทีจงสอนให้เขาจับปลาได้เอง” เพราะวันหนึ่งนั้นเขาจำต้องยืนด้วยตนเอง จึงจะถือได้ว่าเกิดความมั่นคง ทั้งชีวิต ทรัพย์สินของชุมชน”^{๒๖๐}

รูปแบบการสร้างเครือข่ายของชุมชนวัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการสร้างรูปแบบโดยอาศัยอัตลักษณ์ชุมชนโดยผ่านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน มีเครือข่ายที่คอยให้การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านยาง ศูนย์การศึกษาอนุเคราะห์และการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่ง ทั้งนี้ชุมชนวัดโพธิ์น้อยได้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ของท้องถิ่นจากการประสานงานขององค์กรท้องถิ่นผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านและตำบล มีพระศรีปริยัติธาดา, ผศ. เป็นหลักบรร ให้ชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีกันในชุมชนอย่างเห็นได้ชัดจากการลงพื้นที่ ดังแผนภูมิที่ปรากฏ

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติธาดา, ผศ., เจ้าอาวาสวัดโพธิ์น้อย/รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ นางสาวทอง กลอนโพธิ์, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๒๖๐} สัมภาษณ์ ผศ.รังสิทธิ วิหกเทิน, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

แผนภูมิที่ ๔.๔ รูปแบบการสร้างเครือข่ายวัดโพธิ์น้อย บ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

รูปแบบการสร้างเครือข่ายของชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในชุมชน ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาเขมรในการสื่อสาร การดำเนินชีวิตในรูปแบบของเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งจุดเด่นของชุมชนหนองเต็งใหญ่ที่ผู้วิจัยได้ใกล้ชิดและสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชนในลักษณะ ร่วมคิดร่วมทำและร่วมเรียนเพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน นอกจากนี้การที่ชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐฯ เทศบาล โรงเรียน วัด คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ “ในการจัดกิจกรรมต่างๆ จะต้องมีความเข้มแข็ง เพราะว่าชุมชนที่เกี่ยวกับเรื่องอบายมุข ต้มเหล้า เล่นการพนัน ทางวัดก็พยายามชี้แจง ให้ชุมชนได้เข้าใจถึงโทษและพยายามให้ความรู้และชี้ถึงโทษที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตนอย่างผิดกฎหมาย”^{๒๖๑}

“ชุมชนจะเข้มแข็งได้จะต้องหมั่นให้ความรู้กับเยาวชน เพราะการศึกษาทำให้ บุตรหลานในชุมชนเป็นผู้มีความรู้ และยังมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ และให้ความรู้ทางด้านธรรมะ เพื่อพัฒนาจิตใจให้ประชากรเป็นพลเมืองดีในชุมชน และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป”^{๒๖๒}

“การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนให้เกิดสันติสุขสำเร็จได้เพราะความสามัคคีของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแสดงบทบาทในการจัดการต้องอาศัยความ

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ พระครูจันทธรรมโกวิท, เจ้าอาวาสวัดคุรุราษฎร์บำรุง, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ พระศุภฤกษ์ สนตกาโย, เลขานุการเจ้าคณะตำบลหนองเต็ง, อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ร่วมมือจากหลายฝ่ายเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ต่อไป เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน^{๒๖๓}

“บ้านหนองเต็งใหญ่ได้เชื่อมโยงแผนทุกระดับ ตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แผนท้องถิ่นและแผนชุมชนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รวมทั้งบูรณาการกิจกรรมภายใต้วาระแห่งชาติด้านต่างๆ อาทิ ด้านยาเสพติด การแก้ปัญหาความยากจน ด้านเมืองไทยแข็งแรง การแก้ปัญหาโรคระบาด ฯลฯ โดยใช้ชุมชนเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน”^{๒๖๔}

“โรงเรียนได้จัดทำจัดซื้อจัดจ้างอาหารกลางวันโดยเชื่อมต่อโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตการประกอบอาชีพและการพึ่งพาตนเองในช่วงเศรษฐกิจค่อนข้างถดถอย”^{๒๖๕}

“นอกจากทางสถานศึกษาจะเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐแล้ว ทางสถานศึกษาสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนรวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่”^{๒๖๖}

“เจ้าอาวาสวัดมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายในชุมชนและตำบล จากการสอบถามข้อมูลเชิงลึก ชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ ศรัทธาและเคารพบูชาศาสนา โดยเฉพาะคำสั่งสอนของเจ้าอาวาสทำให้ทุกคนปลูกฝังทัศนคติและแนวธรรมะปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และให้บุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง”^{๒๖๗}

“องค์กรบริหารส่วนตำบล ส่งเสริมให้บุคลากรเจ้าหน้าที่ ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาจิตเพื่อชีวิตที่ดีกว่า เพื่อที่จะได้นำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจและให้เกิดความผาสุกในชุมชน ทั้งนี้ทางวัดได้อบรมและนำพาปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นประชาชนทั่วไป หรือสถานศึกษาที่เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้ผู้นำในด้านจริยธรรม”^{๒๖๘}

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ พระสำเนียง ตนติปาโล, วัดคุรุราษฎร์บำรุง, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ นายอัสนี เชิดสุข, ชาวบ้านหนองเต็งใหญ่, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

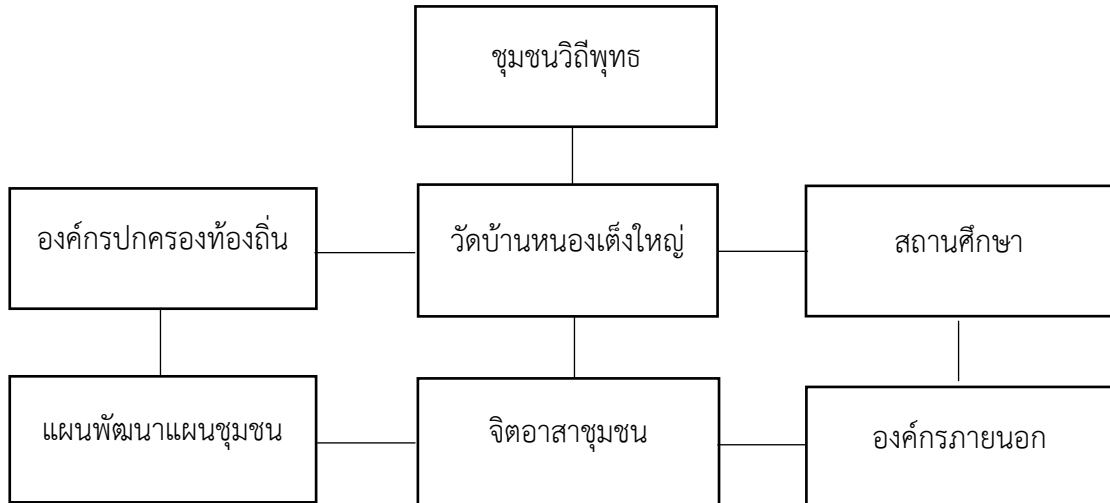
^{๒๖๕} สัมภาษณ์ นายธนพงษ์ คงเงิน, ชาวบ้านหนองเต็งใหญ่, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ นายชุตีเดช บวรรัตนกุล, กำนันตำบลหนองเต็ง, อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ นายวิสุทธิ์ เฉียบแหลมดี, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลหนองเต็ง, อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ นายสุบิน สุขจันทร์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔.

รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ สามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงรูปแบบการสร้างเครือข่ายของชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ อำเภอกระสัง

รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุข ๙ ตี ทั้ง ๘ ชุมชนนั้น อาจจะกล่าวได้ว่า ชุมชนทั้ง ๘ ชุมชนได้นำหลักการสร้างชุมชนแบบ บ้าน วัด โรงเรียน + ภาครัฐ เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในแต่ละหน่วยงานก็จะมีบทบาทหน้าที่ของตนเองในการประสานงานหรือทำความร่วมมือกัน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการเชื่อม ซึ่งเป็นที่แน่นอนแล้วว่า กระบวนการสร้างรูปแบบเครือข่ายสันติสุขทุกภาคส่วนในชุมชน ล้วนมีบทบาทหน้าที่สำคัญเท่ากัน คือปฏิบัติงานหรือทำงานร่วมกันแบบเครือข่ายตีพื้นที่ในแต่ละพื้นที่ที่กล่าวมา

จากที่กล่าวมานี้จึงพอสรุปได้ว่า รูปแบบหรือกระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุข ๙ ตี ทั้ง ๘ ชุมชน ต้องเกิดจากภายในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เปิดรับฟังความคิดเห็น เป็นที่ปรึกษา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนากับชุมชน ถือได้ว่าเป็นการนำการตัดสินใจทางเลือกนโยบายไปปฏิบัติจริงซึ่งทางชุมชนเองก็ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง ดังนั้น กระบวนการทุกขั้นตอนที่กล่าวมาคือการแปลงนโยบายที่เป็นนามธรรมให้เป็นแผนงานที่เป็นรูปธรรมจึงสามารถนำไปปฏิบัติและตรวจสอบ สามารถวัดถึงความสำเร็จและวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังสามารถดึงกลไกภาคประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของงาน โครงการ กิจกรรม ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงยังได้คัดสรรตัวแทนจากชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำ โดยสรุปได้ดังนี้

๑) ระดับบุคคล เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการร่างธรรมนูญหมู่บ้านร่วมกัน กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน โดยนำหลักการธรรมนูญ ๙ ตี มาใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ร่วมประชุมหารือ แสดงความคิดเห็นร่วมกัน การจัดกิจกรรมอบรมชาวบ้านให้มีการระลึกถึงหิริโอตตปปะอยู่เสมอ สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความเกรงกลัวต่อบาป

ความเชื่อในนรกสวรรค์ โดยมีการจัดกิจกรรมปฏิญาณสาบานตน ๑๒ ข้อ อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ การอธิษฐานจิตและสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร

๒) ระดับองค์กร การดำเนินงานในระดับหน่วยงานหรือองค์กร มีวิธีการขับเคลื่อน ดังนี้

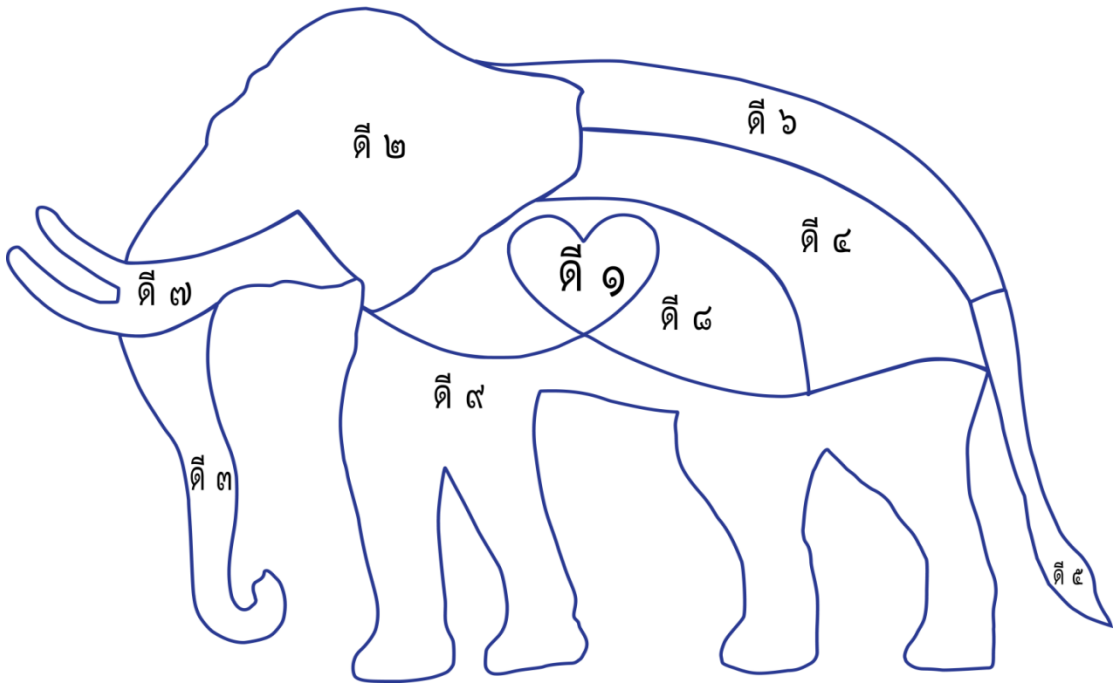
๒.๑) การจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี (BCM Office) จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานเชื่อมโยงการทำงานระหว่างหน่วยงาน องค์กร และทุกหมู่บ้าน รวบรวม และเผยแพร่ข้อมูล รวมถึงติดตามประเมินผลการดำเนินงานของ กม. ทุกหมู่บ้าน โดยจะมีผู้แทนจากคณะทำงานขับเคลื่อน ๙ ดี และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติงานในศูนย์ฯ โดยทำหน้าที่เหมือนพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษากับชุมชนเพื่อการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้าน

๒.๒) การจัดกิจกรรมพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ สาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทุกพื้นที่และทุกระดับ กล่าวคือ หน่วยงานราชการ หน่วยงานปกครองทั้งระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน มีการจัดพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะปฏิบัติตามธรรมนูญหมู่บ้านตามที่กำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น มีการจัดกิจกรรมวันประกาศใช้ธรรมนูญของหมู่บ้านพร้อมกันทุกพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ เวลา ๐๙.๐๙ น. และในวันเดียวกัน มีการจัดพิธีปลุกเสกและถวายธรรมนุญฯ จำนวน ๒,๕๔๖ เล่ม ของทุกหมู่บ้านใน ๒๓ อำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ ต่อพระเจ้าใหญ่ วัดหงษ์ บ้านศิระชะแวด ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง พร้อมกล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานตนต่อพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชการที่ ๑) ผู้ทรงก่อตั้งเมืองแปะ หรือเมืองบุรีรัมย์

๒.๓) การจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) สันติสุข ๙ ดี กำหนดให้ทุกหมู่บ้านกำหนดเป้าหมาย (Goal) ร่วมกันและเขียนเป็นธรรมนูญหมู่บ้าน และต้องกำหนดกิจกรรมสำคัญ (Input) ที่จะทำให้เป้าหมายสำเร็จ กำหนดกระบวนการปฏิบัติ (Process) โดยแยกเป็นกิจกรรมต้นน้ำ กิจกรรมกลางน้ำ และกิจกรรมปลายน้ำ รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดเชิงปริมาณ และตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ และผลกระทบ (Impact) จากการดำเนินการทั้งหมดที่จะต่อเนื่องและยั่งยืน

กระบวนการสร้างแผนชีวิตหมู่บ้านได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยคณะกรรมการด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน และคณะกรรมการยุทธศาสตร์หมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน รวมทั้งมีการกำหนดแผนขั้นตอนการจัดทำไว้ ๘ ขั้นตอน คือ ๑) การจัดเก็บข้อมูล ๒) การเตรียมการประชุมหมู่บ้าน ๓) การประชุมหมู่บ้าน ๔) การจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ๕) การให้ความเห็นชอบและรับรองแผนฯ ๖) การประสานและการใช้แผนฯ ๗) การตรวจสอบและติดตามผล และ ๘) การทบทวนปรับปรุงแผน

๒.๔) การประเมินผล การดำเนินงานสร้างคุณธรรมโดยการใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการประเมินหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ตามหลัก System Approach แทนด้วยสัญลักษณ์ช้างพลายสันติสุข ๙ ดี ในทุกหมู่บ้าน หรือที่ เรียกว่า “ช้างพลายบุรีรัมย์สันติสุข”

แผนภูมิที่ ๔.๖ แสดงลักษณะของพลาญบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี

จากแผนภาพที่ ๔.๕ มีคำอธิบายดังนี้

- ดี ๑ เป็นคนดี คือ หัวใจ
- ดี ๒ มีปัญญา คือ หัว(หู ตา สมอง)
- ดี ๓ รายได้สมดุล คือ งวง
- ดี ๔ สุขภาพแข็งแรง คือ ลำตัว
- ดี ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ คือ หาง
- ดี ๖ สังคมอบอุ่น คือ หลัง
- ดี ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม คือ งา
- ดี ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง คือ ท้อง
- ดี ๙ กม.เข้มแข็ง คือ ขา

๔.๓.๒ การสร้างรูปแบบเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยและคณะลงพื้นที่ทั้ง ๘ ชุมชน เพื่อหาข้อสรุปในประเด็นในการสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชนสันติสุข ๙ ดี ในแต่ละชุมชนได้มีการนำผู้นำชุมชนและชาวบ้านมานั่งประชุมกันเพื่อหาแนวทางในการที่จะสร้างเครือข่ายให้เป็นจุดเด่นของชุมชน เมื่อได้ประเด็นตามที่ชุมชนเสนอแล้ว ผู้วิจัยได้ทำประชุมกลุ่มย่อยในแต่ละพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดโดยแยกประเด็นในการศึกษาเครือข่ายโดยมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

๔.๓.๒.๑ การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับจังหวัด

ในระดังจังหวัดนั้น การสร้างรูปแบบเครือข่ายธรรมนุญหมู่บ้าน/ชุมชน ๙๓๓ เป็นการขับเคลื่อนด้วยพลัง
 บวร ที่เป็นนโยบายการณรงคืให้ประชาชนรักษาศีล ๕ มีประเด็นดังนี้

๑) ส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

วัด และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล จัดทำแผนร่าง เพื่อเสนอโครงการ
 งานประเพณีปลอดสิ่งเสพติด มีหน่วยงานภาครัฐ ร้านค้า และประชาชน ให้ความร่วมมือ โดยส่งเสริม
 ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายและกฎกติกาข้อบังคับหมู่บ้าน บ้านตลาดโพธิ์ได้จัดเวทีประชาคมให้
 ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นเพื่อทำข้อตกลงร่วมกันสำหรับถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกันทั้ง
 หมู่บ้านโดยครอบคลุมในทุกด้าน เช่น งานศพปลอดเหล้าปลอดการพนัน งานกฐินงดแอลกอฮอล์

“ในตลอดช่วงเข้าพรรษาในแต่ละปี มีมิตรร่วมกันกับร้านค้าชุมชน งดจำหน่ายสุราทุก
 วันพระ และจัดตั้งชมรมงดเหล้าเข้าพรรษา ซึ่งทุกวันนี้อบรมมาได้สามรุ่น”^{๒๖๙}

“ผลหลังจากการทำมติ ทำให้ชาวบ้านที่เคยติดสุราเรื้อรัง สามารถเลิกและหัน
 กลับมาประกอบอาชีพตามที่ตนเองถนัด นับได้ว่าโครงการงดเหล้าเข้าพรรษา ซึ่งเป็นโครงการของ
 สสส. ที่ทางวัดหนองเต็งใหญ่ (คุรุราษฎร์บำรุง) ได้นำมาประยุกต์ใช้กับชุมชน ได้ผลเกินคาดและได้รับ
 เสียงชื่นชมจากหน่วยงานข้างนอกเป็นอย่างดี”^{๒๗๐}

“เมื่อสิบกว่าปีก่อน งานเทศกาลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็งานลอยกระทง ปีใหม่ สงกรานต์
 งานกฐิน เป็นงานที่มีสิ่งอบายมุขมาก ไม่ว่าจะเป็การพนัน เหล้า เบียร์ หรือแม้กระทั่งการทะเลาะวิวาท
 ของวัยรุ่นก็ตาม คนมาเที่ยวงานก็เที่ยวไม่สนุก ยิ่งมาเจอวัยรุ่นทะเลาะกันแล้วบางคนต้องโชคร้าย ได้รับ
 บาดเจ็บโดยไม่รู้ตัว แต่พอมีประชาคมหมู่บ้าน โดยการนำของหลวงพ่อก และผู้นำฝ่ายปกครองออกระเบียบ
 ทุกวันนี้การจัดงานก็ราบรื่นไม่มีทะเลาะกันเลย”^{๒๗๑}

“ตั้งแต่มีระเบียบ และข้อบังคับมา ทำให้เห็นได้ว่า การจัดงานปลอดเหล้า นั้น ทำให้
 เจ้าภาพประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากเลย โดยเฉพาะงานศพ จากที่จะนำเงินไปซื้อเครื่องดื่ม เจ้าภาพหันมานำ
 ปัจจัยที่ซื้อเครื่องดื่มเก็บไว้เป็นกองทุนในการบริจาคเพื่อสาธารณูปโภคอันเป็นประโยชน์กับชุมชน
 ต่อไป”^{๒๗๒}

๒) ส่งเสริมเศรษฐกิจ

สนับสนุนและส่งเสริมการลดต้นทุนและปัจจัยในการผลิตด้านการเกษตร เพื่อเพิ่ม
 ศักยภาพในการประกอบอาชีพในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานราก ในชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ ทุก

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ นายชุตติเดช บวรรัตนกุล, กำนันตำบลหนองเต็ง, อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์,
 เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๗๐} สัมภาษณ์ นายวิระชัย จิตเย็น, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๔, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัด
 บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ นายสุขสันต์ สายศร, ชาวบ้านหนองเต็งใหญ่, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง
 จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๗๒} สัมภาษณ์ นายประสพ พรหมทอง, ชาวบ้านหนองเต็งใหญ่, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกะสัง
 จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๔.

ครัวเรือนจะมีผักสวนครัว ริมรั้วเก็บทานได้ ซึ่งเป็นโครงการขององค์กรบริหารส่วนตำบล มอบเมล็ดพันธุ์ผักให้ในแต่ละครัวเรือน เพื่อใช้ในการบริโภคเป็นอาหาร โดยปราศจากสารเคมี^{๒๗๓}

“การปลูกผักสวนครัว ปลอดภัย ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานเกษตรตำบล หนองเต็งที่คอยให้คำแนะนำและวิธีการปลูก ทำให้พืชผักสวนครัวมีผลผลิตออกมาและช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน บางครั้งมีคนมาขอซื้อ เราไม่ขาย แต่เราจะให้เก็บไปทานฟรีๆ และก็มีมอบเมล็ดพันธุ์ที่เหลือให้ไปปลูกอีกด้วย”^{๒๗๔}

“การปลูกผักทานเอง ทำให้นึกถึงเมื่อยี่สิบปีก่อน อยากจะทานอะไรก็เดินไปหลังบ้าน หลังสวนก็เก็บมาทาน แต่ในปัจจุบันนี้ ต้องซื้อกิน บ่งบอกถึงความขี้เกียจของคนเรา แม้กระทั่งตะไคร้ ข่า ใบกระเพราก็ต้องซื้อ ทั้งๆ ที่เราก็ดูปลูกเองได้ ทำไมไม่หันมามองพื้นที่หน้าบ้านของตนเอง ปลูกไว้ในรั้ว ในกระถางดีกว่าไปปลูกไม้ดอกอีก หากเราทำได้ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านเรา ผมว่า อีกไม่นานความอุดมสมบูรณ์แบบธรรมชาติก็จะกลับมาเหมือนสมัยก่อนแน่นอนเลย”^{๒๗๕}

“วิสาหกิจชุมชน ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้ดำเนินการในชื่อโครงการว่า “นาแปลงใหญ่” โดยเปิดโอกาสให้เกษตรกรในชุมชนที่ประสงค์จะเข้ามาเป็นสมาชิกของโครงการ ซึ่งเริ่มแรกมีเกณฑ์กำหนดว่าเกษตรกรที่จะเป็นสมาชิกต้องมีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวน ๑๐ ไร่ขึ้นไป แต่ปัจจุบันนี้เกณฑ์ดังกล่าวได้ยกเลิกแล้ว ถือว่าเป็นการร่วมกลุ่มหรือเป็นเครือข่ายที่ดีและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี รัฐจึงสนับสนุนงบประมาณให้ซื้อรถไถนาและรถเกี่ยวข้าวมอบให้เป็นสมบัติของวิสาหกิจชุมชนบริการจัดการเอง”^{๒๗๖}

“โครงการเศรษฐกิจน้อยร้อยล้าน เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนนำเงินมาฝากออมวันละเล็กน้อย โดยนำมาออมไว้กับเจ้าอาวาสวัดโคกเหล็ก เมื่อครบปีถ้านักเรียนจะมาเบิกก็จะมีดอกเบี้ยยให้ด้วยโดยใช้ทุนส่วนตัว เป็นการฝึกนิสัยการออมให้กับเด็กนักเรียน ที่ประสบผลสำเร็จทุกวันนี้คือนักเรียนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก นักเรียนบางคนมีเงินออมประมาณ ๔๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท ถือว่าเป็นจำนวนเงินที่เยอะสำหรับนักเรียนในตามชนบท”^{๒๗๗}

๓) ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข

ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนวัดบ้านตลาดโพธิ์ ใช้กลไกคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านมีหน้าที่ร่วมกิจกรรมนันทนาการ จัดกิจกรรมร่วมต่อต้านไม่ยุ่งเกี่ยวยาเสพติด กิจกรรมออกกำลังกาย ร่วมกับคณะเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร (อสม.) และการศึกษา

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ นางสาวรัชชนีย์ พรปานศักดิ์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบุ, ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ นางสาวศรีมาลา อุไรรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๗๕} สัมภาษณ์ นายสุพจน์ บุราสิทธิ์, กำนันตำบลตลาดโพธิ์, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๔.

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ นายศิริ จิตรัมย์, หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนนาแปลงใหญ่, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมวิบูล, ดร., เจ้าอาวาสวัดโคกเหล็ก, อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔..

นอกโรงเรียน โดยมีที่ปรึกษาเป็นเจ้าอาวาสคอยให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางในการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอน

“เจ้าหน้าที่ อสม.ร่วมกับตัวแทนกลุ่มเครือข่ายในแต่ละคุ้มในชุมชนวัดบ้านตลาดโพธิ์ จัดทำโครงการธนาคารขยะปลอดสารพิษขึ้นมา โดยวางแนวทางให้แต่ละครัวเรือน เป็นคณะกรรมการทั้งหมด หากพิจารณาแล้วมองว่า ธนาคารขยะปลอดสารพิษ เป็นการแยกขยะที่มีมูลค่าจนถึงขยะที่จะต้องนำไปทิ้งเพื่อทำลาย โดยได้ทำโครงการร่วมกับ สสส.และภาคีเครือข่ายในธนาคารการเกษตรและสหกรณ์อำเภอลำปลายมาศ”^{๒๗๘} “การคัดแยกประเภทของขยะหากประเภทไหนที่ขายได้ก็จะคัดแยกไว้ต่างหากแล้วจะมีรถมารับซื้อถึงบ้าน ส่วนเงินที่ขายได้จะเก็บไว้เป็นทุนในการบริหารจัดการ”^{๒๗๙}

รูปแบบการสร้างเครือข่ายในลักษณะบทบาทและหน้าที่ของชุมชนระดับจังหวัด มีการเชื่อมภาคีหลายๆ หน่วยงาน ซึ่งแบ่งหน้าที่ในแต่ละประเด็นของ โดยเริ่มจาก หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้ทำภาคีเครือข่ายกับเทศบาลเมือง เพื่อนำโครงการต่างๆ ของชุมชนไปเสนอให้พิจารณาในการอนุมัติโครงการ กำหนดผู้ ผู้ใหญ่บ้าน สร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อเสนอแบบพัฒนาชุมชนให้องค์กรท้องถิ่นพิจารณา หน่วยงานจิตอาสา ประสานกำหนดผู้ใหญ่บ้าน ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและวัดค้อยเป็นที่ปรึกษาให้เกิดภาคีเครือข่ายที่สมบูรณ์ในชุมชน

๔.๓.๒.๒ การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับตำบล

จากการประชุมสัมมนากลุ่มย่อยเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล และชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ได้วางกรอบเพื่อกำหนดนโยบายในการพัฒนาชุมชนโดยผ่านความเห็นชอบจากชาวบ้านในการลงพื้นที่สัมมนา ซึ่งตำบลวางยุทธศาสตร์ไว้หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้สนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านเพื่อกำหนดประเด็นในการสร้างเครือข่ายชุมชน มาพัฒนาต่อยอดให้เกิดองค์ความรู้กับชุมชนโดยมีการวางแผนงานและกำหนดทิศทางในการดำเนินงานโดยแบ่งหน้าที่ของผู้นำชุมชนและหน่วยงานรับผิดชอบดังต่อไปนี้

“องค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านนำชาวทางราชการ ประกาศ ระเบียบกฎหมายและนโยบายของรัฐไปชี้แจงที่ประชุมให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบ โดยมีการจัดการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านและการประชุมหมู่บ้าน อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง”^{๒๘๐}

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ นางสุภาพ บำรุงแคว้น, ชาวบ้านบุ, ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๗๙} สัมภาษณ์ น.ส.ญานี จริตรัมย์, ชาวบ้านโคกเหล็ก, ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๔.

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ นายบรรจง ธรรมเกตุ, สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตลาดโพธิ์, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๔.

“ภายหลังการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนในระดับตำบล ระดับอำเภอ หรือประชุมกับหน่วยงานต่างๆ ข้าพเจ้าจะเร่งดำเนินการจัดประชุมชี้แจงให้คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนได้รับทราบทุกเดือน โดยมอบหมายคณะกรรมการหมู่บ้านแต่ละคนได้ร่วมนำเสนอข้อราชการ”^{๒๘๑}

“การประชุมสัมพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่จะใช้หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน ผ่านเสียงตามสาย ประกาศให้ลูกบ้านทราบความเคลื่อนไหวของหน่วยงานราชการเกือบทุกวัน”^{๒๘๒}

“ข้อมูลข่าวสารทุกวันนี้ผู้นำชุมชนจะเร็วมาก บ่งบอกถึงความเป็นมืออาชีพในการรับใช้ประชาชน ในส่วนของชุมชนก็ได้รับข่าวสารที่มีประโยชน์ทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นข่าวสารบ้านเมือง หรืองานบุญ ผู้ใหญ่บ้านก็จะประชาสัมพันธ์ให้ทราบทุกครั้งเวลามีกิจกรรม”^{๒๘๓}

“หากผู้ใหญ่บ้านติดภารกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็จะทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกข่าวสารให้ลูกบ้านได้รับข่าวสารอย่างเพียงพอ”^{๒๘๔}

“การสร้างเศรษฐกิจชุมชนระดับตำบลให้มีความพอเพียงนั้น คนทุกคนต้องตระหนักถึงความเป็นอยู่ของตนเอง หากต้องการพอเพียงอย่างแท้จริง ต้องรู้จักถามใจตนเองเสมอว่าพอเพียงกับเพียงพอมีความแตกต่างกันอย่างไร หากเพียงพอ ก็เป็นการสร้างภาระทางฐานการเงินให้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม แต่พอเพียงคือการไม่ไปเบียดเบียนกับร่างกายและแรงใจของตนเอง คือมีเท่าที่มี ไม่คิดที่จะหามาเพิ่มให้หนักกว่าเดิม”^{๒๘๕}

ควรเสริมสร้างด้านความรู้แก่บุคลากรภายในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความผาสุกคืออะไร ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดจะสร้างหรือพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งด้วยกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย เกิดความประทับใจและเกิดการส่งต่อความประทับใจนั้นไปสู่บุคคลอื่นเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายสันติสุขอีกแนวทางหนึ่ง^{๒๘๖} กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย บ้านนาโพธิ์ ผู้วิจัยและคณะได้ทำความเข้าใจถึงการศึกษานโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดกระบวนการที่เป็นรูปธรรมและเข้ากับสภาวะในระบบวัฒนธรรมในปัจจุบัน เพื่อจะได้วางแผนงานให้ดีขึ้นและเพียงพอที่จะช่วยให้สามารถแสวงหาข้อสรุป ให้เกิดมรรคผลที่แท้จริง สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สามารถสร้างกระบวนการในการส่งการส่งเสริมเครือข่ายชุมชน ด้วยการร่วมศึกษาวิเคราะห์เพื่อเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน ที่เป็นหลักเบื้องต้นในการใช้หลักเกณฑ์ด้านเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะชี้วัดความสำเร็จ ชุมชนต้องมีค่านิยมแบบยึดหลักเหตุ

^{๒๘๑} สัมภาษณ์ นายสุพจน์ บุราสิทธิ์, กำนันตำบลตลาดโพธิ์, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๔.

^{๒๘๒} สัมภาษณ์ นางจันทิมา เนียนไธสง, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๘๓} สัมภาษณ์ นางทรายทอง พรรณจำรูญ, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๘๔} สัมภาษณ์ นางสุดสาคร ใยดี, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๘๕} สัมภาษณ์ นายรอด เหมาะไธสง, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๘๖} สัมภาษณ์ นางอุมาพร เปรมไธสง, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

และผลให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางที่สุด นโยบาย แผนงาน และโครงการ จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และภารกิจอย่างชัดเจน มีการมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน มีระบบการวัดและประเมินผล ตลอดจนมาตรการให้คุณให้โทษแก่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน โดยหลักการเหตุผลที่ชัดเจนหรือกล่าวได้ว่า จะมีองค์ประกอบในการดำเนินงาน ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ

๑) วิธีการในการทำงานจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ซึ่งสามารถแปรวัตถุประสงค์ถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒) ความสามารถในการปฏิบัติงาน ได้บรรลุผลใกล้เคียงกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

“เราต้องเข้าใจกฎของธรรมชาติก่อนว่าชุมชนเราก่อตั้งขึ้นมาด้วยการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเอง หน่วยงานภาครัฐระดับนโยบายเป็นเพียงผู้สนับสนุนส่งเสริมตามพันธกิจของรัฐ เพราะฉะนั้นปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั้นเรา ก็เกิดจากชุมชนเป็นผู้ก่อปัญหาเอง เมื่อเป็นผู้ก่อปัญหาเอง เราต้องสามารถบรรเทาและแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยตัวเองได้ จะรอคอยผู้อื่นหรือรัฐมาแก้ปัญหาให้เราอย่างเดียวไม่ได้ ภายในชุมชนเราเองต้องมีผลงานหรือกิจกรรมดีๆ ให้ปรากฏแก่สายตาผู้อื่นก่อน เขาจึงจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในด้านที่เรากำลังดิ้นรนอยู่ เราดำเนินการอยู่แล้วให้มีความมั่นคงในระยะยาว โครงการหรือกิจกรรมบางอย่างที่มีอยู่แล้วในชุมชนหน่วยงานภาครัฐอาจจะสนับสนุนต่อยอดให้เกิดกิจกรรมหลายๆ อย่างเพิ่มขึ้น เช่น โครงการนาแปลงใหญ่หรือวิสาหกิจชุมชน ที่สร้างมูลค่าหรือความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างมาก เพราะฉะนั้นตัวชุมชนเองจะต้องสร้างนโยบายที่เป็นรูปธรรมให้สามารถสัมผัสได้ ก็จะส่งผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของชุมชนแล้วเขาจะยื่นมือเข้ามาช่วยสนับสนุนหรือช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้”^{๒๘๗}

“ข้อดีของการเปิดกว้างของชุมชนทำให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาคอยเป็นพี่เลี้ยงในเรื่องการกำหนดนโยบายหรือการเสนอโครงการต่างๆ ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสประชาชนเสนอสภาพบริบทหรือข้อเท็จจริงของชุมชนนำเข้าสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบล เพราะฉะนั้นในส่วนตรงนี้การกำหนดนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็จะตรงกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงภายในชุมชน เมื่อชุมชนได้เห็นผลลัพธ์ตรงนี้ ชุมชนก็จะตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชนของตนเอง”^{๒๘๘}

“การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบมีระเบียบขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง ขอยกตัวอย่างเช่นวัดป่านาโพธิ์ เป็นวัดที่อยู่ห่างไกลชุมชน ไม่ค่อยมีคนรู้จักและไม่ค่อยมีคนเข้ามาร่วมกิจกรรมในวัด แต่เราก็ได้จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันนี้มีคนเข้า

^{๒๘๗} สัมภาษณ์ นายน้อย ชำนาญเท, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๘๘} สัมภาษณ์ นางสาวทอง กลอนโพธิ์, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔.

มาร่วมกิจกรรมภายในวัดเยอะขึ้นเรื่อยๆ เราเองก็ไม่ได้คาดหวังว่าให้เขาเข้ามาร่วมกิจกรรม เพียงแค่เราปฏิบัติหน้าที่ของเราเป็นปกติอย่างต่อเนื่อง^{๒๘๙}

“การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากเพราะจะได้แนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาให้ตรงประเด็นกับความต้องการของชุมชนจริงๆ และยังเป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายไปสู่การดำเนินการในด้านอื่นๆ ของชุมชนอีกด้วย เป็นการแสดงออกในลักษณะที่เรียกว่าเป็นการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งจะต้องให้ชุมชนได้แสดงเจตจำนงหรือความประสงค์ในสิ่งที่ตนเองอยากให้เกิดขึ้นในชุมชนและพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ”^{๒๙๐} “การระดมความคิดเห็นหรือรับฟังแนวความคิดของประชาชน โดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นนำมาสู่การเป็นชุมชนธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ ซึ่งกฎระเบียบหรือธรรมนูญหมู่บ้านที่ชุมชนเรายึดถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องก็โดยอาศัยแนวทางประเพณีปฏิบัติ นำมาสู่ธรรมนูญหมู่บ้าน ที่ประชาชนมีส่วนร่วมและได้เสนอแนวความคิดว่าการอยู่ในชุมชนเดียวกันจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันหรือเคารพกฎกติกาเดียวกันด้วยเหตุที่ชุมชนเรามีปฏิบัติตามกฎกติกาเดียวกันจึงทำให้ชุมชนเกิดสันติสุข”^{๒๙๑}

“การเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิดร่วมวิเคราะห้แนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเองนั้น เป็นการสร้างประชาชนให้มีคุณภาพ เนื่องจากเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการทำให้ประชาชนมีความตื่นตัว มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงศักยภาพของชุมชน รวมถึงการเข้าใจในระเบียบวิธีปฏิบัติของภาครัฐที่จะนำไปสู่การหาทางออกร่วมกันของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการร่วมคิดร่วมวิเคราะห้นี้จะสร้างให้ประชาชนมีสำนึกร่วมกัน คือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน แนวทางปฏิบัติหรือกิจกรรมใดที่เกิดขึ้นมาในชุมชนแล้วก็จะสามารถดำเนินต่อไปเรื่อยๆ ยากที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง หรืออาจเรียกได้ว่าชุมชนแห่งการช่วยเหลือแบบระบบเครือข่าย”^{๒๙๒}

จากประเด็นที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการเปิดรับฟังความคิดเห็นของชุมชน สามารถเป็นแนวทางที่ทำให้รับรู้ถึงสภาพปัญหาอย่างแท้จริง และสามารถเข้าใจ เข้าถึง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ด้วยการสร้างกระบวนการจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชน เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นของการกำหนดนโยบายรวมถึงนโยบายใดที่ออกมาแล้วจะนำมาสู่ชุมชน จึงถือว่าการนำสิ่งที่ชุมชนเสนอนั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห้ สังเคราะห์ความเหมาะสมของตัวงบประมาณและศักยภาพของการบริหารจัดการภายในตัวชุมชนเองว่ามีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างดี

รูปแบบกิจกรรมการสร้างเครือข่ายชุมชนบ้านนาโพธิ์มีดังต่อไปนี้

^{๒๘๙} สัมภาษณ์ นายชาย ตอโธสง, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๙๐} สัมภาษณ์ นางบุญเฮียง อิ่มสมบุรณ์, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๙๑} สัมภาษณ์ นายปราชัน เปลี่ยนโธสง, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๙๒} สัมภาษณ์ นางปราณี ภิญโญภาพ, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔.

ตารางที่ ๔.๒๑ แสดงการเชื่อมเครือข่ายบ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ลำดับ	หน่วยงาน	เครือข่าย	หน้าที่
๑	องค์การบริหารส่วนตำบล	เทศบาลจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด	ประสานโครงการ, การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนา
๒.	ชมรม กำนันผู้ใหญ่บ้าน	วัฒนธรรมอำเภอ	ติดต่อเชื่อมโยงการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนโดยผ่านกระบวนการลงประชามติ
๓	โรงเรียนบ้านนาโพธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏ	ประสานงานบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ความรู้และศึกษาต่อในระดับชุมชน
๔	วัดสมศรี	วัดป่านาโพธิ์	กิจกรรมสวดมนต์ ทำบุญประจำปี
๕	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล	กองทุนเพื่อพัฒนาสตรี กองทุนพัฒนาสิ่งแวดล้อม (สสส.)	จัดทำโครงการเสนอเพื่อนำบุคลากรเข้าอบรมและพัฒนาทักษะ
๖.	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	วัฒนธรรมจังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ	นำเสนอภูมิปัญญาชาวบ้าน การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนโดยผ่านกระบวนการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า รูปแบบหรือกระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุข ๙ ดี ทั้ง ๘ ชุมชน ต้องเกิดจากภายในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดรับฟังความคิดเห็น เป็นที่ปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาชุมชน ถือได้ว่าเป็นการนำการตัดสินใจทางเลือกนโยบายไปปฏิบัติจริงซึ่งทางชุมชนเองก็ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง ดังนั้น กระบวนการทุกขั้นตอนที่ทำ คือการแปลงนโยบายที่เป็นนามธรรมให้เป็นแผนงานที่เป็นรูปธรรมจึงสามารถนำไปปฏิบัติและตรวจสอบ สามารถวัดถึงความสำเร็จและวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังสามารถดึงกลไก ภาคประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของงาน โครงการ กิจกรรม ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงยังได้คัดสรรตัวแทนจากชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำ

๔.๓.๒.๓ การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับชุมชน

ชุมชนบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นชุมชนเข้มแข็ง ที่ชุมชนทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือ ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของวัด ผู้วิจัยและคณะลงพื้นที่ร่วมรับฟังการนำเสนอรูปแบบการสร้างกิจกรรมเพื่อสร้างเครือข่ายในชุมชนให้เกิดสันติสุข โดยยึดรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาครัฐและท้องถิ่นตั้งกิจกรรมต่อไปนี้

“บ้านสนวนนอกมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการวางแผนพัฒนาชุมชน (กม.) ขึ้นมา มีผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และนักวิชาการ มาสนทนา เพื่อหาแนวทางการสร้างเครือข่าย ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมหมู่บ้านทำการแบ่งคุ้มบ้าน หรือเครือข่ายตามขนาดและจำนวนที่มี

ความเหมาะสมแต่ละหมู่บ้าน โดยแต่ละคุ้มบ้านต้องคัดเลือกประธานคุ้มบ้าน ๑ คน และคณะกรรมการคุ้มบ้านฝ่ายต่างๆ ตามความเหมาะสมและจำเป็นอยู่แล้ว”^{๒๙๓}

“จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)ในการจัดตั้ง กม.น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการหมู่บ้านและให้มีพิธีปฏิญาณตน รับผิดชอบต่อปัญหาชุมชนหมู่บ้าน”^{๒๙๔}

การสรรหาตัวแทนชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ในแต่ละคุ้ม เป็นกระบวนการที่ทางชุมชนบ้านสนวนนอกจัดทำขึ้นตามแผนพัฒนาชุมชนปี ๒๕๖๑ – ๒๕๖๕ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในชุมชน ผ่านเวทีชุมชน โดยมีผู้นำทุกระดับมาประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการเสนอแนวทางร่างนโยบายชุมชนร่วมกัน^{๒๙๕}

จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้น ชุมชนบ้านสนวนนอก เกิดเครือข่ายภาคีขึ้นมาภายใต้แผนพัฒนาชุมชน ตำบลสนวน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลสนวน เป็นแม่ข่ายในการจัดทำโครงการต่างๆ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ มีส่วนผลักดันให้ชุมชนเกิดสันติสุขภายใต้แผนที่กำหนดไว้ เพราะเป็นพื้นฐานและปัจจัยทางสังคมชนบทที่บ่งบอกถึงความพร้อมของการเป็นชุมชนต้นแบบหมู่บ้านร่มเย็น เป็นสุข ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อยกับผู้นำชุมชนในสนวนนอก ทำให้ทราบได้ถึงการเข้าถึงเครือข่ายชุมชนอย่างแท้จริง ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐคือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งได้ทำภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานข้างนอกเช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งในแต่ละส่วนงานมีบทบาทหน้าที่ในการเชื่อมเครือข่ายหมู่บ้านมีแผนพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ให้ดำเนินการจัดทำแผนตามความต้องการและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง โดยให้ราษฎรในหมู่บ้านมีหน้าที่สนับสนุนการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน มีหน้าที่ประสานงานในการจัดทำแผนและติดตามผลการดำเนินการตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นเครือข่ายภาคีด้านการศึกษาศิลปวัฒนธรรมของอีสานใต้ ซึ่งเชื่อมกับการที่ชุมชนบ้านสนวนนอกเป็นชุมชนที่โดดเด่นด้านการใช้สำเนียงภาษาคือเขมร และวัฒนธรรมที่เน้นการเป็นชุมชนคือ การแซนโหม่งตา ทำให้ หน่วยงานการศึกษา โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีดังกล่าว “แรกๆ ที่มาอยู่บ้าน

^{๒๙๓} สัมภาษณ์ นายบุญทิพย์ กระจิมย์, ประธานกรรมการหมู่บ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอยะรัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๙๔} สัมภาษณ์ นายไพฑูริย์ แก้วพรม, รองประธานกรรมการหมู่บ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอยะรัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๙๕} สัมภาษณ์ นางสาวสุทธา โกติรัมย์, กรรมการหมู่บ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอยะรัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๔.

สนวนนอก ประทับใจในความหลากหลายสิ่งต่างๆ จึงได้ไปสนทนากับท่านผู้รู้ ได้ทราบว่าชุมชนแห่งนี้มีความเป็นอัตลักษณ์ที่ทำให้ชุมชนมีความผาสุกคือ ความรู้ของผู้เฒ่าโดยเฉพาะเจ้าอาวาส ผู้ใหญ่บ้าน และมัคนายก ทุกคนล้วนให้ความสำคัญเท่าเทียมกัน เปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน”^{๒๕๖}

“ภูมิใจที่ได้มาเป็นส่วนหนึ่งในหมู่บ้านสนวนนอกแห่งนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นคนสนวนนอกก็ตาม แต่จากเท่าที่ได้สัมผัสและอยู่กับผู้นำชุมชน ทำให้รู้ถึงความเป็นพี่น้อง เหมือนกับคำที่ว่า แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ของบ้านสนวนนอกคือทุกคนรักกัน กลมกลืนกัน ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ นำโดยนายก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภาคครัวเรือน นำโดย กรรมการหมู่บ้าน จิตอาสา และภาคศาสนา นำโดยพระคุณเจ้า และพระสงฆ์ในวัด”^{๒๕๗}

“มีบางช่วงเวลาที่ความขัดแย้งได้ปรากฏตัวขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะกลับกลายเป็นความรุนแรง ซึ่งอาจมีสาเหตุพื้นฐานมาจากความไม่เป็นธรรมในสังคม การจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียม ตลอดจนความแตกต่างทางด้านความคิดความเชื่อ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม แม้ทุกฝ่ายจะพยายามแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงเพื่อสร้างสังคมสันติสุข แต่หลายครั้งพบว่าปัญหายังคงดำรงอยู่ อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องเหมาะสม หรือการไม่ได้คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ละเลยอัตลักษณ์และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังขาดการเรียนรู้การป้องกัน แก้ไข ตลอดจนหลักการและวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างเหมาะสม หลักพุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นพลังผลักดันและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเกิดสันติสุขได้”^{๒๕๘}

๒. ศูนย์การศึกษาอนุรักษและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดบุรีรัมย์เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนนโยบายของชุมชนบ้านสนวนนอก โดยผ่านการแต่งตั้งคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะช่วยเหลืองานด้านธุรการของคณะกรรมการหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี มีหน้าที่กำหนด เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของราษฎรในหมู่บ้านเพื่อให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน^{๒๕๙}

๓. ทีมงานจิตอาสาเข้าร่วมประชุมในการจัดประชุมกับหน่วยงานราชการบูรณาการหรือประสานงานกับส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด องค์กรภาคเอกชน และประชาชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะต้องประสานกับองค์กรปกครองส่วน

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ นายบุญทัศน์ กระจิมย์, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ นายณรงค์ พงษ์สุวรรณ, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ นายจักพันธ์ ทองงาม, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ นายสรเทพ ขจีฟ้า, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ท้องถิ่นในพื้นที่ในการพัฒนาหมู่บ้านและส่งต่อปัญหาหรือความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือหรือดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง^{๓๐๐}

ทั้งนี้ ในการดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการหมู่บ้าน แม้จะได้มอบหมายให้คณะทำงานด้านต่างๆ หรือคณะกรรมการคุ้มบ้าน หรือบุคคลใดดำเนินการในเรื่องใด ให้ถือว่าคณะกรรมการหมู่บ้านยังคงต้องร่วมรับผิดชอบดำเนินการร่วมกันทุกฝ่ายหรือทุกด้าน เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ^{๓๐๑}

๔. ให้จัดทำข้อมูล บุคคลที่เป็นผู้นำ หมายเลขโทรศัพท์หน่วยงานหรือบุคคลที่จำเป็น หรือข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์

“องค์ประกอบที่สะท้อนชุมชนคุณธรรม ได้แก่ มีการรักษาสิบทอดภูมิปัญญาความรู้ ที่สืบสานและประยุกต์ได้สอดคล้อง เป็นปีกแผ่น สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น”^{๓๐๒}

“สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ของตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีสัมมาอาชีวะ มีกิจการที่ มั่นคง ชยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น กล่าวโดยรวมคือ อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจ เบิกบานร่าเริง ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่รุ่งเรือง มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเฟื้อแจกจ่าย ละเอียดลออ ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม มีความพร้อมเพรียงสามัคคี อบอุ่นและเป็นเอกภาพ พร้อมเพรียงกันทำงาน เป็นชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด”^{๓๐๓}

“เป็นชุมชนอุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสม กักตุน หรือ กอบโกย เป็นชุมชนมีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละ อย่างเป็นสุข”^{๓๐๔}

รูปแบบบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายชุมชนบ้านสนวนนอกสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๒ แสดงหน้าที่ของการเชื่อมเครือข่ายบ้านสนวนนอก อำเภอห้วยราช

จังหวัดบุรีรัมย์

ลำดับ	หน่วยงาน	เครือข่าย	หน้าที่
๑	องค์การบริหารส่วนตำบล	เทศบาลเมืองบุรีรัมย์ องค์การบริหารส่วนจังหวัด	ประสานโครงการ การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนา
๒.	ชมรม กำนันผู้ใหญ่บ้าน	วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์	ติดต่อเชื่อมโยงการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนโดยผ่านกระบวนการลงประชามติ

^{๓๐๐} สัมภาษณ์ นางปราณี ขจีฟ้า, กรรมการหมู่บ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๐๑} สัมภาษณ์ นายสมพาน กองรัมย์, กรรมการหมู่บ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๐๒} สัมภาษณ์ นางมลทา โกติรัมย์, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๐๓} สัมภาษณ์ นางวิไล กิรัมย์, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๐๔} สัมภาษณ์ นายทูลสิน กุรัมย์, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๔.

๓	โรงเรียนบ้านสนวนนอก	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ศูนย์การศึกษาอนุรักษนิยมและ การศึกษาตามอัธยาศัย	ประสานงานบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ความรู้และศึกษาต่อในระดับชุมชน
๔	วัดบ้านสนวนนอก	วัดชุมพรวิสัยหนองปรือ	กิจกรรมสวดมนต์ ทำบุญประจำปี
๕	โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพประจำตำบล	กองทุนเพื่อพัฒนาสตรี กองทุนพัฒนาสิ่งแวดล้อม (สสส.)	จัดทำโครงการเสนอเพื่อนำบุคลากรเข้า อบรมและพัฒนาทักษะ
๖.	ชมรมศิลปวัฒนธรรม	วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน	นำเสนอภูมิปัญญาชาวบ้าน การสร้างอัต ลักษณ์ของชุมชนโดยผ่านกระบวนการ สร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลสนวน

ชุมชนวัดโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง ได้สร้างรูปแบบการสร้างเครือข่ายโดยนำวัฒนธรรมแบบลาวเวียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของชุมชน ในการวิจัยเพื่อให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมในได้ทำความเข้าใจถึงการศึกษานโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดกระบวนการที่เป็นรูปธรรมและเข้ากับสถานะในระบบวัฒนธรรมในปัจจุบัน เพื่อจะได้วางแผนงานให้ดีขึ้นและเพียงพอที่จะช่วยให้สามารถแสวงหาข้อสรุป ให้เกิดมรรคผลที่แท้จริง สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สามารถสร้างกระบวนการในการสร้างเครือข่ายชุมชนได้ ๕ กระบวนการ ดังนี้

๑. ภาครัฐ โดยผู้นำชุมชนทุกภาคส่วน ร่วมศึกษาวิเคราะห์เพื่อเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน เป็นหลักเบื้องต้นในการใช้หลักเกณฑ์ด้านเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะชี้วัดความสำเร็จ ชุมชนต้องมีค่านิยมแบบยึดหลักเหตุและผลให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางที่สุด นโยบายแผนงาน และโครงการ จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และภารกิจอย่างชัดเจน มีการมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน มีระบบการวัดและประเมินผล

“ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต้องมีส่วนร่วม คือสมาชิกทุกของเครือข่ายต้องมีส่วนร่วมและยอมรับความจริง ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำ เพื่อนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วม อันก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่นมีการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันหรือมีการประชุมร่วมกัน ซึ่งผลการของการปฏิสัมพันธ์นี้จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของเครือข่ายเพิ่มขึ้น ถ้าหากชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย เพราะฉะนั้นเมื่อชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐยังมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นเท่าไร ก็จะก่อให้เกิดแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ชุมชนตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชนของตนเอง”^{๓๐๕}

“เมื่อผู้นำและชุมชนได้กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกันแล้ว สิ่งที่จะดำเนินการต่อไปก็คือการลงมือทำ การมีเป้าหมายก็เท่ากับว่าเราได้วางแผนไว้แล้ว เมื่อมีแผนที่ชัดเจนเราก็สามารถที่จะปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จได้ แต่ผู้นำจะต้องมีการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดความ

^{๓๐๕} สัมภาษณ์ ผศ.รังสิทธิ วิหกเหิน, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

กระตือรือร้นด้วยการมีกิจกรรมร่วมกันบ่อยๆ หรือเป็นการเตือนความทรงจำที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน เช่น ธรรมนูญหมู่บ้านที่เราได้สร้างขึ้นมาและได้ปฏิบัติร่วมกันมาอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังมีข้อไหนบ้างที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือมีการปฏิบัติย่อหย่อนที่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนอยู่ หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยชุมชนเองเราก็ต้องประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหานั้น ไม่ว่าจะป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นๆ ของรัฐเข้ามาช่วยแก้ปัญหาช่วย”^{๓๐๖}

“เมื่อหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยอมรับฟังในข้อเสนอหรือความคิดของประชาชน ประชาชนจะมีความเชื่อมั่นต่อหน่วยงานภาครัฐ เพราะบางหน่วยงานมาจัดทำประชาพิจารณ์ในชุมชนแต่ไม่ได้นำข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงของชุมชนไปปฏิบัติเลย คือสักแต่ว่าทำประชาพิจารณ์แต่ไม่เกิดผลประโยชน์กับชุมชนเลย เมื่อหน่วยงานภาครัฐได้ยึดหลักธรรมาภิบาลก็จะได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงในด้านอื่นๆ ของชุมชนทั้งหมด ซึ่งเรียกได้ว่าชุมชนมีความจริงใจในการเปิดเผยข้อมูลเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาให้ชุมชนเกิดความสันติสุขอย่างยั่งยืน”^{๓๐๗}

“การรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ว่ามีความสำคัญมากเพราะปัจจุบันทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมเกิดมาจากชุมชนทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนชุมชน แผน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงถือได้ว่า การรับฟังความคิดเห็นนั้นมีความสำคัญมากต่อการดำเนินการในด้านอื่นๆ เพราะสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุด หากทางองค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาชุมชนในด้านต่างๆ ที่ทางชุมชนต้องการ ทั้งเรื่องสาธารณูปโภค การบริหารสาธารณสุขต่างๆ ทำให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นไป นั่นจึงหมายความว่า การนำนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นลงสู่ชุมชนบ้านแซ่แห่งนั้น ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง”

ซึ่งตรงตามความต้องการของสมาชิกภายในชุมชนที่ต้องการให้ทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากยิ่งขึ้นถึงแม้ตัวชุมชนจะเป็นชุมชนที่มีจำนวนหลังคาเรือนที่ไม่สามารถจัดตั้งหมู่บ้านตามระเบียบของราชการเองก็ตาม แต่ถือว่าชุมชนอยู่ใกล้ชิดประองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และใกล้ชิดกับชุมชนเมือง

“จัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชนวัดโพธิ์น้อย ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นของการกำหนดตัวนโยบายรวมถึงนโยบายใดที่ออกมาแล้วจะนำมาสู่ชุมชน จึงเป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการที่แท้จริง”^{๓๐๘} เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอมานั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน เปรียบเสมือนดังหนึ่งปรัชญาที่มีกล่าวว่า “ถ้ามีคนมาขอปลาเราไปรับประทาน พึงอย่าให้ปลา

^{๓๐๖} สัมภาษณ์ นางพันธ์ เกตุชาติ, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๐๗} สัมภาษณ์ นางกลม อังคนา, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๐๘} สัมภาษณ์ นายทองมาก วิเศษนคร, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

เขาโดยทันทีจึงสอนให้เขาจับปลาได้เอง”^{๓๐๙} เพราะวันหนึ่งนั้นเขาจำต้องยืนด้วยตนเอง จึงจะถือได้ว่าเกิดความมั่นคง ทั้งชีวิต ทรัพย์สินของชุมชน

จากประเด็นที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ทำให้ได้รับรู้ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง เมื่อได้รับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชนแล้วสามารถที่จะนำไปกำหนดนโยบายหรือวางแผนการพัฒนาด้วยความต้องการที่สอดคล้องกับชุมชนเอง ซึ่งเป็นความต้องการที่สะท้อนออกมาจากชุมชน เป็นขั้นตอนที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการการบริหารสาธารณะที่แท้จริง เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอมาเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมของตัวงบประมาณและศักยภาพของการบริหารจัดการภายในตัวชุมชนเองว่ามีศักยภาพเพียงใดที่

กระบวนการทำงานของกลุ่มเครือข่ายชุมชนวัดโพธิ์น้อย จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมโดยการถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของประชาชนอันจะนำไปสู่สันติสุขในชุมชนอย่างยั่งยืน

๒. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยหน่วยงานรับผิดชอบ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง ร่วมกับวัฒนธรรมอำเภอลำปลายมาศจัดให้มีการเรียนรู้ เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของศิลปวัฒนธรรมในวัดโพธิ์น้อย มีพระศรีปริยัตินาคาเป็นที่ปรึกษา รูปแบบการสร้างกิจกรรมเครือข่ายสามารถแบ่งได้ดังนี้

- รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม ที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษาและ เรียนรู้ได้ตลอดเวลา

“ศูนย์วัฒนธรรมวัดโพธิ์น้อย ตั้งอยู่ด้านในวัดโพธิ์น้อย ประกอบด้วยอาคารศาลาหลังเก่า ๑ หลัง เป็นแบบศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งถูกค้นพบและเจอในสถานที่ต่างๆ ผสมกับรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ต้องการแสดงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น โดยประยุกต์รูปทรงของปราสาทประธาน ที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศลาว”^{๓๑๐}

“การเรียนรู้ชุมชน ทอผ้าไหม เป็นแนวคิดหลักในการออกแบบสถาปัตยกรรมสถาปนิกของพระศรีปริยัตินาคา เจ้าอาวาสวัดโพธิ์น้อย กำหนดแนวคิดให้เกิดศูนย์พัฒนาชุมชนโดยฝีมือชาวบ้านร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”^{๓๑๑}

๓. โดยกลุ่มทอผ้าไหม ร่วมเข้าโครงการกับองค์การบริหารส่วนตำบล และชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลบ้านยางโดยรูปแบบกิจกรรมในการส่งเสริมรายได้ให้ชุมชนโดยสมาชิกเงินออมประจำหมู่บ้าน นำโดยกลุ่มทอผ้าไหม มีดังนี้

^{๓๐๙} สัมภาษณ์ พระมหาสนอง นาควโร, ปธ.๙, วัดโพธิ์น้อย, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๑๐} สัมภาษณ์ นางสาวลิ พรมวิจิตร, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๑๑} สัมภาษณ์ นางคำปอน เพ็งพิช, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๔.

“ส่งเสริมให้ทุกคนร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน ตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ”^{๓๑๒}

“ส่งเสริมให้ครัวเรือนปลูกพืชผักสวนครัวเลี้ยงสัตว์ การประมง อาชีพเสริมอื่นตาม ความเหมาะสมของพื้นที่และศักยภาพภายในหมู่บ้านเพื่อการบริโภคหรือการจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพดังกล่าวในหมู่บ้าน โดย รับซื้อสินค้าจากแต่ละครอบครัวเพื่อนำมาจำหน่ายยังร้านค้าสหกรณ์ประจำหมู่บ้านหรือจัดให้มีตลาด นัดในชุมชน หรือตลาดเซราะกราวเพื่อให้มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในหมู่บ้าน หรือการ รวมกลุ่มสินค้าต่างๆ ไปจำหน่ายในตลาด เสมือนมี “ตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย” และให้ประสาน แหล่งความรู้และแหล่งเงินทุนต่างๆ มาสนับสนุนให้ชุมชน”^{๓๑๓}

“รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการ ตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็น ธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนด ระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ”^{๓๑๔}

“ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อ สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยน ผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน”^{๓๑๕}

“ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของ เกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้ วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า”^{๓๑๖}

“ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการ เรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบ อาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน”^{๓๑๗}

^{๓๑๒} สัมภาษณ์ นางสูง เพ็งพิช, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๑๓} สัมภาษณ์ น.ส.โสธญา วงศ์อนุ, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๑๔} สัมภาษณ์ นางบุญเหลือ ดวงมาลา, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๑๕} สัมภาษณ์ นายบุญพงษ์ วิเศษสัตย์, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๑๖} สัมภาษณ์ นางม่อน วิเศษนคร, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๑๗} สัมภาษณ์ นายบุญมา เกตุชาติ, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

๔. กลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชนในตำบลบ้านยาง ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน^{๓๑๘}

ให้ทุกคนมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินปัดอันเป็นสาธารณประโยชน์ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีหน้าที่อนุรักษ์ป่าและส่งเสริมการปลูกป่าในหมู่บ้าน โดยต้องปลูกต้นไม้อย่างน้อย คนละ ๑ ต้นต่อปีและให้ช่วยกันดูแลพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น โดยออกกฎหมายห้ามผู้ใดบุกรุก ตัดไม้ ทำลายป่าสาธารณะและล่าสัตว์หวงห้ามหากมีผู้ใดกระทำความผิดให้แจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย และให้คณะกรรมการหมู่บ้านเรียกมาว่ากล่าวตักเตือนให้งดหรือยุติการกระทำ พร้อมแจ้งให้ที่ประชุมหมู่บ้านทราบเพื่อช่วยกันเฝ้าระวังป้องกันและผู้ใดตัดไม้ ๑ ต้น ต้องปลูกต้นไม้ทดแทน ๑๐ ต้น

มีการรักษาความสะอาดและจัดทำภูมิทัศน์ในบริเวณบ้านพักอาศัยของตนเองให้น่าอยู่ และให้ทุกหมู่บ้านจัดกิจกรรมทำความสะอาดและพัฒนาหมู่บ้านเป็นประจำ อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

๕. การรักษาความสงบเรียบร้อยโดยการทำประชามติร่วมกันกับภาครัฐและชุมชน มีการจัดตั้งชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน (ชรบ.) หรือชุดคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) เพื่อทำหน้าที่เวรยามประจำหมู่บ้านและช่วยเหลือคณะกรรมการหมู่บ้านตรวจตรา หรือระงับเหตุต่าง ๆ ผู้ใดในฐานะเป็นเจ้าของบ้าน หรือเป็นเจ้าของมือ หรือผู้เล่น จัดให้มีการเล่นการพนันหรือร่วมเล่นการพนันไม่ว่ากรณีใดๆ ภายในหมู่บ้าน จะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนหมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร และให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย

ผู้ใด ยุยงส่งเสริม สนับสนุนหรือเป็นตัวการก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้าน ที่เป็นการก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือเป็นภัยอันตรายแก่ราษฎรในหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

ผู้ใดกระทำการหรือก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท ในงานมหรสพ งานประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน

หากการทะเลาะวิวาทนั้นทำให้การจัดงานไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้จนเสร็จงาน ผู้ที่ทำการวิวาทและผู้ให้การสนับสนุนการกระทำจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าจัดงานให้แก่หมู่บ้านหรือเจ้าภาพผู้จัดงานและต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

^{๓๑๘} สัมภาษณ์ นางจำปี ชำนาญเท, ชาวบ้านยาง, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

ผู้ใดพบเห็นการกระทำผิด แต่นิ่งเฉยหรือไม่แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านทราบ ให้ถือเป็นความผิดฐานรู้เห็นเป็นใจหรือยุยงส่งเสริม ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

ผู้ใดเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ในฐานะเป็นผู้เสพ ผู้ค้า ผู้จำหน่าย หรือเคยเสพยาและเข้ารับการบำบัดแล้วยังมีพฤติกรรมเกี่ยวกับยาเสพติดอีก ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ให้คำแนะนำตักเตือนและแจ้งเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดำเนินการตามกฎหมายต่อไป หรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านจะพิจารณาเห็นสมควร

ให้งดการแจกจ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และห้ามเล่นการพนันในงานศพ งานบวช และงานสำคัญทางศาสนา

ผู้ใดกระทำผิดให้มีโทษปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

ห้ามผู้ใดยิงปืนหรือจุดปะทัดหรือดอกไม้เพลิงโดยไม่มีเหตุอันควร ในหมู่บ้าน ชุมชน หรือสาธารณะสถานซึ่งราษฎรได้ใช้ในการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนหมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

การสร้างเครือข่ายนั้น แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน คือความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อสร้างฐานรากให้เข้มแข็ง ทั้งด้านความรู้ การตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ สำหรับการสร้างเครือข่ายภายนอก ควรสร้างแบบการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ คณะผู้วิจัยสรุปเป็นขั้นตอนการสร้างเครือข่ายได้ดังนี้

“สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพความเป็นอยู่ วัดกับชุมชนจึงขาดความแน่นแฟ้น คนในชุมชนที่มีการร่วมกันทำงานของวัดไม่กี่คน บางครั้งชุมชนกับวัดมีนโยบายการบริหารที่ไม่สอดคล้องกัน ผู้คนเลยไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน อย่างไรก็ตาม คนรุ่นก่อนก็ยังมีความรักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรม มีความพยายามที่จะอนุรักษ์ไว้ อาทิ ประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ให้คือ ประเพณีแซนโถงตา และประเพณีข้าวประดับดิน เป็นต้น โดยการนำวัฒนธรรมมาเผยแพร่เป็นบทเรียนท้องถิ่นผ่านหน่วยงานทางราชการบ้าง มีการถอดบทเรียนจากประเพณีของชุมชน โดยผ่านผู้นำชุมชน มีการผลักดันเข้าสู่เครือข่ายจังหวัดในภาคอีสาน ซึ่งมีเครือข่ายร่วมกันทั้งชุมชนหลายเครือข่าย ล่าสุดมีเครือข่ายจากวัฒนธรรมจังหวัดมาประชุมร่วมชุมชน เพื่อศึกษาทรัพยากรที่แต่ละชุมชนมี และศึกษาความต้องการของแต่ละชุมชน เพื่อนำไปจัดเป็นวัดแกนนำในการพัฒนาจิตใจของชุมชน^{๓๑๙}

ขณะเดียวกัน วัดที่มีเครือข่ายคล้ายคลึงกัน ภาคประชาชนที่อาศัยอยู่ภายนอกชุมชน ได้เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายของวัด ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ของชุมชนบ้านโคกเหล็กที่ได้กล่าวไว้ว่า “ภาคีเครือข่ายภายในชุมชน ประกอบด้วย ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีถึงสามหมู่บ้าน มาร่วมทำบุญ มีโรงเรียนซึ่งอยู่ต่างอำเภอ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่เกษียณอายุราชการแล้ว มาฟังธรรมฟังเทศน์มาทำบุญตักบาตรทุกวัน

^{๓๑๙} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ บ่อไทย, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๔.

พระ”^{๓๒๐} ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มเครือข่ายของโพธิ์น้อย ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ได้กล่าวว่า “ภาคีเครือข่ายของวัด ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งหมดหกหมู่บ้านและหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ขณะเดียวกัน บุคลากรอีกส่วนคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้เคียง หรือผู้ที่เกษียณอายุแล้วได้เข้ามาถวายงาน ไม่ว่าจะเป็ประเพณีเดือนสาม งานเข้าพรรษา โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลเข้าพรรษามีคนมาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมากในแต่ละวันพระ ซึ่งบุคคลที่ปฏิบัติส่วนใหญ่มาจากหน่วยงานราชการและพ่อค้าประชาชนในเขตบริการของวัด ทั้งนี้ยังมีการนำชุมชนรักษาศิลห้ทุก วันพระในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา วัดโพธิ์น้อยได้สร้างอัตลักษณ์ของชุมชนขึ้นมา โดยการนำเอา ศิลปวัฒนธรรมแบบลาวเวียงมาประยุกต์ใช้กับชุมชนโดยมีการแต่งตัวแบบไทยลาว ให้เห็นถึงคุณค่าของ ความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ สร้างให้เกิดชุมชนคุณธรรมในชุมชนของแต่ละ พื้นที่”^{๓๒๑}

ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ท่านอื่นที่ได้กล่าวว่า “เครือข่ายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็ สถานศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ได้ช่วยเหลือด้านการตรวจสอบภาษา และสภาวัฒนธรรม การมี ส่วนร่วมของ บวร.พบว่า วัดใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่าย ด้วยการประสานเครือข่ายทั้งภายใน ชุมชนและภายนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของที่วัดที่จะดำเนินการ บางวัดได้ใช้สถานที่วัดเป็น ศูนย์รวมของกิจกรรมของส่วนราชการ”^{๓๒๒} ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า “การรวมตัวของเครือข่าย เกิดขึ้นจากการขอความช่วยเหลือของวัด เมื่อวัดต้องการการสนับสนุนด้านใด จะทำหนังสือเชิญให้ หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมประชุมเพื่อวางแผนงาน”^{๓๒๓}

การสร้างความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด และราชการ ให้ผ่านโครงการของหมู่บ้าน รักษาศีล ๕ หรือชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข วัดโพธิ์น้อยมีการประชุมวางแผนในการวางยุทธศาสตร์เพื่อ พัฒนาชุมชน โดยมีวาระการประชุมจัดทำแผนประจำปีเพื่อบรรจุโครงการหมู่บ้านคุณธรรมสันติสุขไว้ในแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน ความหมายของชุมชนคุณธรรมสันติสุขสะท้อนอยู่ในกรอบของมิติทาง วัฒนธรรมต่อไป

รูปแบบการจัดทำรูปแบบการสร้างเครือข่าย ๘๓ ในการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคม ในจังหวัดบุรีรัมย์ ในแนวคิดกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) และกฎหมายแบบจารีต ประเพณี (Common Law) ผสมผสานกัน เรียกว่า “ธรรมนูญสันติสุข ๘๓” โดยนำหลักคิดมาจากคำ สอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ประยุกต์เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลแนวคิดคิบบุตซ์ (Kibbutz) ชุมชนเกษตรกรรมหรือชุมชนพึ่งพาตนเองจากประเทศอิสราเอล โดยธรรมนูญพลเมืองมี ลักษณะเป็นกฎระเบียบของหมู่บ้านชุมชน ซึ่งมีใช้กฎหมาย การบังคับใช้จะอาศัยความเชื่อและความ

^{๓๒๐} สัมภาษณ์ นายศุภกิจ พินิจดวง, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลาย มาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๓๒๑} สัมภาษณ์ นายศุภกิจ พินิจดวง, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒, ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลาย มาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๓๒๒} สัมภาษณ์ นางกุลกนก เพชรเลิศ, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัด บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๒๓} สัมภาษณ์ นางเจียมจิตต์ การรัมย์, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

ศรัทธาของชาวบ้านเป็นสำคัญ มีคณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน และเครือข่ายชาวบ้านที่เข้มแข็งเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ที่มีความเป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนสูงมาก

นอกจากนี้ ธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ ยังได้นำตัวแบบระบบ (System Model) มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นรูปแบบ “การบริหารจัดการรายกรณี” (B-CM Model: Buriram Case Management Model) เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนที่มีประสิทธิภาพ และเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด จึงเกิดโครงสร้างการขับเคลื่อนบุรีรัมย์สันติสุข ๙๓ อันเป็นการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ (Area) ของทุกอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน จนถึงครอบครัว และเชิงบทบาทอำนาจหน้าที่ (Function) ของส่วนราชการ/หน่วยงาน ตามโครงสร้างการขับเคลื่อนบุรีรัมย์สันติสุข ๙๓ ดี

๔.๓.๓ วิเคราะห์การเชื่อมโยงเครือข่าย ๙๓ เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนธรรมนูญสันติสุขหมู่บ้าน ๙๓ ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีจุดเริ่มต้นจากนโยบายของท่านอดีตรัฐมนตรีว่าการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ซึ่งถือว่าเป็นนโยบายของภาครัฐ โดยให้หน่วยงานราชการต่างๆ และประชาชนเรียนรู้ร่วมกัน วิเคราะห์สถานการณ์ ด้านคุณธรรมในพื้นที่วางเป้าหมายการฟื้นฟู จากนั้นจึงขยายพื้นที่สู่ภาค จังหวัด เพื่อผลักดันให้จังหวัดบุรีรัมย์เป็นสังคมคุณธรรมเต็มรูปแบบ ประชาชนมีวิถีชีวิตที่พอเพียง พึ่งพาตนเองได้ ถัดมาก็นำไปสู่ในระดับองค์กรปกครองท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล แล้วถัดมาก็นำไปสู่การปฏิบัติลงไปในพื้นที่ ชุมชน ดำเนินการด้วยการเชื่อมโยงครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน โรงเรียน สถานีดำรง ขยายสู่ระดับต่างๆ ต่อไป จึงกลายเป็นชุมชน ๙๓ ดี จากการเชื่อมโยงของหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นชุมชนธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙๓ ดีแล้วและองค์กรเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์ สถาบันการศึกษา องค์กรวัฒนธรรมเข้ามา สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เป็นต้น เข้ามาร่วมเป็นภาคีเครือข่าย^{๓๒๔} โดยแต่ละองค์กรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

๔.๓.๓.๑ องค์กรที่มีการเชื่อมโยงเครือข่าย

๔.๓.๓.๑.๑ องค์กรและบทบาทหน้าที่ของภาคีเครือข่าย

๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริม สนับสนุนข้อมูล องค์ความรู้ ทรัพยากร เอื้ออำนวยการดำเนินงาน ชี้นำทิศทางแนวโน้มของการพัฒนาส่งเสริมชุมชน โดยใช้พลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) และประสานความร่วมมือบูรณาการกับภาคประชาสังคม ร่วมขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมฯ ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดถึงเผยแพร่ข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับชุมชน สร้างชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็ง สังคมอยู่ดีมีสุข โดยสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนต่างๆ ใช้หลักการมีส่วนร่วม “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์” บูรณาการความร่วมมือแบบองค์รวมในทุกมิติจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ นำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์เป็นสินค้าและบริการ พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทยและนำอัตลักษณ์

^{๓๒๔} สัมภาษณ์ นายวิไล สุตสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

ของท้องถิ่นสร้างภาพลักษณ์ชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างรายได้สู่ชุมชน
คุณธรรม^{๓๒๕}

๒) ที่ว่าการอำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชน มีบทบาท
ร่วมศึกษา ทำความเข้าใจการพัฒนาชุมชนคุณธรรมหมู่บ้าน ๙ ดี สนับสนุน ส่งเสริม ส่งเสริมให้กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชนคุณธรรมหมู่บ้าน ๙ ดี สนับสนุนให้ประชาชนร่วมเวทีในการ
พูดคุย และร่วมดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนคุณธรรมหมู่บ้าน ๙ ดี ส่งเสริม
สนับสนุนงบประมาณ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ ในการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม
ตามบริบทและงานตามภารกิจของหน่วยงาน สนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ในชุมชน และ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนตลอดถึงจัดหาตลาดหรือสถานที่จำหน่ายสินค้าของชุมชน^{๓๒๖}

๓) สถาบันการศึกษา ไม่ว่าจะเป็น ศึกษานิเทศก์จังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดทั้งมหาวิทยาลัย และโรงเรียนใน
ชุมชน มีบทบาทจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรมประเพณีตามบริบทชุมชนใน
พื้นที่ สร้างงานวิจัย พัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนใน
ชุมชน สนับสนุนข้อมูล ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ให้คนในชุมชนธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ ดี ส่งเสริม สนับสนุน งบประมาณ
บุคลากร ในการจัดกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญา สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ชุมชน ร่วมกับวัดและ
ชุมชน เปิดเวทีประชาคมร่วมจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนบุคลากร
นักเรียน นักศึกษา ร่วมเป็นเครือข่ายในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชนธรรมนุญ ๙ ดี^{๓๒๗}

๔) ขนส่งจังหวัด มีบทบาทส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวินัย
จราจร โดยมีการดำเนินโครงการต่างๆ เช่น โครงการตรวจวัดระดับแอลกอฮอล์ในเลือดของผู้ขับรถ
โครงการรณรงค์ป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนน โครงการสนามจราจรเยาวชนเสริมสร้างจิตสำนึก
ความปลอดภัย โครงการปลูกฝังเด็กไทยใส่ใจวินัยจราจร^{๓๒๘}

๕) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบุรีรัมย์ สภาดังและ
เยาวชน เครือข่ายผู้สูงอายุ มีบทบาทสนับสนุนข้อมูลเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุในชุมชนธรรมนุญ
หมู่บ้าน ๙ ดี ดูแลสวัสดิการผู้สูงอายุ ผู้พิการในชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชนตามภารกิจของหน่วยงาน เพื่อ
เติมเต็มการพัฒนาชุมชนให้สมบูรณ์แบบในทุกมิติ ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมวัฒนธรรม และ
มิติด้านความมั่นคง^{๓๒๙}

^{๓๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวสำเร็จ โกดิรัมย์, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัด
บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๒๖} สัมภาษณ์ นางณัฐกานต์ เพชรเลิศ, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช
จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๒๗} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ สุทธิ, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัด
บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๒๘} สัมภาษณ์ นายมาก ขจีฟ้า, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๒๙} สัมภาษณ์ นายคอน กาละชีรัมย์, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัด
บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

๖) สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ มีบทบาทสนับสนุนองค์ความรู้ หลักการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย สารพิษ เกษตรแบบผสมผสาน สนับสนุนบุคลากรร่วมดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เติบโตการพัฒนาชุมชนในด้านการเกษตร คืบความอุดมสมบูรณ์ให้ผืนป่า^{๓๓๐}

๗) สำนักงานสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล มีบทบาทให้ความรู้ คำแนะนำ ส่งเสริมพัฒนาการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ให้ถูกสุขลักษณะและการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่คนในชุมชน ให้คำแนะนำในการจัดการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่ผู้ประกอบการ โฮมสเตย์ ดูแลสุขภาพของคนในชุมชนธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓๓ ดำเนินการโครงการ ๑ วัด ๑ โรงพยาบาล ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ สร้างการรับรู้เกี่ยวกับธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติและการถวายสังฆทานที่ถูกต้องเหมาะสมกับพระสงฆ์ในชุมชนคุณธรรม^{๓๓๑}

๘) สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด มีบทบาทแนะนำขั้นตอนการดำเนินงาน จัดตั้งโฮมสเตย์ ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านอาหารสะอาด ร่วมดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนคุณธรรม จัดหาตลาดเพื่อการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศให้กับชุมชนคุณธรรม^{๓๓๒}

๙) สำนักงานพาณิชย์จังหวัด มีบทบาทดูแลราคาสินค้าและรายได้ของเกษตรกรในชุมชน ดูแลรักษามลประโยชน์ทางการค้าของชุมชน โครงการตลาดต้องชม ตามนโยบายตลาดประชารัฐ โครงการธงฟ้าราคาประหยัด เป็นต้น^{๓๓๓}

๑๐) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด มีบทบาทส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม วิสาหกิจชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง และสามารถแข่งขันได้ในตลาด ดูแลการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมในชุมชนให้มีการพัฒนาอย่างสมดุลต่อเนื่อง และยั่งยืน^{๓๓๔}

๑๑) สำนักงานแรงงานจังหวัด มีบทบาทเสริมสร้างศักยภาพ องค์ความรู้ และความสามารถของคนในชุมชน พัฒนาฝีมือแรงงานคนในชุมชน ส่งเสริมขยายโอกาส และเพิ่มทางเลือกในการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชน^{๓๓๕}

^{๓๓๐} สัมภาษณ์ นายสุริยา เกศสังข์, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๓๑} สัมภาษณ์ นางเกสรดา ขะจีฟ้า, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๓๒} สัมภาษณ์ นางถนอม กองรัมย์, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๓๓} สัมภาษณ์ นางพงศ์ศรี แก้วพรม, ชาวบ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๓๔} สัมภาษณ์ นายบุญทิพย์ กระรัมย์, ประธานกรรมการหมู่บ้านสนวนนอก, ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๓๕} สัมภาษณ์ นายศีลธรรม บำรุงแคว้น, ผู้ใหญ่บ้าน, ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๖๔.

๑๒) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) มีบทบาทเสริมสร้างให้คนในชุมชนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และปลูกฝังความรักในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ สร้างความรักความสามัคคีของคนในชาติ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และความสงบเรียบร้อยของชุมชน เช่น จัดตั้งเครือข่ายข่าวภาคประชาชน เพื่อความมั่นคง โครงการจัดตั้งหมู่บ้าน/ชุมชนเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติด จัดตั้งหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.)^{๓๓๖}

๑๓) สำนักงานสถิติจังหวัด มีบทบาทส่งเสริมให้มี Wi-Fi (อินเทอร์เน็ตแบบไร้สาย) ในทุกชุมชน/หมู่บ้าน โดยสนับสนุนอุปกรณ์ งบประมาณ เพื่อร่วมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมของรัฐบาล และเพื่อสร้างสังคมคุณภาพที่ทั่วถึงเท่าเทียม ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล พัฒนากำลังคน สร้างงาน สร้างความเข้มแข็งจากภายในให้การอบรมการใช้อินเทอร์เน็ตแบบไร้สายแก่คนในชุมชน จัดทำข้อมูลสถิติด้านความคิดเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนและเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม^{๓๓๗}

๑๔) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีบทบาท อนุรักษ์ ป่าไม้ และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภท ทั้งดิน ป่าไม้ และสัตว์ป่าในชุมชนที่ตอบสนองต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความตระหนัก จิตสำนึก และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชน สร้างเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน เพื่อดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน^{๓๓๘}

๑๕) ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีบทบาทส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการออม ระดมการออมเงิน เช่น โครงการธนาคารชุมชน และเป็นแหล่งเงินทุนให้คนในชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาชีวิตตามศาสตร์ของพระราชา โดยยึดหลักความพอเพียง และแบ่งปัน เช่น โครงการประชารัฐสีชมพู สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชน เศรษฐกิจฐานราก ประชาชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา (ธ.ออมสิน) ส่งเสริมให้คนในชุมชนพัฒนาชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนการออมเป็นแหล่งเงินทุนให้เกษตรกร (ธกส.)^{๓๓๙}

๑๖) สำนักงานคุมประพฤติ สำนักงานยุติธรรมจังหวัด มีบทบาทสนับสนุนให้ชุมชนและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม เพื่อเสริมสร้างความสงบสุขใน

^{๓๓๖} สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ แก้วพรหม, รองประธานกรรมการหมู่บ้านสวนนอก, ตำบลสวน อำเภอยะรัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๓๗} สัมภาษณ์ นายประสพ บวรรัตนกุล, นายกเทศมนตรีตำบลหนองเต็ง, อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๓๓๘} สัมภาษณ์ นายเยื่อ บุญไก่อ่ง, รองนายกเทศมนตรีตำบลหนองเต็ง, อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๓๓๙} สัมภาษณ์ นายชัน งามตา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๔.

ชุมชน สืบเสาะประวัติเพื่อประกอบการพิจารณาตีของผู้กระทำผิดในชุมชน สอดส่อง ติดตาม และ แก้ไขพฤติกรรมและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในชุมชน^{๓๔๐}

๑๗) สำนักงานพลังงานจังหวัด มีบทบาทส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ ในการใช้และอนุรักษ์พลังงาน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพิ่มศักยภาพในการใช้พลังงาน ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการ ขับเคลื่อน ส่งเสริม รมรงค์การประหยัดพลังงาน พัฒนาการสื่อสารข้อมูลข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับ พลังงานในถูกต้องเกิดความยั่งยืน^{๓๔๑}

๑๘) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทสนับสนุนข้อมูลด้านศาสนา สนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในพื้นที่ ดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ขับเคลื่อนธรรมานุยุสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติสู่การปฏิบัติในชุมชน^{๓๔๒}

๑๙) วัด/คณะสงฆ์ มีบทบาทในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม โดยมีการจัดให้มี กิจกรรมการอบรมสั่งสอน ตักเตือน ชี้นำชุมชนให้ปฏิบัติอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงามตามที่สังคม คาดหวัง โดยเฉพาะเน้นให้ประชาชนรักษาศีล ๕

๒๐) ภาคเอกชน ประกอบด้วย หอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด สถานี วิทยุ สถานประกอบการ บริษัท ร้านค้า มีบทบาทสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศาสนา ร่วมสืบสาน ประเพณีวัฒนธรรมในชุมชน สนับสนุนการขับเคลื่อนชุมชนเกษตร หัตถกรรมชุมชน การท่องเที่ยว ชุมชน^{๓๔๓} สนับสนุนสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนให้หลากหลายตามความต้องการของตลาด สนับสนุน จัดหาช่องทางทางการตลาดเพื่อกระจายสินค้าชุมชน แนะนำการใช้เทคโนโลยีทันสมัยและการสร้างตรา สินค้าในตลาดโลก ให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน สนับสนุน ให้มีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน ชุมชน^{๓๔๔}

๒๑) ภาคประชาชน ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชนกลุ่มจิตอาสาต่างๆ กลุ่ม พัฒนาอุตสาหกรรม หัตถกรรม กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว กลุ่มพัฒนาอาชีพ ชมรมต่างๆ ในพื้นที่ มี บทบาทให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนคุณธรรมในทุกมิติ และให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนการ ดำเนินงาน กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนคุณธรรม ตามบทบาทภารกิจ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สนับสนุนบุคคลในครอบครัวให้ปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของ

^{๓๔๐} สัมภาษณ์ นายชุตติเดช บรรณรัตน์กุล, กำนันตำบลหนองเต็ง, อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๓๔๑} สัมภาษณ์ นายวินัย สงค์รัมย์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙, ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัด บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^{๓๔๒} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติธาดา, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เย้ย/รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, ตำบล บ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๔๓} สัมภาษณ์ นายไพรัตน์ แต้มพรมรินทร์, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๓๔๔} สัมภาษณ์ นางคำมวล เสนาสุธรรม, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัด บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔.

เศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม^{๓๔๕} เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เข้าร่วมกลุ่ม ในชุมชนคุณธรรม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและสร้างอำนาจในการต่อรอง ให้มีพลังในการพัฒนา กลุ่มให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ให้ความร่วมมือเข้าร่วมประชุม ดำเนินกิจกรรมของชุมชน โดยการระเบิด จากข้างใน เพื่อพัฒนาชุมชนคุณธรรมในพื้นที่^{๓๔๖}

เมื่อองค์กรต่างๆ เหล่านี้ดำเนินกิจกรรมและบทบาทอำนาจหน้าที่ตามนโยบายของ ภาครัฐซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำงานร่วมกันแล้วจึงส่งผลให้เกิดเป็นชุมชนธรรมนุญสันติสุขหมู่บ้าน ๙๓ คือเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายขึ้นมา^{๓๔๗} เริ่มตั้งแต่การมี ๑) องค์กร ๒) บทบาท ๓) กิจกรรม/กระบวนการ และ ๔) ผลลัพธ์ ซึ่งผลลัพธ์ของภาคีเครือข่ายนี้ก็คือ “ชุมชนธรรมนุญสันติสุข หมู่บ้าน ๙๓”

๔.๓.๓.๑.๒ กิจกรรมหรือกระบวนการสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่าย

การที่จะสร้างเป็นเครือข่ายธรรมนุญสันติสุข ๙๓ ได้ นั้น องค์กรแต่ละองค์กรจะต้อง ให้ความร่วมมือ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือด้วยอำนาจหน้าที่ที่รัฐกำหนด หรือด้วยความสมัครใจที่ มองเห็นผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีความเข้าใจในตัวปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะดำเนินการกิจกรรมร่วมกัน โดยมี สำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นผู้ประสานให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก ตามความต้องการของชุมชนในการสร้างธรรมนุญสันติสุขให้เกิดแก่ชุมชนอย่างถาวร ทั้งนี้ ทั้งนั้นตัวของชุมชนเองจะต้องแสดงศักยภาพให้เป็นที่ประจักษ์แก่องค์กรภายนอกก่อนว่าชุมชนมี ความสามารถที่จะพัฒนาต่อยอดกิจกรรมต่างๆ ให้มีความมั่นคงได้ โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลที่มีความ เข้มแข็ง มีความสามัคคีของคนในชุมชน นี่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างความร่วมมือของ ภาคีเครือข่ายต่างๆ ให้ชุมชนมีธรรมนุญสันติสุข ๙๓

บางครั้งกิจกรรมหรืองานเล็กๆ ประชาชนเองมีความเข้าใจว่าเป็นเรื่องที่ใครก็ สามารถทำได้ แต่เมื่อถึงคราวขึ้นตอนที่จะปฏิบัติจริงๆ กิจกรรมแต่ละกิจกรรมนั้นมีเม็ดเงินหลักในการ อำนวยความสะดวกหรือมีอำนาจในการอนุญาตให้ทำได้ เพราะบางหน่วยงานหรือองค์กรกฎหมาย ไม่ได้มอบอำนาจหน้าที่ให้ปฏิบัติได้ เนื่องจากอาจเกิดความซับซ้อนในการปฏิบัติได้ บางครั้งประชาชน เองก็ต้องเสียเวลาในการไปติดต่อประสานงานเพราะไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในบทบาทของแต่ละ องค์กร

การทำงานร่วมกันของแต่ละองค์กรนั้นส่วนมากจะไม่ได้ทำกิจกรรมพร้อมกัน ขึ้นอยู่ กับว่าชุมชนจะทำอะไร ผู้มีประสบการณ์จะคอยแนะนำขั้นตอนวิธีการปฏิบัติ อาจจะเป็นหน่วยงาน หรือบุคคลที่สามารถติดต่อได้สะดวกในองค์กรนั้นๆ องค์กรแต่ละแห่งนั้นมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน ไม่ซ้ำซ้อนกัน สำหรับองค์กรที่เป็นหน่วยงานหลักในการติดต่อประสานให้ภาคีเครือข่ายมาช่วยส่งเสริม

^{๓๔๕} สัมภาษณ์ นางลำไย บุญพันธ์, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๓๔๖} สัมภาษณ์ นางสุดสาคร ใยดี, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๓๔๗} สัมภาษณ์ นายณัฐพล ญวนแหม, ชาวบ้านนาโพธิ์, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔.

ภารกิจต่างๆ ของชุมชน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน เพราะว่าชุมชนหรือประชาชนไม่มีความชำนาญ ในกระบวนการการทำงานของระบบราชการ ซึ่งชุมชนจะมีความชำนาญในติดต่อประสานงานแบบไม่เป็นทางการกับบุคคลหรือหน่วยงานที่คุ้นเคยกัน โดยเฉพาะเจ้าอาวาสวัด ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ในชุมชนหรือใกล้ชิดกับชุมชน

๔.๓.๓.๑.๓ ผลลัพธ์ของภาคีเครือข่าย

องค์กรเหล่านั้นใช้รูปแบบเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม แต่ละองค์กรสังกัดอยู่ต่าง กระจ่างกัน มีกิจกรรมที่ต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขา ต่างกิจกรรมกัน แต่มี เป้าหมายเดียวกันหรือคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกัน เข้ามาร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม ร่วมมือ ประสานช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ชุมชนมีความสามัคคี มีความเข้มแข็ง ผลลัพธ์คือเกิดชุมชน สันติสุขหมู่บ้าน ๙ ดีขึ้น ซึ่งสมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและข้อมูลข่าวสาร ได้ดียิ่งขึ้น มีโอกาสได้พัฒนาความรู้และทักษะมากขึ้น เข้าถึงการส่งเสริมภาครัฐและอื่นๆ ได้ดีขึ้น มี เครือข่ายทางสังคมมากขึ้น เข้าถึงทรัพยากรการผลิตได้ดีขึ้น ลดการพึ่งพาทภายนอก มีความพร้อมมากขึ้นในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงความรู้การปฏิบัติ มีพลังในการต่อรองทั้งเรื่องของการตลาดและเชิง นโยบาย

๔.๓.๓.๒ หน่วยงานที่รับผิดชอบในการสร้างภาคีเครือข่ายชุมชน ๙ ดี

๑) หน่วยงานรับผิดชอบหลัก คือ วัด/คณะสงฆ์ สำนักงานพัฒนาชุมชน และภาค ประชาชน ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนในชุมชนกลุ่มจิตอาสาและชมรมต่างๆ ในพื้นที่ มีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชนในทุกด้าน และให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ตาม บทบาทภารกิจ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สนับสนุนบุคคลในครอบครัวให้ ปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อ สร้างครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เข้าร่วมกลุ่มในชุมชนคุณธรรม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและ สร้างอำนาจในการต่อรอง ให้มีพลังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ให้ความร่วมมือเข้าร่วม ประชุม ดำเนินกิจกรรมของชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชน เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งมีสันติสุข ชุมชนจะมี แนวความคิดในการต่อยอดไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ หน่วยงานต่างๆ ที่มีบทบาทภารกิจที่เกี่ยวข้องจะ เข้ามาเป็นภาคีเครือข่าย เช่น ภาคเอกชน ที่ถือว่ามีความใกล้ชิดกับประชาชนมาก ไม่ว่าจะเป็นสถาน ประกอบการ บริษัท ร้านค้า ก็จะสนับสนุนด้วยการบริจาคทรัพย์หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัด กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมสืบสานประเพณีวัฒนธรรมในชุมชน เป็นต้น ต่อจากนั้นหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐที่มีบทบาทตามภารกิจจะเข้ามาสมทบเป็นภาคีเครือข่ายเพิ่มขึ้นตามลำดับความต้องการ ของชุมชน

๒) หน่วยงานรับผิดชอบรอง คือ สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานสาธารณสุข (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนในการสนับสนุน ส่งเสริมกำชับ ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชนคุณธรรมสันติสุขหมู่บ้าน ๙ ดี สนับสนุนให้ประชาชน ร่วมเวทีในการพูดคุย และร่วมดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานพัฒนาชุมชนคุณธรรมหมู่บ้าน ๙ ดี รวมทั้งสถาบันการศึกษา มีการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากร นักเรียน นักศึกษา เข้าร่วมเป็นเครือข่าย ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของชุมชนธรรมนุญ ๙ ดี

ในการวิเคราะห์เชื่อมโยงเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ ในจังหวัดบุรีรัมย์นั้น ผู้วิจัย ได้สรุปเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

๔.๓.๓.๓ ประเภทของเครือข่าย แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑) เครือข่ายเชิงพื้นที่ เป็นเครือข่ายที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการในการทำงานร่วมกัน เป็นการพัฒนาที่อาศัยหลักธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ เป็นเป้าหมายในการนำทาง ซึ่งเป็นเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนออกจากกัน เพราะจังหวัดบุรีรัมย์เป็นพื้นที่นำร่องแห่งความสำเร็จในเรื่องของการพัฒนาธรรมนูญสันติหมู่บ้าน ซึ่งมีเครือข่ายภาครัฐ ภาคการเมือง และภาคเอกชน เป็นภาคีร่วม กิจกรรมและความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่นี้จะอาศัยพื้นที่ทางกายภาพเป็นฐานในการกำหนดกิจกรรม คือมีการเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายในพื้นที่ให้เข้ามาปรึกษาหารือและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการที่หลากหลาย เช่น มีการกล่าวคำสาบานและกล่าวคำปฏิญาณตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบุรีรัมย์ให้ความเคารพนับถือ

ลักษณะการทำงานของเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ ดี จะมีศูนย์ประสานงานหลักคือ ศูนย์ธรรมนูญหมู่บ้านระดับจังหวัด และมีศูนย์ประสานงานย่อยในระดับอำเภอ ตำบล และชุมชน/หมู่บ้าน เพื่อให้เกิดกิจกรรม การสื่อสาร และความเคลื่อนไหว มีแกนนำผู้ประสานงานและคณะทำงานในเครือข่ายมาร่วมผลักดันกิจกรรมให้เครือข่ายย่อยทำงานตามหน้าที่และภารกิจของตน

๒) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการสร้างเครือข่าย โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ คือมุ่งเน้นการจัดการในประเด็นสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมความสัมพันธ์ของเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ จึงเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของหลายๆ ฝ่ายในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ต้องการจะแก้ไขปัญหาประเด็นปัญหาต่างๆ ให้เกิดสันติสุขในชุมชน และอาศัยเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ เป็นเครื่องมือในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายในการสร้างโอกาสและการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์แบบพหุภาคี เครือข่ายเชิงประเด็นนี้จะมีการตั้งชื่อของเครือข่ายที่สื่อความหมายของการทำงาน โดยใช้ชื่อว่า “ธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี”

๓) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ เครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ ดี เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกิจกรรมและการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม คือมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สุขต่อชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์และสังคมระดับประเทศในอนาคต เป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย โดยมีเครือข่ายที่เป็นภาคี คือเครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคการเมือง เครือข่ายธุรกิจเอกชน เครือข่ายคุณธรรม (องค์กรมหาชน) เครือข่ายประชาชน เป็นต้น บางเครือข่ายเข้าเป็นภาคีตั้งแต่เริ่มดำเนินการธรรมนูญหมู่บ้าน แต่บางเครือข่ายเข้ามาเป็นภาคีหลังจากที่การดำเนินงานธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า เครือข่ายทั้ง ๓ ประเภทที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เกิดขึ้นโดยอาศัยกิจกรรมการดำเนินงานตามหลักธรรมนูญหมู่บ้าน ๙๓ ที่มีความต้องการแก้ไขปัญหาให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน ใน ๙ ด้าน คือ ๑) ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ๒) ปัญหาด้านการศึกษา และภูมิปัญญาท้องถิ่น ๓) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ (ความยากจนของประชาชน) ๔) ปัญหาด้านการสาธารณสุข (สุขภาพกายและจิตใจ) ๕) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ๖) ปัญหาสังคมขาดความอบอุ่น ๗) ปัญหา

อาชญากรรม ๘) ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการจัดการปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง และ ๙) ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน

๔.๓.๓.๔ ปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญสันติสุขชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

๑) **ปัจจัยด้านผู้นำ** ผู้นำถือว่าเป็นบทบาทเป็นอย่างมากในการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้าน นับตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บริหารส่วนราชการ นักปกครองในระดับท้องถิ่นและนักปกครองในระดับท้องถิ่น ทำให้เกิดธรรมนูญสันติสุขเกิดขึ้นทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งในขณะนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ ขับเคลื่อนและกำหนดนโยบายจังหวัดคุณธรรม คือผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ได้กำหนดเป้าหมายสูงสุดในการบริหารจังหวัดคือ “บุรีรัมย์สันติสุขบนความพอเพียง ครอบคลุมเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑” โดยวางแผนการดำเนินงานและการขับเคลื่อนตามตัวแบบการบริหารจัดการรายกรณีจังหวัดบุรีรัมย์ (B-CM: Buriram Case Management Model) กำหนดโครงสร้างการบริหาร และผู้รับผิดชอบหลักในการจัดทำธรรมนูญสันติสุขของชุมชน

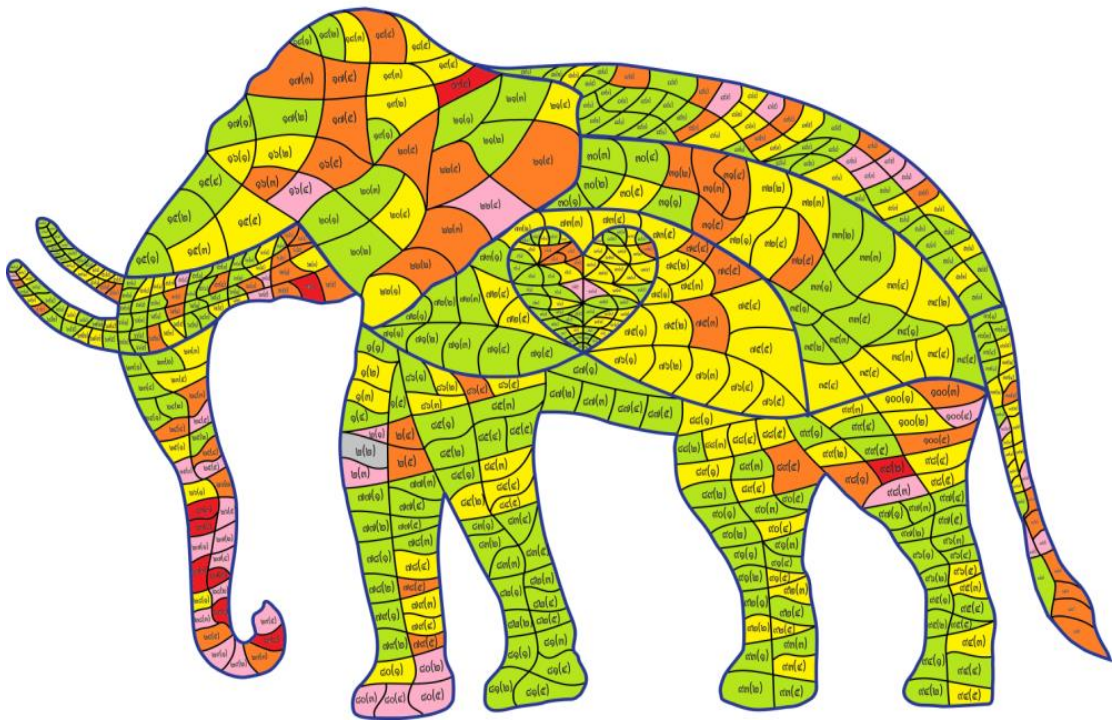
๒) **คณะกรรมการหมู่บ้าน** จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากและถือเป็นกลไกหลักในการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญสันติสุขของชุมชน ในระดับตำบล และหมู่บ้าน ให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ หมู่บ้านบางแห่งเห็นถึงความสำคัญจึงได้มีการจัดชุด “กม. น้อย” หรือคณะกรรมการหมู่บ้านรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์และปณิธานรวมทั้งภารกิจของคณะกรรมการหมู่บ้านรุ่นเดิม เพื่อให้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการชุดอื่นๆ ที่ทำงานประสานความร่วมมือการขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองของชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ (กบอ.) คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (กบต.) เป็นต้น

๓) **การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน** ในการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ซึ่งประกอบด้วย ๑) เป็นคนดี ๒) มีปัญญา ๓) รายได้สมดุล ๔) สุขภาพเข้มแข็ง ๕) สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ๖) สังคมอบอุ่น ๗) หลุดพ้นอาชญากรรม ๘) จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง และ ๙) สร้างความเข้มแข็งให้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) / ชุมชนเมือง (กช.) โดยประชาชนหรือชุมชนจะมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผลตามที่ได้กำหนดร่วมกันและเขียนเป็นธรรมนูญสันติสุขหมู่บ้าน

๔) **ความศรัทธาของประชาชนหรือชุมชน** ในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนจะมีการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) และมีการจัดกิจกรรมถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความศรัทธาและความตระหนักที่ดีในการปฏิบัติตามแผนชีวิตตามที่ได้กำหนดร่วมกัน โดยเฉพาะแนวคิดที่ชาวบ้าน ชุมชนยึดถือในการปฏิบัติตามธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญ ๙ ดี คือ “การทำดี ละชั่ว กล้าบาบ” โดยปลูกฝังจิตสำนึก (Conscious) ให้ชาวบ้านมีสติรู้ตัว รู้ว่ากำลังทำอะไรอยู่หรือกำลังจะทำอะไร

๕) **การประเมินผลมีประสิทธิภาพ** การดำเนินงานตามธรรมนูญ ๙ ดี มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินหมู่บ้าน/ชุมชน ตามแนวคิดระบบ (System Approach) โดยพิจารณากิจกรรมต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ กล่าวคือ พิจารณาปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยนำออก

อย่างสม่ำเสมอ โดยคณะกรรมการผู้แทนหมู่บ้านทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัดเป็นผู้ทำการประเมิน รวมทั้งยังได้กำหนดสัญลักษณ์ในการประเมินออกเป็นสัดส่วนโดยแบ่งผลการประเมินเป็นอวัยวะส่วนต่างๆ ของช้าง หรือเรียกว่า “ช้างพลายสันติสุข ๙ ดี” หากหมู่บ้านหรือชุมชนใดผ่านการประเมินจะประดับธงช้างหรือช้างพลายสันติสุข ๙ ดี ไว้ในหมู่บ้านหรือชุมชน

แผนภูมิที่ ๔.๗ แสดงองค์ประกอบพลายบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี

ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี นั้น สิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ได้แก่

๑) เกิดกระบวนการเรียนรู้ ไม่ว่าจะป็นปัจเจกบุคคลและผู้ที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่ถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้และเป็นทุนภายในตัวเอง คือทุกคนมีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์มากขึ้น หลังจากที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีการทำงานร่วมกัน โดยกระบวนการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้คุณและองค์กรได้มีการปรับตัวในการแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ และแนวร่วมใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลให้การทำงานในด้านต่างๆ ของเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒) การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา กลุ่มเครือข่ายที่พยายามผลักดันในการแก้ไขปัญหาภายในกลุ่มองค์กรของตน แต่ส่วนหนึ่งไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากปัญหาที่ประสบอยู่นั้นเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับกลุ่มองค์กรอื่นหรือปัญหาอื่นๆ การรวมกลุ่มและการประสานงานกับภาคีที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา เพราะเป็นการระดมความ

คิดเห็น และความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งถ้าไม่มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายแล้ว โอกาสในการแก้ไขปัญหานี้จะไม่ได้รับการตอบสนองเพราะขาดแนวร่วมในการดำเนินงาน

๓) เกิดการพึ่งพาตนเอง เมื่อเครือข่ายมีกระบวนการทำงานที่เข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหของเครือข่ายได้แล้ว เครือข่ายและสมาชิกในเครือข่ายก็สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ โดยในการพึ่งพาตนเองนั้น เป็นทั้งการพึ่งพาในเรื่องของทุน ทรัพยากร ความรู้ และการจัดการ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายที่ต่อเนื่อง

๔) การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ในสังคมไทยเครือข่ายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เนี่ย มักจะเป็นเครือข่ายในเชิงพื้นที่ ที่ภาคประชาชนได้ร่วมกันก่อตัวขึ้น โดยมองเห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ ป่า ลุ่ม ซึ่งถ้าหากไม่มีการรวมกลุ่มกัน กระบวนการดังกล่าวอาจไม่เกิดขึ้น และสุดท้ายก็กลายเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข ดังนั้น การรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย จึงถือได้ว่าเป็นความสำเร็จของเครือข่ายในการที่จะร่วมกันพัฒนาและจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นนี้มีพลังขับเคลื่อนในหลายๆ พื้นที่

๕) เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย เป็นพลังของเครือข่ายในการร่วมผลักดันประเด็นปัญหาในเชิงนโยบาย เพราะว่าปัญหาบางปัญหานั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย บางครั้งไม่สามารถที่จะแก้ไขด้วยพลังของเครือข่ายและชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นการเชื่อมประสานกับเครือข่ายและภาคอื่นๆ จะทำให้เครือข่ายมีอำนาจในการต่อรองที่สูงขึ้น และถ้ายังมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องแล้ว กระบวนการนั้นก็จะเป็นการนำไปสู่การแก้ไขปัญหในเชิงนโยบายได้

๖) เกิดอำนาจหรือพลัง อำนาจที่แฝงอยู่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กร และเครือข่าย อำนาจหรือการต่อรองนี้จะไม่มีเกิดขึ้นได้ หากไม่มีการรวมกลุ่มองค์กรต่างๆ เข้าด้วยกัน พลังอำนาจของการรวมกลุ่มนี้บางครั้งอาจไม่ส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรง แต่เป็นพลังหรือประโยชน์ในทางอ้อมที่บรรดากลุ่มหรือเครือข่ายอื่นๆ ให้ความสนใจและสามารถนำมาเป็นการต่อรอง ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้

นี่เป็นความสำเร็จของเครือข่ายในทางตรง คือเกิดความสามัคคีที่มีต่อกันของสมาชิกและผู้คนในชุมชน ดังนั้นไม่ว่าเครือข่ายจะมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของตนเองอย่างไร สิ่งทีทุกเครือข่ายควรดำเนินการอย่างยิ่ง คือการสร้างความเป็นมิตรภาพและการพึ่งพาตนเอง ซึ่งปัจจัยทั้งสองประการดังกล่าวจะช่วยให้งานกิจของเครือข่ายบรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ และผลที่ตามมาของการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลหมู่บ้าน ๙ ดี คือในชุมชนจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านและชุดคุ้มครองหมู่บ้านที่เป็นเครือข่ายในการกำกับดูแลชุมชนอย่างใกล้ชิด และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน คือ ๑) ประชาชนในหมู่บ้านตระหนักถึงภัยคุกคามและบทบาทหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ๒) หมู่บ้านมีระบบป้องกันตนเองที่เข้มแข็ง เกิดพลังในการพัฒนา และร่วมแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในพื้นที่อย่างยั่งยืน ๓) ประชาชนในหมู่บ้านมีความเชื่อมั่นศรัทธา เกิดความไว้วางใจ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ๔) มีรูปแบบชุดคุ้มครองหมู่บ้าน

(ชคบ.) ที่มีประสิทธิภาพและสามารถขยายผลไปยังจังหวัดอื่นได้ และ ๖) ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน สามารถบังคับใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากประชาชน

๔.๔ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต มีรายละเอียดดังนี้

๔.๔.๑ ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย

ในการขับเคลื่อนคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) / ชุมชนเมือง(กชช.) ให้เข้มแข็งสามารถปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายหรือการร้องขอจากนายอำเภอ ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ได้วางระบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทำงานให้ กม./กชช. คือ การใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองสันติสุข ๙ ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน นำมาเป็นกรอบกำหนดความรับผิดชอบ หน้าที่ กรอบการปฏิบัติร่วมกันของทุกคนในหมู่บ้าน/ชุมชน ดังนี้

๑. มีอัตลักษณ์ร่วมกัน การมีอัตลักษณ์ร่วมกันนั้นไม่ว่าจะเป็น การสร้างบ้าน อาหาร การกิน วิถีชีวิตประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อ ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์คือ

“บ้านของเราในอดีตมักใช้วัสดุที่หาได้ตามธรรมชาติมาปลูกสร้าง เช่น ต้นไม้ที่อยู่ตามท้องนาของตนเองและตามชายป่า ตามลำห้วย หลังคามุงด้วยหญ้าคา ปัจจุบันอาจเป็นสังกะสีตามฐานะครอบครัว ครอบครัวของชาวเขมรมักอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่และเคารพกันตามอันดับอาวุโส บางบ้านจึงมักต่อเติมจากเรือนใหญ่ออกไป หรือมีบ้านเรือนใกล้เคียงกันอยู่หลายหลัง ลักษณะบ้านนิยมสร้างด้วยเสา ๙ ต้น”^{๓๔๘}

“สิ่งที่แตกต่างเกี่ยวกับการสร้างบ้านซึ่งไม่เหมือนที่อื่นคือ ตัวบ้านจะมีลวดลายฉลุ ตกแต่งให้สวยงามเหมือนบ้านเรือนในวัฒนธรรมอื่นๆ ใต้ถุนมักสูงและปล่อยไว้โล่งเพื่อเป็นที่เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย เล้าเป็ด ไก่”^{๓๔๙}

“อาหารชาวเขมรรับสถานการณ์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังนิยมประกอบอาหารและรับประทานอยู่เช่นเดิมควบคู่กับการรับประทานอาหารสากลทั่วไป”

“อาหารบางชนิดมีการผสมผสานกับอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ คือ ลาว อาหารบางอย่างจึงจัดเป็นอาหารท้องถิ่นแต่ไม่สามารถกล่าวได้เป็นอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ใด นอกจากนั้นอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรยังยกระดับเป็นธุรกิจชุมชนท้องถิ่น คือมีชาวเขมรในบริเวณอุทยานเขากระโดง ได้ประกอบอาหารเพื่อการค้าในชุมชน ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีเพื่อจำหน่าย อาหารที่

^{๓๔๘} สัมภาษณ์, นายสุพรรณ บูระชะกา, วันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔.

^{๓๔๙} สัมภาษณ์, นางน้อย รินไธสง, วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

ชาวเขมรทำการค้ามีทั้งแกงเสียน ปนมะเขือ ห่อหมกหน่อไม้ ไข่มัดแดง เป็นต้น ซึ่งวัตถุดิบที่หามา ก็มาจากชาวบ้านด้วยกันนั่นเอง”^{๓๕๐}

“วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กรอบของ วัฒนธรรมศูนย์กลางชาติพันธุ์เขมร ซึ่งชาติพันธุ์เขมร รูปแบบของวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจะได้รับการรับรอง จากภาครัฐและประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รวมประชาชนที่ชาว ไทยเขมร วัฒนธรรมแบบเขมรจึงวิวัฒนาการไปในแบบที่ไม่อิงบริบทของกลุ่มชาว กูยและชาว ลาว”^{๓๕๑}

“วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมในลักษณะแนวทางที่ แตกต่างกันไปจากวิวัฒนาการ วัฒนธรรมศูนย์กลาง เป็นวิวัฒนาการในแบบ เฉพาะของกลุ่ม ที่ไม่ได้ซึมซับวัฒนธรรมเขมรศูนย์กลาง มาเป็นมาปัจจัยร่วมวิวัฒนาการ”^{๓๕๒}

“วัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้การซึมซับวัฒนธรรมไทยส่วนกลาง ประเพณี พิธีกรรมตาม ความเชื่อในบางอย่าง ลักษณะจึงได้แตกต่างจากที่กลุ่มชนจากศูนย์กลางวัฒนธรรมของชาวกูยและ ชาวลาว เช่น พิธีกัณฑ์ (ตัดเชือกกรรมพันธุ์) ซึ่งเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าผู้ ที่ เจ็บป่วยนั้นเกิดจากการได้รับเชื้อที่เป็นสิ่งร้าย ๆ มาจากบรรพบุรุษ จะต้องทำพิธีตัดเชือกกรรมพันธุ์ (กัณฑ์) เพื่อเป็นการตัดขาดจากสิ่งร้าย ๆ จากบรรพบุรุษถึงจะหายจากโรคร้ายต่าง ๆ และยัง สามารถพบได้อีกหลายพิธีกรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมเขมรศูนย์กลาง”^{๓๕๓}

“เพื่อต้องการให้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจเมื่อเกิดเหตุการณ์บางสิ่งบางอย่างเกิด ขึ้นกับชุมชนหรือกลุ่มชนในชุมชน ซึ่งเป็น เหตุการณ์ที่กลุ่มชนในชุมชนไม่สามารถหาคำอธิบายมา อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ หรือไม่ อาจหาข้อสรุปเชิงวิทยาศาสตร์ได้ในเวลานั้น ๆ ชาว ชุมชนจึงจำเป็นต้องหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ”^{๓๕๔}

“การยึดถือศิลปะร่วมสมัยกับการผสมวัฒนธรรมด้านศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินชีวิต คือ อาศัยพลังบวร” ในการทำงานและอาศัยร่วมกัน โดยมีวัด เป็นศูนย์กลางทางจิตใจซึ่ง ตรงกับการสัมภาษณ์ของนายบุญช่วย เชียงรัมย์ ได้บอกว่า

“ตั้งแต่เกิดมาตั้งแต่ตอนเด็กถึงตอนนี้ยังเห็นบ้านตะไค่งยังมีความเชื่อและเชื่อมโยงกับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นนของหมู่บ้านของบ้านตะไค่งที่เชื่อได้ว่า เป็นของโบราณที่ว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนโบราณ คือ หินที่ขุดเจอซึ่งเป็นบ่อน้ำในบริเวณโรงเรียนบ้านตะไค่ง”^{๓๕๕}

“สิ่งที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านยางลาวได้ชัดเจนแล้ว อย่างหนึ่งที่ขาด ไม่ได้คือ ผ้าทอมือของชาวลาเวียงชุมชนบ้านยางลาว การทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมาตั้งแต่

^{๓๕๐} สัมภาษณ์,นางสุกัญญา จันทร์นอก,วันที่ ๓ กรกฎาคม,๒๕๖๔.

^{๓๕๑} สัมภาษณ์,นายกาย วงศ์ทอง,วันที่ ๓ กรกฎาคม,๒๕๖๔

^{๓๕๒} สัมภาษณ์,นายทองแดง แสงอรุณ,วันที่ ๙ กรกฎาคม,๒๕๖๔

^{๓๕๓} สัมภาษณ์,นางจันทิ ไวกำปา,วันที่ ๙ กรกฎาคม,๒๕๖๔.

^{๓๕๔} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๒๓ กันยายน, ๒๕๖๔.

^{๓๕๕} สัมภาษณ์ นายบุญช่วย เชียงรัมย์ วันที่. ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๔.

โบราณ และถือเป็นคนสมบัติสำคัญของผู้หญิงลาวเพราะการทอผ้าได้งดงามเป็นสิ่งสะท้อนว่า มีความพร้อมในการออกเรือนหรือการแต่งงาน^{๓๕๖}

“ผู้หญิงลาวจะใช้เวลาว่างจากงานบ้านงานเรือน และการทำไร่ไถนาทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มของคนในครอบครัว โดยใช้เวลากลางคืน^{๓๕๗}

“เวลาหยุดพักเพื่อรอคอยการเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบหลักในการทอ การเรียนรู้วิธีทอจะเป็นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติสืบทอดกันมาในครอบครัว หรือเครือญาติใกล้ชิด ลวดลายบนผืนผ้าที่ผู้ทออาจเรียนรู้จากบรรพบุรุษและออกแบบลายของตนเองขึ้นมา ทำให้ผ้าแต่ละผืนมีความเฉพาะตัว กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในบริเวณอุทยานเขากระโดงยังคงมีสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าแบบดั้งเดิมอยู่ โดยนำลายผ้าโบราณมาแกะลายแล้วทอตามลวดลายแต่ไม่ได้ปั่นเส้นด้ายสำหรับทอผ้าเองเนื่องจากเสียเวลามากเพื่อความสะดวกจึงใช้เส้นด้ายทอสำเร็จรูปจากโรงงาน การทอผ้าด้วยเทคนิคการจกซึ่งก็คือการทอลวดลายบนผืนผ้าด้วยการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วง ๆ^{๓๕๘}

การจกจะใช้ไม้หรือขม่น จกหรือควักเส้นด้ายสีสนต่าง ๆ ขึ้นมาบนเส้นยืนให้เกิดลวดลายตามที่ต้องการโดยมีเส้นยืนเป็นด้ายสี แดงซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของผ้าลาวเวียง แล้วนำมาเป็นส่วนประกอบของตีนผ้าชิ้น หรือที่เรียกว่า “ผ้าชิ้นตีนจก”^{๓๕๙}

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของชาวลาว โดยเฉพาะความเชื่อในรูปของศาสนาและอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติหรือภูตผีวิญญานต่างๆ เป็นระบบความเชื่อพื้นฐานที่มีมานานในสังคมทุกแห่ง และยังถือเป็นระบบที่ใช้ในการ รักษาภูมิกษัตริย์เปรียบสังคมด้วยวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีความ เชื่อในเรื่องการนับถือผีอยู่ก่อนที่วัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาแบบพราหมณ์และพุทธจะเข้ามา อิทธิพลต่อผู้คนในดินแดนแถบนี้ และหลังจากการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์และพุทธแล้ว การนับ ถูผียังมีสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้^{๓๖๐}

ชาวลาวเวียงผู้หญิงจะนุ่งซิ่นสองชั้นในชีวิตประจำวัน ริมเสื่อรอบตัว และตะเข็บเสื่อด้วยดุกูง ช้องตีนกา กาบ เอื้อด้วยด้ายสีแดงขาวควบคู่กัน จะไว้ผมยาวเกล้ามวยไว้ท้ายทอย ปักปิ่นไม้ใส่ตุ้มหูสร้างตกรหรือต่างหูหลาน กำไลเงินปิดเป็นเกลียว นุ่งเหน็บเดียวมีผ้านปกหัวไปงานต่างๆ ต่อมาในช่วงหลังมีการเปลี่ยนแปลงการแต่งกาย ผู้ชายเริ่มมีการซื้อกางเกงแพรสีดำมานุ่งสองชั้นดินแดง ใส่เสื่อสะพายย่ามไปงาน^{๓๖๑}

๒. มีกิจกรรมร่วมกัน ผ่านกิจกรรมของครอบครัว ชุมชนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมร่วมคิดร่วมทำและร่วมเรียนเพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความเชื่ออดีตสู่ปัจจุบันเพื่อการพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐฯ เทศบาล โรงเรียน วัด

^{๓๕๖} สัมภาษณ์, นางดาวประกาย วิหกเหิน, วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๓๕๗} สัมภาษณ์, พระมหาสนอง กิตติสาโล,ปช.๙, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๔.

^{๓๕๘} สัมภาษณ์, รังสิทธิ วิหกเหิน.อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์. วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๔.

^{๓๕๙} สัมภาษณ์, นางสาวทอง กลอนโพธิ์, วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๔

^{๓๖๐} สัมภาษณ์, นายสุริยันต์ คณะวัน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านยาง วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๔

^{๓๖๑} เอกสารประกอบการประชุมเพื่อเสริมสร้างทุนชุมชนเครือข่ายศีล๕ วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๔

คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจในการจัดกิจกรรมต่างๆ ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์คือ

“ชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีการวางกรอบนโยบาย สอดรับกับนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยการประชาสัมพันธ์ให้แต่ละชุมชนในเขตของตนเองรับผิดชอบคอยประกาศหรือบอกข่าวสารผ่านหอกระจายข่าวในแต่ละวัน เพื่อให้พี่น้องในหมู่บ้านเกิดการเข้าใจตรงกันในแต่ละงานที่ทางหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนสิ่งต่างๆลงมา”^{๓๖๒}

“ชุมชนจะเข้มแข็งได้จะต้องหมั่นให้ความรู้กับเยาวชน เพราะการศึกษาทำให้ บุตรหลานในชุมชนเป็นผู้มีความรู้ และยังมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ และให้ความรู้ทางด้านธรรมะ เพื่อพัฒนาจิตใจให้ประชากรเป็นพลเมืองดีในชุมชน และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป”^{๓๖๓}

“การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนให้เกิดสันติสุขสำเร็จได้เพราะความสามัคคีของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแสดงบทบาทในการจัดการต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ต่อไป เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน”^{๓๖๔}

นอกจากทางสถานศึกษาจะเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐแล้ว ทางสถานศึกษาสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่”^{๓๖๕}

“ชุมชนจะเข้มแข็งได้จะต้องหมั่นให้ความรู้กับเยาวชน เพราะการศึกษาทำให้ บุตรหลานในชุมชนเป็นผู้มีความรู้ และยังมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ และให้ความรู้ทางด้านธรรมะ เพื่อพัฒนาจิตใจให้ ประชากรในชุมชนเป็นพลเมืองดีในชุมชน และเป็น พลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป”^{๓๖๖}

“การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการเพื่อให้เกิดสันติสุขสำเร็จได้เพราะ ความสามัคคีของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแสดงบทบาทในการจัดการต้อง อาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ต่อไป เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีกันความ แตกต่าง”^{๓๖๗}

“เจ้าอาวาสวัดมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายในชุมชนและตำบล จากการสอบถามข้อมูลเชิงลึก ชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ ศรีทธาและเคารพบูชาศาสนา โดยเฉพาะคำสั่งสอน

^{๓๖๒} สัมภาษณ์. นางชลธิชา สมานโสรั้ง วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

^{๓๖๓} สัมภาษณ์, พระครูจันทธรรมโกวิท,เจ้าอาวาสวัดหนองเต็ง,วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๓๖๔} สัมภาษณ์,นายสมรวม กกรัมย์, ผู้ใหญ่บ้านหนองเต็ง,วันที่ ๑ มีนาคม,๒๕๖๔.

^{๓๖๕} สัมภาษณ์,นางอนงค์ แก่นอินทร์,วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๓๖๖} ประชุมกลุ่มย่อย,วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๓๖๗} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

ของเจ้าอาวาสทำให้ทุกคนปลูกฝังทัศนคติและแนวธรรมะปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และให้บุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง”^{๓๖๘}

“องค์การบริหารส่วนตำบล ส่งเสริมให้บุคลากรเจ้าหน้าที่ ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาจิตเพื่อชีวิตที่ดีกว่า เพื่อที่จะได้นำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจและให้เกิดความผาสุกในชุมชน ทั้งนี้ทางวัดได้อบรมและนำพาปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นประชาชนทั่วไป หรือสถานศึกษาที่เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้นำในด้านจริยธรรม”^{๓๖๙}

“ร่วมคิดร่วมทำและร่วมเรียนเพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความเชื่อที่ดีสู่ปัจจุบันเพื่อการพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐฯ เทศบาล โรงเรียน วัด คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ “ในการจัดกิจกรรมต่างๆ จะต้องมีความเข้มแข็ง เพราะว่าชุมชนที่เกี่ยวกับเรื่องอบายมุข ต้มเหล้า เล่นการพนัน ทางวัดก็พยายามชี้แจง ให้ชุมชนได้เข้าใจถึงโทษ และพยายามให้ความรู้และชี้ถึงโทษที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตนอย่างผิดกฎหมาย” “พระอาจารย์ท่านจะคอยให้แนวคิดในการใช้ชีวิตในแต่ละวันให้มีความสุข ทำอย่างไรให้ชีวิตมีความสุขโดยไม่ได้เบียดเบียนคนอื่น ทางเราก็ต้องพิจารณาว่าอะไรคือความสุขในการดำเนินชีวิต จำเป็นหรือป่าวที่ต้องไปเป็นเศรษฐี ไม่จำเป็นเลย จำคำสอนของพระอาจารย์ได้คือ ความสุขของเราอยู่ที่ตัวเราเอง คือคิดบวก ให้กำลังใจตนเอง นี่แหละคือความสุข”^{๓๗๐}

“ผู้นำชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล มีวาระประชุมร่วมกันทุกเดือน โดยในแต่ละเดือน กำหนด ผู้นำหมู่บ้าน จะนำวาระการประชุมประจำเดือนเข้ามาเสนอให้หน่วยงานพิจารณาโครงการต่างๆที่ทางหมู่บ้านได้เสนอขึ้นมาภายใต้แผนการพัฒนาหมู่บ้านของบ้านหนองเต็งทั้งนี้ ทางอบต.ก็ได้จัดสรรงบประมาณและบุคลากรเพื่อช่วยส่งเสริมกิจกรรมภายในหมู่บ้านให้เกิดเป็นรูปธรรมและมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบภายใต้ธรรมนูญ ๙ ดี”^{๓๗๑}

“จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)ในการจัดตั้ง กม.น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการหมู่บ้านและให้มีพิธีปฏิญาณตน รับหน้าที่ตามบัญญัติธรรมนูญหมู่บ้านโดยยึดหลัก ๙ ดี”^{๓๗๒}

๓. ขับเคลื่อนธรรมนูญ ๙ ดีด้วยพลังบวร

การขับเคลื่อนธรรมนูญ ๙ ดีด้วยพลังบวร(บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) สู่อสังคมคุณธรรมที่มั่นคงมีค้ำและยั่งยืนแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” ของชุมชน๙ ดี มีคำ

^{๓๖๘} สัมภาษณ์,นายศักดิ์สิทธิ์ ละอองดี, วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๓๖๙} สัมภาษณ์,นายบุญเพ็ง สอนประดิษฐ์,วันที่ ๓ มีนาคม, ๒๕๖๔.

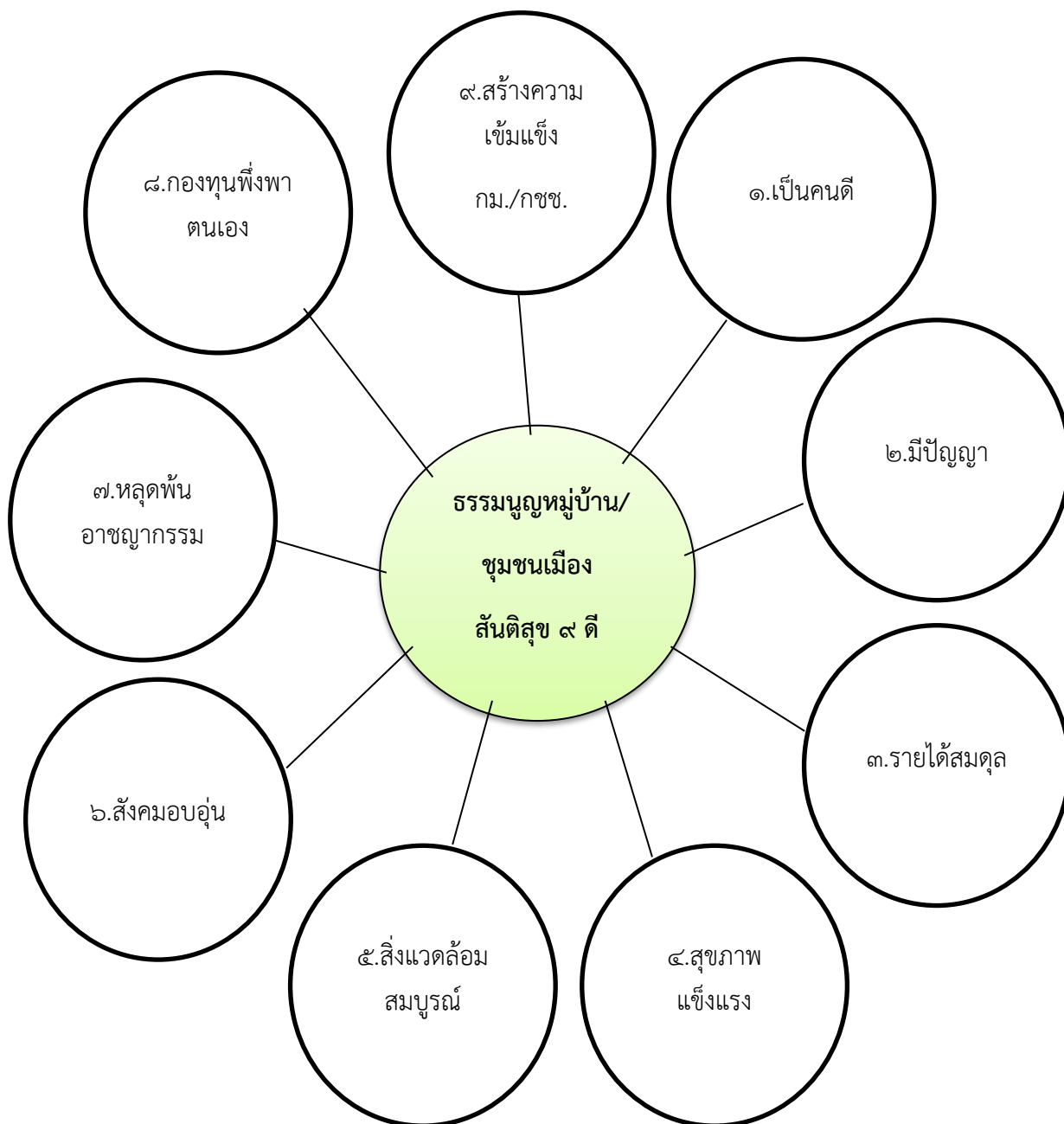
^{๓๗๐} ประชุมกลุ่มย่อย.วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๓๗๑} สัมภาษณ์.นางเหรียญ วาทะสิทธิ์,วันที่ ๖ สิงหาคม.๒๕๖๓.

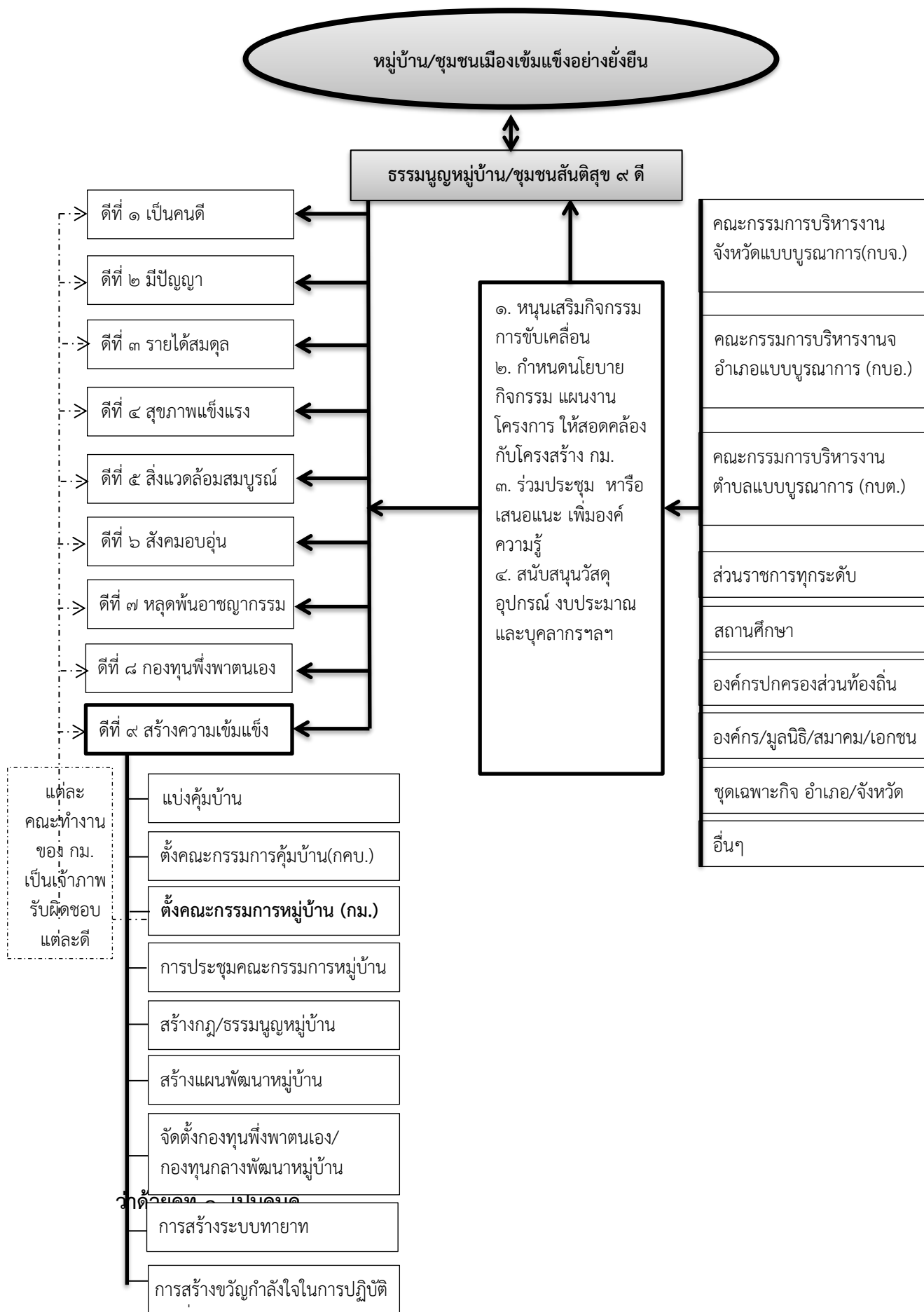
^{๓๗๒} ประชุมกลุ่มย่อยบ้านสนวนนอก วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

สำคัญที่ต้องมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันในสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องโดยมีกระบวนการต่อไปนี้^{๓๗๓}

แผนภูมิ ๔.๘ ๙ ดี และการขับเคลื่อน ๙ ดี

^{๓๗๓} จังหวัดบุรีรัมย์, คู่มือกระบวนการสร้างบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี, (บุรีรัมย์, ๒๕๕๕), หน้า ๗๐ - ๗๑.

ข้อ ๘ ให้คณะกรรมการด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๙ สร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบรู้ประเพณีตนเป็นคนดี ละเว้นความชั่ว และเกรงกลัวบาป

ข้อ ๑๐ ทุกคนรอบรู้ต้องดำรงและรักษาไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนาและ พระมหากษัตริย์ด้วยชีวิต

ข้อ ๑๑ สมาชิกทุกคนรอบรู้ต้องรักษาศีล ๕ หรือปฏิบัติตามหลักศาสนาที่นับถือ เว้นจากการประพฤติชั่วมี มีจิตสำนึกดี ทำแต่ความดีและปฏิบัติตามกฎข้อห้าม ดังนี้

(๑) ห้ามผู้ใดมีการประทุษร้าย ทะเลาะเบาะแว้ง ทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน หรือเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สินทั้งส่วนตนและส่วนรวม

(๒) ห้ามผู้ใดมีพฤติกรรมการลักขโมย หรือยึดเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยที่ไม่ได้รับอนุญาตรวมทั้งห้ามทำลายหรือทำให้เสียหายซึ่งทรัพย์สินของผู้อื่นหรือทรัพย์สินของทางราชการหรือหมู่บ้าน

(๓) ห้ามผู้ใดล่วงละเมิดประเวณี หรือมีพฤติกรรมแสดงออกเชิงชู้สาว กับบุตร ภรรยาหรือสามีผู้อื่น

(๔) เฝาระวัง ห้ามมีการหลอกลวง ต้มตุ๋น ใส่ร้ายป้ายสี ต่อกัน

(๕) ส่งเสริมให้ลด ละ เลิก บุหรี่ สุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และห้ามเล่นการพนันผิดกฎหมาย

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือน พร้อมแจ้งต่อที่ประชุมและประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรในหมู่บ้านทราบ และหากเป็นความผิดตาม (๑) และ (๓) ให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือชดใช้สิ่งของที่ชำรุด สูญหาย หากเป็นความผิดตาม (๒) ให้ทำการปรับเงิน ๒ เท่า หรือให้ซ่อมแซมหรือชดเชยทรัพย์สินเท่ากับจำนวน ที่สูญหาย หรือให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย และหากเป็นความผิดฐานเล่นการพนันตาม (๕) ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวน ๕๐๐ บาทต่อคน

ข้อ ๑๒ ให้ตัวแทนแต่ละครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมตามศาสนกิจอย่างสม่ำเสมอหรืออย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งหากครอบครัวที่มีเด็ก และเยาวชน ต้องสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมตามศาสนพิธี ที่หมู่บ้านจัดขึ้นทุกคน หากเป็นวันที่เด็กอยู่ในโรงเรียน ให้ประสานโรงเรียนจัดให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมตามศาสนพิธีด้วย

หากครอบครัวใดไม่ให้ความร่วมมือโดยไม่มีเหตุผลอันควร ให้คณะกรรมการหมู่บ้านแจ้งต่อที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านทราบ เพื่อตักเตือนและหากไม่ปรับปรุงหรือไม่ให้ความร่วมมืออีกให้คณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณาขอความช่วยเหลือทางสังคม หรือให้ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หรือต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวน ๑๐๐ บาท ต่อครั้ง

ข้อ ๑๓ ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกคนรอบรู้ต้องปลูกฝังค่านิยมไทยที่ดีงามการเสริมสร้างคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูทศกัณฑ์เมตตาเอื้ออาทร รักชาติรักแผ่นดินเกิด สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลานรัชกาลที่ ๑ และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่ทำสิ่งผิดกฎหมาย ไม่รับสินบน ไม่ฉ้อราษฎ์บังหลวง ไม่ซื้อสิทธิ์ ขายเสียง

ข้อ ๑๔ ทุกครอบครัวต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม หรือการบริจาคทรัพย์ เพื่อสร้าง ดูแล พัฒนาซึ่งทรัพย์ส่วนรวม และตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านร้องขอ

ให้คณะกรรมการหมู่บ้านรายงานผลการดำเนินกิจกรรม หรือรายการบริจาคทรัพย์ สิ่งของให้แก่ที่ประชุม และราษฎรทราบ

ข้อ ๑๕ ทุกครอบครัวต้องมีกิจกรรมเพื่อดำรงชีวิตหรือเรียนรู้เป็นวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตามแนวทางโครงการตามแนวพระราชดำริ หรือหลักการทรงงาน และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างน้อยครอบครัวละ ๑ กิจกรรม

ข้อ ๑๖ ให้ทุกหมู่บ้านเปิดเพลงชาติไทยทางหอกระจายข่าว ทุกวัน เวลา ๐๘.๐๐ น. และ ๑๘.๐๐ น. และทุกครอบครัว ต้องมีและประดับธงชาติไทย ไว้ในที่ที่เหมาะสมเพื่อแสดงออกถึงเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทย และประดับพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในที่เหมาะสมและสมพระเกียรติ รวมทั้งการเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ทุกโอกาส

ข้อ ๑๗ ให้ทุกคนศึกษาเรียนรู้ ปฏิบัติตามพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตให้เป็นคนดีของชาติบ้านเมือง

ให้คณะกรรมการหมู่บ้านทำป้ายปิดประกาศให้ราษฎรทราบและส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อ ๑๗/๑ ทุกครอบครัวต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างค่านิยมไทย **๑๒ ประการ ของรัฐบาล**

ข้อ ๑๘ ทุกครอบครัวต้องทำนุบำรุงและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา รักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และปฏิบัติตามจารีตประเพณี ฮีต ๑๒ คลอง ๑๔

ว่าด้วยดีที่ ๒ มีปัญญา

ข้อ ๑๙ ให้คณะทำงานด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๒๐ ให้องค์กรหลักในชุมชน ประกอบด้วย บ้าน วัด หน่วยงานทางการศึกษา และส่วนราชการส่งเสริมสมาชิกของทุกครอบครัวให้ได้รับการศึกษาทุกระดับทุกประเภท ให้มีความรู้ความสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

ข้อ ๒๑ บิดามารดา หรือผู้ปกครอง ต้องส่งบุตรหลานทุกคนเข้ารับการศึกษามาตามระดับ สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และประกอบอาชีพได้ โดยดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้ คณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ข้อ ๒๒ ให้ทุกครอบครัวปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยเช่น หลักการใช้เหตุผล หลักการยึดเสียงข้างมากยอมรับฟังเสียงข้างน้อย หลักการแบ่งปันและการให้อภัย หลักการเคารพกฎหมาย ใช้สติในการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

ข้อ ๒๓ จัดและส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสารทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันรวมทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่า

ข้อ ๒๔ ส่งเสริมให้กำลังใจ ยกย่องชมเชยนักเรียน นิสิต นักศึกษาที่เรียนดี มีความประพฤติดีเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น รวมทั้งให้สนับสนุนศักยภาพของเยาวชน เช่น สนับสนุนทุนวัสดุ หรือการให้คำแนะนำเพิ่มเติม

ข้อ ๒๕ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำเสนอผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน

ทั้งนี้ ทุกองค์กร/กลุ่มภายในหมู่บ้าน ต้องมีเยาวชนเป็นเลขานุการหรือผู้ช่วยเลขานุการ และให้เน้นการสร้างระบบทายาท(เยาวชน) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อ ๒๖ คณะกรรมการหมู่บ้านต้องสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ โดยต้องมีการสร้างและพัฒนาสิ่งสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง ด้วย ๔ คำถามสร้างสันติสุขประกอบด้วย

- (๑) การอธิฐานจิตที่จะทำแต่สิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อการสร้างสันติสุข
- (๒) การมีเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการของสิ่งที่จะทำตาม (๑) คืออะไร
- (๓) การกำหนดปัจจัยความสำเร็จของเป้าหมายสูงสุดตาม (๒) มีอะไรบ้าง
- (๔) วิธีการดำเนินการทำอย่างไรจึงจะทำให้ปัจจัยความสำเร็จตาม (๓) สมฤทธิ์ผล

แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นเตรียมการและวิเคราะห์ความเสี่ยง (กระบวนการต้นน้ำ)

ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นดำเนินการ (กระบวนการกลางน้ำ)

ขั้นตอนที่ ๓ ขั้นต่อยอดให้เกิดความยั่งยืน (กระบวนการปลายน้ำ)

ว่าด้วยดีที่ ๓ รายได้สมดุล

ข้อ ๒๗ ให้คณะกรรมการด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๒๘ ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ

ข้อ ๒๙ ส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนปลูกพืชผักสวนครัวเลี้ยงสัตว์ การประมง อาชีพเสริมอื่นตามความเหมาะสมของพื้นที่และศักยภาพภายในหมู่บ้านเพื่อการบริโภคหรือการจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้และให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพดังกล่าวในหมู่บ้าน โดยรับซื้อสินค้าจากแต่ละครอบครัวเพื่อนำมาจำหน่ายยังร้านค้าสหกรณ์ประจำหมู่บ้านหรือจัดให้มีตลาดนัดในชุมชน หรือตลาดเซราะกราวเพื่อให้มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในหมู่บ้าน หรือการรวมกลุ่มสินค้าต่างๆ ไปจำหน่ายในตลาด เสมือนมี “ตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย” และให้ประสานแหล่งความรู้และแหล่งเงินทุนต่างๆ มาสนับสนุนให้ชุมชน

ข้อ ๓๐ รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ

ข้อ ๓๑ ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP)อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน

ข้อ ๓๒ ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า

ข้อ ๓๓ ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน

ว่าด้วยดีที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง

ข้อ ๓๔ ให้คณะกรรมการด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขเป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๓๕ ให้หัวหน้าครอบครัวส่งเสริมให้สมาชิกออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้มีลานสุขภาพและให้ราษฎรรวมกลุ่มกันออกกำลังกายเป็นประจำอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ ครั้ง ๆ ละไม่น้อยกว่า ๓๐ นาที และให้จัดตั้งกลุ่มออกกำลังกายอย่างน้อย ๑ กลุ่ม เช่น กลุ่มส่งเสริมมวยไทยมรดกโลกและ ลานมวยไทย หรือกายบริหาร ๑๕ ท่าแม่ไม้มวยไทย เป็นต้น

ข้อ ๓๖ ให้ผู้ประกอบการร้านค้า/แผงลอยผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายในหมู่บ้านปฏิบัติตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขและมีจิตสำนึกที่ดีต่อเพื่อนบ้านโดยผลิตจำหน่ายเฉพาะอาหารที่สะอาด มีคุณภาพ ปราศจากสารพิษหรือสารปนเปื้อนและให้คณะกรรมการหมู่บ้านเฝ้าระวังภัยสุขภาพจากร้านค้าแผงลอย รถเร่และหาบเร่

ผู้ใดฝ่าฝืนหรือกระทำผิด ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้าน จำนวนไม่เกิน ๕๐๐ บาท

ข้อ ๓๗ คนในครอบครัวต้องไม่ทอดทิ้งเด็ก คนชรา ผู้ป่วย ผู้พิการ และผู้ป่วยจิตเวช

ข้อ ๓๘ ให้ทุกครอบครัวร่วมกิจกรรมการควบคุมป้องกันโรคและภัยสุขภาพตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านร้องขอ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้มีความรู้เกี่ยวกับโรคภัยสุขภาพ โดยการประสานการดำเนินการร่วมกับหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่

ข้อ ๓๙ ส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่บ้านเข้ารับการตรวจคัดกรองสุขภาพเบื้องต้นในโรงพยาบาลหรือหน่วยงานสาธารณสุขทุกปี อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

ว่าด้วยดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์

ข้อ ๔๐ ให้คณะกรรมการด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๔๑ ให้ราษฎรทุกคนในหมู่บ้านมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติอันเป็นสาธารณประโยชน์ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีหน้าที่อนุรักษ์ป่าและส่งเสริมการปลูกป่าในหมู่บ้าน โดยต้องปลูกต้นไม้อย่างน้อย คนละ ๑ ต้นต่อปีและให้ช่วยกันดูแลพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้าประปา เป็นต้น

ข้อ ๔๒ ห้ามผู้ใดบุกรุก ตัดไม้ ทำลายป่าสาธารณะและล่าสัตว์หวงห้าม

หากมีผู้ใดกระทำให้แจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย และให้คณะกรรมการหมู่บ้านเรียกมาว่ากล่าวตักเตือนในครั้งหรือยุติการกระทำ พร้อมแจ้งให้ที่ประชุมหมู่บ้านทราบเพื่อช่วยกันเฝ้าระวังป้องกันและผู้ใดตัดไม้ ๑ ต้น ต้องปลูกต้นไม้ทดแทน ๑๐ ต้น

ข้อ ๔๓ ให้ทุกครอบครัวรักษาความสะอาดและจัดทำภูมิทัศน์ในบริเวณบ้านพักอาศัยของตนเองให้น่าอยู่ และให้ทุกคุ้มบ้านจัดกิจกรรมทำความสะอาดและพัฒนาหมู่บ้านเป็นประจำ อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

ข้อ ๔๔ ให้ทุกครอบครัวมีหน้าที่คัดแยกขยะในครัวเรือนก่อนนำไปทิ้ง และให้ทิ้งขยะในพื้นที่ที่กำหนดให้ทั้งหมดนั้น

ข้อ ๔๕ ห้ามผู้ใดก่อมลพิษทางเสียง ทางอากาศ ทางน้ำ ทางกลิ่น หรือทางอื่นๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น และห้ามราษฎรในหมู่บ้านทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงในที่หรือทางสาธารณะ หรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่ก่อให้เกิดความสกปรก หรือเป็นมลพิษในหมู่บ้าน ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๕๐๐ บาท

ว่าด้วยดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น

ข้อ ๔๖ ให้คณะทำงานด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขเป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลัก และคณะทำงานด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบร่วม ในหมวดนี้

ข้อ ๔๗ ให้มีศูนย์วิจัยเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจสร้างพลังยึดเหนี่ยวจิตใจคนในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียว

ข้อ ๔๘ ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความอบอุ่น สร้างสายใยรักในครอบครัว โดยคณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้ราษฎรแต่ละครอบครัวได้มีการจัดทำกิจกรรมร่วมกัน และมีส่วนร่วมในงานประเพณี วันสำคัญต่างๆ

ข้อ ๔๙ ส่งเสริมให้สมาชิกทุกครอบครัวถือศีลปฏิบัติตามข้อกำหนดแต่ละศาสนา และต้องเคารพกฎหมายบ้านเมืองอย่างเคร่งครัด หากปฏิบัติได้ จะได้รับการยกย่อง เป็นคนดี ศรีหมู่บ้าน

ข้อ ๕๐ สนับสนุนให้ทุกครอบครัวได้ตระหนัก ควบคุม ดูแล และจำกัดเวลาการใช้คอมพิวเตอร์และสื่อออนไลน์ของเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ประกอบการร้านอินเทอร์เน็ตในหมู่บ้านด้วย หากไม่ปฏิบัติตาม ผู้ปกครองและผู้ประกอบการต้องได้รับการตักเตือน และถูกลงโทษตามธรรมนูญของหมู่บ้าน โดยคณะทำงานรับผิดชอบในหมวดนี้กำกับดูแล แนะนำและให้คำปรึกษา

ข้อ ๕๑ เสริมสร้างและสนับสนุนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จารีตประเพณี ที่ดีงามของหมู่บ้าน/ชุมชน

ข้อ ๕๒ ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวมีความรักความสามัคคีเอื้ออาทรและมีจิตสาธารณะในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืน และห้ามกระทำความรุนแรงต่อเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ หากผู้ใดกระทำความรุนแรงให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ห้ามปรามและว่ากล่าวตักเตือน หากกระทำผิดอีกให้ผู้เสียหายหรือผู้ใหญ่บ้านดำเนินการแจ้งความคดีตามกฎหมาย และให้คณะกรรมการหมู่บ้านช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ขึ้นเบื้องต้นแก่ผู้เสียหาย

ข้อ ๕๓ ส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบทุกคนเข้าสู่ระบบประกันสังคม (ม. ๔๐) เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงและส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวเข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมทุกด้าน

ข้อ ๕๔ ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวได้เรียนรู้และดำเนินชีวิต โดยยึดหลัก “เศรษฐกิจพอเพียง” และมีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือน

ข้อ ๕๕ สนับสนุนให้คนในหมู่บ้านให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส และคณะกรรมการหมู่บ้านอย่างเคร่งครัด

ข้อ ๕๖ ให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกันของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน

ว่าด้วยดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม

ข้อ ๕๗ ให้คณะทำงานด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ด้านการปกครอง

ข้อ ๕๘ ให้สมาชิกทุกครอบครัว มีหน้าที่ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายและธรรมเนียม และส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการเลือก/เลือกตั้ง ทุกระดับ

ผู้ใดซื้อสิทธิหรือขายเสียงในหมู่บ้าน ถือเป็นความผิดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ข้อ ๕๙ ในกรณีเกิดภัยพิบัติหรือภัยตามธรรมชาติ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ร่วมกับราษฎรในหมู่บ้าน ระงับเหตุ ยับยั้ง แก้ไข บรรเทาเหตุในเบื้องต้น ที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นว่าอยู่ในขีดความสามารถที่ทำได้

เมื่อได้ดำเนินการแล้ว หากเห็นว่าผู้ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อน จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเพิ่มเติม ให้คณะกรรมการหมู่บ้านแจ้งผู้ใหญ่บ้านและประสานกำนัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอำเภอ เพื่อเข้ามาตรวจสอบและช่วยเหลือตามระเบียบของทางราชการ ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ช่วยเหลือการดำเนินการอย่างสุดขีดความสามารถ และรับผิดชอบการตรวจสอบและประชุมประชาคมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอำเภอเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและถูกต้องตามระเบียบของทางราชการกำหนด

ข้อ ๖๐ ห้ามผู้ใดถมดิน หรือปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น อันเป็นการก่อผลกระทบหรือความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือแก่ส่วนรวม เช่น การถมดินสูงเกินกว่าที่ควรทำให้ขัดขวางทางระบายน้ำ ก่อให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่หรือบ้านเรือนผู้อื่น หรือ การถมดินหรือก่อสร้างอาคารกีดขวางทางสาธารณะและการสัญจรปกติของราษฎร รวมทั้งการกระทำความผิดอื่น ๆ ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสวัสดิภาพและภัยอันตรายอื่น ๆ

ผู้ใดกระทำการในลักษณะดังกล่าวให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือนและแนะนำให้แก้ไขให้ถูกต้อง หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือหากกระทบต่อพื้นที่หรือทางสาธารณะให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย

ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย

ข้อ ๖๑ ให้มีการจัดตั้งชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน(ชรบ.) หรือชุดคุ้มครองหมู่บ้าน(ชคบ.) เพื่อทำหน้าที่เวรยามประจำหมู่บ้านและช่วยเหลือคณะกรรมการหมู่บ้านตรวจตรา หรือระงับเหตุต่างๆ

ข้อ ๖๒ ผู้ใดในฐานะเป็นเจ้าของบ้าน หรือเป็นเจ้าของมือ หรือผู้เล่น จัดให้มีการเล่นการพนันหรือร่วมเล่นการพนันไม่ว่ากรณีใดๆภายในหมู่บ้าน จะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร และให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อ ๖๓ ผู้ใด ยุยงส่งเสริม สนับสนุนหรือเป็นตัวการก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้าน ที่เป็นการก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือเป็นภัยอันตรายแก่ราษฎรในหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อ ๖๔ ผู้ใดกระทำการหรือก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท ในงานมหรสพ งานประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน

หากการทะเลาะวิวาทนั้นทำให้การจัดงานไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้จนเสร็จงาน ผู้ที่ทำการวิวาทและผู้ให้การสนับสนุนการกระทำจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าจัดงานให้แก่หมู่บ้านหรือเจ้าภาพผู้จัดงานและต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

ข้อ ๖๕ ราษฎรทุกคนในหมู่บ้านมีหน้าที่แจ้งข้อมูลข่าวสารและแจ้งเบาะแส ในกรณีพบเห็นการกระทำความผิดหรือ มีสิ่งผิดกฎหมาย ยาเสพติด ในหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน โดยให้แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทราบโดยทันที โดยจัดให้มีระบบการคัดกรองทางสังคม เพื่อเฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ประกอบด้วย (๑) ผู้เสพยาเสพติด

(๒) ผู้ติดยาเสพติด (๓) ผู้ค้ายาเสพติด (๔) แหล่งพักหรือทางผ่านของยาเสพติด

ผู้ใดพบเห็นการกระทำผิด แต่นิ่งเฉยหรือไม่แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านทราบ ให้ถือเป็นความผิดฐานรู้เห็นเป็นใจหรือยุยงส่งเสริม ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

ข้อ ๖๖ ผู้ใดเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ในฐานะเป็นผู้เสพ ผู้ค้า ผู้จำหน่าย หรือเคยเสพยาและเข้ารับการบำบัดแล้วยังมีพฤติกรรมเกี่ยวกับยาเสพติดอีก ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ให้คำแนะนำตักเตือนและแจ้งเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดำเนินการตามกฎหมายต่อไป หรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านจะพิจารณาเห็นสมควร

ข้อ ๖๗ ให้งดการแจกจ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และห้ามเล่นการพนันในงานศพ งานบวชและงานสำคัญทางศาสนา

ผู้ใดกระทำผิดให้มีโทษปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

ข้อ ๖๘ ห้ามผู้ใดยิงปืนหรือจุดปะทัดหรือดอกไม้เพลิงโดยไม่มีเหตุอันควร ในหมู่บ้าน ชุมชนหรือสาธารณะสถานซึ่งราษฎรได้ใช้ในการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อ ๖๙ ห้ามผู้ใดขับรถเร็ว ส่งเสียงดัง นำพาหวาดเสียวหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายกับราษฎรในหมู่บ้าน

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

ข้อ ๗๐ ผู้ใดดูหมิ่นหรือทำร้าย เจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่และคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ขณะปฏิบัติหน้าที่หรือเพราะเหตุที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ ภายในหมู่บ้าน จะมีโทษ ว่ากล่าวตักเตือนทำทัณฑ์บนและต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

ข้อ ๗๑ ห้ามผู้ประกอบการ ใช้เครื่องมือ เครื่องจักรภายในเขตชุมชนของหมู่บ้าน หรือ ชุดดิน หรือทำการบรรทุกขนดิน วิ่งผ่านในเขตชุมชนของหมู่บ้าน อันก่อให้เกิดเสียงดังก่อความรำคาญ หรือกีดขวางความสะดวก ในระหว่างเวลา ๑๘.๐๐ น. - ๐๖.๐๐ น.

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร **ข้อ ๗๒** ห้ามผู้ใดเข้ามาเรียไรในหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาตตามที่กฎหมายกำหนด หากมีการเรียไรจะต้องแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านทุกครั้ง

ผู้ใดฝ่าฝืนให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือน หากยังกระทำผิดอีกให้แจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อ ๗๓ ห้ามมิให้ผู้ประกอบการค้า จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่นักเรียน และบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ หากฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน และต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

ข้อ ๗๔ คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่สอดส่อง ดูแล มิให้มีการมั่วสุมของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ในร้านเกมส์ภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีพฤติกรรมขัดต่อความสงบเรียบร้อยของ หมู่บ้าน ชุมชน หรือมีพฤติกรรมที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีและกฎหมายบ้านเมือง

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นความรับผิดชอบของผู้ประกอบการร้านเกมส์ ซึ่งคณะกรรมการ หมู่บ้านมีหน้าที่ว่ากล่าวตักเตือน หากมีการฝ่าฝืนอีกจะถือเป็นกรกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร และให้แจ้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการตาม กฎหมาย

ว่าด้วยดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง

ข้อ ๗๕ ให้คณะทำงานด้านอำนวยการ เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๗๖ หมู่บ้านต้องทำการจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเองในระดับหมู่บ้าน เพื่อเป็น เงินกองทุนสำหรับใช้จ่ายในการพัฒนาหมู่บ้านและเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการของ คณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบฯ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนดขึ้นโดยมติ หรือความเห็นชอบของหัวหน้าทุกครอบครัว

ข้อ ๗๗ รายได้ และที่มาของเงินกองทุนพึ่งพาตนเอง

(๑) เงินบริจาค หรือเงินรายได้ ที่ได้มาจากการจัดกิจกรรมการระดมทุนของ ประชาชนในหมู่บ้าน ทุกครอบครัวเช่น ผ้าป่าสามัคคี กิจกรรมการทำบุญตามประเพณีหมู่บ้าน เช่น โตนตา วันสำคัญของคนไทย เช่นวันพ่อ แม่ ฯ การจัดผ้าป่าข้าวเปลือกประจำปี ฯลฯ

(๒) เงินบริจาคโดยปราศจากเงื่อนไขจากผู้มีจิตศรัทธา(เงินบริจาคหน้าเมรุเผาศพ ฯลฯ)

(๓) เงินจัดสรรจากผลกำไร จากการบริหารจัดการกลุ่ม กองทุนฯ องค์กรทาง การเงินภายในหมู่บ้าน ตามอัตรา จำนวนที่กลุ่ม กองทุนฯ องค์กรทางการเงินได้กำหนดไว้

(๔) เงินรายได้จากการจำหน่ายให้เช่า ดอกผล ที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินของหมู่บ้าน

(๕) เงินค่าปรับไหมตามธรรมนูญนี้ ค่าธรรมเนียม ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้ กำหนดไว้

(๖) เงินอุดหนุนของรัฐจากส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๗) เงินอื่น ๆ

ข้อ ๗๘ เงินกองทุนพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านที่ได้รับมาจากรายได้ประเภทใด ๆ แต่ ละครั้ง จะต้องจัดแบ่งไว้เป็นเงินสะสม หรือเงินทุนสำรองของหมู่บ้าน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๒๐ ของ รายได้ที่ได้มาในแต่ละครั้ง ส่วนการใช้จ่ายจากเงินสะสม หรือเงินทุนสำรอง ให้เป็นไปตามระเบียบฯ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนด

ว่าด้วยดีที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.)/ชุมชนเมือง
ด้านกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการคุ้มบ้าน

ข้อ ๗๙ ให้คณะทำงานด้านอำนวยการเป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในด้านนี้

ข้อ ๘๐ ให้หมู่บ้านทำการแบ่งคุ้มบ้าน ตามลักษณะภูมิประเทศ ประเพณีวัฒนธรรม หรือเครือญาติ ตามขนาดและจำนวนที่มีความเหมาะสมแต่ละหมู่บ้าน โดยแต่ละคุ้มบ้านต้องคัดเลือก ประธานคุ้มบ้าน ๑ คน และคณะกรรมการคุ้มบ้านฝ่ายต่างๆตามความเหมาะสมและจำเป็น

ข้อ ๘๑ ให้จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่ กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการ คณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม

ข้อ ๘๑/๑ ให้จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้ เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถ รับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)

ในการจัดตั้ง กม. น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ ของ คณะกรรมการหมู่บ้านและให้มีพิธีปฏิญาณตน รับหน้าที่ตามบัญญัติธรรมนูญหมู่บ้าน

ข้อ ๘๒ ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน แต่งตั้งปลัดหมู่บ้านขึ้นมาหนึ่งคนโดยคัดเลือก จากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะช่วยเหลืองานด้านธุรการของคณะกรรมการหมู่บ้านได้ เป็นอย่างดี

ข้อ ๘๓ ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ปฏิบัติ หน้าที่ตามที่กฎหมาย กำหนด หรือตามที่นายอำเภอมอบหมาย หรือผู้ใหญ่บ้านร้องขอ และมีหน้าที่ ดำเนินการจัดประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของราษฎรในหมู่บ้านเพื่อให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านอย่าง กว้างขวางทั้งนี้ ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการ หมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๕๑

ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกครัวเรือนส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมในการจัด ประชุมของผู้ใหญ่บ้าน หรือการประชุมใหญ่คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือการประชุมที่หน่วยงาน ราชการกำหนดขึ้นหากครัวเรือนใดขาดการประชุมเกิน ๓ ครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันควร จะถือว่าเป็นครัวเรือนที่ขาดคุณสมบัติหรือไม่ให้ความสำคัญกับงานส่วนรวม เมื่อมีการพิจารณาช่วยเหลือจาก กิจกรรมหรืองบประมาณใดๆ จะได้รับการพิจารณาในลำดับท้ายๆหรือดำเนินการตามมาตรการทาง สังคม

ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการคุ้ม บ้าน ให้เบิกจ่ายได้จากเงินกองทุนพึ่งพาตนเอง ตามจำนวนที่คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนด

ข้อ ๘๔ ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน จัดทำรายงานการประชุม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักฐานทางกฎหมายและการบังคับใช้หรือการยืนยันในการดำเนินการในด้านต่างๆ และ นำสรุปรายงานการประชุม ผลการดำเนินงาน และภาพถ่าย(ถ้ามี) เสนอที่ประชุมคณะกรรมการ หมู่บ้านในคราวต่อไป

ข้อ ๘๕ คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน และคณะกรรมการคุ้มบ้าน มี หน้าที่สนับสนุนกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งและมีหน้าที่จัด กิจกรรมสาธารณกุศล และจัดทำระเบียบการเก็บค่าธรรมเนียมจากกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำเงินเข้ากองทุนพึ่งพาตนเอง

ข้อ ๘๖ คณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องบูรณาการหรือประสานงานกับส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด องค์กรภาคเอกชน และประชาชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะต้องประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ในการพัฒนา หมู่บ้านและส่งต่อปัญหาหรือความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามา ช่วยเหลือหรือดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ในการดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการหมู่บ้าน แม้จะได้มอบหมายให้ คณะทำงานด้านต่างๆ หรือคณะกรรมการคุ้มบ้าน หรือบุคคลใดดำเนินการในเรื่องใด ให้ถือว่า คณะกรรมการหมู่บ้านยังคงต้องร่วมรับผิดชอบดำเนินการร่วมกันทุกฝ่ายหรือทุกด้าน เพื่อให้งานมี ประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ

ข้อ ๘๗ ให้จัดทำข้อมูลทางการปกครองและจัดทำป้ายประกาศ เช่น แผนที่เขตการ ปกครอง แผนผังครัวเรือนและสถานที่ ประวัติหมู่บ้าน บุคคลที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บุคคลที่เป็นผู้นำ หมายเลขโทรศัพท์หน่วยงานหรือบุคคลที่จำเป็น หรือ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์

ด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน

ข้อ ๘๘ ให้คณะทำงานด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในด้าน นี้

ข้อ ๘๙ ให้หมู่บ้านจัดทำระบบฐานข้อมูล และระบบสารสนเทศ (Data Base – MIS) ให้ครบถ้วน ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต

ข้อ ๙๐ ให้หมู่บ้านมีแผนพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะ ยาว โดยในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ให้ดำเนินการจัดทำแผนตามความต้องการและสอดคล้อง กับแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง โดยให้ราษฎรในหมู่บ้านมีหน้าที่สนับสนุนการจัด แผนพัฒนาพัฒนาหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน มี หน้าที่ประสานงานในการจัดทำแผนและติดตามผลการดำเนินการตามแผน

ข้อ ๙๑ ให้คณะทำงานด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน ประสานหน่วยงานราชการ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรใดๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการขับเคลื่อนและมีการดำเนินการแ่ง งาน โครงการ หรือกิจกรรมในแผนพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งมีการทบทวนแก้ไขและเสนอแผนในโอกาส ต่อไป ทั้งนี้ สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหมู่บ้าน ต้องนำโครงการ/กิจกรรมในแผนพัฒนา หมู่บ้านไปบรรจุในแผนฯ ๓ ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ด้านการอำนวยความสะดวกและเป็นธรรมของคณะกรรมการหมู่บ้าน (ศูนย์ดำรงธรรม หมู่บ้าน)

ข้อ ๙๒ ให้คณะทำงานด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นเจ้าภาพ รับผิดชอบหลักในด้านนี้

ข้อ ๙๓ ให้มีการจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหรือสถานที่ที่ เห็นสมควร

ข้อ ๙๔ ศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน มีหน้าที่

(๑) เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาททั้งความแพ่งทุกประเภท หรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้พร้อมจัดทำบันทึก เอกสาร รวมทั้งการรายงานตามระเบียบกำหนดโดยถือปฏิบัติตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๓๐

(๒) เป็นศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ของราษฎรในหมู่บ้าน ทำการแนะนำแก้ไข รวมทั้งประสานหรือรายงานหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องหรือศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ด้านการประชาคมหมู่บ้าน

ข้อ ๙๕ ให้คณะกรรมการด้านอำนวยการ เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบหลักในด้านนี้

ข้อ ๙๖ การใดที่เป็นเรื่องผลประโยชน์ของส่วนรวม หรือเป็นกรณีที่มีผลกระทบต่อราษฎรส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน หรือเป็นกรณีที่ต้องใช้บังคับเพื่อให้ราษฎรในหมู่บ้านต้องประพฤติปฏิบัติตามหรือการใดที่มีผู้เห็นสมควรยกขึ้นหารือกับคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน หรือการใดที่ทางราชการสั่งให้นำเข้าที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านนำเรื่องนั้นๆเข้าปรึกษาหารือในที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน

มติหรือความเห็นของที่ประชุมต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือระเบียบคำสั่งของทางราชการ และให้มีสภาพบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตามมติของที่ประชุมประชาคมในเรื่องนั้น

ข้อ ๙๗ การประชุมประชาคมทุกครั้งต้องมีหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปี ขึ้นไป คราวเรือนละ ๑ คน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน หากมีผู้เข้าประชุมไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อนี้ให้ถือว่ายังไม่ครบองค์ประชุมและห้ามดำเนินการประชุม หรือในขณะที่กำลังประชุมกันหากมีผู้ออกจากที่ประชุมไปจนเหลือไม่ครบองค์ประชุมก็ให้การประชุมในขณะนั้นจำเป็นต้องยุติลง

มติที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ให้ถือตามเสียงข้างมากของที่ประชุมหากมีคะแนนเสียงเท่ากันให้มีการทบทวนและหารือใหม่ร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปเหมาะสมและจัดให้มีการลงมติอีกครั้ง

ข้อ ๙๘ ในการประชุมประชาคมทุกครั้งเพื่อให้การปรึกษาหารือเป็นไปด้วยความรอบคอบและป้องกันปัญหาหรือความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น จึงให้ที่ประชุมเลือกบุคคลที่เห็นสมควรจำนวน ๕-๗ คน เพื่อทำหน้าที่ฝ่ายค้านในที่ประชุมโดยให้มีหน้าที่คัดค้านทุกเรื่องที่ปรึกษาหารือพร้อมให้เสนอแนวทางแก้ไขและให้ร่วมรับผิดชอบร่วมปฏิบัติด้วย

ข้อ ๙๙ ให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน กรณีไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือผู้ใหญ่บ้านไม่อยู่ในที่ประชุมก็ให้ที่ประชุมเลือกบุคคลที่เห็นสมควรทำหน้าที่เป็นประธานที่ประชุม และให้ปลัดหมู่บ้านเป็นเลขานุการของที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน โดยมีหน้าที่แจ้งเชิญผู้เข้าประชุม จัดทำระเบียบวาระหรือหัวข้อในการประชุมจัดทำเอกสารให้ผู้เข้าประชุมลงชื่อ บันทึกรายงานการประชุมและงานธุรการอื่นๆที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมาย

จากธรรมนูญ ๙ ดีทำให้เกิด Model คือ

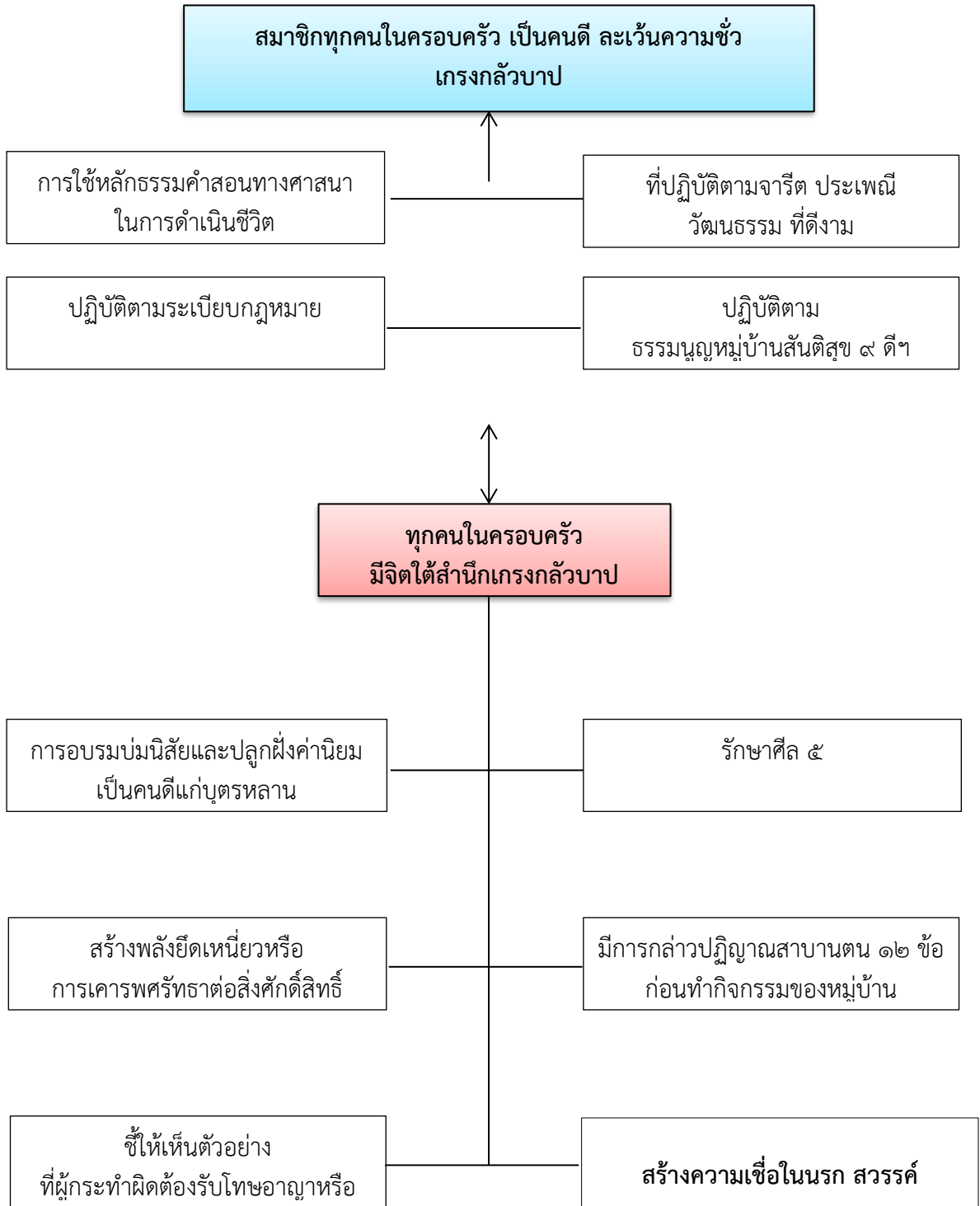
ดีที่ ๑ เป็นคนดี โมเดล กลัวบาป

- ดีที่ ๒ มีปัญญาโมเดล การสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบด้วย ๔ คำถามสร้างสันติสุข
 ดีที่ ๓ รายได้สมดุล โมเดล หมู่บ้านบ้านมีตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย
 ดีที่ ๔ สุขภาพแข็งแรงโมเดล สมาชิกทุกคนรอบครัวออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ
 ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์โมเดล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่นโมเดล สร้างศูนย์รวมจิตใจสร้างพลังยุคเหนี่ยวจิตใจคนในหมู่บ้าน

ให้เป็นหนึ่งเดียว

- ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรมโมเดล ชุมคุ้มครองหมู่บ้าน(ชคบ.) ที่มีศักยภาพ
 ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง โมเดล กองทุนพึ่งพาตนเอง
 ดีที่ ๙ กม.เข้มแข็งโมเดล การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)^{๓๗๔}

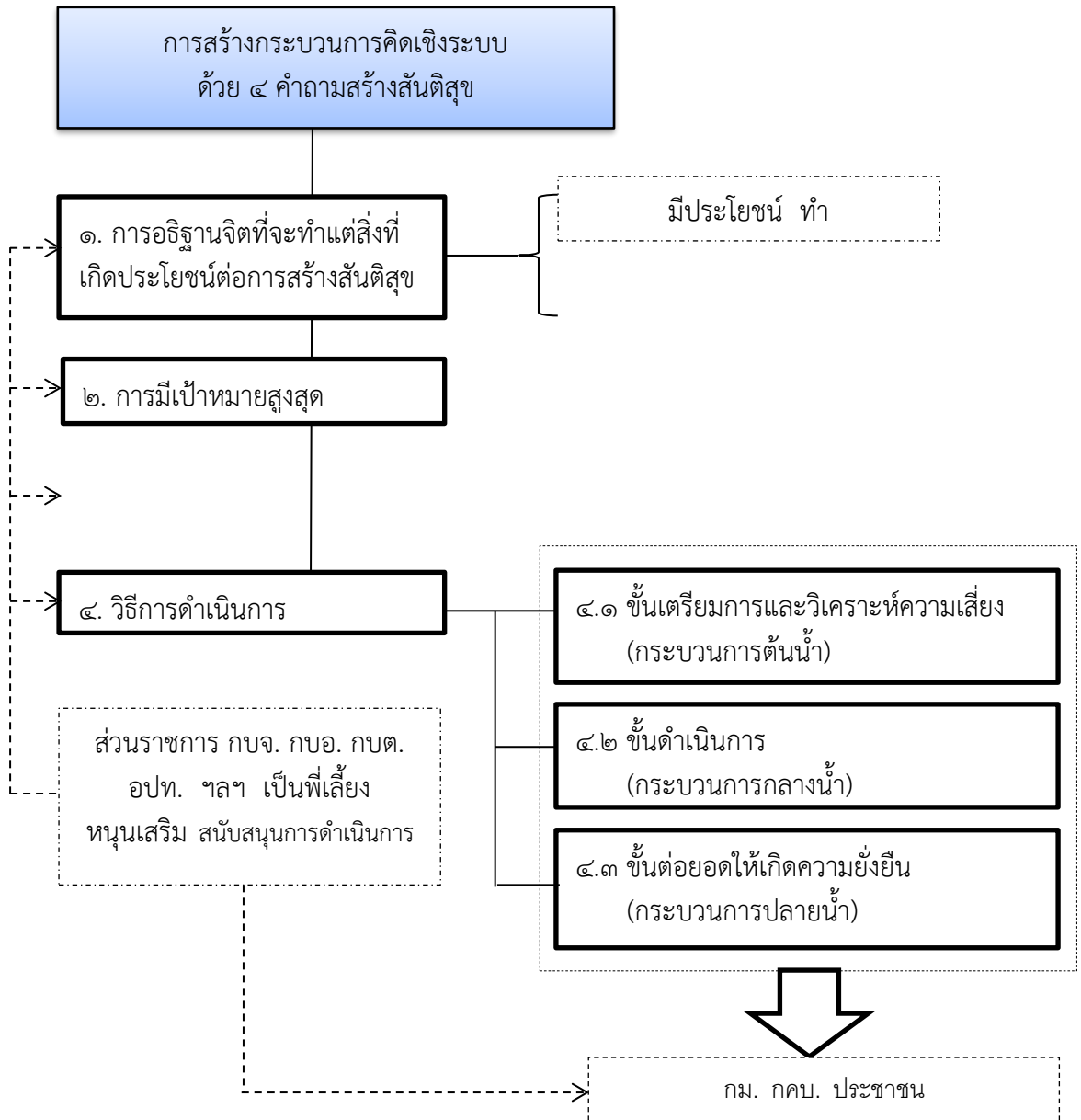
แผนภูมิ ๔.๙ Model ที่ ๑ เป็นคนดี การสร้างจิตสำนึกให้คนเกรงกลัวบาป

แผนภาพที่ ๔.๙ การสร้างจิตสำนึกให้คนเกรงกลัวบาป (กระดุมเม็ดแรก)^{๓๗๕}

^{๓๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘.

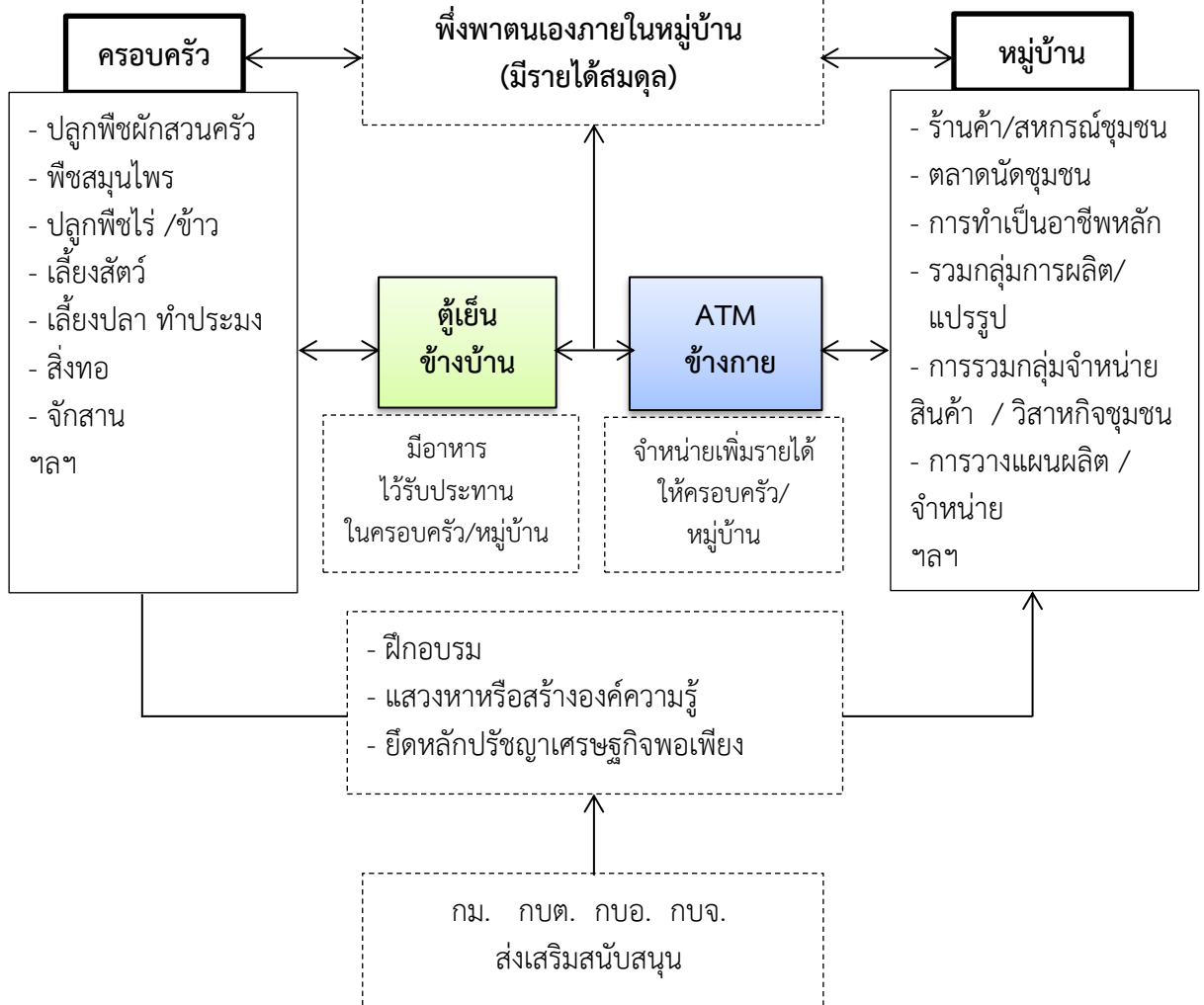
แผนภูมิ ๔.๑๐ Model ดีที่ ๒ มีปัญหา การสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ ด้วย ๔ คำถามสร้างสันติสุข

แผนภาพ ๔.๑๐ ดีที่ ๒ มีปัญหา การสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ ด้วย ๔ คำถามสร้างสันติสุข (กระดุมเม็ดแรก)^{๓๗๖}

^{๓๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๙.

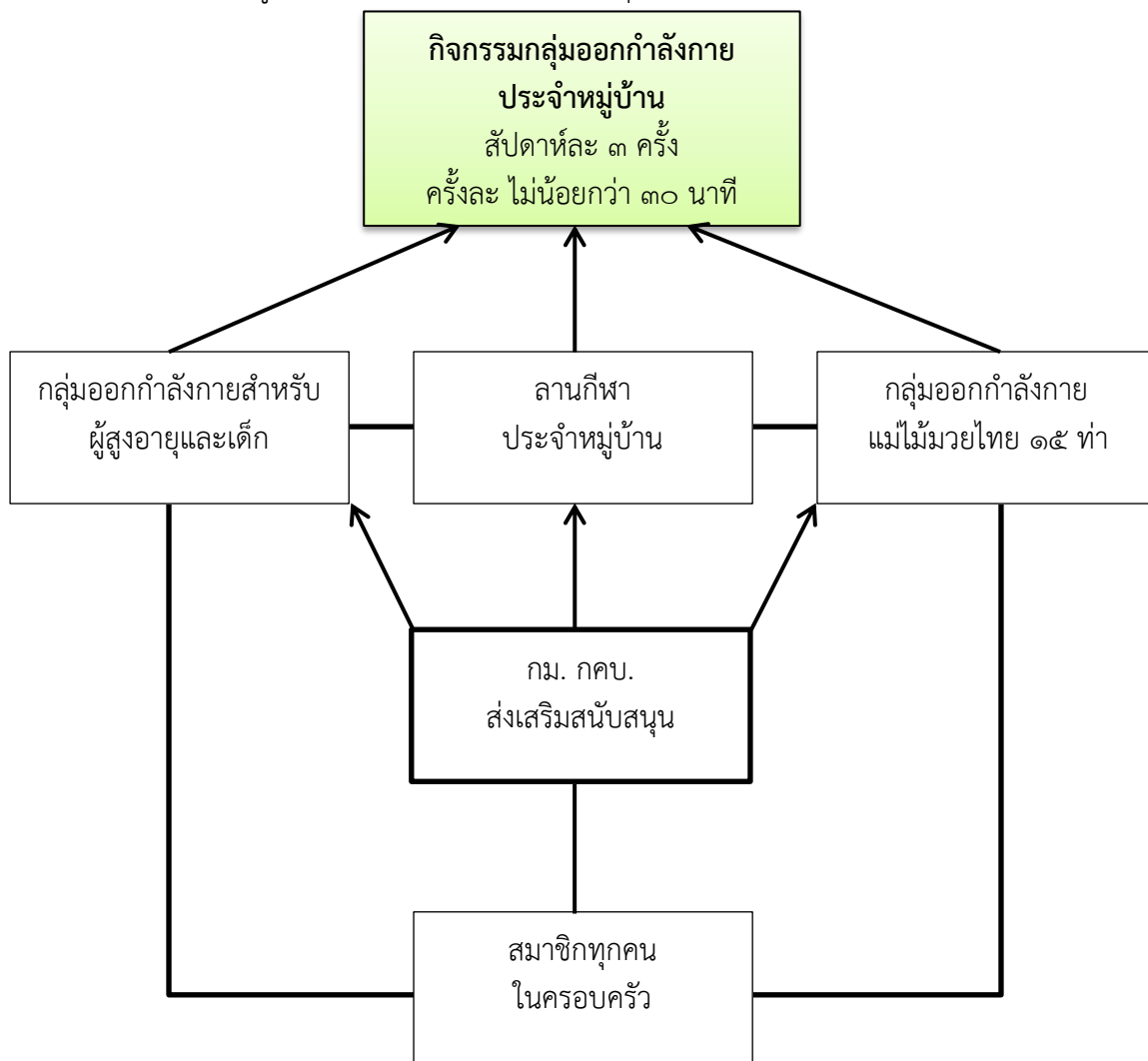
แผนภูมิ ๔.๑๑ Model ดีที่ ๓ รายได้สมดุล หมู่บ้านมีตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย

แผนภาพ ๔.๑๑ Model ดีที่ ๓ รายได้สมดุล หมู่บ้านมีตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้าง

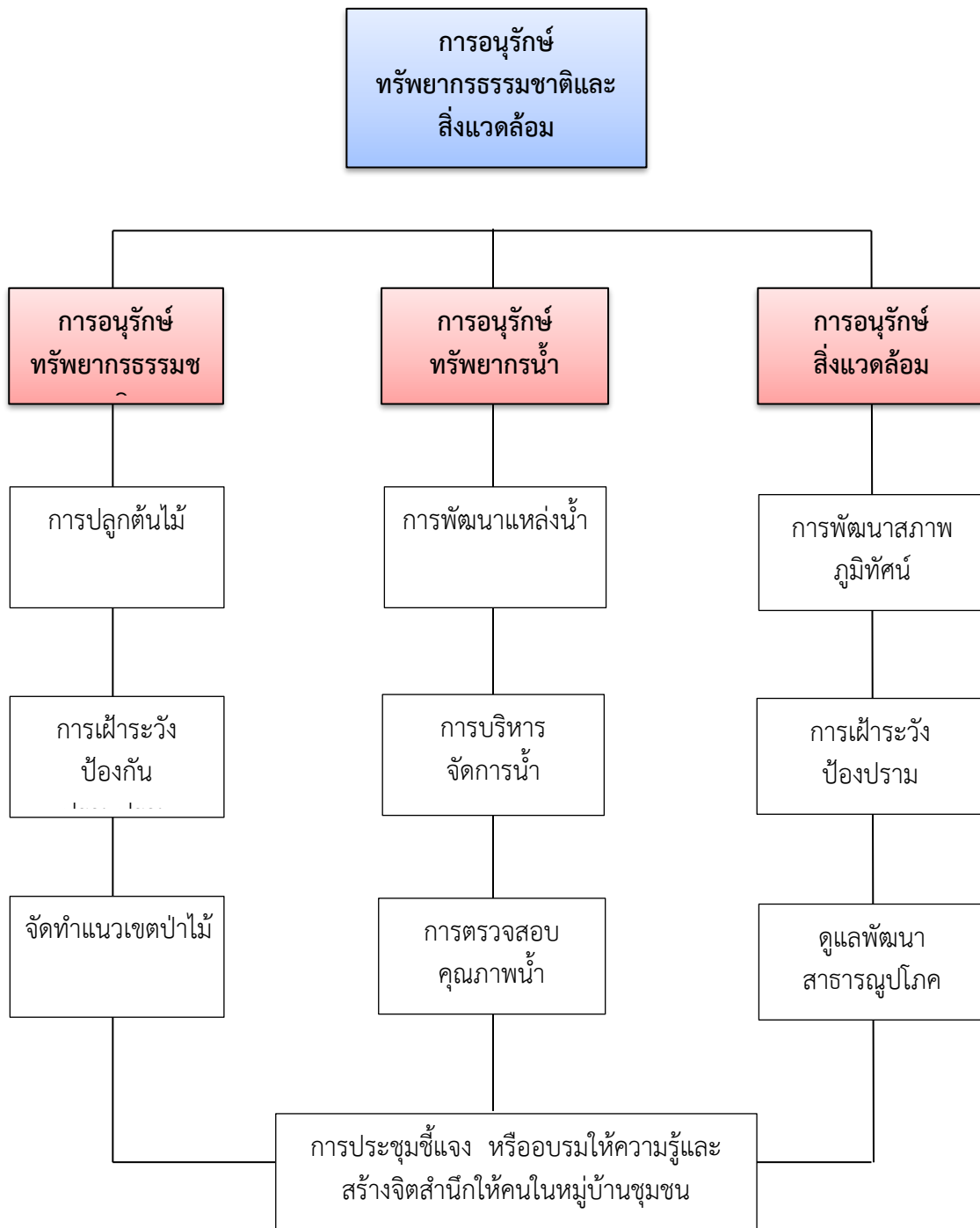
กาย^{๓๗๗}

แผนภูมิ ๔.๑๒ Model ดีที่ ๔ สมาชิกทุกคนครอบครัวออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ

แผนภาพ ๔.๑๒ Model ดีที่ ๔ สมาชิกทุกคนครอบครัวออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ

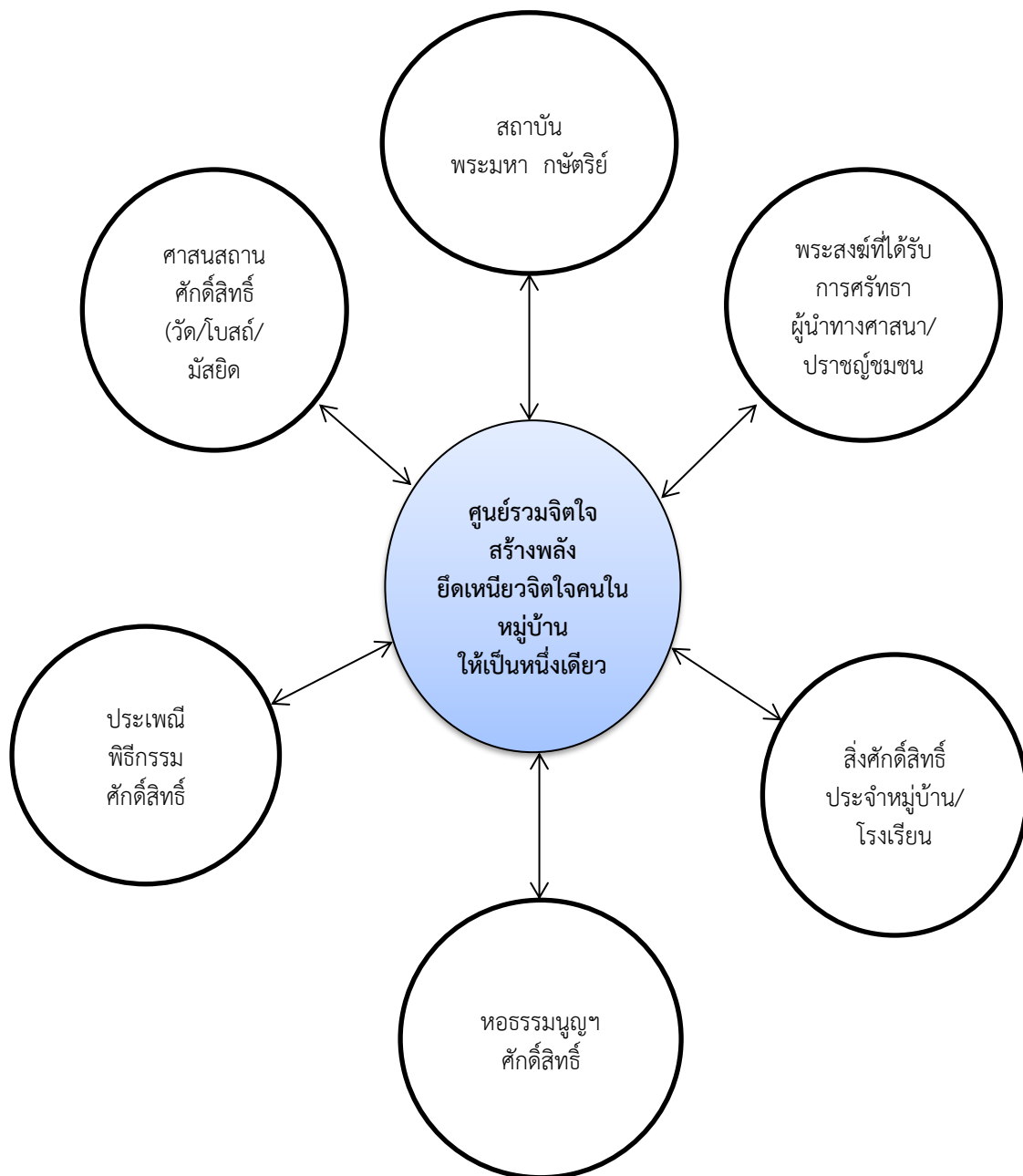
แผนภูมิ ๔.๑๓ Model ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนภาพ ๔.๑๓ Model ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๓๗๘}

^{๓๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒.

แผนภูมิ ๔.๑๔ Model ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น สร้างศูนย์รวมจิตใจสร้างพลังยุคเหนี่ยว
จิตใจคนในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียว

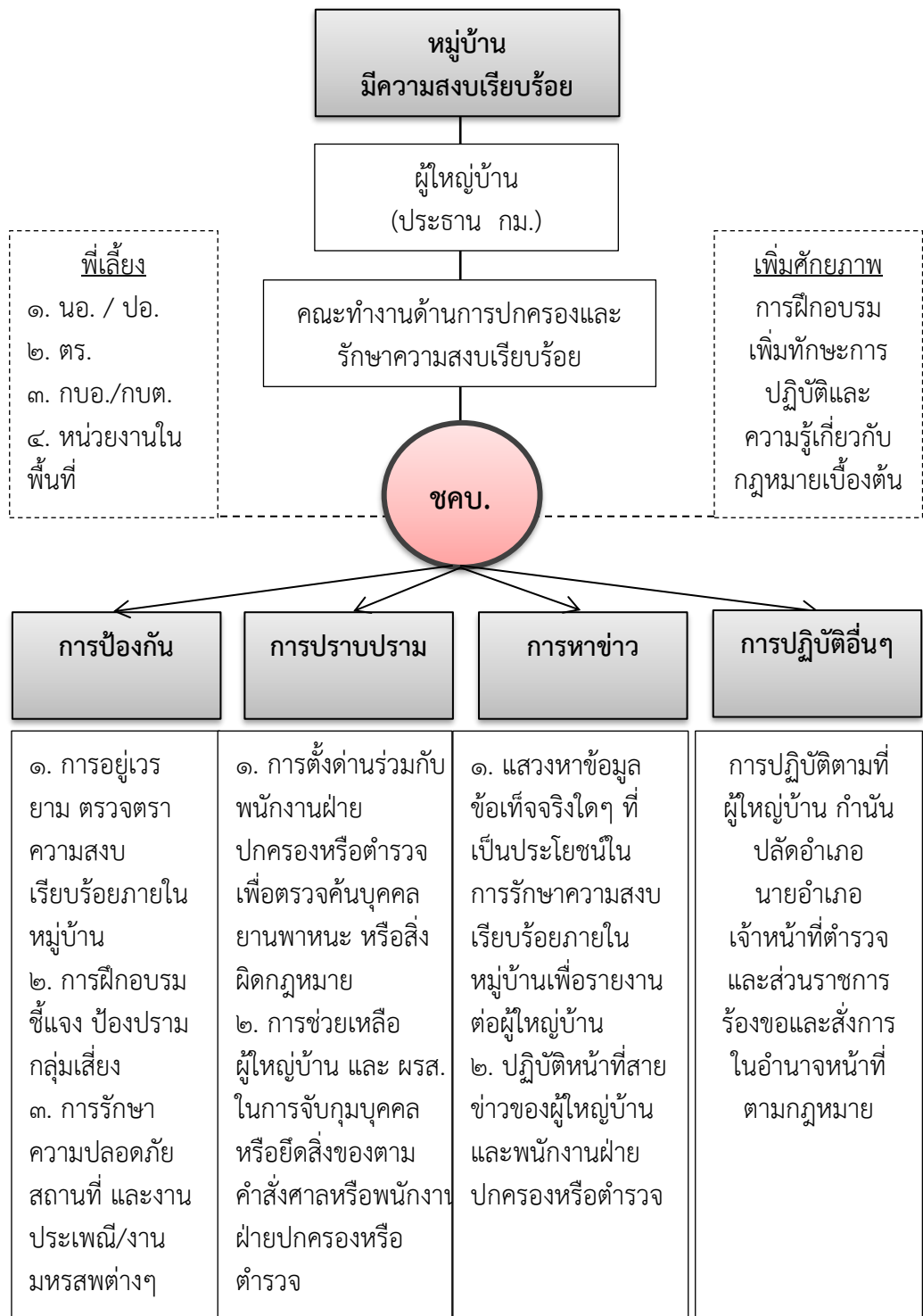

แผนภาพ ๔.๑๔ Model ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น สร้างศูนย์รวมจิตใจสร้างพลังยุคเหนี่ยว
จิตใจคนในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียว^{๓๗๙}

^{๓๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓.

ศักยภาพ

แผนภูมิ ๔.๑๕ Model ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ชุมคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) ที่มี

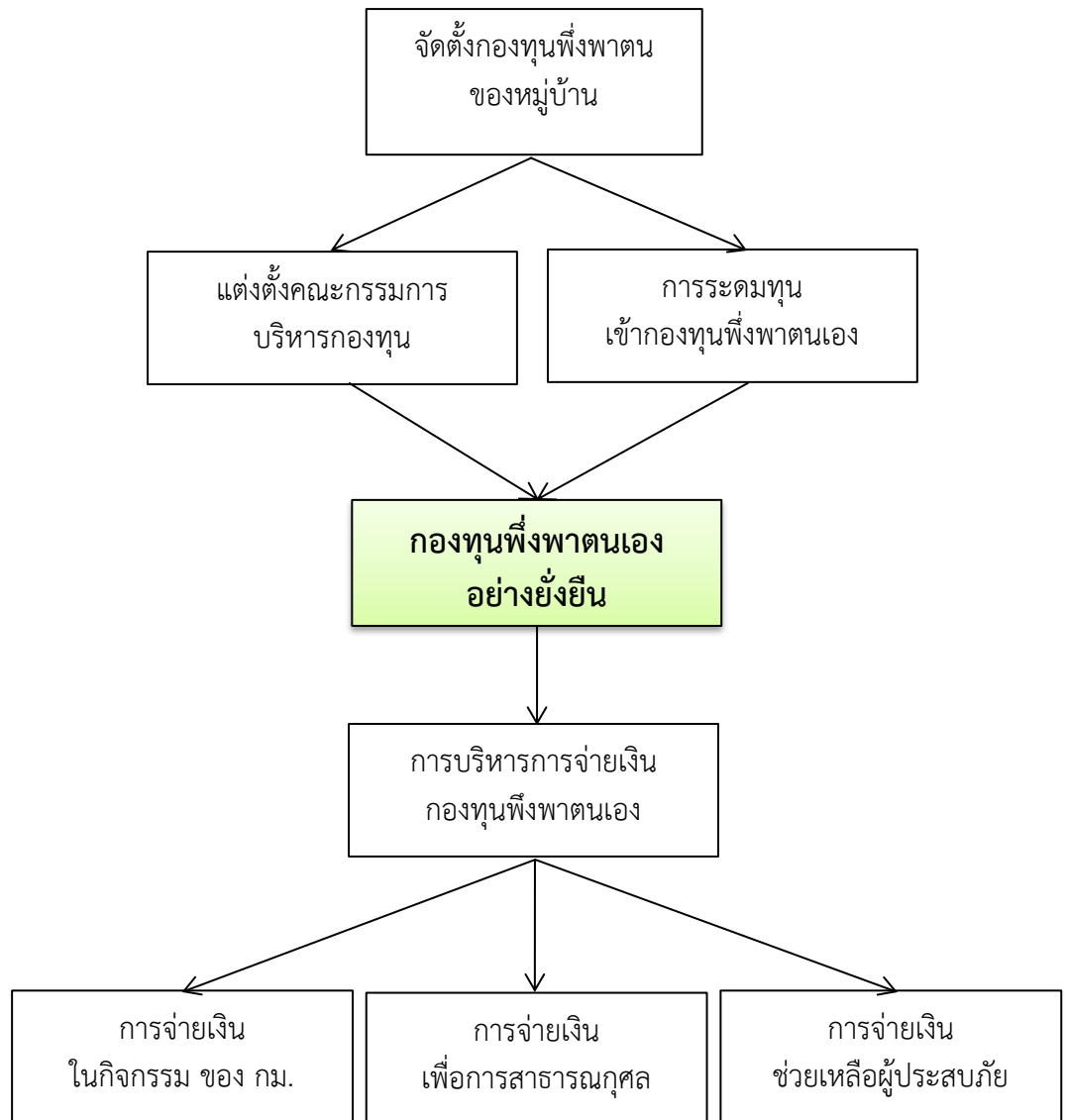

แผนภาพ ๔.๑๕ Model ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ชุมคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) ที่มี

มีศักยภาพ^{๓๘๐}

^{๓๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔.

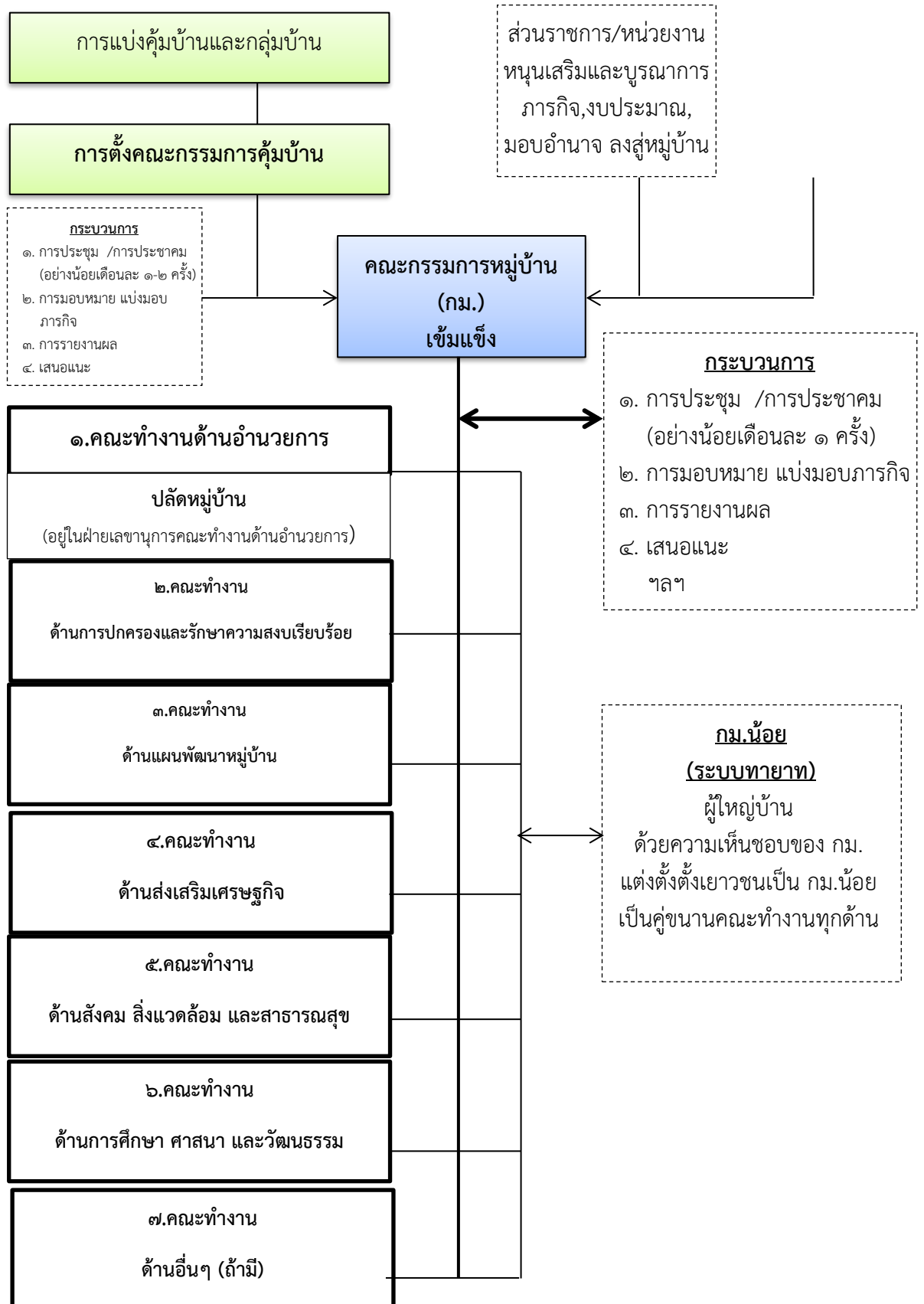
แผนภูมิ ๔.๑๖ Model ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง มีกองทุนพึ่งพาตนเองอย่างเพียงพอต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน

แผนภาพ ๔.๑๖ Model ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง มีกองทุนพึ่งพาตนเองอย่างเพียงพอต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน^{๓๘๑}

^{๓๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

แผนภูมิ ๔.๑๗ Model ที่ที่ ๙ สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน

แผนภาพ ๔.๙ Model ดีที่ ๙ สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กระดุมเม็ดแรก)^{๓๘๒}

แผนภาพ ๔.๙ Model ดีที่ ๙ สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กระดุมเม็ดแรก)^{๓๘๓}

จากแผนภาพ ทั้ง ๙ แผนภาพ สรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตาราง ๔.๒๓ สรุป ๙ ดี

Model	แนวทาง	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
๑ เป็นคนดี การสร้างจิตสำนึกให้คนเกรงกลัวบาป	๑. การใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาในการดำเนินชีวิต ๒. ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย ๓. การอบรมปมนิสัยและปลูกฝังค่านิยมเป็นคนดีแก่บุตรหลาน ๔. สร้างพลังยึดเหนี่ยวหรือการเคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๕. ชี้ให้เห็นตัวอย่างที่ผู้กระทำผิดต้องรับโทษอาญาหรือบาปกรรม	๑. ปฏิบัติตามจารีตประเพณี วัฒนธรรม ที่ดีงาม ๒. ปฏิบัติตามธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ๓. รักษาศีล ๕ ๔. มีการกล่าวปฏิญาณสาบานตน ๑๒ ข้อ ก่อนทำกิจกรรมของหมู่บ้าน ๕. สร้างความเชื่อในนรก สวรรค์	สมาชิกทุกคนในครอบครัว เป็นคนดี ละเว้นความชั่วเกรงกลัวบาป
๒ ๒ มีปัญญา การสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ ด้วย ๔ คำถามสร้างสันติสุข	๑. การอธิฐานจิตที่จะทำแต่สิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อการสร้างสันติสุข ๒. การมีเป้าหมายสูงสุด	๑. มีประโยชน์ทำ ไม่มีประโยชน์ไม่ทำ ๒. ชั้นเตรียมการและวิเคราะห์ความเสี่ยง ๓. ดำเนินการ ๔. ต่อยอดให้เกิดความยั่งยืนโดยส่วนราชการ กบจ. กบอ. กบต. อปท. ฯลฯ เป็นพี่เลี้ยง	มีปัญญา การสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ

^{๓๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

^{๓๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

		หนุนเสริม สนับสนุน การดำเนินการ นำไปสู่ กม. กคบ. ประชาชน	
๓ รายได้สมดุล หมู่บ้าน มีตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย	๑. ตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย มีอาหารไว้ รับประทานใน ครอบครัว/ หมู่บ้าน จากนั้นจำหน่ายเพิ่ม รายได้ให้ครอบครัว/ หมู่บ้าน	๑.- ปลูกพืชผักสวนครัว - พืชสมุนไพร - ปลูกพืชไร่ /ข้าว - เลี้ยงสัตว์ - เลี้ยงปลา ทำประมง - สิ่งทอ - จักสาน ฯลฯ ๒.- ร้านค้า/สหกรณ์ ชุมชน - ตลาดนัดชุมชน - การทำเป็นอาชีพหลัก - รวมกลุ่มการผลิต/ แปรรูป - การรวมกลุ่มจำหน่าย สินค้า / วิสาหกิจ ชุมชน - การวางแผนผลิต / จำหน่าย ฯลฯ ทั้ง ๒ ผ่านการ- ฝึกอบรม - แสวงหาหรือสร้างองค์ ความรู้ - ยึดหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงโดย กม. กบต. กบอ. กบจ. ส่งเสริมสนับสนุน	พึ่งพาตนเองภายใน หมู่บ้าน (มีรายได้สมดุล)
๔ สมาชิกทุกครอบครัว ออกกำลังกายอย่าง สม่ำเสมอ	กิจกรรมกลุ่มออกกำลังกาย ประจำหมู่บ้าน สัปดาห์ละ ๓ ครั้ง	๑.กลุ่มออกกำลังกาย สำหรับผู้สูงอายุและเด็ก ๒. กลุ่มออกกำลังกาย แม่ไม่มวยไทย ๑๕ ท่าที่ ลานกีฬาประจำหมู่บ้าน	สุขภาพแข็งแรง

	ครั้งละ ไม่น้อยกว่า ๓๐ นาที่	โดยสมาชิกทุกคนใน ครอบครัวและกม. กคบ. ส่งเสริมสนับสนุน	
๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	๑. การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ๒. การอนุรักษ์ ทรัพยากรน้ำ ๓. การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	๑. ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติโดยการ ปลูกต้นไม้ การเฝ้าระวัง ป้องกันและปราบปราม จากนั้นจัดทำแนวเขต ป่าไม้ ๒. ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรน้ำโดยการ พัฒนาแหล่งน้ำ มีการ บริหารจัดการน้ำ ตรวจสอบคุณภาพน้ำ ๓. การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมด้วยการ พัฒนาภูมิทัศน์ มีการ เฝ้าระวังป้องปรามและ ดูแลพัฒนา สาธารณูปโภคโดยทั้ง ๓ ข้อนี้ผ่านกระบวนการ ประชุมชี้แจงหรืออบรม ให้ความรู้และสร้าง จิตสำนึกให้คนใน หมู่บ้านชุมชน	สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์
๖ สังคมอบอุ่น สร้าง ศูนย์รวมจิตใจสร้างพลัง ยุคเหนี่ยวจิตใจคนใน หมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียว	ศูนย์รวมจิตใจ สร้างพลัง ยึดเหนี่ยวจิตใจคนใน หมู่บ้าน ให้เป็นหนึ่งเดียว	๑. สถาบัน พระมหากษัตริย์ ๒. พระสงฆ์ที่ได้รับการ ศรัทธาผู้นำทางศาสนา/ ปราชญ์ชุมชน ๓. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำ หมู่บ้าน/โรงเรียน ๔. หอธรรมนุญา ศักดิ์สิทธิ์ ๕. ประเพณี พิธีกรรม	สังคมอบอุ่น สร้าง ศูนย์รวมจิตใจสร้าง พลังยุคเหนี่ยวจิตใจ คนในหมู่บ้านให้เป็น หนึ่งเดียว

		ศักดิ์สิทธิ์ ๖. ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ (วัด/โบสถ์/มัสยิด)	
๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) ที่มีศักยภาพ	๑. การป้องกัน ๒. การปราบปราม ๓. การหาข่าว ๔. การปฏิบัติอื่นๆ	๑. ด้านการป้องกันคือ ๑.๑) การอยู่เวรยาม ตรวจตรา ความสงบ เรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ๑.๒) การฝึกอบรม ชี้แจง ป้องปรามกลุ่ม เสี่ยง ๑.๓) การรักษาความ ปลอดภัยสถานที่ และ งานประเพณี/งาน มหรสพต่างๆ ๒. ด้านการปราบปราม คือ ๒.๑) การตั้งด่านร่วมกับ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจเพื่อตรวจค้น บุคคล ยานพาหนะ หรือ สิ่งผิดกฎหมาย ๒.๒) การช่วยเหลือ ผู้ใหญ่บ้าน และ ผรส. ในการจับกุมบุคคล หรือ ยึดสิ่งของตามคำสั่งศาล หรือพนักงานฝ่าย ปกครองหรือตำรวจ ๓. ด้านการหาข่าวคือ ๓.๑) แสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริงใดๆ ที่เป็น ประโยชน์ในการรักษา ความสงบเรียบร้อย ภายในหมู่บ้าน เพื่อ รายงานต่อผู้ใหญ่บ้าน ๓.๒) ปฏิบัติหน้าที่สาย ข่าวของผู้ใหญ่บ้านและ	หมู่บ้าน มีความสงบเรียบร้อย

		<p>พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ</p> <p>๔. ด้านการปฏิบัติอื่นๆ คือการปฏิบัติตามที่ผู้ใหญ่บ้าน กำหนด ปลัดอำเภอ นายอำเภอ เจ้าหน้าที่ตำรวจและส่วนราชการร้องขอและสั่งการในอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย โดยคณะทำงานด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย คณะทำงานด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยที่มีคณะทำงานด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยทั้ง</p> <p>๔. ข้อนี้ ผ่านพี เลี้ยว จำนวน ๔ หน่วยงาน ได้แก่</p> <p>๑. นอ. / ปอ.</p> <p>๒. ตร.</p> <p>๓. กบอ./กบต.</p> <p>๔. หน่วยงานในพื้นที่ ด้วยการเพิ่มศักยภาพ โดยการฝึกอบรม เพิ่มทักษะการปฏิบัติ และความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้น</p>	
๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง มีกองทุนพึ่งพาตนเอง อย่างเพียงพอต่อการ	จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน	<p>๑. แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน</p> <p>๒. การระดมทุนเข้ากองทุนพึ่งพาตนเอง</p>	ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ โดยมีกองทุนพึ่งพาตนเอง อย่างยั่งยืน

พัฒนาและแก้ไขปัญหา ของหมู่บ้าน		๓. บริหารจัดการจ่าย เงินกองทุนพึ่งพาตนเอง เป็นระบบโดยแบ่ง กองทุน ๓ ส่วนคือการ จ่ายเงินในกิจกรรม ของ กม. การจ่ายเงิน เพื่อการสาธารณกุศล การจ่ายเงิน ช่วยเหลือผู้ประสบภัย	
๙ สร้างความเข้มแข็ง คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)	คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)เข้มแข็งได้แก่ ๑.คณะทำงานด้าน อำนาจการโดยปลัด หมู่บ้าน(อยู่ในฝ่าย เลขานุการคณะทำงาน ด้านอำนาจการ) ๒.คณะทำงานด้านการ ปกครองและรักษา ความสงบเรียบร้อย ๓.คณะทำงาน ด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน ๔.คณะทำงาน ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ ๕.คณะทำงาน ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และสาธารณสุข ๖.คณะทำงาน ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ๗.คณะทำงาน ด้านอื่นๆ (ถ้ามี) โดยการแบ่งคุ้มบ้านและ กลุ่มบ้านและการตั้ง คณะกรรมการคุ้มบ้าน	๑. การประชุม /การ ประชาคม (อย่างน้อย เดือนละ ๑ ครั้ง) ๒. การมอบหมาย แบ่ง มอบภารกิจ ๓. การรายงานผล ๔. เสนอแนะ ๕. ผู้ใหญ่บ้าน ด้วยความเห็นชอบของ กม. แต่งตั้งตั้งเยาวชน เป็น กม.น้อย เป็น คู่ขนานคณะทำงานทุก ด้านโดยส่วนราชการ/ หน่วยงาน หนุนเสริมและบูรณา การภารกิจ,งบประมาณ ,มอบอำนาจ ลงสู่ หมู่บ้าน	ค ณ ะ ก ร ร ม ก า ร หมู่บ้าน (กม.) เข้มแข็ง

ทั้งนี้การขับเคลื่อนธรรมนูญ ๙ ดีจะเป็นไปได้ด้วยดีด้วยองค์ประกอบดังนี้

๑) ปัจจัยด้านผู้นำ ผู้นำถือว่าเป็นบทบาทเป็นอย่างมากในการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้าน นับตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บริหารส่วนราชการ นักปกครองในระดับท้องถิ่นและนักปกครองในระดับท้องถิ่น ทำให้เกิดธรรมนูญสันติสุขเกิดขึ้นทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งในขณะนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ ขับเคลื่อนและกำหนดนโยบายจังหวัดคุณธรรม คือผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ได้กำหนดเป้าหมายสูงสุดในการบริหารจังหวัดคือ “บุรีรัมย์สันติสุขบนความพอเพียง ครอบคลุมเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑” โดยวางแผนการดำเนินงานและการขับเคลื่อนตามตัวแบบการบริหารจัดการรายการจังหวัดบุรีรัมย์ (B-CM: Buriram Case Management Model) กำหนดโครงสร้างการบริหาร และผู้รับผิดชอบหลักในการจัดทำธรรมนูญสันติสุขของชุมชน

๒) คณะกรรมการหมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากและถือเป็นกลไกหลักในการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญสันติสุขของชุมชน ในระดับตำบล และหมู่บ้าน ให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ หมู่บ้านบางแห่งเห็นถึงความสำคัญจึงได้มีการจัดชุด “กม. น้อย” หรือคณะกรรมการหมู่บ้านรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์และปณิธานรวมทั้งภารกิจของคณะกรรมการหมู่บ้านรุ่นเดิม เพื่อให้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการชุดอื่นๆ ที่ทำงานประสานความร่วมมือการขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองของชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (กบจ.) คณะกรรมการบริหารงานอำเภอแบบบูรณาการ (กบอ.) คณะกรรมการบริหารงานตำบลแบบบูรณาการ (กบต.) เป็นต้น

๓) การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน ในการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ซึ่งประกอบด้วย ๑) เป็นคนดี ๒) มีปัญญา ๓) รายได้สมดุล ๔) สุขภาพเข้มแข็ง ๕) สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ๖) สังคมอบอุ่น ๗) หลุดพ้นอาชญากรรม ๘) จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง และ ๙) สร้างความเข้มแข็งให้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) / ชุมชนเมือง (กช.) โดยประชาชนหรือชุมชนจะมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผลตามที่ได้กำหนดร่วมกันและเขียนเป็นธรรมนูญสันติสุขหมู่บ้าน

๔) ความศรัทธาของประชาชนหรือชุมชน ในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนจะมีการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) และมีการจัดกิจกรรมถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความศรัทธาและความตระหนักที่ดีในการปฏิบัติตามแผนชีวิตตามที่ได้กำหนดร่วมกัน โดยเฉพาะแนวคิดที่ชาวบ้าน ชุมชนยึดถือในการปฏิบัติตามธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญ ๙ ดี คือ “การทำดี ละชั่ว กลัวบาป” โดยปลูกฝังจิตสำนึก (Conscious) ให้ชาวบ้านมีสติรู้ตัว รู้ว่ากำลังทำอะไรอยู่หรือกำลังจะทำอะไร

๕) การประเมินผลมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานตามธรรมนูญ ๙ ดี มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินหมู่บ้าน/ชุมชน ตามแนวคิดระบบ (System Approach) โดยพิจารณากิจกรรมต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ กล่าวคือ พิจารณาปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยนำออกอย่างสม่ำเสมอ โดยคณะกรรมการผู้แทนหมู่บ้านทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัดเป็นผู้ทำการประเมิน รวมทั้งยังได้กำหนดสัญลักษณ์ในการประเมินออกเป็นสัดส่วนโดยแบ่งผลการประเมินเป็นอวัยวะส่วนต่างๆ ของช้าง หรือเรียกว่า “ช้างพลายสันติสุข ๙ ดี” หากหมู่บ้านหรือชุมชนใดผ่านการประเมินจะประดับธงช้างหรือช้างพลายสันติสุข ๙ ดี ไว้ในหมู่บ้านหรือชุมชน

นอกจากผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ได้แก่

๑) เกิดกระบวนการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปัจเจกบุคคลและผู้ที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกับเครือข่าย สิ่งหนึ่งก็คือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้และเป็นทุนภายในตัวเอง คือทุกคนมีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์มากขึ้น หลังจากที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีการทำงานร่วมกัน โดยกระบวนการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้คุณและองค์กรได้มีการปรับตัวในการแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ และแนวร่วมใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลให้การทำงานในด้านต่างๆ ของเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒) การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา กลุ่มเครือข่ายที่พยายามผลักดันในการแก้ไขปัญหาภายในกลุ่มองค์กรของตน แต่ส่วนหนึ่งไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากปัญหาที่ประสบอยู่นั้นเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับกลุ่มองค์กรอื่นหรือปัญหาอื่นๆ การรวมกลุ่มและการประสานงานกับภาคีที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา เพราะเป็นการระดมความคิดเห็น และความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งถ้าไม่มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายแล้ว โอกาสในการแก้ไขปัญหาอันนี้อาจไม่ได้รับการตอบสนองเพราะขาดแนวร่วมในการดำเนินงาน

๓) เกิดการพึ่งพาตนเอง เมื่อเครือข่ายมีกระบวนการทำงานที่เข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหาของเครือข่ายได้แล้ว เครือข่ายและสมาชิกในเครือข่ายก็สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ โดยในการพึ่งพาตนเองนั้น เป็นทั้งการพึ่งพาในเรื่องของทุน ทรัพยากร ความรู้ และการจัดการ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายที่ต่อเนื่อง

๔) การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ในสังคมไทยเครือข่ายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เนี่ย มักจะเป็นเครือข่ายในเชิงพื้นที่ ที่ภาคประชาชนได้ร่วมกันก่อตัวขึ้น โดยมองเห็นความสำคัญในการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ ป่า ลุ่ม ซึ่งถ้าหากไม่มีการรวมกลุ่มกัน กระบวนการดังกล่าวอาจไม่เกิดขึ้น และสุดท้ายก็กลายเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข ดังนั้น การรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย จึงถือได้ว่าเป็นความสำเร็จของเครือข่ายในการที่จะร่วมกันพัฒนาและจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นนี้มีพลังขับเคลื่อนในหลายๆ พื้นที่

๕) เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย เป็นพลังของเครือข่ายในการร่วมผลักดันประเด็นปัญหาในเชิงนโยบาย เพราะว่าปัญหาบางปัญหานั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย บางครั้งไม่สามารถที่จะแก้ไขด้วยพลังของเครือข่ายและชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นการเชื่อมประสานกับเครือข่ายและภาคีอื่นๆ จะทำให้เครือข่ายมีอำนาจในการต่อรองที่สูงขึ้น และถ้ายังมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องแล้ว กระบวนการนั้นก็จะเป็นการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในเชิงนโยบายได้

๖) เกิดอำนาจหรือพลัง อำนาจที่แฝงอยู่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กร และเครือข่าย อำนาจหรือการต่อรองนี้จะไม่มีการเกิดขึ้นได้ หากไม่มีการรวมกลุ่มองค์กรต่างๆ เข้าด้วยกัน พลังอำนาจของการรวมกลุ่มนี้บางครั้งอาจไม่ส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรง แต่เป็นพลังหรือประโยชน์ใน

ทางอ้อมที่บรรดากลุ่มหรือเครือข่ายอื่นๆ ให้ความเกรงใจและสามารถนำมาเป็นการต่อรอง ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้

นี่เป็นความสำเร็จของเครือข่ายในทางตรง คือเกิดความสามัคคีที่มีต่อกันของสมาชิกและผู้คนในชุมชน ดังนั้นไม่ว่าเครือข่ายจะมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของตนเองอย่างไร สิ่ง que เครือข่ายควรดำเนินการอย่างยิ่ง คือการสร้างความเป็นมิตรภาพและการพึ่งพาตนเอง ซึ่งปัจจัยทั้งสองประการดังกล่าวจะช่วยให้ภารกิจของเครือข่ายบรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ และผลที่ตามมาของการดำเนินงานตามหลักธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี คือในชุมชนจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านและชุดคุ้มครองหมู่บ้านที่เป็นเครือข่ายในการกำกับดูแลชุมชนอย่างใกล้ชิด และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน คือ ๑) ประชาชนในหมู่บ้านตระหนักถึงภัยคุกคามและบทบาทหน้าที่ของการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ๒) หมู่บ้านมีระบบป้องกันตนเองที่เข้มแข็ง เกิดพลังในการพัฒนา และร่วมแก้ไขปัญหาความรุนแรงในพื้นที่อย่างยั่งยืน ๓) ประชาชนในหมู่บ้านมีความเชื่อมั่นศรัทธา เกิดความไว้วางใจ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ๔) มีรูปแบบชุดคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) ที่มีประสิทธิภาพและสามารถขยายผลไปยังจังหวัดอื่นได้ และ ๖) ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน สามารถบังคับใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากประชาชน

สรุปได้ว่า ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย พบว่าในการขับเคลื่อนคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) /ชุมชนเมือง(กชช.) ให้เข้มแข็ง สามารถปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายหรือการร้องขอจากนายอำเภอ ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ได้วางระบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทำงานให้ กม./กชช. คือ การใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองสันติสุข ๙ ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลานนำมาเป็นกรอบกำหนดความรับผิดชอบ หน้าที่ กรอบการปฏิบัติร่วมกันของคนในหมู่บ้าน/ชุมชนเนื่องจาก

๑. มีอัตลักษณ์ร่วมกัน การมีอัตลักษณ์ร่วมกันนั้นไม่ว่าจะเป็น การสร้างบ้าน อาหาร การกิน วิถีชีวิตประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อ

๒. มีกิจกรรมร่วมกัน ผ่านกิจกรรมของครอบครัว ชุมชนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมร่วมคิดร่วมทำและร่วมเรียนเพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความเชื่ออดีตสู่ปัจจุบันเพื่อการพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐฯ เทศบาล โรงเรียน วัด คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจในการจัดกิจกรรมต่างๆ

๓. ขับเคลื่อนธรรมนูญ ๙ ดีด้วยพลังบวร โดยบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยต้องมียอดประกอบคือ ผู้นำดี คนมีส่วนร่วม มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน มีจิตสำนึกรักชุมชน

๔.๔.๒ การแนวทางการเสริมสร้างค่านิยมค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย

การเสริมสร้างค่านิยมการทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย

๑. ครอบครัว มีการสร้างความตระหนักในธรรมนุณ ๙ ดี การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทุกครอบครัวเขียนผังครอบครัวของตัวเอง สอนให้ลูกมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักหน้าที่ของตนเอง มีแบบอย่างที่ดี มีแรงบันดาลใจ มีความรักความผูกพันในครอบครัว ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์และการประชุมสัมมนา ดังนี้

“ถ้าทุกครอบครัวเขียนผังครอบครัวของตัวเอง แล้วนำมาต่อกันเหมือนต่อจิ๊กซอว์ จะได้ภาพผังเครือญาติขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกครบทุกคน แนวคิดนี้เป็นจริงได้ไม่ยากเพราะปัจจุบันมีอินเทอร์เน็ตที่ทุกคนใช้ในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว สิ่งที่ต้องการเพิ่มคือเครื่องมือสร้างผังครอบครัวและเชื่อมผังครอบครัวเข้าด้วยกัน”^{๓๘๔}

“การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติหากอยากรู้ว่าในแปดชุมชนนี้ พวกเรามีเชื้อสายหรือพันธุกรรมคล้ายกันหรือไม่ ย้อนไปดูบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชนของตนเอง”^{๓๘๕}

“คงจะเป็นเรื่องยากมากในการสร้างเครือญาติทางสังคมโดยเฉพาะปัจจุบันนี้แล้ว หากเราจะสร้างความเป็นญาติพี่น้องร่วมกันก็ไม่คงไม่ใช่เรื่องญาติ แต่การกำหนดข้อตกลงร่วมกันในชุมชน ในการทำกิจกรรมต่างให้เกิดความรัก ความสามัคคีกันในกลุ่ม”^{๓๘๖}

“จะสอนให้ลูกมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักหน้าที่ของตนเองโดยให้เขาทำมาตั้งแต่เด็ก นอกจากนี้เมื่อลูกไม่ทำตามที่สอนก็จะให้เหตุผลว่าที่ทำอยู่ไม่ดี บางครั้งก็มีการลงโทษบ้าง”^{๓๘๗} แม่กับพ่อจะให้ใจดีมาก แต่ก็มีบางครั้งที่เราทำไม่ถูกต้องทำนั้นก็จะดุบ้างแต่การดุของท่านก็จะให้เหตุผลว่าดูเพราะอะไร ก็เข้าใจท่านนะ”^{๓๘๘} หลังเลิกเรียนหนูจะมาช่วยแม่ทำงานครัวเช่นรดน้ำต้นไม้บ้าง ช่วยแม่ทำกับข้าวบ้าง บางที่ยังช่วยพ่อล้างรถเลย หนูชอบช่วยพ่อกว่าเพราะพ่อก็จะมีอะไรแปลกๆ ตลกๆ มาเล่าตอนที่ช่วยท่านประจำ”^{๓๘๙} ภรรยาผมเขาชอบทำอะไรให้กินเขาทำอาหารอร่อย บางวันเห็นลูกมาช่วยแม่ทำกับข้าวก็รู้สึกดีนะที่แม่ลูกเขาช่วยกันมันเป็นสุขของครอบครัว บางทีเห็นเขาเครียดๆ ก็จะหาอะไรมาคุยให้เขาอารมณ์ดีขึ้นก็มีความสุขดีที่ทำให้เขาอารมณ์ดีขึ้นได้”^{๓๙๐} สมาชิกในครอบครัวของเรามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลงภายในบ้าน กฎของบ้านเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัว เช่น กินข้าวเย็นพร้อมกัน หรือจะไปไหนผิดเวลาต้องบอกให้ทราบ หรือเรื่องอื่นๆ ด้วย”^{๓๙๑} ผมมีพ่อกับแม่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเจออะไรหนักๆ แคไหนผมจะคิดถึงท่านก่อน ไม่กล้าทำไม่ดีเพราะว่าผมกลัวว่าพ่อแม่จะเสียใจ ที่สำคัญผมมีพ่อกับแม่เป็นแรงบันดาลใจให้ผมต้องขยันเรียนเพื่อจะทำให้ท่านมีความสุข”^{๓๙๒} สมาชิกในครอบครัวของเราช่วยแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน เช่น ลูกช่วยแม่ขายของ หรือ สามีภรรยาช่วยกันทำงานบ้าน

^{๓๘๔} ประชุมกลุ่มย่อยโดยผู้นำทั้งแปดชุมชน, วันที่ ๒ พฤศจิกายน, ๒๕๖๔.

^{๓๘๕} ประชุมกลุ่มย่อยโดยผู้นำ, วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน, ๒๕๖๔.

^{๓๘๖} ประชุมกลุ่มย่อยโดยผู้นำ, วันที่ ๒ กันยายน, ๒๕๖๔.

^{๓๘๗} สัมภาษณ์ F๓ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๘๘} สัมภาษณ์ G๒ วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๘๙} สัมภาษณ์ G๖๑ วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๙๐} สัมภาษณ์ F๖ วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๙๑} สัมภาษณ์ Y๖ วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๙๒} สัมภาษณ์ B๑ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

โดยให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ให้ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และร่วมกันตัดสินใจใช้จ่ายที่สำคัญของครอบครัว^{๓๙๓}

“พ่อแม่เป็นแรงบันดาลใจให้ผมหาความรู้เพิ่มเติมและฝึกฝนตนเองเพื่อให้ผลการเรียนดีขึ้นเพราะต้องการให้พ่อกับแม่มีความสุข^{๓๙๔} พ่อแม่ปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กไม่ให้ย่อท้อกับงานที่ทำ เมื่อเจองานที่ยากๆ ฉันจะอ่านและฝึกทำหลายๆ ครั้งจนเข้าใจและทำงานจนสำเร็จ^{๓๙๕} พ่อแม่สอนหนูเสมอว่าความพยายามอยู่ที่ไหนความสำเร็จอยู่ที่นั่นหนูเห็นด้วยกับคำพูดของท่าน และนำมาเป็นแนวทางในการเรียนของหนูเลย”^{๓๙๖}

“ผมรู้สึกภูมิใจที่ได้เกิดเป็นลูกของพ่อแม่ พ่อแม่ทำให้ผมมีความเชื่อมั่นเสมอว่าไม่มีอะไรที่ผมทำไม่ได้ถ้าผมมีความตั้งใจ^{๓๙๗} ตอนเป็นเด็กดิฉันจะให้เขาได้แสดงออก เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง^{๓๙๘} หนูเป็นที่พึ่งแก่คนในครอบครัวและเพื่อนๆ ได้เพราะสิ่งที่แม่กับพ่อปลูกฝังมาเลย^{๓๙๙} หนูเป็นคนสำคัญของครอบครัวและเพื่อน เพราะเพื่อนเห็นว่าหนูเป็นคนมีความประพฤติที่ดีงาม ทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเองมากกว่าเพื่อนๆ เปิดเผย ตรงไปตรงมาสามารถบอกข้อบกพร่องของตัวเองให้คนอื่นรับรู้ นอกจากนี้หนูจะให้ความร่วมมือกับกิจกรรมที่ทางครอบครัวจัดขึ้นเสมอเพราะว่าหนูเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว”^{๔๐๐}

๒. ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)ในการจัดตั้ง กม. น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ นอกจากนี้ยังส่งให้ให้ร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ มีกลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชน สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ของตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีสัมมาอาชีพ มีกิจการที่ มั่นคง ชยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และมีการคัดแยกขยะ กำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้

^{๓๙๓} สัมภาษณ์ F๗ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๙๔} สัมภาษณ์ G๑ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๙๕} สัมภาษณ์ B๓ วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐

^{๓๙๖} สัมภาษณ์ G๒ วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๙๗} สัมภาษณ์ B๑ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๙๘} สัมภาษณ์ M๗ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๓๙๙} สัมภาษณ์ G๗ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๔

^{๔๐๐} สัมภาษณ์ G๕ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ดังมีรายละเอียดดังนี้

“ส่งเสริมให้ทุกคนร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน ตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ”^{๔๐๑}

“ส่งเสริมให้ครัวเรือนปลูกพืชผักสวนครัวเลี้ยงสัตว์ การประมง อาชีพเสริมอื่นตามความเหมาะสมของพื้นที่และศักยภาพภายในหมู่บ้านเพื่อการบริโภคหรือการจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพดังกล่าวในหมู่บ้าน โดยรับซื้อสินค้าจากแต่ละครอบครัวเพื่อนำมาจำหน่ายยังร้านค้าสหกรณ์ประจำหมู่บ้านหรือจัดให้มีตลาดนัดในชุมชน หรือตลาดเซราะกราวเพื่อให้มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในหมู่บ้าน หรือการรวมกลุ่มสินค้าต่างๆ ไปจำหน่ายในตลาด เสมือนมี “ตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย” และให้ประสานแหล่งความรู้และแหล่งเงินทุนต่างๆ มาสนับสนุนให้ชุมชน”^{๔๐๒}

“รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ”^{๔๐๓}

“ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน”^{๔๐๔}

“ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า”^{๔๐๕}

“ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน”^{๔๐๖}

^{๔๐๑} สัมภาษณ์. นานี เพ็งพิช. วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๐๒} สัมภาษณ์ นางสาวโสธรา วังค้อนุ. วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๐๓} สัมภาษณ์ พระมหาบุญศักดิ์ สิริปัญญา วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๐๔} สัมภาษณ์ นายสมบุญ ลาจันงค์. วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๐๕} สัมภาษณ์, นายบุญชู แป้นนางรอง, วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๐๖} สัมภาษณ์, นายบุญมา เกตุชาติ, วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

กลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชนในตำบลบ้านยาง ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน^{๔๐๗}

“จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)ในการจัดตั้ง กม.น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการหมู่บ้านและให้มีพิธีปฏิญาณตน รับหน้าที่ตามบัญญัติธรรมนุญหมู่บ้าน”องค์ประกอบที่สะท้อนชุมชน ได้แก่ มีการรักษาสิบทอดภูมิปัญญาความรู้ ที่สืบสานและประยุกต์ได้สอดคล้อง เป็นปึกแผ่น สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น”^{๔๐๘}

“สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ของตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีสัมมาอาชีพ มีกิจการที่ มั่นคง ชยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น กล่าวโดยรวมคือ อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจ เบิกบานร่าเริง ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่รุ่งเรือง ไม่ผลาญพลา มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเฟื้อสละแจกจ่าย ละเอียดลออ ประหยัด ไม่มือบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม มีความพร้อมเพรียง สามัคคี อบอุ่นและเป็นเอกภาพ พร้อมเพรียงกัน ทำงาน เป็นชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด”^{๔๐๙}

“การปลูกผักทานเอง ทำให้นึกถึงเมื่อยี่สิบปีก่อน อยากจะทานอะไรก็เดินไปหลังบ้าน หลังสวนก็เก็บมาทาน แต่ในปัจจุบันนี้ ต้องซื้อกิน บ่งบอกถึงความขี้เกียจของคนเรา แม้กระทั่งตะไคร้ ข่า ใบกระเพราที่ต้องซื้อ ทั้งๆ ที่เราก็มักปลูกเองได้ ทำไม่หันมามองพื้นที่หน้าบ้านของตนเอง ปลูกไว้ในรั้ว ในกระถางดีกว่าไปปลูกไม้ดอกอีก หากเราทำได้ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านเรา ผมว่า อีกไม่นานความอุดมสมบูรณ์แบบธรรมชาติก็จะกลับมาเหมือนสมัยก่อนแน่นอนเลย”^{๔๑๐}

“วิสาหกิจชุมชน ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้ดำเนินการในชื่อโครงการว่า “นาแปลงใหญ่” โดยเปิดโอกาสให้เกษตรกรในชุมชนที่ประสงค์จะเข้ามาเป็นสมาชิกของโครงการ ซึ่งเริ่มแรกมีเกณฑ์กำหนดว่าเกษตรกรที่จะเป็นสมาชิกต้องมีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวน ๑๐ ไร่ขึ้นไป แต่ปัจจุบันนี้เกณฑ์ดังกล่าวได้ยกเลิกแล้ว ถือว่าเป็นการร่วมกลุ่มหรือเป็นเครือข่ายที่ดีและประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี รัฐจึงสนับสนุนงบประมาณให้ซื้อรถไถนาและรถเกี่ยวข้าวมอบให้เป็นสมบัติของวิสาหกิจชุมชนบริการจัดการเอง”^{๔๑๑}

“โครงการเศรษฐกิจนอยร้อยล้าน เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนนำเงินมาฝากออมวันเล็กน้อย โดยนำมาออมไว้กับเจ้าอาวาสวัดโคกเหล็ก เมื่อครบปีถ้านักเรียนจะมาเบิกก็จะมีดอกเบี้ย

^{๔๐๗} สัมภาษณ์, นายปิ เพ็งพิช, วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๐๘} ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๔ กุมภาพันธ์. ๒๕๖๔.

^{๔๐๙} ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๔ กุมภาพันธ์. ๒๕๖๔.

^{๔๑๐} สัมภาษณ์, นายสุพจน์ บุราสิทธิ์. กำนันตำบลตลาดโพธิ์. วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๔๑๑} สัมภาษณ์. นายศิริ จริตรัมย์, หัวหน้าวิสาหกิจชุมชนบ้านโคกเหล็ก อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๔.

ให้ด้วยโดยใช้ทุนส่วนตัว เป็นการฝึกนิสัยการออมให้กับเด็กนักเรียน ที่ประสบผลสำเร็จทุกวันนี้คือมีนักเรียนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก นักเรียนบางคนมีเงินออมประมาณ ๔๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท ถือว่าเป็นจำนวนเงินที่เยอะสำหรับนักเรียนในตามชนบท”^{๔๑๒}

“เจ้าหน้าที่ อสม.ร่วมกับตัวแทนกลุ่มเครือข่ายในแต่ละคุ้มในชุมชนวัดบ้านตลาดโพธิ์จัดทำโครงการธนาคารขยะปลอดสารพิษขึ้นมา โดยวางแนวทางให้แต่ละครัวเรือน เป็นคณะกรรมการทั้งหมด หากพิจารณาแล้วมองว่า ธนาคารขยะปลอดสารพิษ เป็นการแยกขยะที่มีมูลค่าจนถึงขยะที่จะต้องนำไปทิ้งเพื่อทำลาย โดยได้ทำโครงการร่วมกับ สสส.และภาคีเครือข่ายในธนาคารการเกษตรและสหกรณ์อำเภอลำปลายมาศ”^{๔๑๓} “การคัดแยกประเภทของขยะหากประเภทไหนที่ขายได้ก็จะคัดแยกไว้ต่างหากแล้วจะมีรถมารับซื้อถึงบ้าน ส่วนเงินที่ขายได้จะเก็บไว้เป็นทุนในการบริหารจัดการ”^{๔๑๔}

“ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต้องมีส่วนร่วม คือสมาชิกทุกของเครือข่ายต้องมีส่วนร่วมและยอมรับความจริง ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำเพื่อนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วม อันก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่นมีการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันหรือมีการประชุมร่วมกัน ซึ่งผลการของการปฏิสัมพันธ์นี้จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของเครือข่ายเพิ่มขึ้น ถ้าหากชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย เพราะฉะนั้นเมื่อชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐยังมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นเท่าไร ก็จะก่อให้เกิดแนวความคิดในการพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ชุมชนตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชนของตนเอง”^{๔๑๕}

“เมื่อผู้นำและชุมชนได้กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกันแล้ว สิ่งที่จะดำเนินการต่อไปก็คือการลงมือทำ การมีเป้าหมายก็เท่ากับว่าเราได้วางแผนไว้แล้ว เมื่อมีแผนที่ชัดเจนเราก็สามารถที่จะปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จได้ แต่ผู้นำจะต้องมีการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดความกระตือรือร้นด้วยการมีกิจกรรมร่วมกันบ่อยๆ หรือเป็นการเตือนความทรงจำที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน เช่น ธรรมนูญหมู่บ้านที่เราได้สร้างขึ้นและได้ปฏิบัติร่วมกันมาอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังมีข้อไหนบ้างที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือมีการปฏิบัติย่อหย่อนที่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนอยู่ หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยชุมชนเองเราก็ต้องประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหานั้น ไม่ว่าจะป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นๆ ของรัฐเข้ามาช่วยแก้ปัญหาช่วย”^{๔๑๖}

^{๔๑๒} สัมภาษณ์. พระครูปริยัติธรรมวิบูล, เจ้าอาวาสวัดโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๔.

^{๔๑๓} ประชุมกลุ่มย่อย. วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๔๑๔} สัมภาษณ์. น.ส.ญานี จริตรัมย์, บ้านโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๔.

^{๔๑๕} สัมภาษณ์. นายรังสิทธิ วิหกเหิน. วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๑๖} สัมภาษณ์. นางพันธ์ เกตุชาติ, วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

“กระบวนการจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชน ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นของการกำหนดตัวนโยบายรวมถึงนโยบายใดที่ออกมาแล้วจะนำมาสู่ชุมชน จึงเป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงก่อน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอมานั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน เปรียบเสมือนดังหนึ่งปรัชญาที่มีกล่าวว่า “ถ้ามีคนมาขอปลาเราไปรับประทาน พึงอย่าให้ปลาเขาโดยทันทีจงสอนให้เขาจับปลาตัวเอง” เพราะวันหนึ่งนั้นเขาจำต้องยืนด้วยตนเอง จึงจะถือได้ว่าเกิดความมั่นคง ทั้งชีวิต ทรัพย์สินของชุมชน”^{๔๑๗}

“ทุกโมเดลมาจากการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ไม่ได้ยึดเยียด พบปัญหาน้ำขี้ซากจึงใช้วิทยาศาสตร์และข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์พื้นที่เพื่อออกแบบแก้ปัญหาเกิดนวัตกรรมธนาคารน้ำใต้ดินสำหรับเทศบาลตำบลหนองมะโมงถือเป็นตัวอย่าง ทำแล้วได้ผล มีแผนจะขยายผลส่งเสริมกับชุมชนต่างๆโดยประสานกับกระทรวงมหาดไทยนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม”^{๔๑๘}

“กระบวนการจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชน ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นของการกำหนดตัวนโยบายรวมถึงนโยบายใดที่ออกมาแล้วจะนำมาสู่ชุมชน จึงเป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงก่อน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอมานั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน เปรียบเสมือนดังหนึ่งปรัชญาที่มีกล่าวว่า “ถ้ามีคนมาขอปลาเราไปรับประทาน พึงอย่าให้ปลาเขาโดยทันทีจงสอนให้เขาจับปลาตัวเอง” เพราะวันหนึ่งนั้นเขาจำต้องยืนด้วยตนเอง จึงจะถือได้ว่าเกิดความมั่นคง ทั้งชีวิต ทรัพย์สินของชุมชน”^{๔๑๙}

“กระบวนการจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชน ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นของการกำหนดตัวนโยบายรวมถึงนโยบายใดที่ออกมาแล้วจะนำมาสู่ชุมชน จึงเป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงก่อน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอมานั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน เปรียบเสมือนดังหนึ่งปรัชญาที่มีกล่าวว่า “ถ้ามีคนมาขอปลาเราไปรับประทาน พึงอย่าให้ปลาเขาโดยทันทีจงสอนให้เขาจับปลาตัวเอง” เพราะวันหนึ่งนั้นเขาจำต้องยืนด้วยตนเอง จึงจะถือได้ว่าเกิดความมั่นคง ทั้งชีวิต ทรัพย์สินของชุมชน”^{๔๒๐}

คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพดังกล่าวในหมู่บ้าน โดยรับซื้อสินค้าจากแต่ละครอบครัวเพื่อนำมาจำหน่ายยังร้านค้าสหกรณ์ประจำหมู่บ้านหรือจัดให้มีตลาดนัดในชุมชน”^{๔๒๑}

๓. วัด มีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจ ไม่ว่าจะเป็ความเชื่อพิธีกรรม มีการปฏิบัติธรรม ในทุกๆวันพระของทุกเดือน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมในชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดต่อไปนี้

^{๔๑๗} ประชุมกลุ่มย่อย. วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๔๑๘} สัมภาษณ์. นางจำปา โชครัมย์,วันที่ ๕ สิงหาคม,๒๕๖๔.

^{๔๑๙} ประชุมกลุ่มย่อย. วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๔๒๐} ประชุมกลุ่มย่อย. วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๔๒๑} ประชุมกลุ่มย่อยบ้านโคกเหล็ก, วันที่ ๒๓ ตุลาคม. ๒๕๖๔.

“ชุมชนโบราณบ้านตะโค่ง เป็นชุมชนเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า พลังที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชน ปัจจุบันพระครูปริยัติยานุศาสน์ เป็นเจ้าอาวาสนักพัฒนาและมีความรู้ด้านวิชาการ ชุมชนบ้านตะโค่งได้เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านศีลห้ามาช้านานและได้เกิดการปฏิบัติธรรม ในทุกๆวันพระของทุกเดือน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีพลังทางบวกโดยการสวดมนต์ เพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลให้ตนเองและคนในครอบครัว ตลอดระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา วัดบ้านตะโค่งโดยการนำของผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชน ได้ทำประขามติร่วมกันในการเข้าวัดเพื่อสวดมนต์ในวันพระ หากครอบครัวใดไม่สะดวกต้องแจ้งให้ทางผู้นำได้ทราบถึงสาเหตุของการไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง ทั้งนี้เพื่อความเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติเพื่อให้เป็นกิจวัตรของชุมชนบ้านเรา”^{๔๒๒}

“การทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน ถือเป็นหัวใจหลักของความรัก และความสามัคคีของหมู่บ้าน กิจกรรมจิตอาสาในวันสำคัญต่างๆ พระถือว่ามีส่วนสำคัญในการสร้างกิจกรรมขึ้นมาแต่ละครั้ง เพราะท่านเป็นนักพัฒนาและวิสัยทัศน์ที่ไกล เหมือนที่ผ่านมา ทางวัดได้พาทำกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีในช่วงสิ้นปี เพราะมีความเชื่อว่า การสวดมนต์ข้ามปีช่วยให้เรามีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆและการใช้ชีวิตก็จะราบรื่นในปีใหม่ด้วย”^{๔๒๓}

การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนให้เกิดสันติสุขสำเร็จได้เพราะความสามัคคีของประชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแสดงบทบาทในการจัดการต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ต่อไป เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน^{๔๒๔}

“เจ้าอาวาสวัดมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายในชุมชนและตำบล จากการสอบถามข้อมูลเชิงลึก ชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ ศรีททาและเคารพหูชาศาสนา โดยเฉพาะคำสั่งสอนของเจ้าอาวาสทำให้ทุกคนปลูกฝังทัศนคติและแนวธรรมะปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และให้บุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง”^{๔๒๕}

“การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการเพื่อให้เกิดสันติสุขสำเร็จได้เพราะ ความสามัคคีของประชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแสดงบทบาทในการจัดการต้อง อาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ต่อไป เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีกันความ แตกต่าง^{๔๒๖}

“โครงการเศรษฐกิจน้อยร้อยล้าน เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนนำเงินมาฝากออมวันเล็กน้อย โดยนำมาออมไว้กับเจ้าอาวาสวัดโคกเหล็ก เมื่อครบปีถ้านักเรียนจะมาเบิกก็จะมีดอกเบี้ยให้ด้วยโดยใช้ทุนส่วนตัว เป็นการฝึกนิสัยการออมให้กับเด็กนักเรียน ที่ประสบผลสำเร็จทุกวันนี้คือมี

^{๔๒๒} สัมภาษณ์,นายวิทักษ์ โปรยไธสง, วันที่ ๓ กันยายน,๒๕๖๔.

^{๔๒๓} สัมภาษณ์. นายสุชาติ โพธิ์เงิน, วันที่ ๒ กันยายน,๒๕๖๔.

^{๔๒๔} สัมภาษณ์,นายสมรวม กกรัมย์, ผู้ใหญ่บ้านหนองเต็ง,วันที่ ๑ มีนาคม,๒๕๖๔.

^{๔๒๕} สัมภาษณ์,นายศักดิ์สิทธิ์ ละอองดี, วันที่ ๘ มกราคม๒๕๖๔.

^{๔๒๖} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

นักเรียนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก นักเรียนบางคนมีเงินออมประมาณ ๔๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐ บาท ถือว่าเป็นจำนวนเงินที่เยอะสำหรับนักเรียนในตามชนบท”^{๔๒๗}

๔. องค์การภาครัฐในชุมชน สถานศึกษามีส่วนสนับสนุนในการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นทีมงาน อาสาสมัคร (อสม.) เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแล คุ่มครอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังมีรายละเอียดดังนี้

“โรงเรียนได้จัดทำจัดซื้อจัดจ้างอาหารกลางวันโดยเชื่อมต่อโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตการประกอบอาชีพและการพึ่งพาตนเองในช่วงเศรษฐกิจค่อนข้างถดถอย”^{๔๒๘}

นอกจากทางสถานศึกษาจะเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐแล้ว ทางสถานศึกษาสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่”^{๔๒๙}

“ในส่วนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่า และส่งเสริมหมู่บ้านเป็นแหล่งเมืองเก่าที่อนุรักษ์วัฒนธรรมเก่าแก่เพราะตั้งอยู่กับวัดโพธิ์น้อย มีแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ อีกทั้งชุมชนบ้านยางลาวยังมีประวัติความเป็นมาที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่คอยปกป้องรักษาบำรุง ทำความสะอาดบริเวณวัดมาโดยตลอดตั้งแต่มีการสร้างรูปปั้นเหมือนเจ้าเมืองผู้ก่อตั้งชุมชนขึ้นมา ถือว่ามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานคู่กับวัดและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หน่วยงานท้องถิ่นควรจัดแผนให้งบประมาณมาปรับปรุงก่อสร้างให้เป็นพื้นที่เมืองเก่าอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาตัวของชุมชนเองและทำให้ประชาชนมีอาชีพเกี่ยวกับการบริการการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อีกด้วย”^{๔๓๐}

^{๔๒๗} สัมภาษณ์. พระครูปริยัติธรรมวิบูล, เจ้าอาวาสวัดโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช, วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๖๔.

^{๔๒๘} สัมภาษณ์. นายทวีศักดิ์ หาญเสมอ, วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๔๒๙} สัมภาษณ์. นางอนงค์ แก่นอินทร์, วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๔๓๐} สัมภาษณ์. พระศรีปริยัติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์. วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

การเปิดรับฟังความคิดเห็นเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบ ขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง

“การรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ว่า มีความสำคัญมากเพราะปัจจุบันทุกสิ่ง ทุกอย่าง ย่อมเกิดมาจากชุมชนทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนชุมชน แผน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงถือได้ว่า การรับฟังความคิดเห็นนั้นมีความสำคัญมากต่อการดำเนินการในด้านอื่นๆ เพราะสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุด หากทางองค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหามุมชนในด้านต่างๆ ที่ทางชุมชนต้องการ ทั้งเรื่องสาธารณูปโภค การบริหารสาธารณะต่างๆ ทำให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นไป นั้นจึงหมายความว่า การนำนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นลงสู่ชุมชนนั้น ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง”^{๔๓๑}

“องค์การบริหารส่วนตำบล ส่งเสริมให้บุคลากรเจ้าหน้าที่ ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาจิตเพื่อชีวิตที่ดีกว่า เพื่อที่จะได้นำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจและให้เกิดความผาสุกในชุมชน ทั้งนี้ทางวัดได้อบรมและนำพาปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นประชาชนทั่วไป หรือสถานศึกษาที่เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้ผู้นำในด้านจริยธรรม”^{๔๓๒}

“เมื่อหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยอมรับฟังในข้อเสนอหรือความคิดของประชาชน ประชาชนจะมีความเชื่อมั่นต่อหน่วยงานภาครัฐ เพราะบางหน่วยงานมาจัดทำประชาพิจารณ์ในชุมชนแต่ไม่ได้นำข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงของชุมชนไปปฏิบัติเลย คือสักแต่จะทำประชาพิจารณ์แต่ไม่เกิดผลประโยชน์กับชุมชนเลย เมื่อหน่วยงานภาครัฐได้ยึดหลักธรรมาภิบาลก็จะได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงในด้านอื่นๆ ของชุมชนทั้งหมด ซึ่งเรียกได้ว่าชุมชนมีความจริงใจในการเปิดเผยข้อมูลเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาให้ชุมชนเกิดความสันติสุขอย่างยั่งยืน”^{๔๓๓}

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นทีมงาน อาสาสมัคร (อสม.) เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแล คุ่มครอง การจิตสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ได้จัดทำโครงการต่างในชุมชนบ้านหนองเต็ง โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐคือองค์การบริหารส่วนตำบลไพล กำนันตำบลไพล และผู้ใหญ่บ้านอ้ออุดมสิน ในการจัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพดีด้วยการปลูกผักปลอดสารพิษและโครงการต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน^{๔๓๔}

^{๔๓๑} ประชุมกลุ่มย่อย. วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๓๒} สัมภาษณ์, นายบุญเพ็ง สอนประดิษฐ์, วันที่ ๓ มีนาคม, ๒๕๖๔.

^{๔๓๓} สัมภาษณ์. นางส้มออง เอี่ยมรัมย์, วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๓๔} ประชุมกลุ่มย่อย. วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

“มีบางช่วงเวลาที่มีความขัดแย้งได้ปรากฏตัวขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะกลับกลายเป็นความรุนแรง ซึ่งอาจมีสาเหตุพื้นฐานมาจากความไม่เป็นธรรมในสังคม การจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียม ตลอดจนความแตกต่างทางด้านความคิดความเชื่อ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม แม้ทุกฝ่ายจะพยายามแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงเพื่อสร้างสังคมสันติสุข แต่หลายครั้งพบว่าปัญหา ยังคงดำรงอยู่ อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องเหมาะสม หรือการไม่ได้คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ละเลยอัตลักษณ์และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังขาดการเรียนรู้การป้องกัน แก้ไข ตลอดจนหลักการและวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างเหมาะสมหลักพุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นพลังผลักดันและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเกิดสันติสุขได้”^{๔๓๕}

“มีบางช่วงเวลาที่มีความขัดแย้งได้ปรากฏตัวขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะกลับกลายเป็นความรุนแรง ซึ่งอาจมีสาเหตุพื้นฐานมาจากความไม่เป็นธรรมในสังคม การจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียม ตลอดจนความแตกต่างทางด้านความคิดความเชื่อ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม แม้ทุกฝ่ายจะพยายามแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงเพื่อสร้างสังคมสันติสุข แต่หลายครั้งพบว่าปัญหา ยังคงดำรงอยู่ อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องเหมาะสม หรือการไม่ได้คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ละเลยอัตลักษณ์และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยยังขาดการเรียนรู้การป้องกัน แก้ไข ตลอดจนหลักการและวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างเหมาะสมหลักพุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นพลังผลักดันและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเกิดสันติสุขได้”^{๔๓๖}

สรุปได้ว่าการเสริมสร้างค่านิยมนิยม ๙ ดีในสังคมไทย มีกระบวนการคือ

๑. ครอบครัว มีการสร้างความตระหนักในธรรมนุณ ๙ ดี การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทุกครอบครัวเขียนผังครอบครัวของตัวเอง สอนให้ลูกมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักหน้าที่ของตนเอง มีแบบอย่างที่ดี มีแรงบันดาลใจ มีความรักความผูกพันในครอบครัว

๒. ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)ในการจัดตั้ง กม. น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ร่วมร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ มีกลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชน สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ของตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีสัมมาอาชีพ มีกิจการที่ มั่นคง ชยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และมีการคัดแยกขยะ กำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่ที่

^{๔๓๕} ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๔ กุมภาพันธ์. ๒๕๖๔.

^{๔๓๖} ประชุมกลุ่มย่อย วันที่ ๔ กุมภาพันธ์. ๒๕๖๔.

เที่ยวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มิศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน

๓. วัด มีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อพิธีกรรม มีการปฏิบัติธรรม ในทุกๆวันพระของทุกเดือน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมในชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน

๔. องค์กรภาครัฐในชุมชน สถานศึกษามีส่วนสนับสนุนในการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นทีมงาน อาสาสมัคร (อสม.) เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแล คุ้มครอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔.๔.๓ การปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยใน

อนาคต

การปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์พบว่าควรมีการรณรงค์รณรงค์ ๙ ดี อย่างสม่ำเสมอ รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP)อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มิศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ความรู้กับเยาวชน สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกัน

อาชญากรรมระดับตำบล เป็นการแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. ร่วมกับชมรมผู้ใหญ่บ้านในตำบล ร่วมมือภาคีเครือข่ายในการประชุมประจำเดือน โดยกำหนดเป็นผู้เสนอและรายงานผลการปฏิบัติงานตามธรรมนูญหมู่บ้าน ให้ที่ประชุมรับทราบทั้งนี้ทั้งนั้นเรื่องต่างๆ ก็มาจากการประชุมชมรมผู้ใหญ่บ้านระดับตำบล แต่ละวาระก็จะมีการเสนอผ่านเวทีชุมชนตลอด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลซึ่งเป็นเครือข่ายร่วมกันก็จะขับเคลื่อนโครงการตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุข ทีมงานก็จะแบ่งงานกันทำเป็นหมวด เป็นหมู่ โดยเริ่มตั้งแต่ให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพของประชาชน และหลักการส่งเสริมสุขภาพดีไม่มีขาย อยากรู้ต้องทำเอง โดยมีโครงการขยายผลต่อยอดจากมือของพี่น้อง ซึ่งทั้งหมดก็มาจากการทำประชาคมตีผ่านเวทีชุมชนระดับตำบล ที่สอดคล้องกับธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี กำหนดและจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์ของตำบลโดยยึดหลักการธรรมนูญหมู่บ้าน เป็นการบังคับใช้ในระดับชุมชนเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับชุมชนโดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกับชุมชน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข นอกจากนี้กลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชนในตำบลบ้านยาง ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน มีรายละเอียดดังนี้

“รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ”^{๔๓๗}

“ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน”^{๔๓๘}

“ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า”^{๔๓๙}

^{๔๓๗} สัมภาษณ์.นางชมชอบ ทะยานรัมย์, วันที่ ๒๓ ตุลาคม, ๒๕๖๔.

^{๔๓๘} สัมภาษณ์.นางโสพิน เสริมผล, วันที่ ๖ ตุลาคม, ๒๕๖๔.

^{๔๓๙} สัมภาษณ์.นางกนกพร เปกรรัมย์, วันที่ ๑๒ สิงหาคม.๒๕๖๔.

“ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน”^{๔๔๐}

“ชุมชนจะเข้มแข็งได้จะต้องหมั่นให้ความรู้กับเยาวชน เพราะการศึกษาทำให้ บุตรหลานในชุมชนเป็นผู้มีความรู้ และยังมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ และให้ความรู้ทาง ด้านธรรมะ เพื่อพัฒนาจิตใจให้ ประชากรในชุมชนเป็นพลเมืองดีในชุมชน และเป็น พลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป”^{๔๔๑}

องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. ร่วมกับชมรมผู้ใหญ่บ้านในตำบล ร่วมมือภาคีเครือข่ายในการประชุมประจำเดือน โดยกำหนดเป็นผู้เสนอและรายงานผลการปฏิบัติงานตามธรรมนูญหมู่บ้าน ให้ที่ประชุมรับทราบทั้งนี้ทั้งนั้นเรื่องต่างๆ ก็มาจากการประชุมชมรมผู้ใหญ่บ้านระดับตำบล แต่ละวาระก็จะมีการเสนอผ่านเวทีชุมชนตลอด”^{๔๔๒}

“โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลซึ่งเป็นเครือข่ายร่วมกันก็จะขับเคลื่อนโครงการตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุข ทีมงานก็จะแบ่งงานกันทำเป็นหมวด เป็นหมู่ โดยเริ่มตั้งแต่ให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพของประชาชน และหลักการส่งเสริมสุขภาพดีไม่มีขาย อยากได้ต้องทำเอง โดยมีโครงการขยะปลอดภัย จากมือของพี่น้อง ซึ่งทั้งหมดก็มาจากการทำประชาคมตีผ่านเวทีชุมชนระดับตำบล ที่สอดคล้องกับธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี”^{๔๔๓}

ดำเนินการโครงการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล เป็นการแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล^{๔๔๔}

เครือข่ายที่มีบทบาทและมีส่วนร่วมที่สำคัญที่จะทำให้การสร้างเครือข่ายสุขภาพของชุมชนระดับตำบลประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการสร้างภาคีรัฐเป็นผู้สนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณหรือทรัพยากรและด้านวิชาการ คือส่งเจ้าหน้าที่จากสถานบริการสุขภาพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียน เกษตร พัฒนาชุมชน อบต. และเทศบาล มาสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและดำเนินงาน ซึ่งอาจเป็นกลุ่มบุคคล กลุ่มองค์กร หรือกลุ่มเครือข่ายที่มีในชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือ กม. และกลุ่มองค์กรหรือชมรม สมาคมต่างๆ ที่เข้มแข็ง คือมีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมอาชีพหรือกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ในส่วนที่เป็นชมรม อย่างเช่น ชมรม อสม. ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมแม่บ้าน ชมรมสร้างสุขภาพหรือชมรมออกกำลังกาย เป็นต้น ตลอดทั้งกลุ่มแกนนำทางสังคมที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ได้แก่ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ

^{๔๔๐} สัมภาษณ์ นายเชิดชาย โสภรัมย์, วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๔

^{๔๔๑} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๔๒} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๔๓} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๔๔} นายศิริ จิตรีรัมย์

หมู่บ้าน พระภิกษุ และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น การดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย จึงเป็นสิ่งสำคัญ ต่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สอดคล้องกับธรรมนูญหมู่บ้าน^{๔๔๕}

“...กำหนดและจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์ของตำบลโดยยึดหลักการกรมการหมู่บ้าน เป็นการบังคับใช้ในระดับชุมชนเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับชุมชนโดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกับชุมชน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์”^{๔๔๖}

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) นำโดย นายก และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้กำหนดนโยบาย หมู่บ้านพลัง บวร. โดยมีบ้าน วัด โรงเรียน และรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในตำบล หมู่บ้าน และศาสนา โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

“ร่วมมือภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ของตำบล ให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ของตำบลที่วางไว้ในแต่ละปี ในปีงบประมาณ ๒๕๖๔ ตำบลปราสาท จัดทำภาคีเครือข่ายกับเทศบาลตำบลบ้านด่าน ขับเคลื่อนนโยบาย ถนนสะอาด ปราศจากมลพิษ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากเทศบาลเป็นอย่างดี”^{๔๔๗}

“ชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลปราสาท มีการวางกรอบนโยบายสร้างเครือข่ายภาคี สอดรับกับนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยการประชาสัมพันธ์ให้แต่ละชุมชนในเขตของตนเองรับผิดชอบคอยประกาศหรือบอกข่าวสารผ่านหอกระจายข่าวในแต่ละวัน เพื่อให้พี่น้องในหมู่บ้านเกิดการเข้าใจตรงกันในแต่ละงานที่ทางหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนสิ่งต่างๆ ลงมา”^{๔๔๘}

การแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านจะช่วยให้ผู้นำมีประสิทธิภาพในการบริหารงานในส่วนต่างๆ โดยผ่านกรรมการผู้ไต่ตรง หากแต่การแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านนั้นต้องยึดหลักความเป็นธรรม เอาบุคคลที่ยอมเสียสละเพื่อส่วนรวมมาทำงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง^{๔๔๙}

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จะดีหรือไม่ดีนั้นให้สังเกตที่ผู้นำชุมชน หากผู้นำชุมชนใดเกิดการทุจริตคอร์รัปชั่น ชุมชนนั้นก็เหมือนตายทั้งเป็นไม่มีการพัฒนา^{๔๕๐}

ในการสร้างคณะกรรมการขึ้นมาแต่ละระดับนั้น ต้องมีการวางกรอบในการทำงานว่าแต่ละคนมีหน้าที่ในการรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองมากน้อยเพียงใด โดยลำดับแรกคือการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา และต้องมีแผนการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของแต่ละพื้นที่เพื่อบรรลุวาระในแผนทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อให้การดำเนินงานดำเนินไปด้วยดีบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้^{๔๕๑}

^{๔๔๕} นายวิเลิม พิประณี

^{๔๔๖} สัมภาษณ์. นายวิไล สุดสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง วันที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๔๔๗} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๔๘} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๔๙} สัมภาษณ์. นางลำไผ่ อุตสา วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๕๐} สัมภาษณ์. นางสาวสุวรรณี เรือสุขสุด. วันที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๔๕๑} สัมภาษณ์. นายประสิทธิ์ชัย กำจัดภัย. วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๔.

“มีการแบ่งงาน คือมีการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบให้คนที่เหมาะสมไปปฏิบัติ ตามที่ประชุมและวางแผนไว้ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้และให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการ พัฒนาหมู่บ้านตนเองตามความสามารถ”^{๔๕๒}

“ส่งเสริมศาสนา อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในตำบลบ้านดำนมี ประเพณีที่ชุมชนทั้งตำบลจะต้องร่วมสืบทอดและปฏิบัติคือประเพณีรดน้ำ ดำหัว ซึ่งจัดขึ้นในช่วง สงกรานต์ของทุกปี ซึ่งประเพณีนี้เป็นศิลปวัฒนธรรมประจำของตำบลก็ว่าได้ จุดเด่นของประเพณีคือ ทุกคนได้แสดงความรัก และความสามัคคีต่อกัน บ่งบอกถึงการเป็นอัตลักษณ์ที่เด่นชัดในการเป็นที่ เป็น นื่องกันตำบล”^{๔๕๓}

“ข้อดีของการเปิดกว้างของชุมชนทำให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาคอยเป็นที่ปรึกษาใน เรื่องการกำหนดนโยบายหรือการเสนอโครงการต่างๆ ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสประชาชนเสนอสภาพบริบทหรือข้อเท็จจริงของชุมชนนำเข้าสู่การ จัดทำแผนพัฒนาตำบล เพราะฉะนั้นในส่วนตรงนี้การกำหนดนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็จะตรงกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงภายในชุมชน เมื่อชุมชนได้เห็นผลลัพธ์ตรงนี้ ชุมชนก็จะตระหนัก ถึงถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชนของตนเอง”^{๔๕๔}

“การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบมีระเบียบ ขึ้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัว ชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับ ความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่ แท้จริง ขอยกตัวอย่างเช่นวัดป่านาโพธิ์ เป็นวัดที่อยู่ห่างไกลชุมชน ไม่ค่อยมีคนรู้จักและไม่ค่อยมีคน เข้ามาร่วมกิจกรรมในวัด แต่เราก็ได้จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันนี้มีคนเข้า มาร่วมกิจกรรมภายในวัดเยอะขึ้นเรื่อยๆ เราเองก็ไม่ได้คาดหวังว่าให้เขาเข้ามาร่วมกิจกรรม เพียงแค่ เราปฏิบัติหน้าที่ของเราเป็นปกติอย่างต่อเนื่อง”^{๔๕๕}

“การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากเพราะจะได้แนว ทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาให้ตรงประเด็นกับความต้องการของชุมชนจริงๆ และยังเป็น กระบวนการสร้างเครือข่ายไปสู่การดำเนินการในด้านอื่นๆ ของชุมชนอีกด้วย เป็นการแสดงออกใน ลักษณะที่เรียกว่าเป็นการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม ที่จะต้องให้ ชุมชนได้แสดงเจตจำนงหรือความประสงค์ในสิ่งที่ตนเองอยากให้เกิดขึ้นในชุมชนและพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ”^{๔๕๖} “การระดมความคิดเห็นหรือรับฟังแนวความคิดของประชาชน โดยหน่วยงานภาครัฐหรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นนำมาสู่การเป็นชุมชน ธรรมณูญหมู่บ้าน ๙๓ ซึ่งกฎระเบียบหรือธรรมนูญหมู่บ้านที่ชุมชนเรายึดถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องก็ โดยอาศัยแนวทางประเพณีปฏิบัติ นำมาสู่ธรรมนูญหมู่บ้าน ที่ประชาชนมีส่วนร่วมและได้เสนอ

^{๔๕๒} สัมภาษณ์. นางประวรรณทอง โสณาพูน, วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

^{๔๕๓} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๕๔} สัมภาษณ์. นายบุญเต็ม กัลยาพานิช, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๔.

^{๔๕๕} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๕๖} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

แนวความคิดว่าการอยู่ในชุมชนเดียวกันจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันหรือเคารพกฎกติกาเดียวกัน ด้วยเหตุที่ชุมชนเรามีปฏิบัติตามกฎกติกาเดียวกันจึงทำให้ชุมชนเกิดสันติสุข”^{๔๕๗}

“การเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิดร่วมวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเองนั้น เป็นการสร้างประชาชนให้มีคุณภาพ เนื่องจากเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการทำให้ประชาชนมีความตื่นตัว มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงศักยภาพของชุมชน รวมถึงการเข้าใจในระเบียบวิธีปฏิบัติของภาครัฐที่จะนำไปสู่การหาทางออกร่วมกันของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการร่วมคิดร่วมวิเคราะห์นี้จะสร้างให้ประชาชนมีสำนึกร่วมกัน คือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน แนวทางปฏิบัติหรือกิจกรรมใดที่เกิดขึ้นมาในชุมชนแล้วก็จะสามารถดำเนินต่อไปเรื่อยๆ ยากที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง หรืออาจเรียกได้ว่าชุมชนแห่งการช่วยเหลือแบบระบบเครือญาติ”^{๔๕๘}

กลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดลอมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชนในตำบลบ้านยาง ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน^{๔๕๙}

นอกจากนี้การมีเครือข่ายยังส่งเสริมให้เกิดการปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) เครือข่ายเชิงพื้นที่ เป็นเครือข่ายที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการในการทำงานร่วมกัน เป็นการพัฒนาที่อาศัยหลักธรรมาภิบาลหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นเป้าหมายในการนำทาง ซึ่งเป็นเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนออกจากกัน เพราะจังหวัดบุรีรัมย์เป็นพื้นที่นำร่องแห่งความสำเร็จในเรื่องของการพัฒนาธรรมาภิบาลหมู่บ้าน ซึ่งมีเครือข่ายภาครัฐ ภาคการเมือง และภาคเอกชน เป็นภาคีร่วม กิจกรรมและความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่นี้จะอาศัยพื้นที่ทางกายภาพเป็นฐานในการกำหนดกิจกรรม คือมีการเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายในพื้นที่ให้เข้ามาปรึกษาหารือและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการที่หลากหลาย เช่น มีการกล่าวคำสาบานและกล่าวคำปฏิญาณตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบุรีรัมย์ให้ความเคารพนับถือ

ลักษณะการทำงานของเครือข่ายธรรมาภิบาลหมู่บ้าน ๙ ดี จะมีศูนย์ประสานงานหลักคือศูนย์ธรรมาภิบาลระดับจังหวัด และมีศูนย์ประสานงานย่อยในระดับอำเภอ ตำบล และชุมชน/หมู่บ้าน เพื่อให้เกิดกิจกรรม การสื่อสาร และความเคลื่อนไหว มีแกนนำผู้ประสานงานและคณะทำงานในเครือข่ายมาร่วมผลักดันกิจกรรมให้เครือข่ายย่อยทำงานตามหน้าที่และภารกิจของตน

๒) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการสร้างเครือข่าย โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ คือมุ่งเน้นการจัดการในประเด็นสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมความสัมพันธ์ของเครือข่ายธรรมาภิบาลหมู่บ้าน ๙ ดี จึงเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของหลายๆ ฝ่ายในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ต้องการจะแก้ไขประเด็นปัญหาต่างๆ ให้เกิดสันติสุขในชุมชน และอาศัยเครือข่ายธรรมาภิบาลหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นเครื่องมือในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายในการสร้างโอกาสและการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์แบบพหุ

^{๔๕๗} ประชุมกลุ่มย่อย, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔.

^{๔๕๘} สัมภาษณ์. นางสาวศิริพร ขาดิคำดี. วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๔๕๙} สัมภาษณ์, นายปิ เพ็งพิช, วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ภาคี เครือข่ายเชิงประเด็นนี้จะมีการตั้งชื่อของเครือข่ายที่สื่อความหมายของการทำงาน โดยใช้ชื่อว่า “ธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี”

๓) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ เครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกิจกรรมและการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม คือมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สุขต่อชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์และสังคมระดับประเทศในอนาคต เป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย โดยมีเครือข่ายที่เป็นภาคี คือเครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคการเมือง เครือข่ายธุรกิจเอกชน เครือข่ายคุณธรรม (องค์การมหาชน) เครือข่ายประชาชน เป็นต้น บางเครือข่ายเข้าเป็นภาคีตั้งแต่เริ่มดำเนินการธรรมนูญหมู่บ้าน แต่บางเครือข่ายเข้ามาเป็นภาคีหลังจากที่การดำเนินงานธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า เครือข่ายทั้ง ๓ ประเภทที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เกิดขึ้นโดยอาศัยกิจกรรมการดำเนินงานตามหลักธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ที่มีความต้องการแก้ไขปัญหาให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน ใน ๙ ด้าน คือ ๑) ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ๒) ปัญหาด้านการศึกษา และภูมิปัญญาท้องถิ่น ๓) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ (ความยากจนของประชาชน) ๔) ปัญหาด้านการสาธารณสุข (สุขภาพกายและจิตใจ) ๕) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ๖) ปัญหาสังคมขาดความอบอุ่น ๗) ปัญหาอาชญากรรม ๘) ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการจัดการปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง และ ๙) ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ สรุปลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

๔.๕.๑ การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ทุนทางสังคมบูรณาการวัฒนธรรมที่ส่งผลทางสติปัญญาของชุมชนที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ อย่างยั่งยืนในท่ามกลางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน มีรูปแบบแสดงออกที่หลากหลายภายใต้การกำกับของแนวคิดอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง โดยเฉพาะหลักการทางศีลธรรม จริยธรรม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของชีวิตระดับต่าง ๆ วัฒนธรรมที่กล่าวมานี้จึงเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในอุทยานภูเขาระโดงหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมทางการทำมาหากิน พฤติกรรมทางสังคมหรือการจัดการความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ด้วยกันและระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสิ่งนามธรรมอื่น ๆ มีการพิทักษ์ปกป้องให้เกิดความสืบเนื่องยั่งยืน ผ่านการปฏิบัติ ความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของที่เกิดจากการคิดประดิษฐ์สิ่งของ และการกระทำเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมชุดต่างๆ ตามสภาพการรับรู้ซึ่งแบ่งออกเป็นส่วนๆที่เป็นระบบ๓ระบบคือ

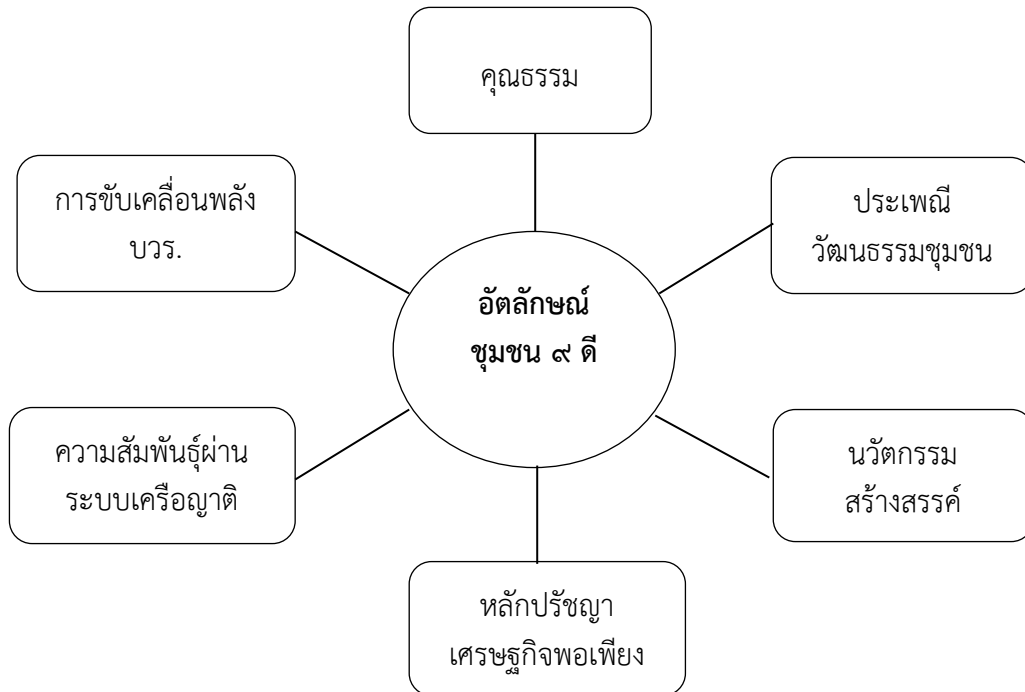
๑ ระบบคุณค่าคือมีศีลธรรมของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มักแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิดที่ให้ความสัมพันธ์กับความเป็นธรรม ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติบนพื้นฐานของความเคารต่อส่วนรวมและเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบคุณค่านี้ในรูปของศาสนา และความเชื่อ

ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น การนับถือผี ซึ่งจะศีลหรือข้อห้ามไม่ให้เกิดการละเมิดเพื่อนมนุษย์และส่วนรวม ทำหน้าที่เสมือนกฎเกณฑ์หรือจารีตปฏิบัติ

๒ ระบบภูมิปัญญา ซึ่งครอบคลุมวิถีคิดของสังคม โดยเฉพาะการจัดการกับความสัมพันธ์ของสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม มักปรากฏให้เห็นในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านทางองค์กรทางสังคมในท้องถิ่น เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานะแวดล้อมเช่นการทอผ้าไหม ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

๓ ระบบอุดมการณ์อำนาจสิทธิของความเป็นอัตลักษณ์ถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติ ที่จะเสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้สร้างสรรค์ ผลิตใหม่ และถ่ายทอดภูมิปัญญาในการพัฒนาสังคมให้เป็นไปตามหลักของศีลธรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมและความยั่งยืนของ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ๙ ดี เป็นการส่งเสริมบทบาทและศักยภาพของชุมชน ผู้นำและคณะทำงานในการร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมรับรู้สถานการณ์ ร่วมวางแผนปฏิบัติการ ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมการประเมินผล การสร้างจิตสำนึกให้รักบ้านเกิด สร้างกิจกรรมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน มีการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการต่อช่องทางเศรษฐกิจโดยพยายามให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง และสร้างอัตลักษณ์โดยการรณรงค์ให้เกิดความรักความสามัคคีกันในสังคมและสารต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอดีโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในแต่ละชุมชน

ลักษณะที่ปรากฏในพื้นที่การศึกษาครั้งนี้ ถือเป็นจุดแข็งและศักยภาพที่สามารถนำชุมชนไปสู่โอกาสของการพัฒนา ซึ่งทุกอย่างมีเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณอุทยานเขากระโดง ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำมาหากิน ความเป็นอยู่ ที่ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในวัฒนธรรมซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ ประกอบกับพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ค่อนข้างสูง ด้วยการมีวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่เหมือนหรือคล้ายกันนั้น ได้ทำให้คนในชุมชนเข้มแข็ง สามัคคี และเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างกลมกลืน อันส่งผลให้เกิดขึ้นของทุนทางสังคม ที่เป็นไปในลักษณะของการช่วยเหลือกันและกัน ส่งผลให้ชาวบ้านมีความร่วมมือในทุกๆกิจกรรมของชุมชนโดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชนและเป็นความพยายามที่จะสืบทอดไปสู่คนรุ่นหลังต่อไปดังสรุปเป็นแผนภาพ

แผนภูมิ ๔.๑๘ แสดงการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ๙ ดีในจังหวัดบุรีรัมย์

๔.๕.๒ การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วยดีที่ ๑ เป็นคนดี ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ๕ ดีที่ ๙ คณะกรรมการหมู่บ้านเข้มแข็ง กิจกรรมที่ใช้คือฉันคือใครในครอบครัวนี้ (กิจกรรมที่ ๒) หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต (กิจกรรมที่ ๓) ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี (กิจกรรมที่ ๔) ต้นแบบที่ดีในครอบครัว (กิจกรรมที่ ๕ โดยมีพฤติกรรมครอบครัวคือ๑) มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวตลอดจนเพื่อนบ้าน มีความเคารพซึ่งกันและกันภายในครอบครัวและชุมชน มีความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ รักจักกัผิดชอบชั่วดี มีจิตสาธารณะ มองโลกในแง่บวก มีการจัดการอารมณ์ ผลของกิจกรรมคือ

๑. เป็นคนดี
๒. มีสิ่งแวดล้อมในครอบครัวที่ดี
๓. ครอบครัวอบอุ่น
๔. ไม่มีความรุนแรงในครอบครัว
๕. ครอบครัวเข้มแข็ง

ดีที่ ๒ มีปัญญา กิจกรรมที่ใช้คือ หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต (กิจกรรมที่ ๓) วางแผนชีวิต วางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖) จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗) มีพฤติกรรมครอบครัว

คือ การส่งเสริมเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เพื่อนร่วมงานเสมอ มีความสุขในการเรียนรู้ ประเมินตนเองอยู่เสมอ แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ผลของกิจกรรมคือ

๑. มีปัญญา
๒. มีความสุข
๓. อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดีที่ ๓ รายได้สมดุล มีกิจกรรมได้แก่ฉันคือใครในครอบครัวนี้(กิจกรรมที่ ๒)

หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต(กิจกรรมที่ ๓) ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี(กิจกรรมที่ ๔) วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖ จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗) รัก รื้ออม รื้อใจ (กิจกรรมที่ ๙) พฤติกรรมครอบครัวมีความพอเพียงประหยัดอดออม มีความขยัน หมั่นเพียร รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ มีการวางแผนการใช้จ่าย ผลของกิจกรรมคือ

๑. มีสภาพการเงินที่มั่นคง
๒. พึ่งพาตนเองได้

ดีที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง กิจกรรมที่ใช้ได้แก่วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖) จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗) เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น(กิจกรรมที่ ๑๐) พฤติกรรมครอบครัวได้แก่กิจกรรมภายในครอบครัวที่เน้นการรับผิดชอบร่วมกัน เช่นการทำความสะอาดบ้าน ร่วมกัน มีการบริหารเวลาในเรื่องการออกกำลังกายร่วมกับครอบครัวอยู่เป็นประจำ ผลของกิจกรรมคือมีสุขภาพแข็งแรงและมีเวลาร่วมกับครอบครัว

ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง กิจกรรมได้แก่วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖) จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗) รู้รัก รื้ออม รื้อใจ (กิจกรรมที่ ๙) เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น(กิจกรรมที่ ๑๐) พฤติกรรมครอบครัวและผลของกิจกรรมได้แก่

๑. มีความพอเพียงประหยัดอดออม
๒. มีความขยัน หมั่นเพียร
๓. รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่
๔. มีการวางแผนการใช้จ่าย
๕. รู้จักเก็บเงินเพื่อซื้อของที่ต้องการ
๖. รู้จักคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม

สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง ๔.๒๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ธรรมบัญญัติ ๙ ดี	กิจกรรม	พฤติกรรมครอบครัว	ผลของกิจกรรม
๑. ดีที่ ๑ เป็นคนดี	๑. ฉันคือใครในครอบครัวนี้ (กิจกรรมที่ ๒)	๑) มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกภายในครอบครัว	๑. เป็นคนดี
๒. ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์	๒. หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต (กิจกรรมที่ ๓)	๒) มีความเคารพซึ่งกันและกันภายในครอบครัวและชุมชน	๒. มีสิ่งแวดล้อมในครอบครัวที่ดี
๓. ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น			๓. ครอบครัวอบอุ่น
๔. ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ๕			๔. ไม่มีความรุนแรงในครอบครัว
			๕. ครอบครัวเข้มแข็ง

<p>๕. ดีที่ ๙ คณะกรรมการหมู่บ้านเข้มแข็ง</p>	<p>๓. ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี(กิจกรรมที่ ๔) ๔. ต้นแบบที่ดีในครอบครัว (กิจกรรมที่ ๕)</p>	<p>๓) มีความซื่อสัตย์ ๔) ความมีน้ำใจ ๕) ความเสียสละ ๖) ความรับผิดชอบ ๗) รักจักผิตชอบชั่วดี ๘) มีจิตสาธารณะ ๙) มองโลกในแง่บวก ๑๐) มีการจัดการอารมณ์</p>	
<p>ดีที่ ๒ มีปัญญา</p>	<p>๑. หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต (กิจกรรมที่ ๓) ๒. วางแผนชีวิต วางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖) ๓. จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗)</p>	<p>๑) การส่งเสริมเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เพื่อนร่วมงานเสมอ ๒) มีความสุขในการเรียนรู้ ๓) ประเมินตนเองอยู่เสมอ ๔) แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ</p>	<p>๑. มีปัญญา ๒. มีความสุข ๓. อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข</p>
<p>ดีที่ ๓ รายได้สมดุล</p>	<p>๑. ฉันคือใครในครอบครัวนี้ (กิจกรรมที่ ๒) ๒. หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต (กิจกรรมที่ ๓) ๓. ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี(กิจกรรมที่ ๔) ๔. วางแผนชีวิต วางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖) ๕. จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗)</p>	<p>๑) มีความพอเพียงประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์ที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย</p>	<p>๑. มีสภาพการเงินที่มั่นคง ๒. พึ่งพาตนเองได้</p>

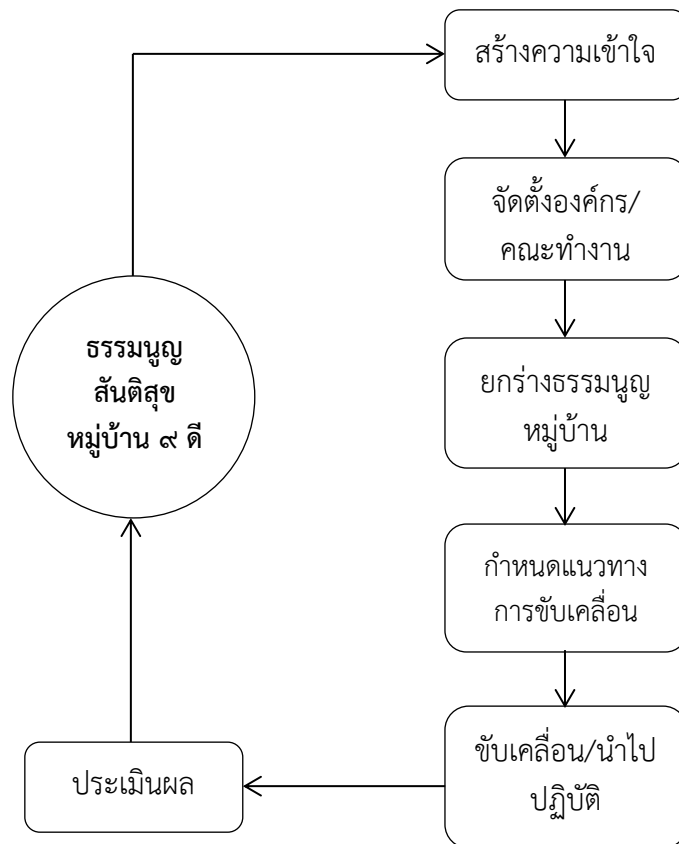
	๖. รู้รัก รู้ออม รู้ใจ (กิจกรรมที่ ๙)		
ดีที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง	๑. วางแผนชีวิต วางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖) ๒. จัดลำดับ ความสำคัญของ ชีวิต (กิจกรรมที่ ๗) ๓. เราจะพา ครอบครัวเรา อบอุ่น(กิจกรรมที่ ๑๐)	๑) มีกิจกรรมภายใน ครอบครัวที่เน้นการ รับผิดชอบร่วมกัน เช่น การทำความสะอาด บ้านร่วมกัน ๒) มีการ บริหารเวลาในเรื่องการ ออกกำลังกายร่วมกับ ครอบครัวอยู่เป็น ประจำ	มีสุขภาพแข็งแรงและมี เวลาร่วมกับครอบครัว
ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพา ตนเอง	๑. วางแผนชีวิต วางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖) ๒. จัดลำดับ ความสำคัญของ ชีวิต (กิจกรรมที่ ๗) ๓. รู้รัก รู้ออม รู้ใจ (กิจกรรมที่ ๙) ๔. เราจะพา ครอบครัวเรา อบอุ่น(กิจกรรมที่ ๑๐)	๑) มีความพอเพียง ประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่น เพียร ๓) รักษาทรัพย์ที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้ จ่าย ๕) รู้จักเก็บเงินเพื่อซื้อ ของที่ต้องการ ๖) รู้จักคุณค่าแท้- คุณค่าเทียม	๑) มีความพอเพียง ประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่น เพียร ๓) รักษาทรัพย์ที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการ ใช้จ่าย ๕) รู้จักเก็บเงินเพื่อซื้อ ของที่ต้องการ ๖) รู้จักคุณค่าแท้- คุณค่าเทียม

๔.๕.๓ กระบวนการสร้างเครือข่ายธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์

กระบวนการสร้างเครือข่ายธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์นั้น เป็นเครือข่ายจัดตั้งที่มีความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐ โดยเป็นแนวคิดของอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพที่ชัดเจน เป็นการทำงานที่มีความต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นเครือข่ายจัดตั้งที่ได้รับการถ่ายทอด ได้รับการชี้แนะที่ดี และการดำเนินงานเป็นขั้นตอน จนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เกิดเป็นความผูกพันระหว่างสมาชิกจนนำไปสู่การพัฒนาเป็น

เครือข่ายที่แท้จริงด้วยพลังบวร คือบ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่ระดับจังหวัดลงมาถึงระดับตำบล ที่ร่วมมือประสานกิจกรรมเป็นเครือข่ายธรรมนุญหมู่ ๙ ดี

แนวทางการสร้างเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์นั้น เริ่มจากการศึกษาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ต้องการแก้ไขปัญหาสังคมของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ด้วยการสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนในวัตถุประสงค์ แก่ประชาชนทุกภาคส่วนในจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อประชาชนมีความเข้าใจหลักการของชุมชนสันติสุข ๙ ดีแล้วจึงมีการจัดตั้งองค์กรและคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ให้ครอบคลุมถึงระดับหมู่บ้าน เป็นที่น่าสังเกตว่าคณะทำงานในระดับจังหวัดแต่มีประชาชนในระดับหมู่บ้านเข้ามาเป็นคณะทำงานด้วย จึงทำให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นในการให้ความร่วมมือทำงานเป็นอย่างดี ถือได้ว่าเป็นหลักการสำคัญที่ผู้นำสามารถดึงศักยภาพของชุมชนเข้ามาเป็นเครือข่ายในการสร้างสรรค์คุณค่าสังคม เมื่อทุกภาคส่วนได้รับคำสั่งเป็นคณะทำงานและทราบถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ต่อจากนั้นก็ให้นำเข้าสู่กระบวนการของการยกร่างระเบียบข้อปฏิบัติสำหรับหมู่บ้าน ที่เรียกว่า “ธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี” ซึ่งได้มาจากการระดมความคิดของคณะทำงานที่มีผู้นำชุมชนหรือประชาชนที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงานร่วมด้วย เพราะผู้นำชุมชนจะเข้าใจถึงปัญหาและวิธีป้องกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตนเองเป็นอย่างดี และได้อาศัยหลักความศรัทธาตามแนวทางพระพุทธศาสนาปฏิบัติโดยการนำธรรมนุญหมู่บ้านที่ผ่านการกลั่นกรองแล้วไปปลุกเสกต่อพระเจ้าใหญ่ วัดหงส์ อำเภอยุทธยาภิบาล ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ประชาชนทั่วไปศรัทธาเพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่ธรรมนุญหมู่บ้าน เมื่อปลุกเสกเสร็จแล้วได้เชิญประชาชนทุกภาคส่วนและผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้าน มารับมอบธรรมนุญหมู่บ้าน พร้อมทั้งมีการกล่าวคำปฏิญาณสาบานตนในการนำธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ ดีไปใช้ด้วย ธรรมนุญหมู่บ้านจะไม่ประสบผลสำเร็จหากขาดการกำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จริงและมีการประเมินผลของการปฏิบัติด้วย จึงกล่าวได้ว่าองค์กรทุกภาคส่วนในจังหวัดบุรีรัมย์ได้เข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนให้ธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี จึงสามารถอธิบายเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๔.๑๙ แสดงกระบวนการสร้างเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี

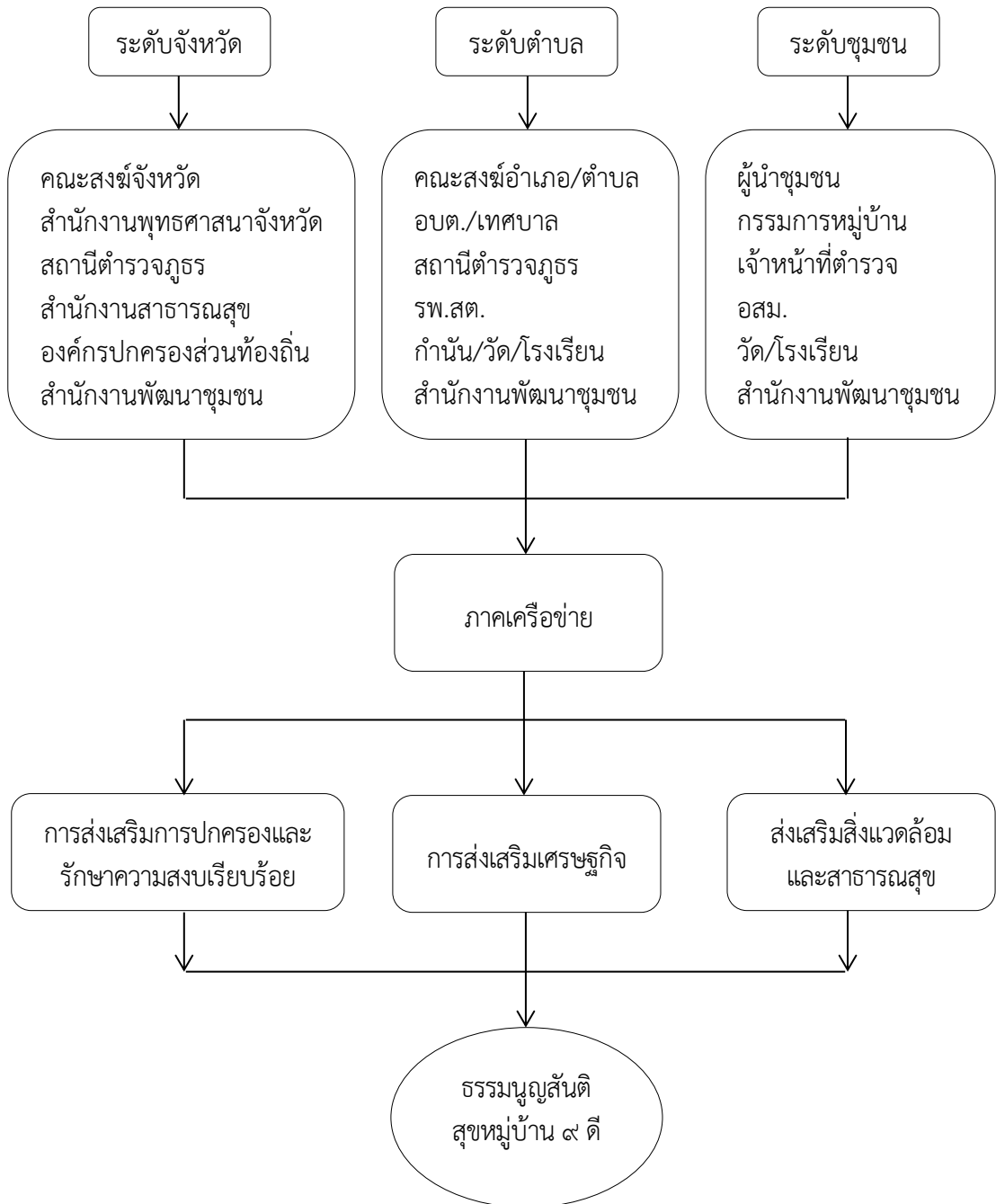
การสร้างรูปแบบเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ มี ๓ ระดับ คือ ระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับชุมชน/หมู่บ้าน

๑) ระดับจังหวัด การสร้างรูปแบบเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นการขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ที่เป็นนโยบายการณรงคืให้ประชาชนรักษาศีล ๕ ซึ่งรับนโยบายมาจากระดับประเทศ ด้วยการส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย คือการอาศัยกฎหมายของหมู่บ้านหรือธรรมนูญสันติสุขหมู่บ้าน เป็นระเบียบข้อบังคับที่ตกลงร่วมกันโดยเฉพาะหากใครทำผิดหรือฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อบังคับจะต้องถูกปรับเป็นเงิน แล้วนำค่าปรับมาสมทบเป็นเงินกองทุนสาธารณประโยชน์ เครือข่ายระดับจังหวัดนี้ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ มีสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เป็นต้น ภาคเอกชน มีองค์กรคุณธรรม (องค์กรมหาชน) และภาคประชาชน มีบริษัท ร้านค้า เป็นต้น จากการเป็นภาคีเครือข่ายขององค์กรต่างๆ จึงนำมาสู่การส่งเสริมเศรษฐกิจ ด้วยการเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานราก เช่นมีวิสาหกิจชุมชน โครงการนาแปลงใหญ่ มีการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษสำหรับรับประทานเองและช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนด้วย นอกจากนี้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สถานีตำรวจภูธร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาได้เข้ามาเป็นเครือข่ายในการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข เช่นมีกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมออกกำลังกาย และกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติด เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่าการสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับจังหวัด ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๕๘ จนถึงปัจจุบัน ที่มีองค์กรหลายหน่วยงานเป็นภาคีเครือข่ายและประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับในปัจจุบันเป็นการดำเนินงานในรูปแบบที่เรียกชื่อว่าชุมชนคุณธรรมและชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาให้มีชุมชนมีสันติสุขที่ยั่งยืน

๒) ระดับตำบล การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับตำบลนั้น เป็นการรับเอาแนวนโยบายการปฏิบัติมาจากระดับจังหวัด ซึ่งระดับตำบลก็เป็นส่วนหนึ่งในคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลหมู่บ้าน ๙ ดี จะเห็นว่าองค์กรในระดับตำบลที่เป็นภาคีเครือข่ายหลักประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบล กำนัน แพทย์ประจำตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล วัด และโรงเรียน ได้มีการร่วมศึกษาวิเคราะห์และเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นหลักการเบื้องต้นของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นตัวชี้วัดอันนำไปสู่ความสำเร็จ บรรดาภาคีเครือข่ายเหล่านี้มีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนมีการสร้างมาตรฐานในการดำเนินชีวิตที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นโดยยึดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เหมาะสมเป็นบรรทัดฐานในการสร้างสันติสุขให้เกิดคุณค่าทางสังคม ด้วยการคัดเลือกตัวแทนจากชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด และร่วมปฏิบัติ

๓) ระดับชุมชน การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ในระดับชุมชน มีผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน วัด โรงเรียน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นแม่ข่ายที่คอยขับเคลื่อนกิจกรรม และมีสำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นพี่เลี้ยงในการประสานงานกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ให้แก่ชุมชน เช่น การจัดโฮมสเตย์ให้ถูกสุขลักษณะ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ช่องทางการตลาดหรือแหล่งจำหน่ายสินค้าชุมชน รวมทั้งการระเบียบวินัยการอยู่ร่วมกันในชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นตัวชี้วัดให้ชุมชนเข้มแข็งและมีความสันติสุขอย่างยั่งยืน สามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๔.๒๐ แสดงการสร้างรูปแบบเครือข่าย ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์

ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างรูปแบบเครือข่ายมี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

๑) ปัจจัยภายใน มีความสำคัญต่อการสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย การกระจายอำนาจภาคประชาชน ได้แก่ ลักษณะชุมชนที่เอื้อต่อการสร้างเครือข่าย สภาพสังคม วัฒนธรรม ของชุมชน จิตสำนึก แกนนำหรือผู้นำที่มีจิตวิญญาน อุทิศตนในการทำงาน ความรู้ ความซื่อสัตย์ องค์กรความรู้ของเครือข่าย ระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน การสร้างภูมิความรู้และการมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

๒) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายรัฐบาล กฎหมาย รองรับสถานะเครือข่าย สภาพเศรษฐกิจ การส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านต่างๆ

จึงกล่าวได้ว่ารูปแบบเครือข่ายธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นเครือข่ายจัดตั้งที่มีลักษณะแบบสมานฉันท์ เพราะวัฒนธรรมชาวจังหวัดบุรีรัมย์จะให้ความสำคัญกับผู้อาวุโส การดำเนินงานของเครือข่ายธรรมนุญหมู่บ้าน จึงต้องใช้พื้นฐานสังคมวัฒนธรรมเข้าร่วมในการดำเนินงาน กล่าวคือ องค์กรภาครัฐต้องเข้ามาช่วยเหลือเป็นพี่เลี้ยง ที่ไม่ใช่การสั่งการ แต่เป็นการทำงานในแบบกัลยาณมิตร เปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็น เรียนรู้และพัฒนาร่วมกัน โดยอาศัยความร่วมมือจากชุมชนในการสร้างพันธมิตรความร่วมมือกัน เป็นตัวเชื่อมโยงการสร้างเครือข่ายชุมชนธรรมนุญหมู่บ้าน ให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมใจเชื่อมั่น เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทตั้งแต่ร่วมคิด ช่วยกันสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชน โดยมีกระบวนการเชื่อมโยงที่ก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายชุมชนธรรมนุญสันติสุขหมู่บ้าน ๙ ดี ขึ้นมาได้ นั้น มีองค์ประกอบ ๔ ประการคือ ๑) องค์กร ๒) บทบาท ๓) กิจกรรม/กระบวนการ และ ๔) ผลลัพธ์ จึงก่อให้เกิดเป็นธรรมนุญสันติสุขหมู่บ้าน ๙ ดี ในระดับจังหวัด และในระดับประเทศต่อไป

๔.๕.๔ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต สรุปล่องค์ความรู้ได้ดังนี้

ตาราง ๔.๒๕ ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย

Model	แนวทาง	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
๑ เป็นคนดี การสร้างจิตสำนึกให้คนเกรงกลัวบาป	๑. การใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาในการดำเนินชีวิต ๒.ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย ๓.การอบรมปมนิสัยและปลูกฝังค่านิยมเป็น คนดีแก่บุตรหลาน ๔. สร้างพลังยึดเหนี่ยวหรือการเคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๕. ชี้ให้เห็นตัวอย่าง	๑.ปฏิบัติตามจารีตประเพณี วัฒนธรรม ที่ดีงาม ๒. ปฏิบัติตามธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ๓. รักษาศีล ๕ ๔. มีการกล่าวปฏิญาณสาบานตน ๑๒ ข้อ ก่อนทำกิจกรรมของหมู่บ้าน ๕. สร้างความเชื่อใน นรก สวรรค์	สมาชิกทุกคนในครอบครัว เป็นคนดี ละเว้นความชั่วเกรงกลัวบาป

	<p>ที่ผู้กระทำผิดต้องรับโทษอาญาหรือบาปกรรม</p>		
<p>๒ ๒ มีปัญหา การสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ ด้วย ๔ คำถาม สร้างสันติสุข</p>	<p>๑. การอธิฐานจิตที่จะทำ แต่สิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อการสร้างสันติสุข</p> <p>๒. การมีเป้าหมายสูงสุด</p>	<p>๑. มีประโยชน์ทำ ไม่มีประโยชน์ไม่ทำ</p> <p>๒. ขึ้นเตรียมการและวิเคราะห์ความเสี่ยง</p> <p>๓. ดำเนินการ</p> <p>๔. ต่อยอดให้เกิดความยั่งยืนโดยส่วนราชการ กบจ. กบอ. กบต. อปท. ฯลฯ เป็นพี่เลี้ยงหนุนเสริม สนับสนุน การดำเนินการ นำไปสู่ กม. กคบ. ประชาชน</p>	<p>มีปัญหา การสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ</p>
<p>๓ รายได้สมดุล หมู่บ้าน มีตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย</p>	<p>๑. ตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย มีอาหารไว้รับประทานในครอบครัว/ หมู่บ้าน จากนั้นจำหน่ายเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว/ หมู่บ้าน</p>	<p>๑.- ปลุกพืชผักสวนครัว</p> <ul style="list-style-type: none"> - พืชสมุนไพร - ปลุกพืชไร่ / ข้าว - เลี้ยงสัตว์ - เลี้ยงปลา ทำประมง - สิ่งทอ - จักสาน <p>ฯลฯ</p> <p>๒.- ร้านค้า/สหกรณ์ชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตลาดนัดชุมชน - การทำเป็นอาชีพหลัก - รวมกลุ่มการผลิต/แปรรูป - การรวมกลุ่มจำหน่ายสินค้า / วิสาหกิจชุมชน - การวางแผนผลิต / จำหน่าย <p>ฯลฯ ทั้ง ๒ ผ่านการ-ฝึกอบรม</p>	<p>พึ่งพาตนเองภายในหมู่บ้าน (มีรายได้สมดุล)</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - แสวงหาหรือสร้างองค์ความรู้ - ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดย กม. กบต. กบอ. กบจ. <p>ส่งเสริมสนับสนุน</p>	
๔ สมาชิกทุกครอบครัว ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ	กิจกรรมกลุ่มออกกำลังกาย ประจำหมู่บ้าน สัปดาห์ละ ๓ ครั้ง ครั้งละ ไม่น้อยกว่า ๓๐ นาที	<ul style="list-style-type: none"> ๑. กลุ่มออกกำลังกาย สำหรับผู้สูงอายุและเด็ก ๒. กลุ่มออกกำลังกาย แม่ไม้มวยไทย ๑๕ ท่าที่ ลานกีฬาประจำหมู่บ้าน โดยสมาชิกทุกคนใน ครอบครัวและกม. กคบ. <p>ส่งเสริมสนับสนุน</p>	สุขภาพแข็งแรง
๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> ๑. การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ๒. การอนุรักษ์ ทรัพยากรน้ำ ๓. การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> ๑. ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติโดยการ ปลูกต้นไม้ การเฝ้าระวัง ป้องกันและปราบปราม จากนั้นจัดทำแนวเขต ป่าไม้ ๒. ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรน้ำโดยการ พัฒนาแหล่งน้ำ มีการ บริหารจัดการน้ำ ตรวจสอบคุณภาพน้ำ ๓. การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมด้วยการ พัฒนาภูมิทัศน์ มีการ เฝ้าระวังป้องปรามและ ดูแลพัฒนา สาธารณูปโภคโดยทั้ง ๓ ชอื้นี้ผ่านกระบวนการ ประชุมชี้แจงหรืออบรม ให้ความรู้และสร้าง 	สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์

		จิตสำนึกให้คนในหมู่บ้านชุมชน	
๖ สังคมอบอุ่น สร้างศูนย์รวมจิตใจสร้างพลังยุคเหนี่ยวจิตใจคนในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียว	ศูนย์รวมจิตใจสร้างพลังยึดเหนี่ยวจิตใจคนในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียว	๑. สถาบันพระมหากษัตริย์ ๒. พระสงฆ์ที่ได้รับการศรัทธาผู้นำทางศาสนา/ปราชญ์ชุมชน ๓. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน/โรงเรียน ๔. หอธรรมนุญาศักดิ์สิทธิ์ ๕. ประเพณี พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ๖. ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ (วัด/โบสถ์/มัสยิด)	สังคมอบอุ่น สร้างศูนย์รวมจิตใจสร้างพลังยุคเหนี่ยวจิตใจคนในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียว
๗ หลุดพ้นอาชญากรรมชุดคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) ที่มีศักยภาพ	๑. การป้องกัน ๒. การปราบปราม ๓. การหาข่าว ๔. การปฏิบัติอื่นๆ	๑. ด้านการป้องกันคือ ๑.๑) การอยู่เวรยามตรวจตรา ความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ๑.๒) การฝึกอบรมชี้แจง ป้องปรามกลุ่มเสี่ยง ๑.๓) การรักษาความปลอดภัยสถานที่ และงานประเพณี/งานมหรสพต่างๆ ๒. ด้านการปราบปรามคือ ๒.๑) การตั้งด่านร่วมกับพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อตรวจค้นบุคคล ยานพาหนะ หรือสิ่งผิดกฎหมาย ๒.๒) การช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้าน และ ผรส. ในการจับกุมบุคคล หรือ	หมู่บ้านมีความสงบเรียบร้อย

		<p>ยึดสิ่งของตามคำสั่งศาล หรือพนักงานฝ่าย ปกครองหรือตำรวจ</p> <p>๓. ด้านการหาข่าวคือ</p> <p>๓.๑) แสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริงใดๆ ที่เป็น ประโยชน์ในการรักษา ความสงบเรียบร้อย ภายในหมู่บ้านเพื่อ รายงานต่อผู้ใหญ่บ้าน</p> <p>๓.๒) ปฏิบัติหน้าที่สาย ข่าวของผู้ใหญ่บ้านและ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ</p> <p>๔. ด้านการปฏิบัติอื่นๆ คือการปฏิบัติตามที่ ผู้ใหญ่บ้าน กำหนด ปลัดอำเภอ นายอำเภอ เจ้าหน้าที่ตำรวจและ ส่วนราชการร้องขอและ สั่งการในอำนาจหน้าที่ ตามกฎหมาย โดย คณะทำงานด้านการ ปกครองและรักษา ความสงบเรียบร้อย คณะทำงานด้านการ ปกครองและรักษา ความสงบเรียบร้อยที่มี คณะทำงานด้านการ ปกครองและรักษา ความสงบเรียบร้อยทั้ง</p> <p>๔ ข้อนี้ ผ่านพี เลี้ย ยง จำนวน ๔ หน่วยงาน ได้แก่</p> <p>๑. นอ. / ปอ. ๒. ตร.</p>	
--	--	---	--

		<p>๓. กบอ./กบต. ๔. หน่วยงานในพื้นที่ ด้วยการเพิ่มศักยภาพ โดยการฝึกอบรม เพิ่มทักษะการปฏิบัติ และความรู้เกี่ยวกับ กฎหมายเบื้องต้น</p>	
<p>๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง มีกองทุนพึ่งพาตนเอง อย่างเพียงพอต่อการ พัฒนาและแก้ไขปัญหา ของหมู่บ้าน</p>	<p>จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง ของหมู่บ้าน</p>	<p>๑. แต่งตั้งคณะกรรมการ บริหารกองทุน ๒. การระดมทุน เข้ากองทุนพึ่งพาตนเอง ๓. บริหารจัดการจ่าย เงินกองทุนพึ่งพาตนเอง เป็นระบบโดยแบ่ง กองทุน ๓ ส่วนคือการ จ่ายเงินในกิจกรรม ของ กม. การจ่ายเงิน เพื่อการสาธารณกุศล การจ่ายเงิน ช่วยเหลือผู้ประสบภัย</p>	<p>ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ โดยมีกองทุนพึ่งพา ตนเอง อย่างยั่งยืน</p>
<p>๙ สร้างความเข้มแข็ง คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)</p>	<p>คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)เข้มแข็งได้แก่ ๑. คณะทำงานด้าน อำนาจการโดยปลัด หมู่บ้าน(อยู่ในฝ่าย เลขานุการคณะทำงาน ด้านอำนาจการ) ๒. คณะทำงานด้านการ ปกครองและรักษา ความสงบเรียบร้อย ๓. คณะทำงาน ด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน ๔. คณะทำงาน ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ ๕. คณะทำงาน</p>	<p>๑. การประชุม /การ ประชาคม (อย่างน้อย เดือนละ ๑ ครั้ง) ๒. การมอบหมาย แบ่ง มอบภารกิจ ๓. การรายงานผล ๔. เสนอแนะ ๕. ผู้ใหญ่บ้าน ด้วยความเห็นชอบของ กม. แต่งตั้งตั้งเยาวชน เป็น กม.น้อย เป็น คู่ขนานคณะทำงานทุก ด้านโดยส่วนราชการ/ หน่วยงาน</p>	<p>คณ ะ ก ร ร ม ก า ร หมู่บ้าน (กม.) เข้มแข็ง</p>

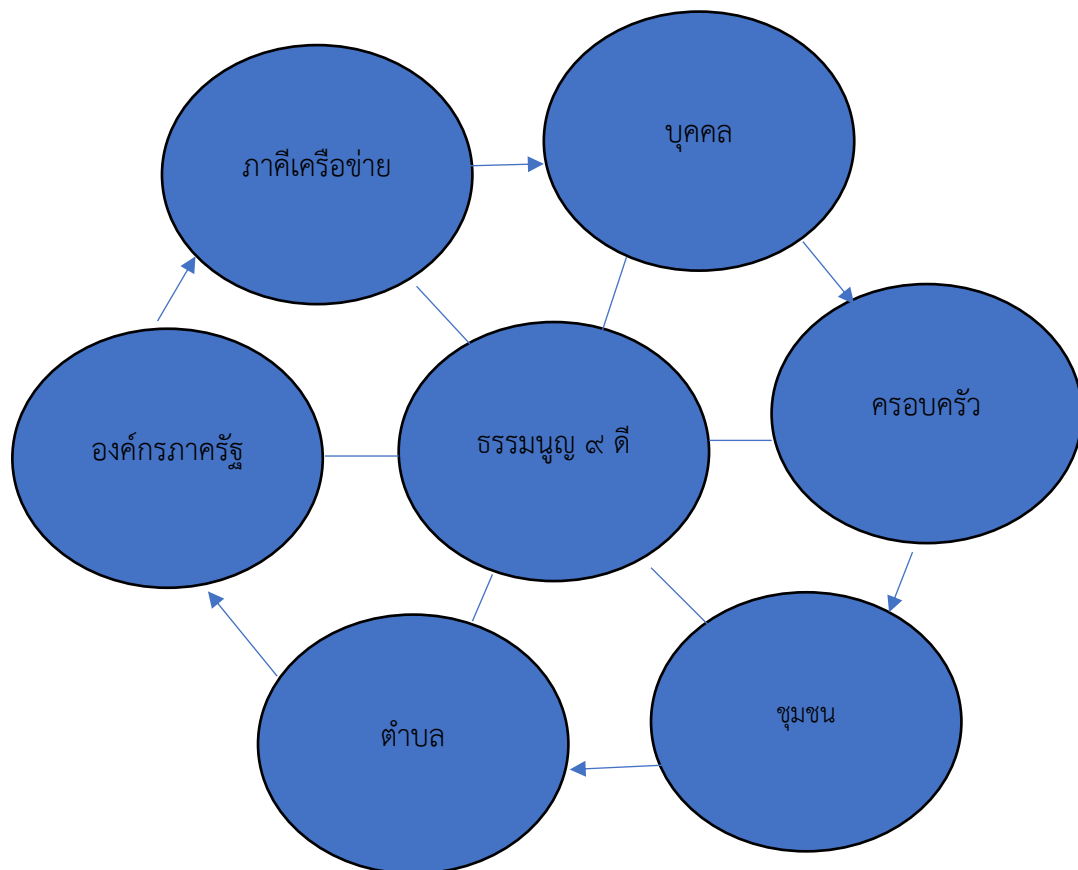
ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และสาธารณสุข ๖. คณะทำงาน ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ๗. คณะทำงาน ด้านอื่นๆ (ถ้ามี) โดยการแบ่งคุ้มบ้านและ กลุ่มบ้านและการตั้ง คณะกรรมการคุ้มบ้าน	หนุนเสริมและบูรณา การภารกิจ,งบประมาณ ,มอบอำนาจ ลงสู่ หมู่บ้าน	
---	--	--

การปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์พบว่าควรมีการรณรงค์ธรรมนุญ ๙ ดี อย่างสม่ำเสมอ รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP)อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ความรู้กับเยาวชน สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล เป็นการแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. ร่วมกับชมรมผู้ใหญ่บ้านในตำบล ร่วมมือภาคีเครือข่ายในการประชุมประจำเดือน โดยกำนันเป็นผู้เสนอและรายงานผลการปฏิบัติงานตามธรรมนุญหมู่บ้าน ให้ที่ประชุมรับทราบทั้งนี้ทั้งนั้นเรื่องต่างๆ ก็มาจากการประชุมชมรมผู้ใหญ่บ้านระดับตำบล แต่ละวาระก็จะมีการเสนอผ่านเวทีชุมชนตลอด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลซึ่งเป็นเครือข่ายร่วมกันก็จะขับเคลื่อนโครงการตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุข ทีมงานก็จะแบ่งงานกันทำเป็นหมวด เป็นหมู่ โดยเริ่มตั้งแต่ให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพของประชาชน และหลักการส่งเสริมสุขภาพดีไม่มีขาย อยากรู้ต้องทำเอง โดยมีโครงการขยายผลอดภัย จากมือของพี่น้อง ซึ่งทั้งหมดก็มาจากการทำประชาคมตีผ่านเวทีชุมชนระดับตำบล ที่สอดคล้องกับธรรมนุญหมู่บ้าน

๙ ดี กำหนดและจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์ของตำบลโดยยึดหลักการกรมการหมู่บ้าน เป็นการบังคับใช้ในระดับชุมชนเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับชุมชนโดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกับชุมชน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข นอกจากนี้กลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชนในตำบลบ้านยาง ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน

สรุปเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิ ๔.๒๑ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อสร้างอัตลักษณ์ ๙ ตี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ตี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อสร้างเครือข่าย ๙ ตี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย ๔) เพื่อปลูกฝังค่านิยม ๙ ตี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ตีของสังคมไทย โดยสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ สรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑.๑ การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ตี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๕.๑.๑.๑ รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ๙ ตี ในจังหวัดบุรีรัมย์พบว่า วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนนี้คือ รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์แบ่งเป็นสองส่วนคือ การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนด้วยสิ่งที่แต่ละต้องได้คือรูปโดยเกิดจากความคิด ภูมิปัญญาที่ผ่านระบบการกระทำขึ้นมาให้คนได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างมีกระบวนการต่างๆและการสร้างอัตลักษณ์ภายใต้ความเชื่อหรือศรัทธาที่ก่อให้เกิดการนับถือปฏิบัติสืบทอดจนกลายเป็นวัฒนธรรมโดยมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นตัวกลางในการเชื่อม คติความเชื่อวิถีชีวิตขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้แต่ละสังคมจึงมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป มนุษย์ได้เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่นๆ มนุษย์จึงเรียนรู้ที่จะจัดระเบียบ ชีวิตให้เจริญขึ้น อยู่ดี กินดี มีความสะดวกสบาย รู้จักแก้ปัญหา นอกจากนี้มีการถ่ายทอดการเรียนรู้เป็น วิถีชีวิตหรือเป็นแบบแผนของการดำเนินในสังคมใดก็จะเรียนรู้และซึมซับในวัฒนธรรมของสังคม ที่ตนเองอยู่อาศัย ดังนั้นวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนจึงแตกต่างกัน อัตลักษณ์จึงเป็นเครื่องมือวัดหรือเป็นสิ่งที่กำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของแต่ละชุมชนได้อีกวิธีหนึ่งด้วย ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ยังกำหนดความเป็นอยู่ของคนในชุมชนหากสังคมใดมีอัตลักษณ์ที่ดีงามและเหมาะสมชุมชนย่อมเจริญก้าวหน้าและเป็นที่รู้จักของคนในสังคม

๕.๑.๑.๒ การพัฒนากระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ๙ ตี ในจังหวัดบุรีรัมย์ กิจเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชน มีความสามัคคีและให้ความร่วมมือในการร่วมคิด ร่วมทำ ในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย มีจิตสำนึกที่ดีต่อกลุ่มในการร่วมกันพัฒนาและร่วมทำกิจกรรมในชุมชน

ตลอดจนการมีพื้นฐานการนับถือศาสนาและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันและมีความเอื้อเฟื้อต่อกันยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขชุมชนร่วมกัน ประกอบด้วย

๑) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบเครือญาติ

หลักพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติคือสร้างความประทับใจร่วมกัน ความรักใคร่ ความชอบพอกัน เป็นมิตรกัน เป็นหนทางที่นำไปสู่มิตรภาพ การใช้ชีวิตร่วมกันตลอดจนการทำงานร่วมกัน โดยความสัมพันธ์ของบุคคลเกิดจากองค์ประกอบคือความใกล้ชิด การอยู่ใกล้ชิดกันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์มากกว่าบุคคลที่อยู่ห่างไกลกันโดยการสร้างกลุ่มขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้แล้ว การประชุมกันบ่อยๆยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความเป็นเครือญาติทางความคิดและจินตนาการ

๒. การสร้างกิจกรรมร่วมกัน

กิจกรรมปลูกป่าร่วมกัน

การไปทำกิจกรรมปลูกป่าร่วมกันนั้นเพื่อสร้างความรัก ความสมัครสมานสามัคคีรวมคิดคิด ร่วมทำ ร่วมกิจกรรมที่สร้างสรรค์ของคนในชุมชน

เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์สภาพป่าชุมชนและที่สาธารณะ เพิ่มพื้นที่สีเขียว และเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของประเทศชาติ พร้อมทั้งกระตุ้นให้ประชาชน มีจิตสำนึก ตระหนักถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ มีความรัก ความหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาติและเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงพลังจิตอาสาและความสามัคคีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ การร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมจิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจ ด้วยการปลูกต้นไม้ เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพป่าไม้และเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้แก่ประเทศชาติ และเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีในการร่วมกันทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สร้างพลังในการทำความดีเพื่อประเทศชาติ โดยน้อมนำศาสตร์พระราชามาดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน

กิจกรรมไปวัดด้วยกัน เช่น ในช่วงเข้าพรรษาประชาชนในหมู่บ้านมากจะเป็นผู้สูงอายุที่จะเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือเรียกว่าพ่อขาว แม่ขาว มา “จำศีล” ในวันธัมมัสสวนะหรือวัน ซึ่งกิจกรรมนี้ก่อให้เกิดความปิติ อิ่มใจ เบิกบานในใจของผู้มาปฏิบัติธรรม การประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ก่อให้เกิดความสันติสุขในชุมชนการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน

กิจกรรมไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ด้วยกัน

การไปร่วมงานในกิจกรรมขึ้นบ้านใหม่ถือได้ว่าไปร่วมแสดงความยินดีในโอกาสที่มีบ้านใหม่ เจ้าของบ้านก็มีความภาคภูมิใจที่มีเพื่อนบ้านในชุมชนให้ความสำคัญหรือให้ความร่วมมือในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่

สิ่งที่ได้จากการทำพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่นี้ แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีที่มีให้แก่กันและกันของคนในชุมชน การอวยพรและแสดงความยินดีให้การเริ่มต้นเข้าไปอยู่ในบ้านหลังใหม่นั้นมีความพร้อมพร้อมอุดมสมบูรณ์ เจริญรุ่งเรือง และมีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไปการให้ความเคารพนับถือผู้เฒ่า

ผู้แก่ที่เปรียบเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรให้ยึดเหนี่ยวจิตใจ การรวมญาติมิตรพี่น้องที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือคำจูงกัน การใช้หลักจิตวิทยาที่ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่กันและกันของคนในชุมชน เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน

ความสามัคคีของชาวบ้าน ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานหนึ่งๆ แน่นนอนว่าหากทุกคนในสังคมต่างเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายย่อมทำให้สังคมนั้นๆ น่าอยู่ ผู้คนในสังคมรู้สึกอุ่นใจและปลอดภัย นอกจากกฎหมายแล้ว สิ่งที่จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่นั้นก็คือ การมีส่วนร่วมของคนในสังคม การมีส่วนร่วมนั้นนอกจากจะเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคมแล้ว บางครั้งยังเป็นการสร้างสรรค์ความสามัคคี ประองตอง ของคนในสังคมอีกด้วย การมีส่วนร่วมมีหลายวิธี ในอีกมุมหนึ่ง การมีส่วนร่วมนั้นเป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการจูนจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือกระทำผ่านองค์กร ดังนั้นผู้นำชุมชนองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

กิจกรรมกลุ่มโฮมสเตย์

กลุ่มโฮมสเตย์ชุมชน ๙ ดี เป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนเกิดรายได้ โดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ กลุ่มโฮมสเตย์ ชุมชน ๙ ดี เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการระบบต่างๆ และ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหมู่บ้าน ที่สนใจศึกษาวิถีชีวิต แบบโบราณในการสร้างความสัมพันธ์อันดีลักษณะ ๙ ดี การจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ขึ้นให้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงพร้อมด้วยกิจกรรมการแสดงของชุมชน ทำให้เกิดรายได้ในชุมชนตลอดมาซึ่งมีสมาชิกที่ร่วมเข้าทุกปี มีการบอกและประสานงานในการจัดกิจกรรมต่างๆ

๓. ขับเคลื่อนความสัมพันธ์ด้วยพลังบวร.

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) สู่อสังคมนคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” ของชุมชน ๙ ดี มีคำสำคัญที่ต้องมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันในสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องผู้นำชุมชน นำโดยกำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, นายกองค้การบริหารส่วนตำบล และภาคีเครือข่ายในแต่ละพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายในเขตพื้นที่ มีการจัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือแนวทางในการพัฒนาชุมชน ร่วมกับชาวบ้านในทุกๆเดือน ในหมู่บ้านบ้าง ในวัดบ้าง ตามสมควรแก่โอกาส ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เกิดสันติสุขแบบมีส่วนร่วม ในแต่ละชุมชนย่อมกำหนดวันเวลาและสถานที่ไม่ตรงกัน

๕.๑.๑.๓ สร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน วัดนับว่าเป็นองค์กรหนึ่งที่มีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์ชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ โดยสามารถดำเนินการตามหน้าที่ของพระสงฆ์ให้ความรู้แก่ชุมชนใช้วัฒนธรรมประเพณีในการสร้างอัตลักษณ์ สอดแทรกเนื้อหาการสร้างชุมชนให้เกิดอัตลักษณ์ในระหว่างจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ลูกศิษย์มีคุณลักษณะในการสร้างชุมชนสันติสุข ในบางครั้งมีการจัดอบรมหลักสูตรคุณธรรมจริยธรรมขึ้นมาโดยร่วมกับภาคีเครือข่ายเช่นพระภิกษุสงฆ์

หรือหน่วยอบรมคุณธรรมต่างๆที่ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดการรักสันติมีความสุขในการดำเนินชีวิตประจำวัน

๕.๑.๑.๓๑ ขั้นตอนผลการสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี

ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดนโยบาย/แผนงาน โดยยึดหลักชุมชนคุณธรรม ๙ ดี

กลไกสำคัญที่ในกระบวนการการสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม คือ พลังบวร ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน มีการนำหลักธรรมนุญ ๙ ดีเพื่อเกิด

๑ การพัฒนางาน เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของงานที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ โดยการพัฒนาความรู้ของบุคคลในองค์กรให้เป็นความรู้ของกลุ่ม และเป็นความรู้ขององค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรและการสร้างสรรค์สังคมความรู้ในเวลาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๒.การสร้างองค์ความรู้ เป็นวงจรความรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาที่เรียกว่า นวัตกรรม นวัตกรรมมีทั้งนวัตกรรมที่คิดขึ้นใหม่ทั้งหมดและนวัตกรรมส่วนเพิ่มเพื่อปรับปรุงกระบวนการหรือผลิตภัณฑ์ให้ดีกว่าเดิม

๓. การสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม เป็นการร่วมคิดร่วมทำที่นำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การกระตุ้นให้คนในองค์กรเกิดความกระตือรือร้น เรียนรู้ความเสียสละ และดูแลซึ่งกันและกัน รู้จักปรับตัวและยืดหยุ่น และการที่บุคลากรสร้างกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันโดยสามารถบูรณาการกับการพัฒนา

สรุปได้ว่าลักษณะการสร้างอัตลักษณ์ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ ถือเป็นจุดแข็งและศักยภาพที่สามารถนำชุมชนไปสู่โอกาสของการพัฒนา ซึ่งทุกอย่างมีเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำงานหากิน ความเป็นอยู่ ที่ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในวัฒนธรรมซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ ประกอบกับพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ค่อนข้างสูง ด้วยการมีวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่เหมือนหรือคล้ายกันนั้น ได้ทำให้คนในชุมชนเข้มแข็ง สามัคคี ส่งผลให้ชาวบ้านมีความร่วมมือในทุกๆกิจกรรมของชุมชนโดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชนและเป็นความพยายามที่จะสืบทอดไปสู่คนรุ่นหลังต่อไป

๕.๑.๒ การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๕.๑.๒.๑ สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ความสัมพันธ์ในครอบครัวเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์มีส่วนร่วมส่งเสริมซึ่งกันและกันส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความแข็งแกร่งแน่นแฟ้นจากการอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน สมาชิกในครอบครัวจึงมีโอกาสได้พบปะ พูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรักใคร่ผูกพันใกล้ชิดสนิทสนมและไว้วางใจกันมากขึ้น นอกจากนี้การสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี รู้จักมีสติ รู้จักอดออม ออกกำลังกาย รักษาสิ่งแวดล้อม รู้จักวางแผนในชีวิต รู้จักบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนใน

ครอบครัวทั้งด้านการเงินวัตถุสิ่งของ การให้คำแนะนำ การดูแลช่วยเหลือด้านกิจกรรมในชีวิตประจำวันและเมื่อเจ็บป่วยก็จะยิ่งส่งเสริมให้มีความรักใคร่ผูกพันกันมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการได้อาศัยอยู่ด้วยกันจึงทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่าคนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ด้วยกัน การเคารพเชื่อฟัง เป็นการแสดงออกผู้มีอายุน้อยกว่าจะแสดงออกต่อผู้มีอายุมากกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการปลูกฝังในเรื่องการเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครอบครัว เกิดการได้อาศัยอยู่ด้วยกันย่อมเอื้อให้ปฏิสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นได้มากกว่าในมิติของการแลกเปลี่ยน

องค์ประกอบและตัวชี้วัดการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

องค์ประกอบที่ ๑ การเลี้ยง มีวิธีการคือ ใช้หลักเหตุผล ให้อิสระในการดำเนินชีวิต ตัวชี้วัดคือ เป็นคนดีและมีครอบครัวเข้มแข็ง

องค์ประกอบที่ ๒ ความสัมพันธ์ในครอบครัว วิธีการคือ ๑) มีความรักความเอาใจใส่ ๒) มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ๓) เอาใจใส่ดูแล ตัวชี้วัดคือ ๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) ไม่มีความรุนแรง ๓) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๔) รายได้สมดุล

องค์ประกอบที่ ๓ วิธีการบริหารจัดการครอบครัว วิธีการคือ ๑. ใช้หลักเหตุผล ๒) ใช้ความยืดหยุ่น ๓) มีการวางแผนครัวเรือน ตัวชี้วัดคือ ๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) สุขภาพกายและจิตดี ๓) พึ่งพาตนเองได้ และ ๔) ครอบครัวเข้มแข็ง

องค์ประกอบที่ ๔ เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว วิธีการคือ ๑) เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว ๒) เป็นตัวอย่างที่ดี ๓) มีความเข้าใจ ตัวชี้วัด ๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) ไม่มีอาชญากรรม ๓) เป็นคนดี ๔) มีความเห็นใจคนอื่น

องค์ประกอบที่ ๕ การแสดงความรักในครอบครัว วิธีการ ๑) มีการแสดงออกในความรัก ตัวชี้วัดคือ ๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) เข้าใจคนอื่น ๓) มีความเมตตา

องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วย

๑. การอบรมเลี้ยงดูด้วยหลักการ ๙ ดี ประกอบด้วยผู้ปกครองต้องยอมรับความเป็นจริงให้ได้ แล้วสร้างมุมมองใหม่ใส่ความคิดบวกและมั่นใจในศักยภาพของลูก พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา การให้เวลากับสมาชิกในครอบครัว ไม่ไปกดดันลูกจนเกินไป แบ่งเวลาให้เหมาะสม มอบความรัก ความเมตตา ความกรุณา หรือการให้อภัยการใช้สื่อ ก็ควรแนะนำถึงคุณโทษ อื่นๆ ให้เด็กได้รู้จักคิดแบบมนุษย์เช่นเดียวกัน ควรปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี พ่อแม่ต้องมีทัศนคติที่ดีเสมอและต้องรู้วิธีการปรับตัวเข้าหาลูก และต้องมีกุศโลบายเพื่อการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกต้องเหมาะสมของลูกรัก

๒. วิจารณ์ญาณในการใช้สื่อ ผู้ปกครองที่เป็นแบบอย่างที่ดีได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่าควรใส่ใจเรื่องให้สื่อเป็นการต่อยอดจากความคิดผู้ปกครองควรรู้จักที่จะกำกับดูแล หรือสอนลูกพร้อมกันไปด้วย ในขณะที่มีการใช้สื่อๆ นั้นอย่างเหมาะสม ฉะนั้นเราอาจจะใช้ประโยชน์จากสื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว ในกรณีที่ท่านมีเวลาอยู่กับลูกน้อยก็เป็นได้ ดังนั้นผู้ปกครองต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสม

๓. วิธีการอบรมเลี้ยงดูตามหลัก ๙ ดี คือทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส เราจะต้องเป็นแบบอย่าง ให้ความอบอุ่น คือเมตตา สงสารและอยากให้เขาได้ดีมีกิริยาและแนวคิดที่เหมาะสม กรุณา เราแนะนำการดำเนินชีวิตและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเขาทำได้ เราก็ให้กำลังใจ ชื่นชมยินดี เสริมแรงเชิงบวก คือ มุทิตา และเข้าไปเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ต้องฝึกให้เขาทำได้ด้วยตัวเอง ถ้าล้มก็ต้องให้เขาเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นให้ได้ด้วยตนเอง คือ อุเบกขา ยอมรับความบกพร่องของเด็ก มีความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ปกครอง กระตุ้นให้เด็กรู้จักคิด รู้จักพิจารณา ไม่คาดหวังกับลูกจนเกินไป ไม่เปรียบเทียบ เมื่อเกิดปัญหาต้องเปิดใจยอมรับและหาทางที่จะแก้ไขรวมถึงส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงออกทางความคิดอย่างเหมาะสม รู้จักสร้างแรงจูงใจจากภายนอกโดยเฉพาะจากตัวผู้ปกครองเอง ต้องรับรู้เข้าใจสื่อภายนอกอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่กดดันหรือบังคับในสิ่งที่เด็กไม่ได้ต้องการจริงๆ นอกจากนี้ควรให้เขาเข้าใจการอยู่ในสังคม เข้าใจกติกา เงื่อนไขทางสังคม

๔. ผลที่ได้จากการเลี้ยงดูแบบ ๙ ดี แสดงทางกายที่ร่าเริง สดใส ยิ้มแย้ม ทางใจที่มีความพึงพอใจ ทางสติปัญญาที่มีความคิด ความอ่านที่ดี แสดงออกกับผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัวที่ดี กล้าที่จะแสดงออก เด็กจึงสามารถใช้ภาษาและการพูดในการสื่อสารทางสังคมอย่างเหมาะสม ไม่พูดแซง รู้จักกาลเทศะในการสื่อสาร รู้จักจากการสลับบทบาทในการสื่อสาร รู้จักการรอคอย เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้อื่นได้ดี ใส่ใจในผู้อื่นเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น รับผิดชอบต่อจริง แยกแยะอันไหนควร ไม่ควรมากขึ้นตามลำดับ อีกทั้งมีความ ภูมิใจในตัวเอง มองโลกในแง่ดี ปรับตัวเก่ง เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น รักษาสิทธิของตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความอดทน อย่างเห็นได้ชัด

๕.๑.๒.๒ การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการการจัดสัมมนากลุ่มย่อย ในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุมพระสุนทรธรรมเมธี,ดร. เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ๓๐ คน ผลการสัมมนากลุ่มย่อยได้หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีการจัดกิจกรรมหลักสูตร ๒ วัน ผ่านกิจกรรมตามตาราง

ตาราง การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้าง
สร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

วันที่	รายการ/กิจกรรม	ใช้เวลา/ ชั่วโมง
วันที่ ๑	ลงทะเบียนครอบครัวที่ร่วมกิจกรรมพร้อมเพียงกันที่ห้องประชุม	๑.๐๐
	ธรรมสวัสดี (กิจกรรมที่ ๑)	
	ฉันคือใครในครอบครัวนี้(กิจกรรมที่ ๒)	๑.๐๐
	หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต(กิจกรรมที่ ๓)	๑.๐๐
	ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี(กิจกรรมที่ ๔)	๑.๐๐
	ต้นแบบที่ดีในครอบครัว (กิจกรรมที่ ๕)	๑.๐๐
	วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖)	๑.๐๐
	จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗)	๑.๐๐
	ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข(กิจกรรมที่ ๘)	๑.๐๐
วันที่ ๒	ทำวัตรเช้า เจริญจิตภาวนา	๒๐ นาที
	รู้จัก รู้ยอม รู้ใจ (กิจกรรมที่ ๙)	๑.๐๐
	เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น(กิจกรรมที่ ๑๐)	๒.๐๐
	พิธีขอขมา และปิดการอบรม	๑.๐๐
กิจกรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม		

ผลประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมส่วนมากเป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๕ และเป็นชายคิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕ โดยส่วนมากมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๓ รองลงมาคืออายุ ๒๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๑๓ และต่ำสุดคืออายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๕

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมพบว่า การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) รองลงมาคือ ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) ต่ำสุดคือด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓)

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ รายงานพบว่าหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ รายงาน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒)

รองลงมาคือ ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) ต่ำสุดคือด้าน ความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓) เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า

ด้านวิทยาการ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๔) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือใช้ภาษาที่เหมาะสมและเข้าใจง่าย(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๓) รองลงมาคือการตอบคำถามของวิทยาการ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๖๒) ต่ำสุดอยู่ในระดับมากคือด้านการเตรียมตัวและความพร้อมของ วิทยาการ(ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙)

ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) โดยด้านที่ อาหาร มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๙) รองลงมาคือด้านระยะเวลาในการอบรม / สัมมนาที่มีความ เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๘) และด้านที่มีค่าต่ำสุดคือความพร้อมของอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๖)

ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) โดยด้านที่มี ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๙) รองลงมาคือ การบริการของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๖) และต่ำสุดคือด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย ๔.๗๓)

ด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับ มาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือ สามารถบอกประโยชน์ ได้ (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๗) รองลงมาคือด้านความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้หลังการ อบรม (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๔) ด้านที่มีค่าต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางคือด้านสามารถบอกข้อดีได้ (ค่าเฉลี่ย ๒.๓๘)

ด้านการนำความรู้ไปใช้ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๒๖) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือ ด้านสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่ / ถ่ายทอดแก่ชุมชนได้ (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๙) รองลงมาคือด้านสามารถ นำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าต่ำสุดคือด้านมีความ มั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗)

ด้านความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือด้านพึง พอใจกับการเข้าร่วมโครงการ (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๙) รองลงมาคือด้านตระหนักในคุณค่าของหลักการ ๙ ดี (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าต่ำสุดคือด้านได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๔)

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่ได้จากการจัดกิจกรรมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วย หลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๑. ควรจัดโครงการให้มีเวลามากกว่า
๒. ควรเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
๓. ควรมีการนำวัด บ้าน โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วม
๔. ควรสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐในท้องถิ่น

๕.๑.๒.๓ นำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้าง สรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

นำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรคคุณค่าทาง สังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้าง สรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ผ่านกิจกรรม ๑๐ กิจกรรมคือ กิจกรรมที่ ๑ ธรรมะสวัสดิ์

เป็นการต้อนรับครอบครัวที่เข้ารับการอบรม ด้วยธรรมะปฏิสันถารเป็นกันเอง เพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย เตรียมพร้อม ชักซ้อมขั้นตอนต่างๆ เริ่มเปิดใจเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันในระยะเวลา ๒ วัน

กิจกรรมที่ ๒ ฉันทคือใครในครอบครัวนี้ กิจกรรมนี้ใช้วิธีการบวนการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง เรื่องราวความดีใจภูมิใจ และสิ่งที่เคยทำแล้วเสียใจ การได้สะท้อนคิดชีวิตที่ผ่านมาเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ตนเองมากยิ่งขึ้น เมื่อได้เปิดใจเล่าออกมาอย่างอิสระจะเกิดความผ่อนคลายความกดดัน เพราะมีเพื่อนคอยรับฟังและเล่าสู่กันและกันด้วยความรู้สึกลดตภัยและอบอุ่น ใช้เทคนิคสุนทรียะสนทนา ร่วมกับ Active listening คือการฟังเชิงรุก เพื่อให้เข้าถึงและเข้าใจกันและกันอย่างแท้จริง โดยกิจกรรมนี้จะใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้กลับมาวิเคราะห์ตนเองว่า บทบาทและหน้าที่ของตนเองในขณะนี้คืออะไร ว่าตนเองมีการให้คุณค่าแบบคุณค่าแท้หรือคุณค่าเทียมอย่างไร เพื่อเป็นการวิเคราะห์ตนเองของสมาชิกในครอบครัว

กิจกรรมฉันทใครในวันนี้ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีว่าในชีวิตมีใครบ้างที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เพื่อน ญาติ พ่อแม่ หรือคนในครอบครัว และกลับมาตระหนักว่า แท้จริงใครคือคนที่เราไว้วางใจและสามารถพูดคุยได้ทุกเรื่อง เมื่อทราบว่าที่แท้จริงตัวเองมีใครรอบๆ ตัวเวลาที่คิดทำอะไร ก็จะได้รู้ว่าควรที่จะปรึกษาใคร หรือพูดคุยกับใคร

กิจกรรมที่ ๓ หลัก ๙ ดี กับความสุขในชีวิต เป็นขั้นตอนของการทำความเข้าใจกับหลัก ๙ ดี และสร้างความคุ้นเคยระหว่างพระธรรมวิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้จะมีลักษณะคล้ายกระบวนการกลุ่ม ใช้เทคนิค Dialogue ร่วมกับการสนทนาธรรม ธรรมสาภิจฉา และการเปิดใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างอิสระและเป็นกันเอง พระธรรมวิทยากรไม่กระตุ้นมากเพียงเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการฟังและการเล่าสู่กันฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ในครอบครัวตามหลัก ๙ ดี ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่าในชีวิตประจำวันมีความเกี่ยวข้องกับหลัก ๙ ดีอย่างไร โดยยึดหลักดังนี้

ดีที่ ๑ เป็นคนดี ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ดีที่ ๖ สันถมอบอุ้ม ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ดีที่ ๙ คณะกรรมการหมู่บ้านเข้มแข็ง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวตลอดจนเพื่อนบ้าน ๒) มีความเคารพซึ่งกันและกันภายในครอบครัวและชุมชน ๓) มีความซื่อสัตย์ ๔) ความมีน้ำใจ ๕) ความเสียสละ ๖) ความรับผิดชอบ ๗) รักจักกัษิตชอบชั่วดี ๘) มีจิตสาธารณะ ๙) มองโลกในแง่บวก ๑๐) มีการจัดการอารมณ์

ดีที่ ๒ มีปัญญา เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) การส่งเสริมเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เพื่อนร่วมงานเสมอ ๒) มีความสุขในการเรียนรู้ ๓) ประเมินตนเองอยู่เสมอ ๔) แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ

ดีที่ ๓ รายได้สมดุล เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีความพอเพียงประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์ที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย

ดีที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีกิจกรรมภายในครอบครัวที่เน้นการรับผิดชอบร่วมกัน เช่นการทำความสะอาดบ้านร่วมกัน ๒) มีการบริหารเวลาในเรื่องการออกกำลังกายร่วมกับครอบครัวอยู่เป็นประจำ

ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ มี๑) มีความพอเพียง ประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย ๕) รู้จักเก็บเงินเพื่อซื้อของที่ต้องการ ๖) รู้จักคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม

กิจกรรมที่ ๔ ภาระหน้าที่ของฉันทตามหลัก ๙ ดี เป็นขั้นตอนของการค้นหา บทบาท และหน้าที่ของตนเอง ว่าตนเองมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง โดยยึดหลัก ๙ ดีซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้จะมีลักษณะคล้ายกระบวนการกลุ่ม ใช้เทคนิค Dialogue ร่วมกับการเปิดใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างอิสระและเป็นกันเอง พระธรรมวิทยากรไม่กระตุ้นมากเพียงเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการฟังและการเล่าสู่กันฟัง

กิจกรรมที่ ๕ ต้นแบบที่ดีที่ในครอบครัวโดยมาบุคคลต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต

กิจกรรมที่ ๖ วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัวเป็นการวางแผนครัวเรือนที่จะทำให้เห็นว่าในชีวิตแต่ละวันเราทำอะไรบ้าง มีค่าใช้จ่ายอย่างไร และพรุ่งนี้จะทำอะไร

กิจกรรมที่ ๗ จัดลำดับความสำคัญของชีวิต การให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พิจารณาชีวิตตนเองอย่างเข้าใจและรู้จักจัดลำดับความสำคัญของชีวิต การช่วยให้เขาสามารถกำหนดเป้าหมายได้ด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและนำไปสู่การลงมือทำด้วยตนเองอย่างเต็มที่ เพราะเป็นสิ่งที่ตนเองได้กำหนดขึ้น แต่สิ่งที่สำคัญคือผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ต้องอยู่ที่การบริหารจัดการและรู้จักจัดลำดับความสำคัญของชีวิตได้

กิจกรรมที่ ๘ ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข หลังจากที่ได้อ่านชีวิตวางแผนครอบครัว ก็มาทบทวนตนเองว่า แล้วที่เรามีภาพฝันอันนั้น เราจะทำอย่างไรให้ภาพฝันนั้นกว้างชัดไม่เป็นเพียงภาพฝันอย่างเดียว การลงมือทำ การวางแผน การทำความเข้าใจให้ชัดเจนจะต้องทำอย่างไร โดยกระบวนการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง

กิจกรรมที่ ๙ รู้รัก รู้ออม รู้ใจ การรู้จักที่จะมอบความรัก และรู้จักการออม และที่สำคัญคือการเข้าใจในครอบครัว เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น นอกจากนี้ยังทำให้ครอบครัวมีความสุข

กิจกรรมที่ ๑๐ เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น หลังจากที่รู้รัก รู้ออม รู้ใจ ก็มาทบทวนตนเองว่า แล้วที่เรามีแผนอันนั้น เราจะทำอย่างไรให้แผนนั้นไม่เป็นเพียงภาพฝันอย่างเดียว การลงมือทำ การวางแผน การทำความเข้าใจให้ชัดเจนจะต้องทำอย่างไร โดยกระบวนการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง

๕.๑.๓ เครือข่ายชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๕.๑.๓.๑ แนวทางการสร้างเครือข่าย ๙ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ในการศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใน จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย ๑) บ้านตะโค่ง หมู่ ๑ ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) บ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) หนองเต็งใหญ่ หมู่ที่ ๑๗ ตำบล หนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ๔) บ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด บุรีรัมย์ ๕) บ้านตลาดโพธิ์ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๖) บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ๗) บ้านโคกเหล็ก ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัด บุรีรัมย์ ๘) บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า

จังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีแนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย ๙ ดี ทั้งในระดับจังหวัด ระดับ ตำบล และระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน ผู้ที่วางนโยบายเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ๙ ดี คืออดีตผู้ว่าราชการ จังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

๑) การสร้างความเข้าใจ ในกระบวนการวางแผนและการบริหารงานทุกระดับ ด้วย ตัวแบบการบริหารจัดการรายกรณี Buriram Case Management Model หรือ BCM Model ในทุกระดับตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน

๒) จัดตั้งองค์กรและคณะทำงานขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัดลงไปถึงระดับหมู่บ้าน รวมทั้งหมด ๑๐ คณะ

๓) จัดทำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เป็นการยกร่างระเบียบข้อปฏิบัติสำหรับ หมู่บ้าน โดยการระดมความคิดจากผู้นำทั้งภาครัฐและเอกชนทุกระดับ แล้วนำไปปลูกเสกต่อพระเจ้า ใหญ่ วัดหงษ์ บ้านศิระชะแตร อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชน ทั่วไปศรัทธา และได้ปฏิญาณสาบานตนพร้อมประกาศใช้ทุกหมู่บ้านรวม

๔) กำหนด Road Map การขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านฯ ในภาพรวมทั้งจังหวัด ตั้งแต่การปฏิบัติในระดับหมู่บ้าน การประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นผู้ประเมินตนเองแล้วมีการสรุปเป็นภาพรวมในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ตามแบบ ประเมินที่กำหนด

๕) การขับเคลื่อนการทำแผนชีวิตหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เพื่อให้ทุกหมู่บ้านนำ ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี มาสู่การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดผลในเชิง ประจักษ์และมีผลสัมฤทธิ์ โดยมุ่งเน้นไปที่ความรับผิดชอบต่อและการดำเนินการโดยประชาชนในหมู่บ้าน ทุกคน ซึ่งมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นองค์กรขับเคลื่อน ทำให้ได้แผนและวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับ ปัญหาความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เกิดกระบวนการในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบใน การดูแลพัฒนา รักษาความสงบเรียบร้อย และสร้างสังคมหมู่บ้านตนให้อบอุ่น มีความเข้มแข็งในทุกๆ ด้าน ตามปัจจัย ๙ ดี ที่วางไว้ คือ เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อม สมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็ง คณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง นอกจากนี้ยังได้เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนบุรีรัมย์ดำเนิน ชีวิตตาม “แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” และสร้างสังคม “ทำ ความดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัวบาป” ขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำให้คนในสังคมมี คุณธรรม อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน และสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยการอ้าง

รักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย

๕.๑.๓.๒ สร้างรูปแบบเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

จากการลงพื้นที่พบว่าการสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี มี ๓ ระดับ คือ ระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับชุมชน/หมู่บ้าน ดังนี้

๑) การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับจังหวัด

ในระดังจังหวัดนั้น การสร้างรูปแบบเครือข่ายธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นการขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ที่เป็นนโยบายการรณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีล ๓ มีประเด็นดังนี้

๑.๑) ส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย วัดและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล จัดทำแผนร่าง เพื่อเสนอโครงการงานประเพณีปลอดสิ่งเสพติด มีหน่วยงานภาครัฐ ร้านค้า และประชาชน ให้ความร่วมมือ โดยส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายและกฎกติกาข้อบังคับหมู่บ้าน มีการจัดเวทีประชาคมให้แสดงความคิดเห็นเพื่อทำข้อตกลงร่วมกันถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกันทั้งหมู่บ้านโดยครอบคลุมในทุกด้าน เช่น งานศพปลอดเหล้า ปลอดการพนัน งานกฐินงดแอลกอฮอล์ ส่งผลให้เจ้าภาพประหยัดค่าใช้จ่ายได้มาก สามารถนำเงินจากการที่จะซื้อเหล้า เก็บไว้เป็นกองทุนในการบริจาคเพื่อสาธารณกุศลให้กับชุมชนได้มากขึ้น

๑.๒) ส่งเสริมเศรษฐกิจ หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนและส่งเสริมการลดต้นทุนและปัจจัยในการผลิตด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในชุมชน ทุกครัวเรือนจะมีผักสวนครัวรั้วเก็บทานได้ ซึ่งเป็นผักที่ปลอดจากสารเคมี

๑.๓) ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน จะใช้ระบบกลไกคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน มีหน้าที่ร่วมกิจกรรมนันทนาการ จัดกิจกรรมร่วมต่อต้านไม่ยุ่งเกี่ยวยาเสพติด กิจกรรมออกกำลังกาย ร่วมกับ คณะเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร (อสม.) และศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีผู้นำทางศาสนาและผู้นำหมู่บ้านคอยให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางในการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอน

๒) การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลได้เสริมสร้างด้านความรู้แก่บุคลากรภายในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านต่างๆ มีการพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งด้วยกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายสันติสุข กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดกระบวนการที่เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับระบบวัฒนธรรมในปัจจุบัน รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สามารถสร้างกระบวนการในการส่งการส่งเสริมเครือข่ายชุมชนด้วยการร่วมศึกษาวิเคราะห์เพื่อเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอนั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน

๓) การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับชุมชน

การสร้างรูปแบบเครือข่าย เกิดขึ้นภายใต้แผนพัฒนาชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นแม่ข่ายในการจัดทำโครงการต่างๆ ผลักดันให้ชุมชนเกิดสันติสุขภายใต้แผนที่กำหนดไว้

เพราะเป็นพื้นฐานและปัจจัยทางสังคมชนบทที่บ่งบอกถึงความพร้อมของการเป็นชุมชนต้นแบบ หมู่บ้านร่มเย็น เป็นสุข โดยหน่วยงานภาครัฐคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานข้างนอก เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งในแต่ละส่วนงานมีบทบาทหน้าที่ในการเชื่อมเครือข่ายหมู่บ้านมีแผนพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านให้ดำเนินการจัดทำแผนตามความต้องการและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง โดยให้ราษฎรในหมู่บ้านมีหน้าที่สนับสนุนการจัดแผนพัฒนาพัฒนาหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน มีหน้าที่ประสานงานในการจัดทำแผนและติดตามผลการดำเนินการตามแผน ถือว่าเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด และราชการ ผ่านโครงการของหมู่บ้านรักษาศีลห้า หรือชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

๕.๑.๓.๓ วิเคราะห์การเชื่อมโยงเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคม
การวิเคราะห์เชื่อมโยงเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์นั้น พบว่า

๑) ประเภทของเครือข่าย มี ๓ ประเภท คือ

๑.๑) เครือข่ายเชิงพื้นที่ เป็นเครือข่ายที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการในการทำงานร่วมกัน เป็นการพัฒนาที่อาศัยหลักธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นเป้าหมายในการนำทาง ลักษณะการทำงานของเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี จะมีศูนย์ประสานงานหลักคือศูนย์ธรรมนูญหมู่บ้านระดับจังหวัด และมีศูนย์ประสานงานย่อยในระดับอำเภอ ตำบล และชุมชน/หมู่บ้าน เพื่อให้เกิดกิจกรรม การสื่อสาร และความเคลื่อนไหว มีแกนนำผู้ประสานงานและคณะทำงานในเครือข่ายมาร่วมผลักดันกิจกรรมให้เครือข่ายย่อยทำงานตามหน้าที่และภารกิจของตน

๑.๒) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการสร้างเครือข่าย โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ คือมุ่งเน้นการจัดการในประเด็นสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการรวมตัวกันของหลายๆ ฝ่ายในจังหวัดบุรีรัมย์ และอาศัยเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นเครื่องมือในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายในการสร้างโอกาสและการแก้ไขปัญหา โดยใช้ชื่อเครือข่ายว่า “ธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี”

๑.๓) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ เครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี มีเครือข่ายที่เป็นภาคี คือเครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคการเมือง เครือข่ายธุรกิจเอกชน เครือข่ายคุณธรรม (องค์การมหาชน) เครือข่ายประชาชน เป็นต้น บางเครือข่ายเข้าเป็นภาคีตั้งแต่เริ่มดำเนินการธรรมนูญหมู่บ้าน แต่บางเครือข่ายเข้ามาเป็นภาคีหลังจากที่การดำเนินงานธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืนแล้ว

๒) ปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญสันติสุขชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนใน
จังหวัดบุรีรัมย์ มี ๕ องค์ประกอบคือ

๒.๑) ปัจจัยด้านผู้นำ ผู้นำถือว่ามามีบทบาทเป็นอย่างมากในการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้าน นับตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บริหารส่วนราชการ นักปกครองในระดับท้องถิ่นและนักปกครองในระดับท้องถิ่น ทำให้เกิดธรรมนูญสันติสุขเกิดขึ้นทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์

๒.๒) คณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากและถือเป็นกลไกหลักในการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญสันติสุขของชุมชน ในระดับตำบล และหมู่บ้าน ให้ประสบความสำเร็จในการประสานความร่วมมือการขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้าน

๒.๓) การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน ประชาชนหรือชุมชนจะมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผลตามที่ได้กำหนดร่วมกันและเขียนเป็นธรรมนูญสันติสุขหมู่บ้าน

๒.๔) ความศรัทธาของประชาชนหรือชุมชน ในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนจะมีการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน และมีการจัดกิจกรรมถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความศรัทธาและความตระหนักที่ดีในการปฏิบัติตามแผนชีวิตตามที่ได้กำหนดร่วมกัน คือ “การทำดี ละชั่ว กลัวบาป” โดยปลูกฝังจิตสำนึกให้ชาวบ้านมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา

๒.๕) การประเมินผลมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานตามธรรมนูญ ๙ ดี มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินหมู่บ้าน/ชุมชน ตามแนวคิดเชิงระบบ โดยพิจารณากิจกรรมต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ คือพิจารณาปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยนำออกอย่างสม่ำเสมอ โดยคณะกรรมการทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัดเป็นผู้ทำการประเมิน

ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี นั้น สิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย ๑) เกิดกระบวนการเรียนรู้ ๒) การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา ๓) เกิดการพึ่งพาตนเอง ๔) การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ๕) เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย ๖) เกิดอำนาจหรือพลังสามารถนำมาเป็นการต่อรองในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้

๕.๑.๔ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

๕.๑.๔.๑ ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย

ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย พบว่าในการขับเคลื่อนคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) /ชุมชนเมือง(กชช.) ให้เข้มแข็ง สามารถปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายหรือการร้องขอจากนายอำเภอ ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองจังหวัดบุรีรัมย์ได้วางระบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทำงานให้ กม./กชช. คือ การใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองสันติสุข ๙ ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน นำมาเป็นกรอบกำหนดความรับผิดชอบ หน้าที่ กรอบการปฏิบัติร่วมกันของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน เนื่องจาก

๑. มีอัตลักษณ์ร่วมกัน การมีอัตลักษณ์ร่วมกันนั้นไม่ว่าจะเป็น การสร้างบ้าน อาหาร การกิน วิถีชีวิตประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อ

๒. มีกิจกรรมร่วมกัน ผ่านกิจกรรมของครอบครัว ชุมชนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมร่วมคิดร่วมทำและร่วมเรียนเพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความเชื่ออดีตสู่ปัจจุบันเพื่อการพัฒนา

โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐฯ เทศบาล โรงเรียน วัด คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจในการจัดกิจกรรมต่างๆ

๓. ขับเคลื่อนธรรมนูญ ๙ ดีด้วยพลังบวร โดยบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยต้องมีองค์ประกอบคือ ผู้นำดี คนมีส่วนร่วม มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน มีจิตสำนึกรักชุมชน

๕.๑.๔.๒ การเสริมสร้างค่านิยมค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย

การเสริมสร้างค่านิยมการทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย มีกระบวนการคือ

๑. ครอบครัว มีการสร้างความตระหนักในธรรมนูญ ๙ ดี การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทุกครอบครัวเขียนผังครอบครัวของตัวเอง สอนให้ลูกมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักหน้าที่ของตนเอง มีแบบอย่างที่ดี มีแรงบันดาลใจ มีความรักความผูกพันในครอบครัว

๒. ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)ในการจัดตั้ง กม. น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ร่วมร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ มีกลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชน สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ของตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีสัมมาอาชีพ มีกิจการที่ มั่นคง ชยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และมีการคัดแยกขยะ กำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการ สร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน

๓. วัด มีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจ ไม่ว่าจะเป็ความเชื่อพิธีกรรม มีการปฏิบัติธรรม ในทุกๆวันพระของทุกเดือน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมในชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน

๔. องค์กรภาครัฐในชุมชน สถานศึกษามีส่วนสนับสนุนในการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟัง

ความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นทีมงาน อาสาสมัคร (อสม.) เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแล คุ้มครอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๑.๔.๓ ปลุกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยใน

อนาคต

การปลุกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์พบว่าควรมีการรณรงค์ธรรมนุญ ๙ ดี อย่างสม่ำเสมอ รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP)อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ความรู้กับเยาวชน สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล เป็นการแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. ร่วมกับชมรมผู้ใหญ่บ้านในตำบล ร่วมมือภาคีเครือข่ายในการประชุมประจำเดือน โดยกำหนดเป็นผู้เสนอและรายงานผลการปฏิบัติงานตามธรรมนุญหมู่บ้าน ให้ที่ประชุมรับทราบทั้งนี้ทั้งนั้นเรื่องต่างๆ ก็มาจากการประชุมชมรมผู้ใหญ่บ้านระดับตำบล แต่ละวาระก็จะมีการเสนอผ่านเวทีชุมชนตลอด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลซึ่งเป็นเครือข่ายร่วมกันก็จะขับเคลื่อนโครงการตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุข ทีมงานก็จะแบ่งงานกันทำเป็นหมวด เป็นหมู่ โดยเริ่มตั้งแต่ให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพของประชาชน และหลักการส่งเสริมสุขภาพดีไม่มีขาย อยากรู้ต้องทำเอง โดยมีโครงการขยายผลอดภัย จากมือของพี่น้อง ซึ่งทั้งหมดก็มาจากการทำประชาคมผ่านเวทีชุมชนระดับตำบล ที่สอดคล้องกับธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ ดี กำหนดและจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์ของตำบลโดยยึดหลักการธนาคารหมู่บ้าน เป็นการบังคับใช้ในระดับชุมชนเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคม

ระดับชุมชนโดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกับชุมชน ในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข นอกจากนี้กลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชนในตำบลบ้านยาง ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน

๕.๒ อภิปรายผล

ชุมชน ๙ ตี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ อภิปรายได้ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ตี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ประเด็นที่ ๑ รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ๙ ตี ในจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งเก้าชุมชนพบว่า ลักษณะ ต้องเกิดจากภายในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เปิดรับฟังความคิดเห็น เป็นที่ปรึกษาหารือ ร่วมทำ ร่วมพัฒนา กับชุมชน ถือได้ว่าเป็นการนำการตัดสินใจทางเลือกนโยบายไปปฏิบัติจริงซึ่งทางชุมชนเองก็ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง ดังนั้น กระบวนการทุกขั้นตอนที่ คือการแปลงนโยบายที่เป็นนามธรรมให้เป็นแผนงานที่เป็นรูปธรรมจึงสามารถนำไปปฏิบัติและตรวจสอบ สามารถวัดถึงความสำเร็จและวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังสามารถดึงกลไก ภาคประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของงานโครงการ กิจกรรม ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงยังได้คัดสรรตัวแทนจากชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ กล่าวว่า การเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชน การเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ อย่างยิ่ง เพราะหากชุมชนไม่มีการเรียนรู้ และการปรับตัวชุมชนท้องถิ่นนั้นอาจตั้งอยู่ไม่ได้ ผลที่ตามมา คือการสูญเสียเอกลักษณ์ของชุมชน ดังนั้นการเรียนรู้เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและการซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ วลัยเสถียร กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน เมืองสร้างสรรค์ คือแนวคิดที่เติบโตขึ้น โดยการขับเคลื่อนจากทั้งเศรษฐกิจและวัฒนธรรม แต่แนวคิดต่างๆ จะเติบโตได้ก็ต้องเป็นแนวคิดที่แข่งขันได้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ รวมทั้งความแตกต่างและหลากหลายก็กระตุ้นให้เกิดความเป็นต้นแบบและความแปลกใหม่ ในอดีตขบวนการนี้เข้มข้นมากในพื้นที่เมืองใหญ่ โดยเฉพาะเมืองหลวงของประเทศและของภูมิภาค ด้วยความหลากหลายของศิลปะและหัตถกรรม ตลอดจนกลไกสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิด ความคิดสร้างสรรค์ และเมืองถูกสร้างมาเพื่อเสริมซึ่งกันและกัน แต่กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เป็นเส้นตรง และขึ้นอยู่กับระบบที่ซับซ้อนมีปฏิสัมพันธ์กัน และขัดแย้งกันในบางครั้ง เมืองมักจะเกี่ยวข้องอย่างสูงกับ “กลไก” สำหรับจัดการความหลากหลาย, ความเปลี่ยนแปลง, และความแตกต่างในการเติบโตของความรู้และความคิดความขัดแย้ง และความแตกต่างขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง และนวัตกรรม เมืองสร้างสรรค์ คือ ที่ซึ่งกลุ่มย่อยของกลุ่มย่อย

แนวความคิดนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมว่ามีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีศักยภาพในการ

เปลี่ยนหรือตัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดถอยลง หากแต่รูปแบบและลักษณะทางวัฒนธรรม ประสพการณ์และความเคยชินในอดีต ตลอดจนวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะยังคงอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนะ จุฑะวิภา สรุปว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัฒนธรรมที่ชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นโดยเฉพาะในฐานะที่เป็นรากเหง้ามรดกของอดีตและการปรับตัวในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง แนวคิดหน้าที่นิยามมองว่าวัฒนธรรมดำรงอยู่ได้เพราะมีหน้าที่ในการตอบสนองของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม ดังนั้นในทางกลับกันหากวัฒนธรรมไม่ได้ทำหน้าที่หรือทำหน้าที่ได้ไม่สอดคล้องกับสภาพจริงในชุมชน ทั้งวัฒนธรรมและชุมชนนั้นย่อมจะอ่อนแอลง เมื่อใดที่วัฒนธรรมเข้มแข็งก็จะพลังหนุนเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นอันแสดงถึงพลังและพลวัตของวัฒนธรรมที่มีบทบาทตอบสนองการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณา คือ องค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของชุมชน

ประเด็นที่ ๒ พัฒนาระบบการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์ กระบวนการพัฒนาชุมชนตามหลัก๙ดี ของจังหวัดบุรีรัมย์ ได้นำปัจจัยพื้นฐานมาสนับสนุนการสร้าง ความเข้าใจในชุมชนโดยใช้หลักกิจกรรมและประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่เพื่อให้ชุมชนเกิดความพร้อมเพรียงและนำไปสู่ความยั่งยืนในรูปแบบของอัตลักษณ์ชุมชนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรภรณ์ ตระกูลสฤชดีศึกษาเรื่องกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม โดยกล่าวว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ความพยายามในการปรับตัวเอง เมื่อต้องเผชิญกับความขัดแย้ง อึดอัดใจ ความคับข้องใจ ความเกลียด ความเคียด ความทุกข์ใจ ความวิตกกังวล จะเป็นสถานการณ์ที่บุคคลนั้นจะสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อความรู้สึก กล่าวคือ แต่ละคนพยายามดิ้นรน เพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการหรือเป้าหมายของตน ขณะเดียวกันก็อยู่ภายใต้แรงกดดันของสิ่งแวดล้อม เพื่อดำเนินพฤติกรรมนั้น การปรับตัวจึงเป็นการปรับสมดุลระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อม

การปรับตัวเป็นการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนให้มีความสัมพันธ์ลงตัว หากเป็นการปรับตัวทางวัฒนธรรมก็ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต และพฤติกรรมของมนุษย์ การปรับตัวทางวัฒนธรรมเมื่อมีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งมีแนวโน้มยอมรับและปรับเข้าหาวัฒนธรรมอีกกลุ่มหนึ่ง กลุ่มที่พลังน้อยจะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มผู้มีพลังมากนั้นเองซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพศาล ไชยรามศึกษาเรื่อง ความไม่สอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา กับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมโดยทำการคัดเลือกกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้สอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ในกิจกรรมที่นำมาศึกษามีระดับความไม่สอดคล้องกันในระดับที่ต่างกัน กิจกรรมการเรียนการสอนไม่สอดคล้องในระดับสูงเช่น การร้องเพลงที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของแต่ละศาสนา การรำที่มีลักษณะเหมือนการไหว้ การห่มผ้าสไบ การผลิตสิ่งของที่ใช้ในแต่ละศาสนา การร่วมกิจกรรมวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด กิจกรรมการสอนที่ไม่สอดคล้องในระดับปานกลาง เช่น การจัดนิทรรศการภายในหนังสือที่มีภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคมของชุมชนของบุคคลนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพ และที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจตกต่ำ จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง นอกจากนั้นแล้วได้มีการแหล่งอำนาจและการตัดสินใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ ด้านการศึกษา และการเงินเป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานภาพทางสังคม

แหล่งอำนาจทั้งสองชนิดนี้ ถ้าผู้ใดได้ครอบครองหรือมีไว้ ก็จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงในชุมชน โดยเฉพาะในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สอดคล้องกับงานทฤษฎีของพระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวถึงการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้น แท้จริงแล้วไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่งในทางตรงกันข้าม “การพัฒนา” จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม ไม่ว่าจะมืออาชีพใด หรือ บทบาทใดในสังคมก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันที่บ้านเมืองยังมีรอยบอบช้ำจากการแบ่งเขาแบ่งเราให้ได้เห็นกันอยู่ในอดีตนั้น มักจะมีข้อกังขาว่า พระภิกษุสงฆ์ไม่ควรที่จะเข้ามายุ่งกับทางโลก แต่หากจะว่าไปแล้วแนวคิดนี้ก็ดูจะไม่ถูกต้องนัก โดยเฉพาะในวันที่ผู้คนยังต้องการเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่มากกว่าอิทธิทธิปาฏิหาริย์ เนื่องจากแต่เดิมชุมชนแต่ละชุมชนจะมีวัดประจำอยู่ในพื้นที่ และพระสงฆ์ ก็มีบทบาทไปในทางเป็นที่ปรึกษาให้แก่คนในชุมชนให้หลุดพ้นจากอวิชชาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทัศนะของสัจวัต มนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมวางอยู่บนรากฐานของเหตุผล แต่เป็นเพราะว่าสภาพการณ์และสภาวะแวดล้อมมีความแตกต่างกันออกไป วัฒนธรรมสองวัฒนธรรมจึงมีพื้นฐานของการปรับตัว การแก้ปัญหาและมีวิวัฒนาการแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมของกลุ่มที่ตั้งรกรากอยู่ใกล้ทะเล ย่อมมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือยังชีพประเภทเบ็ด แห อวน ฉมวก เรือ และมีการพัฒนาสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการเดินทะเลและการจับปลา ในขณะที่ชนกลุ่มอื่นที่ตั้งรกรากอยู่ในเขตป่าดงดิบ อาจมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเพื่อใช้ในการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัวจะมีวิวัฒนาการเป็นเส้นตรงผ่านขั้นตอน การยังชีพแตกต่าง คิดแบบวิวัฒนาการเส้นตรงของนักทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า ซึ่งเสนอว่าวัฒนธรรมของทุกเผ่าพันธุ์จะมีวิวัฒนาการเป็นเส้นตรงผ่านขั้นตอนต่างๆ เหมือนกันหมด สัจวัตแย้งว่าวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้หลายสาย (multilinear evolution) และแต่ละแนวย่อมมีความแตกต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและโครงสร้างสังคมเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดแบบวิวัฒนาการหลายสายนี้

แนวความคิดนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมว่ามีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือตัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดถอยลง หากแต่รูปแบบและลักษณะทางวัฒนธรรม ประสพการณ์และความเคยชินในอดีต ตลอดจนวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะยังคงอยู่ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านของราชการ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านมามีปัญหาต่างๆ ใหญ่ต่างฝ่ายต่างทำ ต่างฝ่ายต่างสั่งการให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือองค์กรอาสาสมัครในหมู่บ้านดำเนินการ จึงพบปัญหาขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และนโยบายหรือกิจกรรมยังเป็นลักษณะหลังผลเชิงปริมาตร ไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดผลเชิงคุณภาพจึงไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนเท่าที่ควร กล่าวคือ เมื่อเปลี่ยนผู้บริหารหรือเปลี่ยนนโยบายกิจกรรมต่างๆ ก็เสียบหายไปด้วย ฉะนั้นเพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวและพัฒนาสิ่งที่ตั้งตามต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และมีกรอบการปฏิบัติโดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) รับผิดชอบ ในทุกกิจกรรมที่ลงสู่หมู่บ้าน เพราะปัญหาต่างๆ เกิดจากหมู่บ้าน จึงต้องแก้ที่หมู่บ้าน

ประเด็นที่ ๓ การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ๙ ดี ชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ ร่วมกันในการ

กระทำมีการติดต่อสื่อสาร การจัดการและการแก้ไขปัญหาพร้อมกันก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบต่อภายนอกชุมชนที่ดีขึ้น ตามลำดับการ ร่วมมือช่วยเหลือกัน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน องค์ประกอบของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิญา เพ็ญฟูสกุล กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ คือสิ่งที่ทำให้เรารู้ตัวเราเองว่าเราคือใคร และเราดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดจนโลกที่แวดล้อม ตัวเราอยู่อย่างไร อัตลักษณ์คือสิ่งที่กำหนดทางเดินให้กับเรา เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า ใครเป็นพวกเดียวกับเรา และใครที่แตกต่างจากเรา ส่วนใหญ่แล้วอัตลักษณ์ ถูกกำหนดโดยความแตกต่าง ซึ่งอาจมองเห็นได้ในลักษณะของการแบ่งแยกออกจากกัน เช่น อัตลักษณ์ในรูปแบบของความแตกต่างระหว่างชนชาติหรือ ความขัดแย้งด้านความเชื่อ เป็นต้น โดยมากแล้วอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นในลักษณะของสิ่งตรงกันข้าม เช่น คนผิวขาว-คนผิวสี ความปกติ – ความเบี่ยงเบนจากปกติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชน การเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ อย่างยิ่ง เพราะหากชุมชนไม่มีการเรียนรู้และการปรับตัวชุมชนท้องถิ่นนั้นอาจตั้งอยู่ไม่ได้ ผลที่ตามมา คือการสูญเสียเอกลักษณ์ของชุมชน ดังนั้นการเรียนรู้เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและการ จัดการตนเองเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง จึงเป็นส่วนสำคัญของความเป็นชุมชน ปารีชาติ วลัยเสถียรระบุว่า ความเป็นชุมชนนั้นเกิดขึ้นจากความรู้สึกร่วมและความ ผูกพันที่ปัจเจกบุคคลมีต่อสถานที่ การได้ทำกิจกรรม การได้เรียนรู้หรือประสบการณ์ที่มาจากบทเรียน ทั้งในด้านความขัดแย้งและการสร้างสรรค์ อันเป็นผลมาจากการที่คนในชุมชน (รวมถึงนอกชุมชน) ได้ ร่วมเรียนรู้และต่อสู้ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและผลจากการเรียนรู้ ร่วมกันนั้นทำให้ชุมชนได้ความรู้ ประสบการณ์และสร้างระบบระเบียบหรือจารีตขึ้นมาใหม่จน กลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีของ เลสลีย์ ไวต์ (Leslie White) พบว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการมีหลักเกณฑ์ในการตีความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจอยู่หลายประการ และไวต์เองก็ได้เสนอแนวความคิดแบบวิวัฒนาการสมัยใหม่ ซึ่งต่อมาได้รับการขนานนามแนวความคิดแบบ "วิวัฒนาการสากล" (universal evolution) ไวต์มีความเห็นคล้ายคลึงกับแรดคลิฟฟ์-บราวน์ และมาลินอสกีในประเด็นที่ว่ามานุษยวิทยาควรเป็นวิทยาศาสตร์ และไวต์ก็ได้พยายามค้นหากฎเกณฑ์หรือทฤษฎีสากล เพื่อใช้อธิบายวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ทั่วโลกความหมายของ "วัฒนธรรม" ตามทัศนะของไวต์ มีความคล้ายคลึงกับมโนทัศน์เรื่ององค์อินทรีย์ (superorganic) ของโครเบอร์ นั่นคือการมองว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งมีชีวิตและมีชีวิตแยกออกจากตัวมนุษย์อย่างเด็ดขาด วัฒนธรรมมีกฎเกณฑ์และการทำงานในตัวเอง

โดยสรุปแล้วทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนี้ จะช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากร สิ่งแวดล้อมทางสังคมและลักษณะทางกายภาพในสังคมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ปัจจุบันมานุษยวิทยาได้ให้ความสนใจกับ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม และกลายมาเป็น “มานุษยวิทยา นิเวศน์” (Ecological anthropology) และได้เจริญเติบโตก่อให้เกิดแนวทฤษฎีใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องภายในแขนงย่อยออกไปเป็น แนววิเคราะห์ระบบนิเวศฯ แนววิเคราะห์ชาติพันธุ์นิเวศ สอดคล้องกับทฤษฎีของ ไพศาล ไชยราม กล่าวไว้ว่า ความไม่สอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา กับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมโดยทำการคัดเลือกกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้สอบถามในกิจกรรมที่นำมาศึกษามีระดับความไม่สอดคล้องกันในระดับที่ต่างกัน กิจกรรมการเรียนการสอนไม่

สอดคล้องในระดับสูงเช่น การร้องเพลงที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของแต่ละศาสนา การรำที่มีลักษณะเหมือนการไหว้ การห่มผ้าสไบ การผลิตสิ่งของที่ใช้ในแต่ละศาสนา การร่วมกิจกรรมวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด กิจกรรมการสอนที่ไม่สอดคล้องในระดับปานกลาง เช่น การจัดนิทรรศการภายในหนังสือที่มีภาพ

อัตลักษณ์ไม่ใช่คุณสมบัติหรือลักษณะเฉพาะที่คนแต่ละกลุ่มจะอยู่อย่างตายตัวแต่กระบวนการนิยามความเป็นชาติพันธุ์เป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจ มีการปะทะประสานผ่านระบบสัญลักษณ์เพื่อช่วงชิงความหมายความเป็นตัวเองและการยอมรับหรือการปฏิเสธความเป็นอื่นด้วย แม้ว่าอัตลักษณ์จะเป็นเรื่องของการประกอบสร้างนิยามความหมายของกลุ่มชนที่มารวมตัวกันถือเอาวัฒนธรรมแบบเดียวกัน ซึ่งทำให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มมีโอกาสเรียนรู้กระบวนการทางสังคมร่วมกัน ทำให้มีประสบการณ์และจิตสำนึกทางชาติพันธุ์และแสดงออกเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆในสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นพัฒนาการของจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ที่เป็นจิตวิสัยพัฒนาออกเป็นวัตถุวิสัย มากขึ้น ดังนั้นแต่ละกลุ่มจึงเรียนรู้ที่จะสร้างบรรทัดฐานภายในสังคมตนเองโดยมีสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกใช้เป็นตัวชี้ ถึงความเป็นพวกเดียวกันหรือคนละพวกในชุมชนเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ต่อไป

๕.๒.๒ การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ประเด็นที่ ๑ สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ความสัมพันธ์ในครอบครัวเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์มีส่วนส่งเสริมซึ่งกันและกันส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความแข็งแกร่งแน่นแฟ้นจากการอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน สมาชิกในครอบครัวจึงมีโอกาสได้พบปะ พูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรักใคร่ผูกพันใกล้ชิดสนิทสนมและไว้วางใจกันมากขึ้น นอกจากนี้การสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี รู้จักมีสติ รู้จักอดออม ออกกำลังกาย รักษาสิ่งแวดล้อม รู้จักวางแผนในชีวิต รู้จักบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวทั้งด้านการเงินวัตถุสิ่งของ การให้คำแนะนำ การดูแลช่วยเหลือด้านกิจกรรมในชีวิตประจำวันและเมื่อเจ็บป่วยก็จะยิ่งส่งเสริมให้มีความรักใคร่ผูกพันกันมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการได้อาศัยอยู่ด้วยกันจึงทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่าคนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ด้วยกัน การเคารพเชื่อฟัง เป็นการแสดงออกผู้มีอายุน้อยกว่าจะแสดงออกต่อผู้มีอายุมากกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการปลูกฝังในเรื่องการเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครอบครัว เกิดการได้อาศัยอยู่ด้วยกันย่อมเอื้อให้ปฏิสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นได้มากกว่าในมิติของการแลกเปลี่ยน

องค์ประกอบและตัวชี้วัดการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

องค์ประกอบที่ ๑ การเลี้ยง มีวิธีการคือ ใช้หลักเหตุผล ให้อิสระในการดำเนินชีวิต ตัวชี้วัดคือ เป็นคนดีและมีครอบครัวเข้มแข็ง

องค์ประกอบที่ ๒ ความสัมพันธ์ในครอบครัว วิธีการคือ ๑) มีความรักความเอาใจใส่ ๒) มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ๓) เอาใจใส่ดูแล ตัวชี้วัดคือ ๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) ไม่มี ความรุนแรง ๓) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๔) รายได้สมดุล

องค์ประกอบที่ ๓ วิธีการบริหารจัดการครอบครัว วิธีการคือ ๑. ใช้หลักเหตุผล ๒) ใช้ความยืดหยุ่น๓) มีการวางแผนครัวเรือน ตัวชี้วัดคือ ๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) สุขภาพกาย และจิตดี ๓) พึ่งพาตนเองได้ และ๔)ครอบครัวเข้มแข็ง

องค์ประกอบที่ ๔ เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว วิธีการคือ๑) เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว ๒) เป็นตัวอย่างที่ดี ๓) มีความเข้าใจ ตัวชี้วัด ๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) ไม่มีอาชญากรรม ๓) เป็นคนดี ๔) มีความเห็นใจคนอื่น

องค์ประกอบที่ ๕ การแสดงความรักในครอบครัว วิธีการ ๑) มีการแสดงออกในความรัก ตัวชี้วัดคือ ๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) เข้าใจคนอื่น ๓) มีความเมตตา องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

๑. การอบรมเลี้ยงดูด้วยหลักการ ๙ ดี ประกอบด้วยผู้ปกครองต้องยอมรับความเป็นจริงให้ได้ แล้วสร้างมุมมองใหม่ใส่ความคิดบวกและมั่นใจในศักยภาพของลูก พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา การให้เวลากับสมาชิกในครอบครัว ไม่ไปกดดันลูกจนเกินไป แบ่งเวลาให้เหมาะสม มอบความรัก ความเมตตา ความกรุณา หรือการให้อภัยการใช้สื่อ ก็ควรแนะนำถึงคุณโทษอื่นๆ ให้เด็กได้รู้จักคิดแบบมนุษย์เช่นเดียวกัน ควรปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี พ่อแม่ต้องมีทัศนคติที่ดีเสมอ และต้องรู้วิธีการปรับตัวเข้าหาลูก และต้องมีกุศโลบายเพื่อการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกต้องเหมาะสมของลูกรัก

๒. วิจารณ์ญาณในการใช้สื่อ ผู้ปกครองที่เป็นแบบอย่างที่ดีได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่าควรใส่ใจเรื่องให้สื่อเป็นการต่อยอดจากความคิดผู้ปกครองควรรู้จักที่จะกำกับดูแล หรือสอนลูกพร้อมกันไปด้วย ในขณะที่มีการใช้สื่อๆ นั้นอย่างเหมาะสม ฉะนั้นเราอาจจะใช้ประโยชน์จากสื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว ในกรณีที่ท่านมีเวลาอยู่กับลูกน้อยก็เป็นที่ได้ ดังนั้นผู้ปกครองต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสม

๓. วิธีการอบรมเลี้ยงดูตามหลัก ๙ ดี คือทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส เราจะต้องเป็นแบบอย่าง ให้ความอบอุ่น คือเมตตา สงสารและอยากให้เขาได้ดีมีกิริยาและแนวคิดที่เหมาะสมกรุณา เราแนะนำการดำเนินชีวิตและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเขาทำได้ เราก็ให้กำลังใจ ซึ่งขมยินดี เสริมแรงเชิงบวก คือ มุทิตา และเข้าไปเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ต้องฝึกให้เขาทำได้ด้วยตัวเอง ถ้าล้มก็ต้องให้เขาเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นให้ได้ด้วยตนเอง คือ อุเบกขา ยอมรับความบกพร่องของเด็ก ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ปกครอง กระตุ้นให้เด็กรู้จักคิด รู้จักพิจารณา ไม่คาดหวังกับลูกจนเกินไป ไม่เปรียบเทียบ เมื่อเกิดปัญหาต้องเปิดใจยอมรับและหาทางที่จะแก้ไขรวมถึงส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงออกทางความคิดอย่างเหมาะสม รู้จักสร้างแรงจูงใจจากภายนอกโดยเฉพาะจากตัวผู้ปกครองเอง ต้องรับรู้เข้าใจสื่อภายนอกอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่กดดันหรือบังคับในสิ่งที่เด็กไม่ได้ต้องการจริงๆ นอกจากนี้ควรให้เขาเข้าใจการอยู่ในสังคม เข้าใจกติกา เงื่อนไขทางสังคม

๔. ผลที่ได้จากการเลี้ยงดูแบบ ๙ ดี แสดงทางกายที่ร่าเริง สดใส ยิ้มแย้ม ทางใจที่มีความพึงพอใจ ทางสติปัญญาที่มีความคิด ความอ่านที่ดี แสดงออกกับผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัวที่ดี กล้าที่จะแสดงออก เด็กจึงสามารถใช้ภาษาและการพูดในการสื่อสารทางสังคมอย่างเหมาะสม ไม่พูดแซง รู้จักกาลเทศะในการสื่อสาร รู้จักจากการสลับบทบาทในการสื่อสาร รู้จักการรอคอย เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้อื่นได้ดี ใส่ใจในผู้อื่นเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น รับรู้ข้อเท็จจริง

แยกแยะอันไหนควร ไม่ควรมากขึ้นตามลำดับ อีกทั้งมีความ ภูมิใจในตัวเอง มองโลกในแง่ดี ปรับตัวเก่ง เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น รักษาสิทธิของตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความอดทน อย่างเห็นได้ชัด สอดคล้องกับ**ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย** ได้ศึกษา “การศึกษาและพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว” ผลการศึกษาพบว่า การที่จะทำให้ชีวิตครอบครัวมีความมั่นคงนั้น ต้องมีองค์ประกอบที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดความสมดุลจากด้านอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การที่สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพที่ดี มีการศึกษาที่สามารถนำไปประกอบอาชีพที่มั่นคงได้ รวมทั้งมีรายได้เพียงพอเพียงที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่ขัดสนและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีชุมชนที่พึ่งพาอาศัยกันได้ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน ก็จะทำให้ครอบครัวมีความสุขอันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีได้เช่นกัน^๑และ**สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์** ได้ศึกษา “บทบาทของครอบครัวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นไทย” ผลการศึกษาพบว่าครอบครัวยังคงมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการตั้งครรภ์ของบุตรหลาน ประมาณครึ่งหนึ่งของครอบครัวที่ศึกษา ยอมรับได้กับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของบุตรหลาน ซึ่งแสดงถึงการยอมรับกระแสโลกาภิวัตน์ที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นไทย ที่เปิดโอกาสให้มีเพศสัมพันธ์ และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร โดยพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นมากกว่า ด้านอื่น ๆ ส่วนปัจจัยด้านการสร้างสัมพันธ์ภาพในครอบครัว มีความสำคัญเช่นกัน เช่น การเปิดโอกาส ให้พูดคุยกันอย่างตรงไปตรงมาในครอบครัว ก่อให้เกิดความไว้วางใจและกล้าที่จะเปิดเผยปัญหากับคนในครอบครัวทุกเรื่อง รวมทั้งเรื่องความรักของวัยรุ่น การที่วัยรุ่นตระหนักถึงโทษของการไม่เชื่อฟังพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง เป็นการป้องปรามมิให้วัยรุ่นหญิงทำผิดในทุกเรื่องรวมทั้งเรื่องเพศ ส่วนบทบาทของ การอบรมสั่งสอน พบปัจจัยที่สัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ คือ การสั่งสอนให้วัยรุ่นหญิงกล้าปฏิเสธการมี เพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม เป็นการชี้แนะทางออกให้แก่วัยรุ่นหญิง และ การใช้ไหวพริบปฏิภาณในการ เอาตัวรอดจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่พร้อม และยังเสี่ยงต่อโรคติดต่อจากเพศสัมพันธ์อีกด้วย^๒

ประเด็นที่ ๒ การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการการจัดสัมมนากลุ่มย่อย ในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุมพระสุนทรธรรมเมธี,ดร. เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ๓๐ คน ผลการสัมมนากลุ่มย่อยได้หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีการจัดกิจกรรมหลักสูตร ๒ วัน ผ่านกิจกรรม ๑๐ กิจกรรม ประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้าง

^๑ ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย, “การศึกษาและพัฒนา รูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว”, **รายงานวิจัย**, (ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๒.

^๒ สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “บทบาทของครอบครัวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นไทย”, **รายงานวิจัย**, (สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

สร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมส่วนมากเป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๕ และเป็นชายคิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕ โดยส่วนมากมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๓ รองลงมาคืออายุ ๒๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๑๓ และต่ำสุดคืออายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๕

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมพบว่า การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) รองลงมาคือ ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) ต่ำสุดคือด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓) สอดคล้องกับสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน ได้ศึกษา “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย” ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวไทย วัดจากความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกันความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นแบบสมดุล (๕๐.๗%) รองลงมาเป็นครอบครัวแบบระดับกลางค่อนข้างไปทางสมดุล (๔๑.๘%) ในแต่ละภาค สัมพันธภาพในครอบครัวพบว่าส่วนใหญ่เป็นแบบสมดุล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าภาคอื่นๆ (๖๕.๑%) สัมพันธภาพในครอบครัวแบบสุดขั้วพบได้น้อยมากและไม่พบเลยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาลเป็นครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าครอบครัวที่อยู่ในเขตเทศบาล^๓และเรวัต เพชรศิริสัมพันธ์และคณะ ได้ศึกษา “ความสุขและวิถีการเสริมสุขภาพ : ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย” ผลการศึกษาพบว่า ๑) ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ความหมายของความสุขและการสร้างเสริมสุขภาพต่างกัน ความสุขของวัยรุ่นคือ อิสระ ไม่ถูกควบคุมจากผู้ใหญ่ และได้รวมกลุ่มกับเพื่อน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ชีวิตที่ดีขึ้น ขณะที่ความสุขของผู้ใหญ่ (มารดา) คือความสามารถในการควบคุมและจัดการสมาชิกในครอบครัว การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ส่วนความสุขของบิดาคือความสามารถในการหารายได้ ไม่ถูกควบคุมจากภรรยา การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ร่างกายแข็งแรง ทำงานได้ สำหรับวัยผู้สูงอายุให้ความหมายความสุข คือ ได้รับการยอมรับและเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลาน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ชีวิตให้มีคุณค่า ๒) สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุข ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าเกิดจากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง ๓ วัยในครอบครัว ๓) การทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว ทั้งนี้ควรเป็นกิจกรรมที่เป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตพื้นบ้าน และ ๔) ระบบสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องภายนอกที่ช่วยให้เกิดความสุขในครอบครัวคือการมีส่วนร่วมสร้างความรัก ความเข้าใจ

^๓ สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, รายงานวิจัย, (สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

และเสริมสร้างทักษะการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลแต่ละกลุ่มวัยสามารถให้และรับการตอบสนองความต้องการระหว่างกันโดยไม่เกิดความขัดแย้ง^๔

ประเด็นที่ ๓ นำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

นำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ผ่านกิจกรรม ๑๐ กิจกรรมคือ กิจกรรมที่ ๑ ธรรมะสวัสดิ์ กิจกรรมที่ ๒ ฉันทคือใครในครอบครัว กิจกรรมที่ ๓ หลัก ๙ ดี กับความสุขในชีวิต กิจกรรมที่ ๔ ภาระหน้าที่ของฉันทตามหลัก ๙ ดี กิจกรรมที่ ๕ ต้นแบบที่ดีที่สุดในครอบครัวโดยมาบุคคลต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต กิจกรรมที่ ๖ วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว กิจกรรมที่ ๗ จัดลำดับความสำคัญของชีวิต กิจกรรมที่ ๘ ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข กิจกรรมที่ ๙ รู้รัก รู้ยอมรับ รู้ใจ กิจกรรมที่ ๑๐ เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น สอดคล้องกับ**สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน** ได้ศึกษา “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย” ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวไทยวัดจากความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกันความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นแบบสมดุล (๕๐.๗%) รองลงมาเป็นครอบครัวแบบระดับกลางค่อนข้างไปทางสมดุล (๔๑.๘%) ในแต่ละภาค สัมพันธภาพในครอบครัวพบว่าส่วนใหญ่เป็นแบบสมดุล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าภาคอื่นๆ (๖๕.๑%) สัมพันธภาพในครอบครัวแบบสุขหัวพบได้น้อยมากและไม่พบเลยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ครอบครัวที่อยู่นอกเขตเทศบาลเป็นครอบครัวแบบสมดุลมากกว่าครอบครัวที่อยู่ในเขตเทศบาล^๕และ**เรวดี เพชรศิริสัมพันธ์และคณะ** ได้ศึกษา “ความสุขและวิถีการเสริมสุขภาพ : ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย” ผลการศึกษาพบว่า ๑) ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ความหมายของความสุขและการสร้างเสริมสุขภาพต่างกัน ความสุขของวัยรุ่น คือ อิสระ ไม่ถูกควบคุมจากผู้ใหญ่ และได้รวมกลุ่มกับเพื่อน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำชีวิตให้ดีขึ้น ขณะที่ความสุขของผู้ใหญ่ (มารดา) คือความสามารถในการควบคุมและจัดการสมาชิกในครอบครัว การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้เป็นอยู่ดีขึ้น ส่วนความสุขของบิดาคือความสามารถในการหารายได้ ไม่ถูกควบคุมจากภรรยา การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำให้ร่างกายแข็งแรง ทำงานได้ สำหรับวัยผู้สูงอายุให้ความหมายความสุข คือ ได้รับการยอมรับและเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลาน การสร้างเสริมสุขภาพคือการทำชีวิตให้มีคุณค่า ๒) สาเหตุที่ทำให้ครอบครัวขาดความสุข ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าเกิดจากความขัดแย้งซึ่งเป็นผลจากความต้องการที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกทั้ง ๓ วัยในครอบครัว ๓) การทำกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพร่วมกันสามารถส่งเสริมความสุขในครอบครัว ทั้งนี้ควรเป็นกิจกรรมที่เป็นไปได้และสอดคล้องกับวิถีชีวิตพื้นฐาน และ ๔) ระบบสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องภายนอกที่ช่วยให้เกิดความสุขในครอบครัวคือการมี

^๔ เรวดี เพชรศิริสัมพันธ์และคณะ, “ความสุขและวิถีการเสริมสุขภาพ : ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย”, **รายงานวิจัย**, (สำนักวิทยาศาสตร์: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๕ สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, “สัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, **รายงานวิจัย**, (สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒), หน้า ข.

ส่วนร่วมสร้างความรัก ความเข้าใจและเสริมสร้างทักษะการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลแต่ละกลุ่มวัยสามารถให้และรับการตอบสนองความต้องการระหว่างกันโดยไม่เกิดความขัดแย้ง^๖

๕.๒.๓ เครือข่ายชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ประเด็นที่ ๑ แนวทางการสร้างเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ แนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย ๙ ดี มีการเชื่อมโยงทั้งในระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน ซึ่งมี ๕ ขั้นตอน คือ ๑) การสร้างความเข้าใจ ในกระบวนการวางแผนและการบริหารงานทุกระดับ ๒) จัดตั้งองค์กรและคณะทำงานขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ในทุกระดับ ๓) จัดทำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เป็นการยกวางระเบียบข้อปฏิบัติสำหรับหมู่บ้าน โดยการระดมความคิดจากผู้นำทั้งภาครัฐและเอกชนทุกระดับ ๔) กำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้าน และ ๕) การขับเคลื่อนการทำแผนชีวิตหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เพื่อให้ทุกหมู่บ้านนำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี มาสู่การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านให้ประชาชนสามารถลดปัญหาความขัดแย้งและพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับ **สหประชาชาติประเทศไทย**^๗ ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างสถาบันที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย

๑) ลดปัญหาความขัดแย้ง และแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนได้ตรงจุด การขับเคลื่อนหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เป็นการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกหรือยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถช่วยลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้อำนาจเชิงศีลธรรมของกลุ่มคนที่ได้รับความเคารพนับถือในชุมชน และวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมที่ตั้งความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างความสามัคคีเหมือนดั่งพี่น้อง อันส่งผลให้ความขัดแย้งหรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชุมชนสามารถยุติได้ด้วยแนวทางยุติธรรมทางเลือก ไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

๒) กลไกการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาจังหวัดมีความเข้มแข็งมากขึ้น การใช้ตัวแบบการบริหาร BCM Model เพื่อขับเคลื่อนหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ซึ่งภารกิจของรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกัน เป็นคณะทำงานขับเคลื่อนในระดังจังหวัด จนถึงพื้นที่หมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านรับผิดชอบการขับเคลื่อนภารกิจทุกภารกิจในหมู่บ้าน และให้ส่วนราชการ หน่วยงานต่างๆ ทำหน้าที่หนุนเสริมศักยภาพให้คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งเป็นกลไกหลักในระดับปฏิบัติในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้

๓) เกิดพลเมืองผู้ตื่นรู้ (Active Citizen) ภายใต้หลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม กระบวนการหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมกับการสร้างกติกาของชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ใช้ธรรมนูญหมู่บ้านมาเป็น

^๖ เรวดี เพชรศิริสาธน์และคณะ, “ความสุขและวิถีการเสริมสุขภาพ : ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย”, **รายงานวิจัย**, (สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๗ สหประชาชาติ ประเทศไทย, เป้าหมายที่ ๑๖, สันติภาพ ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง, สนับสนุนสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ทุกคนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพมีความรับผิดชอบ และทุกคนสามารถเข้าถึงในทุกระดับ, หน้า ๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thailand.un.org/th/sdgs/๑๖>

เครื่องมือในการรวมพลังคนในชุมชนเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เพราะถูกบีบบังคับ อีกทั้งมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้ ถ่ายทอดจนเกิดเป็นแบบแผนวิถีสังคม ประชาธิปไตยที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาระดับพื้นที่ท้องถิ่น และชุมชน

นอกจากแนวทางการสร้างเครือข่ายที่กล่าวมาแล้ว ยังได้เน้นแนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนบุรีรัมย์ดำเนินชีวิตตาม “แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” และสร้างสังคม “ทำความดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัวบาป” ขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำให้คนในสังคมมีคุณธรรม อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน และสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย สอดคล้องกับ **กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ**^๔ ได้ศึกษาพบว่ารูปแบบธรรมนูญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ เรียกว่า “ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙๙” ได้นำแนวคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ประยุกต์เข้าด้วยกันโดยเฉพาะหลักคิดในเรื่อง “ทำดี ละชั่ว กลัวบาป” และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประชาสังคม และประชาธิปไตยทางตรง โดยมุ่งเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง ๒ ระดับ ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร มีการให้สัตยาบันกันในหมู่บ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข

ประเด็นที่ ๒ สร้างรูปแบบเครือข่าย ๙๙ เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์ มี ๓ ระดับ คือระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับชุมชน/หมู่บ้าน ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนเครือข่ายด้วยพลังบวร คือประสานความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน วัดหรือพระสงฆ์ และโรงเรียนหรือหน่วยงานภาครัฐ อันเป็นนโยบายการรณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีล ๕ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นด้านการส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมเศรษฐกิจ และการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าการสร้างรูปแบบเครือข่ายนั้นเน้นหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับ **สหประชาชาติ ประเทศไทย**^๕ ที่กล่าวว่า การบริหารชุมชนที่เน้นหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม นั้น สร้างให้เกิดชุมชนแห่งความปรองดอง ธรรมนูญหมู่บ้านฯ มีแนวทางการบริหารชุมชนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่างๆ ของชุมชน โดยยึดหลักประชาธิปไตย คือยึดเสียงข้างมากและไม่ริบรูดเสียงข้างน้อย มีคณะกรรมการฝ่ายค้าน เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานและเป็นผู้แทนของคนในชุมชนที่เห็นต่าง จึงก่อให้เกิดการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและปรองดอง เช่น หมู่บ้านเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้มีการทำประชาคมหมู่บ้านเรื่องนำ

^๔ กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ, การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙๙ จังหวัดบุรีรัมย์, คณะรัฐศาสตร์และนิสิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑, หน้า ๑๔๐.

^๕ สหประชาชาติ ประเทศไทย, เป้าหมายที่ ๑๖, สันติภาพ ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง, สนับสนุนสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ทุกคนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพมีความรับผิดชอบ และทุกคนสามารถเข้าถึงในทุกกระดับ, หน้า ๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thailand.un.org/th/sdgs/๑๖>

เงินส่วนรวมที่ได้มาจากการเปรียบเทียบปรับคนที่ทำผิดกฎระเบียบของชุมชนมาทำประโยชน์ ซึ่งคนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าจะทำประปาภูเขาเพื่อให้ชุมชนมีน้ำใช้ แต่มีคนบางกลุ่มไม่เห็นด้วย คณะกรรมการหมู่บ้านได้เปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายแสดงความคิดเห็นจนได้ข้อสรุปเป็นมติของหมู่บ้าน และได้ให้คณะกรรมการฝ่ายค้านคนที่เห็นต่างและคนในหมู่บ้านสนใจได้เข้ามาตรวจสอบการดำเนินการโครงการเพื่อความโปร่งใส กล่าวได้ว่าการใช้แนวทางการบริหารจัดการชุมชนตามหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จะช่วยให้แก้ไขปัญหาความเห็นต่างและขัดความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ชุมชนแห่งความปรองดองสมานฉันท์ขึ้น

การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙๓๓ ทั้งในระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน นั้นจะต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันในลักษณะเชิงพื้นที่ คือมีศูนย์ประสานงานระดับจังหวัด และมีภาคีที่เป็นเครือข่ายย่อย เช่น เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายพระสงฆ์ เครือข่ายเกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งองค์กรธุรกิจเอกชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับ **พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน)**^{๑๐} ได้กล่าวว่า กระบวนการทำงานของเครือข่ายในเชิงพื้นที่ ที่ทุกกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นเครือข่ายประชาคมในระดับจังหวัดหรือพื้นที่ โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะพหุภาคี ความเป็นเครือข่ายในรูปแบบนี้ ในสังคมไทยจะมีในบางพื้นที่ บางจังหวัดที่เครือข่ายภาคประชาชนมีความเข้มแข็งเท่านั้น แต่ในบางพื้นที่ บางจังหวัด เครือข่ายเชิงพื้นที่ ในภาพรวมของจังหวัดหรือตามพื้นที่ตามเขตการปกครองยังอยู่ในระหว่างการก่อตัวเพื่อพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้และความเป็นเครือข่าย และสอดคล้องกับ **พระมหาประกาศิต สิริเมโธ**^{๑๑} ศึกษาพบว่า การสร้างเครือข่ายจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในการพัฒนาชุมชนและความเป็นเมืองเชิงพุทธของชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยการมีส่วนร่วมของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา สถาบันการปกครอง และสื่อสารมวลชน ที่ร่วมกันส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีวัฒนธรรม การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามหลักศาสนาและจารีตประเพณี การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย เพื่อเป็นพลเมืองดีในครอบครัว เป็นพลเมืองดีในศาสนา เป็นพลเมืองดีในโรงเรียน เป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น และเป็นพลเมืองดีของประเทศ โดยเครือข่ายควรมีความสัมพันธ์เชิงกระบวนการเชื่อมโยงสอดประสานกันอย่างเป็นระบบ

การสร้างรูปแบบเครือข่าย เกิดขึ้นภายใต้แผนพัฒนาชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นแม่ข่ายในการจัดทำโครงการต่างๆ ผลักดันให้ชุมชนเกิดสันติสุขภายใต้แผนที่กำหนดไว้ เพราะเป็นพื้นฐานและปัจจัยทางสังคมชนบทที่บ่งบอกถึงความพร้อมของการเป็นชุมชนต้นแบบหมู่บ้านร่มเย็น เป็นสุข โดยหน่วยงานภาครัฐคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานข้างนอก สอดคล้องกับ **พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน)**^{๑๒} เครือข่ายภาคประชาชนนั้นเป็น

^{๑๐} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน), เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต, ๒๕๔๘, หน้า ๘๗.

^{๑๑} พระมหาประกาศิต สิริเมโธ, สัญญา สุดประเสริฐ, การสร้างเครือข่ายจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในการพัฒนาชุมชน และความเป็นเมืองเชิงพุทธ ในจังหวัดนครปฐม, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

^{๑๒} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน), เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต, ๒๕๔๘, หน้า ๘๖.

การรวมตัวของภาคประชาชนในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในชุมชนชนบท เป็นการรวมของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน และเครือข่าย โดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการทำงานร่วมกับภาคีอื่นๆ และระบบเทคโนโลยี เป็นเครื่องหนุนเสริมให้เกิดการรวมตัว โดยเครือข่ายภาคประชาชนเกิดขึ้นทั้งจากการเห็นความจำเป็นในการรวมพลังเพื่อแก้ไขปัญหา เกิดจากการเรียนรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกัน โดยเป็นกระบวนการที่เป็นไปตามธรรมชาติ และเกิดจากการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ต้องการให้องค์กร ชุมชน และสังคมมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาตนเองตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของภาครัฐหรือหน่วยงานที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับ **พระครูสิริสุตานุยุต**^{๓๓} ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า วัดใช้รูปแบบเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขา ต่างกิจกรรมกัน เข้ามาร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม ร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ประเด็นที่ ๓ วิเคราะห์การเชื่อมโยงเครือข่าย ๔ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคม การวิเคราะห์เชื่อมโยงเครือข่ายธรรมานุญหมู่บ้าน ๔ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์นั้น อาศัยเครือข่าย ๓ ประเภท คือ ๑) เครือข่ายเชิงพื้นที่ เป็นเครือข่ายที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการในการทำงานร่วมกัน จะมีศูนย์ประสานงานหลักคือศูนย์ธรรมานุญหมู่บ้านระดับจังหวัด และมีศูนย์ประสานงานย่อยในระดับอำเภอ ตำบล และชุมชน/หมู่บ้าน เพื่อให้เกิดการสื่อสาร และความเคลื่อนไหว มีแกนนำผู้ประสานงานและคณะทำงานในเครือข่ายมาร่วมผลักดันกิจกรรมให้เครือข่ายย่อยทำงานตามหน้าที่และภารกิจของตน ๒) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการสร้างเครือข่าย คือมุ่งเน้นการจัดการในประเด็นสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง และ ๓) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ มีเครือข่ายที่เป็นภาคี คือเครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคการเมือง เครือข่ายธุรกิจเอกชน เครือข่ายคุณธรรม (องค์กรมหาชน) เครือข่ายประชาชน เป็นต้น อย่างไรก็ตามเครือข่ายจะมีการเชื่อมโยงกันของเครือข่ายตามเจตนารมณ์หรือตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้อย่างเป็นกระบวนการ สอดคล้องกับ **พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ**^{๓๔} ได้กล่าวว่าการบวนการพัฒนาในรูปแบบของเครือข่าย เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาองค์กรและการพัฒนาสังคม ความเป็นเครือข่ายอยู่ที่ความไว้วางใจ ความสามัคคี และการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เครือข่ายจะประสบผลสำเร็จมิได้ถ้าขาดการทำภารกิจ และการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน เพราะฉะนั้นเครือข่ายต่างๆ จึงมีการรักษาสัมพันธ์ภาพและการรักษาผลประโยชน์ร่วมกันอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของความเท่าเทียม

ปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมานุญสันติสุขชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนในจังหวัดบุรีรัมย์ มี ๕ ประการ คือ ๑) ปัจจัยด้านผู้นำ ๒) คณะกรรมการหมู่บ้าน ๓) การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน ๔) ความศรัทธาของประชาชนหรือชุมชน ๕) การประเมินผลมีประสิทธิภาพ

^{๓๓} พระครูสิริสุตานุยุต,ดร., พระใบฎีกาวัชชัย ชยวุฒโฒ, นายจันทร์สม ตาปูลิง, นายจักรพงศ์ เพ็ญเวียง, การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐, บทคัดย่อ.

^{๓๔} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ้น), เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต, ๒๕๔๘, หน้า ๘๔.

ปัจจัยเหล่านี้ช่วยเสริมให้เครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้านประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการมีผู้นำที่คอยชี้แนะสร้างความเข้มแข็งให้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน มีการส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังได้อาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเสริมด้วย สอดคล้องกับ **กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ**^{๑๕} ได้ศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านผู้นำและปัจจัยด้านคณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านความศรัทธาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดทำธรรมนูญพลเมืองเพื่อนำไปสู่ชุมชนต่างๆ ของประเทศไทย รัฐบาลต้องส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองทุกพื้นที่ในประเทศไทย ชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรม ทำดี ละชั่ว กลัวบาป ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา นั่นคือ “เป็นคนดี” โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบคอยกำกับดูแลเพื่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับ **กระทรวงสาธารณสุข**^{๑๖} ที่ได้กล่าวว่าการพัฒนาเครือข่ายสู่ความเข้มแข็งยั่งยืน ต้องประกอบด้วย ๑) จัดเวทีประชาคมเข้าใจปัญหาสุขภาพของท้องถิ่น ๒) มีส่วนร่วมในการคิดและวางแผนปฏิบัติงาน ๓) มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่าย ๔) สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกเครือข่าย ๕) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

๕.๒.๔ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

ประเด็นที่ ๑ ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย พบว่าในการขับเคลื่อนคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) /ชุมชนเมือง(กชช.) ให้เข้มแข็ง สามารถปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายหรือการร้องขอจากนายอำเภอ ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ได้วางระบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทำงานให้ กม./กชช. คือ การใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองสันติสุข ๙ ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลานนำมาเป็นกรอบกำหนดความรับผิดชอบ หน้าที่ กรอบการปฏิบัติร่วมกันของทุกคนในหมู่บ้าน/ชุมชนเนื่องจาก

๑. มีอัตลักษณ์ร่วมกัน การมีอัตลักษณ์ร่วมกันนั้นไม่ว่าจะเป็น การสร้างบ้าน อาหาร การกิน วิธีชีวิตประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อ

๒. มีกิจกรรมร่วมกัน ผ่านกิจกรรมของครอบครัว ชุมชนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมร่วมคิดร่วมทำและร่วมเรียนเพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความเชื่ออดีตสู่ปัจจุบันเพื่อการพัฒนา

^{๑๕} กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ, การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ดี จังหวัดบุรีรัมย์, คณะรัฐศาสตร์และนิสิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑, หน้า ๑๔๐.

^{๑๖} กระทรวงสาธารณสุข, การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชน, กองการศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, ม.ป.ป. หน้า ๑๖

โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐฯ เทศบาล โรงเรียน วัด คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจในการจัดกิจกรรมต่างๆ

๓. ขับเคลื่อนธรรมนูญ ๙ ดีด้วยพลังบวร โดยบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยต้องมียุทธศาสตร์ประกอบคือ ผู้นำดี คนมีส่วนร่วม มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน มีจิตสำนึกรักชุมชนสอดคล้องกับกิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย, จีระ ประทีป และ อิศเรศ ศันสนีย์วิทยกุล^{๑๗} ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาธรรมนูญเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบธรรมนูญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ เรียกว่า “ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี” ได้นำแนวคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ประยุกต์เข้าด้วยกันโดยเฉพาะหลักคิดในเรื่อง “ทำดี ละชั่ว กลัวบาป” และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประชาสังคมและประชาธิปไตยทางตรง โดยมุ่งเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง ๒ ระดับ ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรมีการให้สัตยาบันกันในหมู่บ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข สำหรับปัจจัยความสำเร็จ ในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยด้านผู้นำและปัจจัยด้านคณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านความศรัทธาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดทำธรรมนูญพลเมืองเพื่อนำไปสู่ชุมชนต่างๆ ของประเทศไทย รัฐบาลต้องส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองทุกพื้นที่ในประเทศไทย ชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรม ทำดี ละชั่ว กลัวบาป ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา นั่นคือ “เป็นคนดี” โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบคอยกำกับดูแลเพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและกิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ^{๑๘} ได้ศึกษาพบว่ารูปแบบธรรมนูญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ เรียกว่า “ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี” ได้นำแนวคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ประยุกต์เข้าด้วยกัน โดยเฉพาะหลักคิดในเรื่อง “ทำดี ละชั่ว กลัวบาป” และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประชาสังคม และประชาธิปไตยทางตรง โดยมุ่งเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง ๒ ระดับ ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรมีการให้สัตยาบันกันในหมู่บ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข

ประเด็นที่ ๒ การเสริมสร้างค่านิยมการทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย มีกระบวนการคือ

๑. ครอบครัว มีการสร้างความตระหนักในธรรมนูญ ๙ ดี การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทุกครอบครัวเขียนผังครอบครัวของตัวเอง สอนให้ลูกมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักหน้าที่ของตนเอง มีแบบอย่างที่ดี มีแรงบันดาลใจ มีความรักความผูกพันในครอบครัว

^{๑๗} กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย, จีระ ประทีป และ อิศเรศ ศันสนีย์วิทยกุล. การพัฒนาธรรมนูญเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่ ๑๑, ฉบับที่ ๑ (ม.ค.-เม.ย. ๒๕๖๒) หน้า ๑๓๙-๑๖๒.

^{๑๘} กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ, การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี จังหวัดบุรีรัมย์, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑, หน้า ๑๔๐.

๒. ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)ในการจัดตั้ง กม. น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ร่วมร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ มีกลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชน สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ของตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีสัมมาอาชีพ มีกิจการที่ มั่นคง ชยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และมีการคัดแยกขยะ กำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน

๓. วัด มีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อพิธีกรรม มีการปฏิบัติธรรม ในทุกวันพระของทุกเดือน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมในชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน

๔. องค์กรภาครัฐในชุมชน สถานศึกษามีส่วนสนับสนุนในการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นทีมงาน อาสาสมัคร (อสม.) เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแล คุ้มครอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือ

ผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับกิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย, จีระ ประทีป และ อิศเรศ คັນสนีย์วิทยกุล^{๑๙} ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาธรรมนุญเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบธรรมนุญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ เรียกว่า “ธรรมนุญ หมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี” ได้นำแนวคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ประยุกต์เข้าด้วยกันโดยเฉพาะหลักคิดในเรื่อง “ทำดี ละชั่ว กลัวบาป” และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประชา สังคม และประชาธิปไตยทางตรง โดยมุ่งเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง ๒ ระดับ ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรมีการให้สัตยาบันกันในหมู่บ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข สำหรับปัจจัยความสำเร็จ ในการจัดทำธรรมนุญพลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยด้านผู้นำและปัจจัยด้านคณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านความศรัทธาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดทำธรรมนุญพลเมืองเพื่อนำไปสู่ชุมชนต่างๆ ของประเทศไทย รัฐบาลต้องส่งเสริมการสร้างความสำเร็จของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนุญพลเมืองทุกพื้นที่ในประเทศไทย ชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรม ทำดีละชั่ว กลัวบาป ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา นั่นคือ “เป็นคนดี” โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบคอยกำกับดูแลเพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและกิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ^{๒๐} ได้ศึกษาพบว่า รูปแบบธรรมนุญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ เรียกว่า “ธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี” ได้นำแนวคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ประยุกต์เข้าด้วยกันโดยเฉพาะหลักคิดในเรื่อง “ทำดี ละชั่ว กลัวบาป” และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประชาสังคม และประชาธิปไตยทางตรง โดยมุ่งเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง ๒ ระดับ ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร มีการให้สัตยาบันกันในหมู่บ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข

ประเด็นที่ ๓ การปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ตี ของสังคมไทยในอนาคต ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์พบว่าควรมีการรณรงค์ธรรมนุญ ๙ ตี อย่างสม่ำเสมอ รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจ

^{๑๙} กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย, จีระ ประทีป และ อิศเรศ คันสนีย์วิทยกุล. การพัฒนาธรรมนุญเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่ ๑๑, ฉบับที่ ๑ (ม.ค.-เม.ย. ๒๕๖๒) หน้า ๑๓๙-๑๖๒.

^{๒๐} กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ. การพัฒนาธรรมนุญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี จังหวัดบุรีรัมย์. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑, หน้า ๑๔๐.

ชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ความรู้กับเยาวชน สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล เป็นการแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. ร่วมกับชมรมผู้ใหญ่บ้านในตำบล ร่วมมือภาคีเครือข่ายในการประชุมประจำเดือน โดยกำหนดเป็นผู้เสนอและรายงานผลการปฏิบัติงานตามธรรมนูญหมู่บ้าน ให้ที่ประชุมรับทราบทั้งนี้ทั้งนั้นเรื่องต่างๆ ก็มาจากการประชุมชมรมผู้ใหญ่บ้านระดับตำบล แต่ละวาระก็จะมีการเสนอผ่านเวทีชุมชนตลอด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลซึ่งเป็นเครือข่ายร่วมกันก็จะขับเคลื่อนโครงการตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุข ทีมงานก็จะแบ่งงานกันทำเป็นหมวด เป็นหมู่ โดยเริ่มตั้งแต่ให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพของประชาชน และหลักการส่งเสริมสุขภาพดีไม่มีขาย อยากรู้ต้องทำเอง โดยมีโครงการขยายผลต่อยอดจากมือของพี่น้อง ซึ่งทั้งหมดก็มาจากการทำประชาคมผ่านเวทีชุมชนระดับตำบล ที่สอดคล้องกับธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี กำหนดและจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์ของตำบลโดยยึดหลักการกรมการหมู่บ้าน เป็นการบังคับใช้ในระดับชุมชนเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับชุมชนโดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกับชุมชน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข นอกจากนี้กลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชนในตำบลบ้านยาง ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน สอดคล้องกับ**สหประชาชาติ ประเทศไทย**^{๒๑} ที่กล่าวว่า การบริหารชุมชนที่เน้นหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม นั้น สร้างให้เกิดชุมชนแห่งความปรองดอง ธรรมนูญหมู่บ้าน มีแนวทางการบริหารชุมชนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่างๆ ของชุมชน โดยยึดหลักประชาธิปไตย คือยึดเสียงข้างมากและไม่ริดรอนเสียงข้างน้อย มีคณะกรรมการฝ่ายค้าน เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานและเป็นผู้แทนของคนในชุมชนที่เห็นต่าง จึงก่อให้เกิดการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและปรองดอง เช่น หมู่บ้านเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้มีการทำประชาคมหมู่บ้านเรื่องนำเงินส่วนรวมที่ได้มาจากการเปรียบเทียบปรับคนที่ทำผิดกฎระเบียบของชุมชน

^{๒๑} สหประชาชาติ ประเทศไทย, เป้าหมายที่ ๑๖, สันติภาพ ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง, สนับสนุนสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ทุกคนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพมีความรับผิดชอบ และทุกคนสามารถเข้าถึงในทุกระดับ, หน้า ๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thailand.un.org/th/sdgs/๑๖>

มาทำประโยชน์ ซึ่งคนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าจะทำประปาภูเขาเพื่อให้ชุมชนมีน้ำใช้ แต่มีคนบางกลุ่มไม่เห็นด้วย คณะกรรมการหมู่บ้านได้เปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายแสดงความคิดเห็นจนได้ข้อสรุปเป็นมติของหมู่บ้าน และได้ให้คณะกรรมการฝ่ายค้านคนที่เห็นต่างและคนในหมู่บ้านสนใจได้เข้ามาตรวจสอบการดำเนินการโครงการเพื่อความโปร่งใส กล่าวได้ว่าการใช้แนวทางการบริหารจัดการชุมชนตามหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จะช่วยให้แก้ไขปัญหาความเห็นต่างและขจัดความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ชุมชนแห่งความปรองดองสมานฉันท์ขึ้นและ**พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น)**^{๒๒} เครือข่ายภาคประชาชนนั้นเป็นการรวมตัวของภาคประชาชนในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในชุมชนชนบท เป็นการรวมของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน และเครือข่าย โดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการทำงานร่วมกับภาคีอื่นๆ และระบบเทคโนโลยี เป็นเครื่องหนุนเสริมให้เกิดการรวมตัว โดยเครือข่ายภาคประชาชนเกิดขึ้นทั้งจากการเห็นความจำเป็นในการรวมพลังเพื่อแก้ไขปัญหา เกิดจากการเรียนรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกัน โดยเป็นกระบวนการที่เป็นไปตามธรรมชาติ และเกิดจากการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ต้องการให้องค์กร ชุมชน และสังคมมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาตนเองตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของภาครัฐหรือหน่วยงานที่กำหนดไว้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ควรมีการศึกษาและประเมินศักยภาพชุมชนฐานราก เพื่อสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี ขึ้นมาเพื่อที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายในอีสานใต้ต่อไป

๒ . สถานศึกษา ควรนำมาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดในกระบวนการสร้างชุมชนให้ยั่งยืนและเข้มแข็ง

๓. ความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นบรรทัดฐานในพัฒนาในหลายด้านทางสังคม นอกจากนี้ยังมีผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน ควรส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยที่ทุกภาคส่วนนโยบายและวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปใช้ในสังคมแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ความสร้างความตระหนักในบทบาทตนเองของสมาชิกในครอบครัวแบบบูรณาการ

๔. รัฐบาลต้องส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านทุกพื้นที่ในประเทศไทย

๕. รัฐบาลต้องดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบคอยกำกับดูแลเพื่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

๖. ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกของชุมชน ประชาชนชาวบ้าน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญภาครัฐด้านธรรมนูญหมู่บ้านในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย

^{๒๒} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น), เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต, ๒๕๔๘, หน้า ๘๖.

๕.๓.๒ ในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดทางการศึกษา แนวทางการนำนโยบายสาธารณะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ชุมชน ตลอดจนนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนที่ได้รับการพัฒนาแล้ว เพื่อเกิดกระบวนการและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการสร้างชุมชน ๙ ดีในระดับภูมิภาคต่อไปตามลำดับ

๒. ควรมีการทำวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดีในครอบครัว เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๓. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการพัฒนาการสร้างสรรค์ครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๔. ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการในการสร้างเครื่องมือทางการพัฒนาการสร้างสรรค์ครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ตามหลักสากลให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และผลักดันนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในองค์กรต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในทุกๆ ด้าน

๕. ควรมีการทำวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๖. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในการขยายผลการดำเนินงานให้ได้ทั่วประเทศ

๗. ควรวิจัยกระบวนการขับเคลื่อนชุมชนธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี จังหวัดบุรีรัมย์

๘. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการพัฒนาการเครือข่าย ๙ D เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๙. ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการในการสร้างเครื่องมือทางการพัฒนาการสร้างสรรค์เครือข่าย ๙ D เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ตามหลักสากล ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และผลักดันนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในองค์กรต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในทุกๆ ด้าน

บรรณานุกรม

๑. หนังสือ/เอกสาร

- กรมพัฒนาชุมชน. คู่มือนักพัฒนา เรื่อง การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บางกอกบล็อก, ๒๕๔๗.
- กาญจนา แก้วเทพ. การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการใช้และการเสริมความเข้มแข็งแก่การสื่อสารเพื่อพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๔.
- คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ธรรมนูญชีวิต ๙ ประการ ตามรอยพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร. อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๕๒.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรี (กสส.), ๒๕๔๑.
- จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญากฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, ๒๕๔๕.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.
- _____ และคณะ. สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕.
- จุฬารัตน์ โสตะ. พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตนเอง. ขอนแก่น: ภาควิชาสุขศึกษา คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.
- เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย. ๒๕๕๕.
- ชลัท ประเทืองรัตนา. การสร้างความปรองดอง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๖๐.
- ชะวั้งชัย ภาคินธุ์. กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๘.
- ณรงค์ เสียงประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๑.
- ณัฐไชย ตันติสุข. แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวไทย. กรุงเทพมหานคร: ๒๕๓๓.
- ถวิลวดี บุรีกุล. การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ส.เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- นิยม บุญมี. ปัญหาการดำเนินชีวิต. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐.
- บั้งอร เทพเทียน และคณะ. โครงการสำรวจสภาพ ครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.
- บัณฑิต อ่อนดำ. สามารถ ศรีจำนงค์. การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. เชียงใหม่: สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, ๒๕๔๔.
- ปกครองจังหวัดบุรีรัมย์. Best Practice ผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ จังหวัดบุรีรัมย์. การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) / ชุมชนเมือง (กชช.) เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี, ๒๕๕๙.

ประเวศ วะสี. “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์”. ใน **สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง**, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม).

กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๕๒
 ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๕.

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

พรรณทิพย์ วรรณศิริบุศย์. **จิตวิทยาครอบครัว**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **ชีวิตคู่ที่มีคุณค่า**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๕๐.

พระมหาสุหิตย์ อาภากรโ. **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘.

พัชรี สีโรรส. **การมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ. **สรุปผลการวิจัยเบื้องต้นโครงการศึกษาครอบครัวไทย**. สถาบันประชากรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม**. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์. ๒๕๕๔.

เล็ก สมบัติ. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการภาวะการณ์ดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวในปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท มีสเตอร์ก๊อปปี (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๔๙.

วราภรณ์ ตระกูลสุชาติ. **จิตวิทยาการปรับตัว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๕.

วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐.

_____ . **ระบบทวิภาคีกับการแก้ไขปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ ศูนย์สันติวิจัยและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า**. กรุงเทพมหานคร : กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน, ๒๕๔๙.

วีระ อัมพันสุข. **การประยุกต์พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ B.E.C., ๒๕๕๑.

ศรีทัฬหิม พานิชพันธ์. **สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว: ประมวลบทความวิทยุ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **สถาบันครอบครัวมุมมองของนักสวัสดิการสังคม**. กรุงเทพมหานคร: J. PRINT, ๒๕๔๐.

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคณะ. **รายงานการวิจัย โครงการพัฒนาระดับสติปัญญาเด็กวัยต่างๆ ของประเทศ**. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.

- _____ .**หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร: เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. **ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- สมทรง รักษาเฝ้า และ สรวงศ์กัญญ์ ดวงคำสวัสดิ์. **กระบวนการดำเนินงานสุขศึกษาเพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๐.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด. ๒๕๔๗.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔**. สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๙.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. **ธรรมนูญชีวิต ๙ ประการ ตามรอยพระยุคลบาท**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๑.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.
- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. **พันธะทางสังคม**. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒.
- เสรี พงษ์พิศ. **คืนสู่รากเหง้า : ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๕๓.

๒. วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/รายงานวิจัย

- กิตติพงศ์ อุบลสะอาด. นายแพทย์, และคณะ. “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของครอบครัว เยาวชน และโรงเรียนในการป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์และเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัยของวัยรุ่นนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์”. รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑.
- นิตยา คชภักดี. “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”. รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.
- บังอร เทพเทียน และคณะ. **โครงการสำรวจสภาพ ครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง**. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.
- พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพรปริมุตโต). “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหาบุญเพียรบุญวิริโย (แก้ววงศ์น้อย). “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระสุพัฒน์อนาลโย. “การนำความเชื่อสัตย์มาใช้เสริมสร้างความเข้มแข็ง”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระเหลาคำ จันทสาโร (เทพพออักษร). “การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพครอบครัวด้วยการดเว้นจากการประพฤตินอกใจในกามตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”.

วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ. **สรุปผลการวิจัยเบื้องต้นโครงการศึกษาครอบครัวไทย.**

กรุงเทพมหานคร. สถาบันประชากรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

เรวดี เพชรศิราสัมพันธ์และคณะ. “ความสุขและวิถีการเสริมสุขภาพ : ความต้องการที่แตกต่างระหว่างคนสามวัยในครอบครัวไทย”. **รายงานวิจัย.** สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๕๐.

ศักดิ์ชัย บุญเพ็ง. ทิศนะต่อแนวทางการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการตำรวจนครบาล ๖”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต.**บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย. “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว”. **รายงานวิจัย.** ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓.

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน. “สัมพันธ์ภาพในครอบครัวไทย”. **รายงานวิจัย,** มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒.

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. “การวิเคราะห์สถานการณ์และการศึกษานโยบาย/มาตรการในการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่มีลักษณะพิเศษ : ครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัวพ่อแม่วัยรุ่น และครอบครัวเร่ร่อน ระยะที่ ๑”. **รายงานวิจัย.** สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๐.

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. “บทบาทของครอบครัวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่นไทย”. **รายงานวิจัย.** สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๕๓.

โสภา ชปิลมันท์. “รูปแบบครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมเมืองประเทศไทย”. **รายงานการวิจัย.** สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔.

๓. วารสาร

กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย. จีระ ประทีป และ อิศเรศ คันสนีย์วิทย์กุล. “การพัฒนาธรรมนุญเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๙๓ จังหวัดบุรีรัมย์”.

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่ ๑๑. ฉบับที่ ๑ (ม.ค.-เม.ย. ๒๕๖๒).
 เกษียร เตชะพีระ. “อ่าน ชวนาการเมือง”. วารสารฟ้าเดียวกัน. ปีที่ ๑๕ (ฉบับที่ ๑), มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐.
 นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่เชียงใหม่”, ใน ศิลปวัฒนธรรม.ปีที่. ๒๔ฉบับที่ ๑๐): สิงหาคม ๒๕๕๖.

๔. ออนไลน์

พวงพยอม คำมุง. แก่นแท้ของความสามัคคี, [ออนไลน์], ที่มา : https://pr.prd.go.th/nan/ewt_news.php?nid=๒๑๘๕&filename=index
 สาคร มหาหิงค์. เทคนิคการมีส่วนร่วม, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://m.facebook.com/techniques/posts/๓๖๕๘๓๒๔๘๓๔๓๐๕๒๔?locale๒=it_IT
 พรรณงาม เก่าธรรมสาร.การปกครองหัวเมืองภาคใต้ทั้ง ๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.บัณฑิตวิทยาลัย.สืบค้นออนไลน์<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/๑๒๓๔๕๖๗๘๙/๒๔๕๕๘>, วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๓.

๕. ภาษาอังกฤษ

Blumer. Herbert. **Symbolic Interactionism: Perspective and Method**. Berkeley: University of California Press, 1969.
 Creighton. James L.. **The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement**. San Francisco: Jossey Bass. 2005.
 Parsons. Talcott. **Family Structure and the Socialization of Child in Family**. Socialization and Interaction Process, edited by T. Parsons and R.F,BalesNew York: Free Press, 1955.

ภาคผนวก

ผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก
สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์เรื่องการเสริมสร้างทุนชุมชนผ่านศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
ท้องถิ่น กรณีศึกษาศิลปะลาวเวียงในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้ง
ไว้โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน

ตอนที่ ๓ การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนต้นแบบ ๙ ดี

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ๓ การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนต้นแบบ ๙ ดี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ซอย.....
ถนน.....ตำบล.....
อำเภอ..... จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์
โทร. E-mail

๑.๒ ระดับการศึกษาสูงสุด.....

๑.๓ สถานที่ทำงานปัจจุบัน

๑.๔ ตำแหน่งปัจจุบัน.....

๑.๕ ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง.....

จำนวน..... ปี สมัยสถานที่ให้สัมภาษณ์

.....
ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่เดือน.....พ.ศ.
เริ่มเวลา.....น. ถึงเวลา.....น.

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(.....)

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์

(.....)

...../...../.....

ตอนที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของชุมชนต้นแบบ ๙ ดี

ชุมชน ๙ ดี ท่านคิดว่ามีผลดีอย่างไรในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนตัวเอง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๒ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดีของชุมชน ท่านคิดว่า มีกระบวนการและวิธีการสร้างอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ การพัฒนาอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๓.๑ รูปแบบการการพัฒนาอัตลักษณ์ ๙ ดี ท่านคิดว่า ท่านคิดว่าชุมชนมีรูปแบบในการพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ท่านคิดว่าการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นต้นแบบชุมชน ๙ ดี มีกระทบกับชุมชนในด้านในบ้าง

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใน
จังหวัดบุรีรัมย์

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การสร้างครอบครัวอบอุ่นด้วยหลักการ 9 D เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน พระภิกษุสงฆ์ ข้าราชการ ประชาชนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป ผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญทางด้านเครือข่ายชุมชน ๙ ดี กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ 9 D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ ๒) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ 9 D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ และ ๓) เพื่อนำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ 9 D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่นด้วยหลักการ 9D

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่นด้วยหลักการ 9D เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน.....
ตำบล.....อำเภอ..... จังหวัด บุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์.....
โทร. E-mail

๑.๒ ระดับการศึกษาสูงสุด.....

๑.๓ ตำแหน่งปัจจุบัน.....

๑.๔ ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง.....

จำนวน..... ปี สมัย

สถานที่ให้สัมภาษณ์

ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่เดือน.....พ.ศ.

เริ่มเวลา.....น. ถึงเวลา.....น.

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์
(.....)

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์
(.....)

...../...../.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่นด้วยหลักการ 9D

๑. ท่านมีแนวทางการสร้างเครือข่าย ๙ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในชุมชนของท่านอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านมีแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ 9D เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในชุมชนของท่านอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ท่านมีแนวทางนำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ 9 D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ อย่างไรบ้าง

๑)

.....

๒)

.....

๓)

.....

๔)

.....

๕)

.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่นด้วยหลักการ 9 D เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย
เรื่อง การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัย
ด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต
 ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน พระภิกษุสงฆ์ ข้าราชการ ประชาชนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป ผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญทางการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ๑) เพื่อศึกษาทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างค่านิยมการทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย และ ๓) เพื่อปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
 บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน..... ตำบล.....
 อำเภอ..... จังหวัด บุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์..... โทร.

๑.๒ ระดับการศึกษาสูงสุด.....

๑.๓ ตำแหน่งปัจจุบัน.....

๑.๔ ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง.....

จำนวน..... ปี สมัย

สถานที่ให้สัมภาษณ์

ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่เดือน.....พ.ศ.

เริ่มเวลา.....น. ถึงเวลา.....น.

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์
 (.....)

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์
 (.....)

...../...../.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของ
สังคมไทย

๑. ท่านมีแนวทางการศึกษาทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๒. ท่านมีแนวทางการศึกษาการเสริมสร้างค่านิยมการทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้าน
ค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๓. ท่านมีแนวทางการปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต
อย่างไรบ้าง

๑)

.....
.....

๒)

.....
.....

๓)

.....
.....

๔)

.....
.....

๕)

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้
และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

.....
.....
.....
.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย
เรื่อง การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัย
ด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต
 ภายใต้แผนงานวิจัย

เรื่อง ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน พระภิกษุสงฆ์ ข้าราชการ ประชาชนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป ผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญทางการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ๑) เพื่อศึกษาทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างค่านิยมการทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย และ ๓) เพื่อปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
 บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน..... ตำบล.....
 อำเภอ..... จังหวัด บุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์..... โทร.

๑.๒ ระดับการศึกษาสูงสุด.....

๑.๓ ตำแหน่งปัจจุบัน.....

๑.๔ ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง.....

จำนวน..... ปี สมัย

สถานที่ให้สัมภาษณ์

ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่เดือน.....พ.ศ.

เริ่มเวลา.....น. ถึงเวลา.....น.

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์
 (.....)

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์
 (.....)

...../...../.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของ
สังคมไทย

๑. ท่านมีแนวทางการศึกษาทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๒. ท่านมีแนวทางการศึกษาการเสริมสร้างค่านิยมการทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้าน
ค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย อย่างไร

.....
.....
.....
.....

๓. ท่านมีแนวทางการปลูกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต
อย่างไรบ้าง

๑)

.....

๒)

.....

๓)

.....

๔)

.....

๕)

.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้
และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

.....
.....
.....
.....

ผนวก ข

หนังสือเชิญ, รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ และรายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. ชุมชนบ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑. พระศรีปริยัติธาดา, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์น้อย	๒๖ นายน้อย ชำนาญเท
๒. พระครูปิยธรรมทัศน์, วัดโพธิ์น้อย	๒๗. นางละม่อม วรรณศิริวิไล
๓. พระมหาสนอง นาควโร, ปธ.๙, วัดโพธิ์น้อย	๒๘. นายทองจันทร์ วิเศษนค
๔. พระวีระวุฒิ ธมมเมธี/พินิจดั่ง	๒๙. นางนกแก้ว บุญเรือง
๕. นายวิไล สุดสายเนตร, กำนันตำบลบ้านยาง	๓๐. นางคำปอน เพ็งพีช
๖. นายสุนทร สุดตาชู, ส.อบต. หมู่ ๗	๓๑. นางทองน้อย ชุมรัมย์
๗. นายสมพงษ์ บ่อไทย, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๗	๓๒. นายบุญพงษ์ วิเศษสัตย์
๘. นายศุภกิจ พินิจดั่ง, ผู้ช่วยฯ หมู่ที่ ๒	๓๓. นางสาวทอง กลอนโพธิ์
๙. นายคำแพง กลอนโพธิ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐	๓๔. นางถนอม ศรีรัมย์
๑๐. นายเปลี่ยน จันทร์บุบผา, ผู้ช่วยฯ หมู่ที่ ๑๐	๓๕. นางสูง เพ็งพีช
๑๑. นายปลัด เกตุชาติ, ส.อบต. หมู่ที่ ๑๐	๓๖. นางแพงศรี วงจำปา
๑๒. นายบุญกอง เพ็งพีช, ส.อบต. หมู่ที่ ๑๐	๓๗. นางสาวลี พรหมวิจิตร
๑๓. นายพงษ์ศิริ ทวีธนบุรีบูรณ์, ส.อบต. หมู่ที่ ๗	๓๘. นางคำ กะประโคน
๑๔. นายปกรณ์ แสงสุข, ส.อบต. หมู่ที่ ๒	๓๙. นางกลม อังคนา
๑๕. นายธีระวุฒิ เกตุชาติ, ส.อบต. หมู่ที่ ๒	๔๐. นางบุญเหลือ ดวงมาลา
๑๖. นายวิชัย สุดตาชาติ, ผู้ช่วยฯ หมู่ที่ ๗	๔๑. นางท่อน เกตุชาติ
๑๗. นายสมร เข้มขาว, ผู้ช่วยฯ หมู่ที่ ๗	๔๒. นางใส นิลวรรณ
๑๘. นางสาวโสธรรญา วงศ์อนุ	๔๓. นายทองมาก วิเศษนคร
๑๙. นางสมร วิเศษสัตย์	๔๔. นางศรีจันทร์ อุทาพงษ์
๒๐. นายสี สุดตาชาติ	๔๕. นางทอง เผือกพันธุ์
๒๑. นางคำศรี แสงบึง	๔๖. นางจรัส แก้วนาพันธุ์
๒๒. นางเอื้อ นิลนันท์	๔๗. นางม่อน วิเศษนคร
๒๓. นางคำพร สุขวิเศษ	๔๘. นางละออง วิเศษสัตย์
๒๔. นางสุพล เกตุชาติ	๔๙. นางจำปี ชำนาญเท
๒๕. นายสวัสดิ์ เกตุชาติ	๕๐. นางจำลอง แป้นนางรอง

๒. ชุมชนบ้านโคกเหล็ก ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

๑) พระครูปริยัติธรรมวิบูล เจ้าอาวาสวัดโคกเหล็ก	๒๖) นางสุดใจ วาสิทธิ์โคน
๒) พระจรูญศักดิ์ จะเจริญรัมย์	๒๗) นายสมศักดิ์ ปลื้มกมล
๓) นายศิริ จริตรรัมย์ หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน	๒๘) นายเจริญญ์ เจริญรัมย์
๔) นางโสพิณ เสริมผล	๒๙) นางวิรวัน การะรัมย์
๕) นายสมพร จวงรัมย์	๓๐) นางสาวเทวี กรุรัมย์
๖) นางประยูร หนองซุ่นสาร	๓๑) นางเพียร เจริญผล
๗) นางกนกพร เปกรัมย์	๓๒) นางสาวณภัทร ประดับดี
๘) นางชมชอบ ทะยานรัมย์	๓๓) นางพูน จริตรรัมย์
๙) นางประจวบ เจริญรัมย์	๓๔) นางสมภาส แจจรัมย์
๑๐) นายทองสุข จะริรัมย์	๓๕) นายสุทัศน์ สาระรัมย์
๑๑) นายบุญสม แซ่รัมย์	๓๖) นางทองใบ เจียมรัมย์
๑๒) นายสมชาย การะรัมย์	๓๗) นางจรรุวรรณ เจียมรัมย์
๑๓) นายพรหมพันธ์ ทวันเวท	๓๘) นางณัฐชยาน์ เจียมรัมย์
๑๔) นายวิเลิม พิประณี	๓๙) นางหวานใจ ช่างประดิษฐ์
๑๕) นางประไพ จะเรรัมย์	๔๐) นางสาวณานิ จริตรรัมย์
๑๖) นายเนื่อน แซ่รัมย์	๔๑) นางกนกพร เปกรัมย์
๑๗) นายชาน วิเลิศ	๔๒) นายยอม เฉลียวรัมย์
๑๘) นางสาวนวลละออง เนื่อนิล	๔๓) นายเชิดชาย โสรัมย์
๑๙) นางสมชัย เจริญรัมย์	๔๔) นางวนิดา ระฆังทอง
๒๐) นางสาววรรณิพา จริตรรัมย์	๔๕) นางสาวศรีมาลา อุไรรัมย์
๒๑) นางติม เจริญรัมย์	๔๖) นางสาวศิริพร การะรัมย์
๒๒) นางชมชัย เจริญรัมย์	๔๗) นางสาวรัชณี เก็บรัมย์
๒๓) นางกิน เนื่อนิล	๔๘) นายไพโรจน์ สาระรัมย์
๒๔) นางละออง อินทรกำแหง	๔๙) นายน้อย เจริญรัมย์
๒๕) นางวัน รอบแคว้น	๕๐) นายตัน อะโรคา

๓. ชุมชนบ้านตลาดโพธิ์ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑. นายสุพจน์ บุราสิทธิ์ กำนัน ต.ตลาดโพธิ์	๒๖. นายทง ที่รัก
๒. นายบรรจง ธรรมเกตุ ส.อบต.	๒๗. นางชะอ้อน สะออนรัมย์
๓. นายสร้าง สุขนา	๒๘. นางพัน สะลวยรัมย์
๔. นายสัมพันธ์ มุ่งดี	๒๙. นางสาวโยสิตา อิสลาม
๕. นายสมศักดิ์ สะลวยรัมย์	๓๐. นางณัฐกานต์ อิสลาม
๖. นางจันเพ็ญ สวามิชัย	๓๑. นางทองหนัก พลศรีชา
๗. นายเลียง ภูมิชัย	๓๒. นายสี พลศรีชา
๘. นางสุพิน บุราสิทธิ์	๓๓. นายสมศรี แป้นนางรอง
๙. นางสุดใจ สุขนา	๓๔. นายวัชชัย ปักโคทานัง
๑๐. นางบุษบา วัฒนนะ	๓๕. นางกัลยา ปักโคทานัง
๑๑. นางเตือนใจ เกตุไธสง	๓๖. นายนิยม โทอรัญญ์
๑๒. นางซุน ดีทองกลาง	๓๗. นางจอมศรี มุ่งดี
๑๓. นายสมาน ดีทองกลาง	๓๘. นายอุบล มาลาไธสง
๑๔. นางสาวราญ แก้วโกย	๓๙. นางคำเผย มาลาไธสง
๑๕. นายวรมัง สะเริญรัมย์	๔๐. นางสุพิน หมื่นทวงษ์
๑๖. น.ส.สุรยฉัตร สะเริญรัมย์	๔๑. นายประเสริฐ ชำนาญพนา
๑๗. นายบุญเลิศ เจริญรัมย์	๔๒. นางสะอิ่ง ชำนาญพนา
๑๘. นางรัญจวน เจริญรัมย์	๔๓. นายสมบุญ สำเริญรัมย์
๑๙. นางถาวร เจริญรัมย์	๔๔. นายรินทร์ ตรงดี
๒๐. นางสาวสิรินยา คำสีวาท	๔๕. นายจรัส เสน่ห์รัมย์
๒๑. นางสมควร ธรรมเกตุ	๔๖. นางนิภาภรณ์ วัฒนนะ
๒๒. นายประเวศ เกตุไธสง	๔๗. นางสมบุรณ์ งามดี
๒๓. นายทราย ชินสอน	๔๘. นางวัง งามดี
๒๔. นางเฮง ชินสอน	๔๙. พระครูวิมลโพธิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดแจ้งฯ
๒๕. นางดวงจันทร์ ที่รัก	๕๐. พระมหาอรรถพล กตธมโม วัดแจ้งตลาด โพธิ์/รองเจ้าคณะตำบลเมืองแฝก

๔. ชุมชนบ้านหนองเต็งใหญ่ ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

๑) พระครูจันทธรรมโกวิท เจ้าอาวาสวัดคุรุราษฎร์	๒๖) นายสำรวม กรัมย์ย์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑
๒) พระศุภฤกษ์ สุนตกาโย เลขาฯ เจ้าคณะตำบล	๒๗) นายสุบิน สุขจันทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒
๓) พระครูประสิทธิ์ธรรมจารี	๒๘) นายชั้น งาตา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๓
๔) พระครูวุฒิสารากริม	๒๙) นายวีระชัย จิตเย็น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๔
๕) พระอธิการประเสริฐ ปุญญกาโม	๓๐) นายสนอง เข้าเมือง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕
๖) พระสำเนียง ตนติปาโล	๓๑) นายสังัด ปรีกกระโทก ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖
๗) พระอธิการลาวต สุขิโต	๓๒) นางดลหทัย หวังอยู่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗
๘) พระอธิการกง ปญญาโวโร	๓๓) นายเมธา แก้วยก ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘
๙) พระพร้อมพงษ์ ดิขปญโญ	๓๔) นายวินัย สงค์รัมย์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙
๑๐) พระมหาบุญธง กตคุโน	๓๕) นายสุทัต วงศ์งาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐
๑๑) นายวิสุทธิ เฉียบแหลมดี สมาชิกสภาเทศบาล	๓๖) นายศักดิ์สิทธิ์ ละอองดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๑
๑๒) นายประสพ บวรรัตนกุล นายกเทศมนตรี	๓๗) นายธนาธร หอมนวน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๒
๑๓) นายเยื่อ บุญโคง รองนายกเทศมนตรี	๓๘) นายเฮียะ ไชยชุม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๓
๑๔) นายชุตติเดช บวรรัตนกุล กำนันตำบล	๓๙) นางยุเพ็ญ สอนประดิษฐ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๔
๑๕) นางสาวนวินดา ธรรมดา	๔๐) นายเผด็จ เพชรพราว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๕
๑๖) นางสาวพันธ์ทิพย์ มิถุนาวงค์	๔๑) นายทวีศักดิ์ หาญเสมอ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๖
๑๗) นางสาวฉันทยาภรณ์ พิณรัมย์	๔๒) นายสมศักดิ์ กรัมย์ย์ ผู้ช่วยฯ ๑๗
๑๘) นายอัสนี เชิดสุข	๔๓) นายสุข มุลมาเจริญสุข ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๘
๑๙) นายรัชนิกร อุทิศรัมย์	๔๔) นายธัญญา เตีสม
๒๐) นายธนากร ติดใจดี	๔๕) นางสาวปณิตา พงษ์ไธสง
๒๑) นายประสพ พรหมทอง	๔๖) นางประเสริฐ พงษ์ไธสง
๒๒) นายอาทิตย์ คุ้มสุข	๔๗) นางเพ็ง ลำไธสง
๒๓) นายณัฐวัจน์ แก่นอินทร์	๔๘) นายสมพร ลำไธสง
๒๔) นายสุขสันต์ สายสร	๔๙) นายวิทยา ลำไธสง
๒๕) นายธนพงษ์ คงเงิน	๕๐) นางสาววิตรี ลำไธสง

๕. ชุมชนบ้านบุ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

๑. นายศีลธรรม บำรุงแคว้น ผู้ใหญ่บ้าน	๒๖. นางเสนหา พูนสวัสดิ์
๒. นางสาวศศิพันธ์ เจียมรัมย์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๒๗. นางสมพร พรหมรัมย์
๓. นางสาวรัชชนีย์ พรปานศักดิ์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	๒๘. นายประทีป ดิดใจดี
๔. นางประเทียม บันเทิงใจ	๒๙. นางวรรณมา เจริญรัมย์
๕. นางสุภาพ บำรุงแคว้น	๓๐. นางลำไย อารีลักษณ์
๖. นางแดง เชิดรัมย์	๓๑. นางสมใจ ทะเรืองรัมย์
๗. นายชุตีไชย์ บำรุงแคล้น	๓๒. นางเลขา นุพันธ์รัมย์
๘. นางเตียม คำยา	๓๓. นางอำพร หนองม่วง
๙. นางเฉลิมศรี คำยา	๓๔. นางพวง เกริงรัมย์
๑๐. นางนิตยา ฉุนหอม	๓๕. นางสาวแจ่มฤทธิรัมย์
๑๑. นายเรือง นุแรมรัมย์	๓๖. นางสม บำรุงแคล้น
๑๒. นางสุชาติ พรสุรัมย์	๓๗. นางพันธ์ สุดนันท์
๑๓. นางกุหลาบ เชิดรัมย์	๓๘. นางศรีนวน คณะรัมย์
๑๔. นางบุญจันทร์ ไทยยิ่ง	๓๙. นางปรีดา ฉวีรัมย์
๑๕. นางกระทุม ไชรัมย์	๔๐. นายบุญมี สัตยญาติ
๑๖. นางสาวราญ ฤทธิแก้ว	๔๑. นายวิจิต จะรัมย์รัมย์
๑๗. นางสมย์ นัปลือสุข	๔๒. นางตาล ทิรัมย์
๑๘. นางสาวราญ ศรีฉายา	๔๓. นางอำภัย บำรุงแคล้น
๑๙. นางพิมพ์ ประสุรัมย์	๔๔. นางลำดวล ธิรัมย์
๒๐. นางสุพรรณ พรสุรัมย์	๔๕. นางขำมา โจมรัมย์
๒๑. นางกัลยา แก้วรัมย์	๔๖. นางจำปี ร่วนศรี
๒๒. นางสาวภา แก้วรัมย์	๔๗. นางมะลัย คุ้มรัมย์
๒๓. นางยวน มรสูใส	๔๘. นางจำเนียง มากกว่าวงศ์
๒๔. นางสาวพร วียรวงศ์	๔๙. นางสมใจ เจริญรัมย์
๒๕. นางธิติวัดย์ ชนชัยกุลโสด	๕๐. นางสาวราญ ตระกูลรัมย์

๖. ชุมชนบ้านตะโค่ง ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

๑) นายยอด ยวนไธสง	๒๖) นายสุณี แอบไธสง
๒) นางสาวอัญชลี มนตรีนอก	๒๗) นางสมพาน บุญไธสง
๓) นายสุคดี มนตรีนอก	๒๘) นายประหยัด บุญไธสง
๔) นายสนั่น เลิศไธสง	๒๙) นายชาย นามลิวัน
๕) นางทองสร้อย เลิศไธสง	๓๐) นางสาวาล นามลิวัน
๖) นางสาวตุงหลิง เลิศไธสง	๓๑) นายบุญเลิศ นามลิวัน
๗) นางสาวสีดา ลำไธสง	๓๒) นายประเสริฐ นามลิวัน
๘) นางสาวนีย์ ภูบาลขึ้น	๓๓) นางสาวสุภาวดี นามลิวัน
๙) นายวันชัย ภูบาลขึ้น	๓๔) นายทองแดง แสงอรุณ
๑๐) นายวัชรพล ภูบาลขึ้น	๓๕) นางไพสาร์ แสงอรุณ
๑๑) นายกงการ ประชาดี	๓๖) นางสาวอาริษา แสงอรุณ
๑๒) นายอนุพงษ์ ประชาดี	๓๗) นายบัวลา ปานไธสง
๑๓) นางหนูกัน บุราชะกา	๓๘) นายณัฐพล เตียสือเฉย
๑๔) นายหล บุราชะกา	๓๙) นางสาวกันยา ปานไธสง
๑๕) นายมังกร โปรยไธสง	๔๐) นายกาย วงศ์ทอง
๑๖) นายสมเกียรติ โปรยไธสง	๔๑) นางสง่า วงศ์ทอง
๑๗) นายวิทักษ์ โปรยไธสง	๔๒) นางพนิดา โชติยา
๑๘) นายสุพรรณ บุราชะกา	๔๓) นายยอดชาย วงศ์ทอง
๑๙) นายทองสุข ไวจำปา	๔๔) นายรัฐพงษ์ โชติยา
๒๐) นางจันทิ ไวจำปา	๔๕) นางสาวจันทรี หล้าสวย
๒๑) นางอรสา สุทะกะ	๔๖) นางเงา ชุนไธสง
๒๒) นางน้อย รินไธสง	๔๗) นางประกายแก้ว ม่วงศิลา
๒๓) นายลิบอย รินไธสง	๔๘) นายชู ม่วงศิลา
๒๔) นายเชิด รินไธสง	๔๙) นายภูชิต ม่วงศิลา
๒๕) นายสมปอง รินไธสง	๕๐) นายผล พุงไธสง

๗. ชุมชนบ้านสวนนอก ตำบลสวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

๑) นายบุญทิพย์ กะรัมย์ ประธาน ก.ม.	๒๖) นายธนุศิลป์ กุรัมย์ (อปพร.)
๒) นายไพฑูรย์ แก้วพรม รองประธานกรรมการ	๒๗) นางพงศ์ศรี แก้วพรม ประธาน อสม.
๓) นางสุทธา โกติรัมย์ กรรมการและเลขานุการ	๒๘) นางมลทา โกติรัมย์ อสม.
๔) นายบุญทัศน์ กะรัมย์ กรรมการหมู่บ้าน	๒๙) นางศุทธา โกติรัมย์ อสม.
๕) นายสรเทพ ขจีฟ้า กรรมการหมู่บ้าน	๓๐) นางทิวานันท์ เกศีสังข์ อสม.
๖) นายสมพาน กองรัมย์ กรรมการหมู่บ้าน	๓๑) นางสมพาน ดองรัมย์ อสม.
๗) นางปราณี ขจีฟ้า กรรมการหมู่บ้าน	๓๒) นางยุพิน สุทธิ อสม.
๘) นางกุลกนก เพชรเลิศ ประธาน อสม.	๓๓) นางวิไล กรัมย์ อสม.
๙) นางสาวเรียง โกติรัมย์ กรรมการหมู่บ้าน	๓๔) นางวรรณุช นาคินชาติ อสม.
๑๐) นางณัฐกานต์ เพชรเลิศ กรรมการหมู่บ้าน	๓๕) นางสนอง เพชรเลิศ อสม.
๑๑) นายสมศักดิ์ สุทธิ กรรมการหมู่บ้าน	๓๖) นางจันทรา ผลาหาญ
๑๒) นายคอน กาละรัมย์ กรรมการหมู่บ้าน	๓๗) นางสุภา โกติรัมย์
๑๓) นายมาก ขจีฟ้า กรรมการหมู่บ้าน	๓๘) นายทनुสิน กุรัมย์
๑๔) นายสุริยา เกศีสังข์ กรรมการหมู่บ้าน	๓๙) นางทองม้วย เพชรเลิศ
๑๕) นายสมนึก สุภาภาติ กรรมการหมู่บ้าน	๔๐) นางสมพร สุทธิ
๑๖) นางถนอม กองรัมย์	๔๑) นางบุญเหลี่ยม โกติรัมย์
๑๗) นางพงศ์ศรี แก้วพรม	๔๒) นางทองเฒ่า เกรัมย์
๑๘) นางเจียมจิตต์ การรัมย์	๔๓) นางเสงี่ยม วงศ์สุวรรณ
๑๙) นางเกสรฯ ขจีฟ้า	๔๔) นางมณี กะรัมย์
๒๐) นางพุ่ม กิรัมย์	๔๕) นางสมหวัง เทียมผล
๒๑) นางสาวนิภาวรรณ ทศนะ	๔๖) นางลำพอง กิชะรัมย์
๒๒) นายประถม โกติรัมย์	๔๗) นางประมุน โกติรัมย์
๒๓) นางอุไรวรรณ ไชยสุวรรณ	๔๘) นางอุไร โกติรัมย์
๒๔) นายประดิษฐ์ สุทธิ (อปพร.)	๔๙) นางยุนา หงส์ภักดี
๒๕) นายชนะพล ขจีฟ้า (อปพร.)	๕๐) นางสาววรรณ อุสารรัมย์

๘. ชุมชนบ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑) นางจันทิมา เนียนไธสง	๒๖) นายประยัด หัตถกรรม
๒) นางเพ็ญศรี ด่านไธสง	๒๗) นางละไมล์ รุจีพันธ์
๓) นางทรายทอง พรรณจำรูญ	๒๘) นางหนูเพียร อิ่มสมบูรณ์
๔) นางหทัยา เปลี่ยนไธสง	๒๙) นางบัวเรียน แก่นไธสง
๕) นางน้อย คำดี	๓๐) นางบุญถุญ นกไธสง
๖) นายไพรัตน์ แต้มพรมรินทร์	๓๑) นายชาย ตอบไธสง
๗) นางลักษณา อิ่มสมบูรณ์	๓๒) นางเวียน เนียงไธสง
๘) นางลำไย บุญพันธ์	๓๓) นางสมร เชื้อจำ
๙) นางสุดสาคร ไยดี	๓๔) นางพิกุล เบอร์ไธสง
๑๐) นายณัฐพล ญวนแม	๓๕) นางชนิกา รินไธสง
๑๑) นายทรงชัย วงศ์วิลาส	๓๖) นางไพสี หน่งไธสง
๑๒) นายรอด เหมาะไธสง	๓๗) นางทอง แปลงไธสง
๑๓) นางสาวละอองดาว เนียงไธสง	๓๘) นางสุพัตร จักขุทิพย์
๑๔) นายจินดาวัฒน์ ตุ่มไธสง	๓๙) นางหนูพิน เปลี่ยนไธสง
๑๕) นางอุมาพร เปรมไธสง	๔๐) นางทองอิน แหลมไธสง
๑๖) นางทัศนากา จอมไธสง	๔๑) นางมะลิ แลไธสง
๑๗) นางเดือนฉาย รินไธสง	๔๒) นางภริดา เสริญไธสง
๑๘) นางบุญล้อม โนไธสง	๔๓) นางสุชาดา จอมไธสง
๑๙) นางคำมวล เสนาสุธรรม	๔๔) นางปราณี สวาสนอก
๒๐) นางแสงจันทร์ โนไธสง	๔๕) นางลัดดา ชำนิกล้า
๒๑) นางปราณี ภิญโญภาพ	๔๖) นางชวนชื่น เมืองมัจฉา
๒๒) นางหนูพันธ์ ภายไธสง	๔๗) นางไพลิน เกษศรี
๒๓) นางบุญเฮียง อิ่มสมบูรณ์	๔๘) นางสมถวิล รินไธสง
๒๔) นายพงศธร โพธิ์แสงดา	๔๙) นางฉวีวงศ์ นอกไธสง
๒๕) นายปราชัน เปลี่ยนไธสง	๕๐) นางพวงประภา ประกอบกิจ

ภาคผนวก ค
ภาพถ่ายกิจกรรมการวิจัย

รูปแสดงการลงพื้นที่ของวิสาหกิจชุมชนบ้านโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช

กิจกรรมการลงพื้นที่บ้านตะโคง ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน

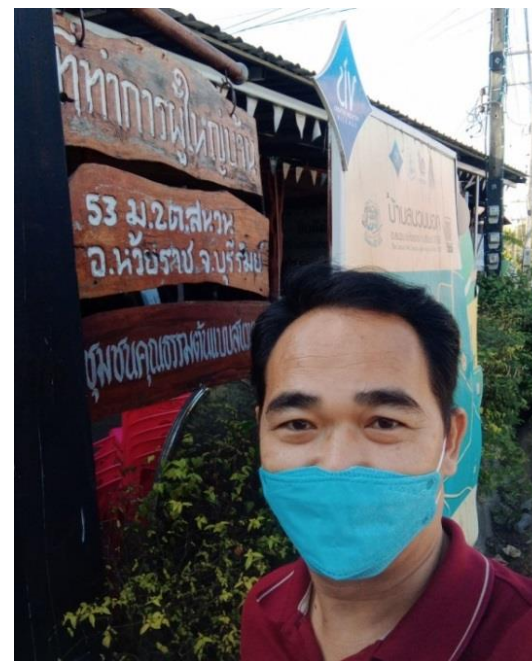
กิจกรรมการลงพื้นที่บ้านนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์

กิจกรรมการลงพื้นที่บ้านบุ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

กิจกรรมการลงพื้นที่บ้านสวนนอก ตำบลสวน อำเภอยะราช จังหวัดบุรีรัมย์

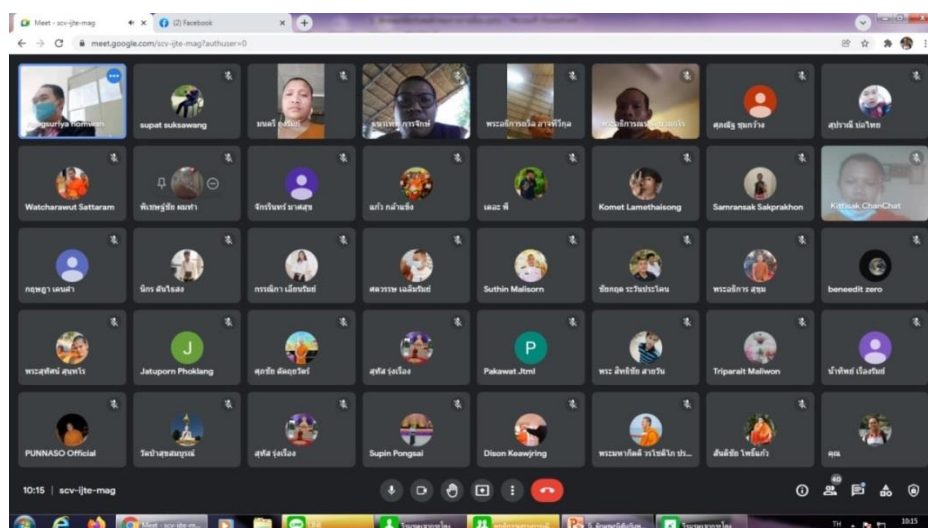
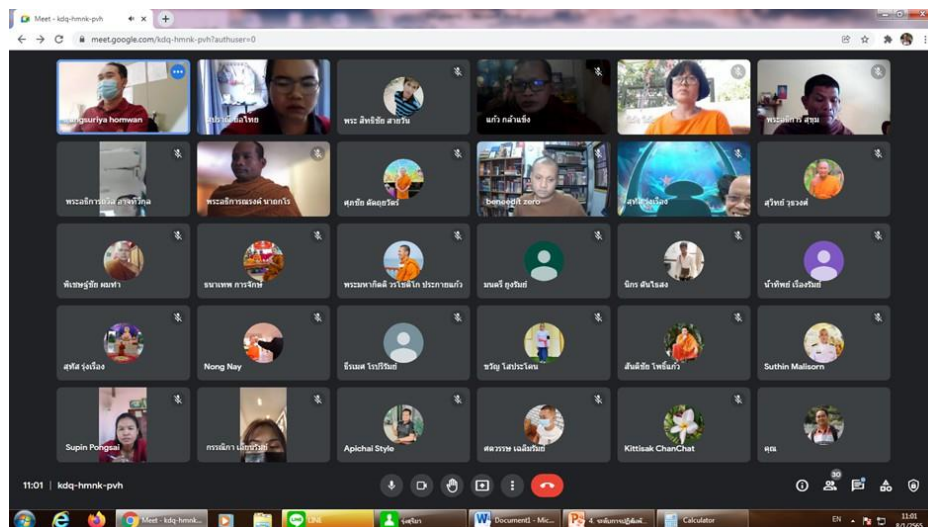
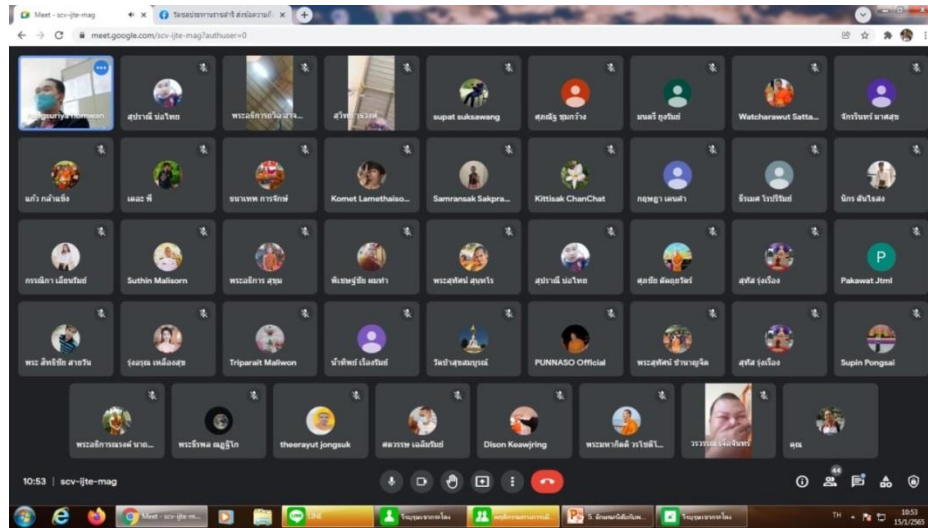
กิจกรรมการลงพื้นที่บ้านหนองเต็งใหญ่ ตำบลหนองเต็ง อําเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์

กิจกรรมการลงพื้นที่บ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภออำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

กิจกรรมการสนทนากลุ่มออนไลน์

ผนวก ง

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ด้านวิชาการ
 ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
 ด้านสังคม/ชุมชน
 ด้านนโยบาย

หน่วยงานร่วมดำเนินการและการบริหารจัดการ:

ประเภท	ชื่อหน่วยงาน	โทรศัพท์	หนังสือยินยอม	จัดการ
	วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย	๐๘๙ ๘๔๖๖๘๖๗	✓	
	คณะสงฆ์อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์	๐๘๖ ๒๕๒ ๒๙๖๒	✓	
	วัดกระวันหินโคน ต.หนองใหญ่ อ.ปราสาท จ.สุรินทร์	๐๘๔ ๘๒๖๔๔๖๗	✓	

ประโยชน์ที่ได้จากการร่วมมือกับภาคเอกชน:

- พัฒนาบุคลากร
 ถ่ายทอดองค์ความรู้
 แลกเปลี่ยนประสบการณ์และถ่ายทอดเทคโนโลยี
 อื่น ๆ (กรุณาอธิบาย)

หน่วยงานที่นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ๑) วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โทร. ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๕๖
 ๒) วัดเขี่ยปราสาท ต.เขี่ยปราสาท อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์ โทร.๐๘๖ ๒๕๒ ๒๙๖๒
 ๓) วัดกระวันหินโคน ต.หนองใหญ่ อ.ปราสาท จ.สุรินทร์ โทร. ๐๘๔ ๘๒๖๔๔๖๗

รายละเอียดการใช้ประโยชน์:

ส่งเสริมให้ประชาชนภายในหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอปริหานิยธรรม หลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมสำหรับใช้ในการปกครอง เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว สามารถนำไปใช้บริหารบ้านเมืองและกิจกรรมของชุมชน ดังนี้คืออปริหานิยธรรมสำหรับการบริหารบ้านเมือง เป็นหลักในการปกครอง โดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อมและมีความสำนึกรัก มีความผูกพันในชุมชน นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง มี ๗ ประการคือ

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่ำเสมอ

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง

๓. ไม่บัญญัติ หรือล้มเลิกข้อบัญญัติต่าง ๆ เป็นการไม่เพิกถอน ไม่เพิ่มเติม ไม่ละเมิดหรือวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติไว้ และไม่เหยียบย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมเนียม

๔. ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นเราต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือ และรับฟังความคิดเห็นของท่านในฐานะที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์มามาก

๕. ไม่ข่มเหงสตรี เป็นการให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการกดขี่ข่มเหงรังแก

๖. เคารพบูชาสักการะเจดีย์ คือการให้ความเคารพศาสนสถาน ปุชนียสถาน อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลุกเร้าให้เราทำความดี และเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้นตามประเพณีที่ดั่งาม

๗. ให้การอารักขาพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล เป็นการจัดการให้ความอารักขา บำรุงคุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

๓๙๔

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า.....พระศรีปริยัติธาดา.ผศ..... ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.....
ที่อยู่.....๒๕๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๒๑๐..... โทรศัพท์.....๐๔๔ ๖๓๗ ๒๕๖..... โทรสาร.....

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง **ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ **ดร.ธนิตชัย พัฒนะสิงห์และคณะ** โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๔ จนถึง วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ในการเรียนการสอนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งทำให้นิสิตได้รู้จักการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี: การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(.....พระศรีปริยัติธาดา.ผศ.....)
ตำแหน่ง.....ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์.....

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า..... พระครูสุตภิตตีสุนทร..... ตำแหน่ง..... เจ้าคณะอำเภอหนองกี่.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน..... คณะสงฆ์อำเภอหนองกี่.....
ที่อยู่..... วัดเยี่ยปราสาท ตำบลเยี่ยปราสาท อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๒๑๐.....
โทรศัพท์..... ๐๘๖-๒๕๒ ๒๙๖๒..... โทรสาร.....

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง **ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ **ดร.ธনীตชัย พัฒนะสิงห์และคณะ** โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๔ จนถึง วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. สร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม.....
๒. ทำให้คณะสงฆ์และประชาชนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยได้
๓. โรงเรียนปริยัติธรรมได้การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....
(..... พระครูสุตภิตตีสุนทร.....)
ตำแหน่ง..... เจ้าคณะอำเภอหนองกี่.....

๓๙๖

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....๑๔ เมษายน ๒๕๖๕.....

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า พระอธิการ วิชาญ อาทโร (มวลทอง) ตำแหน่ง เจ้าอาวาส

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน วัดกระวันหินโคน

ที่อยู่ ต.หนองใหญ่ อ.ปราสาท จ.สุรินทร์

โทรศัพท์ ๐๘๖ ๐๐๕ ๒๙๓๙ E-mail chan_69@windowslive.com

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง **ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ **ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์และคณะ** โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๕ จนถึง วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. แนวทางการปลูกฝังค่านิยม.....

๒. กระบวนการการทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต.....

๓. นิสิต นักศึกษา เข้าใจค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระอธิการวิชาญ อาทโร.....)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาส.....

ผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย
(Output/Outcome/Impact)

ผลผลิต (Output) จากงานวิจัย

ประเภทผลงานที่ได้รับ:

- ต้นแบบผลิตภัณฑ์
- ต้นแบบเทคโนโลยี
- กระบวนการใหม่
- องค์ความรู้
- การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ
- การพัฒนากำลังคน
- ทรัพย์สินทางปัญญา
- บทความทางวิชาการ
- การประชุม/สัมมนาระดับนานาชาติ
- การประชุม/สัมมนาระดับชาติ

ระดับของผลงานที่ได้รับ:

- ระดับอุตสาหกรรม
- ระดับกึ่งอุตสาหกรรม
- ระดับภาคสนาม
- ระดับห้องปฏิบัติการ

รายละเอียดผลงาน:

.....นำเสนอการศึกษาขององค์ความรู้และบททวนงานศึกษาวิจัยต่างๆ ที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ แบบแผน และองค์ความรู้ของค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการวิจัยและการศึกษาด้านค่านิยม จิตสำนึก และภูมิปัญญาคนไทย อันนำไปสู่การเข้าใจสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น และเพื่อค้นหาแนวทางการวิจัยในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมไทยเพื่อพัฒนาวิธีการปลูกฝังค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามให้แก่ประชากรในสังคม และเป็นแนวทางการเสริมสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับประชากรได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ประชากรทุกเพศทุกวัย

จำนวนผลงาน:.....๑.....หน่วยนับ:.....บทความ/ห้องปฏิบัติการ.....

ผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้ตลอดระยะเวลาโครงการ:

ชื่อผลลัพธ์: ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ประเภท:

- เติบโตปริมาณ
- เติบโตคุณภาพ
- เติบโตเวลา
- เติบโตต้นทุน

รายละเอียด:

.....

.....

.....

.....

.....

ผลกระทบจากการดำเนินโครงการ:

- ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประเทศ
- ผลกระทบต่อภาคการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
- ผลกระทบต่อขีดความสามารถทาง วัฒนธรรม.
- ผลกระทบต่อการจ้างงาน
- ผลกระทบต่อสังคม
- ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- เพิ่มความสามารถการแข่งขันของเอกชนที่ร่วมโปรแกรม
- เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
- สนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจเริ่มต้น (Startup)

รายละเอียด:

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสรุปโครงการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ MCU RS 800764016

ชื่อโครงการ ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

หัวหน้าโครงการ ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์ และคณะ

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ ๐๘๖๘๕๕๓๙๙๑

ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศไทยถึงแม้จะมีการพัฒนาไปสู่ความเจริญในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ด้านการสาธารณสุข ด้านสังคมและด้านอื่นๆ แต่จากสถานการณ์บ้านเมืองที่ผ่านมา ประเทศไทยกลับต้องประสบปัญหาในหลายด้านที่ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมกันพยายามแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาให้ดีขึ้น แต่ปัญหาต่างๆ กลับทวีความรุนแรงมากขึ้นเป็นเงาตามตัวพร้อมกับความเจริญ ซึ่งปัญหาที่สำคัญคือประเทศไทย สังคมกำลังเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรม และมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และการพนันที่เพิ่มมากขึ้นในกลุ่มเด็กและเยาวชน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาความยากจน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาทางการเมือง และแตกแยกของคนในชาติ เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการมุ่งเสริมสร้างกลไกการพัฒนาประเทศ ให้มีการพัฒนาเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก และกำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยมีเป้าหมาย “การเสริมสร้างและพัฒนาคน” อย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน แผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนไทยทุกช่วงวัย มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้มียุทธศาสตร์สำคัญที่เป็นปัจจัยสนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ คือ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์มีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประกอบด้วย การปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณภาพ คุณธรรมจริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การพัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ด้วยการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต¹

หลักธรรมนุญ ๙ดี เป็นคุณธรรมนำทางในการดำเนินชีวิตไปสู่ความสุขสงบตาม “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บทสรุปแนวพระราชดำริที่พระราชทานให้ประชาชนคนไทยได้น้อมนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาคุณภาพ

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, สำนักนายกรัฐมนตรี, หน้า. ๖๕-๗๔.

ชีวิตคือความเป็นคนดี รู้จักทำมาหากินโดยสุจริต พึ่งพาอาศัยกันเมตตาปราณีต่อกัน ไม่โลภ และ
มั่นคงอยู่ในความกตัญญูกตเวทิต

ธรรมนูญคุณธรรม ๙ ดี มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสร้างสังคมคุณธรรมที่ทุกคนอยู่
เย็นเป็นสุขร่วมกัน และสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้
สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
ร่วมกันของราษฎรในหมู่บ้าน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม ปัจจุบันมีจำพวก
คุณธรรมนำร่อง ๔ จังหวัด ได้แก่ บุรีรัมย์ ราชบุรี พิจิตร และพัทลุง

จังหวัดบุรีรัมย์ถือเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่ได้มีการทดลองจัดทำธรรมนูญ
หมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมืองขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาในระดับฐานรากจนถึงระดับจังหวัด โดย
กำหนดเป้าหมายสูงสุดของการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมือง คือ “บุรีรัมย์ สันติสุข
บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” โดยอาศัย
อำนาจตามความใน มาตรา ๒๘ ตรี แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗
พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. ๒๕๒๒ และระเบียบ
กระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติ หน้าที่ และการประชุม
คณะกรรมการหมู่บ้าน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการ จัดทำธรรมนูญพลเมือง
หรือธรรมนูญหมู่บ้านเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของ
สังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และต้องไม่ขัดต่อ
กฎหมายบ้านเมือง และยังถือเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่ได้มีการทดลองจัดทำธรรมนูญ
หมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมืองขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาในระดับฐานรากจนถึงระดับจังหวัด โดย
กำหนดเป้าหมายสูงสุดของการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้านหรือธรรมนูญพลเมือง คือ “บุรีรัมย์ สันติสุข
บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” โดยอาศัย
อำนาจตามความใน มาตรา ๒๘ ตรี แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗
พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. ๒๕๒๒ และระเบียบ
กระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติ หน้าที่ และการประชุม
คณะกรรมการหมู่บ้าน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการ จัดทำธรรมนูญพลเมือง
หรือธรรมนูญหมู่บ้านเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของ
สังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และต้องไม่ขัดต่อ
กฎหมายบ้านเมือง

ตามที่จังหวัดบุรีรัมย์ ได้นำตัวแบบการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์รายกรณี (B- CM
Model : Buriram Case Management Model) เป็นแนวทางการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ โดยกำหนด
เป้าหมายสูงสุด “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัว
เดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” ซึ่งมีปัจจัยความสำเร็จ ๙ ประการ (๙ ดี) คือ เป็นคนดี มีปัญญา รายได้
สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพา
ตนเอง สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ชุมชน ที่เป็นกลไกหลักในระดับปฏิบัติในพื้นที่
ที่จะต้องเป็นผู้ขับเคลื่อนปัจจัยความสำเร็จในทุกด้านการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ๙ ดี เพื่อ
สร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นการสื่อสารสร้างความสมานฉันท์ในการอยู่

ร่วมกันของสังคมโดยยึดหลัก ๙ ดี เป็นตัวขับเคลื่อน โดยงานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ในการหาแนวทางการสร้างเครือข่าย รูปแบบเครือข่าย และหาความเชื่อมโยงเครือข่าย ๙ ดี สร้างสรรค์สังคมให้มีศักยภาพเป็นต้นแบบ Knowledge Facilitator เกิดนักวิจัยชุมชนที่สามารถนำกระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ มีศักยภาพทำหน้าที่เป็นคนกลางมีหน้าที่เอื้ออำนวยให้เกิดการรวมตัว การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันแบบสมานฉันท์เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน ด้วยการสร้างเครือข่ายการทำงานอย่างกัลยาณมิตรที่อุทิศตนทำงานเป็นผู้เผยแพร่คุณธรรม ๙ ดี ท่ามกลางความขัดแย้งกันในสังคม เพื่อนำคุณธรรม ๙ ดี ขยายผลไปสู่องค์กรและสังคมเพื่อสังคมเกิดสันติสุขในการอยู่ร่วมกันสืบไป

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยและคณะจึงมีความสนใจที่ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาภายใต้ชื่อเรื่อง ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโครงการวิจัยเพื่อพัฒนา โดยมีโครงการย่อย ๔ เรื่อง คือโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ เครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย โครงการวิจัยย่อยที่ ๔ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย โดยแผนวิจัยชุดนี้เป็นโมเดลในจังหวัดบุรีรัมย์ต่อไป

วัตถุประสงค์โครงการ

๑. เพื่อสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์
๒. เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์
๓. เพื่อสร้างเครือข่าย ๙ ดีเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย
๔. เพื่อปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย

ผลการวิจัย

ชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ สรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑.๑ การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๕.๑.๑.๑ รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์พบว่า วิถี

ชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนนี้คือ รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์แบ่งเป็นสองส่วนคือ การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนด้วยสิ่งที่แต่ละต้องได้คือรูปโดยเกิดจากความคิด ภูมิปัญญาที่ผ่านระบบการกระทำขึ้นมาให้คนได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างมีกระบวนการต่างๆและการสร้างอัตลักษณ์ภายใต้ความเชื่อหรือศรัทธาที่ก่อให้เกิดการนับถือปฏิบัติสืบทอดจนกลายเป็นวัฒนธรรมโดยมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นตัวกลางในการเชื่อม คติความเชื่อวิถีชีวิต

ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้แต่ละสังคมจึงมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป มนุษย์ได้เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่นๆ มนุษย์จึงเรียนรู้ที่จะจัดระเบียบ ชีวิตให้เจริญขึ้น อยู่ดี กินดี มีความสะดวกสบาย รู้จักแก้ปัญหา นอกจากนี้มีการถ่ายทอดการเรียนรู้เป็น วิถีชีวิตหรือเป็นแบบแผนของการดำเนินในสังคมใดก็จะเรียนรู้และซึมซับในวัฒนธรรมของสังคม ที่ตนเองอยู่อาศัย ดังนั้นวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนจึงแตกต่างกัน อัตลักษณ์จึงเป็นเครื่องมือวัดหรือเป็นสิ่งที่กำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของแต่ละชุมชนได้อีกวิธีหนึ่งด้วย ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ยังกำหนดความเป็นอยู่ของคนในชุมชนหากสังคมใดมีอัตลักษณ์ที่ดีงามและเหมาะสมชุมชนย่อมเจริญก้าวหน้าและเป็นที่รู้จักของคนในสังคม

๕.๑.๑.๒ การพัฒนากระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์ กิจเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชน มีความสามัคคีและให้ความร่วมมือในการร่วมคิด ร่วมทำ ในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย มีจิตสำนึกที่ดีต่อกันในการร่วมกันพัฒนาและร่วมทำกิจกรรมในชุมชน ตลอดจนการมีพื้นฐานการนับถือศาสนาและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันและมีความเอื้อเฟื้อต่อกันยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขชุมชนร่วมกัน ประกอบด้วย

๑) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบเครือข่าย

หลักพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายคือสร้างความประทับใจ ร่วมกัน ความรักใคร่ ความชอบพอกัน เป็นมิตรกัน เป็นหนทางที่นำไปสู่มิตรภาพ การใช้ชีวิตร่วมกัน ตลอดจนการทำงานร่วมกัน โดยความสัมพันธ์ของบุคคลเกิดจากองค์ประกอบคือความใกล้ชิด การอยู่ใกล้ชิดกันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์มากกว่าบุคคลที่อยู่ห่างไกลกันโดยการสร้างกลุ่มขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้แล้ว การประชุมกันบ่อยๆยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความเป็นเครือญาติทางความคิดและจินตนาการ

๒. การสร้างกิจกรรมร่วมกัน

กิจกรรมปลูกป่าร่วมกัน

การไปทำกิจกรรมปลูกป่าร่วมกันนั้นเพื่อสร้างความรัก ความสมัครสมานสามัคคี รวมคิดคิด ร่วมทำ ร่วมกิจกรรมที่สร้างสรรค์ของคนในชุมชน

เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์สภาพป่าชุมชนและที่สาธารณะ เพิ่มพื้นที่สีเขียว และเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของประเทศชาติ พร้อมทั้งกระตุ้นให้ประชาชน มีจิตสำนึก ตระหนักถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ มีความรัก ความหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาติและเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงพลังจิตอาสาและความสามัคคีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ การร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมจิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจ ด้วยการปลูกต้นไม้ เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพป่าไม้และเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้แก่ประเทศชาติ และเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีในการร่วมกันทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สร้างพลังในการทำความดีเพื่อประเทศชาติ โดยน้อมนำศาสตร์พระราชามาดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน

กิจกรรมไปวัดด้วยกัน เช่น ในช่วงเข้าพรรษาประชาชนในหมู่ส่วนมากจะเป็น

ผู้สูงอายุที่จะเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือเรียกว่าพ่อขาว แม่ขาว มา “จำศีล” ในวันธัมมัสสวนะหรือวัน ซึ่งกิจกรรมนี้ก่อให้เกิดความปีติ อิ่มใจ เบิกบานในใจของผู้มาปฏิบัติธรรม การประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ก่อให้เกิดความสันติสุขในชุมชนการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน

กิจกรรมไปร่วมงานขึ้นบ้านใหม่ด้วยกัน

การไปร่วมงานในกิจกรรมขึ้นบ้านใหม่ถือได้ว่าไปร่วมแสดงความยินดีในโอกาสที่มีบ้านใหม่ เจ้าของบ้านก็มีความภาคภูมิใจที่มีเพื่อนบ้านในชุมชนให้ความสำคัญหรือให้ความร่วมมือในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่

สิ่งที่ได้จากการทำพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่นี้ แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีที่มีให้แก่กันและกันของคนในชุมชน การอวยพรและแสดงความยินดีให้การเริ่มต้นเข้าไปอยู่ในบ้านหลังใหม่นั้น มีความพร้อมพร้อมอุดมสมบูรณ์ เจริญรุ่งเรือง และมีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป การให้ความเคารพนับถือผู้เฒ่าผู้แก่ที่เปรียบเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรให้ยึดเหนี่ยวจิตใจ การรวมญาติมิตรพี่น้องที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือค่าจุนกัน การใช้หลักจิตวิทยาที่ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่กันและกันของคนในชุมชน เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

กิจกรรมไปพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน

ความสามัคคีของชาวบ้าน ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานหนึ่งๆ แน่นนอนว่าหากทุกคนในสังคมต่างเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายย่อมทำให้สังคมนั้นๆ น่าอยู่ ผู้คนในสังคมรู้สึกอุ่นใจและปลอดภัย นอกจากกฎหมายแล้ว สิ่งที่จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่นั้นก็คือ การมีส่วนร่วมของคนในสังคม การมีส่วนร่วมนั้นนอกจากจะเป็นเครื่องมือพัฒนาสังคมแล้ว บางครั้งยังเป็นการสร้างสรรค์ความสามัคคี ประองตอง ของคนในสังคมอีกด้วย การมีส่วนร่วมมีหลายวิธี ในอีกมุมหนึ่ง การมีส่วนร่วมนั้นเป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้อการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการจูนจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือกระทำผ่านองค์กร ดังนั้นผู้นำชุมชนขององค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

กิจกรรมกลุ่มโฮมสเตย์

กลุ่มโฮมสเตย์ชุมชน ๙ ตี เป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนเกิดรายได้ โดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ กลุ่มโฮมสเตย์ ชุมชน ๙ ตี เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการระบบต่างๆ และ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหมู่บ้าน ที่สนใจศึกษาวิถีชีวิต แบบโบราณในการสร้างความสัมพันธ์อัตลักษณ์ ๙ ตี การจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ขึ้นให้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงพร้อมด้วยกิจกรรมการแสดงของชุมชน ทำให้เกิดรายได้ในชุมชนตลอดมาซึ่งมีสมาชิกที่ร่วมเข้าทุกปี มีการบอกและประสานงานในการจัดกิจกรรมต่างๆ

๓. ขับเคลื่อนความสัมพันธ์ด้วยพลังบวร.

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) สู่วัฒนคุณธรรมที่มั่นคงมั่งคั่งและยั่งยืนแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” ของชุมชน๙ ตี มีคำสำคัญที่ต้องมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันในสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องผู้นำ

ชุมชน นำโดยกำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, นายกองค้การบริหารส่วนตำบล และภาคีเครือข่ายในแต่ละพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายในเขตพื้นที่ มีการจัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือแนวทางในการพัฒนาชุมชน ร่วมกับชาวบ้านในทุกๆเดือน ในหมู่บ้านบ้าง ในวัดบ้าง ตามสมควรแก่โอกาส ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เกิดสันติสุขแบบมีส่วนร่วม ในแต่ละชุมชนย่อมกำหนด วันเวลาและสถานที่ไม่ตรงกัน

๕.๑.๑.๓ สร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

ในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน วัตถุประสงค์หนึ่งที่มีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์ชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ โดยสามารถดำเนินการตามหน้าที่ของพระสงฆ์ให้ความรู้แก่ชุมชนใช้วัฒนธรรมประเพณีในการสร้างอัตลักษณ์ สอดแทรกเนื้อหาการสร้างชุมชนให้เกิดอัตลักษณ์ในระหว่างจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ลูกศิษย์มีคุณลักษณะในการสร้างชุมชนสันติสุข ในบางครั้งมีการจัดอบรมหลักสูตรคุณธรรมจริยธรรมขึ้นมาโดยร่วมกับภาคีเครือข่ายเช่นพระภิกษุสงฆ์ หรือหน่วยอบรมคุณธรรมต่างๆที่ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดการรักสันติมีความสุขในการดำเนินชีวิตประจำวัน

๕.๑.๑.๓๑ ขั้นตอนผลการสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี

ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดนโยบาย/แผนงาน โดยยึดหลักชุมชนคุณธรรม ๙ ดี

กลไกสำคัญที่ในกระบวนการการสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม คือ พลังบวร ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน มีการนำหลักธรรมนุญ ๙ ดีเพื่อเกิด

๑ การพัฒนางาน เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของงานที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ โดยการพัฒนาความรู้ของบุคคลในองค์กรให้เป็นความรู้ของกลุ่ม และเป็นความรู้ขององค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรและการสร้างสรรค์สังคมความรู้ในเวลาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๒.การสร้างองค์ความรู้ เป็นวงจรความรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาที่เรียกว่า นวัตกรรม นวัตกรรมมีทั้งนวัตกรรมที่คิดขึ้นใหม่ทั้งหมดและนวัตกรรมส่วนเพิ่มเพื่อปรับปรุงกระบวนการหรือผลิตภัณฑ์ให้ดีกว่าเดิม

๓. การสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม เป็นการร่วมคิดร่วมทำที่นำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การกระตุ้นให้คนในองค์กรเกิดความกระตือรือร้น เรียนรู้ความเสียสละ และดูแลซึ่งกันและกัน รู้จักปรับตัวและยืดหยุ่น และการที่บุคลากรสร้างกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันโดยสามารถบูรณาการกับการพัฒนา

สรุปได้ว่าลักษณะการสร้างอัตลักษณ์ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ ถือเป็นจุดแข็งและศักยภาพที่สามารถนำชุมชนไปสู่โอกาสของการพัฒนา ซึ่งทุกอย่างมีเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำงานหากิน ความเป็นอยู่ ที่ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในวัฒนธรรมซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ ประกอบกับพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ค่อนข้างสูง ด้วยการมีวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่เหมือนหรือคล้ายกันนั้น ได้ทำให้คนในชุมชนเข้มแข็ง สามัคคี ส่งผลให้ชาวบ้านมีความร่วมมือในทุกๆกิจกรรมของชุมชนโดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชนและเป็นการพยายามที่จะสืบทอดไปสู่คนรุ่นหลังต่อไป

๕.๑.๒ การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๕.๑.๒.๑ สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ความสัมพันธ์ในครอบครัวเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์มีส่วนร่วมส่งเสริมซึ่งกันและกันส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความแข็งแกร่งแน่นแฟ้นจากการอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน สมาชิกในครอบครัวจึงมีโอกาสได้พบปะ พูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรักใคร่ผูกพัน ใกล้ชิดสนิทสนมและไว้วางใจกันมากขึ้น นอกจากนี้การสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี รู้จักมีสติ รู้จักอดออม ออกกำลังกาย รักษาสิ่งแวดล้อม รู้จักวางแผนในชีวิต รู้จักบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวทั้งด้านการเงินวัตถุประสงค์ของ การให้คำแนะนำ การดูแลช่วยเหลือด้านกิจกรรมในชีวิตประจำวันและเมื่อเจ็บป่วยก็จะยิ่งส่งเสริมให้มีความรักใคร่ผูกพันกันมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการได้อาศัยอยู่ด้วยกันจึงทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากกว่าคนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ด้วยกัน การเคารพเชื่อฟัง เป็นการแสดงออกผู้มีอายุน้อยกว่าจะแสดงออกต่อผู้มีอายุมากกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการปลูกฝังในเรื่องการเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ครอบครัว เกิดการได้อาศัยอยู่ด้วยกันย่อมเอื้อให้ปฏิสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นได้มากกว่าในมิติของการแลกเปลี่ยน

องค์ประกอบและตัวชี้วัดการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

องค์ประกอบที่ ๑ การเลี้ยง มีวิธีการคือ ใช้หลักเหตุผล ให้อิสระในการดำเนินชีวิต ตัวชี้วัดคือ เป็นคนดีและมีครอบครัวเข้มแข็ง

องค์ประกอบที่ ๒ ความสัมพันธ์ในครอบครัว วิธีการคือ ๑) มีความรักความเอาใจใส่ ๒) มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ๓) เอาใจใส่ดูแล ตัวชี้วัดคือ ๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) ไม่มี ความรุนแรง ๓) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๔) รายได้สมดุล

องค์ประกอบที่ ๓ วิธีการบริหารจัดการครอบครัว วิธีการคือ ๑. ใช้หลักเหตุผล ๒) ใช้ความยืดหยุ่น๓) มีการวางแผนครัวเรือน ตัวชี้วัดคือ ๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) สุขภาพกาย และจิตดี ๓) พึ่งพาตนเองได้ และ๔)ครอบครัวเข้มแข็ง

องค์ประกอบที่ ๔ เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว วิธีการคือ๑) เข้าใจบทบาทตนเองในครอบครัว ๒) เป็นตัวอย่างที่ดี ๓) มีความเข้าใจ ตัวชี้วัด ๑) สิ่งแวดล้อมในครอบครัวดี ๒) ไม่มีอาชญากรรม ๓) เป็นคนดี ๔) มีความเห็นใจคนอื่น

องค์ประกอบที่ ๕ การแสดงความรักในครอบครัว วิธีการ ๑) มีการแสดงออกในความรัก ตัวชี้วัดคือ ๑) ครอบครัวอบอุ่น ๒) เข้าใจคนอื่น ๓) มีความเมตตา

องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วย

๑. การอบรมเลี้ยงดูด้วยหลักการ ๙ ดี ประกอบด้วยผู้ปกครองต้องยอมรับความเป็นจริงให้ได้ แล้วสร้างมุมมองใหม่ใส่ความคิดบวกและมั่นใจในศักยภาพของลูก พยายามปรับตัวให้เข้ากับ

สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา การให้เวลากับสมาชิกในครอบครัว ไม่ไปกดดันลูกจนเกินไป แบ่งเวลาให้เหมาะสม มอบความรัก ความเมตตา ความกรุณา หรือการให้อภัยการใช้สื่อ ก็ควรแนะนำถึงคุณโทษ อื่นๆ ให้เด็กได้รู้จักคิดแบบมนุษย์เช่นเดียวกัน ควรปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี พ่อแม่ต้องมีทัศนคติที่ดีเสมอและต้องรู้วิธีการปรับตัวเข้าหาลูก และต้องมีกุศโลบายเพื่อการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกต้องเหมาะสมของลูก

๒. วิจารณ์ญาณในการใช้สื่อ ผู้ปกครองที่เป็นแบบอย่างที่ดีได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่าควรใส่ใจเรื่องให้สื่อเป็นการต่อยอดจากความคิดผู้ปกครองควรรู้จักที่จะกำกับดูแล หรือสอนลูกพร้อมกันไปด้วย ในขณะที่มีการใช้สื่อๆ นั้นอย่างเหมาะสม ฉะนั้นเราอาจจะใช้ประโยชน์จากสื่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว ในกรณีที่ท่านมีเวลาอยู่กับลูกน้อยก็เป็นได้ ดังนั้นผู้ปกครองต้องรู้จักเลือกให้เหมาะสม

๓. วิธีการอบรมเลี้ยงดูตามหลัก ๙ ดี คือทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส เราจะต้องเป็นแบบอย่าง ให้ความอบอุ่น คือเมตตา สงสารและอยากให้เราได้ดีมีกิริยาและแนวคิดที่เหมาะสม กรุณา เราแนะนำการดำเนินชีวิตและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเขาทำได้ เราก็ให้กำลังใจ ชื่นชมยินดี เสริมแรงเชิงบวก คือ มุทิตา และเข้าไปเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ต้องฝึกให้เขาทำได้ด้วยตัวเอง ถ้าล้มก็ต้องให้เขาเรียนรู้ที่จะลุกขึ้นให้ได้ด้วยตนเอง คือ อุเบกขา ยอมรับความบกพร่องของเด็ก มีความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ปกครอง กระตุ้นให้เด็กรู้จักคิด รู้จักพิจารณา ไม่คาดหวังกับลูกจนเกินไป ไม่เปรียบเทียบ เมื่อเกิดปัญหาต้องเปิดใจยอมรับและหาทางที่จะแก้ไขรวมถึงส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงออกทางความคิดอย่างเหมาะสม รู้จักสร้างแรงจูงใจจากภายนอกโดยเฉพาะจากตัวผู้ปกครองเอง ต้องรับรู้เข้าใจสื่อภายนอกอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่กดดันหรือบังคับในสิ่งที่เด็กไม่ได้ต้องการจริงๆ นอกจากนี้ควรให้เขาเข้าใจการอยู่ในสังคม เข้าใจกติกา เงื่อนไขทางสังคม

๔. ผลที่ได้จากการเลี้ยงดูแบบ ๙ ดี แสดงทางกายที่ร่าเริง สดใส ยิ้มแย้ม ทางใจที่มีความพึงพอใจ ทางสติปัญญาที่มีความคิด ความอ่านที่ดี แสดงออกกับผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัวที่ดี กล้าที่จะแสดงออก เด็กจึงสามารถใช้ภาษาและการพูดในการสื่อสารทางสังคมอย่างเหมาะสม ไม่พูดแซง รู้จักกาลเทศะในการสื่อสาร รู้จักจากการสลับบทบาทในการสื่อสาร รู้จักการรอคอย เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้อื่นได้ดี ใส่ใจในผู้อื่นเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น รับรู้ข้อเท็จจริง แยกแยะอันไหนควร ไม่ควรมากขึ้นตามลำดับ อีกทั้งมีความ ภูมิใจในตัวเอง มองโลกในแง่ดี ปรับตัวเก่ง เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น รักษาสิทธิของตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความอดทน อย่างเห็นได้ชัด

๕.๑.๒.๒ การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการการจัดสัมมนากลุ่มย่อย ในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ณ ห้องประชุมพระสุนทรธรรมเมธี,ดร. เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ๓๐ คน ผลการสัมมนากลุ่มย่อยได้หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีการจัดกิจกรรมหลักสูตร ๒ วัน ผ่านกิจกรรมตามตาราง

ตาราง การพัฒนาหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้าง
สร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

วันที่	รายการ/กิจกรรม	ใช้เวลา/ ชั่วโมง
วันที่ ๑	ลงทะเบียนครอบครัวที่ร่วมกิจกรรมพร้อมเพียงกันที่ห้องประชุม	๑.๐๐
	ธรรมสวัสดี (กิจกรรมที่ ๑)	
	ฉันคือใครในครอบครัวนี้(กิจกรรมที่ ๒)	๑.๐๐
	หลัก ๙ ดีกับความสุขในชีวิต(กิจกรรมที่ ๓)	๑.๐๐
	ภาระหน้าที่ของฉันตามหลัก ๙ ดี(กิจกรรมที่ ๔)	๑.๐๐
	ต้นแบบที่ดีในครอบครัว (กิจกรรมที่ ๕)	๑.๐๐
	วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัว (กิจกรรมที่ ๖)	๑.๐๐
	จัดลำดับความสำคัญของชีวิต (กิจกรรมที่ ๗)	๑.๐๐
	ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข(กิจกรรมที่ ๘)	๑.๐๐
วันที่ ๒	ทำวัตรเช้า เจริญจิตภาวนา	๒๐ นาที
	รู้จัก รู้ยอม รู้ใจ (กิจกรรมที่ ๙)	๑.๐๐
	เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น(กิจกรรมที่ ๑๐)	๒.๐๐
	พิธีขอขมา และปิดการอบรม	๑.๐๐
กิจกรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม		

ผลประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมส่วนมากเป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๕ และเป็นชายคิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕ โดยส่วนมากมีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๓ รองลงมาคืออายุ ๒๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๑๓ และต่ำสุดคืออายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖.๒๕

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมพบว่า การร่วมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) รองลงมาคือ ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) ต่ำสุดคือด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓)

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ รายด้านพบว่าหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ รายด้าน อยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) รองลงมาคือ ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) ต่ำสุดคือด้าน

ความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓) เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า

ด้านวิทยากร อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๔) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุดคือใช้ภาษาที่เหมาะสมและเข้าใจง่าย(ค่าเฉลี่ย ๔.๘๓) รองลงมาคือการตอบคำถามของวิทยากร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๖๒) ต่ำสุดอยู่ในระดับมากคือด้านการเตรียมตัวและความพร้อมของวิทยากร(ค่าเฉลี่ย ๓.๘๙)

ด้านสถานที่ / ระยะเวลา / อาหาร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐) โดยด้านที่อาหาร มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๙) รองลงมาคือด้านระยะเวลาในการอบรม / สัมมนามีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย ๔.๕๘) และด้านที่มีค่าต่ำสุดคือความพร้อมของอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๖)

ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๒) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๙) รองลงมาคือ การบริการของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย ๔.๘๖) และต่ำสุดคือด้านการอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย ๔.๗๓)

ด้านความรู้ความเข้าใจ อยู่ในระดับ มาก (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๓) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือสามารถบอกประโยชน์ ได้ (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๗) รองลงมาคือด้านความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้หลังการอบรม (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๔) ด้านที่มีค่าต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลางคือด้านสามารถบอกข้อดีได้ (ค่าเฉลี่ย ๒.๓๘)

ด้านการนำความรู้ไปใช้ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๒๖) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือด้านสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่ / ถ่ายทอดแก่ชุมชนได้ (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๙) รองลงมาคือด้านสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าต่ำสุดคือด้านมีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ (ค่าเฉลี่ย ๓.๙๗)

ด้านความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) โดยด้านที่มีค่าสูงสุดคือด้านพึงพอใจกับการเข้าร่วมโครงการ (ค่าเฉลี่ย ๔.๔๙) รองลงมาคือด้านตระหนักในคุณค่าของหลักการ ๙ ดี (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๙) ด้านที่มีค่าต่ำสุดคือด้านได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ (ค่าเฉลี่ย ๔.๓๔)

ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่ได้จากการจัดกิจกรรมหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๑. ควรจัดโครงการให้มีเวลามากกว่า
๒. ควรเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
๓. ควรมีการนำวัด บ้าน โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วม
๔. ควรสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐในท้องถิ่น

๕.๑.๒.๓ นำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

นำเสนอการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีหลักสูตรการสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ผ่านกิจกรรม ๑๐ กิจกรรมคือ กิจกรรมที่ ๑ ธรรมะสวัสดิ์เป็นการต้อนรับครอบครัวที่เข้ารับการอบรม ด้วยธรรมะปฏิสันถารเป็นกันเอง เพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย

คล้าย เตรียมพร้อม ชักซ้อมขั้นตอนต่างๆ เริ่มเปิดใจเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันในระยะเวลา ๒ วัน

กิจกรรมที่ ๒ ฉันทาคือใครในครอบครัวนี้ กิจกรรมนี้ใช้วิธีการระดมการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง เรื่องราวความดีใจภูมิใจ และสิ่งที่เคยทำแล้วเสียใจ การได้สะท้อนคิดชีวิตที่ผ่านมาเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ตนเองมากยิ่งขึ้น เมื่อได้เปิดใจเล่าออกมาอย่างอิสระจะเกิดความผ่อนคลายความกดดัน เพราะมีเพื่อนคอยรับฟังและเล่าสู่กันและกันด้วยความรู้สึกลอดภัยและอบอุ่น ใช้เทคนิคสุนทรียะสนทนา ร่วมกับ Active listening คือการฟังเชิงรุก เพื่อให้เข้าถึงและเข้าใจกันและกันอย่างแท้จริง โดยกิจกรรมนี้จะใช้วิธีการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้กลับมาวิเคราะห์ตนเองว่า บทบาทและหน้าที่ของตนเองในขณะนี้คืออะไร ว่าตนเองมีการให้คุณค่าแบบคุณค่าแท้หรือคุณค่าเทียมอย่างไร เพื่อเป็นการวิเคราะห์ตนเองของสมาชิกในครอบครัว

กิจกรรมฉันทาคือใครในวันนี้ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่มีว่าในชีวิตมีใครบ้างที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เพื่อน ญาติ พ่อแม่ หรือคนในครอบครัว และกลับมาตระหนักว่า แท้จริงใครคือคนที่เราไว้วางใจและสามารถพูดคุยได้ทุกเรื่อง เมื่อทราบวาทะที่แท้จริงตัวเองมีใครรอบๆ ตัวเวลาที่คิดจำอะไรก็จะได้ว่าควรที่จะปรึกษาใคร หรือพูดคุยกับใคร

กิจกรรมที่ ๓ หลัก ๙ ดี กับความสุขในชีวิต เป็นขั้นตอนของการทำความคุ้นเคยกับหลัก ๙ ดี และสร้างความคุ้นเคยระหว่างพระธรรมวิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้จะมีลักษณะคล้ายกระบวนการกลุ่ม ใช้เทคนิค Dialogue ร่วมกับการสนทนาธรรม ธรรมสาภิจฉา และการเปิดใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างอิสระและเป็นกันเอง พระธรรมวิทยากรไม่กระตุ้นมากเพียงเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการฟังและการเล่าสู่กันฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ในครอบครัวตามหลัก ๙ ดี ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่าในชีวิตประจำวันมีความเกี่ยวข้องกับหลัก ๙ ดีอย่างไร โดยยึดหลักดังนี้

ดีที่ ๑ เป็นคนดี ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ดีที่ ๖ สังคมอบอุ่น ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ดีที่ ๘ คณะกรรมการหมู่บ้านเข้มแข็ง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวตลอดจนเพื่อนบ้าน ๒) มีความเคารพซึ่งกันและกันภายในครอบครัวและชุมชน ๓) มีความซื่อสัตย์ ๔) ความมีน้ำใจ ๕) ความเสียสละ ๖) ความรับผิดชอบ ๗) รักจักฝัดชอบชั่วดี ๘) มีจิตสาธารณะ ๙) มองโลกในแง่บวก ๑๐) มีการจัดการอารมณ์

ดีที่ ๒ มีปัญญา เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) การส่งเสริมเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เพื่อนร่วมงานเสมอ ๒) มีความสุขในการเรียนรู้ ๓) ประเมินตนเองอยู่เสมอ ๔) แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ

ดีที่ ๓ รายได้สมดุล เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีความพอเพียงประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย

ดีที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ ๑) มีกิจกรรมภายในครอบครัวที่เน้นการรับผิดชอบร่วมกัน เช่นการทำความสะอาดบ้านร่วมกัน ๒) มีการบริหารเวลาในเรื่องการออกกำลังกายร่วมกับครอบครัวอยู่เป็นประจำ

ดีที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง เกิดจากพฤติกรรมครอบครัวคือ มี๑) มีความพอเพียง ประหยัดอดออม ๒) มีความขยัน หมั่นเพียร ๓) รักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ ๔) มีการวางแผนการใช้จ่าย ๕) รู้จักเก็บเงินเพื่อซื้อของที่ต้องการ ๖) รู้จักคุณค่าแท้- คุณค่าเทียม

กิจกรรมที่ ๔ ภาระหน้าที่ของฉันทตามหลัก ๙ ดี เป็นขั้นตอนของการค้นหา บทบาท และหน้าที่ของตนเอง ว่าตนเองมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง โดยยึดหลัก ๙ ดีซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้จะ มีลักษณะคล้ายกระบวนการกลุ่ม ใช้เทคนิค Dialogue ร่วมกับการเปิดใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่าง อิสระและเป็นกันเอง พระธรรมวิทยากรไม่กระตุ้นมากเพียงเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการ ฟังและการเล่าสู่กันฟัง

กิจกรรมที่ ๕ ต้นแบบที่ดีที่ในครอบครัวโดยมาบุคคลต้นแบบเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ในการดำเนินชีวิต

กิจกรรมที่ ๖ วางแผนชีวิตวางแผนครอบครัวเป็นการวางแผนครัวเรือนที่จะทำให้ เห็นว่าในชีวิตแต่ละวันเราทำอะไรบ้าง มีค่าใช้จ่ายอย่างไร และพรุ่งนี้จะทำอะไร

กิจกรรมที่ ๗ จัดลำดับความสำคัญของชีวิต การให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พิจารณาชีวิต ตนเองอย่างเข้าใจและรู้จักจัดลำดับความสำคัญของชีวิต การช่วยให้เขาสามารถกำหนดเป้าหมายได้ ด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและนำไปสู่การลงมือทำด้วยตนเองอย่างเต็มที่ เพราะเป็นสิ่งที่ ตนเองได้กำหนดขึ้น แต่สิ่งที่สำคัญคือผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ต้องอยู่ที่การ บริหารจัดการและรู้จักจัดลำดับความสำคัญของชีวิตได้

กิจกรรมที่ ๘ ทำอย่างไรให้ครอบครัวถึงสุข หลังจากที่ได้ออกแบบชีวิตวางแผน ครอบครัว ก็มาทบทวนตนเองว่า แล้วที่เรามีภาพฝันอันนั้น เราจะทำอย่างไรให้ภาพฝันนั้นกว้างชัดไม่ เป็นเพียงภาพฝันอย่างเดียว การลงมือทำ การวางแผน การทำเป้าหมายให้ชัดเจนจะต้องทำอย่างไร โดยกระบวนการกลุ่มที่ทุกคนเปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็น กันเอง

กิจกรรมที่ ๙ รู้รัก รู้ออม รู้ใจ การรู้จักที่จะมอบความรัก และรู้จักการออม และที่ สำคัญคือการเข้าใจในครอบครัว เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น นอกจากนี้ยังทำให้ ครอบครัวมีความสุข

กิจกรรมที่ ๑๐ เราจะพาครอบครัวเราอบอุ่น หลังจากที่ได้ออกแบบ รู้รัก รู้ออม รู้ใจ ก็มา ทบทวนตนเองว่า แล้วที่เรามีแผนอันนั้น เราจะทำอย่างไรให้แผนนั้นไม่เป็นเพียงภาพฝันอย่างเดียว การลงมือทำ การวางแผน การทำเป้าหมายให้ชัดเจนจะต้องทำอย่างไร โดยกระบวนการกลุ่มที่ทุกคน เปิดใจเล่าเรื่องชีวิตของตนเองที่ผ่านมา อย่างผ่อนคลาย อิสระและเป็นกันเอง

๕.๑.๓ เครือข่ายชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

๕.๑.๓.๑ แนวทางการสร้างเครือข่าย ๙ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใน จังหวัดบุรีรัมย์

ในการศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่าย ๙ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใน จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย ๑) บ้านตะโคน หมู่ ๑ ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) บ้านบุ หมู่ ๑๒ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) หนองเต็งใหญ่ หมู่ที่ ๑๗ ตำบล

หนองเต็ง อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์ ๔) บ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๕) บ้านตลาดโพธิ์ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๖) บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ๗) บ้านโคกเหล็ก ตำบลโคกเหล็ก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ๘) บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า

จังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีแนวทางการเสริมสร้างเครือข่าย ๙ ดี ทั้งในระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน ผู้ที่วางนโยบายเครือข่ายชุมชนคุณธรรม ๙ ดี คืออดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (นายเสรี ศรีหะไตร) ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

๑) การสร้างความเข้าใจ ในกระบวนการวางแผนและการบริหารงานทุกระดับ ด้วยตัวแบบการบริหารจัดการรายกรณี Buriram Case Management Model หรือ BCM Model ในทุกระดับตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน

๒) จัดตั้งองค์กรและคณะทำงานขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัดลงไปถึงระดับหมู่บ้าน รวมทั้งหมด ๑๐ คณะ

๓) จัดทำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เป็นการยกร่างระเบียบข้อปฏิบัติสำหรับหมู่บ้าน โดยการระดมความคิดจากผู้นำทั้งภาครัฐและเอกชนทุกระดับ แล้วนำไปปลูกเสกต่อพระเจ้าใหญ่ วัดหงษ์ บ้านศิระชะแรต อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนทั่วไปศรัทธา และได้ปฏิญาณสาบานตนพร้อมประกาศใช้ทุกหมู่บ้านรวม

๔) กำหนด Road Map การขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้านฯ ในภาพรวมทั้งจังหวัด ตั้งแต่การปฏิบัติในระดับหมู่บ้าน การประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นผู้ประเมินตนเองแล้วมีการสรุปเป็นภาพรวมในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ตามแบบประเมินที่กำหนด

๕) การขับเคลื่อนการทำแผนชีวิตหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เพื่อให้ทุกหมู่บ้านนำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี มาสู่การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดผลในเชิงประจักษ์และมีผลสัมฤทธิ์ โดยมุ่งเน้นไปที่ความรับผิดชอบและการดำเนินการโดยประชาชนในหมู่บ้านทุกคน ซึ่งมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นองค์กรขับเคลื่อน ทำให้ได้แผนและวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เกิดกระบวนการในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการดูแลพัฒนา รักษาความสงบเรียบร้อย และสร้างสังคมหมู่บ้านตนให้อบอุ่น มีความเข้มแข็งในทุกๆ ด้าน ตามปัจจัย ๙ ดี ที่วางไว้ คือ เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น หลุดพ้นอาชญากรรม จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง นอกจากนี้ยังได้เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนบุรีรัมย์ดำเนินชีวิตตาม “แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” และสร้างสังคม “ทำความดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัวบาป” ขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำให้คนในสังคมมีคุณธรรม อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน และสร้างแนวทางแก้ไขปัญหามาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย

๕.๑.๓.๒ สร้างรูปแบบเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรคคุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์

จากการลงพื้นที่พบว่าการสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี มี ๓ ระดับ คือ ระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับชุมชน/หมู่บ้าน ดังนี้

๑) การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับจังหวัด

ในระดังจังหวัดนั้น การสร้างรูปแบบเครือข่ายธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ดี เป็นการขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ที่เป็นนโยบายการรณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีล ๓ มีประเด็นดังนี้

๑.๑) ส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย วัดและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล จัดทำแผนร่าง เพื่อเสนอโครงการงานประเพณีปลอดสิ่งเสพติด มีหน่วยงานภาครัฐ ร้านค้า และประชาชน ให้ความร่วมมือ โดยส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายและกฎกติกาข้อบังคับหมู่บ้าน มีการจัดเวทีประชาคมให้แสดงความคิดเห็นเพื่อทำข้อตกลงร่วมกันถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกันทั้งหมู่บ้านโดยครอบคลุมในทุกด้าน เช่น งานศพปลอดเหล้า ปลอดการพนัน งานกฐินงดแอลกอฮอล์ ส่งผลให้เจ้าภาพประหยัดค่าใช้จ่ายได้มาก สามารถนำเงินจากการที่จะซื้อเหล้า เก็บไว้เป็นกองทุนในการบริจาคเพื่อสาธารณกุศลให้กับชุมชนได้มากขึ้น

๑.๒) ส่งเสริมเศรษฐกิจ หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนและส่งเสริมการลดต้นทุนและปัจจัยในการผลิตด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในชุมชน ทุกครัวเรือนจะมีผักสวนครัวรั้วเก็บทานได้ ซึ่งเป็นผักที่ปลอดจากสารเคมี

๑.๓) ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน จะใช้ระบบกลไกคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน มีหน้าที่ร่วมกิจกรรมนันทนาการ จัดกิจกรรมร่วมต่อต้านไม่ยุ่งเกี่ยวยาเสพติด กิจกรรมออกกำลังกาย ร่วมกับคณะเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร (อสม.) และศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีผู้นำทางศาสนาและผู้นำหมู่บ้านคอยให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางในการปฏิบัติในแต่ละขั้นตอน

๒) การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลได้เสริมสร้างด้านความรู้แก่บุคลากรภายในชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านต่างๆ มีการพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งด้วยกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายสันติสุข กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดกระบวนการที่เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับระบบวัฒนธรรมในปัจจุบัน รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สามารถสร้างกระบวนการในการส่งการส่งเสริมเครือข่ายชุมชนด้วยการร่วมศึกษาวิเคราะห์เพื่อเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอนั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน

๓) การสร้างรูปแบบเครือข่ายชุมชน ๙ ดี ระดับชุมชน

การสร้างรูปแบบเครือข่าย เกิดขึ้นภายใต้แผนพัฒนาชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นแม่งานในการจัดทำโครงการต่างๆ ผลักดันให้ชุมชนเกิดสันติสุขภายใต้แผนที่กำหนดไว้ เพราะเป็นพื้นฐานและปัจจัยทางสังคมชนบทที่บ่งบอกถึงความพร้อมของการเป็นชุมชนต้นแบบหมู่บ้านร่มเย็น เป็นสุข โดยหน่วยงานภาครัฐคือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทำภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานข้างนอก เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งในแต่ละส่วนงานมีบทบาทหน้าที่ในการเชื่อมเครือข่ายหมู่บ้านมี

แผนพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ให้ดำเนินการจัดทำแผนตามความต้องการและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง โดยให้ราษฎรในหมู่บ้านมีหน้าที่สนับสนุนการจัดแผนพัฒนาพัฒนาหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน มีหน้าที่ประสานงานในการจัดทำแผนและติดตามผลการดำเนินการตามแผน ถือว่าเป็นการสร้างร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด และราชการ ผ่านโครงการของหมู่บ้านรักษาศีลห้า หรือชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

๕.๑.๓.๓ วิเคราะห์การเชื่อมโยงเครือข่าย ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคม
การวิเคราะห์เชื่อมโยงเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ในจังหวัดบุรีรัมย์นั้น พบว่า

๑) ประเภทของเครือข่าย มี ๓ ประเภท คือ

๑.๑) เครือข่ายเชิงพื้นที่ เป็นเครือข่ายที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการในการทำงานร่วมกัน เป็นการพัฒนาที่อาศัยหลักธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นเป้าหมายในการนำทาง ลักษณะการทำงานของเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี จะมีศูนย์ประสานงานหลักคือศูนย์ธรรมนูญหมู่บ้านระดับจังหวัด และมีศูนย์ประสานงานย่อยในระดับอำเภอ ตำบล และชุมชน/หมู่บ้าน เพื่อให้เกิดกิจกรรม การสื่อสาร และความเคลื่อนไหว มีแกนนำผู้ประสานงานและคณะทำงานในเครือข่ายมาร่วมผลักดันกิจกรรมให้เครือข่ายย่อยทำงานตามหน้าที่และภารกิจของตน

๑.๒) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการสร้างเครือข่าย โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ คือมุ่งเน้นการจัดการในประเด็นสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการรวมตัวกันของหลายๆ ฝ่ายในจังหวัดบุรีรัมย์ และอาศัยเครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี เป็นเครื่องมือในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายในการสร้างโอกาสและการแก้ไขปัญหา โดยใช้ชื่อเครือข่ายว่า “ธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี”

๑.๓) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ เครือข่ายธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี มีเครือข่ายที่เป็นภาคี คือเครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคการเมือง เครือข่ายธุรกิจเอกชน เครือข่ายคุณธรรม (องค์การมหาชน) เครือข่ายประชาชน เป็นต้น บางเครือข่ายเข้าเป็นภาคีตั้งแต่เริ่มดำเนินการธรรมนูญหมู่บ้าน แต่บางเครือข่ายเข้ามาเป็นภาคีหลังจากที่การดำเนินงานธรรมนูญหมู่บ้าน ๙ ดี ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืนแล้ว

๒) ปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญสันติสุขชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนใน
จังหวัดบุรีรัมย์ มี ๕ องค์ประกอบคือ

๒.๑) ปัจจัยด้านผู้นำ ผู้นำถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากในการจัดทำธรรมนูญหมู่บ้าน นับตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บริหารส่วนราชการ นักปกครองในระดับท้องถิ่นและนักปกครองในระดับท้องถิ่น ทำให้เกิดธรรมนูญสันติสุขเกิดขึ้นทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์

๒.๒) คณะกรรมการหมู่บ้าน มีความสำคัญเป็นอย่างมากและถือเป็นกลไกหลักในการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญสันติสุขของชุมชน ในระดับตำบล และหมู่บ้าน ให้ประสบความสำเร็จในการประสานความร่วมมือการขับเคลื่อนธรรมนูญหมู่บ้าน

๒.๓) การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชน ประชาชนหรือชุมชนจะมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผลตามที่ได้กำหนดร่วมกันและเขียน

เป็นธรรมนุญสันติสุขหมู่บ้าน

๒.๔) ความศรัทธาของประชาชนหรือชุมชน ในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนจะมีการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน และมีการจัดกิจกรรมถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความศรัทธาและความตระหนักที่ดีในการปฏิบัติตามแผนชีวิตตามที่ได้กำหนดร่วมกัน คือ “การทำดี ละชั่ว กลัวบาป” โดยปลูกฝังจิตสำนึกให้ชาวบ้านมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา

๒.๕) การประเมินผลมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานตามธรรมนุญ ๙ ดี มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินหมู่บ้าน/ชุมชน ตามแนวคิดเชิงระบบ โดยพิจารณากิจกรรมต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ คือพิจารณาปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยนำออกอย่างสม่ำเสมอ โดยคณะกรรมการทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัดเป็นผู้ทำการประเมิน

ในกระบวนการทำงานของเครือข่ายธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ ดี นั้น สิ่งหนึ่งที่ได้รับนอกจากผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือความร่วมมือและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย ๑) เกิดกระบวนการเรียนรู้ ๒) การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา ๓) เกิดการพึ่งพาตนเอง ๔) การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ๕) เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย ๖) เกิดอำนาจหรือพลังสามารถนำมาเป็นการต่อรองในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้

๕.๑.๔ การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี : การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

๕.๑.๔.๑ ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย

ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ๙ ดี ในสังคมไทย พบว่าในการขับเคลื่อนคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) /ชุมชนเมือง(กชช.) ให้เข้มแข็ง สามารถปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายหรือการร้องขอจากนายอำเภอ ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ได้วางระบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทำงานให้ กม./กชช. คือ การใช้ธรรมนุญหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองสันติสุข ๙ ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน นำมาเป็นการรอบกำหนดความรับผิดชอบ หน้าที่ กรอบการปฏิบัติร่วมกันของทุกคนในหมู่บ้าน/ชุมชน เนื่องจาก

๑. มีอัตลักษณ์ร่วมกัน การมีอัตลักษณ์ร่วมกันนั้นไม่ว่าจะเป็น การสร้างบ้าน อาหาร การกิน วิธีชีวิตประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อ

๒. มีกิจกรรมร่วมกัน ผ่านกิจกรรมของครอบครัว ชุมชนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมร่วมคิด ร่วมทำและร่วมเรียนเพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความเชื่ออดีตสู่ปัจจุบันเพื่อการพัฒนา โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐฯ เทศบาล โรงเรียน วัด คณะกรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจในการจัดกิจกรรมต่างๆ

๓. ขับเคลื่อนธรรมนุญ ๙ ดีด้วยพลังบวร โดยบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยต้องมียุทธศาสตร์คือ ผู้นำดี คนมีส่วนร่วม มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน มีจิตสำนึกรักชุมชน

๕.๑.๔.๒ การเสริมสร้างค่านิยมค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย

การเสริมสร้างค่านิยมการทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดีในสังคมไทย มีกระบวนการคือ

๑. ครอบครัว มีการสร้างความตระหนักในธรรมนุณ ๙ ดี การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทุกครอบครัวเขียนผังครอบครัวของตัวเอง สอนให้ลูกมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย รู้จักหน้าที่ของตนเอง มีแบบอย่างที่ดี มีแรงบันดาลใจ มีความรักความผูกพันในครอบครัว

๒. ชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)ในการจัดตั้ง กม. น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ร่วมร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ มีกลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชน สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน ของตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีสัมมาอาชีพ มีกิจการที่ มั่นคง ชยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และมีการคัดแยกขยะ กำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ ร่วมรณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน

๓. วัด มีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจ ไม่ว่าจะเป็ความเชื่อพิธีกรรม มีการปฏิบัติธรรม ในทุกๆวันพระของทุกเดือน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรมในชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน

๔. องค์กรภาครัฐในชุมชน สถานศึกษามีส่วนสนับสนุนในการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน โดยกระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบขั้นตอนโดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นทีมงาน อาสาสมัคร (อสม.) เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแล คุ้มครอง การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือ

ผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๑.๔.๓ ปลุกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยใน

อนาคต

การปลุกฝังและหาแนวทางการวิจัยด้านค่านิยม ๙ ดี ของสังคมไทยในอนาคต ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์พบว่าควรมีการรณรงค์ธรรมนุญ ๙ ดี อย่างสม่ำเสมอ รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน ให้ความรู้กับเยาวชน สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล เป็นการแสวงหาความร่วมมือจากเครือข่ายประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และเอกชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย ในการแก้ไขปัญหาและป้องกันอาชญากรรมระดับตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. ร่วมกับชมรมผู้ใหญ่บ้านในตำบล ร่วมมือภาคีเครือข่ายในการประชุมประจำเดือน โดยกำหนดเป็นผู้เสนอและรายงานผลการปฏิบัติงานตามธรรมนุญหมู่บ้าน ให้ที่ประชุมรับทราบทั้งนี้ทั้งนั้นเรื่องต่างๆ ก็มาจากการประชุมชมรมผู้ใหญ่บ้านระดับตำบล แต่ลวาระก็จะมีการเสนอผ่านเวทีชุมชนตลอด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลซึ่งเป็นเครือข่ายร่วมกันก็จะขับเคลื่อนโครงการตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุข ทีมงานก็จะแบ่งงานกันทำเป็นหมวด เป็นหมู่ โดยเริ่มตั้งแต่ให้ความรู้กับชุมชนเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพของประชาชน และหลักการส่งเสริมสุขภาพดีไม่มีขาย อยากได้ต้องทำเอง โดยมีโครงการขยะปลอดภัย จากมือของพี่น้อง ซึ่งทั้งหมดก็มาจากการทำประชาคมตีผ่านเวทีชุมชนระดับตำบล ที่สอดคล้องกับธรรมนุญหมู่บ้าน ๙ ดี กำหนดและจัดทำแผนพัฒนายุทธศาสตร์ของตำบลโดยยึดหลักการธนาคารหมู่บ้าน เป็นการบังคับใช้ในระดับชุมชนเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับชุมชนโดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกับชุมชน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข นอกจากนี้กลุ่มจิตอาสา จัดทำสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ นำโดยผู้นำเยาวชนในตำบลบ้านยาง รณรงค์ให้ชุมชนเป็นพื้นที่สีเขียวในบริเวณวัด เพื่อให้ธรรมชาติหล่อเลี้ยงชุมชนด้วยการให้ผลผลิตเป็นอาหาร โดยทุกคนต้องเข้าร่วมและมีการลงชื่อ การประชาสัมพันธ์ใช้เสียงตามสายประจำหมู่บ้าน

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น รายวิชาพัฒนาการภาษาไทย รายวิชาการเมืองกับการปกครองของไทย รายวิชาเศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน รายวิชาระเบียบวิธีวิจัยภาษาไทย รายวิชาศึกษาอิสระทางภาษาไทย และรายวิชาภาษาก้าววัฒนธรรมไทย ในระดับปริญญาตรี ของครุศาสตรบัณฑิต และพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัด สถานศึกษา ทุกแห่ง และหน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นและแนวทางการพัฒนาปรับปรุงองค์กรในมิติต่างๆ โดยเฉพาะด้านการสร้างครอบครัวอบอุ่น

๓) อาจารย์ นักวิชาการ นิสิต ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการพัฒนาทักษะในการวิจัย เพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลาย เช่น กระบวนการทางการเมืองและสังคม การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต ลงเผยแพร่ในวารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และหนังสือคู่มือการปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้ด้านค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทยในอนาคต

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) : ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์
(ภาษาอังกฤษ) : Dr. Thananchai Pattanasing
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : ๓ - ๑๘๘๘ - ๐๐๐๑๖ - XXX

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำและรับผิดชอบหลักสูตร

หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๘๑ หมู่ ๑๓ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง ต.เสม็ด อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๕๖, ๐๔๔ ๖๓๗ ๒๖๑
โทรศัพท์ ๐๘๖ - ๘๕๕ - ๓๙๙๑ E-mail. ekmcukk@gmail.com

ประวัติการศึกษา

วุฒิสามัญ

- พ.ศ. ๒๕๖๑ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธจิตวิทยา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๑ การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- พ.ศ. ๒๕๔๗ พุทธศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ : จิตวิทยาการศึกษา

ผลงานวิจัย

๑. งานวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการรักษาศีล ๕ ของชุมชนบ้านแพงพวย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ปัจจัยทางพุทธจิตวิทยากับการส่งเสริมการเรียนรู้ในพหุนิยามวัฒนธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวตามหลักพุทธธรรมเพื่อลดพฤติกรรมการสื่อสารโซเชียล
เน็ตเวิร์ค, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
หัวหน้าชุดโครงการวิจัยการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในสังคมไทย โดยมีโครงการวิจัยย่อยภายใต้
แผน ๔ โครงการวิจัย คือ

๑. การศึกษาหลักธรรมในการสร้างความสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้
๒. ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างสันติสุขชุมชนท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้
๓. การสร้างชุมชนสันติสุขในอีสานใต้ท่ามกลางพหุวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม
๔. การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนสันติสุขในโซนอีสานใต้ (ทุน สกสว.และสถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์), ๒๕๖๓

หัวหน้าชุดโครงการวิจัยชุมชน ๙ ดี: กระบวนการสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมี
โครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนชุดวิจัย ๔ โครงการวิจัย คือ

๑. การสร้างอัตลักษณ์ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์
๒. การสร้างครอบครัวอบอุ่น ด้วยหลักการ ๙ ดี เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใน
จังหวัดบุรีรัมย์
๓. การสร้างเครือข่าย ๙ ดีเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมในสังคมไทย
๔. การปลูกฝังค่านิยม ๙ ดี :การทบทวน การสร้างองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้าน
ค่านิยม ๙ ดีของสังคมไทย (ทุน สกสว.และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์), ๒๕๖๔.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายภักชวช์ สุขเสน

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr, Phatchawat Suksan

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๓๓๒๐๔๐๐๑๐๖๓๔๗

วัน เดือน ปี เกิด ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

ภูมิลำเนา ๑๑๘ หมู่ ๑๔ บ้านหนองเกาะ-สวาท ตำบลทับทัน อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
๓๒๑๕๐

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
หน่วยงาน วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๘๑ ถนน บุรีรัมย์
ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

Email. Phatchawat๕๕@gmail.com โทร ๐๙-๓๓๘๔-๕๕๘๓

ประวัติการศึกษาต้องระบุสถาบันการศึกษา สาขาวิชาและปีที่จบการศึกษา

-พ.ศ. ๒๕๕๐ เปรียญธรรม ๙ ประโยค วัดพรหมวงศาราม เขตดินแดง

กรุงเทพมหานคร

-พ.ศ. ๒๕๕๑ ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (การเมืองการปกครอง)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

-พ.ศ. ๒๕๕๒ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต(นโยบายสาธารณะ)มหาวิทยาลัยนเรศวร

-พ.ศ. ๒๕๕๘ ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต(พธ.ด.พระพุทธศาสนา)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอก(ผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย)

หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย

วิเคราะห์หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำเสร็จแล้ว : (ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่ง

ทุนย้อนหลังไม่เกิน ๕ ปี)

พุทธจริยศาสตร์: หลักการ คำสอนและแนวปฏิบัติของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายอิสรพงษ์ ไกรสินธุ์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr, Isarapng Kraisin

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๑๓๒๑๓๐๐๐๑๑๐๗๑

วัน เดือน ปี เกิด วันที่ ๘ เดือน มกราคม ๒๕๒๘

ภูมิลำเนา ๓๔ หมู่ ๖ ตำบลดาวัง อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๒๓๐

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา สังคมศึกษา

หน่วยงาน วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๘๑ ถนน บุรีรัมย์

ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

Email. Kraisin_๒๕๒๘@hotmail.com โทร ๐๙๓-๐๙๐๙๕๕๑

ประวัติการศึกษาต่อระดับสถาบันการศึกษา สาขาวิชาและปีที่จบการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ครุศาสตรมหาบัณฑิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขา

สังคมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗

พธ.บ.(การสอนภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอก

การเรียนรู้การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติ ในบริเวณอุทยานภูเขากระโดง

ในจังหวัดบุรีรัมย์

ประวัติร่วมผู้วิจัย

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล:	พระมหาพรชัย วิชโย (นามสูงเนิน)
ที่อยู่:	๔๘๙ หมู่ที่ ๑๕ ต.โคกกรวด อ.เมือง จ.นครราชสีมา
ประวัติการศึกษา:	
ปริญญาตรี	พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอก
การเมือง	
ปริญญาโท	การปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย
ปริญญาเอก	ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง Doctor of philosophy in the faculty of social sciences Magadh university bodh gaya
ผลงานวิชาการ	
ผลงานวิจัย	
๒๕๕๔	หลักมัชฌิมาปฏิบัติทากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีผลดีต่อ
	คุณภาพชีวิตของประชาชนในอำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
๒๐๑๓	Public relation in education model Magadh university bodh
	gaya
ที่ปรึกษางานวิจัย	
๒๕๕๙	ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามทฤษฎีเสรีนิยมของประเทศ
	ไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สามเณรสมเพชร
	ปาณิผล

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายวีระชัย ยศโสธร

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst. Prof. Dr. Weerachai Yossothorn

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์

๓. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

๔๓๙ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ถนนจิระ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๔. ประวัติการศึกษา

พธ.บ. (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศศ.ม. (จริยศาสตร์ศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล

ปร.ด. (ปรัชญาและจริยศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

๑) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา

๒) การพัฒนาชุมชน / สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและชุมชน

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

--

๗. ผลงานทางวิชาการ

วีระชัย ยศโสธร. (๒๕๖๒). ความเชื่อเชิงปรัชญาเรื่องความตายในคริสต์ศาสนา. การประชุมวิชาการ

ระดับชาติและนานาชาติด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ ๒ มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล อยุธยา. เมียนมาร์.

_____. (๒๕๖๒). ลักษณะสำคัญของพุทธจริยศาสตร์. การประชุมวิชาการระดับชาติและ

นานาชาติ ครั้งที่ ๖ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขอนแก่น.

_____. (๒๕๖๒). ภูมิปัญญาการทำไข่เค็มภู่อันนี้ บ้านเจริญสุข ตำบลเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระ

เกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์. การประชุมวิชาการระดับชาติสวนดุสิต ๒๐๑๙ ครั้งที่ ๔ มหาวิทยาลัย

สวนดุสิต กรุงเทพมหานคร.

_____. (๒๕๖๑). หลักนิติศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมไทย. การประชุมวิชาการ

ระดับชาติด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ ๑ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

_____. (๒๕๖๑). พระพุทธศาสนากับไม้ไผ่ที่เป็นบ่อเกิดประเพณีสังคมไทย. การประชุมวิชาการ

ระดับชาติและนานาชาติด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ ๑ มหาวิทยาลัยราช

กาญจนาภิเษก

..... (๒๕๖๐). การขัดเกลาทางสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างจิตอาสา
ของประชาชนในเขตตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. การประชุมวิชาการ
ระดับชาติครั้งที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์.

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

วีระชัย ยศโสธร.(๒๕๕๖). จริยศาสตร์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

วีระชัย ยศโสธร.(๒๕๕๖). จริยธรรมกับการดำเนินชีวิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.